

Kalle Karjala

NEULANREIÄSTÄ PANORAAMAKSI

**Ruotsin kulttuurikuvan ainekset eräissä
keskikoulun ja B-ruotsin vuosina 1961–2002
painetuissa oppikirjoissa**

Esitetään Jyväskylän yliopiston kasvatustieteiden tiedekunnan suostumuksella
julkisesti tarkastettavaksi yliopiston vanhassa juhlasalissa (S212)
toukokuun 16. päivänä 2003 kello 12.



JYVÄSKYLÄN YLIOPISTO

JYVÄSKYLÄ 2003

NEULANREIÄSTÄ PANORAAMAKSI

Ruotsin kulttuurikuvan ainekset eräissä
keskikoulun ja B-ruotsin vuosina 1961–2002
painetuissa oppikirjoissa

Kalle Karjala

NEULANREIÄSTÄ PANORAAMAKSI

**Ruotsin kulttuurikuvan ainekset eräissä
keskikoulun ja B-ruotsin vuosina 1961–2002
painetuissa oppikirjoissa**



JYVÄSKYLÄN YLIOPISTO

JYVÄSKYLÄ 2003

Editors

Pauli Kaikkonen

Department of Teacher Education, University of Jyväskylä

Pekka Olsbo, Marja-Leena Tynkkynen

Publishing Unit, University Library of Jyväskylä

URN:ISBN 9513914283□

ISBN 951-39-1428-3 (PDF)

ISBN 951-39-1447-X (nid.)

ISSN 0075-4625

Copyright © 2003, by University of Jyväskylä

Jyväskylä University Printing House, Jyväskylä 2003

ABSTRACT

Karjala, Kalle

From Pinhole to Panorama – The Culture of Sweden Presented in Some Middle and Comprehensive School Textbooks Printed between 1961 and 2002

Jyväskylä: University of Jyväskylä, 2003, 308 p.

(Jyväskylä Studies in Education, Psychology and Social Research,

ISSN 0075-4625; 214)

ISBN 951-39-1428-3

Diss.

The aim is to bring into awareness the quality of the manipulation which Finnish school youth has been subjected to through their Swedish language textbooks in order to develop their mental schemata of Sweden. In this way the manipulation can be controlled and developed in order to maintain optimal peace between the two cultures and to keep racism, stereotypical thinking, prejudice and ethnocentrism under control. The research task was divided into four problems:

1. What means do the textbooks use to tell about Sweden and its people?
2. What information related to Sweden can be found in the textbooks?
3. What are the attitudes of the writers towards the culture they deal with?
4. Why is Swedish culture described?

The research material consisted of 40 middle or comprehensive school textbooks (a total of 9069 pages). The research method was qualitative content analysis based on the strategy of gradual reduction. The stories and illustrations were summarized to obtain a mental representation of the culture. This representation was compared with the contents of some self-images held by the Swedes.

The main results show how the cultural content increases and becomes more authentic. There are more illustrations and pragmatic minialogues in the comprehensive school textbooks than in those used in the middle school. This is due to advances in reproduction techniques, state directives which from 1970 on emphasize presenting foreign culture, and commercial interests. The unreserved admiration for Swedish culture changes to an equal partnership. Important issues are fruitful co-operation between Finnish and Swedish youth and the presentation of urban life. Sweden is a western democracy, an industrialized welfare state with a considerable amount of immigrants. There are no conflicts between Swedes and Finns. Most Swedes – and Finns, too – are hardworking, honest and easy to communicate with.

The textbooks are in harmony with the contents of Swedish self-images, and present models of peaceful communication and co-existence.

Key words: Culture, cultural image, intercultural competence, the cultural image of Sweden, foreign language textbook

Author's address Kalle Karjala
Kirkkopuistikko 31. B. 36
65100 Vaasa, Finland
E-mail: kalle.karjala@kolumbus.fi

Supervisor Professor Pauli Kaikkonen
Department of Education
University of Jyväskylä, Jyväskylä, Finland

Reviewers Professor Annikki Koskensalo
Department of Education
University of Turku, Turku, Finland

Professor Kyösti Julkunen
Department of Education
University of Joensuu, Joensuu, Finland

Opponent Professor Annikki Koskensalo
Department of Education
University of Turku, Turku, Finland

ESIPUHE

Tämä tutkimus jatkaa viisi vuotta sitten kirjoittamani lisensiaattitutkielman sekä sitä edeltäneiden opinnäytteiden aihepiirin käsittelyä ja perustuu osittain niille. Aihe sivuaa leipätyötäni. Minulla on arvosana kolmessa filologiassa. Olen aloittanut kieltenopettajan työn neljännesvuosisata sitten ja siinä ohessa opettanut elämänhallintaa, tapakasvatusta ja maantietoa. Viimeiset kymmenen vuotta hallintotyö on ollut merkittävä osa toimenkuvaani. 80-luvun lopulla aloin jatkaa kasvatustieteen opintoja, kun opettajan kesät tuntuivat pitkäveteisiltä; ne oli täytettävä jollain mielekkäällä puuhalla. Ruotsinkirjojen aihepiiri on seurannut minua Hangon kesäyliopiston proseminariesitelmästä alkaen.

Tutkimustyöni nyt lähetessä loppuvaihettaan haluan kiittää ennen kaikkea ohjaajaani, professori Pauli Kaikkosta, kannustuksesta ja asian ytimeen osuvista kommentteista. Toiseksi suuntaan kiitokseni työni esitarkastajille, professori Annikki Koskentalolle ja professori Kyösti Julkuselle, jotka ovat nähneet paljon vaivaa lukiessaan työni käsikirjoituksen ja esittäessään parannusehdotuksia. Haluan myös kiittää Jyväskylän yliopiston rehtoria, professori Aino Sallista saamastani apurahasta. Lopuksi, ilman Jyväskylän, Helsingin ja Vaasan tiedekirjastojen asiantuntevaa palvelua työni olisi tuskin koskaan valmistunut.

Mikä sai minut lähtemään tutkijan polulle? Tutustuin 80-luvun lopulla etologi Konrad Lorenzin näkemykseen aggressiivisuudesta osana ihmisluontoa (Stevenson 1986). Lorenzin mukaan aggressiivisuus on ihmisen synnynnäinen ominaisuus. Sen vastapainona meissä on mekanismi, jonka vaikutuksesta aggressio ritualisoituu. Tekniikan kehittyminen on tuonut ihmisen käyttöön voimakkaita aseita, mutta ritualisoiva mekanismi ei ole kehittynyt samassa määrin. Siten tasapaino kyvyn tuottaa tuhoa ja tuhon tuottamista ehkäisevän mekanismin välillä on järkkynyt. Nykyihminen kykenee joukkotuhoaseillaan hävittämään miljoonia lajitovereitaan silmänräpäyksessä.

Vaikka Stevenson (1986, 162) kritisoikin Lorenzin ajattelua varsin voimakkaasti ja näkee sen eläimiä koskevien havaintojen spekulatiivisena yleistämisenä koskemaan ihmistä, ovat Lorenzin ajatukset jättäneet jälkensä minuun. Katson, että niillä voi arki ajattelun tasolla selittää ihmisen käyttäytymisen yhtä puolta.

Lorenzin ajatukset saivat minut miettimään, mitä voisimme tehdä, että joukkotuho lakkaisi uhkaamasta ihmiskuntaa.

Samuel P. Huntingtonin teoria kulttuurien sodasta sisältyy hänen 1996 julkaisemaansa teokseen *The Clash of Civilizations*. Neuvostoliiton hajoaminen lopetti kylmän sodan kauden sotilasliittoutumien väliltä, mutta nyt Huntington odottaa, että kulttuurit ja uskonnot – sivilisaatiot – joutuvat konflikteihin. Maailmassa on jo käynnissä taloudellinen, poliittinen ja kulttuurinen uusjako. Kulttuuripiirit ovat tiivistymässä läheisemmin yhden johtajavaltion alaisuuteen. Tiivistyneen yhteistyön takia toiset kulttuurit koetaan muukalaisina. Vaarallista on, että sivilisaatioilla on eri uskonto sekä samalla eri maailmankuva ja elämäntapa, mikä oikeuttaa sodankäynnin. Huntingtonin mielestä törmäysriski on

suurin länsimaiden sekä kiinalaisen ja islamilaisen kulttuurin välillä. Islamilaisessa maailmassa on käynnissä väestöräjähdyks, mikä tuo sen alueelle epävakaisuutta. Aasiassa taas kasvaa taloudellinen, sotilaallinen ja poliittinen voima. Huntingtonin mukaan länsi on menettämässä vaikutusvaltaansa ja joutumassa puolustautujan asemaan. Tällaisessa tilanteessa sen ei tulisi pitää itseään itseoi-keutettuna maailman johtajasivilisaationa, vaikka se ainutlaatuinen kulttuuri onkin. Amerikkalaisten tulisi selkeästi suuntautua muun lännen yhteyteen. Koko lännen tulisi liittoutua ja varustautua, mikäli se aikoo selvitä tulossa olevasta konfliktista. (Huntington 1996; Saksa 2001, 10-11.)

Edward W. Said ei jaa Huntingtonin näkemyksiä kulttuurista konfliktien lähteenä. Huntingtonin ajatukset perustuvat epämääräiseen ajatukseen kulttuuri-identiteetistä. Tarkoituksena on tarjota yhdysvaltalaisille omaperäinen teesi kylmän sodan jälkeisestä maailmanpolitiikan uudesta vaiheesta. Said muistuttaa kulttuurien ja uskontojen monimuotoisuudesta; pysähtyneitä ja eristyneitä ne eivät ole. Todellisuudessa niiden sisällä vaikuttavat virtaukset ovat vuosisatojen aikana mahdollistaneet sen, että historiamme ei sisällä pelkästään uskon- sotia ja imperialistisia valloituksia, vaan että se on myös vaihdannan, vuorovai- kutuksen ja jakamisen historiaa. Huntingtonin peruskaava on lännen asettami- nen muita kulttuureita vastaan – kylmän sodan vastakkainasettelu uudelleen muotoiltuna. Todisteena Huntingtonin teesin todenmukaisuudesta on pidetty syyskuun 2001 tapahtumia USA:ssa, joita Said kuvailee huolellisesti suunnitel- luiksi, vaikuttimiltaan sairaalloisiksi pienen mielenvikaisen radikaaliryhmän toteuttamiksi itsemurhaiskuiksi ja joukkoteurastukseksi. Niitä ei tule yleistää koskemaan koko islamia. Todellisuutta ei voi lokeroida asettamalla ihmiset eril- lisiin aseistettuihin leireihin. (Said 2001.)

Myös Jaakko Hämeen-Anttila muistuttaa joukkotiedotukselle ominaisen yleistämisen vaaroista. Syyskuun terrori-iskut olivat äärimmäisen pienen ryh- män tekemiä ja ne kohdistuivat yhteen rajattuun kohteeseen: Yhdysvaltojen ta- loudelliseen ja sotilaalliseen hegemoniaan. Hämeen-Anttila ei näe niitä osana laajaa lännen ja islamin välistä konfliktia, mutta pelkää, että kuvitteellinen kon- flikti alkaa toteuttaa itse itseään. Hän näkee kiinnostusta rakentavaan vuoropu- heluun islamin ja kristinuskon välillä. (Sivonen 2002.)

Kasvatus toisten kulttuurien ymmärtämiseen on ihmislajia säilyttävä teki- jä. Millainen maailmantilanne olisi tänään, jos olisimme menestyksekkäämmin osanneet kouluttaa lapsiamme erilaisuuden hyväksymiseen ja opettaa heille ris- tiriitojen ratkaisemista neuvotellen? Olisimmeko välttäneet vihamielisyyksien äitymisen surua ja tuskaa tuottaviksi taisteluiksi maailman kriisipesäkkeissä?

2000-luvun kieltenopettajien viesti päättäjille on, että meidän on kaikin voimin autettava omia ja vieraiden kulttuureiden lapsia tulemaan keskenään toimeen ja ratkaisemaan vihamielisyydet sitkeästi neuvottelemalla. Ei vain kak- sikielisissä vaan päivä päivältä monikulttuuristuvissa toimintaympäristöissä haaste on mittava.

Seuraavat sivut johdattavat lukijaa matkalle, jolla tarkastellaan yhden val- tion koko elämänmuodosta piirrettävää kuvaa, luonnehditaan sen piirtäjiä ja

etsitään mahdollisuuksia puuttua lajikohtaisiin ajattelutapoihin – hallitsemaan aggressiota, stereotyyppistä ajattelua ja ennakkoluuloja.

Vaikka sodan torjuminen mielestäni on ihmiskunnan tärkein tavoite, näen useita muitakin syitä pyrkiä edistämään kanssaihmisteni – ja itseni – kulttuurien välisen toiminnan kompetenssia. Mieleeni nousee myönteisiä kehityssuuntia, joita meidän on pystyttävä keskinäisen luottamuksen ilmapiirin vallitessa säätämään, kuin myös uhkia, joihin meidän on varauduttava: matkailu, siirtolaisuus ja maanpakolaisuus, liikeyritysten kansainväliset kaupat ja fuusiot sekä kansainvälistyvät työmarkkinat, julkishallinnon ja politiikan suhteet, koulutusyhteistyö ja sen osana vaihto-oppilaat sekä monikulttuuriset opetusryhmät, ympäristöongelmat samoin kuin liikkuvuuden moninkertaistama riski maailmanlaajuisiin epidemioihin ja kansainväliseen rikollisuuteen.

Lehtonen (1993, 8) toteaa kansainvälistymisen monet osatekijät. Koko post-industrialistista maailmaa koskeva tietoliikenneyhteyksien kehittyminen kutistaa etäisyyksiä ja tekee yhteydenpidon eri maiden ja maanosien välillä yhä helpommaksi, nopeammaksi ja halvemmaksi. McLuhanilainen visio maailmankylästä on muuttumassa yhä enemmän todellisuudeksi. Integraatiokehitys muuttaa Eurooppaa maiden Euroopasta alueiden Euroopaksi. Liikkuvuus lisääntyy itäisen Euroopan rajojen avautumisen takia; työvoiman liikkuvuus tulee näkyämään myös Suomessa, ja meille muuttavien ulkomaalaisten määrä lisääntyy.

Lehtosen mukaan työyhteisöjen monikulttuuristumiseen voi liittyä joitain ongelmia. Operatiivisen viestinnän ongelmat uhkaavat työyhteisöissä, koulussa ja palvelutehtävissä yhteisen kielen puuttuessa. Henkilöstöjohtamisen ongelmat ovat seurausta siitä, että eri kulttuurien edustajien käsitykset työmoraalista, oikeudenmukaisuudesta, esimiehen roolista samoin kuin valmiudet ryhmätyöhön ja itsenäiseen työhön ovat erilaisia. Vielä Lehtonen mainitsee organisatiokulttuurin rakentamisen ongelmat. (Lehtonen 1993, 8-9.)

Pohjoismaisessa koulutusajattelussa arvostetaan ennen kaikkea kotikasvatusta. Yleissivistävän koulutuksen tehtävänä on tukea kotia sen kasvatustehtävässä. Havainto että kulttuurienvälistä toimintakykyä on kohennettava, ei Pohjoismaissa ole mitenkään uusi, eikä tarve lisätä vieraiden kulttuurien tuntemusta varmaan ole suurin juuri Pohjolassa. Meillä vieraita kulttuureja esitellään monissa yhteyksissä, joista kieltenopetus on vain eräs. Käsillä oleva työ rajautuu vain yhden kielen yhden oppivälineen tarjoamiin kuva-aineksiin. Ehkä kulttuurierot eivät edes ole kovin suuria Suomen ja Ruotsin välillä, mutta tutkimuksen tarkoituksena on lähilähtöisesti nostaa kulttuurikuvan tärkeys kasvattajien tietoisuuteen.

Rudyard Kipling väittää 1889 kirjoittamassaan runossaan *The Ballad of East and West*, ettei itä koskaan kohtaa länttä. Meidän sukupolvemme tehtävä on saada ne kohtaamaan, avainsanoitamme suvaitsevaisuus, myötäeläminen ja sen myöntäminen, että voimme olla erilaisia, mutta samanarvoisia (Kramsch 1998, 82). Meidän on ylitettävä mieleemme rajat, ei vain valtioiden rajoja, sekä

rakentaessamme siltaa toistemme luo säilytettävä oma identiteettimme ja arvo-
tettava sitä realistisesti, mutta samalla pyrittävä ymmärtämään muita ja oltava
omanarvontuntoisesti muttei rehennellen kohteliaita ja yhteistyöhakuisia.

Omistan tämän työn veljeni Riston, suvun lukeneimman miehen, muistolle.

Jyväskylässä maaliskuussa 2003

Kalle Karjala

SISÄLLYS

ABSTRACT

ESIPUHE

1	JOHDANTO	13
2	KULTTUURI	16
2.1	Kulttuurimääritelmän indusointi	16
2.1.1	Käsite Ruotsi-kuva	20
2.2	Kulttuurien erilaisuus.....	23
2.2.1	Toiseus	23
2.2.2	Länsimaisuus	24
2.2.3	Pohjoismaisten kulttuurien ominaisuuksia	27
2.2.4	Kansallisuuden tuottamat identiteetin piirteet	28
2.2.5	Ruotsalaisten omakuva-aineksia	31
2.2.6	Yksilön identiteetit	36
2.3	Naapurina Ruotsin kanssa.....	39
2.4	Kohtaamisen ongelmia	42
3	OPPIKIRJA	46
3.1	Oppikirjan historiaa	47
3.2	Tekninen kehitys	48
3.3	Oppikirja, teoriaopetuksen tärkein työkalu	50
3.4	Hyvän oppikirjan piirteitä	52
3.5	Oppikirjan ongelmia.....	53
3.5.1	Vieraskuvan kulttuurisisältöjen valitseminen	53
3.5.2	Oppikirjan viestinnän ongelmia	56
3.5.3	Muita ongelmia.....	60
3.6	Aiempi tutkimus	63
3.7	Oppikirjan ehdot eri aikakausina	67
3.7.1	Lingvistinen ja pedagoginen ajattelu	67
3.7.2	Lait	70
3.7.3	Opetussuunnitelma ja muita ohjeita.....	71
3.7.4	Ennakkotarkastus ja valtion ohjanta	77
4	OPETTAJA JA OPPILAS.....	79
4.1	Opettaja ja opettajan työ.....	79
4.1.1	Kasvatus.....	81
4.1.2	Opetus	83
4.1.3	Kehitysnäkymiä.....	85
4.2	Oppilas ja oppiminen.....	86
4.3	Motivaatio	90

4.4	Kohti kulttuurienvälisen toiminnan kompetenssia	93
5	EMPIIRINEN TUTKIMUS	99
5.1	Tutkimusongelmien muodostaminen.....	99
5.2	Tutkimusaineisto ja sen rajaus	102
5.3	Tutkimusmenetelmä	104
5.3.1	Asiasisällön kuvailu	113
5.3.1.1	Sisällön luokittelu.....	113
5.3.2	Suhtautuvan sisällön kuvailu	120
5.3.3	Sisällön rakenteen kuvailu.....	120
5.3.4	Tulkitseminen ja selittäminen	121
5.3.5	Tutkimuksen suorittaminen	122
6	TUTKIMUSTULOKSET	125
6.1	Kuinka Ruotsista ja ruotsalaisista kerrotaan?	125
6.1.1	Keskikoulun materiaali	125
6.1.2	Peruskoulun materiaali	126
6.1.3	Keskikoulun ja peruskoulun materiaalien ulkoiset erot ja yhtäläisyydet.....	127
6.2	Mitä oppikirjat kertovat Ruotsista ja ruotsalaisista?	129
6.2.1	Yhteenveto Ruotsin kielen alkeiskirjasta	129
6.2.2	Yhteenveto Hej på dig -sarjasta.....	132
6.2.3	Yhteenveto Nya Vindar -sarjasta	136
6.2.4	Yhteenveto Vi ses -sarjasta.....	141
6.2.5	Yhteenveto Bästis -sarjasta.....	146
6.2.6	Yhteenveto Linje-sarjasta	151
6.2.7	Yhteenveto Fritt fram -sarjasta	157
6.2.8	Yhteenveto Kom med -sarjasta.....	160
6.2.9	Vuoden 1994 aallon Ruotsi-aineksen yhteenveto	165
6.2.10	Sarjojen sisällön vertailu.....	173
6.3	Miten tekijät suhtautuvat aiheeseensa?	177
6.4	Miksi Ruotsista kerrotaan?	179
7	TUTKIMUKSEN POHDINTA.....	181
7.1	Tutkimuksen laadukkuuden ja uskottavuuden pohdinta	183
7.2	Tutkimuseettinen pohdinta	186
7.3	Tutkimusmenetelmän pohdinta.....	188
7.4	Tulosten pohdinta	189
7.5	Tutkimuksesta aukeavia näköaloja	193
7.5.1	Jatkotutkimus	193
7.5.2	Yleisiä pohdintoja.....	194
	SUMMARY.....	198
	LÄHTEET	200

LIITTEET	215
Liite 1 Pelkistelmä Ruotsin kielen alkeiskirjan Ruotsi-aineuksesta	215
Liite 2 Pelkistelmä Hej på dig -sarjan Ruotsi-aineuksesta	220
Liite 3 Pelkistelmä Nya vindar -sarjan Ruotsi-aineuksesta	229
Liite 4 Pelkistelmä Vi ses -sarjan Ruotsi-aineuksesta	241
Liite 5 Pelkistelmä Bästis-sarjan Ruotsi-aineuksesta	252
Liite 6 Pelkistelmä Linje-sarjan Ruotsi-aineuksesta	262
Liite 7 Pelkistelmä Fritt fram -sarjan Ruotsi-aineuksesta	281
Liite 8 Pelkistelmä Kom med -sarjan Ruotsi-aineuksesta	296

1 JOHDANTO

Tutkimustavoitteenani on sisällönanalyysin keinoin selvittää, mitä aineksia eräät keskikoulun ja peruskoulun B-ruotsin oppikirjat ovat neljänä viime vuosikymmenenä tarjonneet koululaistemme Ruotsi-kuvan muodostumiselle. Näin haluan jäsennellysti nostaa tietoisuuteen vieraskuvan esittämistä ja sisältöjä. Tällöin niitä voidaan kehittää perustelluin päätöksin.

Kielten oppikirjat ovat yksi kulttuurien välisen viestinnän muoto. Koululaiset rakentavat kuvansa kohdemaan kulttuurista paljolti niissä tarjotun aineksen pohjalta. Korostan, että en aio tutkia oppilaiden sisimmässä rakentunutta Ruotsi-kuvaa, vaan erästä sen muodostumiseen vaikuttanutta osatekijää, oppikirjassa tarjottuja kuvan aineksia. Yksistään televisio, radio ja lehdistö tuovat päivittäin oppilaiden tajuntaan tutkimuksen ulkopuolelle jäävää kuva-ainesta ehkä runsaammin kuin kouluopetus ja oppikirja konsanaan. Vastaanottaja on elävä päiväkirja, johon tarjottu aines piirtää jälkensä. Tulevaisuuteen eli siihen, mitä seurauksia tarjotulla kuvalla lopulta on, ei voi nähdä. On niin äärettömän monta tekijää, jotka muokkaavat tulevaa. Sisäiset tekijät vaikuttavat kuvanmuodostukseen ulkoa tulleiden vaikutteiden lisäksi. Oppilaan Ruotsi-kuva eli kaikista eri tahoilta hankituista kokemuksista rakentunut käsitys siitä, millainen maa Ruotsi on ja millaisia ruotsalaiset ovat, on parhaiten valaistavissa esimerkiksi haastattelututkimuksella.

Teoriaosuus painottuu kulttuurikäsitteen ja oppikirjan olemuksen esittelylle. Opettajan ja oppilaan työtä esittelen myös, mutta suppeammin. Tuulososassa tarkastelen löytämiäni kuva-aineksia, joista laadin kehittämäni kulttuuriluokituksen mukaan yhteenvetoja ja vertailuja, horisontaalisesti eri aikakausia edustavien kirjojen välillä, vertikaalisesti omakuva-ainekseen ja tilastotietoon nähden. Pyrin ymmärtämään tarjotun aineksen laatua historian näkökulmasta. Pohdin vieraskuvan aineksen merkitystä perusopetuksen tavoitteiden kannalta. Pohdintani nousevat osin tutkimuksesta, osin ne ovat ilmaus opettajan työssä kertyneestä hiljaisesta tiedosta.

Aiheeni liittyy tulevaisuuteen koululaistemme kautta. Koulupakkoa Suomessa ei tunneta, mutta käytännössä oppivelvollisuus kuitenkin suoritetaan käymällä koulua. Neljäkymmentä vuotta sitten nuorisomme kävi kansakoulun.

Osa jatkoi kansalaiskoulussa, moni siirtyi keskikouluun opiskelemaan mm. vieraita kieliä. Tänäpäin perusopetuksen säädökset ja työkäytännöt koskettavat miltei jokaista Suomessa vakinaisesti asuvaa lasta.

Ne tajunnanaineokset, joita lapsemme saavat läntisestä naapurimaastamme oppimateriaalin kautta, vaikuttavat osaltaan heidän päätöksiinsä, kun kulttuurit kohtaavat. Nykypäivän koululaiset siirtävät huomispäivän kotikasvattajina asenteitaan lapsiinsa. Mahdollisesti suhtautuminen ruotsalaisiin lisäksi vaikuttaa suhtautumiseemme etäisempiin kansoihin. Luokkahuoneissa kasvaa tulevaisuus.

Tutkimuksen tärkeintä osaa, laadullista sisällönanalyysia, samoin kuin tapani lukea empiiristä materiaalia (Varto 1992, 68) ohjaa oma Ruotsi-kuvani, joten sitä on syytä valaista. Asennoitumiseni läntiseen naapurimaahamme on myönteinen, muttei ihannoiva. Ruotsi-kuvani osatekijöitä ovat sodaton elintapa, monien etnisten ryhmien rinnakkainelo, taloudellinen hyvinvointi ja kattava sosiaaliturva, korkea teknologian taso, keksintöinä ja taiteena ilmenevä luovuus, kaunis ja vaihteleva luonto, siisteys ja ympäristöstä huolehtiminen, mutta myös ankara verotus, julkisen talouden vaikeudet samoin kuin Suomeenkin levinnyt tapa selostaa julkisuuden hahmojen yksityisasiota joukkotiedotuksessa.

Oppikirjaan ja oppikirjantekijöihin asenteeni on ymmärtävä. Arvostan oppikirjaa työkumppanina niin kuin sorvari sorviaan. Kaikessa inhimillisessä toiminnassa voidaan nähdä puutteita, varsinkin mitä kauempaa menneisyydestä vertailukohta haetaan. Oppikirjan kirjoittaminen on yksi nuorisosta välittämisen muoto. Meidän tulisi muistaa, että kirjantekijät ovat kaikkina aikakausina olleet asialla tosissaan. Heidän työtään ohjaava tieto on nykyisin parempaa kuin ennen; jonain päivänä olemme vuorollamme uudelleenarvioinnin kohteina. Suhtautukaamme siksi nostalgisella hellyydellä siihen, minkä tänä päivänä joudumme toteamaan vanhentuneeksi.

Ryhmittelen seuraavaksi ajatuksia, joita olen aikaisemman tutkimukseni kautta saanut ja selostan tätä tutkimusta koskevia odotuksiani.

Ruotsinkirjoissa tarjotut kuva-aineokset eivät ole laaja-alaiseen kulttuurimääritelmään (kappale 2.1) verraten kovinkaan kattavia, koska opetussuunnitelma on ainejakoinen. Kuva-aineoksia välitetään muillakin oppitunneilla, esimerkiksi maantiedon, uskonnon, historian, musiikin ja kotitalouden. Samoja asioita voidaan sivuta eri yhteyksissä, moneenkin kertaan, ehkä hieman eri näkökulmista tarkasteltuina. Kunnanvaltuusto osoittaa kieliohjelman hyväksyessään ruotsinopetukseen tietyn määrän tunteja, jotka käytetään pääasiassa viestinnän opettelemiseen, ei kohdemaan olojen esittelyyn. Kirjojen koon pitäminen järkevissä rajoissa, käytettävissä oleva tuntimäärä, opetustavoitteet, joihin kuuluu suhteellisen muutorikkaan kielen opettaminen, oppimisnäkemys sekä nuorten vastaanottokyvyn rajat pakottavat tekijät karsimaan ainesta – tekemään *tilakompromissin*. Kirjoihin kelpuutettu aines on muodoltaan joko tietosanakirjamaista asiatietoa (kartta, asukasluku, pinta-ala, elinkeinot esitettyinä tietois-kunomaisesti; ks. pelkistelmissä löydöksiä 2-79, 3-171, 5-76, 6-286) tai kertomuksia rakentavasta, asiallisesta ja rauhanomaisesta kanssakäymisestä suomalaisten ja ruotsalaisten välillä (2-159, 3-80, 4-57). Esittämismuotoja ovat dialogi,

runo, kirjallisuuskatkelma, kuvitus ja näiden yhdistelmät. Aines sirottuu käytävissä olevaan sivumäärään; keskittämistä esiintyy nähtävyyksiä kuvattaessa.

Eri kirjasarjojen tarjoamat asenteet ruotsalaista kulttuuria kohtaan ovat yhteneviä. Ruotsi-materiaali on neutraalia tai varovaisen myönteistä. Selkeää propagandaa puoleen tai toiseen tai räikeää kritiikkiä ei esiinny koskaan, vaan kuva on asiallinen, ellei suorastaan väritön ja diplomaattinen. Asennetta ei ilmaista eksplisiittisesti, esimerkiksi kuvaamalla ruotsalaisia ylistävin laatusanoin, vaan implisiittisesti osoittamalla heidät toiminnan kautta tulevaisuuteen suuntautuviksi, yhteistyökykyisiksi ja myönteisiksi.

Kuva-ainesten kuten kertomusten, kaunokirjallisuusnäytteiden, musiikkikatkelmien ja kuvituksen (kappale 2.1.1) valikoiminen on teko; teoilla on motiivinsa. Motiivit ainesten valintaan ovat ainakin osittain pääteltävissä valmiista koosteista. Oletan, että valintaratkaisuihin on vaikuttanut yhteinen historia: Suomen ja Ruotsin keskinäinen sodattomuus, yhteistyö monella eri alueella kuten kulttuurivaihto, taloudellinen yhteistoiminta, matkailu sekä kirjantekijöiden halu vaikuttaa tällaisen yhteisymmärryksen jatkumiseen tulevaisuudessakin.

2 KULTTUURI

2.1 Kulttuurimääritelmän indusointi

Sanalla kulttuuri on kaksi vanhaa perusmerkitystä. Termi on peräisin latinasta, jossa sillä alun perin tarkoitettiin maan viljelemistä ja tuottavaa käyttöä. Antiikin Roomassa oli käytössä termi *cultura animi*, sielun viljeleminen. 1600-luvulta metaforaa on käytetty maallisessa mielessä, joka ei liity uskontoon, mutta kyläkin yksilön ja yhteiskunnan sivistymiseen. Kapeampi, esteettinen käsitys kulttuurista sisältää kaunotaiteet, institutionaaliset taidemuodot ja laajempi, antropologinen käsitys yhteisöjen elämänmuodon. (Fornäs 1998, 167-168.)

Käsillä olevaan tutkimukseen tarvittiin nimenomaan Pohjoismaihin sopeutettu laaja-alainen kulttuurin määritelmä, koska yleissivistävässä opetuksessa kulttuurin käsite ei voi viitata vain korkeakulttuuriin, so. taiteeseen ja tieteseen. Pelkkä määritelmäkään ei vielä riittänyt, vaan se oli operationalisoitava kulttuuriluokituksella. Määritelmä ei voinut perustua pelkälle tutkimusmateriaalille, koska pyrkimyksenä oli myös tuottaa virikkeitä opetuksen kehittämiseksi: oli pohdittava, mitä alueita tutkimusmateriaalin kulttuuriaineokset eivät käsittele, jotta niitä voitaisiin muita kanavia käyttäen tarjota oppilaille.

Sommitellun määritelmän ja konkreettisen luokituksen pohjalta aineiden järjestäminen, kattavuuden pohtiminen ja vertaileminen tulivat mahdollisiksi. Yksittäisten kirjasarjojen kulttuuriaineoksen tarjontaa voi pohtia sekä säädösten – esimerkiksi opetussuunnitelman – että luokituksen pohjalta, koska oppimateriaalin laatimiseen annettu ohjeistus ei oppikirjan ennakkotarkastuksen poistumisen jälkeen ole yksityiskohtaisen sitova. Kirjantekijöillä on säädösten yleisen sanamuodon vuoksi – varsinkin vuoden 1994 jälkeen – huomattava liikkumavara.

Aineksia laaja-alaiselle kulttuurimääritelmälle ja luokitukselle etsittiin tilasto-oppaasta, opetussuunnitelmista, kulttuuriesitteistä, kulttuurityöryhmän muistiosta, antropologisesta, filosofisesta, kielitieteellisestä ja yhteiskunnallisesta tutkimuksesta sekä sisällönanalyyysiin laadituista standardisisältöluokista.

Pelkistämisen keinoja ovat sanallinen tiivistäminen, kaaviot, typologiat ja tilastot. Yhteiskunnat laativat numeerisia tilastoja tärkeinä pitämistään asioista, jotka liittyvät niiden elämänmuotoon. Tällöin voidaan laajoja tilastokokoelmia pitää kulttuurin pelkisteinä, tuskin kuitenkaan täysin kattavina, koska kaikkia kulttuurin piirteitä ei voida esittää numeroina. Yksi tällainen laaja tilastokokoelma on Tilastokeskuksen julkaisema Tilasto-opas. Sen seitsemän sivua pitkä tilastojen luetteloa voitaneen hyvin käyttää apuna tarkasteltaessa ruotsalaista elämänmuotoa, koska maidemme kulttuurit ovat Hofsteden (1992) mukaan monessa suhteessa lähekkäisiä (ks. 2.2.3).

Tilasto-opas sisältää seuraavat pääotsikot: Asuminen, Elinolot, Energia, Hinnat ja kustannukset, Julkinen talous, Kansantalous, Kauppa, Koulutus, Kulttuuri ja viestintä, Liikenne ja matkailu, Maa-, metsä- ja kalatalous, Oikeus, Palkat, Palvelut, Rahoitus, Rakentaminen, Sosiaaliturva, Teollisuus, Terveys, Tiede, teknologia ja tutkimus, Tulot ja kulutus, Työmarkkinat, Ulkomaankauppa, Vaalit, Vakuutus, Väestö, Väestölaskenta, Ympäristö ja luonnonvarat, Yritykset, Muut (Tilasto-opas 2002).

Opetussuunnitelmista löytyvät kulttuurimääritelmän ainekset tuskin yllättävät opettajaa, koska oppikirjasta varmasti löytyy niissä mainittuja aiheita. Kaikkia aihepiirejä ei välttämättä käsitellä jokaisessa kirjassa, ja toisaalta myös muita aihepiirejä saattaa esiintyä. Aihepiirejä ei myöskään esitetä oppikirjoissa välttämättä juuri Ruotsi-kuvan, vaan yhtä hyvin muun pohjoismaisen kulttuurin osina. Etsin kuitenkin aineksia kulttuurimääritelmälle ja -luokitukselle Peruskoulun opetussuunnitelmakomitean mietinnön II (lyhennetään jatkossa POPS II) kohdasta Käsiteltäviä aihepiirejä (POPS II, 98-99). Keskeisiltä niistä tuntuivat ihminen, koti, ruoka, työt ja toimet, vapaa-aika ja matkustaminen. Aihepiireihin sisältyi myös luonnon (kasvi- ja eläinkunnan, vuodenaikojen, ilmaston, sään, maisemien) esittelemine. Siksi kulttuuriluokitukseen sisällytettiin luontoa koskeva tieto.

Här är Sverige -kirjanen (1982) pyrkii välittämään Ruotsi-tietoutta ulkomaille; se on käännetty monille kielille. Kirjasta suositellaan käytettäväksi esimerkiksi kieltenopetuksen apuna. Sen on julkaissut Svenska institutet, joten ainesta voi pitää omakuvaisena. Tärkeimpinä pidettyjä elämänmuodon osaluokkia on valaistu huomattavan monipuolisesti omissa luvuissaan. Niitä on 12: maantiede ja luonnonvarat, väestö, hallitusmuoto, ulkopolitiikka, talous- ja elinkeinoelämä, työmarkkinat, sosiaaliset elinolosuhteet, koulutus ja tutkimus, joukkotiedotus, kulttuuripolitiikka, urheilu ja vapaa-aika sekä katsaus historiaan. Eroina käsillä olevassa tutkimuksessa käytettyyn luokitteluun on, että politiikkaa, työmarkkinoita ja hallintoyhteisöjä valaistaan omina luvuinaan, ja erillinen kansakäymislukko puuttuu.

Kouluhallituksen kulttuurityöryhmä toteaa muistiossaan, että korkeakulttuurin lisäksi kulttuurilla tarkoitetaan tietyn ihmisryhmän koko elämänmuotoa. Se käsittää ryhmän jäsenten yhteisen maailmankatsomuksen ja siitä johdetut käyttäytymismallit (Kulttuuri kielen oppimisessa 1991, 2). Työryhmä näkee kulttuurin osaluokkina arvot, asenteet, käsitykset, kielen, perhe- ja työelämän, vapaa-ajan, tavat, tottumukset, uskomukset, ennakkoluulot, tiedon ja tietämi-

sen, tieteet ja taiteet, uskonnon, politiikan ja koulutuksen sekä ympäristön. Työryhmän mielestä kulttuuri ei ole staattinen ilmiö, vaan se sopeutuu aikaansa ja ympäristöönsä.

Hofstede käsittää kulttuurin abstraktisti mielen ohjelmointina. Kulttuuriykkönen on lähellä korkeakulttuurin käsitettä, koska siihen on sisällytetty sivistys kuten kasvatus, taide ja kirjallisuus. Kulttuuri kakkonen on laveampi ilmaisu: tervehtiminen, syöminen, tunteiden osoittaminen tai osoittamatta jättäminen, tietyn fyysisen etäisyyden pitäminen, rakastelu tai hygieniasta huolehtiminen. Kulttuuri kakkonen on aina kollektiivista, koska se ainakin osittain on yhteistä ihmisille, jotka elävät tai ovat eläneet samassa sosiaalisessa ympäristössä ja ovat oppineet kulttuurin siinä. Kulttuuri kakkonen on mielen ohjelmointia, joka erottaa ryhmän (joukko ihmisiä jotka ovat yhteydessä toisiinsa) tai luokan (ihmiset joilla on jotain yhteistä, mutta ei välttämättä yhteyttä toisiinsa) toisesta. (Hofstede 1992, 20-21, 39.)

Kulttuurin ilmenemismuotoja ovat symbolit, sankarit, rituaalit ja arvot. Arvoilla Hofstede tarkoittaa yleisiä taipumuksia suosia joitain asiainkaloja muiden kustannuksella. Ne käsittelevät esimerkiksi hyvää pahan vastakohtana, liikaista puhtaan vastakohtana, rumaa kauniin vastakohtana, luonnotonta luonnollisen vastakohtana, poikkeavaa normaalin vastakohtana, paradoksaalista johdonmukaisen vastakohtana tai järjetöntä järkevän vastakohtana. Arvojärjestelmän perusta on tiedostamattomana valmiina useimmilla kymmenvuotiailla; sen jälkeen sitä on vaikea muuttaa. Arvot ovat kulttuurin syvin kerrostuma, symbolit (sanat, eleet, kuvat, esineet) lähimpänä pintaa. Näiden kahden kerrostuman välissä ovat sankarit (elävät tai kuolleet, todelliset tai kuvitellut henkilöt, joilla on arvostettuja luonteenpiirteitä tai ulkoisia ominaisuuksia ja jotka siten toimivat käyttäytymismalleina) sekä rituaalit (sosiaalisesti välttämättömät toiminnot kuten uskonnolliset seremoniat ja poliittiset joukkokokoukset). (Hofstede 1992, 24-25.) Hofstede ei siten juurikaan näe kulttuurin konkreettista, materiaalista puolta.

Niiniluodon (1990) näkökulma kulttuuriin edustaa emergenttiä materialismia. Ihmismieli ja kulttuuri ovat aineen maailmasta evoluution kautta kehittyneitä muodosteita, jotka ihmisen toiminnan ylläpitäminä ja uusintamina elävät suhteellisen itsenäistä elämää. Ne asettavat samalla ehtoja ja kehyksiä uusiin ihmisyksilöiden kasvulle sekä kehitykselle. Niiniluodon keskeisenä tulkinallisena käsitteenä on Popperin maailma kolme, ihmisen luomien artefaktien ja abstraktien kulttuuriesineiden piiri, jonka kautta Niiniluoto analysoi luonnon, minän, matemaattisten entiteettien, kielen ja normin, taideteoksen ja sosiaalisen instituution käsitteitä. Niiniluodon mukaan kulttuuriesineillä on kielellinen, esittävä luonne. (Niiniluoto 1990, 11.)

Pietilä esittää standardisisältöluokkia, jotka joukkotiedotuksen analysointiin tarkoitettuina nähdäkseen heijastelevat yhteiskunnan kulttuuria. Kulttuuriluokituksen laatimiseen löytyy aineksia useistakin standardisisältöluokista, esimerkiksi ensimmäisestä, jonka otsikko on Aiheet ja sisältönä politiikka, kulttuuri, urheilu, sosiaaliset kysymykset, työmarkkinat, tiede ja tekniikka, talous-

elämä, sota ja puolustuslaitos, dramatiikka, rikokset ja onnettomuudet, sekä muut uutiset. (Pietilä 1976, 137 alkaen.)

Tähänastinen kulttuurin osatekijöiden etsintä on tuottanut lähinnä substantiiviluetteloita. Tällöin käsitys kulttuurista jää staattiseksi, koska toimintaa ilmaisevat sanat ovat vähälukuisia. Luokassaan kaksi, Toimijat, Pietilä mainitsee henkilöt, pienryhmät, väestöryhmät, joukot, järjestöt, toimielimet, valtaelimet, yhteisöt, luonnon ja henkiolennot. Lisäksi Pietilä huomauttaa, että toimijoita ei ole järkevää käsitellä irrallaan muusta sisällöstä, vaan on myös kuvailtava, mitä toimijat tekevät ja millaiset suhteet heillä on. Pietilän kolmanteen luokkaan kuuluvat harrastukset, vapaa-ajanviettotavat ja alkoholinkäyttö. Ominaisuuksia ja piirteitä ovat sukupuoli, siviilisääty, ikä, koulutus, ammatti, tulotaso, yhteiskuntaluokka, asuinpaikkakunta, kansallisuus ja uskonto. Vielä Pietilä mainitsee Tavoitteet, päämäärät, arvot, Syyt eli tapahtumien aiheuttajat sekä Seuraukset eli tapahtumien lopputulokset.

Kaikkonen (1991, 38 alkaen) pohtii kielen ja kulttuurin suhdetta. Äännekieli lienee noin 100 000 vuotta vanha; onko kulttuuria ollut sitä ennen? Voitaisiin ehkä sanoa, että äännekieli edisti kulttuuria, koska sillä rakennetaan historian tapahtumien, taide-esineiden, arvojen ja muiden abstraktien asioiden kuvaukset. Kulttuuri määrittelee kielen avulla käsitteitä. Kaikkosen mukaan (1994, 68) kulttuuri ohjaa havaitsemista, viestintää ja käyttäytymistä. Se siis vaikuttaa kieleen, kielenulkoiseen viestintään ja antaa kehyksen viestijän käyttäytymismuodoille.

Kaikkosen (1991, 41 alkaen) mukaan kulttuuria voidaan kieltenopetuksen kannalta määritellä neljällä tavalla. Behavioristisesti määriteltäessä kulttuuri koostuu yksittäisistä käyttäytymismuodoista kuten tavoista, perinnäistavoista tai tilannesidonnaisista rituaaleista. Kulttuuri on siten jotain, mikä voidaan empiirisesti havaita. Kielten tunneilla välitetään tietoa vieraista käytännteistä ja instituutioista: miltä brittiläinen perhe näyttää tai millä tavalla saksalainen viettää vapaa-aikaansa. Kulttuuri on niin voimakkaasti sosiaalinen ilmiö, että se on olemassa vain toimintana. Tärkeää ei ole, miksi kulttuuria on tai missä oloissa se syntyy. Funktionaalisesti määriteltäessä kulttuuri nähdään sosiaalisena ilmiönä, jonka merkitystä pyritään selittämään. Tehtävänä on selvittää, mitä muotoja kohdekulttuurilla on, samoin kuin niiden roolit. Kulttuuri nähdään yhteisinä tottumuksina, ryhmän jäsenten välisenä konsensusena laajasta valikoimasta ajatuksia ja aikomuksia. Toimintojen syyt ja tarkoitukset päätellään näkyvästä käyttäytymisestä, jos se vain on mahdollista. Nämä kaksi tapaa antavat oppilaalle konkreettisen mahdollisuuden tarkastella vierasta kulttuuria, koska ne pyrkivät kuvaamaan kulttuurin edustajan käyttäytymistä ja kertomaan, miksi se tapahtuu.

Kognitiivisesti määriteltynä (skeemat, skriptit, mentaaliset mallit, kappale 2.1.1) kulttuuri ei ole materiaalista – esineitä, käyttäytymismuotoja, vaan pikemminkin ajattelun prosessointiohjelmointi, jonka pohjalta tulkitaan ympäristöstä saatuja kokemuksia. Symbolilähtöisesti kulttuuri tarkoittaa kognitiivisen prosessoinnin tulosta. Kulttuuri on siten symbolien ja merkitysten järjestelmä. Se on dynaamista eli jatkuvassa muutostilassa; varhaisemmat kokemukset

(esiymmärrys, 5.3) määräävät uuden ilmiön tulkintaa. Koska yksilöt ovat erilaisia, myös kulttuuri on erilaista, yksilökohtaista. Opetuksen tarkoituksena on välittää osin kielellinen, osin kielenulkoisen merkki- ja symbolijärjestelmä.

Fornäsin mukaan kulttuuri on inhimillistä vuorovaikutusta, jossa luodaan merkityksiä symboleja käyttäen ja joka sisältää moninaiset tyylin tuottamisen sekä kommunikatiivisen toiminnan muodot (Fornäs 1998, 167). Se on moniulotteinen prosessi (mt. 11, 20), jonka luomiseen tarvitaan useita viestiviä subjekteja (mt. 169, 171). Subjektit ovat oppivia, muistavia ja yksilöllisesti ainutlaatuisia toimijoita, jotka toisaalta erottuvat muista, toisaalta liittyvät muihin (mt. 265-266). Viestintä, vuorovaikutus ja kulttuuri ovat Fornäsin mukaan kolme samankeskeistä sfääriä (mt. 179). Kommunikoidessaan yhteisö luo eettisiä normeja, jotka tekevät oikeudenmukaisuuden ja hyvinvoinnin mahdollisiksi (mt. 77-78).

Tässä tutkimuksessa kulttuuri nähdään viestinnästä ja interaktiosta seuraavana oppimistuloksena (Kaikkonen 1994, 68), jossa alituisesti muodostuu uusia, aina yksilökohtaisia skeemoja (kappale 2.1.1) vanhojen skeemojen ohjaamina. Monissa skeemoissa on samoja piirteitä, koska kognitiivinen toiminta on lajikohtaisesti samantyylistä, mutta myös erilaisia, koska yksilön elämänpiiri, äidinkieli, joka on ajattelun työkalu, sekä kokemukset vaihtelevat. Kulttuuri on ketjumainen prosessi, jossa lenkki määrää seuraavaa. Oppimisen non-stop-luonne estää täysin kiinteiden merkitysten olemassaolon edes saman yksilön mielessä. Toisin kuin oppikirjassa, kulttuuri ei ole painomusteen kiinteäksi jähmettämä joukko symboleja, vaan muotoutuu kaikkialla missä on ajattelua. Toisaalta kulttuuri ilmenee myös fyysisessä maailmassa – lihastoiminnan tuotteena.

Edellä selostetun perusteella kulttuurille sanan laajassa merkityksessä tuntuu olevan ominaista, että

- se on ihmisryhmille ominainen monisärmäinen kokonaisuus,
- se sisältää ryhmän kielen, tiedon, taidot, tuotteet, uskomukset, arvot, tavat, koko elämänmuodon,
- se perustuu oppimiselle ja välittyy paljolti kielen avulla,
- se on tulosta ryhmän pitkäaikaisesta eksistensistä,
- se muuttuu jatkuvasti,
- se on kaikkien ryhmän jäsenten kohdalla hieman erilaista.

2.1.1 Käsité Ruotsi-kuva

Kognitiivisen oppimisen tutkimus lähtee ajatuksesta, että ihminen taltioi ja organisoii tietoaan malleiksi: skeemoiksi, skripteiksi, mentaaliksi malleiksi (Weidenmann 1991, 31-32; Kaikkonen 1994, 85 alkaen). Skeemat ovat tallennettuja käsityksiä sellaisista kohteista, jotka ovat yleisiä yksilön kokemusmaailmassa: auto, talo, kasvat. Skeemat lienevät osin vakiintuneita, kiinteitä, osin avoimia, joustavia muutokselle (Kristiansen 1998, 12; Weidenmann 1988, 25-26, 31-32). Skriptit ovat kaavioita siitä, miten tilanteessa tulee toimia – ravintolakäynnillä esimerkiksi on tietyt vaiheensa. Skripti on siten tilanteen seurannon paljastava käsikirjoitusluonnos. Mentaaliset mallit ovat käsityksiä siitä, miten monimutkaiset tapahtumat toimivat: miten palaute vaikuttaa toiseen ihmiseen, miten autolla liikutaan paikasta toiseen. Tällöin toiminnan voi etukäteen konstruoida

omassa mielessään ja kuvitella sen vaikutuksen. (Kaikkonen 1993, 33; Kaikkonen 1994, 85 alkaen.)

Tässä tutkimuksessa kuva on abstraktio, piirteiden ja ominaisuuksien synteesi, joka representoi mentaalisella tasolla jotain kulttuuria. Paitsi joukko kognitiivisia skeemoja, kuva on affektiivinen. Mikä tärkeintä, kuva on lähtökohta yksilön suhtautumiselle kuvattuun, vihje siitä, miten hän todennäköisesti toimii joutuessaan kuvattun kanssa tekemisiin eli esimerkiksi ohjaako hänen toimiaan silloin aggressio vai myötämielisyys, yhteistyöhakuisuus vai karttaminen.

Yksilö rakentaa kulttuurikuvansa ympäristön sisältämän informaation osista. Informaatio havaitaan odotushorisontin skemaattisessa kehyksessä, arvioidaan esiyymmärryksen ja lähdearviointin kontekstissa ja työstetään ainakin osittain tietoisesti osaksi jo olemassa ollutta etnistä skeemaa. (Gast 1994a, 11.) Siten kuva on dynaaminen, jatkuvassa muutostilassa; se rakentuu ja päivittyy aina, kun uutta tietoa kohteesta saadaan. Jos kuvaa halutaan muokata, jokainen sukupolvi erikseen on altistettava halutunlaisille aineksille, koska kuva on henkilökohtainen rakennelma, eivätkä hankitut ominaisuudet periydy geneettisesti.

Kulttuurikuvalla on laadullinen ja määrällinen ulottuvuus. Kuva on usein moniulotteinen: etninen, historiallinen, maantieteellinen eli se koostuu kulttuurin osatekijöistä, ja kunkin osuus niistä on painottunut yksilökohtaisesti.

Ruotsi-kuvassa on tutkijan ja oppijan kannalta seuraavat symboliset ja mentaaliset (Imsen 2000, 63) tasot:

- A. Oppikirjaan sisältyvä joukko symboleita, joka sisältää Ruotsi-ainesta.
- B. Tämä aines on hajallaan tutkimusmateriaalin osasina. Tunnistettuaan relevantin aineksen tutkija kutsuu sitä löydökseksi.
- C. Voidakseen tavoittaa tekstin ja kuvituksen sisällön yhteismitallisesti tutkija laatii niistä sanallisen pelkistelmän eli lähestyy niitä oman ajatusmaailmansa sitomana ja selostaa niiden keskeisiksi kokemansa piirteet oman kielensä keinoin. Pelkistelmä on näin ollen tutkijan näkemä tarjotun Ruotsi-kuvan ainesten mentaalinen likiarvo.
- D 1. Tutkijan pelkistelmän pohjalta laatima yhteenveto, jossa aineksen ryhmitely nostaa sen tietoarvoa. Kutsuttakoon tätä tasoa tarkennetuksi mentaaliseksi likiarvoksi.
- D 2. Oppijoiden omakohtaiset, tuhannet ja taas tuhannet yhteenvedot. Ne ovat olemassa vain oppijan muistissa kulttuurimuotokuvina.

Mentaalinen kuva voi olla vieraskuva eli toisten käsitys kohdekulttuurista tai omakuva, käsitys omasta kulttuurista. Oppikirjan vieraskuvan aineksia voidaan tarkastella vertaamalla niitä omakuvan aineksiin.

Tutkimuskohteina näistä kuvatasoista ovat A, B, C, ja D 1. Omakuva – oikeammin tutkijan yhteenveto lähteissä tarjotuista omakuvan aineksista – tulee työssäni esille selostaessani Gauntin ja Löfgrenin teosta *Myter om svensken* (1984), Arnstbergin teosta *Svenskhet – den kulturförnekande kulturen* (1989), *Här är Sverige* -esitettä (1982), Svenska institutetin esitettä *Sverige* (1996) ja Ekwallin & Karlssonin teosta *Mötet* (1999). Tutkimusmateriaaliin sisältyy Ulf Hannerzin näkemys ruotsalaisuudesta (Vi ses -sarja, löydös 4-1 pelkistelmässä). Joitain tietoja olen poiminut Wadensjöltä (1984). Koululaitosta tarkastelen verkkolähteitä vasten ja kansankoti-itsemäärityä valaisen mm. Hadeniuksen, Molinin ja Wieslanderin teoksen (1988) pohjalta.

Teksti ja kuvitus on luettu Ruotsi-kuvan aineksiin tietyin ehdoin. Hansén asettaa oppikirjojen suomenruotsalaista ainesta paikallistaessaan kolme kriteeriluokkaa. Territoriaaliset kriteerit tarkoittavat symbolijoukon, so. tekstikatkelman tai kuvituselementin, yhteyttä asianomaiseen maa-alueeseen, etnis-historialliset kriteerit sen yhteyttä asianomaiseen kansallisuuteen ja historiaan. Sosio-kielellis-kulttuuriset kriteerit sisältävät instituutiot, perinteet, tavat, elinkeinoelämän, kielen ja kulttuurin. (Hansén 1985, 38.) Jos ainakin yksi kriteeri täyttyy tekstikatkelman tai kuvituselementin kohdalla, löydös on katsottu Ruotsi-kuvan ainekseksi. Sitä ovat siis esimerkiksi Ruotsin maasta, ruotsalaisista tuotteista ja julkisuuden henkilöistä kertovat tekstikatkelmat tai kuvitus.

Konkreettisesti kriteerit tekstikatkelmien mukaanpääsemiselle ovat esiintyjien ruotsalaisperäisyys: yksikin katkelmassa esiintyvä henkilö tai tuote on kotoisin Ruotsista; kirjallisuuskatkelma tai lehti on käännetty Ruotsissa siellä asuvien luettavaksi, henkilö asuu Ruotsissa vakituisesti tai katkelman sisältö osoittaa muuten, että käsitellään ruotsalaista kulttuuripiiriä.

Alasen (2000, 191, 195) mukaan tekstivihjeet auttavat kulttuurikontekstin määrittämistä. Tutkijan on harkittava tapauskohtaisesti, voidaanko katkelma esimerkiksi ruotsinruotsalaisen sanaston (fralla, macka, kaka) perusteella sijoittaa Ruotsiin, koska sanastoa voidaan lainata valtionrajojen yli.

Kuvitukseen, varsinkin suurikokoisiin värivalokuvaan, sisältyy usein tavaton määrä tietoa, vaikka ne ovat kaksiulotteisia. Yritys määrittää tietoa fysiikan maailmasta haetuilla mittayksiköillä, kuten kuvan pinta-alalla, ei olisi mielekäs, koska mielenkiinnon kohteena on sisällön laatu (kappale 5.3). Kuvien sisältö on selostettava sanallisesti. Läheskään kaikkea kuvitukseen sisältyvää tietoa ei ole mahdollista ottaa mukaan selostukseen. Tutkijan subjektiivisuus – riippuvuus omasta kulttuurista ja elämäkokemuksesta – näkyy hänen tavastaan rakentaa valokuva sanalliseen muotoon ja siinä, mitä kuvituksen osia hän pitää selostamisen arvoisena.

Kuvituselementti on katsottu Ruotsi-ainekseksi, jos se on suoraan otsikoitu Ruotsin maaperälle, ruotsalaisuuden symboli kuten lippu paikallistaa elementin Ruotsiin, autossa on kansallisuustunnus, ruotsalainen rekisterilaatta tai esimerkiksi hinnat on esitetty kruunuina (toisaalta se, että valokuvassa näkyvissä opasteissa on pelkkää ruotsia, ei yksinään riitä perusteeksi, koska Suomessakin on miltei täysin ruotsinkielisiä paikkakuntia ja silloin niiden opasteet ovat yksikielisiä) tai elementti on paikallistettavissa muun tiedon perusteella Ruotsiin.

2.2 Kulttuurien erilaisuus

Tässä luvussa pyrin astettain johdattamaan lukijaa ymmärtämään Suomen ja Ruotsin kulttuureja sekä niiden samankaltaistavia ja erilaistavia taustavaikuttajia. Suurin yhteinen nimittäjä on kuuluminen länsimaiseen sivilisaatioon. Länsimaisuudesta siirryn pohjoismaisuuteen, sitten kansalliseen identiteettiin, ruotsalaisiin omakuva-aineisiin ja yksilön identiteettiin.

2.2.1 Toiseus

Tuotannon, kaupan ja sodankäynnin vuorovaikutuksesta on tuhansien vuosien ajan syntynyt muuttoliikettä. Vuorovaikutuksen piirissä syntyvät ja toisintuvat osapuolten mielikuvat, joilla pyritään selittämään Toisen ulkomuotoa ja käytöstä. (Miles 1994, 25.)

Muukalaisuus alkaa oman erilaisuuden tiedostamisella, kirjoittaa Julia Kristeva (1991, 17); kun tunnistamme muukalaisen itsessämme, säästymme inholta muukalaista Toisessa kohtaan. Olemme kaikki tulossa muukalaisiksi (Kristeva 1991, 10, 200), olemme kaikki erilaisia (Kristeva 1991, 18). Jos löydämme vieraasta tutun, vieraus katoaa (Varto 1992, 66).

Edward W. Saidin teokseen *Orientalism* (1978) tutustuminen avanee monelle pohjoismaiselle lukijalle uusia perspektiivejä kulttuurienvälisiin suhteisiin, tässä tapauksessa siihen, miten oksidentti, ”länsi” määrittelee diskurssin kautta orientin, ”idän”. Saidin ajatusten avulla tutkimusalueeni asettuu pohjoismaista kulttuuripiiriä laajempaan yhteyteen, ja samalla uskoakseni kulttuurienvälisen toiminnan kompetenssin tarve alkaa tuntua todelliselta. Kolmanneksi, Saidin teos on kuvastin, josta voimme kriittisesti tarkastella omaa kulttuuriamme, vaikka emme kaikkia hänen ajatuksiaan allekirjoittaisikaan.

Said kysyy aiheellisesti, ovatko todellisuuden representaatiot sen puhtaita kuvauksia. Hän näkee niiden alustana representoijan kielen ja kulttuurin. (Said 1978, 272.) Niin ollen orientalismin orientti ei ole orientti sellaisena kuin se on, vaan sellaisena kuin se on esimerkiksi joukkotiedotuksen kautta rakennettu lännessä (mt. 104). Tämä ajatus voitaneen yleistää koskemaan lännestä muodostettuja vieraskuvia orientissa.

Said käyttää termiä orientalismin kuvaamaan lännen tapaa tarkastella orienttia, nimenomaan islamilaista orienttia (mt. 73-75); termiä oksidentalismi Said ei käytä. Orientalismin taustalla on seitsemänneltä vuosisadalta alkanut islamin leviäminen; uusi mahti on aiheuttanut kristittyjen piirissä pelkoa (mt. 59). Itä on merkinnyt eurooppalaisille uhkaa (mt. 26) ja kilpailua, mutta myös kulttuurivaikutteita ja kolonialismin tuomaa hyötyä.

Alun perin orientti on näkynyt länteen kauppakumppanina sekä Raamatun ja ristiretkeläisten (mt. 1-8), kaunokirjallisuuden (mt. 42) ja Marco Polon (mt. 58) sekä muiden tutkimusmatkailijoiden kertomuksissa, sittemmin myös tutkimuskohteena (mt. 43, 88). Arabeja, joiden asuinalueita orientti on paljolti merkinnyt, on stereotyyppisesti kuvattu laiskoiksi ja juonikkaiksi, epärehelli-

siksi ja eläimille raaoksi, irrationaalisiksi ja langenneiksi, lapsenomaisiksi, alemmaksi roduksi, jonka edustajat eivät itse tiedä, mikä heille on hyväksi (mt. 36-49), kun taas Eurooppa on nähty vahvana, dominoivana, rationaalisenä, hyveellisenä ja kypsänä (mt. 40). Näin on asetettu vastakkain ”me” ja toiseus, ”ne”.

1800-luvulla, modernin orientalismin kaudella, tarkastelun painopiste laajenee uskonnollisen kulttuurin tarkastelusta sekulaarin kulttuurin alueelle, ja orientin käsite ulotetaan idemmäksi. Orienttikuva ei enää perustu uskonnollisille auktoriteeteille, vaan orientalistien sitaateille (mt. 176). Orientin asukkaita voidaan tarkastella myös eurooppalaisittain humaaneina olentoina taiteessa – turkkilaisvaikutteisessa musiikissa ja oopperassa (mt. 118-122). Euroopassa myös julkaistaan omakohtaiselle kokemukselle perustuvaa orienttikirjallisuutta (mt. 157). Romanttisia kliseitä ovat esimerkiksi haaremit, hunnut, prinssit ja prinsessat, orjat, tanssitytöt ja voiteet (mt. 190). Silti semiittejä tarkastellaan paljolti vailla monimutkaistavaa humanisuutta (mt. 149-150) eikä yksilöä nähdä, vaan yleistetään yhden ”heistä” tekoja koskemaan koko orienttia (mt. 161). Hyötyajattelu näkyy voimakkaana kolonialisoimisena (mt. 211). 1800-luvun puolivälissä suurimmissa eurooppalaisissa yliopistoissa on mahdollista lähestyä orientin kieliä ja historiaa tieteellisesti (mt. 191). Filologia paljastaa kielten eroja; aletaan ajatella, että kielten erot ovat niiden käyttäjien eroja eli eurooppalaiset ja idän ihmiset ovat syvälle luotaavan erilaisia (mt. 233).

Maailmansotien välillä Said toteaa vallinneen orientin kulttuurisen itsemäärittelyn kauden. Lännen herruutta orientissa ei enää pidetä luonnonlakina. Eurooppalaisten suhtautumiseen orientin asukkaisiin ilmestyy enemmän humanismia, kokonaisnäkemystä, antipositivismia, sympatiaa ja intuitiota. Samaan aikaan USA on kehittymässä maailmanvallaksi. (mt. 257-258.)

Toisen maailmansodan jälkeen muslimista on tullut monille amerikkalaisille nimenomaan arabi, jonka nähdään uhkaavan Israelia, öljykauppaa ja jonka käsitteistöön kuuluu jihad, pyhä sota (mt. 284-287). Elokuva esittää arabit kielteissävyisissä rooleissa (mt. 287), joukkotiedotus ei näe heitä yksilöinä, vaan massana. Oppikirjoissa välitetään alentavaa tai harhaan johtavaa tietoa (mt. 287-288).

Fornäs (1998, 308-309) näkee orientalismin ja afrikanismin perinteen juuret antiikin Kreikassa. Afrikanismi tarkastelee toiseuden ulottuvuutta pohjois-etelä, orientalismin ulottuvuutta itä-länsi. Tarkastelutapa yksinkertaistaa maailmaa liiaksi unohtaessaan Kiinan, Japanin, hindulaisuuden, islamin, buddhalaisuuden, konfutselaisuuden, juutalaisuuden, Pohjois-Afrikan, Turkin, Lähi-Idän, Arabian, Intian ja Kaakkois-Aasian väliset erilaisuudet ja sisäiset vivahteet. Lisäksi se pelkistää monia ulottuvuuksia stereotyyppioiksi, myös Euroopassa ja Amerikassa. Vastakkainasettelu luokittelee kulttuureja hyvän ja pahan, modernin ja perinteen kuvitteellisen polariteetin alaisuuteen.

2.2.2 Länsimaisuus

Huntington (1996, 45-46) jakaa maailman kahdeksaan suureen sivilisaatioon tai kulttuuripiiriin pääasiassa kielen, uskonnon ja maantieteen perusteella. Ne ovat

kiinalainen, japanilainen, hindulainen, islamilainen, länsimainen, latinalais-amerikkalainen, afrikkalainen ja ortodoksinen kulttuuripiiri. Länsimaiseen kulttuuripiiriin kuuluvat Eurooppa, Pohjois-Amerikka sekä eurooppalaisten asuttamat siirtomaat kuten Australia ja Uusi-Seelanti.

Huntingtonin mukaan (1996, 69-72) länsimaisuudella on kahdeksan peruskiveä: Kreikan ja Rooman perintö, läntisen kristinuskon vaikutus, eurooppalaisten kielten valta-asema, henkisen ja maallisen vallan erottaminen toisistaan, oikeusvaltiolle ominainen lakien suoma turva mielivaltaista vallankäyttöä vastaan, yhteiskunnallinen moniarvoisuus ja moniluokkaisuus, kansanedustukselliset valtaelimet sekä yksilöllisyyden salliminen.

Hallin mukaan (1999, 95) Länsi-Euroopan hitsasi yhteen islam, mutta länsi ei ole vain Eurooppaa, vaan pikemminkin historiallinen rakennelma. Länsimaille on ominaista korkea elintaso, teollistuneisuus ja kaupungistuneisuus. Läntiset yhteiskunnat ovat moderneja, kehittyneitä, kapitalistisia ja maallisia. (Hall 1999, 77-78.)

Amerikkalainen kulttuuri korostaa nopeutta, kiireisyyttä, tavoitteita ja eteenpäin pyrkimistä: olemassaolo on tekemistä, ei olemista. Vaikka sosiaalisissa suhteissa pyritään tasa-arvoon ja epämuodollisuuteen, hierarkkiasuhteet ovat olemassa. Monet muut kulttuurit puolestaan korostavat hierarkkista arvojärjestelmää, muodollisuutta ja ikään tai sukuun perustuvaa asemaa vuorovaikutussuhteissa. Suoritukset, omistaminen, tavoitteisiin pyrkiminen ja kilpailu nähdään terveinä ilmiöinä; yksilön saavutukset ovat tärkeämpiä kuin hänen taustansa. Maapallon ja sen luonnon kontrolloimisen uskotaan olevan välttämättömää sivistyneiden valtioiden kehittämiseksi. Oma minä nähdään erillisenä maailmasta ja muista ihmisistä. Päätöksenteko ja vastuu kuuluvat yksilöille, eivät ryhmille. (Sue & Sue 1990, 147.)

Nykyhistoria on erottamattomasti kytköksissä modernisaatioon (Fornäs 1998, 31). Modernisaatio on systeemien ja elämismaailmojen monimerkityksellisten rationalisointiprosessien muodostelma, joka levittäessään maailmanlaajuisesti laajenevan kommunikaation keinoin erilaistumiskehitystä muuttaa maailmaa juurta jaksain ja peruuttamattomasti (mt. 47). Länsimaisen moderniteetin iäksi Fornäs laskee ainakin 200 vuotta (mt. 31, 50). Sen taustalla vaikuttaa monia prosesseja: teollistuminen, kapitalistinen kehitys, kaupungistuminen, demokratisoituminen, sivistyksen lisääntyminen ja maallistuminen (mt. 32). Moderniteetti on levinnyt yli maapallon (mt. 51), mutta sen vaikutus ei kohdistu yksisuuntaisesti länsimaista muuhun maailmaan. Modernisaatiolle on ominaista tuottaa aina selkeämpiä eroja sekä yksilöiden että alakulttuurien välille, jolloin rinnakkain elävien ryhmien, etnisten ja itse valittujen, moninaisuus ja sen myötä toisistaan poikkeavat normit ja traditiot, yhteisöllisyyden muodot ja suhteita koskevat toimintamallit lisääntyvät. Tämä estää kehityksen yhdenmu-kaistumista (mt. 77).

Kiistelty käsite postmoderni alkaa esiintyä vuoden 1960 jälkeen (Fornäs 1998, 51; Helakorpi 1996, 12-13). Fornäs näkee sen vain modernisaation radikalisoitumisena ja voimaperäistymisenä (mt. 51); termi postmodernismi sopii hänestä kuvaamaan avantgardismin reaktioina syntyneitä taiteellisia virtauksia

(mt. 52). Viimeaikaiselle kehitykselle olisi osuvampi nimi myöhäismoderniteetti (mt. 53). Sille on ominaista liikkuvuus, sähköiset viestimet, muuttuvat sosiaaliset suhteet ja identiteettimuodot sekä voimistunut kritiikki moderniteettia kohtaan (mt. 51). Toisaalta postmodernissa normikriisissä koetaan turvattomuutta ja hämmennystä ja sen seurauksena nostalgista kaipuuta kaikille yhteisten normien selkeään maailmaan (mt. 77).

Jean-Francois Lyotard katsoo postmodernismin alkaneen 19. vuosisadan lopulla (Lyotard 1985, 7). Postmodernismi on kulttuurinen tila, jossa modernin ajan suuret kertomukset – valistuksen tarina ihmiskunnan vapautumisesta tiedon ja tieteen avulla, tarina kansakunnan yhteisestä menneisyydestä ja tulevaisuudesta, tarina taloudellisen vaurauden jatkuvasta kasvusta ja marxilainen kertomus varallisuuden oikeudenmukaisesta jaosta luokkien välisessä taistelussa – ovat menettäneet uskottavuutensa. Nyt eletään murroskautta, jossa modernin maailmankäsityksen perusta horjuu ja murenee. Vaikka ihminen tarvitseekin kertomuksia antamaan asioille johdonmukaisia merkityksiä ja voidakseen keskustella niistä toisten kanssa, voidaan suurista kertomuksista luopua, koska niiden paikan ottavat useat pienet, paikalliset kertomukset. Lyotardin ajattelun ongelma on, että kertoessaan suurten kertomusten menettäneen merkityksensä hän asettaa niiden paikalle yhden uuden suuren kertomuksen. (Puolimatka 1995, 190-191.)

Helakorven ym. mukaan modernilla ajalla tarkoitetaan valistuksen ajasta virinnyttä vaihetta, joka on kestänyt aina nykypäiviin asti. Sen tunnuspiirteitä ovat voimakas usko tiedon ja tieteen merkitykseen, nopea teollistuminen, erikoistuminen ja työnjako, hallinnon hierarkian ja selvärajaisien roolien syntyminen sekä pyrkimys yhtenäistäviin normeihin ja käytänteisiin identiteetin luomisessa. Postmodernia aikakautta kuvataan usein hajoamiseksi. Aiemmat suuret yhteiset uskomukset esimerkiksi kansojen historiasta alkavat murtua, usko tieteen auktoriteetteihin heikkenee ja perinteiset ideologiset ja poliittiset käsitykset asetetaan kyseenalaisiksi. Talous rakentuu palvelulle, mielikuville, tehtaat kuitistuvat. Voitto tulee riippuvaiseksi kyvystä ennakoida ja vastata nopeasti paikallisiin ja muuttuviin markkinavaatimuksiin liikevaihdon lisäämiseksi. Utopioiden murtuminen tiedostetaan yhä paremmin ja niille nähdään vaihtoehtoja. Monet tieteen löydöistä todetaan ristiriitaisiksi uuden tiedon tuotannon ennennäkemättömällä vauhdilla. (Helakorpi ym. 1996, 12-13.)

Ymmärretään, että ihmiset ja yhteisöt luovat itse omat tarinansa niiden syvimpiäkin uskomuksia myöten. Tämä tietoisuus vie paikallisuuteen ja relativismiin: tunnustetaan erilaisten kulttuurien olemassaolo ja tiedostetaan, että oma kulttuuri ei ole niihin nähden ylivertainen. Oma maailmamme ei ole enää ainoa oikea maailma. Selitysmalli ei ole yhtenäistynyt vaan erilaistunut. Kulttuuri ei riipu yhteiskunnasta, kielestä, naapuruudesta, vaan yksilöstä. Moderni aika tarjosi pysyvän identiteetin; postmodernissa on myönnettävä, että kulttuuri muuttuu nopeasti vuoropuhelussa muiden kulttuurien kanssa. (Helakorpi ym. 1996, 22, 32, 42.)

2.2.3 Pohjoismaisten kulttuurien ominaisuuksia

Hofstede (1992) käyttää kulttuurien ryhmittelyn perustana valtaetäisyyttä, yksilöllisyyden ja kollektiivisuuden suhdetta, maskuliinisuutta vs feminiinisuutta sekä erilaisuuden sietoa. Suomi, Ruotsi, Norja ja Tanska muodostavat Hofsteden tarkastelussa varsin samankaltaisten kulttuurien ryhmän. Hofstede muistuttaa siitä, että kaikki tietylle kulttuurille ominaiset piirteet eivät koske jokaista sen piiriin kuuluvaa yksilöä; uskonto, asuinalue, sukupuoli ja luokka estävät kulttuurin muodostumisen tasakoosteiseksi (Hofstede 1992, 35).

Valtaetäisyys ilmaisee, missä määrin instituutioiden ja organisaatioiden jäsenet, joilla itsellään ei ole valtaa, odottavat vallan jakautuvan eriarvoisesti ja hyväksyvät sen. Suomi, Ruotsi ja Norja kuuluvat pienen valtaetäisyyden maihin; Tanskassa valtaetäisyys on näistä neljästä maasta kaikkein pienin. Pienen valtaetäisyyden kulttuurille on ominaista neuvotteleva johtamistyyli; alainen voi jopa väitellä esimiehensä kanssa. Johtajalla ei juurikaan ole ulkoisia vallan merkkejä. Lapsia pidetään vanhempien kanssa tasa-arvoisina kotona ja koulussa. Yhteiskunnan keskiluokka (Hofstede jakaa yhteiskunnan kolmeen luokkaan) on laaja, palkkaerot pieniä ja tulonsiirrot pienentävät tuloeroja entisestään. Poliittinen keskusta (Hofstede käyttää termiä keskusta poliittisen äärioikeiston ja -vasemmiston vastakohtana) on vahva, samoin ammattiyhdistysliike, eikä yhteiskunnassa juurikaan esiinny poliittista rauhattomuutta. (Hofstede 1992, 42-75.)

Yksilöllisyys-kollektiivisuus -ulottuvuudella tarkastellaan kansalaisten sitoutumista lähiryhmiin. Kollektiivisessa yhteiskunnassa kuulutaan tiiviiseen lähiryhmään, joka tarjoaa jäsenilleen suojaa, mutta vaatii vastineeksi uskollisuutta. Mikään mainituista neljästä maasta ei ole kovin kollektiivinen kulttuuriltaan. Yksilöllisyys on arvostettua, minä-ajattelu – ei me-ajattelu – ohjaa yksilön toimintaa, ja yksilösuorituksia palkitaan. Tyypillinen perhe on ydinperhe. Se koostuu vain vanhemmista ja lapsista, eivätkä perhe ja suku ole yksilölle yhtä tärkeitä kuin kollektiivisemmissä kulttuureissa. (Hofstede 1992, 76-116.)

Maskuliinisuus-feminiinisyys -ulottuvuudella tarkastellen kaikki neljä maata ovat feminiinisiä: ihanteena on hyvinvointiyhteiskunta, joka huolehtii jäsentensä elämän laadusta. Ihmissuhteet ovat tärkeitä. Suhtautumista toiseen leimaavat vaatimattomuus, tasa-arvoisuus ja solidaarisuus. Ratkaisut ovat usein neuvotteluista johdettuja kompromisseja. Työ on toimeentuloa varten eikä koulussa epäonnistuminen ole katastrofi. Asevarustelua ei toivota. Sukupuolten välillä pyritään tasa-arvoon. (Hofstede 1992, 117-157.)

Hofsteden neljäs ulottuvuus koskee suhtautumista erilaisuuteen ja moniselitteisyyteen: sitä, missä määrin epävarmat tai tuntemattomat tilanteet tuntuvat uhkaavilta. Hyvä epävarmuuden sietokyky alentaa kansalaisten ahdistusta, mutta myös yhteiskunnan viriketäsoa ja tuo elämään synkkyyttäkin. Ihmiset käyttäytyvät hillitysti, mutta kahvia juodaan paljon ja alkoholia käytetään humalahakuisesti. Hofstede sijoittaa neljä Pohjoismaata samaan kenttään, tosin eri päihin; kauimpina toisistaan ovat Suomi ja Tanska. Tanska on lähimpänä kulttuurityyppiä, jossa erilaisuus koetaan kiinnostavana, aggressiota ei näytetä julkisesti ja divergenttiä ajattelua siedetään hyvin. Suomi on lähimpänä

kulttuurityyppiä, jossa on muukalaispelkoa, aggressiota voidaan näyttää ja kansalaisilla on tunteeseen pohjaava toimeliaisuuden tarve. (Hofstede 1992, 158-201.)

Hofstede näkee Suomen ja sen länsinaapurin kulttuurit pohjoismaisina ja siksi keskenään samankaltaisina. Myös Ekwallin ja Karlssonin mukaan (1999, 33 alkaen) ne ovat nähtävissä lähekkäisiksi, koska valtaelimet ovat länsimaisen demokratiakäsityksen mukaisia, valtauskonto on sama, luonnonolot saman tyylliset, historia osin yhteistä, molemmissa maissa on naapurimaan kieltä äidinkielenään puhuva vähemmistö samoin kuin runsaslukuisia etnisiä vähemmistöjä. Keskinäisellä taloudellisella ja sivistyksellisellä yhteistyöllä on vahvat perinteet. Sodaton kanssakäyminen näiden kahden maan asukkaiden välillä on ollut jatkuvaa satojen vuosien ajan. Yhteistä suomalaiselle ja ruotsalaiselle elämäntavalle on läheinen suhde luontoon, mikä ilmenee kaksiasuntosysteeminä, hyötyliikuntana ja haluna vetäytyä luontoon, saunan käyttäminen puhdistautumiseen ja virkistäytymiseen, yhteiskuntamalli, hallintomalli, myöhäinen urbanisoituminen ja maatalousyhteiskunnan teollistuminen, samoin kuin laaja-alainen käsitys kulttuurista toisin kuin esimerkiksi Ranskassa: kulttuuri ei koske vain aristokratiaa, vaan myös rahvasta. Esimerkkinä tästä mainittakoon kesätapahtumat: musiikkijuhlat ja festivaalit.

Identtisiä kulttuurit eivät silti ole. Hyvä vieraan kielen hallinta saanee isäntävään odottamaan, että myös vieraalle kulttuurille ominaiset kohteliaisuussäännöt ja muut käytänteet hallittaisiin yhtä hyvin (Lehtonen 1990, 11). Kun ulkoiset olosuhteet ovat ilmeisen samanlaiset, luullaan helposti, että myös ajattelutavat ja reagointi olisivat identtisiä (Lehtonen 1990, 27). Tämän tiedon valossa kulttuurinopetus on ehdottoman tarpeellista perusopetuksemme osana, nimenomaan yleissivistävässä koulussa, ja mahdollisimman varhain aloitettuna.

2.2.4 Kansallisuuden tuottamat identiteetin piirteet

Löfman toteaa, että identiteetti on yksi kulttuurienvälisen viestinnän avaintekijöistä, koska ilman sitä yksilö tai ryhmä ei koe kuuluvansa minkään kulttuurin piiriin. Kansallinen identiteetti on tärkeä koko kansakunnalle – suomalaiset esimerkiksi puhuvat paljon Suomi-kuvasta ja Suomen imagosta ulkomailla. Suomi-neito on tärkeä kansallisen identifikaation väline. (Löfman 1993, 153.)

Identiteetti on vahvasti yhteydessä yksilön viiteryhmiin (Kaikkonen 2001, 347; Talib 1999, 36). Bauman toteaa, että ”me” olemme olemassa vain niin kauan kun löytyy ”heitä”; näin identiteetti liittyy rajaan, jakoon, vastakkainasetteluun ja luokitteluun (Bauman 1997, 54-55, 70).

Kansallinen kulttuuri pyrkii yhdistämään kansallisen perheen (Hall 1999, 52). Kaikki modernit kansakunnat ovat kuitenkin kulttuurisia sekasikiöitä (Hall 1999, 55), eivät tasakoosteisia, yksiselitteisiä ja toimiltaan ennustettavia. Myöskään Kramschin (1998, 50, 66, 77) mukaan kulttuuriryhmät eivät ole tasakoosteisia, vaan niiden sisällä voidaan erottaa alakulttuureja. Fornäs erottaa kulttuurin yläkäsitteen sisällä toisaalta mikrokulttuureja eli konkreettisia pienryhmiä (Fornäs 1998, 133) ja alakulttuureja (mt. 140, 145).

Hofsteden mukaan (1992, 28 alkaen) suurten valtakuntien sisällä esiintyy pienempiä yksiköitä, kuten heimoja tai riippumattomia pieniä ”kuningaskuntia”. Kansakunnat tai maat ovat poliittisia yksiköitä (vrt. EU-kehitys). Yhteiselle kulttuurille on ominaista kansalaisuuden määrittelevä passi, urheiluedustus, armeija, koulutusjärjestelmä, joukkotiedotus, valtakieli ja kansalliset markkinat tietyille tuotteille. Kansakuntiin voi kuulua selkeästi eriytyviä ryhmiä ja sulautumattomia vähemmistöjä (baskit, flaamit, kurdit, katoliset irlantilaiset). Tällaiset etniset, kielelliset ja uskonnolliset ryhmät haluavat tunnustuksen omalle identiteetilleen.

Kulttuuria ei voida palauttaa vain etniseen identiteettiin (Fornäs 1998, 167). Kulttuuri ei määräydy vain kielirajan tai valtiorajan mukaan (Haarmann 1993, 33). Kieliä lasketaan olevan 5000–6000 ja niiden lisäksi on huomattava määrä murteita, mutta kulttuureita on vielä useampia. Passi ei ilmaise mihin kulttuuriin sen haltija lukeutuu. Euroopassa tunnetaan EU-passi, muttei ainakaan tois-taiseksi EU-kulttuuria. Asuinvaltio hallintoineen ja instituutioineen tosin on yksilön elämämpiiri, jolla on yhtenäinen hallintomalli, joka yhdenmukaistaa yksilöitä sekä symboleja kuten lippu. Jos valtiolta puuttuu yhteinen kieli ja yhteinen ideologia menetetään, valtion yhtenäisyys on vaarassa; esimerkkeinä tästä ovat Jugoslavia ja Neuvostoliitto (Kaikkonen 1994, 63).

Kaikkonen (2001, 347-348) liittyy ryhmäidentiteettiin käsitteen kansallinen identiteetti – kuten suomalainen, ruotsalainen, saksalainen –, etnisen identiteetin (saamelainen, juutalainen, romani), paikallisen identiteetin (kuten pohjalainen tai ”stadilainen”) sekä eurooppalaisuuden tai länsimaisuuden. Liikkuvuuden luoma monikulttuurinen identiteetti (Kaikkonen 2001, 348) on aineksiltaan kompleksinen sekoitus kulttuuripiirteitä yhdessä yksilössä, kenties irrallisuuden kokemuksen sävyttämä.

Haarmannin (1993, 75, 338) mukaan kansalliseen identiteettiin – siihen mikä tekee suomalaisesta suomalaisen, kreikkalaisesta kreikkalaisen – vaikuttavat ensinnäkin etniset lähtökohdat, suvun juuret. Toiseksi yhteisön kulttuurimalli eli kieli, elämäntapa, perinteet ja uskonto määräävät kansallista identiteettiä. Kolmanneksi arvokäsitykset (maailmankatsomus, kansallisylpeys ja käsitys itsestä sekä muiden kansojen arvosidonnainen luokittelu samoin kuin muiden kansojen vieraskäsitysten heijastuminen itseymmärrykseen) vaikuttavat kansalliseen identiteettiin.

Kansallinen kulttuuri on moderni ilmiö, toteaa Hall (1999, 46). Ennen uskollisuus kohdistui heimoon, kansaan, uskontoon ja alueeseen. Kansallisvaltio symboleineen – lippu, kansallislaulu, kieli, valuutta – on sittemmin korostunut kulttuuri-identiteettiä rakennettaessa. Vaikka yksilölliset erot – luokka, sukupuoli, rotu – ovat suuriakin, kulttuuri pyrkii yhdistämään yksilöt kansaksi. (Hall 1999, 52.)

Huolimatta tätä nykyä esiintyvistä pyrkimyksistä kajota parin sadan viime vuoden aikana syntyneeseen kansallisvaltioinstituutioon on kansallisvaltio ja sen myötä kansallisen identiteetin käsite edelleen voimissaan: EU yhtenäistää Eurooppaa direktiiveillään, PN antaa suosituksia (kappale 2.3), mutta samaan aikaan on syntynyt uusia kansallisvaltioita. Globaalit spekaakkelit kuten olympia-

laiset ja maailmannäyttelyt sekä korostavat kansojen ystävällismielistä kohtaamista että pitävät kansallisajattelua esillä. (Kaikkonen 2001, 348.)

Kattavan määritelmän löytäminen kansalliselle identiteetille ei ole helppoa. Kansallinen identiteetti voisi olla uskontunnustus, credo, joka samalla määrittelee mihin yksilö ei usko. Se voisi olla kansallisten symbolien affektiivinen merkitys, se mitä kansalaiset eivät suostu kiroamaan ja sylkemään, se mitä he kokevat yhdessä arvokkaaksi ja minkä puolesta he ovat valmiita uhrautumaan.

Hall (1999, 47 alkaen) näkee kulttuurin diskurssina, tapana rakentaa merkityksiä, jotka suuntaavat ja järjestävät toimintaa. Kansalliseen kulttuuriin kuuluu kansakunnan oma kertomus, sen käsitys alkuperästään, kansallisen tradition keksiminen, kansakunnan perustamismyytti ja käsitys puhtaasta, alkuperäisestä kansasta.

Hallin mukaan kansallinen identiteetti vahvistui, kun yksi puhekielen muoto vakiintui standardiksi ja koululaitos syntyi (Hall 1999, 46). Joukkotiedotus lieinee saumannut kansakuntaa tiiviimmäksi kokonaisuudeksi. Nykyisin on nähtävissä myös vastakkainen kehityssuunta: globalisaatio (Hall 1999, 57-58) on varsinkin 1970-luvulta lisännyt kansojenvälisiä yhteyksiä ja epämääräistä valtionrajoja. Maailmankauppa, telekommunikaation kehittyminen ja tekniikan kehityksen mahdollistama liikkuvuus ovat globalisaation työkaluja (Hall 1999, 62), ehkä myös postmoderni yksilöllisyyden korostaminen, uteliaisuus ja halu uskoa vieraasta kulttuurista hyvää.

Kansallisen identiteetin rapautuminen ilmenee esimerkiksi nuorison yhdenmukaistuvana vaatemuotina (Hall 1999, 61-62) ja anglo-amerikkalaisen nuorisokulttuurin myötä englantilaistuvana nuorisokielenä, afro-amerikkalaisen nuorisomusiikin invaasiona, etnisten keittiöiden suosiona yli koko maailman ja Euroopassa omasta rahayksiköstä luopumisena. Myös informaatioteknologian ja kansainvälisen viihteen tärkeimpänä kielenä tuntuu olevan englanti. Hallin mukaan (1999, 64) globalisaatio ei välttämättä tuhoa kansallisia identiteettejä, vaan tuottaa uusia globaaleja ja paikallisia identifikaatioita. Globalisaatiossa piilee mahdollisuus ja samalla imperatiivi lisätä kulttuuriopetusta sekä siten ohjata nuorisoa kohti yleistä ja yhtäläistä kulttuurienvälisen toiminnan kompetenssia.

Reaktion globalisaatioon voi toisaalta esiintyä tietoisia pyrkimyksiä kansallisen identiteetin lujittamiseen. Ranskalaisten yritykset varjella ”kulttuurin kieltä” vieraiden kielten vaikutuksilta ovat esimerkki siitä. Agerin (1999, 98) mukaan ranskalaisten amerikanofobiaan sisältyy ranskalais-englantilaisen sekakielen *Franglaisin* pelko. Termin 1960-luvulla lanseerannut René Etiemble ei ollut ensimmäinen huolestunut ranskalainen. Viidennellätoista vuosisadalla huolestuttiin saksan, kuudennella toista italian, arabian sekä provencen, seitsemännellätoista espanjan ja kahdeksannella- ja yhdeksännellätoista vuosisadalla brittienglannin vaikutuksesta ranskaan. (Ager 1999, 101-102.)

Omakuvaisilla kansallisten luonteenpiirteiden esityksillä, olivat ne sitten tutkimuksesta tai viihteestä peräisin, saattaa olla sama identiteettiä selkiyttävä vaikutus kuin viikkolehtien horoskoopeilla: lukiessaan tähtimerkkien luonnekuvauksia jotkut alkavat uskoa niihin ja toimia niin kuin kuvaukset edellyttävät, varsinkin jos esilletuodut luonteenpiirteet tuntuvat elähdyttävän myönteisiltä.

Hyvinvoinnin ja liikkuvuuden lisääntymisen myötä yhdeksi omakuvaa muokkaavaksi tekijäksi ovat nousseet kotimaan matkailumainokset, joiden sisältöä määrää kaupallisuuden esiinmanaama romantiikka. Tällaisessa mediaympäristössä asustettaessa omakuvaiset karrikatyyrit on syytä toivottaa tervetulleiksi, koska ne suuntaavat huvittavuuden kokemuksen itseän, mikä usein on aiheellista.

Metonymioilla on vaaransa. ”Ruotsi löi Suomen maaottelussa” on tulkittava oikein, niin että eräät kansalaiset ovat leikinomaisesti mitelleet voimiaan ja toisen maan edustus on osoittautunut tiettyjen ehtojen vallitessa paremmaksi.

Modaaliruotsalaista tyyppikansalaista ei voi odottaa tapaavansa samalla todennäköisyydellä kuin odottaa näkevänsä Volvon uusimman automallin. Yhteistä kansallista omakuvaa ei ole, on vain yhteiseksi koettuja omakuvan aineksia (tapa käyttää alkoholia, kohdata lähimmäinen, koostaa ruokavalio, vetäytyä luontoon) ja monien kansalaisten yhteisiksi kokemia symboleja (hallitsija, lippu, kansallislaulu, ehkä rahayksikkö), joita antropologit selostavat ja joista vähemmän tärkeitä naapurimaiden humoristit parodioivat.

Ruotsi-Suomen lukuisat kahakat sen itänaapurin kanssa ovat konkreettisesti osoittaneet suomalaisille, että elämme rajapinnalla. Monet suomalaiset identiteetit sulattavat bysanttia länsimaisuuteen. Ne ovat muotoutuneet eri kulttuurien yhteisvaikutuksessa, mutta ovat vahvasti sidoksissa eurooppalaiseen identiteettiin (Talib 1999, 33). Skandinaviaa emme ole maantieteellisesti (tosin on olemassa käsite Fennoskandia), ja valtakielikin erottaa meidät Ruotsista. Yhdistäviä tekijöitä on paljon: sama uskonto ja osin sama historia (ks. kappaletta 2.3). Näin meillä on paljon kosketuspintaa, jolle kulttuurikuvan esittelemisen voi rakentaa. Yhteisten kulttuuripiirteiden olemassaolo samoin kuin luonnonolojen samankaltaisuus yksinkertaistavat kulttuurikuvan aineiden valintaa. Erilaisten piirteiden olemassaolo tekee vieraan kulttuurin esittelemisen välttämättömäksi.

2.2.5 Ruotsalaisten omakuva-aineksia

Selostan seuraavassa eräitä ruotsalaisten omakuvia vertailupohjaksi suomalaisten oppikirjojen tarjoamille vieraskuva-aineksille. Omakuvien avulla voidaan myös täyteläistää myöhemmin esitettävää kulttuuriluokitusta (kappale 5.3.1.1).

Osa valitsemistani esityksistä on tiedemiesten laatimia analyyseja ruotsalaisuudesta, osa tiedottamistarkoituksiin laadittuja esitteitä. Näin ollen niiden ensisijainen tarkoitus ei ole opettaa viestintää, vaan valaista oman kulttuurin piirteitä. Toiset esitykset ovat laajoja, toiset taas kompakteja, koska halusin nähdä, onko omakuvissa ydinsisältö, joka sisällytetään lyhyeenkin esittäytymiseen. Esitysten sisältöpiiri voidaan jakaa faktojen esilletuomiseen sekä ruotsalaisen mentaliteetin ja maiseman esittelyyn. Edellistä voisi pitää kognitiivisena, jälkimmäistä affektiivisena valistuksena; kognitiivinen aines tosin saatetaan kokea osin myös affektiivisena.

Vertailtaessa esitysten sisältämiä faktoja – tyypillisimmillään asukaslukua ja pinta-alaa – huomataan pian, että ne eivät merkittävästi vaihtelee esitteestä toiseen. Omakuvainen aines lienee siten tältä osin virheetöntä. Faktojen vertailu naapurimaiden oloihin on harvinaista. Mentaliteettia kuvataan moniperspek-

tiivisesti ja implisiittisesti. Maisemaa ilmennetään kuvituksella. Ruotsi tuodaan poikkeuksetta esille monikulttuurisena, mutta monikulttuurisuus käsitetään etnisten ryhmien runsaudeksi, ei esimerkiksi etnisen ryhmän sisäiseksi vammais-kulttuuriksi.

Gauntin ja Löfgrenin mukaan ruotsalaisen kansallisuuden ja -mentaliteetin olemassaoloon tulee suhtautua varauksella; "tyypillisesti ruotsalainen" vaihtelee tarkastelijan mukaan, ryhmästä ryhmään ja ajasta aikaan. Itse asiassa ruotsalaisia kulttuureja on monia. Omaa kulttuuria tutkiessaan tiedemies on kotisokea; kotimaan kulttuurin piirteisiin on totuttu, mutta vieraiden tavat ja rituaalit on helpompi havaita. (Gaunt & Löfgren 1984, 7-13.) Saman huomion vaikeudesta havaita oman kulttuurin luonnetta esittävät Tarasti (1996, 123, 127) ja myös Arnstberg myöhemmin tässä luvussa.

Kirjoittajat toteavat, että yhden väestöosan, siirtolaisten, kuva alkuperäisväestöstä ei välttämättä ole myönteinen. Joidenkin siirtolaisten mukaan ruotsalaiset ovat herrakansa, omasta mielestään "maailman parhaita", jäykkiä, muodollisia, henkisesti tyhjiä, tunteettomia ja ikäviä. (Gaunt & Löfgren 1984, 35.)

Här är Sverige -kirjaseen mukaan Ruotsin pinta-ala on 449 964 neliökilometriä, asukasluku runsaat kahdeksan miljoonaa; täsmälleen sama pinta-ala mainitaan Nordic Statistical Yearbook 2001:ssä sivulla 35, ja asukasluvun kerrotaan 1.1.2001 olleen 8 882 792. Koska maa-alueen pituus pohjoisesta etelään on 1574 kilometriä, ilmastolliset olosuhteet sen eri osissa vaihtelevat suuresti. Pohjoista Ruotsia kutsutaan usein keskiyön auringon maaksi. Yli puolet pinta-alasta on metsien peittämää. Järviä on runsaat 100 000. Niistä suurin on Vänern; korkein huippu on Kebnekaise, 2 111m (Nordic Statistical Yearbook 2001, 35). Asutus keskittyy etelään; 83% väestöstä asuu taajamissa. Erityisesti Suomesta muuttovoitto on ollut suuri. (Här är Sverige 1982, 5-11.)

Hallintoelimiä ovat eduskunta, keskusvirastot ja lääninhallitukset. Kuninkaan asema on muodollinen. Yhtenä kansanvallan ilmenemismuotona ovat kunnalliset ja valtiolliset vaalit. Arvomaailman taustalla ovat kristinusko ja demokratia. Ruotsi on viimeksi ollut sodassa 1814. Ulkopoliittisesti maa on puolueeton. Se on YK:n ja PN:n jäsen, ja erityisesti kolmanteen maailmaan suunnataan huomattava määrä kehitysapua. Toisaalta maa tuottaa 80 % puolustusvoimien tarvitsemasta materiaalista itse, ja miehille on säädetty asevelvollisuus. (Här är Sverige 1982, 13-24.)

Paikallishallintoa varten maa on jaettu noin 280 kuntaan. Julkinen sektori on mittava. Verotus on ankara, mutta sosiaalietuuksiin kuuluvat eläke-, sairausvakuutus- ja työttömyysturvajärjestelmä. Elinkeinoista tärkeimmät ovat metalli- ja metsäteollisuus sekä palvelut. Volvo on suurin liikeyritys. Elintaso on korkea; esimerkkinä siitä mainitaan runsas kodin teknologia, alhainen imeväiskuolleisuus ja korkea eliniän odotus. Asunnot ovat korkealuokkaisia, ja monella on kesämökki. (mt. 26-53.)

Peruskoulu on pääasiassa kunnallisesti järjestetty. Oppivelvollisuus (skolplikt) koskee kaikkia 7-16-vuotiaita. Kunnilla on velvoite järjestää esiopetusta kuusivuotiaille, samoin kuin erityisopetusta kaikille tarvitseville. Vammaisten integroimista yleisopetukseen suositaan. Peruskoulu on pääsääntöisesti maksu-

ton. Koulut profiloituvat paikallisen liikkumavaran turvin. Jotkut toimivat erityisen kasvatustajatteluun kuten Montessori- tai Waldorf-pedagogiikan pohjalta, joillain on kielellis-etninen tai uskonnollinen painotus. Mikäli oppilas valitsee muun kuin oman kunnan koulun, kotikunta maksaa avustusta oppilaan valitsemalle koululle. Opetussuunnitelma, Lpo 94, koskee myös vapaa-ajan taloja (fridshem). Menestystä arvioidaan kolmiportaisella asteikolla kahdeksannelta luokalta lähtien; koko peruskoulun ajan käydään kehityskeskusteluja oppilaiden ja vanhempien kanssa. (Grundskola 9.4.2002.)

Peruskoulun jälkeen ruotsalaisnuori voi jatkaa opintojaan ulkomailla, yksityiskouluissa (fristående skolor) tai lukiossa (gymnasium, gymnasieskola). Lukio on maksuton ja vapaaehtoinen. Se on suunniteltu yleensä kolmivuotiseksi. Sen tarkoituksena on antaa laaja yleissivistys ja kelpoisuus korkeakoulutason opintoihin. Lukiokoulutuksen tarjoaminen on säädetty kunnille velvoitteeksi; useimmiten hakeudutaan oman kunnan kouluun. Lukiokoulussa on tarjolla 17 kansallista ohjelmaa eri suuntautumismuutoksineen. Lisäksi on erikoisohjelmia (specialutformade program) ja yksilöllisiä ohjelmia. Jotkut ohjelmat tähtäävät selkeämmin korkeakouluun, jotkut taas ammattiin. Viimeksi mainituilla linjoilla 15 viikkoa koulutuksesta saadaan koulun ulkopuolisilla työpaikoilla. Kaikkien ohjelmien tulee sisältää seuraavat kahdeksan ydinainetta: ruotsi, englanti, yhteiskuntatieto (samhällskunskap), uskontotieto (religionskunskap), matematiikka, luontotieto (naturkunskap), urheilu ja terveys sekä esteettinen kasvatustieteiden tutkimus (estetisk verksamhet). Oppilaiden tulee saada vaikuttaa opetuksen työtapoihin ja sisältöön. Arvosteluasteikko on neliportainen. (Gymnasium 21.1.2002.)

Osoituksena vapaasta joukkotiedotuksesta on ennakkosensuurin puuttuminen. Suosittuja urheilulajeja ovat hiihto, jääpallo, jääkiekko, yleisurheilu, suunnistus ja voimistelu, keskeisiä taidemuotoja teatteri, kuorolaulu, muotoilu ja käsityö. (Här är Sverige 1982, 53-80.)

Arnstberg on haastatellut kaukomailla työskenteleviä ruotsalaisia ja ulkomaanpalvelukseen kurssitettavia. Hänen mukaansa kulttuurin ominaispiirteet ilmenevät selkeästi silloin, kun joudutaan tekemisiin vieraiden kansojen kanssa (Arnstberg 1989, 11). Arnstbergin haastatellut toivat esiin useita tyypillisesti Ruotsiin kuuluvia piirteitä. Yksi ruotsalaisuuden tunnusmerkkejä on demokratia (mt. 43). Yhtenä tasa-arvon merkinä on sinuttelu; sana "sinä" voidaan tosin lausua monella eri tavalla, joten sen käyttäminen lienee joskus vain ulkoista tasa-arvon tavoittelua. Jokamiehen oikeus liikkua luonnossa osoittaa käsitystä, että maa-alue kuuluu kaikille (mt. 295). Päätäntävalta on hajautettu, ja päätöksentekoon kuuluu vuoropuhelu. Autoritääristä johtamistyyliä karsutaan; johtajan tulee näyttää myös heikkouksiaan (mt. 339-343). Yhteiskuntasuunnittelun tehtävänä on muokata elinympäristöä ihmisläheiseksi (mt. 196). Vähäosaisille suunnataan sosiaaliavustuksia ja Punainen risti sekä Pelastakaa lapset -järjestö tukevat heitä toiminnallaan. Voimakkaita tunteita ruotsalaiset eivät osoita ulkoisesti (mt. 74). Ruotsalaiset ovat rehellisiä (mt. 269) ja pyrkivät kohtuuteen (mt. 307). Ajatusmaailmaan kuuluvat katastrofien pelko ja turvallisuudenkaipuu (mt. 34, 64). Nainen on vapaa ja avioliitto paljolti toveruutta. Yhtenä naisen vapauden merkinä ovat yläosattomat uima-asut (mt. 42-57).

Suomenruotsalaisia on maassa 60 000, suomalaisia yhteensä 240 000 (mt. 221). Monet ruotsalaiset adoptoivat lapsia kehitysmaista (mt. 329). Siirtolaisia ja pakolaisia auttamaan on palkattu runsaslukuinen virkamieskunta; tuntuu jopa siltä, että pakolaiset sijoitetaan apukaruselliin (mt. 163, 165) ja heidät pyritään koulutuksella¹ sulauttamaan yhteiskuntaan (mt. 159). Toisaalta naapurusto, työpaikat ja koulut ovat niin suljettuja yhteisöjä, ettei niiden sisäpiiriin helposti pääse (Här är Sverige 1982, 160). Ruotsin eliitissä on vain vähän siirtolaisia (mt. 13).

Tyypillistä ruokavaliolle ovat lihapullat, kahvi, glögi (mt. 359), maitotuotteet kuten viili (mt. 362), mätitahna (mt. 307, 361) ja näkkileipä (mt. 307, 362). Juhlista haastatellut mainitsivat Lucia-juhlan, joulun, uuden vuoden (mt. 359) ja juhannuksen (mt. 38). Wadensjö (1984, 206-209) toteaa pitsa- ja hampurilaisravintolojen yleistymisen, mutta lisää tyypillisten ruokien luetteloon esimerkiksi ruskeat pavut paistetun sianlihan kera, juuresmuhennoksen, falumakkaran ja voileipäpöydän, jossa on Janssonin kiusausta.

Yhteiskunnallisen järjestyksen taustalla on lainsäädäntö, esimerkiksi tarkat liikennesäännöt. Yksi yhteiskunnan piirteistä on puhtaus; esimerkiksi kulkukoiria ei näe. Yhteiskunnan ongelmana on työttömyys. (mt. 31-62.) Tuotanto on koneistettua ja teknologia, erityisesti kodissa, runsasta (mt. 318, 370). Ruotsalaiset tuotteet ovat korkealaatuisia (mt. 268).

Svenska institutet on 1996 julkaissut kompaktin esitteen nimeltä Sverige. Esite on noin 52x62 cm² kokoinen, taitettu nelivärilehtinen, jonka sisältö koostuu kartoista, väri- ja mustavalkovalokuvista, piirroksista, kertovasta tekstistä samoin kuin nuotinetusta kansallislaulusta.

Omakuva välittyy runsaasti tekstitetyn kuvituksen ohella suoraan esitettyinä faktoina ja implisiittisenä henkilökuvien kautta. Esitteessä on kolme pääotsikkoa. Muutamia perustietoja – otsikon alla tuodaan esille väkiluku, pinta-ala ja muuta numerotietoa, usein superlatiivivirkkeinä. Vähän kansasta ja luonnosta -osa tuo kuvituksen ohella esille Ruotsin pohjoisuuden, metsät, vesistöt ja saaristot, vuoret samoin kuin lumisen ja pimeän talven, mutta myös romantisoivasti keskiyön auringon ja luonnon ihanuuden eri vuodenaikoina.

Yhteiskunta -otsikon alle on sisällytetty tietoa monikulttuurisuudesta, esimerkiksi siirtolaisista ja saamelaisista. Hyvinvointiyhteiskunta perustuu sodattomuudelle ja luonnonvaroilta; sosiaalietuudet kuten sairaanhoito, koulutus ja perheavustukset rahoitetaan korkeilla veroilla. Tasa-arvo ilmenee edustuksellisenä demokratiana, jokamiehen oikeuksina ja siten, että molemmat vanhemmat käyvät töissä, jolloin kotityöt yhä enemmän siirtyvät miehen vastuulle. Vaikka kruununperijä on naispuolinen, naiset työskentelevät enimmäkseen matalapalkka-aloilla ja hoitavat suurimman osan kodin askareista. Runsas kodin teknologia auttaa kotitöiden hoitamista.

Kriisinhukia aiheuttavat ydinvoima, ympäristön saastuminen ja lisääntyvä muukalaisvihamielisyys, joka osittain on seurausta kasvaneesta työttömyydestä.

¹ Akkulturaatio on joko assimilaatiota, täydellistä sulauttamista vallitsevaan kulttuuriin, tai integraatiota, jolloin kulttuurit ovat vuorovaikutuksessa omat piirteensä säilyttäen. Separatio tarkoittaa erillään oloa, marginalisaatio väliinpuotoamista. (Mikkola & Heino 1997, 3-5; Alitolppa-Niitamo 1992, 32-33).

Kristinusko tulee epäsuorasti esille puhuttaessa kalenterin juhlista: joulusta, pääsiäisestä ja juhannuksesta.

Elinkeinoja ovat maatalous, metsänhoito, porotalous ja kalastus, mutta myös teollisuus ja vuorityö. Autoteollisuus on tärkeää Ruotsille. Maatalousyhteiskunnan teollistuminen ja kaupungistuminen ovat uudehkoja ilmiöitä, samoin liittoutuminen: aiemmin vain YK:iin kuulunut Ruotsi on ollut EU:n jäsen vuodesta 1995.

Esitteessä kaksi 11–12-vuotiasta tyttöä ja kaksi poikaa eri puolilta Ruotsia kertovat elämästään koulussa, kotona ja harrastusten parissa sekä ajatusmaailmastaan. Yksi lapsista on siirtolaistaustainen, toisella on isoäiti Suomessa. Yhteistä kaikille neljälle on koulu päätyönä; koulunkäyntiin suhtaudutaan melkoi-sella vakavuudella. Harrastuksina mainitaan musiikki, tietokoneet, lukeminen, urheilu, yhdistystoiminta, telttailu ja television katselu. Vapaa-aikaa vietetään osin vapaa-ajan talolla.

Toinen tytöistä ei näe sukupuolten velvollisuuksilla suurtakaan eroa; koti-töissä auttamisen tulisi jakautua sisarusten välillä tasan. Perheellä on kakkos-asunto, jossa vietetään kesää. Aikuisena hän haluaa olla itsenäinen. Siirtolais-taustaisella tytöllä ei vapaa-aikanaan juurikaan ole ruotsalaiskontakteja, mutta häntä ei liioin kiusata koulussa. Koulutyö on vapaampaa kuin tytön vanhempien kotimaassa eikä siirtolaispoikien elämä ole läheskään niin sidottua kuin tyttöjen.

Toinen pojista vaikuttaa hiljaiselta pohtijalta. Hän on kiinnostunut tietoko-neista. Toinen taas on innokas liikkumaan, ehkä vähän rasavillikin. Hänestä – melko syvälinen ajatus 12-vuotiaalta – sota on kauheaa eikä hän ehkä mene ar-meijaan. Lapsia hän kyllä tahtoo, mutta ei aio solmia avioliittoa, koska isä ja äiti-kään eivät koskaan menneet naimisiin.

Mötet – en bok om kulturskillnader och ledarskap on ruotsalais-suomalai-sena yhteistyönä kirjoitettu kulttuurivertailu. Kirja pyrkii tuomaan esille suoma-laisen ja ruotsalaisen mentaliteetin eroja, ei yhtäläisyyksiä, toisin kuin on ollut poliittisesti korrektaa (Ekwall & Karlsson 1999, 5).

Kirjoittajat toteavat vaikeaksi määritellä, mihin kulttuuriin ihminen kuuluu. Ruotsalainen ei välttämättä ole henkilö, joka asuu Ruotsissa. Viralliselta kannalta katsoen Ruotsin kansalaiset ovat ruotsalaisia, mutta eivät välttämättä identiteet-tinsä ja kotitunteensa (hemkänsla) kannalta. Ruotsin kielikään ei tee kenestäkään ruotsalaista; osa kansalaisista puhuu meän kieltä, osa saamea, monet kaukai-sempia kieliä. (mt. 13-14.) Kirjansa lopussa (mt. 178) tekijät vertailevat Suomen ja Ruotsin yrityskulttuureja, mutta muistuttavat, että vertailu ei ole kaiken kattava, ja poikkeuksia esitettyihin arvioihin on.

Ruotsalaisille ei ole sallittua tuhlata, kerskailla tai veltoilla. Tarkkuus ilme-nee siinä, että onnettomuuksien vakavuutta mitataan usein rahalla, ja tyypillistä on jakaa ravintolalasku pikkutarkasti illan päättyessä. Tyypillisesti ruotsalaista on asettaa rajat sisimpänsä ympärille – sen sijaan kehoa ei koeta samalla lailla yksityisenä, mikä mahdollistaa sukupuolien yhteissaunomisen.

Yhteiskunnan moralismi ilmenee poliitikoille suunnatuista eroamisvaati-muksista, jos pienikin väärinkäytös pääsee julkisuuteen. Liberalismi ei siten tar-koita moraalin puutetta. Ei saa näyttää julkisesti, että on humalassa (mt. 170).

Yhtenä yleisenä ominaisuutena mainitaan kateus, noita-oikeudenkäynneistä lähtien. Konflikteja vältetään. Teitittelyä alettiin 60-luvulla pitää epätasa-arvoisena, joskin etäisyyttä ja kunnioitusta voidaan ilmaista muilla keinoin. (mt 85-98.)

50–60-vuotiailla on korkeampi koulutus kuin heidän lapsillaan. Koulutus ei tunnu enää houkuttelevan nuorisoa tavoittelemaan parempaa elämää. Toisin kuin Suomessa, numeroarvostelu alkaa vasta kahdeksannella luokalla ja silloinkin asteikko on kolmiportainen (ks. ed.) (mt. 114-117.) Halutaanko näin välttää oppilaiden liian tarkkaa erottelua hyviksi ja huonoiksi?

Oman mainintansa ansaitsee länsinaapurimme sloganinomainen itsemääritys kolmanneksi tieksi amerikkalaisen kapitalismin ja neuvostokommunismin välillä (Kettunen 2001, 7). Hyvinvointivaltion luomisella oli ideologinen lataus, toisin kuin Suomessa (Kettunen 2001, 7). Ruotsi on maltillisen sosiaalidemokratian maa; sosiaalidemokraattien nelikymmenvuotisen valtakauden katkaisi vain hetkeksi vuoden 1976 porvarihallitus (Rosborn & Schimanski 1996, 208). Kansankoti on (Ekwall & Karlsson 1999, 73) sosiaalidemokraattien ja keskustan liitosta 1936 syntynyt yhteiskuntamalli. Sitä markkinoi sosiaalidemokraattien Per Albin Hansson jo vuodesta 1928 (Hadenius ym. 1988, 128). Kansankoti on nykyaikainen hyvinvointiyhteiskunta, jolle asujamiston turvallisuus ja rauha antavat leimansa – samoin kuin korkeat verot, tulonsiirrot, yhteiskunnallinen holhous ja pitkälle viety tasa-arvoisuus. Jyrkkää luokkajakoa ei ole. Tuloerot ovat pienet (Selén 1995, 42), ja yhtenä tasa-arvon ulkoisena tunnusmerkkinä on kanssaihmiesten yleinen sinuttelu.

Kettusen mukaan kansankodista tuli Suomelle tulevaisuuden koodi; aina kun kritisoitiin vanhaa tai tehtiin uudistuksia, vilkuiltiin länteen. Molemmissa maissa sovitettiin yhteen talonpojan idealisoitu perintö, kapitalismin henki ja sosialismin utopia. (Kettunen 2001, 4-5.)

Edellä esitetyissä omakuvissa Ruotsi näyttäytyy länsimaisena, pohjoisena, teollistuneena ja kaupungistuneena hyvinvointivaltiona. Hyvinvointi ilmenee mielipiteenvapautena, tekniikan edistysaskelten hyödyntämisenä arjessa, yleisenä ja yhtäläisenä kouluttautumisen mahdollisuutena, kansalaisista huolehtimisena ja siisteytenä. Kansalaisten arvomaailmaan kuuluvat kristinusko, rauhanomainen rinnakkainelo, tasa-arvo ja hajautettu päätöksenteko. Kriiseihin osataan varautua. Väestö on monikansallista; erityisesti suomalaisia asuu maassa paljon, mutta ruotsalaisten sulkeutuneisuus tekee ystäväystymisen vaikeaksi. Vaikka kenelläkään ei ole nälkä ja asunnot ovat tilavia, täysin ongelmaton ruotsalainen yhteiskunta ei ole: ennakkoluulot etnisten ryhmien välillä, työttömyys samoin kuin ympäristöongelmat uhkaavat ainakin jossain määrin kansankodin rauhaa.

2.2.6 Yksilön identiteetit

Lajityypilliset kognitiiviset toiminnot kuten skeemojen muodostaminen, taipumus stereotyyppiseen havaitsemiseen eli yksinkertaistettujen, jähmettyneiden, liioiteltujen luokittelukaavioiden käyttämiseen sosiaalisissa suhteissa (Mennecke 1993, 48; Hall 1999, 189-190) ja muisti ovat kaikille meistä yhteisiä, mutta oppiminen ja elämänympäristön erot muokkaavat yksilöitä erilaisiksi. Hofstede

(1992, 28-35) näkee erilaistavina tekijöinä asuinalueen, uskonnon, sukupuolen, sukupolven, luokan ja arvojen erilaisuuden.

Identiteetin tunteeseen sisältyvät kaikki ominaisuudet, uskomukset ja ideat, jotka saavat yksilön tuntemaan olevansa erilainen kuin kukaan muu tai että hän kuuluu tiettyyn ryhmään. Erityisesti nuoruudessa identiteetti liittyy ulkoisiin tekijöihin, vaatetukseen, käyttäytymiseen, ystäväpiiriin; muille luotua kuvaa itsestä pyritään ylläpitämään ja sen eron todelliseen itseen paljastumista pelätään (Kohonen 1993, 274-275).

Identiteetti on sekä yksilöllinen että kollektiivinen käsite. Yksilöllisenä käsitteenä se liittyy persoonallisuuteen, tulee arkikielessä jopa samaksi kuin persoonallisuus, varsinkin kun postmodernin ajan vaatimuksesta korostetaan kulttuuri-identiteetin ainutkertaisuutta ja -laatuisuutta. Mutta pohjimmiltaan identiteetti on kollektiivinen käsite, joka yksilön kehityksessä on yhteydessä viiteryhmiin: sukuun, heimoon, alueeseen, kansaan. (Kaikkonen 2001, 347.)

Talibin (2002, 42) mukaan identiteettiä pidetään yleensä minäkäsityksen rinnakkaisterminä. Mikkola (2001, 72) näkee identiteetin, minän ja kulttuurin toisensa läpäisevinä ja toisiinsa kietoutuvina, toinen toistaan edellyttävinä käsitteinä. Identiteetti eroaa minuudesta sosiaalisten kytkentöjensä kautta: minän lisäksi siihen kuuluu myös ”me”. ”Meidän”, kollektiivisuuden käänttöpuolena on toisuus (Mikkola 2001, 87).

Kaikkonen toteaa, että lapsen identiteettiä määrittävät viiteryhmät – vanhemmat, koulu opetussuunnitelmiseen, kerhot, urheiluseurat, seurakunnat. Myös asuinseudun virikeilmasto jättää jälkensä lapseen. Vasta aikuistuvalla tai aikuisella riippuvuus viiteryhmistä on vähentynyt siinä määrin, että voidaan puhua vapaasti valittavasta identiteetistä ja sen ominaisuuksista. Tällöinkään vapaus ei ole täydellistä, koska yhteiskunta asettaa yksilölle rajoja. (Kaikkonen 2001, 350.)

Yksilöllinen subjekti, jota yhteiskunnan traditiot ja rakenteet eivät enää säädelleet voimakkaasti, on peräisin modernilta ajalta; suvereeni yksilö syntyy renessanssin ja valistuksen aikakausilla, noin 1500-1800 (Hall 1999, 30).

Kenenkään identiteetti ei ole luutunut tai täysin johdonmukainen, vaan pikemminkin prosessi (Hall 1999, 23, 39), eikä sitä voi kuvata kuin pysäytyskuvana tai poikkileikkauksena. Silti identiteettiin liittyy muuttumattomuuden tunne (Imsen 2000, 333; Talib 1999, 34; Kalliopuska 1984, 56). Konstruktivistinen prosessinomaisuus avaa mahdollisuuksia kulttuurienväliselle kieltenopetukselle. Se edellyttää opetussuunnitelmaympäristöä, jossa tavoitteeksi asetetaan, kuten Kaikkonen on kiteyttänyt (2001, 346), oppijan ohjaaminen kasvamaan oman kielensä ja kulttuurinsa asettamien rajojen yli.

Hallin (1999, 11-13, 16) mukaan omakuva voidaan pilkkoa osiin, kuten etniseen, kansalliseen, rodulliseen, kielelliseen ja yhteiskunnalliseen identiteettiin. Näkyvä, fyysinen olemus määrää henkilön mustaksi tai valkoiseksi, mieheksi tai naiseksi, kykeneväksi tai vammaiseksi (Talib 1999, 15). Arkikielen ja stereotypian ulkopuolella yksilöä on mahdotonta kattaa yhdellä laatusanalla.

Mikkola ja Heino (1997, 21-23) pohtivat identiteetin käsitettä maahanmuuttajaoppilaan kannalta. Heille identiteetti on ryhmän jäsenyys, perussamastumi-

nen, minäkuva. Kieli ja uskonto ovat tärkeitä identiteetin tekijöitä; jokaisella on useampi identiteetti. Identiteetin löytyminen varsinkin kulttuurien kohdatessa on mielenterveydelle ja itsetunnolle tärkeää.

Identiteetti on Hallin mukaan (1999, 12) löydettävä itse. Identiteetti muokkautuu vuoropuhelussa ympäröivän kulttuurin kanssa ja selkiytyy peilattaessa itseä toisia yksilöitä tai kulttuureja vasten; sisäistäessään kielen välittämiä luonnehdintoja itsestään lapsi muuntuu niiden kaltaiseksi (Talib 1999, 33). Sosiaaliryhmän kuten perheen tai kansan jäseneksi identifioituminen tuo mukanaan elämän tarkastelutavan, joka vahvistuu sosiaalisaation myötä (Kramsch 1998, 6), yhteydessä perheeseen, kirkkoon, työpaikkaan, hallintoon.

Kaikkonen (1999b, 23-24) tähdentää sosiaalistumisen kolmivaiheisuutta: sosiaalistumista kodissa, sosiaalistumista yhteiskunnan muissa kasvatusinstituutioissa kuten esimerkiksi koulussa, ja globaalia sosiaalistumista kulttuurienväliseksi toimijaksi aika- ja tilakäsityksiltään muuttuneessa maailmassa, jossa vierauden kohtaaminen ja sen käsittely on jokapäiväistä.

Ensimmäinen sosiaalistumisvaihe pohjaa varttumiseen yhteisön kulttuuri-standardien keskellä: sääntöjen, määräysten, tapojen, roolien, taustakulttuurille tyypillisen vuorovaikutuksen, verbaalisen ja non-verbaalisen viestinnän piirissä kasvamiseen. Toinen sosiaalistumisen vaihe instituutioiden piirissä ei Suomessa ole yhtä monikulttuurinen kuin Euroopan joissain osissa. Yleensä lapselle automatisoituu suomenkielinen identiteetti, mikä tekee elämän vaivattomaksi. Vasta joutuminen monitulkintaisiin kulttuurikohtaamisiin johtaa lapsen vierauden kokemuksiin, moniin vääriin ratkaisuihin ja niiden seurauksena jopa kulttuurishokkiin. Tällöin kehitysteitä aukenee kaksi: joko vetäytyminen rasistisiin ja etnosentrisiin ajattelutapoihin, tai monitulkintaisuuden ja erilaisuuden sietokyvyn kasvusta oman kansallisen kulttuuri-identiteetin rinnalle kehittyvä monikulttuurinen identiteetti. Suotuisan kehityksen voittaessa yksilö tulee tietoisemmaksi lähtökulttuurinsa piirteistä ja oppii toisten kulttuurien toimintatapoja ja -malleja, joita voi suhteuttaa omaan elämään. (Kaikkonen 1999b, 23-25.)

Identiteetti ei periydy geneettisesti, mutta se rakentuu paljolti vanhempia jäljiteltäessä (Hofstede 1992, 340-342). Näin ollen se perustuu kasvattajan ja kasvatettavan identiteettien väliselle vuorovaikutukselle, oppimiselle ja muistille. Hofstede arvelee, että identiteetti tuo turvallisuuden tunnetta, jonka turvin voi kohdata muut kansallisuudet avoimin mielin. Hofsteden näky on mahdollinen, mutta auvoinen. Tuskin kaikki kasvattajat omaavat menestyksekkään kulttuurienvälisen viestijän ihanneominaisuuksia, joita lapsi voisi jäljitellä. Toisinaan kotikasvatus voi vaurioittaa lapsen asenteita vieraita kohtaan.

Talib (1999, 36) toteaa, että kahta eri kulttuuria edustavan ihmisen kohtaamisessa saattaa ilmetä voimakkaitakin ristiriitoja: maahanmuuttajan tulo luokalle voi sekoittaa ihmisten jatkuvuutta ja selkeyttä ylläpitäviä rakenteita, jolloin seurauksena saattaa olla ahdistusta. Myös kohtaamisahdistuksen vähentäminen luokassa asettaa vaatimuksen luoda kotikasvatuksen tueksi opetussuunnitelmaympäristö, joka suosii kulttuurienvälisen toiminnan kompetenssiin pyrkimistä.

Postmodernin identiteetin käsite lähtee liikkeelle vaatimuksesta irroittautua perinteisistä, itsestään selvistä ryhmäsidonnaisuuksista (Kaikkonen 2001, 349), sukulaisista, avioliitosta, auktoriteeteista (Talib 1999, 34-35). Yksilöllä katsotaan olevan oikeus, ellei sitten velvollisuus, irroittautua toisista omalla, persoonallisella tavallaan (Kaikkonen 2001, 349). Tuloksena voi olla tilkkutäkki-identiteetti (Hu 1999, 225-230), jota jokainen ihmissuhde muuttaa, johon nivoutuu pala sieltä, toinen täältä ja johon kuuluvat epävarmuus, ristiriitaisuus ja epäjärjestys. Joissain tapauksissa postmoderni yksilö taas määrittelee itsensä omakertomusten, tosien tai epätosien kautta. Hybridi-identiteetti risteyttää liikkuvuuden ja kontaktien seurauksena saatuja kulttuurivaikutteita. Siinä kohtaavat maailma, menneisyys ja yksilö.

Monikulttuurisessa identiteetissä ei ole historian jänteellä tarkastellen mitään uutta. Se on aina ilmennyt kulttuurien kohtaamisen – sotien, tutkimusmatkojen, siirtolaisuuden ja orjuuden – myötä. Yksioikoinen ilmiö monikulttuurinen identiteetti ei ole. Kulttuurialueet painottavat sen sisältöä eri tavoin. Suomessa se tarkoittanee periferian lasten koulimista monikielisyyteen ja menestystä tuottaviin viestintäasenteisiin. (Kaikkonen 2001, 349.) Keski-Euroopassa sillä ymmärrettäneen eri kulttuureista tulleiden sopuista rinnakkaineloa, kenties oman elämäntilanteen parantamista omaksumalla hyviksi koettuja käytänteitä muilta kulttuureilta. Monikulttuurisuudesta puhuttaessa on myös muistettava ne ei-toivottavat ilmiöt, joita kulttuurien kohtaamiseen liittyy – kansainvälinen rikollisuus esimerkiksi – ja mietittävä ennakostrategioita niiden varalle.

Yksilöllisen identiteetin merkitys monikulttuuristuvassa maailmassa on suuri. Meidän on ymmärrettävä itseämme ja lähtökohtiamme, koska vasta itsestään tietoinen yksilö pystyy käsittelemään vierautta ja toiseutta avoimesti, vailla pelkoa ja vihaa – ymmärtämään muita. Kodin ja koulun tehtävänä on saattaa nuori matkalle kohti monikulttuurista identiteettiä – kohti yksilöllisyyttä, johon kuuluu taito viestiä ja toimia rakentavasti eri näköisten ja eri tavalla puhuvien lajitovereiden kanssa.

2.3 Naapurina Ruotsin kanssa

Seuraavassa luon katsauksen Suomen ja Ruotsin yhteiseen historiaan eli etsin vastausta kysymykseen, mitkä tapahtumat liittävät maitamme yhteen samoin kuin Pohjoismaihin. Näin ollen tämän luvun sisältö kertoo paljolti asioista, joita voisi olettaa löytyvän kulttuuriluokasta 10 (ks. kappaletta 5.3.1.1).

Suomen ja Ruotsin maantieteellisessä naapuruudessa ja historian kietoutumisessa toisiinsa voidaan Suomen kannalta nähdä sekä myönteisiä että kielteisiä puolia: toisaalta ruotsinkielisen asutuksen, kristinuskon, hallintomallin ja monien kulttuurivaikutteiden saaminen Ruotsista samoin kuin vuosisataiset kauppasuhteet, toisaalta viikinkien ryöstelyn kohteeksi joutuminen, Suomen asema isäntämaansa verotuskohteena ja sotilasyhteistyön rasitteet.

Itämeren rannikoilla on todettu olleen svea-heimon kolonisaatiota vuodesta 550 j.Kr. alkaen (Melin, Johansson & Hedenborg 1997, 24-25). Osa siirtolaisista on ajan kuluessa suomalaistunut, mutta pääasiassa rannikkoalueilla elää yhä ruotsin murteen ja omaleimaisen kulttuurin säilyttänyt kielivähemmistö, noin kuusi prosenttia väestöstämme (Pentikäinen & Hiltunen 1997, 50). Tornionjokilaaksossa asuu rajan molemmin puolin meän kieltä puhuvia, samoin Lapissa saamenkielisiä. Ruotsissa on noin kolmensadan tuhannen suomenkielisen vähemmistö (Pentikäinen ym. 1997, 99).

Suomen ensimmäisiä sivistyskieliä olivat latina ja ruotsi (Rosborn ym. 1996, 119). Formaalisen koulutuksen mallit saatiin Ruotsin kautta. Koululaitoksemme kehittyminen lähti liikkeelle Turun katedraalikoulun perustamisesta 1300-luvulla (Iisalo 1987, 11). 1640 Pietari Brahe perusti Turun akatemian (Rosborn ym. 1996, 117). Ruotsi oli myös hallintokielenä vuoden 1863 kieliasetukseen asti (mt. 135). Reaktiona ruotsinkielisyydelle fennofilit kuten J.V. Snellman, Daniel Juslenius ja H.G. Porthan korostivat suomalaisen kulttuurin omaleimaisuutta (mt. 138, 144, 145, 163). Lukio- ja yliopistokoulutus saivat suomenkielisen vaihtoehdon 1800-luvun puolivälistä alkaen (Iisalo 1987, 134). Nykyisin molemmissa maissa on yhdeksänvuotinen yhtenäiskoulu, jonka opetus on maksutonta.

Kristinusko alkoi saada jalansijaa, kun Erik Pyhä ja englantilaissyntyinen piispa Henrik tekivät 1155 ensimmäisen ristiretken Lounais-Suomeen (Rosborn ym. 1996, 27). Vuonna 1249 Birger-jaarli teki toisen ristiretken Hämeeseen (Melin ym. 1997, 45), Tyrgils Knuutinpoika kolmannen vuonna 1292 Karjalaan, jonne hän perusti Viipurin (Rosborn ym. 1996, 49). Roomalaiskatolisuus antoi tietä evankelis-luterilaiselle protestanttisuudelle Västeråsin 1527 pidettyjen valtiopäivien jälkeen (mt. 93).

1282 kuningas Maunu Ladonlukko antoi veljelleen Bengtille Suomen herttuan arvon (mt. 47). 1397 Erik Pommerilainen asetettiin koko Pohjolan kuninkaaksi. Kalmarin unionin aikana (1397-1521) Pohjoismailla oli yksi hallitsija ja yhteinen ulkopoliittikka (Melin ym. 1997, 77; Rosborn ym. 1996, 65). Juhana-herttua hallitsi Suomea Turun linnan renessanssihovistaan käsin vuodesta 1556 alkaen; tänä aikakautena maahamme saatiin paljon länsieurooppalaisia kulttuurivaikutteita (mt. 99).

Suomen sijainti ortodoksisen Novgorodin, myöhemmin Venäjän, ja roomalaiskatolisen Ruotsin välimaastossa aiheutti rajakiistoja (mt. 21, 30, 38, 55, 63; Pentikäinen ym. 1997, 83). 1323 Pähkinäsaaren rauhassa raja piirrettiin Kannakselta Perämerelle (Rosborn ym. 1996, 56). Sotainen menneisyytemme näkyy tänä päivänä osin linnoina ja linnoituksina; huomattavin niistä on Suomenlinna (mt. 53, 63, 140). Linnojen suojiin kasvoi uusia kaupunkeja, tai sitten niitä perustettiin kauppasyistä, kuten Helsinki 1550 (mt. 98).

Ruotsi-Suomen kuninkaiden suurvaltapoliittikka heijastui muutenkin Suomeen. Nuijasota (1596-1597) oli osin suomalaisten talonpoikien reaktiota sotarasitteita vastaan (mt. 105). 30-vuotisessa sodassa, samoin kuin monissa muissa sodissa hakkapeliitat taistelivat Ruotsin joukkojen rinnalla (mt. 115). 30-vuotisen sodan aikaan ajoittuu 10.8.1628 kuninkaan Vasa-lippulaivan uppoa-

minen Beckholmenin saaren luo Tukholmassa (Vasamuséet 1990, sisäkansi). 1700-1721 käytiin suuri Pohjan sota, jossa Suomea hävitettiin perin pohjin (Rosborn ym. 1996, 131-133).

Ruotsin valta Suomessa päättyi, kun Venäjä 1809 sai Suomen Haminan rauhassa (mt. 155). Vuodesta 1829 (Henrikson 1966, 818) levisi Skandinavian ylioppilaspiireihin Tanskasta käsin romanttinen aate, skandinavismi, jonka kannattajat haaveilivat Pohjoismaiden taloudellisesta, kulttuurisesta ja poliittisesta yhteistyöstä (Derry 1979, 238; Kan 1983, 157; Klinge 1994, 109).

1935 Suomen ulkopoliittikan suunnaksi hyväksyttiin pohjoismainen suuntaus (Rosborn ym. 1996, 195). Neuvostoliiton syntyminen itärajan taakse koettiin Suomessa uhkana. Suomi suuntautui länteen välttyäkseen kommunismilta. Maamme joutuminen mukaan toiseen maailmansotaan kosketti myös Ruotsia. 8500 vapaaehtoista taistelijaa tuli Suomeen ja Ruotsi huolehti 65 000 sotalapsesta (Ekwall & Karlsson 1999, 60-61; Hadenius ym. 1988, 141).

Pohjoismainen suuntaus ilmenee nykyisin Pohjolan sisäisenä yhteistyönä. Yksi sen forumeista on Pohjoismaiden neuvosto, joka perustettiin 1952, ja johon Suomi liittyi 1955. PN on kansanedustajien ja hallitusten (Suomi, Ruotsi, Norja, Tanska, Islanti) sekä kolmen itsehallintoalueen (Ahvenanmaa, Färsaaret ja Grönlanti) poliittinen yhteistyöelin. Parlamentit valitsevat siihen 87 jäsentä. Toiminnan budjetti on noin 745 miljoonaa Tanskan kruunua vuodessa. PN järjestää konferensseja, käsittelee jäsentensä aloitteita ja laatii joistain niistä suositusluontoisia mietintöjä. Esimerkkeinä toiminnasta mainittakoon vuodelta 1962 peräisin oleva ja sittemmin seitsemään kertaan muokattu Helsingin sopimus oikeudellisen, kulttuurisen, yhteiskunnallisen ja taloudellisen yhteistyön edistämistä Pohjoismaiden välillä (Finlandsbildens i nordiska läroböcker, 16; Helsingin sopimus 1996, 3), 1972 solmittu Pohjoismaiden kulttuurisopimus koulutuksen, tutkimuksen ja muun kulttuuritoiminnan edistämistä (Finlandsbildens i nordiska läroböcker 16, 130) sekä PN:n suositus vuodelta 1983 pohjoismaisen aineksen määrän lisäämisestä oppimateriaaleissa ja opetussuunnitelmissa (Pohjoismaiden neuvosto. Esite 2001.).

Ruotsiin meiltä suuntautuva muuttoliike oli erityisen vilkasta 1970-luvulla (Rosborn ym. 1996, 205). Vapaat työmarkkinat ja sosiaalietuudet helpottivat muuttamista. Työn löytäminen Ruotsista lievitti työttömyyttä meillä, ja Ruotsi sai valmiiksi perus- ja ammattikoulutettua työväkeä. Suomalaiset ovat suurin maahanmuuttajaryhmä (Wadensjö 1984, 17).

2000-luvun alkaessa kauppasuhteet Ruotsin kanssa ovat vilkkaat. 1994 Suomi liittyi Euroopan unioniin, Ruotsi vuonna 1995 (Rosborn ym. 1996, 213). Suurimmat tuontimaamme ovat Saksa, Ruotsi ja Venäjä, suurimmat vientimaamme Saksa, Ruotsi ja Britannia (Suomen tilastollinen vuosikirja 2001, 257). Monella suomalaisella kunnalla on ystävyyskunta Ruotsissa ja rannikkoseuduilla voidaan seurata naapurin televisiolähetyksiä. Maidemme välillä matkustaa vuosittain miljoonia ihmisiä: vuosina 1992–2000 on suomalaisissa majoitusliikkeissä yöpynyt vuosittain noin 600 000 ruotsalaista (Matkailutilasto 2001, 26). Tilastokeskuksen julkaisema Suomalaisten matkailu 2000 määrittelee matkailijaksi sen, joka yöpyy varsinaisen elinpiirinsä ulkopuolisessa kohteessa vä-

hintaan yhden yön; vuonna 2000 15–74-vuotiaat suomalaiset tekivät Ruotsiin 277 000 tällaista matkaa (Suomalaisten matkailu 2000, 3, 58). Ruotsi on tieliikenteen kannalta Keski-Euroopan ja Suomen välisessä sillanpääasemassa.

Lehtonen toteaa, että vuosisatojen mittainen kulttuurinen ja hallinnollinen riippuvuussuhde ruotsalaisiin on jättänyt suomalaiseen mieleen jäljen, joka ei vielääkään ole arpeutunut. Hän pitää ilmeisenä, että Pohjolan kansallisuuskuvissa on mukana viha-rakkaussuhdetta, jonka yksi ilmentymä ovat norjalaisten, suomalaisten ja ruotsalaisten toisistaan kertomat etniset viisit. Pohjoismaista tunnesuhdetta kuvastaa hyvin muutaman vuoden takainen sanomalehti Keski-suomalaisen Ruotsi-maattelun otsikointi ”Suomi kohtaa rakkaan vihollisensa”. (Lehtonen 1993, 22-23.)

Mitään tarkkoja mittareita kahden maan välisille suhteille ei tietääkseni ole. Oppikirjojen tarjoama vieraskuva lienee muiden tehtäviensä ohella suhdebarometri. Tuskin mitkään naapurikansat hyväksyvät toistensa kaikkia piirteitä eikä kaikista kysymyksistä voitane olla yksimielisiä. Edellä lueteltujen faktojen pohjaltakaan Suomen ja Ruotsin suhdetta ei siten voida tyhjentävästi määritellä. Muuttujia tulisi olla useampia. Taloudellinen yhteistyö, sodattomuus ja vilkas matkailu samoin kuin keskinäisen leikinlaskun vapaus tuntuvat viittaavan siihen, että maidemme välit ovat kunnossa. Kosketuspintaa on muutenkin kuin maantieteelliseltä kannalta. Väestö on keskenään sekoittunutta. Molemmilla mailla on pieni vähemmistö, joka hallitsee naapurimaan kielen. Uskonto on sama, koululaitos ja hallinto samantyyllisiä. Kumpikin maa kuuluu Euroopan yhteisöön, Yhdistyneisiin kansakuntiin ja Pohjoismaiden neuvostoon. Voitaneen kiteyttää, että Ruotsi on Suomelle vanhastaan luotettu yhteistyökumppani ja että rinnakkainelo on rikastuttanut molempien osapuolten kulttuuria sekä edistänyt kansalaisten aineellista hyvinvointia.

2.4 Kohtaamisen ongelmia

Opetushallituksen vuonna 1994 julkaisema ohjekirja Vieraan kulttuurin kohtaaminen punnitsee arvojen, uskomusten ja totuuksien suhteellisuutta ja kiinnittää huomiota stereotyyppien ja asenteiden karikoihin. Yksi kirjaseen peruskäsitteitä on *etnosentrismi*: ”Etnosentrismillä tarkoitetaan sitä, että oma ryhmä (kulttuuri, kansa, mikä tahansa ryhmä) on kaiken keskipiste ja muita ryhmiä mitataan ja arvioidaan oman ryhmän mitoilla, ehdoilla ja kielellä.” (Vieraan kulttuurin kohtaaminen 1994, 8).

Kulttuurisina olentoina olemme sidoksissa etnosentriseen tarkastelutapaan. Tällöin saatamme pitää itseämme terveinä, normaaleina, maailman napanä ja toisia naurettavuuteen asti kummallisina ja varottavina. Viestinnän kulttuurisidonnaisuus näkyy selvimminkin silloin, kun kulttuurit kohtaavat. Eri kulttuureilla on vaikeuksia ymmärtää toisten kieltä, eleitä ja tilakäsitystä. Vieraan kielen opiskelu vie syvimmillään ilmeiden, eleiden, jopa tilankäytön maailmaan. Suomalainen on tottunut puhumaan silloin, kun on asiaa. Ruotsalainen

sinuttelee jokseenkin kaikkia, poikkeuksetta. Se ei välttämättä ole epäkohtelias-ta, vaan kansallinen tapa. Ruotsalainen saattaa kukittaa kumppaninsa puhetta fraaseilla “ihanko totta”, “ai niinkö”, “oi juuri niin”, “kuulehan”; Näin hän vies-tittää puheen herpautumatonta seuraamista. Vastavuoroisesti hän saattaa ihme-tellä, miksei kumppani käytä vastaavanlaisia fraaseja ja pitää häntä kiinnostu-mattomana. (Vieraan kulttuurin kohtaaminen 1994, 10.) Vaaralliseksi etnosent-rismi muuttuu silloin, kun se johtaa vieraiden kulttuurien halveksimiseen ja eristää kulttuureja toisistaan.

Rasistisia ajatusmalleja leimaa ihmisten eriarvoistaminen. Yksilöitä erotta-vina tekijöinä voivat olla kulttuuriset tai fyysiset piirteet, usein ihonväri. (Pitkä-nen 1998, 75-76.) Rasisti uskoo, että ihmisryhmät – rasistiselle kielenkäytölle tyypillisesti rodut – voidaan asettaa arvojärjestykseen. Rasisti itse kuuluu ylim-pään rotuun (Miles 1994, 21).

Kolmas kohtaamisen ongelma on *stereotypia*. Käsité liittyy läheisesti et-nosentrismiin ja yksilön tapaan luokitella maailma. Stereotypialla tarkoitetaan suuren ihmisjoukon jakamaa yliyksinkertaistettua ja kaavamaista mielikuvaa muista ihmisistä, roduista, kansoista, kulttuureista, instituutioista tai tapahtu-mista (ks. esim. Sue & Sue 1990, 47-48). Ihminen pelkistetään pahvinukeksi (Hall 1999, 122). Autostereotypiaksi kutsutaan kulttuuriryhmän käsitystä omas-ta kulttuuristaan (suomalaisen mielestä suomalaiset ovat itsepäisiä), heteroste-reotypiaksi käsitystä toisesta kulttuurista (suomalaisen mielestä saksalaiset ovat täsmällisiä) (Lehtonen 1990, 20; ks. myös Raivola 1987, 54).

Stereotyypiset kliseet – joissa stereotypia on muuttunut väitteeksi (Kaikkonen 1993, 36), vieraskuvat ja ennakkoluulot ovat mentaalisia malleja (Kaikkonen 1993, 34). Ne liittyvät arvostukseen; kansallisuusviitsit tuntuvat suosivan oman kulttuurin jäseniä ja pitävän muita outoina (Kaikkonen 1994, 91). Arvos-tussidonnaisuus tekee myös myönteiset ennakkoluulot ja stereotypiat mahdol-lisiksi (Tiittula 1992, 142); nekin tosin saattavat olla epärealistisia.

Raivola (1987, 52) toteaa, että käsityksemme muista kansallisuuksista pe-rustuvat usein toisen käden tiedolle. Kaikkonen (1993, 35) pitää ilmeisenä, että stereotyyppien murtaminen edellyttää autenttista oppimista, henkilökohtaista, kokemuseräistä tietoa; kontaktit sellaisinaan eivät automaattisesti vähennä ennakkoluuloja. Esimerkkinä tästä on kolmen uskonnon vaikutuspiirissä oleva Palestiina, toisena monen suomalaisen kielteinen romanikuva.

Stereotypia on yleistävä henkilöskeema: kollektiivisia ominaisuuksia liite-tään tietyn maan kansalaisiin, vaikka asujamisto olisi kuinka sekakoosteista. Yksilöllisyyttä ei muisteta. Stereotyypinen ajattelu on lajikohtainen, ei yksilö-tai kansallisuuskohtainen ominaisuus (Mennecke 1993, 48). Näin ollen stereo-typioista on vaikea päästä eroon. Jos tämä myönnetään, yhdeksi kieltenopetuk-sen tavoitteeksi nousevat myös omaa kansallisuutta koskevien stereotyyppien tiedostaminen ja keinojen etsiminen niiden murtamiseen.

Stereotypia on ajattelun apuneuvo keskellä ärsyke- ja informaatiotulvaa. Ongelmana on, että stereotypia saattaa muodostua ehdottomaksi totuudeksi. Epäinhimillinen esimerkki tästä on Hitlerin Saksan juutalaiskuva. Stereotyyppioiden kavaluus on kaksijakoista. Ensinnäkin useimmissa niistä on mukana hie-

man totuutta ja siksi niitä voidaan puolustella “tosien” esimerkkien varassa. Pettolisuus piilee myös siinä, että stereotypia muodostuu itseään toteuttavaksi ennustukseksi. (Vieraan kulttuurin kohtaaminen 1994, 12.) Myös Lehtosen (1990) mukaan stereotyyppien kielteinen vaikutus kulttuurien välisessä viestinnässä on siinä, että osapuolet etsivät vahvistusta stereotyyppisille käsityksilleen. Suomalainen, joka pitää ruotsalaisia kopeina, on taipuvainen havaitsemaan näiden käyttäytymisessä juuri tätä uskomusta tukevia piirteitä. Tällainen varautunut ja epäluuloinen käyttäytyminen saattaa vaikuttaa toiseen osapuoleen ja aikaansaada itseään toteuttavan profetian (Lehtonen 1990, 18-19).

Kaikkonen (1991) ja Raivola (1987) näkevät kansalliset luonteenpiirteet peruna 1800-luvun nationalismista, jolloin monissa valtioissa luotiin oma kirjakieli ja etsittiin kansakunnan juuria. Yksilön psykologiaa ei vielä ymmärretty vaan luultiin, että kaikki kansalaiset olisivat samanlaisia. Luulotellut kansalliset ominaisuudet osoittautuivat yleistyksiksi, stereotyyppioiksi ja kliseiksi. (Kaikkonen 1991, 36; Raivola 1987, 49.)

Ihminen tulisi aina pyrkiä kohtaamaan yksilönä, jolla kulttuuriryhmään kuulumisen seurauksena on joukko ajatusmalleja, jotka muut ryhmän jäsenet jakavat hänen kanssaan. Samoin hän tuntee samuutta kansallissymboleja – kansallislipun, kansallislaulun, maajoukkueen – kohdatessaan. Yhteisten piirteiden määrä ja laatu on yksilöstä yksilöön ennakoimatonta, jopa niin, että jotkut yksilöt henkilöivät stereotyyppioitakin.

Stereotyyppistä ajattelua vahvistaa joukkotiedotus kadottaessaan yksilön, ehkä jopa turismi. Jos matkakohde valitaan kapea-alaisen, manipulatiivisen kulttuurikuvan kuten matkojen myyntiesitteen perusteella eikä lomakohteessa liikuta tavanomaisten nähtävyyksien ulkopuolella, uskotaan pian itsekin, että käytiin juuri sellaisessa paikassa kuin myyntiluettelossa kerrottiin – esimerkiksi oltiin tapaamassa ”vilkkaita etelämaalaisia”.

Brookfield pitääkin tärkeänä omien merkitysperspektiivien lähteiden tiedostamista ja medialukutaitoa. Esimerkiksi televisio saattaa tuottaa ”tiedon vääristymiä”, jos sen sanomaa ei lueta aktiivisesti, reflektiivisesti skeptisesti. (Brookfield 1995, 257-263.)

Samoin kuin etnosentrismiin Vieraan kulttuurin kohtaaminen -kirjaseen tekijät suhtautuvat varauksella mahdollisuuden päästä stereotyyppioista eroon. Heidän mukaansa niiden vaarat on kuitenkin hyvä oppia ja pyrkiä tunnistamaan ne omasta ilmaisusta tai ajattelusta. Saman toteaa Kaikkonen (1994, 89): stereotyyppiat on nostettava tietoisuuteen ja pohdittava niiden yleistettävyyttä.

Kulttuurinen ennakkoluulo tarkoittaa Baumanin (1997, 61) mukaan kieltäytymistä uskomasta, että vihollisella olisi hyveitä. Päinvastoin usein pyritään suurentelemaan vihollisen todellisia tai kuviteltuja paheita. Ennakkoluulot lisäävät kateutta, epäilyä ja aggressiivisuutta ulkoryhmiä kohtaan. Yleensä nämä tunteet naamioidaan vastauksiksi vastapuolen vihamielisyyteen ja pahoihin aikeisiin.

Pitkänen (1998, 69) pitää epävarmoja tulevaisuudennäkymiä ennakkoluulojen kasvualustana. Käsitysten stereotyyppisyys on ongelmallista, jos omiin

ennakkokäsityksiin ei olla valmiita suhtautumaan kriittisesti. Silloin havaintomaailman päälle asettuu kaikkea kokemusta värittävä ennakkoluulojen rasteri.

Viides kulttuuriopetuksen tärkeä käsite, *kulttuurirelativismi* tarkoittaa sitä, että asiat ja ilmiöt ovat aina suhteessa omaan kulttuuriseen ympäristöönsä. Äärimmillen vietyinä kulttuurirelativismi tarkoittaa, että vain ja ainoastaan kulttuuri itse perustelee siinä esiintyvät ilmiöt (Vieraan kulttuurin kohtaaminen 1994, 14). Ilmiöt ovat järkeviä tai järjettömiä, ymmärrettäviä, moraalisesti hyväksyttäviä tai hylättäviä vain kulttuurin omissa puitteissa.

Kulttuurirelativistinen ajattelutapa myöntää, että kaikissa elämänmuodoissa on jotain hyvää. En usko, että meidän silti tulisi hyväksyä kaikki vieraan kulttuurin ilmiöt, puhumattakaan omistamme. Sen sijaan meidän on syytä miettiä, miten voimme tuoda kriittisen kantamme esille loukkaamatta viestinnän toista osapuolta – olla viestinnän antava osapuoli. Voimme elää rinnakkain, silti rakastamatta kumppanimme ehdoitta kuin tarun Ekho.

Pitkänen kutsuu *singularistiseksi* ajatusmalleja, jotka pitävät oikeana vain yhtä elämäntapaa ja ajatusmaailmaa. Yleensä niiden taustalla on tietämättömyys. Poliittiset ja uskonnolliset ääri liikkeet ovat ajankohtaisia esimerkkejä tällaisesta singularisrisesta ajattelusta. Suomessa vähemmistöpolitiikka on viime vuosiin saakka tähännyt etnisten vähemmistöjen sulauttamiseen suomalaisväestöön niin kielellisesti kuin kulttuurisesti. (Ks. 2.2.5). Relativistinen ajattelutapa katsoo, että kaikki arvot ja normit ovat kulttuurisidonnaisia ja suhteellisia; kullakin kulttuurilla on omansa. Yleispäteviä kriteerejä hyvälle ja oikealle ei ole, vaan yksi elämäntapa ja arvomaailma on yhtä hyvä kuin toinenkin. Johdonmukainen relativisti päätyy umpikujaan: hän joutuu hyväksymään vastakkaisia näkemyksiä, kuten pasifistin ja sotakiikhoilijan kannat. Samoin hän joutuu hyväksymään mielipiteenvapauden rajoittamisen myös silloin, kun se kohdistuu häneen itseensä. Näin relativismi osoittautuu eettisesti kestävämmäksi. Ratkaisuksi tähän ongelmaan, toimivaksi eettiseksi asennoitumiseksi kulttuuriseen moninaisuuteen tarjoutuu *pluralismi*, moniarvoisuus. Se tarkoittaa kulttuurisen moninaisuuden hyväksymistä, mutta kaikilta odotetaan sitoutumista joihinkin yleisiin, yhteisesti hyväksytyihin eettisiin periaatteisiin. Esimerkkinä on Suomen nykyinen vähemmistöpolitiikka, jossa tavoitteena on maahanmuuttajien ja kansallisten vähemmistöjen integraatio, oman kulttuurin säilyttäminen rinta rinnan suomalaisen kulttuurin kanssa. (Pitkänen 1998, 69-71.)

Yksi normi on ollut kaikissa kulttuureissa vahva eettinen periaate: älä tapaa. Toinen normi on vastavuoroisuuden periaate. Se voidaan muotoilla eri tavoin. Monissa maailmanuskonnoissa lausuttu kultainen periaate ”kohtele toisia niin kuin toivoisit heidän kohtelevan itseäsi” toimii vain, jos tiedämme mikä on toiselle hyväksi. Kantin kategorinen imperatiivi ”toimi vain sen maksimin mukaan, minkä voit tahtoa tulevan yleiseksi laiksi” ilmaisee nykyaikaisen ihmisoi-keusideaalin, jonka mukaan kaikki ihmiset ovat itseisarvoisen tärkeitä. (Pitkänen 1998, 72.)

3 OPPIKIRJA

Tässä luvussa käsittelen oppikirjan historiaa, nykyisyyttä ja tulevaisuuden näkymiä, sisältöä, ulkoasua ja kieltä. Oppikirjatutkimuksesta on oma kappaleensa. Kirjoitan myös siitä, miten oppikirjaa ohjataan ja miten oppikirja ohjaa oppimista ja opettamista.

Repo määrittelee kirjan Kirjoittajan Intention Rajaamaksi Jäsennellyksi Ajatuskokonaisuudeksi (Ekholm, Hovi, Lång, Repo & Silvonen 1989, 31). Kirjassa on siten tietoisesti rajattu aihe, jota tekijä pohtii ja esittelee ajatuksensa jäsennellyssä muodossa. Toissijaista on se, että useimmat kirjat tallennetaan paperille ja että historian edetessä on käytetty muitakin pohjamateriaaleja hiekkakivestä piihin ja muoviin.

Oppikirjalla tarkoitan opetustarkoitukseen laadittua materiaalia, joka on kirjan muodossa (ks. Leino 1979, 118; Lappalainen 1992, 11). UNESCO:n määritelmän mukaan kirjassa on oltava vähintään 48 sivua (Lappalainen 1992, 161). Hannuksen mukaan (1996, 17) peruskoulun oppikirjojen rakenne on eri aineissa melko samantapainen: tiettyjä oppisisältöjä koskevia kuvia ja tekstejä, jotka on useimmiten opetussuunnitelman tuntijaon perusteella järjestetty kappaleiksi. Kielen oppikirja koostuu Kramschin (1988, 145, 163) mukaan lingvistisistä ja kulttuurisista komponenteista: kieliopista, sanastosta, kulttuuritiedosta.

Selander (1991, 41) näkee pedagogisen tekstin (so. tekstin tai kuvituksen, joka on tuotettu sivistämistarkoituksiin instituution piirissä) omana genrénaan, joka on osa laajempaa kokonaisuutta nimeltä non-fiktio. Selanderin näkökulma ei täysin kata kielen oppikirjaa, joka on osin fiktiivinen. Oppikirjaa voi tarkastella neljältä kannalta. Ensinnäkin se on yhteiskunnan raamittama ja sen tuottamisella on ehtonsa. Toiseksi voidaan tarkastella tapaa, jolla oppikirjassa tieto ja arvot muutetaan tekstiksi. Kolmanneksi voidaan katsoa sen retoriikkaa ja mitä kirja sanoo maailmasta ja sen ymmärtämisestä, neljänneksi tapaa, jolla oppilas ja opettaja käyttävät kirjaa, lukevat ja tulkitsevat sitä. Näistä aspekteista tutkimukseni kohdistuu kolmeen ensimmäiseen.

Vaikka tutkimuksen materiaali koostuukin yksinomaan painotuotteista, paperikirjoista, viime vuosien tekninen kehitys pakottaa laajentamaan oppikirjan määritelmää niin, että sellaiseksi luetaan myös digitaaliseen muotoon tal-

lennetut oppimateriaalikonaisuudet. Niiden käyttö edellyttää lukulaitetta, yleensä tietokonetta. E-book on tietoverkosta luettavissa oleva kirja. Sitä voidaan lukea myös kirjan kokoisella lukulaitteella, johon voidaan ladata eri sisältöjä (Luhtasaari 2000). Elektroniset kirjat ovat tämän päivän todellisuutta myös CD-levyjen muodossa.

3.1 Oppikirjan historiaa

Yksinomaan opetustarkoitukseen laadittu teos on suhteellisen nuori tulokas kirjojen historiassa (Lappalainen 1992, 11). Aikaisempina vuosisatoina käytettiin opetuksen tukena antiikin tiedemiesten teoksia sekä Raamattua ja koraania, mutta niitä ei välttämättä ollut oppilaiden käytössä, vaan vain opettajalla (Iisalo 1987, 22). Vanhin tunnettu opetusteksti on Rhindin papyrus noin vuodelta 1600 e.a.a. (Lappalainen 1992, 35). Ensimmäinen suomenkielinen oppikirja on ollut Mikael Agricolan ABC-kirja vuodelta 1543. Sen julkaiseminen oli ilmaus uskonpuhdistajien halusta opettaa suomalaiset lukemaan, niin että nämä itsenäisesti pystyisivät opiskelemaan katekismusta (Iisalo 1987, 52).

Koulutuksen kansallistuminen 1800-luvulla kansallisti myös oppikirjan tekijät. He olivat nyt usein johtavia kouluviranomaisia, professoreita, opettajan-kouluttajia tai opettajia (Lappalainen 1992, 143). Hannus (1996, 14) nimeää tämän kauden auktoriteettikirjoittajien kaudeksi, koska silloin katsottiin, että kirjoittajalla oli hallussaan sekä tarvittava aineenhallinta että kyky saattaa se oppikirjan muotoon. Oppikirjan laatiminen oli kulttuuriteko. Samaa oppikirjaa saatiin käyttää kymmeniä vuosia.

Peruskoulun tulo 1960- ja 1970-lukujen vaihteessa suunnilleen kaksinkertaisti oppivelvollisuusikäisten käyttämien oppikirjojen määrän. Syynä tähän oli paljolti kouluhallituksen antama käsky, että kaikki laajaan opetussuunnitelma-mietintöön sisällytetyt asiat oli opetettava. Oppikirjoista tuli laajempia kuin ennen, ja lisäksi alettiin käyttää työkirjoja, mikä lisäsi koulutusmenoja. Kun tarkka opetussuunnitelma oli tiedossa, alettiin laatia kirjasarjoja, jotka ulottuivat ala-asteelta lukion päättövaiheeseen asti. Tällaisen sarjan laatimiseen eivät yhden kirjoittajan voimat riittäneet, joten muodostettiin projektiryhmiä. Aikaisemmin yksin tai parityönä tehty kirjoittamistyö muuttui nyt huomattavasti hitaammin toteutuvaksi ryhmätyöksi. (Lappalainen 1992, 151.) Hannus (1996, 14-15) kut-suukin tätä aikakautta oppikirjatyöryhmien ja massatuotannon kaudeksi. Oppikirjanimikkeen elinkaari lyheni muutamaan vuoteen (Lappalainen 1992, 14).

Oppikirja-työkirja -pedagogiikka perustui behavioristiselle perinteelle (kappale 4.2). Ajateltiin, että erillisten faktojen ja osasuoritusten mekaaninen oppiminen kumuloituisi automaattisesti sisällön laaja-alaiseksi ymmärtämiseksi. Behavioristinen oppimiskäsitys hallitsi oppikirjan tekemistä 1980-luvun lopulle asti. Työkirjoja käytetään edelleen.

Oppikirjaprojektien kausi alkaa Hannuksen mukaan (1996, 16) 1980- ja 1990-lukujen vaihteessa. Tälle aikakaudelle on ominaista entistä selkeämpi

kaupallisen toiminnan luonne: selvä tavoitteellisuus, myyntiennusteet, vastuuhenkilöt, projektin ohjaus ja valvonta sekä kulujen ja tulojen suhteen seuranta. Kirjoittajia voi olla yksi tai useampia ja heidän kanssaan työskentelee muita asiantuntijoita ja oppikirjantekijöitä. Oppimisteoreettiselta taustaltaan oppikirjat ovat muuttumassa behaviorismista kognitiivis-konstruktivistisen oppimiskäsityksen suuntaan.

Tekijäryhmien kokoaminen tarjoaa mahdollisuuden pohtia vertaisryhmässä kirjaan sisällytettäväksi aiottuja kulttuurisisältöjä samoin kuin muita kirjaa koskevia ratkaisuja. Yksinään kirjaa koostaessaan tekijä voi erehtyä valitsemaan etikettiin sopimattomia aineksia, kokenut tekijäryhmä toimii synergisesti.

Oppikirjan takana on tekijäryhmän lisäksi kustantaja koneistoinen. Uskonpuhdistuksen tuottamat kansankieliset kirjat loivat 1800-luvulla puitteet niin laajalle kirjojen opetuskäytölle, että oppikirjojen kustantamisesta tuli taloudellisesti kannattavaa liiketoimintaa. Markkinat laajenivat, kun yliopistolaitos kasvoi vauhdilla, oppikoulu uudistettiin, naiset murtautuivat koulutuksen piiriin, ammattikouluja perustettiin ja kansakoulu yleistyi kaupungeissa. (Lappalainen 1992, 144-146.)

Suomessa oppikirjojen kustantamisessa käydyssä kilpailussa ovat osoittautuneet vahvimiksi WSOY ja Otava. Kustannustoimintaa on kahteen otteeseen yritetty siirtää valtion monopoliksi, 1920-luvulla ja radikaalin marxilaisen koulutuspolitiikan aikana 1970-luvulla. Sosialisointisuunnitelmien kariuduttua Valtion painatuskeskus, sittemmin Edita, on julkaissut runsaasti pienilevikkisiä koulukirjoja. (Lappalainen 1992, 158-162.)

Henkilökohtaiset tietokoneet, tietoverkot, tekstinkäsittelyjärjestelmät ja julkaisuohjelmat ovat kahdenkymmenen viime vuoden aikana demokratisoineet mahdollisuuksia tiedon julkistamiseen. WWW-tekniikka on 1990-luvulta merkinnyt ratkaisevaa läpimurtoa elektronisen kirjan toteuttamisessa siksi, että kirjan sivut voivat sijaita ympäri maailmaa, samoin kuin kirjan käyttäjät. Kirjan julkaisemiseen voivat osallistua eri tahot, joiden ei myöskään enää tarvitse sijaita samassa pisteessä. (Lehtiö 1998, 209 Singon ja Lehtisen muokkaamana.)

3.2 Tekninen kehitys

Paperista oppikirjaa voidaan tarkastella myös painotuotteena, jonka valmistamiseen piirtäjillä, valokuvaajilla, typografeilla, tekniikoilla ja oikolukijoilla on oma panoksensa.

Gutenbergin otettua 1400-luvulla käyttöön valetut irtokirjasimet kirjainpainausta syrjäytti vähitellen käsinkopioinnin. Uskonpuhdistuksen ja humanismin aikakaudella oppikirja, usein aapinen tai katekismus, alkoi yleistyä kirjainpainaustekniikan kehittymisen ja esimerkiksi Erasmus Rotterdamilaisen ja Martti Lutherin ansiosta. (Lappalainen 1992, 12-13, 67.) Vuonna 1658 Comenius julkaisi ensimmäisenä opetustarkoitusta varten, ei koristeeksi kuvitetun oppikirjan,

Orbis sensualium pictus'in (Leino 1979, 11). Kuvitus lisäsi opetuksen havainnollisuutta ja paransi mahdollisuuksia itsenäiseen opiskeluun.

Valokuvat tulivat meillä oppikirjoihin 1800- ja 1900-lukujen vaihteessa. Erityisesti niitä käytettiin maantiedon ja eläinopin kirjojen rikastuttamiseen. Värikuvat ja -piirrookset yleistyivät toisen maailmansodan jälkeen. Tottuminen kirjojen värillisyyteen aiheutti sen, että myös pelkkää tekstiä sisältäviin kirjoihin alettiin lisätä värillisiä laatikoita ja pintoja. Pian lähes kaikki peruskoulun kirjat tehtiin nelivärisiksi. (Lappalainen 1992, 164-165.)

Selander (1991, 68) jakaa nykyisten oppikirjojen kuvat ja kuvituksen kolmeen funktionaaliseen alakategoriaan. Kartat, diagrammit, valokuvat ja piirrookset voivat välittää itsenäisesti informaatiota. Ne voivat myös havainnollistaa tekstin sisältöä. Miellyttävien näköisiä kuvia voidaan käyttää lisäämään sivun attraktiivisuutta; tällöin kuvituksella ei välttämättä ole yhteyttä tekstin sisältöön.

Keskikoulun oppimateriaalit olivat nykyisestä tarkastelukulmasta suppeita. Käytössä oli usein vain oppikirja ja ehkä lisäksi erillinen sanakirja, harjoituskirja tai kielioppi. Todennäköisesti oppimateriaalien suppeus ja opetusteknologian kehittymättömyys (nykypäivään verrattuna) niukensivat tarjottavia kulttuuriaineita. Autenttista materiaalia ei voitu helposti kopioida oppikirjan täydennykseksi. Kirjat sai ostaa joko sidottuina tai nidottuina, nyt ne kustannuksien alentamiseksi säännönmukaisesti nidotaan.

Merkille pantavaa viime vuosien oppimateriaalikehityksessä on ollut digitaaliseen muotoon tallennetun materiaalin lisääntyminen. Analogisen paperikirjan ja perinteisten audiovisuaalisten välineiden ohella tiedonlähteiksi ovat nousseet paitsi CD-ROM, internet, verkoissa julkaistavat materiaalit ja DVD-levy.

Mikäli oppimateriaali sisältää eri esitystapoja, kuten tekstiä ja kuvaa, voidaan puhua multimedista. Hypermedia taas on multimediaa, jonka esitysjärjestykseen käyttäjä voi tavalla tai toisella vaikuttaa; se sisältää linkkejä toisiin digitaalmateriaaleihin (Meisalo ym. 2000, 116).

Lehtiö (1998, 212, Singon ja Lehtisen muokkaamana) näkee useita syitä digitaalisen oppimateriaalin tuotannolle: opetustyön helpottamisen, opetuksen rikastamisen uusilla medioilla, tehokkaan tukiopetuksen, oppimateriaalin taloudellisemman tuotannon ja jakelemisen sekä sen laadun kehittämisen, samoin kuin uusien opetusmenetelmien kehittämisen.

Digitaalisella tiedolla on useita piirteitä, jotka enteilevät oppimateriaalin vallankumousta. Ensinnäkin se on pakattavissa pienempään tilaan kuin paperikirjan sisältämä tieto. Yhden CD-ROM -levyn tallennuskapasiteetti lasketaan kymmenissä gigatavuissa, joka vastaa sadasta kolmeensataan tuhatta A4-sivua. Näin korkea tallennuskapasiteetti mahdollistaa osaltaan myös kulttuurikuvan rikastamisen. Digitaalisesti voidaan jopa luoda kulttuurimalleja: kulttuurin oppimispeljä ja simulaatioita.

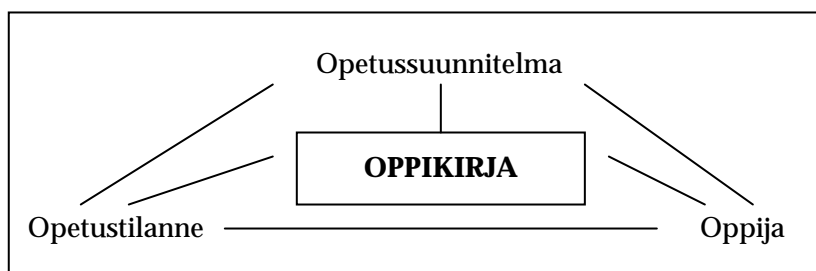
Monikanavaisen digitaalmateriaalin keinovalikoima tiedonvälittämiseen on paitsi määrällisesti myös laadullisesti paljon kehittyneempi kuin paperikirjan. Kasvatustieteellinen tutkimus on korostanut eri oppimistyylien merki-

tystä: jotkut omaksuvat oppiaineksen tehokkaimmin visuaalisena esityksenä, toiset hahmottavat aineiston parhaiten tekstiin tutustumalla, osa laatimalla tekstuaalisen ja kuvallisen informaation yhdistelmän, vaikkapa käsittekartan (Meisalo ym. 2000, 115). Liikkuvalla kuvalla ja äänellä on roolinsa multimediasa. Voidaan olettaa, että monikanavainen esitystapa parantaa sisällön omaksu-
mismahdollisuuksia (ks. Hannus 1996, 140, 147).

Verkko-opetus tasa-arvoistaa koulutusmahdollisuuksia erityisesti haja-
asutusalueilla. Verkot ja verkkokamerat tuovat vähitellen kansalaisten arkeen
näköpuhelimen. Tällöin kulttuurienvälinen viestintä reaaliaikaisena, partnerin
nähdessä ja kuullen, muuttuu osaksi suomalaisen arkipäivää. Toisaalta tieto- ja
viestintäteknikka mahdollistaa elektronisten yhteisöjen (Lehtiö 1998, 211, Sin-
gon ja Lehtisen muokkaamana) muodostumisen uudenaikaisiksi oppimisympäris-
töiksi. Elektroniset yhteisöt eivät kuitenkaan korvaa oppilaiden sosiaalisia kon-
takteja.

3.3 Oppikirja, teoriaopetuksen tärkein työkalu

Neunerin mukaan (1994, 8) oppikirja määrää enemmän kuin mikään muu teki-
jä, mitä opetustilanteessa tapahtuu; se on opetussuunnitelman tulkki (Umset-
zung), se on opetussuunnitelma de facto (Selander 1991, 36; Jaatinen 1990, 256).
Oppikirja määrittelee opetusstavoitteet, oppiaineen valikoiman, painotuksen
ja progression, opetustilanteen vaiheet (johdatus/harjoittelu/käyttö) ja opetuk-
sen sosiaalimuodot (frontaaliopetus, ryhmätyö, parityö). Oppikirja säätelee
muiden opetusvälineiden (harjoituskirjan, sanakirjan, äänitteiden, liitutaulun,
kalvojen) käyttöä sekä määrää, mitä oppitavoitteita tulisi testata ja miten.



KUVIO 1 Oppikirja opetussuunnitelman, oppijan ja opetustilanteen linkittäjänä
(Neuner 1994, 9)

Oppikirjan teksti on Kramschin (1988, 145) mukaan normatiivista. Oppilas ei
odota, että sisältöjä pitäisi kyseenalaistaa eikä usein kyseenalaistamiseen pys-
tyisikään. Kielten tunnilla oppilas kaiken lisäksi joutuu toistamaan osan tekstis-
tä sellaisenaan, ilman mahdollisuutta kritiikkiin (Kramsch 1988, 163). Hinrichs
olettaa kielten oppikirjojen merkityksen oppilaiden vieraskuville suuremmaksi
kuin esimerkiksi maantiedon tai historian oppikirjojen, koska ne ovat oppilaille

läheisiä ja suuntautuvat toimintaan, jolloin sisältöön on helppo samastua (Hinrichs 1993, 7).

Vanhin kielenopetuksen menetelmä lienee yksikielinen metodi, jolla esimerkiksi roomalaiset opettelivat kreikkaa sivistyneiltä orjiltaan (Leino 1979, 10). Vieraita kieliä on opittu niin kauan kuin ihminen on osannut puhua, ja suuren osan tästä ajasta ilman kirjallista materiaalia. Kirja ei siten voi olla ehdoton edellytys kielen oppimiselle.

Oppikirjan yleistymisen mullisti opetusmenetelmiä sikäli, että ainesta ei enää tarvinnut opetella ulkoa (Iisalo 1987, 22). Itsenäinen opiskelu tuli mahdolliseksi. Kirjalla on edelleen merkityksensä oppiaineen ytimen kantajana. Ensinnäkin sen voidaan ajatella yhdenmukaistavan välitetyn tiedon määrää koulujen välillä; näin se edistää koulutuksellista tasa-arvoa. Toiseksi, ajatellaan vain kouluttamatonta sijaisopettajaa, joka yllättäen joutuu pitämään kielen oppitunnin, tai oppilaan pitkäaikaista poissaoloa luokkaopetuksesta. Molemmissa tapauksissa oppikirjan sisältämä jäsenneily perustieto turvaa opin perillemenoaa.

Perusopetuksen ensimmäisillä vuosiluokilla taas on käytössä luokanopettajasysteemi, jolloin opettajan tulisi hallita varsin monta ainetta. On vaikeaa kuvitella, miten se onnistuisi ilman opetusta ryhdittäviä oppikirjoja. Kunnollisella oppikirjalla on oppimista tehostava vaikutus eikä oppikirjasta luopuminen tunnu järkevältä.

Toinen asia on sitten opetukseen tulleista kilpailevista materiaaleista huolimatta jatkuva oppikirjakeskeisyys. Mikkilä-Erdmann, Olkinuora ja Mattila (1999, 437) olettavat sen taustaksi kirjallista opetusta painottavan perinteen, pitkään jatkuneen valtakunnallisesti standardoidun opetussuunnitelman kauden sekä tasa-arvotavoitteiston tuottaman yhdenmukaistamispyrkimyksen. Liiallinen oppikirjariippuvuus on rajoittanut opettajien ja oppilaiden toimintavapautta muuttamalla opetusta ja oppimista yksilöllisten tai laajempien kasvatustavoitteiden kannalta tarkoituksenmukaisemmaksi.

Tunnilla laadittu oppikirja muuttaisi työskentelyä oppilasta aktivoivaan suuntaan. Nykyinen tietotekniikka tarjoaisi kehittyneen välineen sisältöjen pukeamiseen sanoiksi ja kuviksi paperilla, CD-ROM -levyllä tai verkossa, mutta ensin sisällöt pitäisi osata valita luokassa (ks. kappaletta 3.5.1). Kramsch toteaa (1998, 9), että vierasta kulttuuria on vaikea kuvata edustavasti. Toiseksi, sisällöt – mm. kulttuuri-ilmiöt – pitäisi esittää pedagogisesti oikein. Kouluun siirretty laadintaprosessi saattaisi aktivoida vain ”kouluhuivia” oppilaita, etupäässä tyttöjä. Opettajan ominaisuudet kuten järjestelykyky, tietomäärä, harrastuneisuus ja viitseliäisyys määräisivät oppikirjan syntyä suuresti. Tarvittaisiin opettajien jatkokoulutusta, koska opettajakoulutukseen ei nykyisellään kuulu erityistä kirjan laadinnan opetusta. Tekijänoikeuskysymykset saattaisivat nousta ongelmaksi, koska yleissivistävän opetuksen oppimateriaali ei voi perustua vain paikallisesti tuotetulle aineistolle. Edelleen, koulujen aineellisen varustuksen taso, kirjaston tai mediateekin, ohjelmistojen, monistuskäytösten ja pienryhmätilojen taso, määräisi syntyvän kirjan laatua. Vielä tulisi muistaa, että oppisisältöjä jouduttaisiin keventämään, kun merkittävä osa oppitunnista kuluisi materiaalin

laatumiseen. Kaikki tämä saattaisi johtaa suuriin koulu- ja oppilaskohtaisiin eroihin tietomäärässä ja siten eriarvoistumiseen.

Toisaalta Castrén muistuttaa, että vaihtoehtopedagogiset koulut ovat useissa tapauksissa jättäneet oppikirjat käytöstä samoin kuin jotkut peruskoulun opettajat, tulosten kärsimättä. Oppikirja voidaan monesti korvata ekskursioilla, antologioilla, tekstinäytteillä ja äänitteillä. (Castrén 1988, 33.)

Päätelmäni on, että yleissivistävässä vieraan kielen opiskelussa tarvitaan jokseenkin aina kirjallista materiaalia. Reseptiivisten taitojen harjaannuttaminen ja testaaminen edellyttävät lukemista. Ilman kuvituksen tukea kulttuuriopetus ontuu pahasti, samoin ilman autenttisia esimerkkejä kohdekulttuurin joukkotiedotuksesta ja sanataiteesta. Itsenäinen opiskelu ilman kirjallista materiaalia on vaikeaa (ks. Kaikkonen 1994, 5).

3.4 Hyvän oppikirjan piirteitä

Hannus määrittelee (1996, 13) oppikirjan perustehtäväksi tarjota oppilaille tiedollisesti jäsentynyt ja heidän tasoaan vastaava tulkinta tietystä sisältöalueesta. Onnistuneen oppikirjan pitäisi auttaa lukijaansa luomaan käsiteltyä aihepiiriä koskevat riittävän edustavat sisäiset mallit. Näiden mallien rakentumisessa on keskeistä, miten hyvin tekijät ovat onnistuneet tiivistämään tietyn laajan tietojärjestelmän rajalliseksi määräksi oppisisältöjä ja miten he ovat onnistuneet muokkaamaan aineiston sellaisiksi verbaalisiksi ja visuaalisiksi rakenteiksi sekä sisällöiksi, joiden varassa oppilaan on mahdollista kerätä ja jäsentää tietoa, samoin kuin edetä aineiston aktivoimien ja omien malliensa varassa kohti aineiston syvempää ymmärtämistä.

Selander toteaa (1991, 37-38), että sähköisen vallankumouksen jälkeinen informaatiotulva tekee kaikkien yksityiskohtien oppimisen mahdottomaksi. Oppikirjan on välitettävä tiedon ohella metatietoa: kuinka ja mistä löytää relevanttia lisäinformaatiota sekä kuinka rakentaa tietostruktuureja. Perinteinen oppikirja sisältää kaiken tietämisen arvoisen tiedon itsessään ja on siten suljettu; uudemmat oppikirjat voivat viitata muihin tietolähteisiin ja ovat siten avoimia (Selander 1991, 55, 58).

Hyvän oppikirjan kriteerejä voidaan asettaa useita. Castrén (1988, 33) edellyttää tarjottujen tietojen paikkansapitävyyttä ja tuoreutta. Kerran esitetyllä paikkansapitämättömällä tiedolla on näet taipumuksena elää tulevissakin painoksissa. Hyvä oppikirja selventää aihealan kokonaisuutta, sen tiedon järjestelmää ja rakennetta. Kouluvuosien päätyttyäkin sitä voi hyödyntää lähdeteoksena. Se palauttaa opitun mieleen kerrattaessa. Oppikirjan sisällön ja luetavuuden on vastattava käyttäjän kykyä. Toisin kuin tieteellisessä esitystavassa koulukirja konkretisoi, korostaa ja yksinkertaistaa – sanalla sanoen popularisoi tietoa. Hyvä kirja innoittaa oppilasta jo ulkonäöllään. Sen on tarjottava pohdiskeltavaa ja näin johdateltava oppilasta avaramman todellisuuden sekä uusien ongelmien pariin saamaan oivalluksia. (Castrén 1988, 34-36.)

Hedqvist (1988, 176-177) määrittelee hyvää oppikirjaa kustantajan näkökulmasta. On mahdotonta koostaa sellaista oppikirjaa, joka sopisi kaikille käyttäjille. Valinnan vara on tarpeen, koska vastaanottajien ominaisuudet ovat kirjavia. Kirjan on houkuteltava oppilasta itseopiskeluun ja myös tehtävä itseopiskelu mahdolliseksi. Aihetta käsitellessään sen tulisi olla neutraali, mutta samalla mukaansatempaava, kieleltään korrekti, muttei ikävä, asiaan liittyen ja kauniisti kuvitettu sekä oikean kokoinen ja hintainen.

Mikkilä-Erdmann ym. (1999, 438, 446-447) toteavat, että oppilasta ei pitäisi totuttaa valmiiksi muokatun tekstikaanonin omaksujaksi, vaan olisi edistettävä hänen valmiuksiaan etsiä tietoa ongelmakohtaisesti ja kriittisesti. He peräänkuuluttavat oppikirjoihin metatekstiä jäsentämään ja ohjaamaan lukemista, samoin kuin viittauksia oheismateriaaleihin. Kuvitus tulisi integroida tekstiin kuvaviittauksin tai selityksin.

Lademann (1995, 455) edellyttää kommunikatiivisesti orientoituneilta oppikirjoilta tekstien autenttisuutta, pohdittavaksi tarkoitettujen ongelmien esittämistä lukijalle, kulttuurienvälisen suhteiden käsittelemistä ja oppijoiden stimuloimista käyttämään opiskeltavaa kieltä. Autenttisuus ei tarkoita vain sitä, että teksti tai kuvituselementti olisi alun perin laadittu muuhun kuin opetuskäyttöön. Kaikkonen (2000, 54) toteaa, että henkilökohtainen oppimiskokemus tuo tietoon autenttisuutta. Oppilaan on oltava oppimisensa subjekti: on opittava tekemällä ja pohtimalla. Omien pohdintojen vertaileminen kohdekulttuurin käytäntöön on mahdollistettava, samoin kuin kohtaaminen niin tiedon kuin tunteen tasolla.

3.5 Oppikirjan ongelmia

3.5.1 Vieraskuvan kulttuurisisältöjen valitseminen

Sisältöjä valittaessa ratkaistaan osin, miten oppilaan kasvua edistetään koulutuspolitiikan ja kasvatustieteen asettamat ehdot huomioiden. Jo itse valinta, puhumattakaan sisältöjen esittämisestä mielenkiintoisesti, kielellisesti oikeassa muodossa ja sopivassa järjestyksessä, on haaste opettajan ja kirjoittajan ammattitaidolle. Opettajan keskeinen tehtävä on täydentää oppimateriaalin tarjoamia kulttuurikuvan aineksia niillä teemoilla ja kysymyksillä, joista oppilaat ovat kiinnostuneita, vaikka kysymykset koskettelisivat tabujakin. Opettajan täydentävästä roolista huolimatta kulttuurikuvan aineiden tarjonta koulussa jää puutteelliseksi. Kohdekulttuuria ei jäännöksittä voi puristaa tuhannellekaan sivulle tai kahteen viikkotuntiin.

Vaikeata tutkimani kulttuurikuvan esittämisessä on säädösten asettama velvoite tarjota oman kulttuurin, suomenruotsalaisuuden, ruotsinruotsalaisuuden, sekä Norjan, Islannin, Tanskan ja muun Pohjolan keskeisiä kulttuuriaineksia rajoitetussa tilassa. Helpottavia tekijöitä lienee laajan maantieteellisen koske-

tuspinnan seurannaisvaikutusten lisäksi se, että Pohjola on poliittisesti vakaata aluetta eikä syviä ideologisia eroja ole.

Kasvatustieteen maailmassa tiedostetaan sisältöjen valinnan vaikeus. Lähdekirjallisuudesta löytyi useita siihen liittyviä ohjelueteloita, monen eri kulttuuripiiriin kuuluvan tutkijan laatimina. Jotkut niistä ovat niin pitkiä ja yksityiskohtaisia, ettei voida realistisesti odottaa niitä sovellettavan etsittäessä tämän tutkimuksen materiaalin omissa. Esimerkiksi Xiao (2001, 352-359) esittää kahdeksan sivua pitkän listan tarjottavasta aineksesta.

Borrelli huomauttaa (1991, 283), että kulttuureita ei voi opettaa faktalueteloina, koska kulttuuri on dynaaminen ilmiö. Hän muistuttaa reflektion tärkeydestä. Kordes (1991, 299) toteaa, että Landeskunde-aines – erillinen maantietoon, historiaan ja instituutioihin liittyvä tieto – ei riitä interkulttuurisen oppimisen tavoitteeksi. Mariet (1991, 92) näkee hyödyllisenä kulttuurin kieliopin opettamisen erillisten faktojen opettamisen sijasta.

Opetettävien asioiden määrä ja laatu on rajattava niin, että oppilas voi ymmärtää ne. Tarjottavalla aineksella on oltava yhteys oppilaan ajatusmaailmaan. Yksi mahdollisuus on valita vieraan kulttuurin teemoja ja kysymyksiä, jotka kiinnostavat samanikäisiä suomalaislapsia (Neuner & Hunfeld 1993, 111-112).

Toivottavaa on sisältöjen esittäminen monesta eri perspektiivistä, minkä Fritzsche (1993) näkee reaktiona monikulttuuristuneen maailman monokulttuuriselle, ahtaalle tarkastelutavalle.

Kaikkia sisältöpiirejä ei hyvän tavan tai aiheen tabuluontoisuuden takia voida käsitellä oppikirjassa eksplisiittisesti. Esimerkiksi pahuus tuntuu kiehtovan ihmistä. Amerikkalaisessa kaupallisesti toimivassa televisiossa Saksakuvan elementit painottuivat ainakin 80-luvun lopulla natsiaikaan, toiseen maailmansotaan ja holokaustiin, so. kovin suppealle alueelle (Quandt 1994, 44). Samanlainen kielteinen esitystyylisi olisi nuorisolle tarkoitettussa oppikirjassa mahdottomuus. Oman kokemukseni mukaan myös väkivalta kuuluu tabuihin. Väkivaltaisista tapahtumista pitäisi jossain määrin kohdatakin lasten kanssa, muttei yhden ihmisryhmän ominaisuutena, vaan lajikohtaisena toimintatapana. Implisiittisesti väkivalta tulee esille siinä, että yhteiskunnassa on rikollisuutta, poliisi ja useimmilla valtioilla puolustusvoimat. Seksi ilmenee implisiittisesti siinä, että yhteiskunnassa on lapsia, samoin kuin ulkoasulla viestinnässä. Habitus on diskurssi. Mainonta kuuluu kiellettyihin alueisiin, jos sillä pyritään edistämään tuotemerkkien menekkiä. Jos mainoksilla halutaan tuoda esitykseen autenttisuutta, asia on toinen. Mistään menekinedistämisyrittämisestä ei oppikirjatutkimuksessa ole näyttöä: tuotemerkit – autot, lääkkeet ja elintarvikkeet – ovat autenttisia kulttuurikuvan osia. Kuluttajavalistuksen yhtenä tarkoituksena on saattaa oppilas ohjattuna yhteyteen manipuloinnin kanssa. Tuotemerkit tarjoavat tilaisuuden kohdata mainonta ohjatuksi. Kuvituksessa näkyy tuotemerkejä, samoin sanoma- ja aikakauslehdissä, jota opettajat käyttävät oheismateriaalina. Asian toinen puoli on, että kieltä opiskeltaessa oppikirjan tekstiä toistetaan ja jopa opetellaan ulkoa. Autenttisia tuotemerkkejä ei ehkä tulisi sijoittaa dialogiin eikä komparaatiota opettaessa tulisi tehdä vertailuja niiden välillä.

Kielletyistä asioista mainitsisin vielä tupakan ja päihteiden käytön, koska oppilaille ei haluta antaa lain ja terveystieteiden heiltä eväitä käyttäytymismalleja.

Byram (1993, 33-35) esittää (pääpiirteittäin) minimisisällöiksi

- ei-kansallisen, sosiaalisen identiteetin ja sosiaaliryhmien esittelemistä
- tutustuttamista kulttuurille ominaiseen vuorovaikutukseen samoin kuin uskomiin ja instituutioihin, jotka ovat elämänmuodon kehys
- sosiaalisaation ja elämänkaaren kuten perheiden, koulujen, työpaikkojen, varttumiin liittyvien seremonioiden esittelemistä
- tutustuttamista kansalliseen historiaan ja maantieteeseen, jotta kansallisvaltion synny ja rajat selkenisivät
- stereotyyppien ja kansallisen identiteetin samoin kuin symbolien esittelemistä – eli sen mikä on ”tyypillistä” kohdekulttuurin jäsenille.

Hofstede (1992, 356) asettaa neljä kriteeriä väestöä koskevalle tiedolle:

- Sen tulisi olla kuvailevaa, ei arvostelevaa.
- Se tulisi voida varmistaa useammasta kuin yhdestä lähteestä, ettei se heijastaisi vain yhtä subjektiivista näkemystä.
- Sen tulisi koskea, ellei koko väestöä, niin ainakin tilastollista enemmistöä, koska muuten se on väärää yleistystä.
- Sen tulisi osoittaa eroja, toisin sanoen ilmaista tätä eikä mitään muuta väestöä kuvaavia piirteitä; muussa tapauksessa tieto on merkityksetöntä.

Meisalo ym. (2000, 124) esittävät joukon periaatteita, joiden mukaan digitaalisia opetusmalleja tulisi rakentaa; nähdäkseni samat periaatteet kuvaavat analogia-erinomaisesti kaikkien vieraskuvamallien laatuvaatimuksia. Hyvä malli on

- Kattava. Opetusmallin on kuvattava tutkittavan systeemin ja sen toiminnan keskeiset rakenteet ja ominaisuudet niiden nykytilassa, mutta sen tulisi myös auttaa niiden tulevaisuuden arvioimista.
- Fokusoiva. Mallin tulisi korostaa systeemin keskeisiä ominaisuuksia epäolennaisien kustannuksella.
- Läpinäkyvä. Systeemin sisäisen rakenteen tulisi paljastua, samoin kuin sen sisäisten vuorovaikutusten.
- Konkreetti. Mallin tulisi välittää mahdollisimman konkreetti (visuaalinen) mielikuva systeemin rakenteista ja siinä esiintyvistä vuorovaikutuksista.
- Pohjatiedoille rakentuva. Mallin tulisi käyttää hyväksi aikaisemmin opittujen mallien käsitteitä ja rakenteita.
- Oikeellinen. Mallin tulisi pätevyysalueellaan kuvata oikein systeemiä ja sen käyttäytymistä. Pätevyysalue tulisi tuntea riittävän tarkoin, ja pätevyysalueen aiheuttamia rajoituksia tulisi voida havainnollistaa opetuksessa.
- Ymmärrettävä. Opetusmallin tulisi käyttää kohderyhmälle tuttua esitystapaa ja käsitteitä.

Ammer (1994, 37-38) näkee viisi tapaa esittää kulttuurikuva:

1. Tyypittelevät ja imitatoriset tekstit kuvailevat kohdetta sellaisenaan, ilman taustatietoja, vain kuvastellen kohdettaan, pyrkien jäljittelemään sitä. Ne esittävät kohteensa tyypillisenä esimerkkinä vieraasta ilmiöstä – usein asumisesta, ruoasta ja juomasta, perheestä ja vapaa-ajan viettämisestä.

2. Normatiivis-dokumentaarinen esittämistapa pyrkii tutustamaan oppijat kohdekulttuurin asujamiston elämänehtoihin ja yhteiselämän normeihin. Tällöin esitellään usein tarkkoja lukuja, tilastoja ja alkuperäistekstejä.
3. Affirmatiivis-eksklamatorisessa esittämistavassa nostetaan esille erityistä, ainutkertaista, silmiinpistävää tai ällistyttävää; jokaisen tällaisen tekstin jälkeen voitaisiin ajatella huutomerkkiä.
4. Ongelmasuuntautunut esittämistapa pyrkii aktivoimaan lukijan ilmaisemaan kantansa yhteiskunnan ongelmiin tai esittämään niihin ratkaisuehdotuksen.
5. Kriittis-emansipatorinen esittämistapa perustuu toimien, asiointilojen tai kehityskulkujen kohteeksi joutuneiden arvottaville kannanotoille. Omasta erityisestä intressistä nouseva arvottaminen johtaa kritiikkiin.

Päätelmäni on, että sisältöjen valintaa tuskin voidaan pelkistää tarkoiksi säännöiksi, vaan se perustuu ohjeistuksen ohella paljolti kirjantekijän intuitiolle, ehkä eräänlaiselle ääneen lausumattomalle tarveanalyysille. Tekijän on punnittava esittääkö hän vallitsevia kulttuuripiirteitä vaiko myös värikkäitä, harvinaisia piirteitä, jotka saattavat antaa vääristyneen ja stereotyyppisen kuvan tavoitekulttuurista (Leino 1979, 46). Tiedon on oltava hyödyllistä eikä se saa korostaa yksittäisiä katsontakantoja. Oppimateriaalin on didaktisoinnista huolimatta säilytettävä autenttiset, kulttuurisidonnaiset piirteensä (Kaikkonen 1993, 57).

Tilan niukkuus asettaa vielä yhden imperatiivin: sitä, mikä on kulttuureille yhteistä, ei tarvitse painottaa; sitä, minkä tietäminen ehkäisee kulttuuristandardien rikkomista, tulee painotetusti tuoda esille.

3.5.2 Oppikirjan viestinnän ongelmia

Kulttuuritieto välittyy kuvituksen ohella vieraskielisen tekstin muodossa, mutta peruskoululaisen käsitevarasto ei ole samalla tasolla kuin aikuisen. Sanavarasto sekä rakenteiden tuntemus ovat monin verroin niukemmat kuin äidinkielellä (ks. 3.7.3). Näin käytössä oleva merkinkantaja rajoittaa kulttuuriainesten tarjontaa, sitä enemmän, mitä varhaisemmassa vaiheessa opiskelu on. Tuskin lukion päättövaiheessakaan pystytään vierasta kieltä opiskeltaessa kurottautumaan äidinkielen tasolle, ainakaan ilman aivan erityistä harrastuneisuutta. Kulttuuriopetus ei aina ole sanallista; sanallinen opetus ei välttämättä ole vieraskielistä. Yläasteikäisen äidinkielen sanavarastokin on luontaisesti vielä niukka. Kaikkea tietoa ei pystytä jäännöksittä välittämään sanalla ja kuvituksella – kansantanssia tuskin ymmärtää, ellei itse koe sen tunnelmaa ja aisti töminää ja hienhajuja.

Oppikirjan kielen on oltava sanastoltaan ja rakenteiltaan käyttökelpoista ja mahdollisuuksien mukaan autenttista. Toisaalta sen tulee olla korrektia, toisin kuin luokkahuoneen ulkopuolella: oppikirjoissa ei koskaan kiroilla eikä käytetä alatyylisiä ilmaisuja (ks. löydöstä 7-70 liitteessä 7). Kehontoimintoja ei esitetä kuin implisiittisesti (7-154, 8-166): kukaan oppikirjan henkilöistä ei esimerkiksi käy WC:ssä, mutta asuntojen pohjapiirroksissa on vessoja. Sopimattomista aiheista kirjoitin kappaleessa 3.5.1. Päätelmäni on, etteivät oppikirjan aihepiirit eivätkä kielen rekisterit kata kuvaamaansa kulttuurista todellisuutta.

Samalla nimikkeellä esitellyt käsitteet eivät käytännössä välttämättä ole identtisiä. Kramsch (1988, 163) näkeekin yhtenä (yhdysovaltaisen) oppikirjan

heikkoutena kulttuurisisältöjen puutteellisen esittämisen: käsitteiden kulttuurisidonaisuuden esilletuominen edellyttäisi laajoja taustaselityksiä. Nykyisellään sanastot välittävät erikielisiä nimilappuja asioille, jotka saattavat luonteeltaan olla hyvinkin erilaisia (Kramsch 1988, 163-164). Suomalaisella sämpylällä tarkoitetaan Ruotsissa laskiaispullaa. Sanoilla on aivan eri merkityksiäkin – suomenruotsin tervehdys *moj* viittaa riikinruotsalaiselle ulosteisiin. Diskurssi-partikkeleja – *nog, ja, aj, nå, sidu, hördu, dedär, ju, väl, nu* – käytetään eri lailla. Ruotsinruotsissa esimerkiksi *aj* ilmaisee kipua, Suomessa myös hämmästystä. Viestintäkulttuurissa on erona, että Ruotsissa ei yleensä ilmaista käskyjä imperatiivilla, vaan ne korvataan kiertoilmaisilla. Sinuttelu on yleisempää kuin Suomessa. Kulttuurierot tulee huomioida oppikirjan tekstejä laadittaessa – kirjoittajien kompetenssi osoittautuu puutteelliseksi, jos viestinnällinen aines on ristiriidassa kulttuurikontekstin kanssa. (Alanen 2000, 187-204.)

Menestyksekkään viestijän on osattava lähestyä vastaanottajaa oikein – vaikkapa käyttää oppiarvoa, äänensävyä, tilaa ja käskymuotoa oikein. Xiao kertoo Kiinan viestintäkulttuurin eroista verrattuna englantilaiseen: tervehdittäessä käytetään tittelä, kiinassa on useita nimityksiä konkubiineille, heinäsiirikka on surun vertauskuva (Xiao 2001, 1-3). On kyseenalaista, pystytäänkö lähestymisen laajaa kenttää riittävästi kuvaamaan kooltaan rajatussa oppikirjassa, varsinkin jos se käsittelee etäistä kulttuuria.

Viestintä ei ole vain verbaalista. Kielenulkoiseen, non-verbaaliseen viestintään katsotaan kuuluvaksi ainakin seuraavia tekijöitä: eleet, ilmeet, viestintäsymbolit kuten vihkisormus, merkit ja signaalit kuten vaatetuksella ja hiuksilla viestiminen sekä kehon liikkeet erityisesti tilakäsitteenä, paikkaan liittyen. Tilan käyttöön kuuluu viestintäetäisyys, joka vaihtelee yksilöittäin mutta myös kulttuureittain. (Kaikkonen 1994, 42-43.) Fefilowa lukee non-verbaalisiin impulsseihin musiikkisäestyksen ja kuvituksen. Hän arvelee, että visualisoiminen laajentaa oleellisesti mahdollisuuksia ymmärtämiseen. (Fefilowa 1995, 399-404.) Kieli ei ole siis vain *langue* tai *parole*, vaan symbolijärjestelmä, joka ilmaisee ajattelua, tunteita ja kulttuuritaustaa kokonaisvaltaisesti (ks. Kaikkonen 1993, 19-20).

Puhetta ei voi täysin ymmärtää ottamatta huomioon sitä täydentävää, muuttavaa tai jopa korvaavaa non-verbaalista viestintää. Viestimme jopa vaietessamme. Prosodia sisältää intonaation, painotuksen ja tauot – lähinnä erilaiset rajailmiöt. Paralingvistiset keinot ovat esimerkiksi äänen korkeuden ja voimakkuuden, puhenopeuden ja äänensävyn vaihtelut, samoin kuin muu kuin kieliopillisesti määräytyvä tauotus. Prosodia ja paralingvistiset piirteet liittyvät siten puheen dynamiikkaan, tempoon ja sävelkorkeuteen. Paralingvistisillä keinoilla viitataan erityisesti tapoihin vaikuttaa sanoman affektiiviseen merkitykseen eli sanoman sävyyn ja tunteeseen, jolla se ilmaistaan. Kinesiikka merkitsee eleitä ja ilmeitä: pään, silmien, kasvojen, vartalon, raajojen asentoa ja liikkeitä samoin kuin katsekontaktia, proksemiikka osapuolten välistä puhe-etäisyyttä ja tilan käyttöä. Viime aikoina on kiinnitetty yhä enemmän huomiota non-verbaalisen viestinnän kulttuurieroihin, kuten erilaisiin tapoihin tervehtiä, viestintäetäisyyteen ja eleiden käyttöön. (Tiittula 1992, 42-45.)

Nonkommunikaatio tarkoittaa vaikenemista, kätkemistä tai muuta viestinnän puuttumista. Kieltenopetuksen lähtökohta on avoin, runsas viestintä. Voidaan kuitenkin huomauttaa, että salaisuuden säilyttäminen tai toiselle tuskaa ja huolta aiheuttavan tiedon kertomatta jättäminen saattaa olla yhtä arvokasta, vaikka se sotiikin avoimen kommunikaation periaatetta vastaan. Myös nonkommunikaatio mahdollistaa asioita ja voi olla hyödyllistä, jopa pakollista. (Ketola, Knuuttila, Mattila & Vesala 2002, 7-9.) Oppikirjassa ei kuitenkaan opeteta vaikenemaan harkitusti.

Oppikirjan vuoropuhelujen kieli ei ole täysin luontevaa, koska se on oppimistarkoituksiin yksinkertaistaen kirjoitettua fiktiivistä puhetta. Kramsch (1998, 37-40) on pohtinut puhutun ja kirjoitetun kielen eroja. Puhe on transienttia, katoavaa, kirjoitus on säilyttävissä, ja vastausta voidaan viivyttää. Säilyvyys tekee kirjoitetun tekstin arvovaltaiseksi. Kirjoitus on rakenteeltaan suljetumpaa ja kiinteämpää kuin puhe. Sanastollisesti kirjoitus on tiivistä, kieliopillisesti kompaktaa. Puheessa pyritään säilyttämään suora, jatkuva yhteys osapuolten välillä. Puheessa toistellaan asioita, koska lyhykestoinen muisti rasittuu muuten liikaa. Puhe on ihmiskeskeistä, kirjoitus asiakeskeistä, yksiselitteistä ja selkeää. Puhe on sidoksissa konkreettiseen keskustelutilanteeseen, kirjoitus vastaanotetaan kaukana alkuperäisestä paikasta ja ajasta.

Oppikirjan tarjoama kirjoitettu dialogi on toisaalta vaikeampaa, toisaalta helpompaa ymmärtää kuin täysin autenttinen dialogi. Suurin vaikeus on tietenkin puheen vieraskielisyydessä; silti oppikirjassa dialogin suomalainen osapuolikaan ei tee kielivirheitä eikä joudu tapailemaan oikeaa ilmaisua (ks. löydöksiä 6-89, 6-90). Dialogille on tyypillistä täydellinen onnistuminen: viesti ymmärretään välittömästi ja oikein. Kuitenkin olisi tärkeää opettaa vieraan kielen yhteydessä ymmärtämisstrategioita, kuten miten tehdään tarkennus- tai lisäkysymyksiä ja miten pyydetään apua, kun ei omin voimin löydetä osuvaa ilmaisua. Perusfraasit kuten "Anteeksi kuinka?" kuuluvat oppikirjojen arsenaaliin, mutta käytännössä keinojen kirjo on laajempi ja vaihtelee tilanteen mukaan. (Tiittula 1992, 134.)

Kun puhujien äidinkieli tai kulttuuri eivät ole samoja, ei keskustelussa voida lähteä täysin yhteiseltä maaperältä. Ymmärtämisproseduurien merkitys korostuu ja rutiiniluontoisten keinojen lisäksi saatetaan kaivata eksplisiittisempiä keinoja viestin perillemenon varmentamiseksi. Kulttuurienvälisessä viestinnässä osapuolet todennäköisesti kiinnittävät huomiota kumppanin reaktioihin enemmän kuin äidinkielisten keskinäisessä viestinnässä ja pitävät tärkeänä palautetta viestin perillemenosta. (Tiittula 1992, 134.)

Myös redundanssin puuttuminen on ongelma. Dialogi on kielellisesti tarkkaa, mutta sen sosiokulttuurinen konteksti ei aina ole selkeä (Kramsch 1988, 163). Oppikirja ei näytä suunnittelevan, jotka helpottaisivat viestin ymmärtämistä. Paralingvistiset tekijät, kuten äänen voimakkuus ja korkeus tai äänensävy, eivät käy ilmi visuaalisesta materiaalista; äänite tietenkin poistaa tämän puutteen osittain.

Puheen häiriöistä Tiittula mainitsee katkot, korjaukset ja anakoluutit (kahden syntaktisen rakenteen päällekkäisyyden) (Tiittula 1992, 68-69). Puheelle

ovat ominaisia myös tauot ja täytelisäkkeet (liksom – niinku; mmm, öhh), jotka voivat heijastaa puheenvuoron suunnittelua tai pehmentää viestiä, lisätä sen epäsuoruutta (Tiittula 1992, 73-74). Termi *täytelisäke* leimaa osaltaan tällaiset pikkusanat tarpeettomiksi eikä niitä useinkaan sisällytetä oppikirjadialogeihin. Kun niillä kuitenkin on merkitystä interaktiolle, ei niiden poisjättämistä voida perustella. (Tiittula 1992, 76-77.) Toistoon liittyy usein reformulointi, ilmaisun uudelleen muotoilu (Tiittula 1992, 81).

Tiittula toteaa, että keskustelua ei voi kovinkaan tarkasti suunnitella etukäteen, koska osallistujien toimintaa ei voi tarkkaan ennakoida. Joissain tilanteissa keskustelu sujuu ennakkorakenteen (skriptin) mukaisesti; esimerkkinä tästä mainittakoon kunnan hallintoon liittyvä kokous, jonka menettelyä säätelee kokousohjesääntö. Kuitenkin keskustelun yksityiskohdat aina rakennetaan yhteisenä toimintana. (Tiittula 1992, 109-111.) Keskustelulle on myös ominaista yhteinen puheenaiheen hyväksyminen (”fokuksen ratifiointi”) ja puheen yhteinen muotoilu, joka voi tapahtua niin, että puhuja jatkaa siitä, mihin toinen on jäänyt, täydentää tämän ilmausta tai käyttää hyväkseen edellisen puhujan ilmauksia (Tiittula 1992, 116-119).

Palautteet osoittavat kuulijan aktiivista osallistumista keskusteluun (”kukittaminen”, kappale 2.4) ja helpottavat ymmärtämistä. Palaute voi olla verbaalinen, ”palautesana” eli back channel, tai non-verbaalinen, nyökkäys, ynähdys, interjektio tai partikkeli, lausahdus, ehkä jopa vaikeneminen: ja, sä, jaha, OK, säkert, just det, precis, exakt, absolut, bra, fint, gott, vackert, sä trevligt, sä intressant. Stereotyyppisesti oletettu vähäinen verbaalisen palautteen antaminen lienee ominaista suomalaisille vain vieraskielisissä diskursseissa. (Tiittula 1992, 113-115; Sigurd 1991, 16-18.)

Kieltenopetuksessa on pitkälti keskitytty puheen ja hyvin muodostettujen lauseiden tuottamiseen, ei kuulijan käyttäytymiseen. Kuitenkin vierasta kieltä puhuttaessa on tärkeää hallita sille ominaiset palauteilmaukset ja käyttää niitä kohdissa, joissa kuulijan odotetaan antavan palautetta (Tiittula 1992, 116). Kulttuurieroista puhuttaessa huomio yleensä kiinnitetään vieraan kielen puhujaan eli keskustelijaan, jolla on huonompi kielellinen kompetenssi. Keskustelu on kuitenkin vuorovaikutusta, jonka onnistuminen riippuu kaikista osapuolista. (Tiittula 1992, 143.) Äidinkieliseltä osapuolelta voitaneen odottaa erityisen joustavaa omien ilmaisujen sopeuttamista puhekumppanin osaamiseen sekä toleranssia tämän kielivirheitä ja kulttuuristandardien puutteellista hallintaa kohtaan.

Toisaalta dialogin kieltä ei lyhennellä, eikä siinä ole takaisinottoja, epäröintejä tai keskeytyksiä, jotka rasittavat lyhytaikaista muistia. Kenelläkään ei ole puhevikaa eikä yksikään henkilöistä naura, itke tai huuda. Kukaan ei käytä viittomia. Ymmärtämistä ei vaikeuta myrskyssä keinuva ruotsinlaiva, ohi jymisevä maanalainen tai nousukiidossa jyrisevä suihkukone (ks. 7-68, 7-74). Tallennettuun sisältöön voidaan palata sitä miettimään ja tarkistamaan aina uudelleen. Tapahtumien nopeus riippuu siitä, miten nopeasti ne halutaan sisältöön palataessa lukea.

Paperikirjan teksteissä on vis-à-vis -tilanteisiin verrattuna liian vähän kaaosta, koska tilakompromissi (ks. johdantoa) ei salli haarautuvien, vaihtoehtoisten tapahtumakulkujen tallentamista paperille. Kirjantekemisen pedagoginen perinne on esittää oppilaille sujuvaa dialogia. Oppikirjan kielestä voitaisiin yleensäkin puhua *minimoidun kaaoksen diskurssina*.

Pelkkänä koulutustuotteena ihminen on aina raakile. Oppikirja pystyy kaikkine edellä lueteltuine rajoituksineen välittämään kulttuuritietoa ja muokkaamaan asenteita, mutta oppijan omakohtaiseksi tehtäväksi jää kypsyttää viestinnän taitojaan käytännön tilanteissa. Siihen kaivataan oikeita asenteita, vieraskontakteja ja elinikäistä opiskelua.

3.5.3 Muita ongelmia

Hannuksen (1996, 13-14) mukaan oppikirja on huolimatta pedagogisesta perustehtävästään monen tekijän kompromissi. Vaikeutena on tehdä oppikirja, jonka sisältö tyydyttäisi erilaisia opetussuunnitelmia, pedagogisia suuntauksia, opetusmenetelmiä, oppilaita, opettajia, kuntia ja kouluja. Kustantajien on vielä huomioitava taloudelliset tekijät – laadittava myyvä tuote. Markkinoinnin kannalta oppikirjan hyvyys ilmenee korkeina myyntilukuina.

Yhteiskunnan talousvaikeudet, oppilasmäärien aleneminen sekä kilpailevat oppimateriaalit ovat pienentäneet oppikirjamarkkinoita. Vuonna 1983 myytiin noin 10 miljoonaa oppikirjaa, 1989 vielä 7.1 miljoonaa, vuonna 1999 enää 6.5 miljoonaa (Ylisipola 2000). Oppikirjamenot olivat vuonna 1980 noin kolme prosenttia peruskoulun menoista (Lappalainen 1992, 159). Nykyistä osuutta ei pystytä tarkasti ilmoittamaan, koska valtio ei enää kerää tietoja oppikirjamennoista. Sanomalehtitiedon mukaan oppikirjamarkkinoiden arvo on noin 360 miljoonaa markkaa (noin 60 miljoonaa euroa) vuodessa (Ylisipola 2000). Tuore tieto kertoo, että multimediamarkkinoiden (tarkoittaa tässä CD-ROM -levyjä) myynnin lasku on yleismaailmallinen ilmiö. Uusia nimikkeitä tulee markkinoille yhä harvemmin. (Laitsaari 2001.)

Oppilaille annetaan oppimateriaalit maksutta käyttöön (Perusopetuslaki, § 31). Kierrättämättömän oppikirjan saaminen ei ole peruskoululaiselle enää itsestäänselvyys. Kierrätykseen aiottu kirjat tulisi säilyttää ikäluokalta toiselle ilman oppilaan merkintöjä, mikä tekee alleviivaamisen ja muun oppijakohtaisen tekstin jäsentelemisen mahdottomaksi. Kulunut, ehkä irtolehtinen nide ei ainaakaan lisää opiskelumotivaatiota. Kotiin ei kerry peruskirjastoa kuin korkeintaan kirjoista, jotka koulu hylkää kierrätyskelvottomina. Toisaalta kierrättäminen auttaa perusopetusta toteuttamaan muita kuin suoranaisesti kieltenopetukseen liittyviä kasvatustavoitteita, esimerkiksi kestävän kehityksen periaatetta. Kierrättäminen ei paljoakaan heikennä oppilaan mahdollisuuksia päästä tiedon luo, kunhan vain kierrätettynä saatu materiaali on ajanmukaista ja ehjää.

Yhtenä oppikirjan ongelmana on tekniikan edistysaskelten lieveilmiönä yleistynyt luvaton kopiointi. Lisäksi kaikki tieto uudistuu vähitellen, jolloin painoksia joudutaan muokkaamaan. Oppikirja tavallaan syntyy, kehittyy ja kuolee. Molemmat ongelmat koskevat niin perinteistä kuin digitaalista oppimateriaalia, heikentävät kustannustoiminnan kannattavuutta ja ehkä niukentavat

kirjan laatimiseen ohjattavia resursseja. Suuri painosmäärä alentaa oppikirjan kappalekohtaisia tuotantokustannuksia jyrkästi (ks. Lappalainen 1992, 170).

Hannus on tutkinut kuvituksen vaikutusta oppikirjaoppimiseen. Hänen silmänliikekameralla tehdyissä kokeissaan kymmenvuotiaat peruskoululaiset prosessoivat biologian kirjojen kuva-aukemia. He käyttivät 94% ajastaan sanallisen aineksen prosessointiin, 6% kuvien prosessointiin. Hannuksen (1996, 146-147) mukaan oppikirjojen aukeamia tulisi muuttaa tekstipainotteiseen suuntaan; jopa 60-70% kuvista voitaisiin poistaa. Tekijöiden tulisi suunnata enemmän huomiota tekstien rakenteeseen ja käsitteiden käyttöön, niin että ne paremmin vastaisivat oppilaiden kielitaitoa ja ajattelun tasoa. Opettajankoulutuksessa tulisi kiinnittää huomiota kuvien prosessointiin. Kuvitusta on sen konkreettisuuden vuoksi pidetty itsestään selvänä ja ymmärrettävänä osana oppikirjaa. Kuvituksen opetuskäytön pitkä historia on vahvistanut käsitystä, että kuvitus lähes aina edistää oppimista. (Hannus 1996, 42.)

Kielten oppikirjojen ollessa kyseessä suhtaudun Hannuksen tuloksiin varovaisesti. Edellä olen esittänyt kuvitukselle muitakin tehtäviä kuin tiedon välittämisen (kappale 3.2). Kuitenkin juuri tiedonjakamisen keinona kuvituksen merkitys kielen- ja kulttuurinopetuksen oppikirjassa lienee varsin keskeinen (ks. Weidenmann 1988, 70). Ehkä kuva ei aina vastaa tuhatta sanaa, mutta osa peruskoululaisista kärsii lukemista vaikeuttavista vammoista, ei ehkä osaa lainkaan lukea, ja nimellisestikin lukutaitoisista vain osa pystyy hyödyntämään tekstin täysipainoisesti. Kuvituksen lukemiseen ei tarvita sanalukutaitoa. Suurikokoinen värivalokuva sisältää mittavan määrän kulttuuritietoa. Olen todennut, että sellaisen kuvan jäännöksetön muuntaminen sanoiksi on jokseenkin mahdotonta.

Hannuksen väitöskirjan anti minulle on, että kuvitus on edelleen yksi opetuksen täysin löytämättömistä voimavaroista. Kuvituksen ja tekstin tulisi liittyä yhteen aina kun kuvitusta käytetään. Oppilaat pitää ohjata lukemaan kuvitusta, ja sitä varten opettajat tarvitsevat koulutusta.

Opettajien vapaus valita opetusmenetelmänsä tarkoittaa käytännössä myös sitä, että he voivat osallistua oppikirjan valitsemiseen. Peruskouluasetuksen 3 § 5 momentin mukaan johtokunta vahvisti opettajia kuultuaan valtiollisesti hyväksytyyn oppikirjan koulun käyttöön. Nykyisin hyväksymismenettely lienee kirjattu kunnan koulutoimen johtosääntöön.

Oppikirjan valinta on pedagogisesti varsin keskeinen ratkaisu. Selanderin mukaan (1991, 45) opettajia pitäisikin kouluttaa tähän tehtävään. Hypoteettisesti voidaan ajatella, että oppikirjan valitseminen tuskin on täysin rationaalista toimintaa eli sitä eivät ohjaa lingvistiset ja pedagogiset perusteet. Oletan, että kieltenopettajat, jotka säännönmukaisesti ovat tutustuneet moniin kilpaileviin kirjasarjoihin, suuntautuvat tuttuushakuisen konservatiivisesti valitsemaan erittäin runsaasti kuvitetun, nelivärisen oppimateriaalin kuten ennenkin. Tämä taas pakottaa kustantamot säilyttämään kuvituksen määrän ja laadun sellaisenaan, että se tyydyttää ostajaa, koska kilpailu oppikirjaeuroista on kova. Näin kaupalliset tekijät muokkaavat oppikirjan sisältöä.

Digitaalisen tiedon invaasiolla kieltenopetukseen on myös ongelmansa. Ensinnäkin paperikirja on käynyt läpi satojen ellei tuhansien vuosien mittaisen kehityskulun, sulkakynistä ja puulaatoista, savitauluista, papyruksesta ja pergamentista uuden vuosituhannen korupainoksiin asti. Näin ollen se on ihmisen kokemuksen ja luovuuden pitkälle jalostama tuote. Digitaalisella tiedontallentamisella on pitkä kehityskulku edessään.

Ei ole itsestään selvää, että digitaalista materiaalia voitaisiin tuottaa samoin periaattein kuin paperikirjan materiaalia tai että analogista materiaalia voitaisiin vain siirtää digitaaliseen muotoon. Analogiset ja digitaaliset materiaalit ovat eri luonteisia. Digitaalinen materiaali voi laajuudessaan johdattaa lukijansa pois alkuperäisaiheesta. Sen selailu on erilaista, koska pääte näyttää vain sivun kerrallaan, eikä digitaalisen sisällön jäsentäminen voi perustua alleviivaamiselle tai marginaaliin kirjoittamiselle. Digitaalisen materiaalin tulee tukea navigointia mekanismeilla, jotka auttavat opiskelijaa hahmottamaan, missä päin materiaalia hän kulloinkin on. (Meisalo ym. 2000, 116.)

Kaikessa sisällöntuottamisessa tulee pohtia tuotteen seuraamuksia. Samalla kun internet lähentää kulttuureja toisiinsa, se tarjoaa mahdollisuuden myös ei-toivottavan tiedon välittämiseen kulttuurien välillä, jopa reaaliaikaisena. Kaikkea internet-tietoa ei voida pitää todenmukaisena, joten sen käyttö edellyttää lähdekriittisyyttä sekä oikean ja väärän erottamiskykyä. Sähköposti ja IRC – reaaliaikainen nettikirjeenvaihto – saattavat samoin välittää epäasiallista ja väärää tietoa. Internet on kieliluokassa nykyajan hyvän ja pahan tiedon puu.

Meisalo ym. toteavat (2000, 126-127), että nykyajan henkeen kuuluu virtuaalimaailman ihannointi. Kasvatuksen ja koulutuksen tulisi kuitenkin antaa varma käsitys siitä, mikä on totta ja mahdollista. Virtuaalimaailmassa voidaan rikkoa luonnonlakeja, reaali maailmassa ei. Joskus piirrettyjen elokuvien ja videopelien sisältö on saanut lapsen menettämään todellisuudentajunsa sen suhteen, mitä kanssaihmiselle voi tehdä, mikä vahingoittaa toista tai aiheuttaa hänelle tuskaa.

Paperikirjan hyödyntämiseen tarvitaan vain riittävä määrä valoa, mutta digitaalisen tiedon hyödyntäminen edellyttää lukulaitetta, ohjelmaa, sähköä ja laitteiston käyttötaitoa – toisin sanoen rahaa. Varallisuus jakaantuu varsin epätasaisesti. Maailman lapsista voi tällä hetkellä noin 10% käyttää tietokoneita; loput elävät köyhyydessä ja käyvät töissä koulun sijasta (Meisalo ym. 2000, 162). Paperikirjasta voi jopa repiä sivun muistin tueksi. (Meisalo ym. 2000, 117.) Se ei tarvitse sähköä, puhelinlinjaa, lataantumisaikaa eikä lakkaa toimimasta. Näine ominaisuuksineen se on käyttäjäystävällinen.

Mooren lain mukaan tietokoneen teho kaksinkertaistuu 18 kuukauden välein (Frederiksen 2002). Vaikka CD-ROM periaatteessa säilyy lukukelpoisena pitempään kuin hapertuva paperikirja, ohjelmistoja uusitaan jatkuvasti, jolloin CD-ROMin käyttöympäristöt katoavat. Ohjelmistosukupolvien kadotessa tarvitaan emulaattoreita, jotka jäljittelevät vanhentuneita käyttöympäristöjä (Ralston & Reilly 1983, 602).

Digitaalisen materiaalin hyödyntäminen edellyttää asenteellisia, teknisiä ja pedagogisia valmiuksia ja on näin haaste opettajien perus- ja täydennyskoulu-

tukselle. Tähän haasteeseen opettajankoulutus on jo vastannut sisällyttämällä tietotekniikan pakollisia kursseja tutkintovaatimuksiin. Kouluja on tietokoneistettu ainakin 80-luvulta alkaen. Viimeksi Opetusministeriön tietoyhteiskunta-projekti on parantanut koulujen konekantaa ja verkotusta sekä edistänyt materiaalintuotantoa ja opettajien jatkokoulutusta. Silti tietotekniikka, samoin kuin oppikirjan kuvitus, on vielä vuonna 2003 opetuksen ja opiskelun osittain löytämätön voimavara.

3.6 Aiempi tutkimus

Oppikirjan keskeisestä merkityksestä huolimatta sen tutkimus ei ole kovinkaan kehittynyttä (Neuner 1994, 9). Mitään yhteistä tutkimuksen systematiikkaa ei vielä ole eikä työstettyä oppikirjateoriaa ole esitetty. Suomessa tutkimus keskittyy yliopistoihin, Saksassa instituuttitasolle. Jo 1950-luvun alussa perustettiin silloiseen Länsi-Saksaan Georg-Eckert-Institut for International School Textbook Research, ja parikymmentä vuotta myöhemmin saman alan instituutti Kötheniin. Vähitellen kasvava mielenkiinto oppikirjaa kohtaan näkyy siinä, että lisää instituutteja on perustettu 1980-luvun lopulla: Wieniin The Institute for School Textbook Research, The National Council for School Textbooks New Yorkiin, The Institute for Pedagogic Text Research Härnösandiin, Osloon Institute for School Textbook Research. Instituuttien ulkopuolella on toiminut yksittäisiä tutkijoita. (Selander 1991, 43.)

Suomalaisille matkailijoille ja liikemiehille tarkoitettuja Ruotsin kulttuurikuvan esittelyjä on ilmestynyt useita. Ne eivät perustu tieteelliselle menetelmälle, vaan ovat yhden tai kahden tekijän laatimia oppaita, joissa tuodaan esille omia kokemuksia ja näkemyksiä. Näkemykset saattavat subjektiivisuudessaankin olla oivaltavia ja sellaisina hyödyllisiä kulttuurien kohdatessa. Koulukäytössä tällaiset opaskirjat soveltuvat oheislukemistoiksi, jos opettaja niin katsoo. Tieteellisessä tutkimuksessa niitä voi lähdekriittisyyden säilyttäen käyttää tutkimuksen alueeseen tutustuttaessa. Niiden tietoarvo vastannee hyvin asiaansa perehtyneen amatööritutkijan haastattelua.

Luoto esittelee teoksessaan Kansainvälinen etikettikirja (1996) ruotsalaisuutta kahden sivun verran lähinnä liikemiehille. Lewisin Kulttuurikolareita (1995) käyttää ”seurallisten ruotsalaisten” esittelyyn kymmenen sivua. Ekwallin ja Karlssonin Mötet – en bok om kulturskillnader (1999) pohtii Ruotsin ja Suomen kulttuurieroja ja johtajuutta lähes kahdellasadalla sivulla. Teoksessa selotetaan ei-tieteellistä selvitystä, jossa esitettiin kysymyslomakkeella 45 luonnetta kuvaavaa adjektiivia puolelletoista sadalle suomalaiselle, ruotsalaiselle ja muun kansallisuuden edustajalle. Nämä arvioivat, että ruotsalaiset ovat ryhmäorientoituneita, sosiaalisia, diplomaattisia, puheliaita, ulospäinsuuntautuneita ja rehellisiä. He eivät osoita temperamenttia eivätkä ota riskejä. Suomalaiset taas nähtiin ahkerina työntekijöinä, rehellisinä, varautuneina, ujoina, luotettavina ja

suorasukaisina. He eivät ole heikkotahtoisia eivätkä snobbaile. (Ekwall & Karlsson 1999, 20-31.)

Kulttuurikuvan tutkimukset eivät kohdistu vain kirjallisiin materiaaleihin. Bredella, Gast ja Quandt erittelivät sisällönanalyysillä 80-luvun lopulla 3500 tuntia amerikkalaisia televisiolähetyksiä. Niiden tarjoama Saksa-kuva oli heistä epätyytyttävä. Saksalaiset saatettiin esittää karkeina stereotyyppinä, jotka rakastavat järjestystä ja ovat tottelevaisia. Muita luonteenpiirteitä olivat militaristisuus ja demokratianvastaisuus. Saksan historian esittely keskittyi natsiaikaan, toiseen maailmansotaan ja holokaustiin. Tällainen historiankuva ei ole edustava, koska monet saksalaisen kulttuurin edistysaskeleet saatettiin sivuuttaa kokonaan. Bredellan mukaan näin esitetty vieraskuva saattaa jopa häiritä kansainvälisen yhteisymmärryksen löytymistä. (Bredella ym. 1994, 52.)

Venäläisestä kulttuurintutkimustraditiosta on todettu (Kynkäänniemi 1999, 96), että kulttuuritiedon opetusta ja esittelyä oppimateriaaleissa (Neuvostoliiton aikana) rasitti ideologinen painolasti. Oppikirjoista puuttuivat kokonaan kriittiset tekstit samoin kuin huomautukset, eikä niissä kosketeltu kiistanalaisia kysymyksiä eikä konflikteja.

Risagerin 1991 julkaisemassa alkeistasolla käytettävien skandinaavisten oppikirjojen kulttuurisisällön tutkimuksessa ilmeni, että 1950-luvun jälkeen oppikirjojen kulttuurikuvaa on rikastettu. Aiempien yksittäisten lingvististen esimerkkivirkkeiden sijasta käytetään paljon minialogeja. Pragmaattisuudestaan huolimatta dialogit ovat triviaaleja, yksinkertaistettuja, ehkä infantilisoivia. (Risager 1991, 181, 186, 189, 191.)

Kirjojen sisältöä havainnollistetaan kuvituksella, vaikkei kaikkia kulttuurin aspekteja pystytäkään visualisoimaan. Kuvituksen laatu on kohentunut: alkeelliset piirrokset on korvattu valokuvilla, jolloin vieraskuva saa kasvot. Esteettisellä layout'illa pyritään motivoimaan opiskelijaa. Motivointikeinoihin eivät kuulu väkivalta, kuolema, terrorismi, taikuus tai rakkaus, toisin kuin pedagogisen maailman ulkopuolella. (mt. 185, 190.)

Kognitiivinen ja affektiivinen kulttuuriaines pyritään esittämään lukijaryhmälle relevantilla tavalla. Kohdekulttuurin arkipäivää sekä sosiokulttuurista ympäristöä tuodaan esille laajemmin kuin vuosisadan alkupuolen kirjoissa. Silti kulttuuria ei esitellä riittävän laajasti. (mt. 182.)

Kirjojen henkilögalleria on ollut ja on edelleen keskiluokkainen, joskin 70-luvulta alkaen mukaan on tullut työväenluokan ja maahanmuuttajien edustajia. Hahmot ovat samanikäisiä kuin lukijansa; yli 50-vuotiaita ja pieniä lapsia on vähän, mikä kaventaa kuvausta. Ydinperheeseen keskittynyt kuvaus on muuttunut nuorten toiminnan esittelyksi, usein vapaa-aikaan tai kuluttamiseen liittyvissä tilanteissa. Ravintolat, hotellien vastaanottotiskit ja matkatoimistot ovat uusia viestinnän näyttämöjä. Naiset ovat siirtyneet kotoa työelämään. Kuvaus keskittyy asutuskeskuksiin pääkaupunkien sijasta. Maantietoa tuodaan entistä laajemmin esille. (mt. 183-186, 188.)

Kuvaus on ollut ja on ystävällismielistä, neutraalia eikä ahdistusta, vihaa, pelkoa, pettymystä tai rakkautta tuoda julki. Henkilöt kuvataan puoli-ihmisinä,

koska heidän tunne-elämäänsä ei valaista. Tunne-elämää voidaan tosin valottaa taiteen, esimerkiksi sanoitusten kautta. (mt. 186, 189.)

Asenne kuvattaviin on objektiivinen. Kaikkea mikä voitaisiin tulkita provokaatioksi vältetään. Oppilaita ei kutsuta arvostelevaan kohdekuulttuuria, vaikka sen ongelmia esitellään vähän enemmän kuin ennen. Filosofisia, uskonnollisia tai moraaliin liittyviä kysymyksiä ei yleensä oteta esille. Subjektiivinen kulttuurin aspekti puuttuu. Kohdekuulttuurin historiaa tai suhdetta kirjan käyttäjien kulttuuriin ei valaista eikä maita juurikaan vertailla keskenään. Kuvaa-mistyyli on kulttuurirelativistinen. (mt. 186-188.)

Risagerin mukaan länsi-eurooppalaisten modernien oppikirjojen postmodernisoituminen näkyy objektiiviseen esitystyyliin pyrkimisenä, samoin kuin historian, henkilökohtaisten arvojen ja tunteiden esilletuomisen vähytenä. Arjen kuvaaminen ja pragmaattisuus ovat etualalla. Risager peräänkuuluttaa mielikuvitusrikkaampaa, mutta silti realistista arjen dramatisointia ja tekijäryhmien poikkitieteellistämistä, esimerkiksi rikastamalla niitä historian ja antropologian asiantuntijoilla. (mt. 189, 191-192.)

Pohjoismaissa on läpiviety joitain pienimuotoisia hankkeita kulttuurikuvan tutkimuksen alalta yhteispohjoismaisia seminaareja varten. Osin niiden tarkoituksena on ollut selvittää, noudatetaanko oppikirjoissa Helsingin sopimusta vuodelta 1962 naapurimaiden kielen, kulttuurin ja olojen esittelemisestä tai Pohjoismaiden kulttuurisopimusta vuodelta 1972 pohjoismaisen kulttuurikuvan esittelemisen kehittämistä. Materiaali ei välttämättä ole koostunut kielten oppikirjoista eikä hankkeita aina voi kutsua tutkimuksiksi. Menetelmänä niissä on ollut laadullinen tai määrällinen sisällönanalyysi. Mainittakoon niistä Karrimaan selvitys pohjoismaisten oppimateriaalien Suomi-kuvasta (Karrimaa 1988) ja Ilkka-Salosen selvitys Norja- ja Pohjola-kuvasta ruotsinkielien oppikirjoissa Suomen peruskoulussa (1996). Seminaarien anti tuntuu olevan se, että kuvat (raporteissa todella puhutaan kuvista eikä kuva-aineksista) kyllä pyrkivät myönteiseen esitystyyliin, mutta ovat pirstaleisia ja osin vanhanaikaisia. Yksimielisyyttä siitä, mitä aineksia olisi pitänyt esittää, ei tunnu löytyvän. Voidaan oikeutetusti kysyä, kuka määrää millainen oikea kuva olisi (Colding 1988, 22).

Grönholm totesi kriittissävyisessä tutkielmassaan *Vilken bild av Norden får finska elever via läroböckerna i svenska som främmande språk?*, että oppikirjojen vähäinen tekstimäärä estää suuruusuntaisen Pohjoismaiden esittelyn. Kuvaa ei saisi kaunistella – kun korostetaan korkeaa elintaso, tulisi myös osoittaa sen haittoja ja kertoa elämän vaikeuksista. Oppilaat lukevat liian monia neutraaleja, värittömiä, viileitä, mitäänsanomattomia tekstejä. Grönholm ei tyydy kielelliset vaatimukset täyttäviin teksteihin, vaan peräänkuuluttaa aihevalintaan tietoista linjaa. Kulttuurikuvaa voitaisiin esitellä teema-alueittain katkelmallisen esitystavan välttämiseksi. (Grönholm 1987, 14-16.)

Wijk-Andersson tutki kolmen suomalaisen kirjasarjan seitsemännen ja kahdeksannen luokan kirjat Ruotsi-kuvan osalta. Kirjojen ulkoasu oli miellyttävä. Värikuvitusta oli käytetty runsaasti, mutta sen paikallistaminen tiettyyn kulttuuriin oli vaikeaa. Ruotsi-aineksen määrä vaihteli suuresti. Suoranaisesti

virheellisiä asiatietoja ei voitu osoittaa, mutta kirjojen faktavalikoima tuotti lukijalle kussakin sarjassa eri tunnelman. Toppen-sarjassa mikään ei ole vaikeaa; työelämä, asunnonhankinta ja koulu sujuvat ongelmitta. Suomen ja Ruotsin vertailut kallistuvat viimeksimainitun eduksi. Elämä Ruotsissa on helppoa, ihmiset suopeita ja hyväntahtoisia. Ruotsille epäedulliset tiedot ilmaistaan epäsuorasti ja vaikeuksia vähätellään. Nya vindar -sarjassa Ruotsi-aines välittyy kirje- ja leirikoulututtavuuksien kautta. Ruotsi ei ole niinkään asuinpaikka kuin maa, johon ja josta muutetaan. Siirtolaiskysymystä käsitellään laajasti, samoin matkailukohteita kuten Årea. Syntyperäisiä ruotsalaisia on henkilögalleriassa vähän. Ruotsi ei ole kokonaan hyvä maa, ei kaikille eikä koko perheelle. Satsa på svenska sisälsi vähiten Ruotsi-ainesta. Ruotsi on rikas maa, siellä vallitsee tavarantalous ja matkailijalle on paljon nähtävää, mutta huonojakin puolia on. Paluumuuton taustalla on viihtymättömyyttä ja kielivaikeuksia. (Wijk-Andersson 1987, 17-21.)

Om grannlandsbilder i nordiska läromedel (1990) on vuodesta 1987 toimineen pohjoismaisten koulukirjojen naapurikuvia tutkineen projektiryhmän julkaisu. Sen esipuheessa todetaan, että naapurimaistamme saamamme kuvan juuret ovat usein kouluopetuksessa. Julkaisun tarkoituksena on kiinnittää huomiota koulukirjojen välittämän naapurikuvan oikeellisuuteen. Ryhmän puheenjohtaja Jarl Stormbom toteaa (Om grannlandsbilder 1990, 64, 68), että toisten Pohjoismaiden oloja esitellään muiden maiden oppikursseissa myös kieliaineiden ulkopuolella. Suomalaisen peruskoulun oppikirjatarjonta ruotsinopetukseen on melko rikas.

Stormbom totesi, että suomalaisissa peruskoulun ja lukion oppimateriaaleissa on jossain määrin enemmän pohjoismaista ainesta kuin ennen vuoden 1985 opetussuunnitelmaa. Ainesta on ruotsinkielisten koulujen äidinkielen ja suomenkielisten koulujen ruotsin oppikirjojen lisäksi musiikin, maantiedon ja historian kirjoissa. Oppikirjojen lisäksi mm. leirikoulut ovat tiedon kanavia. Stormbom korostaa tarvetta ajanmukaistaa oppikirjojen sisältöä ja saada ne viestimään ei vain kansallisesti, vaan myös pohjoismaalaisella tasolla. Stormbomin mukaan oppikirjat välittävät lähinnä akateemista kulttuuri- ja yhteiskuntänäkemyksiä, koska kirjojen tekijöillä on akateeminen koulutus, ja opetussuunnitelmat sekä hyväksymismenettely määräävät kirjojen sisältöä. Kuvauksessa näkyy pyrkimys objektiivisuuteen. (Stormbom 1989, yhteenveto, 93-97.)

Jo 1971 May ja Wilson tutkivat englannin kielen opiskelijoiden tyytyväisyyttä aineensa oppikirjoja kohtaan kyselytutkimuksella. 92% vastaajista halusi niihin eri asteisia muutoksia. Toivottiin mm. puhekielen ja arkienglannin korostamista, jotta kirjan käytettävyys paranisi. Tekijät totesivat oppikirjojen kulttuurisisällön osin vanhentuneeksi, pinnalliseksi ja epätodelliseksi. Kulttuurikuvan ainekset tulisi valita ja portaistaa vaikeusjärjestykseen yhtä huolellisesti kuin muu sisältö. Kustantajat eivät pienten markkinoiden takia ota käyttöön innovaatioita ennen kuin ne varmasti on todettu kaupallisesti kannattaviksi. (May & Wilson 1971, 57-60.)

Julkunen (1998, 78-79, 82, 110) kritisoi A2-materiaaleja sisällön puutteellisuudesta ja kirjavuudesta. Monet kirjasarjat ovat joko liian vaikeita tai vanhan-

aikaisia, ja opettajat joutuvat soveltamaan käyttöön eri materiaaleja. He myös käyttävät oppikirjojen ulkopuolista aineistoa melko paljon. Tehtävät saivat olla monipuolisempia; vapaamuotoisia samoin kuin omaa oivallusta vaativia tehtäviä kaivataan. Kaikki materiaalit eivät kiinnosta varsinkaan poikia.

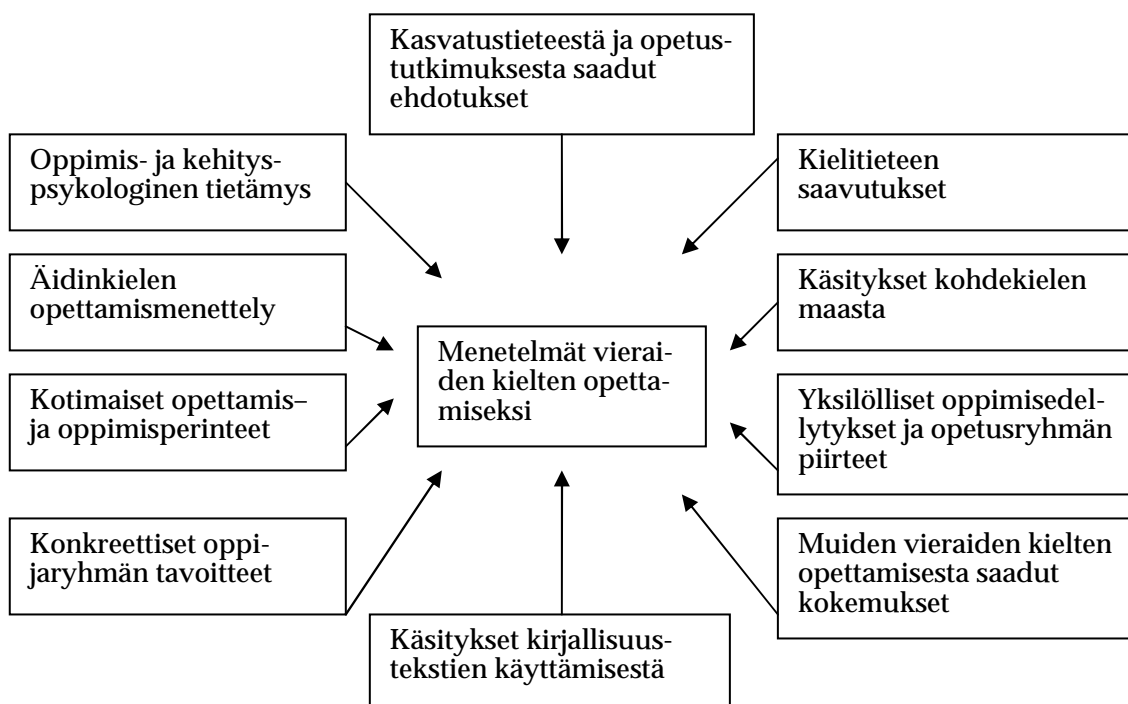
3.7 Oppikirjan ehdot eri aikakausina

Tässä kappaleessa keskityn valaisemaan niitä säädöksiä ja tieteellisiä ajattelutapoja, jotka menneinä vuosikymmeninä ovat vaikuttaneet kielten oppikirjojen sisältöihin ja niiden esitystapaan.

3.7.1 Lingvistinen ja pedagoginen ajattelu

Uusien kielten opetuksessa on (Neuner 1994, 12) erotettavissa didaktisia ja opetusmenetelmällisiä aikakausia, joihin on tultu yhteiskunnallis-poliittis-institutionaalisten muutosten sekä ainetieteiden ja oppimisteorian kehittymisen seurauksena. Kunakin aikakautena on tuotettu sen aikaisen tietämyksen mukaisia oppikirjoja (Neuner & Hunfeld 1993, 16). Aikakaudet ovat tuskin koskaan olleet kirkasrajaisia, vaan niiden välillä on ollut vaihettumisvyöhyke. Oppikirja-ajattelun hitaaseen uudistumiseen viittaavat myös Mikkilä-Erdmann ym. (1999, 445) ja Selander (1991, 49).

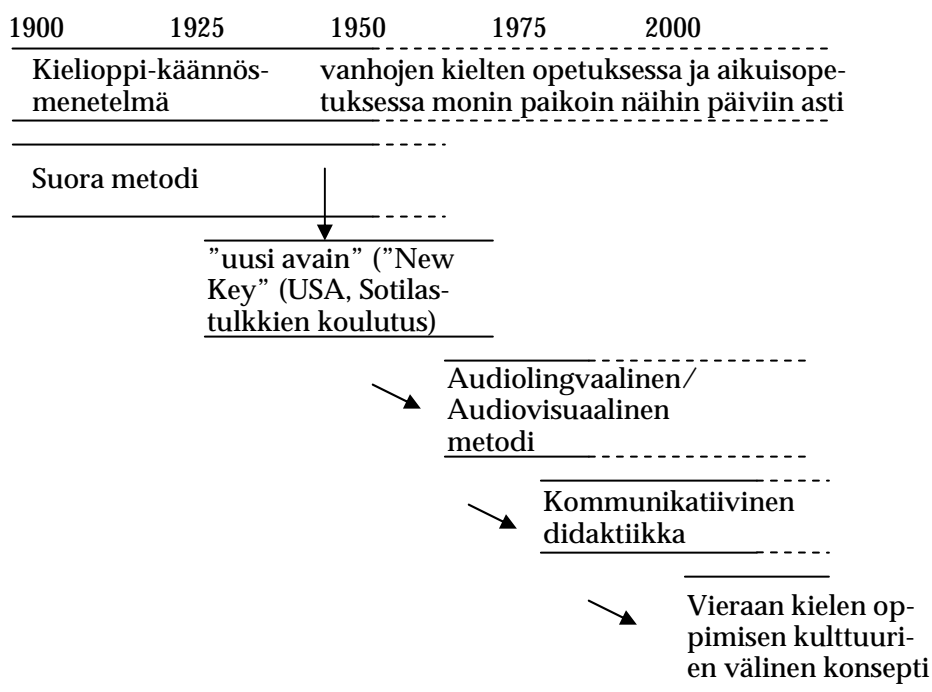
Neunerin ja Hunfeldin mukaan (1993, 9) uusien kielten opetusmenetelmiin vaikuttavat monet tekijät.



KUVIO 2 Vieraan kielen opetusmenetelmiin vaikuttavat tekijät (Neuner & Hunfeld 1993, 9)

Oppilaan kannalta menetelmien erilaisuus näkyy kielitaidon osatekijöiden painottumisena opetuksessa: puhumisen, kirjoittamisen, kuuntelemisen, lukemisen, kääntämisen, kieliopin hallinnan, sanaston, ääntämisen, oikeinkirjoituksen, kohdekielisten maiden ja kaunokirjallisten tekstien tuntemisen (Neuner & Hunfeld 1993, 8).

Opetusmenetelmien käyttöä eri aikakausina havainnollistaa seuraava kuvio.



KUVIO 3 Opetusmenetelmien kaudet (Neuner & Hunfeld 1993; Kaikkonen 1994, 12)

1900-luvun alusta kieltenopetuksessa vallitsi kognitiivinen suuntaus (Leino 1979, 108-109; Neuner & Hunfeld 1993, 19, 31). Kielitieteen johtava teoria oli strukturalismi, joka näki kielen suljettuna merkkijärjestelmänä, kokonaisuutena jossa kaikki vaikutti kaikkeen (Neuner & Hunfeld 1993, 153-154; Kaikkonen 1994, 11). Kulttuuriainesta ei pidetty tärkeänä, eikä kielenulkoista viestintää vielä nähty kielen osana. Kirjoitettu kieli oli ensisijainen oppitavoite. Opetusmenetelmällisesti se ilmeni kieliopin ja käännöksen korostamisena, niin sanottuna traditionaalisen eli kielioppi-käännös -menetelmänä. Oppimateriaalina käytettiin asteittain vaikeutuvaa tavoitekielistä ja äidinkielistä tekstiä. Tavoitekielinen teksti käännettiin äidinkielelle ja sen kielioppisisältö analysoitiin tarkasti. Äidinkielinen teksti vuorostaan käännettiin kohdekielille ja analysoitiin samoin. Tavoitteena olivat virheetön käännöstaito ja kohdekielen kirjallisen kulttuurin tuntemus; opettaja oli peruskoulutukseltaan filologi. Kielioppi opetettiin deduktiivisesti kuten latinassa ja kreikassa. Sen progressio määräsi oppimateriaalin rakennetta (Kaikkonen 1994, 13).

Audiolingvaalinen suuntaus (Leino 1979, 103-107; Neuner & Hunfeld 1993, 33-35, 45, 137) yleistyi toisen maailmansodan aikoihin USA:sta käsin. Sen pohjana oli Wilhelm Viëtorin 1880-luvulla kehittämä suora menetelmä, jonka

ideana oli vieraan kielen oppiminen samalla lailla kuin äidinkielen: kuuntelemalla ja puhumalla. Äidinkielen käyttöä opetuksessa pidettiin suorastaan häiriötekijänä. Suora menetelmä oli osin reaktiota kielioppi-käännösomenetelmän latinan kielen mukaan jaotellun kieliopin opetukselle. Kielitiede oli osoittanut, että jokaisella kielellä on juuri sille tyypillinen strukturointi. Lisäksi kieliopin opetuksessa haluttiin siirtyä induktioon. Alettiin myös epäillä muotopainotteisen kieltenopetuksen yleistä ajattelukykyä jalostavaa vaikutusta.

Yhteiskunnallisena taustavaikuttajana suoran menetelmän synnylle oli Saksassa vuosisadan vaihteeseen osunut poliittinen ja taloudellinen ekspansio, joka teki uusien kielten hallitsemisen käytännön arkitilanteissa tarpeelliseksi. Siksi opetuksen tuli myös johdattaa opiskelijat kohdekielisten ajatus- ja tunne-maailmaan, ja esitellä heidän elämänmuotoaan.

Strukturalismin ohella audiolingvaalisen suuntauksen toinen tausta-ajatus oli empiriaa korostava behavioristinen oppimisteoria. Behaviorismi näki kielen oppimisen mekaanisena ärsyke-reaktio -assosiaation vahvistamisena; puhe olisi näin ympäristön tapojen omaksumista. Tärkeäksi opetusmuodoksi nousi drilliharjoitus, lausekaavion ylioppiminen muuntelemalla puhuttua mallia usein kielistudiossa. Drillin viimeinen vaihe oli oikean vastauksen toistaminen. Näin pystyttiin hyvin automatisoimaan arkipäivän lauserakenteita. (Ks. Rivers 1964, 25-26, 35-45.)

Audiolingvaalinen menetelmä suosi äänitteen kuuntelemista ja toistamista. Tekninen kehitys oli tuonut kieltenopettajan arsenaaliin nauhurin, äänilevyn ja kielistudion. Opetusta konkretisoitiin esineillä ja kuvilla. Kulttuuriopetus perustui osin kirjan valokuville, joiden yhteydessä oli informaatiotekstiä; yhteyttä oppitunnin teemaan ei valokuvilla välttämättä ollut. Kulttuuritietoa sisältyi myös dialogiin; ”merkitykset, jotka kielen sanoilla ovat äidinkieliselle puhujalle, voidaan oppia vain, jos oppimismateriaalissa viitataan kieltä puhuvien kansojen kulttuuriin. – Oppilaan olisi opittava tajuamaan, että kieli on kansan käyttäytymisen ja katsomusten olennainen ilmaus, väline jossa ja jonka avulla he ajattelevat elämää ja reagoivat siihen...” (Rivers 1964, 27). Kaunokirjallisia tekstejä ei yleensä käytetty, mutta kulttuurin arkipäivää kuvailevia asiatekstejä kylä (Neuner & Hunfeld 1993, 55, 61).

Audiolingvaalista suuntausta vastaan alettiin vähitellen esittää kritiikkiä. Kouluihin vietynä opetus ei toiminut yhtä hyvin kuin valikoidun aikuisoppilasryhmän käyttämänä. Mentalistisen ajattelutavan mukaan kielen käyttäminen on luovaa toimintaa eivätkä mekaaniset drilliharjoitukset siten ole riittäviä. Mikäli kielen säännöt opitaan, kaikki lauseet tulevat ymmärrettäviksi. Drillitkin hyväksytään, jos niiden rakenne ymmärretään. Yletön drilliharjoittelu tosin saattaa uuvuttaa oppilasta ja tehdä opiskelun vastenmieliseksi.

Ranskasta lähtöisin oleva audiovisuaalinen menetelmä integroi opetuksen kuvamateriaalin, kuten kuvasarjojen, piirtoheitinkalvojen, diojen ja elokuvien käytön puheen tukena. Kieli opittiin enimmäkseen dialogin muodossa. Drilliharjoittelu kuului jokaiseen oppituntiin. (Neuner & Hunfeld 1993, 62-65.)

Myös audiovisuaalinen menetelmä sai kritiikkinsä. Oppijan luovuuden katsottiin jäävän vastaanottamista ja toistamista edellyttävän oppimistyylin jal-

koihin. Opetustuokiot saattoivat muodostua jäykän yksitoikkoisiksi, kun ne pelkistettiin behaviorismin mukaisesti ehdollistamiseksi. Opettaja kuivettui opetusteknikoksi, jolla oli vain vähän pedagogista pelivaraa. Dialogit saatettiin kokea mielettöminä, koska niitä hallitsivat kielioppirakenteet ja niiden henkilöhaamot olivat sätkynuken asemassa. (Neuner & Hunfeld 1993, 66.)

Toisen maailmansodan jälkeen yhä useammat Euroopan valtiot olivat liittoutuneet sotilaallisesti, kulttuurisesti tai taloudellisesti. Väestön liikkuvuus sekä työhön liittyvän matkustamisen muodossa että turismin puitteissa oli 1970-luvulla kasvanut. Puhelin, radio ja televisio vieraskielisine ohjelmineen kuuluivat jo useimpien arkeen. Vieraiden kielten osaamistarve – kommunikatiivisen kompetenssin tarve – oli siten suuresti kasvanut. 1970-luvulla kieltenopetus oli peruskoulustumisen myötä laajentunut koskemaan aina laajempia piirejä. Kielitieteen saralla pragmalingvistiikka määritteli kielen, ei enää formaaliksi muotojärjestelmäksi, vaan yhdeksi ihmisen toiminnan aspektiksi. Alettiin kiinnostua kielen tehtävästä, siitä mitä ihmiset tekevät kielellä, kun he sen avulla ymmärtävät toisiaan. Kielen käyttämistä piti tarkastella sosiaalisessa, ei vain kielellisessä yhteydessä. Behaviorismi väistyi kognitiivisen oppimisenäkemyksen tieltä: kielen oppiminen alettiin nähdä tietoisena ja luovana prosessina. (Neuner & Hunfeld 1993, 83, 88, 123, 152.)

Noin 1990 alettiin oivaltaa, että pelkkä kielellinen kompetenssi ei riitä menestyksekkääseen viestintään. On myös ymmärrettävä kumppanin käyttäytymistä, kulttuuria ja lähtökohtia: kieli on kulttuurituote (Kaikkonen 1994, 17). Kieltenopetuksen on oltava käytännönläheistä; on opetettava kieltä, ei kielestä. Oppilaan tulee laajentaa kokemushorisonttiaan yli äidinkielen asettamien rajojen ja kotimaan kulttuurin. Tavoitteena on Müllerin (1994, 94-96) mukaan saada oppilaat reagoimaan adekvaatisti vieraan kulttuurin piirteisiin ja opettaa heidät toimimaan asiaan kuuluvalla tavalla vieraan kulttuurin edustajien kanssa. Silta- tai tähän ovat muun muassa viestintätilanteiden harjoittelu, merkitysten kulttuurisidonnaisuuden painottaminen (esimerkiksi ruotsalainen sauna vs suomalainen sauna), roolileikit, elokuvat, taustatietojen välittäminen kohdekulttuurista ja stereotyyppisten väärinkäsitysten oikominen. Kielioppi ei määrää opetuksen kulkua, vaan puheintentiot, roolit, tilanteet, teemat, sisällöt ja tekstit (Neuner & Hunfeld 1993, 97). Puhekieli ja aidontuntuisiksi oletetut tilanteet astuvat etualalle (Kaikkonen 1994, 15).

Kulttuurintuntemus nimenomaan merkityksessä arki ja elämänmuoto, reflektio, ennakkoluuloton asenne toiseutta kohtaan ja suullinen kielitaito ovat tärkeitä. Opetuksessa voidaan yhdistellä eri työtapoja, opettajakeskeisiä ja oppilakeskeisiä. Kieliopin melko tarkkaa opettamista ei väheksytä. Käännöstehtäviä voidaan jossain määrin sisällyttää ainekseen. Nykyisin voitaisiinkin puhua eklektisestä menettelystä, ei enää niinkään dogmaattisesta menetelmällisyydestä.

3.7.2 Lait

Seuraavassa keskityn selostamaan koululainsäädäntöä, valtioneuvoston tuntijakopäätöksiä, oppiennätyksiä ja opetussuunnitelman perusteita sekä eräitä

muuta ohjeita niiltä osin kuin ne liittyvät tutkimustehtävään. Koska oppikirja on formaalisen opetuksen käytetyin oppimateriaali sekä tärkeä osatekijä opettajan ja oppilaan vuorovaikutuksessa, on se samalla yksi tärkeimmistä koulu-uudistuksen taustalla vaikuttavista tekijöistä (Mikkilä-Erdmann ym. 1999, 436-437). Oppikirjaa tutkimalla saadaan viitteitä siitä, onko päättäjien koulutuspoliittinen tahto toteutumassa luokkahuonetasolla. Kouluajan ainutkertaisuus on päättäjätaholla tiedostettu ja siksi säädäntä on monitahoista. Lähimenneisyydessä oppikirjan sisältöä on valvottu jopa ennakkotarkastuksella.

Jo keskikoulun aikaisessa kieltenopetuksessa on runsaasti piirteitä, jotka esiintyvät peruskoulussa. Kielivalikoimassa korostuvat ruotsi ja englanti, opettajalla on filologikoulutus, opetusmenetelmän valinta on vapaata. Eroja löytyy esimerkiksi siitä, että opetus ei kata koko ikäluokkaa, eriyttäminen on vähäistä ja kirjallinen kielenhallinta tärkeämpää kuin suullinen.

Perustuslain (laki 731/1999) §16 mukaan jokaisella on oikeus maksuttomaan perusopetukseen. Julkisen vallan on turvattava jokaiselle yhtäläinen mahdollisuus saada kykyjensä ja erityisten tarpeidensa mukaisesti myös muuta kuin perusopetusta, sekä kehittää itseään varattomuuden sitä estämättä.

Peruskoululain (laki 476/1983) § 1–3 mukaan peruskoulu on yhtenäiskoulu, joka antaa kansalaisille tarpeellista yleissivistävää peruskoulutusta. Peruskoulun tulee pyrkiä kasvattamaan oppilaansa tasapainoiseksi, hyväkuntoiseksi, vastuuntuntoiseksi, itsenäiseksi, luovaksi, yhteistyökykyiseksi ja rauhantahtoiseksi ihmiseksi ja yhteiskunnan jäseneksi. Edelleen, peruskoulun tulee kasvat-
taa oppilaansa siveellisyyteen ja hyviin tapoihin sekä antaa heille elämässä tarpeellisia tietoja ja taitoja. Opetus ja muu toiminta tulee järjestää siten, että se antaa oppilaalle persoonallisuuden monipuolisen kehittämisen, yhteiskunnan ja työelämän, ammatinvalinnan ja jatko-opintojen, elinympäristön ja luonnon suojelemisen, kansallisen kulttuurin ja kansallisten arvojen sekä kansainvälisen yhteistyön ja rauhan edistämisen kannalta tarpeellisia valmiuksia sekä edistää sukupuolten välistä tasa-arvoa.

Perusopetuslaki (laki 628/1998, 2§) määrittelee perusopetuksen tavoitteiksi kasvun ihmisyyteen ja eettisesti vastuukykyiseen yhteiskunnan jäsenyyteen. Perusopetuksen tulee antaa kansalaisille tarpeellisia tietoja ja taitoja. Opetuksen tulee edistää sivistystä ja tasa-arvoisuutta sekä oppilaiden edellytyksiä osallistua koulutukseen ja muutoin kehittää itseään elämänsä aikana. § 3 mukaan opetus järjestetään oppilaiden ikäkauden ja edellytysten mukaisena. Opetuksessa tulee olla yhteistyössä kodin kanssa.

3.7.3 Opetussuunnitelma ja muita ohjeita

Opetussuunnitelman ja kunnan kieliohjelman tasolla kunta päättää konkreettisesti, mitä kieliä koulussa opetetaan, milloin niitä opetetaan ja kuinka paljon niitä opetetaan. Opetussuunnitelmat tuntuvat vuosien saatossa lyhentyneen, ja varsinkin vuoden 1994 jälkeen koulut ovat valinnaisuuden kautta profiloituneet. Normiohjauksen niukentuminen viittaa siihen, että koulutusmaailmassa luotetaan opettajan professionaalisuuteen ja hänen menetelmällinen autonomiansa tunnustetaan virallisesti (ks. Leino & Leino 1997, 57).

Opetussuunnitelma toteutuu ruohonjuuritason opetuksena ja oppimisena. Opetussuunnitelmalla on siten useita tasoja koulujärjestelmätason fiksoidusta dokumentista oppilastason koettuun ja toteutuneeseen opetussuunnitelmaan (Kangasniemi 1990, 29).

Virallisen opetussuunnitelman ohella opetukseen vaikuttaa piilo-opetussuunnitelma: asiasisältöjen ilmiasun takana piilevät ajatuskuviot ja käytännöt, joita virallisesta opetussuunnitelmadokumentista ei voida lukea – esimerkiksi että tunnilla enimmäkseen istutaan hiljaa ja tehdään, mitä käsketään (Selander 1991, 72). Oppilaan tasolla opetussuunnitelman toteutumiseen vaikuttavia tekijöitä ovat esimerkiksi ikä, elämäkokemus, älykkyys, vastaanottamis- ja keskittymiskyky, oppimisnopeus, oppimisvalmius ja motivaatio, ryhmädynaamiset prosessit kuten oppimistilanteen tunnelma ja häiriötekijät oppimistilanteessa, sekä ryhmän koostumus (Neuner & Hunfeld 1993, 12, 71). Pohdin näitä tekijöitä luvussa 4.

Oppikoulujen oppiennätykset -nimisestä asiakirjasta ei juurikaan löydy ohjeita kulttuuriopetukseen, maantiedon ja historian kohdalta kyllä joitain. Esimerkiksi historian opetuksen päämäärä muotoiltiin näin: "Historian opetuksen tarkoituksena on perehdyttää oppilaat oman kansamme ja tärkeimpien sivistyskansojen valtiollisiin ja sivistyksellisiin vaiheisiin, tutustaa heidät historian suuriin henkilöihin, kehittää heissä historiallista ajatustapaa, herättää heissä isänmaallista henkeä, voimakasta puolustustahtoa sekä kansallisen yhteenkuuluvaisuuden ja yhteisvastuun tunnetta. Erityistä huomiota on kiinnitettävä pienten kansojen olemassaoloa uhkaaviin vaaroihin sekä niihin keinoihin, joilla niitä on torjuttu." (Oppikoulujen oppiennätykset, päiväämätön valokopio, 13.)

Oppiennätykset tuntuvat siten heijastelevan voimakkaasti senaikaisen yhteiskunnan tunteja. Toisen maailmansodan tapahtumat muistetaan vielä hyvin. Opetuksen yksilöllistämistä ei puhuta, vaan yksilö koulutetaan varmistamaan kansallista olemassaoloa ja edistämään yhteistä hyvää. Kulttuurien tuntemus ei ole kovin tärkeää.

Kyky kulttuurien väliseen viestintään tarkoittaa keskikoulukaudella paljon kieliopillisesti virheettömän tekstin tuottamista. Mutta mitä pitemmälle opetus etenee, sitä enemmän on kiinnitettävä huomiota siihen, että oppilaat tutustuvat opetettavan kielen välittämiin kirjallisiin ja sivistyksellisiin arvoihin sekä kansallisiin erityispiirteisiin (Oppikoulujen oppiennätykset, päiväämätön valokopio, 34).

Kouluhallitus lähetti syyskuussa 1964 yleiskirjeen oppikoulujen rehtoreille ja kunnallisten keskikoulujen johtajille. Siihen liitetyt voimassa olevat oppiennätykset ja metodiset ohjeet kehoitettiin saattamaan kieltenopettajille tiedoksi. Metodisten ohjeiden pituus oli nykykielten osalta kahdeksan sivua. Tekstinluku mainittiin vieraan kielen oppimisen tärkeimpänä välineenä. Lukutekstien kautta lähestyttiin mm. vieraita kulttuureita: "Lukutekstiksi valitaan oppilaiden ikäkaudelle sopivaa lukemista. Keskikouluasteella tekstin tulee palvella etupäässä käytännöllisen elämän tarkoituksperiä ja jossakin määrässä johtaa oppilaita tuntemaan vieraan maan ja kansan erityispiirteitä. – Täten kieltenopetus pyrkii elävöittämään ja syventämään sitä kuvaa, minkä muiden oppiaineiden, varsinkin

kin historian ja maantiedon, opetus asianomaisesta kansasta antaa." (Yleiskirje 2133/25.9.1964, 14). Opettajia kannustettiin myös hankkimaan oppilaiden käyttöön "matkakertomuksia tai pirteästi kirjoitettuja vieraan maan oloja valaisevia kuvauksia. Jos opettaja silloin tällöin tuo oppilaille tunnilla silmäiltäväksi tai kotiinkin vietäväksi vieraskielisiä sanomalehtiä tai aikakauskirjoja, luo sekin osaltaan koulun kielenopetukseen elävän elämän tuntua." (Yleiskirje 2133/25.9.1964, 15).

Peruskoulun ensimmäistä, valtakunnallista opetussuunnitelmaa voidaan luonnehtia valmiina annetuksi, yksityiskohtaiseksi ja jälkibehavioristiseksi. Peruskoulun opetussuunnitelmakomitean mietintö I (Komiteanmietintö 1970: A 4; lyhennetään POPS I) oli tulosta runsaan kolmen vuoden työskentelystä. Näiden vuosien aikana lyötiin käytännössä lukkoon peruskoulun kieltenopetuksen suuntaviivat aina nykypäivään asti. Ruotsin kieli tuli kaikille koululaisille pakolliseksi oppiaineeksi, joko A-kielenä tai yleisemmin B-kielenä. Tämä päätös on puhuttanut suomalaisia tähän päivään asti. Peruskoulun alkuvaiheen tuntijaosta olkoon esimerkkinä valtioneuvoston päätös 21.8.1969. Siinä B-kieli sai 6-12 viikkotuntia. (Komiteanmietintö 1970 A:5; lyhennetään jatkossa POPS II, 26)

POPS II määritteli oppiaineiden opetussuunnitelmat. Kielissä tavoitteet olivat muuttuneet suullisen kielitaidon suuntaan. Kieltenopetuksen tuli osaltaan tukea peruskoulun yleisiä tavoitteita: eettistä, sosiaalista ja esteettistä kasvatusta. Oppilaan tuli vielä saada tietoja olosuhteista ja elämästä maassa, jonka kieltä hän opiskeli. (POPS II, 88.) Näin ollen kulttuuriopetus oli sijoitettu tavoiteluettelon viimeiselle sijalle.

Äidinkielelle annettiin tehtäväksi suuri osa kulttuuriopetuksesta: "Äidinkieli on ihmisen ajattelun väline ja hänen havaintojensa, tietojensa ja tunteittensa ilmaisin. Kielen avulla ihminen luo ja ylläpitää yhteyksiä toisiin ihmisiin, sen avulla hän vaikuttaa ja häneen vaikutetaan. Äidinkieli avaa mahdollisuudet kansallisen ja kansainvälisen kulttuurin osallisuuteen, luomaan kulttuuria, talentamaan ja välittämään sitä. Monipuolinen äidinkielen taito antaa vieraiden kielten oppimiselle vankan perustan." (POPS II, 29.)

Vieraiden kielten kohdalla mainittiin omaksuttavan sanaston laajuus, rakenneseikat ja käsiteltävät aihepiirit. B-ruotsin tavoitteet POPS II jakoi tasokursseittain kahtia. Suppeammalla kurssilla kielenhallinnan syvyys rajattiin kaikkein keskeisimmän sana- ja rakennevaraston puitteisiin. Sanavarastoksi ehdotettiin yhteensä korkeintaan 900 sanaa, joista korkeintaan 500 tulisi hallita aktiivisesti. Laajemmalla kurssilla sanavaraston laajuudeksi kaavailtiin korkeintaan 1500 sanaa, joista maksimissaan 1300 tulisi hallita aktiivisesti (POPS II, 102-106). POPS II käsitteli jossain määrin myös opetuksen apuvälineitä, kuten oppikirjaa, oheislukemistoja ja AV-välineitä (POPS II, 134 alkaen). Sanaston tuli olla keskeistä, virkkeiden selkeitä. Kaikille oppilaille sopivien perustekstien lisäksi edellytettiin lisätekstejä nopeammin oppiville. Erityisesti työkirjan tuli olla laaja. Kuvituksen piti palvella kielen oppimista. Kohdassa havaintovälineet (POPS II, 136) pidettiin suotavana, että yleiskarttojen lisäksi olisi käytettävissä ainakin pääkaupungin kartta, jossa tärkeimmät rakennukset ja muut nähtävyydet on esitetty havainnollisesti.

Kouluhallitus julkaisi vuonna 1983 Peruskoulun kielenopetuksen oppaan (jatkossa PKO). Se tarkasteli kieltenopetuksen integrointimahdollisuuksia. Muut oppiaineet tarjoavat runsaasti aineksia vieraan kielen ja kulttuurin ymmärtämiseen. Eri kielialueiden kulttuurien vertaileminen tarjoaa hedelmällisen pohjan integraatiolle. Niiden historiaan, maantietoon, taiteisiin ja tieteisiin liittyviä syventäviä näkökohtia voidaan kielitunnilla käsitellä myös oppilaan äidinkielellä. Opas mainitsee yhteistunnit, teemapäivät ja yhteiset näyttelyt. Taivasteiden tuomista integraatiomahdollisuuksista mainitaan ruokareseptien tutkiminen kotitaloudessa, musiikin tuntien vieraskieliset laulut, urheilutermit, käyttöohjeet, tuoteselosteet ja rakennusohjeet. (PKO 1983, 46-51.) Oppimateriaaleilta edellytettiin motivoivuutta ja objektiivisuutta. Kuvituksen tuli olla selkeää, virikkeellistä ja kohdemaan olosuhteiden ja kulttuurin mukaista. Oppikirjojen tuli olla kouluhallituksen hyväksymiä. (PKO 1983, 51.)

Vuoden 1985 opetussuunnitelman perusteiden (lyhennetään jatkossa POPS 1985) myötä opetussuunnitelma alettiin laatia kunnan tasolla. Tasokurssijärjestelmä korvattiin tuntikehysjärjestelmällä (POPS 1985, 15). B-kielen oppimistavoite oli 700–900 keskeistä sanaa ja sanontaa. Helmikuun kahdeksantena 1985 annetun Vnp:n mukaan opetukseen käytettiin B-kielessä yläasteella 9 viikotuntia eli koko yläasteella 342 tuntia (POPS 1985, 27, 313).

"Vieraiden kielten opetuksen tavoitteena on antaa yksilöille tietoa muista kulttuureista ja edellytykset solmia kontakteja muita kieliä puhuviin ihmisiin. Toisaalta tavoitteena on huolehtia siitä, että kansallamme kokonaisuutena on riittävästi kielitaitoa, jotta voimme osallistua kansainväliseen yhteistyöhön sekä saavana että antavana osapuolena... Oppiessaan viestintätilanteisiin sopivaa, asiallista kieltä oppilas oppii hyviä tapoja. Samalla hän tutustuu eri kulttuureissa hyväksytyihin käytänteisiin ja oppii arvostamaan suomalaista kulttuuria ja sen ominaispiirteitä. Erilaisiin kulttuureihin tutustuminen avartaa näköpiiriä ja edistää suvaitsevuuksia ja rauhantahtoisuutta." (POPS 1985, 85-86.)

Kieltenopetus tuki näin ollen edelleen peruskoulun yleisten kasvatustavoitteiden saavuttamista. Kulttuuriopetuksen merkitys alkoi korostua. Sana-muoto "kansallamme kokonaisuutena" voidaan tulkita niin, että pohjoismaisia kontakteja hoitamaan haluttiin ei vain suomenruotsalaisia, vaan kaikki suomalaiset, ja tällä perusteltiin ruotsin pakollisuutta. Spesifimmin mainittiin A- ja B-ruotsista: "Ruotsin kielen opetuksen yhteydessä oppilaat tutustutetaan Pohjoismaiden oloihin ja pohjoismaiseen yhteistyöhön, jotta he ymmärtäisivät ruotsin kielen merkityksen pohjoismaisissa yhteyksissä." (POPS 1985, 76).

Oppimateriaaleista todettiin (POPS 1985, 60): "Oppimateriaalit ja niihin liittyvät oppaat laaditaan pääasiassa valtakunnallisen oppimäärän pohjalta. Niihin pyritään sisällyttämään runsaasti virikkeitä, jotta niistä olisi hyötyä opetukselle erilaisissa olosuhteissa. Ne eivät kuitenkaan kata koko tiedon alaa...". Oppiaineksen tuli olla monipuolista ja virikkeellistä. Sitä valittaessa tuli ottaa huomioon toisaalta oppilaiden ikä sekä käsitte- että harrastusmaailma, toisaalta ennakoitavat tulevat viestintätarpeet. Oppiainekseen tuli sisällyttää eettistä, esteettistä, sosiaalista ja emotionaalista kasvua tukevaa ainesta, jotta oppilas saisi

kosketuksen opiskeltavan kielialueen kulttuuriin ja henkiseen rikkauteen. Tämän vuoksi ainekseen tuli sisältyä autenttista materiaalia (POPS 1985, 76).

Vuoteen 1994 mennessä empiiriset oppimisprosessiin kohdistuvat tutkimukset olivat osoittaneet, että oppiminen ei tapahdu kumulatiivisesti yksityisistä palasista, vaan yksilö rakentaa ja organisoii aktiivisesti tietojaan ja konstruoi opittavista asioista sisäisiä malleja omien tietorakenteidensa varassa. Uudessa opetussuunnitelmassa viitataan suoraan konstruktivistisiin ajatuksiin: oppilaille tulisi kehittyä käsitys tietolähteistä sekä kriittinen suhtautuminen tietoon ja sen totuudellisuuteen. (Mikkilä-Erdmann ym. 1999, 439.)

Vuoden 1994 opetussuunnitelma on viety koulun tasolle. Se on abstrakti, yleisluontoinen, suppea ja korostaa omaa prosessinomaisuuttaan. Tarve opetussuunnitelman perusteiden uudistamiseen nousi toisaalta yhteiskunnallisista muutospaineista, toisaalta eri alojen uusimmasta tieteellisestä kehityksestä: "Kansainvälistyminen ja väestön liikkuminen – uuskansainvaellus – tuovat kulttuuri- ja arvopohjaan uusia aineksia ja edellyttävät omien näkemystemme tarkistamista... Koulun arvoperustan selkeyttäminen ja jäsentäminen edellyttää eettistä pohdintaa ja arvokeskustelua. Sen perusaineokset nousevat keskeisiltä osin Yhdistyneiden Kansakuntien ihmisoikeuksien yleismaailmallisesta julistuksesta... Kansallisen kulttuuriperinteen vaaliminen sekä kansainvälisyyteen liittyvä monikulttuurisuus merkitsevät uudenlaista identiteetin selkeyttämistä." (Peruskoulun opetussuunnitelman perusteet 1994, 8-9. Lyhennetään jatkossa POPS 1994.)

Vuoden 1994 opetussuunnitelman perusteet asettavat monikulttuurisuutta korostaessaan haasteita erityisesti kieltenopetukselle. Kansojen välisessä viestinnässä on kyse vieraiden kulttuurien kohtaamisesta. Lingvistisen tason kielenhallinta ei enää riitä, vaan on hallittava kohdekulttuurin käytänteitä. Sitä tärkeämmäksi kulttuurin tuntemus nousee, mitä etäisemmän kulttuurin kanssa halutaan viestiä menestyksekkäästi. Vuoropuheluun lähdeittäessä oman identiteetin on oltava luja. "Kulttuuri muovaa kasvavan lapsen ja nuoren koko minuutta. Perustan yksilön kulttuuri-identiteetille antaa yhteisön elämänmuoto kokonaisuudessaan. Vaikuttavina tässä ovat muun muassa koti ja muu sosiaalinen ympäristö, kieli, historia ja perinteet, uskonto, elinkeinot, taide sekä luonto." (POPS 1994, 13).

"Suvaitsevaisuus ja avoimuus erilaisia kulttuuritaustoja, katsomuksia ja kieliä kohtaan sekä kiinnostus niihin luovat edellytyksiä oppilaiden keskinäiselle vuorovaikutukselle. Ne ovat myös luomassa pohjaa kansainväliselle yhteistyölle. Toimintaympäristöjen yleinen kansainvälistyminen, Suomen monikulttuuristuminen ja Euroopan yhdentyminen edellyttävät koululta uusia sisällöllisiä painotuksia, vuorovaikutuksen lisäämistä kulttuurin eri alueilla, kielten opiskelun monipuolistamista sekä kansainvälisyyskasvatuksen tehostamista." (POPS 1994, 14).

Valtioneuvoston päätös 23.9.1993 määrittelee opetettavien aineiden vähimmäisviikkotunnit, B1-kielessä yläasteella kuusi tuntia viikossa jaettuna kunnan päätöksen mukaan kolmelle luokka-asteelle. Ruotsinopetuksen yleista-

voitteen on esitetty yleisluontoisesti (POPS 1994, 57): "Opiskelun yleistavoitteen on, että oppilas

- selviytyy ruotsin kielellä jokapäiväisen elämän viestintätehtävistä ja tilanteista
- tuntee ruotsin kielelle ja sen kulttuurille ominaisia viestintätapoja
- saa tietoja suomenruotsalaisista, Pohjoismaista, niiden kansoista ja kulttuureista ja asennoituu ennakkoluulottomasti Pohjoismaiden kulttuureihin ja pohjoismaalaisiin ...
- Ruotsin kieltä opitaan käyttämään vuorovaikutuksen, luovan toiminnan, ajattelun ja tiedonhankinnan välineenä. Koska Suomella on runsaasti pohjoismaisia kontakteja, on erityisesti otettava huomioon monipuolinen ruotsin kielen taito ja viestintäkyky eri Pohjoismaiden kulttuureja edustavien ihmisten välillä."

"Keskeisiä aihealueita ovat pohjoismainen nuori, hänen kotinsa ja perheensä, asuinympäristönsä ja jokapäiväinen elämänsä; koulu, työ ja yhteiskunta; luonto ja elinympäristö. Kulttuurintuntemus on yhä tärkeämpi osa kielenopetusta. Kulttuurilla tarkoitetaan tässä yhteydessä paitsi tieteitä ja taiteita myös tietyn kansan tai alueen elämänmuotoa. Opetuksessa vertaillaan omaa ja suomenruotsalaista kulttuuripiiriä pohjoismaiseen. Hyvään ruotsin kielen taitoon kuuluu, että opitaan ottamaan huomioon ruotsinkielisen kielialueen kulttuurinormit ja toimimaan niiden mukaisesti." (POPS 1994, 58-59).

POPS 1994:n mukaan *kansainvälisyyskasvatuksella* tarkoitetaan kasvatus- ja opetustoimintaa, joka tähtää kulttuurien tuntemuksen ja kansainvälisen yhteisymmärryksen lisäämiseen, ihmisarvon ja ihmisoikeuksien turvaamiseen kaikille, rauhan vakiinnuttamiseen sekä maailman voimavarojen oikeudenmukaiseen jakoon ja kestäväen kehityksen edistämiseen. Sen tavoitteena on, että oppilas hyväksyy ihmisten erilaisuuden ja tuntee erilaisia kulttuureita, samoin kuin ymmärtää ihmisten ja kansojen keskinäisen riippuvuuden sekä tasa-arvoisuuden ja oikeudenmukaisuuden ihmisarvon perustaksi. Lisäksi opiskelulla pyritään herättämään kiinnostusta kansainväliseen kehitykseen ja tapahtumiin ja niiden syihin samoin kuin saavuttamaan valmiuksia kansainväliseen vuorovaikutukseen, yhteistyöhön sekä omakohtaiseen vaikuttamiseen ja osallistumiseen. POPS 1994 luettelee kansainvälisyyskasvatuksen keskeisinä sisältöalueina harjaantumisen kansainvälisen kanssakäymisen taitoihin, rauhanomaiset konfliktien ratkaisumenetelmät, kulttuurien tuntemuksen ja erilaisuuden suvaitsemisen, kulttuurilukutaidon alkeet, ihmisoikeuksien etiikan pohdinnan ja harjaantumisen maailmankansalaisuuteen sekä kansainvälisen kehityksen seuraamisen ja arvioinnin. (POPS 1994, 32-33.)

Valtioneuvosto hyväksyi 20.12.2001 perusopetuksen uuden tuntijaon. Valtionnaisaineiden vähimmäismäärä supistui 20:sta 13 vuosiviikkotuntiin. Tuntimäärän vähenemisen pelätään haittaavan etenkin vieraiden kielten opiskelua. Samalla valtioneuvosto määritteli opetuksen valtakunnallisia tavoitteita. Niissä korostetaan koulun sivistystehtävän ohella kasvatusta, oppilaiden kasvua ihmisyyteen ja ihmiskunnan jäsenyyteen, koulutuksellista tasa-arvoa sekä elinikäistä oppimista. Uudet opetussuunnitelmat ja tuntijako otetaan asteittain käyttöön syksystä 2002 alkaen elokuuhun 2006 mennessä. (Liiten 2001.) Tätä ennen myös 3.-9. luokkien opetussuunnitelman perusteiden on oltava valmiina kuntatasolla

sovellettaviksi. Uuden opetussuunnitelman oppimiskäsitys on sosio-konstruktivinen: oppilas rakentaa omaa oppimistaan. (Leskinen 2002.)

Vuonna 1999 Opetushallitus julkaisi Perusopetuksen päättöarvioinnin kriteerit arvosanaa 8 varten. Kielen ja kulttuurin osalta (mt. 15) oppilaan tulee osoittaa suvaitsevaisuutta kielen variaatioita – kaupunkikieltä, slangia ja murteita – kohtaan. Hänen tulee jossain määrin pystyä pohtimaan ruotsin kieltä osana pohjoismaista kieliyhteisöä. Kulttuurikompetenssin osalta arvosana 8 edellyttää, että oppilas ymmärtää kielen ja kulttuurin yhteyden, tuntee keskeisiä kohdekulttuuriin kuuluvia normeja, arvoja, uskomuksia ja tapoja, tietää miten ne heijastuvat viestintään ja sopeuttaa oman viestintänsä kohdekulttuuriin. Lisäksi hänen on tiedettävä keskeisiä asioita kielialueen maantieteestä, elinkeinoista ja kulttuureista. (mt. 47.)

3.7.4 Ennakkotarkastus ja valtion ohjanta

Oppikirjojen valvonta siirtyi kirkolta valtiolle vuonna 1870, jolloin koulutoimen ylihallitus aloitti toimintansa (Lappalainen 1992, 129). Muista painotuotteista poiketen oppikirjaa ei saanut painaa, ennen kuin käsikirjoitus oli hyväksytty. Sama ennakkosensuurin periaate säilyi maan itsenäistymisen jälkeen. (Lappalainen 1992, 77-79.)

Peruskoulun tullessa oppikirjojen ennakkotarkastus säilyi peruskouluasetuksen 26 §:n perusteella kouluhallituksen tehtävänä. Voidaan siis sanoa, että oppikirjoista löytyi virallisesti hyväksytty tieto. Kouluhallituksessa kirjat tutki ylitarkastaja. Viime kädessä hän sai määrätä, mitä kirjoissa konkreettisesti opetettiin. Lausuntoja tosin pyydettiin myös ulkopuolisilta asiantuntijoilta. Hyväksymismenettely kesti kuukausia, koska neuvottelemisen kustantajan kanssa ja käsikirjoitusten korjaaminen oli tavallista. Hylkäämispäätöksen syinä saattoivat olla suoranaiset virheet asiassisällössä tai se että kirja oli oppilaille liian vaikea, tai että se perustui vanhentuneille opetusmenetelmille. Oppikirjojen valtiollinen tarkastustoiminta lopetettiin syksyllä 1992. Näin koululainsäädännöstä poistui yksi sen vanhimmista periaatteista. (Ahola 1992.)

Kehityskulku Ruotsissa on ollut samansuuntainen. Siellä toimi vuoteen 1991 asti SIL-instituutti, jonka tehtävänä oli tarkastaa yhteiskuntaopin, historian ja uskonnon oppikirjat, niiden objektiivisuus, asiatietojen oikeellisuus ja demokraattiset arvot. (Selander 1991, 44.)

Saksassa oppikirjat hyväksyy edelleen kukin liittomaa. Hyväksyminen ei ole itsestäänselvyys (Neuner 1994, 18). Hyväksymismenettelyn objektiivoiseksi on laadittu hyvinkin yksityiskohtaisia kriteeriluetteloita (ks. Hans-Jürgen Krummin artikkeliä teoksessa Kast & Neuner 1994, 100-105).

Suomen yleissivistävän opetuksen piirissä annettavaa kieltenopetusta on valtion taholta haluttu ohjata moniportaisilla säädöksillä, mutta säädökset ovat vähitellen muuttuneet yleisluontoisemmiksi, ja oppikirjojen valtioneuvoston tarkastuksesta on luovuttu. Opettajalta on edellytetty ja edellytetään korkealuokkaista asiantuntijuutta, mutta vastaavasti hänelle annetaan menetelmällinen vapaus.

Kieltenopetuksen ohjanta kertoo yhteiskunnastamme monia seikkoja. Ihmiskäsitys, talouselämän tarpeet, viestintätekniikan kehittyminen ja matkusta-

mista helpottavat keksinnöt ovat vuosikymmenten kuluessa lisänneet määrällistä tarvetta kielten ja kulttuurien tuntemiseen. Samalla osaamisen laatu on muuttunut.

Peruskoulu demokratisoi suomalaisen kielitaidon 70-luvulla, kun miltei kaikille nuorille alettiin opettaa ainakin kahta hänelle vierasta kieltä. Kieliopillisesti virheetön kirjallinen kielenhallinta väistyi tavoitehierarkian huipulta. Sen sijasta alettiin tavoitella monipuolista kielitaitoa ja sitä tukevaa vieraiden kulttuurien tuntemusta. Kulttuuriopetus on yhteiskunnassamme niin tärkeä ja laaja kokonaisuus, että se on annettu kaikkien perusopetuksen aineiden tehtäväksi.

Me suomalaiset olemme pieni kansakunta, joka tarvitsee monipuolista kieltenopetusta. Kansakuntana olemme kontaktihakuisia. Meillä katsotaan, että vieraaseen kulttuuriin tutustuminen lähtee oman identiteetin lujittamisesta ja kehittämisestä (Kaikkonen 2002, 33). Oman kulttuurin tunteminen tarjoaa oppilaalle kuvastimen, johon vierasta elämänmuotoa voi suhteuttaa. Varaukseton ihailu vierasta kohtaan ei ole opetustavoitteena, vaan kansainvälisen yhteistyön helpottaminen, sekä suvaitsevaisuuden ja rauhan edistäminen.

4 OPETTAJA JA OPPILAS

4.1 Opettaja ja opettajan työ

Opettajan tehtävänä on auttaa nuorta kasvamaan yhteiskunnan jäseneksi, jolla on tarvittavat tiedot ja taidot. Työ luokkahuoneessa ei ole vain kvantitatiivisen tietokäsityksen (Marton, Dahlgren, Svensson & Säljö 1983, 8-9) mukaista oman oppiaineen sisältöjen välittämistä, ei vain kielen järjestelmien opettamista ja sen osataitojen harjoittelua (Kaikkonen 2001, 345). Jo se, että perusopetuksen ryhmät ovat enimmäkseen sekakoosteisia, tuottaa opettajalle ongelman: juuri kyseistä ryhmää hyödyttävien opetusmenetelmien löytämisen. Yhtä kaikissa ryhmissä optimaaliseen tulokseen johtavaa menetelmää ei liene olemassa (Marton ym. 1983, 112; Kristiansen 1998, 11). Opetussuunnitelman yleisluontoisuus, johon on viitattu kappaleessa 3.7.3, vapauttaa opettajan luovaa potentiaalia, mutta asettaa vaatimuksia hänen ammattitaidolleen. Jokaisella opettajalla on oma kohtainen opetussuunnitelma (Jaatinen 1990, 255).

Yläasteen opettajan toimenkuvaan kuuluu suunnittelua, oppimisen ja kehittymisen ohjaamista, valvontatehtäviä samoin kuin neuvotteluja kollegoiden, kodin sekä oppilashuoltohenkilöstön kanssa (ks. esim. Selander 1991, 78). Työ on siten paljon ryhmätyötä ja edellyttää yhteistyö- ja vuorovaikutustaitoja (Helakorpi ym. 1996, 133); opettaja on ihmissuhdeammatti (Laes 2001, 236).

Koska oppivelvollisuuskoulun piiriin kuuluvat miltei kaikki lapset, myös ne, jotka eivät ole kehittyneet normaalisti, opettajan on pystyttävä diagnosoimaan oppilaan tilanne ja eriyttämään opetusta (Kari 1986, 109). Kasvatusalan ammattilaisen työtä leimaa parhaimmillaan myötäeläminen ja reflektio, jolla toivotaan saavutettavan tietoisuutta itsestä ja omasta opettajuudesta.

Jo parin vuosikymmenen ajan on vaadittu, että opettajan tulee hallita tieteellisen toiminnan perusteet ja antaa tieteellisen ajattelun ohjata työtään, kirjoittaa Jouko Kari vuonna 1986 (109); nykyisin yhtenä opettajan tehtävänä nähdään tutkimustiedon tuottaminen (Moilanen 1999, 6). Silti Selander (1991, 77-78) arvelee kasvatustieteellisen tutkimuksen ja opettajien välistä kuilua liian le-

veäksi: opettajat eivät hyödynnä tutkimustuloksia riittävästi eivätkä tutki alaansa.

Opettaja ei pelkää toteuta opetussuunnitelmaa, vaan osallistuu sen laatimiseen (Helakorpi ym. 1996, 134; Selander 1991, 77). Käsittääkseni näin on aina ollut ainakin opetussuunnitelman luokkahuonetasolla ja piilo-opetussuunnitelman suhteen. Osallistuminen dokumenttitason opetussuunnitelmatyöhön korostui, kun kouluittaiset opetussuunnitelmat saatiin Suomeen vuoden 1994 direktiiviluonteisten opetussuunnitelman perusteiden yhteydessä. Tämä vastuunalainen laatimistehtävä edellyttää, että opettaja näkee maailman, ei suljettuna, valmiina, kokonaisena systeeminä, vaan alati käynnissä olevana prosessina (ks. Lehtovaara 1992, 321), se edellyttää kokonaisnäkemystä kasvatustyöstä ja lapsesta, samoin kuin oppiaineen rakenteen hallintaa ja eettisiä pohdintoja. Opettajan työ on siten laaja-alaistunut didaktisen käsityöläisen roolista (Jaatinen 1990, 250).

Kieltenopettaja on vanhastaan tottunut käyttämään opetustekniikkaa tukenaan. Maailmanlaajuisen viestinnän, omaehtoisen tiedonhankinnan ja elinikäisen oppimisen avuksi on tarkoituksenmukaista hyödyntää apuvälineitä. (Tella 1998, 115-116. Singon ja Lehtisen muokkaamana.) Uudesta tieto- ja viestintäteknikasta muokkautuneen ”kulttuuritekniikan” (Tella 1998, 117, Singon ja Lehtisen muokkaamana) täysipainoinen hyödyntäminen edellyttää täydennyskoulutusta, samoin oman alan kehityksen seuraaminen (Kari 1986, 12).

Koulussa oppii myös opettaja (von Wright 1996, 17; Leino & Leino 1997, 13-14), työn, reflektion ja täydennyskoulutuksen kautta. Hänen ammatti-identiteettinsä ja sen osana opetusnäkemyksensä – ”käyttöteoria” – muotoutuvat päivästä päivään ja auttavat tuottamaan, Karin sanoin, omakohtaista didaktiikkaa (Kari 1986, 109). Toiminta opettajana kehittää myös opettajan ”lapsusteoriaa” (ks. Lehtovaara 1992, 77), joka useimmiten ei liene ääneen lausuttu ja jäsenelty. Myös Moilanen toteaa, että ”käytännöllinen viisaus” kasvaa kokemuksen, pohdinnan ja teorioiden tarjoamien näköalojen tuntemisen myötä (Moilanen 1999, 6). Tällainen kehittyminen seurannee hermeneuttisen kehän (kappale 5.3) muodostumista: ulkoisen teorian tiedon sulattaminen käytännön kokemuksiin pohdinnan kautta lisää opettajan ymmärrystä omasta työstään ja tuottaa käytännön työn järjestämistä helpottavia oivalluksia. Imsen (2000, 23) vertaa opettajaa taiteilijaan: molempien työ edellyttää perustietoja ja teknistä osaamista, mutta samalla niistä irtautumista sekä kokonaan uuden ja ainutkertaisen luomista oppilaiden kanssa (ks. myös Jaatinen 1990, 252; Leino & Leino 1997, 15-19).

Opettajalla on oltava käsitys siitä, mihin maailma on menossa ja mitkä tekijät vaikuttavat kehityksen kulkuun, koska muuten hän ei pysty ohjaamaan tulevaisuuttaan suunnittelevia nuoria (Helakorpi ym. 1996, 54-55). Opettajan on tunnistettava oppimisprosessin piirteet myös itsessään. Ei riitä, että hän tunnistaa oppilaidensa arvomaailman ja maailmankuvan, vaan hänen on tunnistettava ne myös omalta kohdantaa.

Opetussisältö ei sellaisenaan ole siirrettävissä oppilaan mieleen, vaan oppiminen on henkilökohtaista tiedon luomista. Siksi opettajan on kehitettävä op-

pilaan tiedonhankintataitoja (Sahlberg & Leppilampi 1994, 24-25). Ongelmana on osata tarjota, mitä verkoista ei saa: tiedon jäsentämistä ja organisoimista tarkoituksenmukaisesti (von Wright 1996, 20), ehkä myös kykyä korostaa tärkeää ja ennakoida virheitä. Verkoista saatavaa tietoa tulee arvioida erityisen kriittisesti, koska sen oikeellisuudesta puhumattakaan suotavuudesta ei juurikaan ole takeita. Haluaisin korostaa sitä, että opettajan on teroitettava oppilailleen tiedon käyttämiseen sisältyvien eettisten valintojen merkitystä. Yhtenä tämän tutkimuksen lähtökohdista on huomioni, että kaikkea tietoa voidaan käyttää väärin – tuhoaseiden laitimiseen, ympäristön saastuttamiseen, puhtaasti itsekkäisiin tarkoituksiin. Tiedostamatta laajalti ensin oman työnsä eettisiä lähtökohtia ja toiseksi oman asiantuntijuutensa ulkopuolista maailmaa opettaja ei pysty ohjaamaan oppilaita kohti täysipainoista ihmiskunnan jäsenyyttä.

4.1.1 Kasvatus

Opettajan työ suhteessa oppilaaseen on osin kasvattamista, osin opettamista. Nämä tehtävät kietoutuvat toisiinsa: opettaessaan opettaja myös kasvattaa, tietäen tai tiedostamattaan, työrutiineja, täsmällisyyttä, yksi kerrallaan puhumista (Broady 1981, 51). Turunen toteaa, että kaikki opettaminen on lopultakin kasvattamista, sillä oppiminen vaikuttaa persoonallisuuden muodostumisen (Turunen 1987, 94).

Dilthey (1986, 190) määrittelee kasvatuksen suunnitelmalliseksi toiminnaksi, jolla aikuiset pyrkivät kasvuikäisen sielunelämän sivistämiseen (das Seelenleben von Heranwachsenden zu bilden). Lehtovaara näkee kasvatuksen kohteena yksilön subjektiivisen maailmankuvan kehittämisen (Lehtovaara 1992, 18).

Moilanen (1999, 46-50) pohtii kasvattajana toimimisen ydintä pakkojen kautta. Pakkoja – välttämättömiä kasvattajantyön elementtejä, joita yksikään kasvattaja ei voi välttää – ovat vallan, suunnan ja suhteen pakko. Asetettuina janalle niiden kielteisten ääripäiden väliin jää ideaalinen keskikohta. Vallan dimensiolla ääripäät ovat antautuminen ja diktatuuri, suhteen dimensiolla sitominen ja heitteillejätto sekä suunnan dimensiolla päämäärättömyys ja suvaitsemattomuus.

Suhteen pakon ääripäiden väliin jäävää ideaalia Moilanen kutsuu nimellä läsnäkulku. Läsnäkulku on kasvatettavasta välittämistä ilman kahlehtimista, kasvatettavan oman tahdon sallien. Antautumiseen päädyttyäessä rikotaan pedagogisen suhteen ydintä vastaan. Kasvattajan luopuessa vallankäytöstä sen kaappaavat jotkut muut. Hyvän vallankäytön periaatteet – vastuu, oikeudenmukaisuus, tasapuolisuus – ovat vain yleisiä kanssakäymisen ohjenuoria; niiden käyttäminen yksittäistapauksissa edellyttää ongelmanratkaisun taitoa. Suunnan pakko merkitsee tietoa, millaiseksi ihmisen on hyvä kasvaa. Meidän kulttuurissamme rehellisyys, ahkeruus, kriittisyys ja itsenäisyys ovat tavoittelemisen arvoisia ominaisuuksia. Kasvattajan on ymmärrettävä omien arvojensa ja ihanteidensa kyseenalaisuus, vaikkei hän koskaan voi arvostaa mitä tahansa. (Moilanen 1999, 46-50.)

Opettajan ongelmat eivät ole vain didaktisia. Jokaisessa ryhmässä lienee oppilaita, joiden motivaatorakenne poikkeaa tuon ryhmän ilmapiirille tyypillisestä rakenteesta voimakkaastikin (Peltonen & Ruohotie 1992, 86). Taustalla voi olla pitkä epäonnistumishistoria opiskeluun liittyvissä suorituksissa, mikä ohjaa oppilasta siirtymään helpompiin korviketoimintoihin (Lehtinen & Kuusinen 2001, 239).

Tyypillistä yläasteikäiselle on juuriinkäyvän fyysisen kehittymisen vaiheen osuminen samaan aikaan kuin voimaperäisen tietopuolisen opetuksen vaihe, jossa menestyminen paljolti ratkaisee sijoittumisen toisen asteen opintoihin ja määrää siten koko loppuelämää. Fyysinen kehitys johtaa uuden identiteetin etsimiseen (Imsen 2000, 341). Tällaisessa elämäntilanteessa työskentely ei aina suuntaudu oppitunnin tavoitteiden mukaan.

Opettajan tulee sitoa joukko oppilaita tavoitteiden suunnassa toimivaksi ryhmäksi. Samalla hänen on huomioitava oppilaiden henkilökohtaiset ominaisuudet, persoonallisuuden piirteet, tavoitteet, kokemushistoria ja pystyttävä eriyttämään opetusta. Siksi opettajalla on vanhempien ohella tärkeä merkitys oppilaiden sosiaalistumiselle ja yhteiskunnan kehittymiselle (Kari 1986, 8, 11).

Oppiminen edellyttää itseohjautuvuutta ja siten itsearviointia sekä vastuullisuutta omasta ja ryhmän tavoitteiden suuntaisesta toiminnasta. Kaikilta oppilailta näitä ominaisuuksia ei löydy. Kasvatus voidaan nähdä, kirjoittaa Moilanen (1999, 18), kulttuurin taholta tulevan yhdenmukaistavan paineen ja yksilön halun välisenä ristiriitana. Siksi opettajan työhön kuuluu työrauhaongelmien ratkaiseminen ja rajojen asettaminen (Kari 1986, 91; Imsen 2000, 89). Opettajan on oltava normatiivinen; kasvatukseen kuuluu välttämättä kieltämisen elementti (Moilanen 1999, 50).

Lapsi, olkoonkin jo yläasteikäinen, on riippuvainen aikuisesta. Hänen on voitava luottaa tietynlaiseen jatkuvuuteen aikuisen huolenpidossa. Kulttuurisen kehityksen edellytyksenä on jatkuvuus; ei ole mielekäästä soveltaa yrityksen ja erehdyksen tehotonta menetelmää keskeisenä moraalin oppimisen periaatteena. Moraalinen perinne on parempi lähtökohta kuin kulttuurinen tyhjiö, koska perinteeseen on kiteytynyt monia arvokkaita piirteitä. Moraalisen tiedon hankkimisessa ei ole mielekäästä ajatella jokaisen sukupolven voivan lähteä liikkeelle ikään kuin aikaisemmat sukupolvet eivät olisi saaneet mitään selville. (Puolimatka 1995, 183-184.)

Toisaalta Puolimatka (1995, 176) muistuttaa kriittisen asenteen tärkeydestä. Tiedon siirtoon painottuva opetus muokkaa oppilaita ideologisesti ja palvelee siten valtaapitävien etuja. Kriittinen lähestymistapa ei hyväksy oppimistapaa, jossa vain omaksutaan, jatketaan, toistetaan ja uudelleen tuotetaan kulttuuriperinnettä. (Puolimatka 1995, 171, 173.) Oppikirjoja on syytetty juuri tällaisesta lähestymistavasta (3.6); on kuitenkin kysyttävä, onko kriittisen lähestymistavan sisällyttyvä juuri vieraan kulttuurin oppimiseen.

Kasvatuksen arjessa törmätään usein tilanteeseen, että kasvatettava on haluton olemaan kasvatuksen kohteena. Kasvattajan saattaa olla vaikea ymmärtää haluttomuuden syytä, koska hän toimii toisen parhaaksi. (Moilanen 1999, 24.) Opettaja ja oppilas eivät ole tulkinnallisessa, hermeneuttisessa suhteessa vain

opittaviin asioihin, vaan myös toisiinsa (Puolimatka 1995, 162); tällöin heidän toimintaansa ohjaa esiymmärrys. Kasvattajan ymmärryksen laajentuminen edellyttää sen kulttuurin tuntemista, josta kasvatettava on kotoisin. Tämän ymmärryksen avulla hän kykenee muuttamaan oman toimintansa tavoitteita, jolloin kulttuurisen yhteentörmäyksen vaara pienenee. (Moilanen 1999, 24.) Opettajan etuna on, että hän on ollut lapsi; kaikki opettajat eivät silti pysty näkemään lasta aikuisen mittoihin kasvaneen oppilaan takaa.

On tärkeää, että lapset näkevät mallinaan (Kari 1986, 21) vakavasti otettavan aikuisen, jolla on kyky ohjata ja johtaa murrosikäisten opiskelua. Opettajan tulee nähdä oppilaansa, ei vain vilkaista heitä ohimennen – hänen tulee pyrkiä tuntemaan syvällistä mielenkiintoa oppilaita ja heidän kaikinpuolista varttumistaan kohtaan (Kari 1986, 30, 67, 74). Opettajan on oltava läsnä oppilaan elämässä, hyvine puolineen ja virheineen; kokemisen tulee olla yhteistä (Jaatinen 1990, 253). Fyysisen läsnäolon merkitys ryhmän työskentelylle näkyy dramaattisimmin oman toimen ohella hoidettavilla tunteilla, kun yksi opettaja huolehtii kahdesta eri luokkahuoneisiin sijoitetusta ryhmästä. Silloin molempien ryhmien oppiminen säännönmukaisesti vaarantuu, ja oppilaan riski kiusatuksi joutumiseen kasvaa.

4.1.2 Opetus

Kieltenopetus on Laihiala-Kankaisen (1993, 29) mukaan opetustavoitteiden suuntainen, kulloinkin tiettyyn oppimiskäsitykseen pohjautuva intentionaalinen vuorovaikutusprosessi kielenoppimisen aikaansaamiseksi. Nykypäivän kieltenopetus pyrkii huomioimaan oppilaiden yksilöllisyyden ja kielen kulttuurikontekstin (Kaikkonen 2001, 345). Tavoitteena ei ole terminoitunut kielitaito, vaan opetuksella pyritään herättämään into elinikäiseen opiskeluun. Kielitaidon osa-alueina nähdään kieliopillinen – leksikaalinen, syntaktinen, morfologinen, semanttinen ja fonologinen – tieto, joka vaikuttaa kielenkäytön tarkkuuteen. Sosiokulttuurinen sääntöjen hallinta vuorostaan ohjaa käyttämään sopivia ilmauksia sosiaalisissa tilanteissa. Strateginen osaaminen tarkoittaa kykyä kompensoida kielitaidon puutteita tai tehostaa viestintää viestintäkatkojen uhatessa. Sujuvuus eli kyky rakentaa merkityksistä ja muodoista sidosteinen diskurssi on neljäs kielitaidon osa-alue. (Elsinen 2000, 34-35.) Kaikkonen (2001, 346) lisää tavoitteisiin oppilaan oman kulttuuri-identiteetin vahvistamisen, Kari (1986, 66) minäkäsityksen ja itsetunnon vahvistamisen.

Kulttuuri ilmenee ideologioina, kiinnostuksen kohteina, tuntemisen, ajattelun ja itseilmaisun tapoina, arvostuksina ja uskomuksina (Kaikkonen 1991, 44). Siksi kielenopetuksen tavoitteet ovat laajoja ja luotaavat ihmistä syvältä: viestintäsäteen laajentaminen, tiedon kulun helpottaminen, taikauskon korvaaminen tiedolla, ennakkoluulojen, stereotyyppien ja rasististen ajattelutapojen tiedostaminen samoin kuin yhteistyön, turvallisuuden ja rauhan tavoitteiden suunnassa eteneminen heijastelevat yhteiskunnan ja yksilön tarpeita – ehkä koko universumin tarpeita.

Kieltenopettajan työtä helpottaa, jos opettaja saa toimia omassa kulttuuri-
piirissään. Kulttuurin tuomat havaitsemismallit ja niiden mukanaan tuoma kri-

tiikki kohdistuvat myös opettajaan; Xiao (2001, 10-11) kertoo miten amerikkalaisen opettajan ja kiinalaisten oppilaiden välille syntyi luottamuskuilu. Carbaugh selostaa puutteellisen kulttuurintuntemuksensa aiheuttamia vaikeuksia mustajalkaintiaanien kielitaidon arvostelemisessa (Carbaugh 1993, 124-125). Vastaavasti voitaneen ajatella, että keski-ikäisen opettajan ja murrosikäisten välille repeää helposti ymmärryskuilu, koska identiteettien erot ovat suuret (Kari 1986, 67). Opettaminen on osittain oppilassuhteiden hallintaa, mikä vaatii suhteellisuuden tajua ja huumoria.

Kehittymisen, oppimisen ja sen osana kieltenopetuksen tehtävänä on johdattaa oppilas äidinkielen ja oman kulttuurin tuolle puolen (Kaikkonen 2001, 346). Opettaja on tämän tutkimusmatkan opas, mutta hänen on tunnustettava, että inhimillisen intentionaalisuuden kirjo luokkahuoneessa joskus tyrää. Laaja-alaisessa kansanopetuksessa emme voi edellyttää, että oppilas on aina valmiina lähtemään kaikille matkoille. Voimme johdattaa varsan virran äärelle, mutta emme voi pakottaa sitä juomaan.

Dufva (1993) jakaa kieltenopetuksen tavoitteet neljään osaan: oppilaan kielen rakenteita koskevan tietoisuuden, vuorovaikutustietoisuuden sekä kulttuuritietoisuuden lisäämiseen ja tietoon oppimisprosesseista. Kieltenopetus on perinteisesti, formalistisesti, nähnyt kielen opittavana koodina, rakenteiden mielempainamisena. Huolimatta uusista virikkeistä – kielen näkemisestä funktionaalisen järjestelmänä, jolla esimerkiksi ilmaistaan tunteita, välitetään tietoa, ilmaistaan omaa sosiaalista asemaa, ollaan kohteliaita, kysytään, kielletään, käsketään – vanha formalistisuus näkyy opetuksen perusotteessa. Dufva myös toteaa nämä neljä tietoisuuden aspektia niin laajaksi oppimistehtäväksi, ettei mikään kurssi tai oppimäärä riitä niiden saavuttamiseen. Viisasta on nähdä nämä tavoitteet varastona, josta opettaja valitsee oman tietotaitonsa ja ryhmän tarpeiden mukaan esille nostettavat asiat. (Dufva 1993, 14-15.)

Kaikkonen (2001) toteaa, että tapa toteuttaa vieraan kielen opetus vaihtelee maasta maahan, koska oppijoiden äidinkielellä ja taustakulttuurilla on vaikutuksensa. Näin ollen kielen opiskeleminen liittyy oppijan identiteettiin, ja oppiminen muokkaa identiteettiä esimerkiksi opettajan antamien viestien kautta (Talib 1999, 33). Kielen opiskelun tavoitteena on vahvistaa omaa kulttuuri-identiteettiä sekä toisaalta laajentaa kuvaa vieraasta kulttuurista ja tavasta viestiä lingvistikaisesti tai ei-lingvistikaisesti sen piirissä. Prosessissa hyödynnetään vierautta omaksi koetun vertailuparina: omaa kulttuuria vieraan kuvastimena. (Kaikkonen 2001, 346.)

Entä millainen identiteetti tulee asettaa kehittämistavoitteeksi? Monikulttuurisen kompetenssin pohjavireenä tulee olla kulttuurirelativismi (Mikkola 2001, 114). Silti äärimmäistä eettistä relativismia tuskin voidaan hyväksyä ohjenuoraksi (Mikkola 2001, 113). Emme helposti luovu vuosisataisista arvoistamme emmekä voi hyväksyä ihmisoikeuksien loukkauksia tai hyökkäävää väkivaltaa, koska kehittämällä opetusta taistelemme juuri niitä vastaan. Tavoiteidentiteettiin liittyy kyky ymmärtää muita, mutta ymmärtää, miksi jokin kielteinen asia tapahtuu, ei ole sama kuin hyväksyä se.

Mikkolan tutkimustulosten mukaan monikulttuurisen identiteetin tukemisessa voidaan maltillisen kulttuurirelativismiin ohella painottaa yksilön kohtaamisen ensisijaisuutta (Mikkola 2001, tiivistelmä). Lähemmin pohdin tavoiteidentiteettiä kappaleessa 4.2.

Narsistinen persoonallisuus on vastakkainen kehittämistavoitteelle. Narsismi liittyy empatian puutteeseen ja huonoon itsetuntoon, vihamielisyyteen ja välinpitämättömyyteen, vallan ja menestyksen unelmiin, turhauttavaan haluun kontrolloida koko maailmaa, jatkuvaan ylistyksen janoon ja kateelliseen suhtautumiseen toiseen. Narsisti on itsekeskeinen ja mielestään kaikkietävä sekä kaikkivoipa. (Fornäs 1998, 312-331; Hargreaves 1994, 71). Vain terveen itsetunnon varassa voi empaattisesti asettua toisen asemaan ja tarkastella asioita toisen näkökulmasta (Kalliopuska 1984, 54-55) – ominaisuuksia, joita tarvitaan eri elämänmuodoista tulevia ihmisiä kohdattaessa. Empatia on kunnioitusta ja sietämistä. Viestintäkumppanin empatian aistii ja silloin viestintä helpottuu.

4.1.3 Kehitysnäkymiä

Postmoderni maailma tuottaa ongelmia ja haasteita koulujärjestelmälle ja sen toimijoille. Muutostahti on nopea. Opettajien vastaukset näyttävät jättävän nykyiset systeemit ja rakenteet koskemattomiksi tai kääntyvät turvallisiin menneisyyden myytteihin. Monessa suhteessa oppilaitokset jäävät modernistisiksi instituutioiksi, jotka pakosta ovat operoivinaan kompleksisessä postmodernissa maailmassa. (Helakorpi ym. 1996, 22.)

Koulujärjestelmämme on sitoutunut tiedon yli-ihannointiin ja vastaavasti aliarvioinut mielikuvien tuottamisen, luovan maailman. Sen tulisi siirtyä pysyvyyttä ja rationalisuutta säilyttävästä ajattelumallista kohti erilaisuuden, luovuuden, joustavuuden ja suvaitsevuuden arvostamista. (Helakorpi ym. 1996, 33.)

Olemme siirtymässä kohti oppimisyhteiskuntaa, jossa korostuvat elinikäinen oppiminen, oppimaan oppiminen, yhteistyötaidot ja kumppanuus. Sosiaalisuus, vastuullisuus, itseohjautuvuus ja aktiivisuus ovat opiskelijan avainominaisuuksia. Oppilaitoksen merkitys fyysisenä oppiympäristönä vähenee; sen tilalle astuvat verkot ja opintomodulien hakeminen eri paikoista. (Helakorpi ym. 1996, 8.)

Koulun kehityssuunta on kohti avointa oppimisympäristöä. Opitaan samankaltaisessa toimintaympäristössä, jossa tietoa sovelletaan jokapäiväisessä elämässä. Oppiminen on kokonaisvaltaista ja kokemuksellista toisin kuin aiemmissa ”opetustehtaissa”. Uudet tiedot hankitaan ongelmanratkaisu- ja toimintatehtävien avulla ja yhdistellään jo opittuun luovan ajattelun ja kriittisen pohdinnan kautta. Tietolähteinä käytetään tietokantoja ja sähköpostia. Opiskelu on itseohjautuvaa ja oppija myös kontrolloi sitä itse; opettajalla on ohjaajan ja tukijan rooli. Yksilöllinen opiskelu ja ryhmätoiminta vuorottelevat; siksi yhteistyötaidot ovat oleellinen osa oppitavoitteita. (Helakorpi ym. 1996, 138.)

Opettajan asiantuntijanrooli muuttuu luokkatyöskentelijästä valmentajaksi ja kehittäjäksi, tiedonsiirtäjästä ohjaajaksi. Opettaja vapautuu luennoitsijasta yksilöä niin tiedollisen kehittymisen vaiheissa kuin tunnetasoisten kehittymisen ja kypsytymisen vaiheissa tukevaksi mentoriksi. Opettajaa tarvitaan tulevaisuu-

dessakin, mutta häneen kohdistuvat tiedolliset ja taidolliset vaatimukset kasvavat huomasti. (Helakorpi ym. 1996, 42.)

Edellä luonnosteltuun opettamisen ja kasvattamisen laajaan työkenttään nähden voidaan kysyä, onko ammattinimikkeessä opettaja nähtävissä perinteen rasiitta. Opettaja-termi rakentaa kuvaa tiedonsiirtäjästä. Tukeeko vain osan toimenkuvasta kattava nimike väärää julkisuuskuvaa kymmenien tuhansien suomalaisten päivittäisestä työstä?

4.2 Oppilas ja oppiminen

Behavioristinen oppimisteoria näki oppimisen ärsyke-reaktio -kytkennän vahvistumisena (Kristiansen 1998, 17); oppijan tietoisuuden ja tunteiden vaikutusta ei otettu huomioon. Ulkoa oppiminen korostui ja opettaja nähtiin tiedon jakajana. Opetuksen tavoitteet pyrittiin etukäteen määrittämään yksityiskohtaisesti, kernaasti behavioraalisella, näkyvällä käyttäytymisen tasolla (von Wright 1996, 10; Leino & Leino 1997, 27). Behavioristisen käsityksen mukainen opiskelu tyytyi useimmiten opittavien asioiden pintaprosessointiin eikä tiedon omaehtoista soveltamista ja työstämistä (elaborointia²) edellytetty (Kristiansen 1998, 18).

Nykyinen ihmiskäsitys korostaa ihmistä aktiivisena, koko ajan maailmaa havainnoivana ja sitä refleктоivana olentona (Helakorpi ym. 1996, 110). Konstruktivistisen oppimiskäsityksen mukaan ihminen uutta oppiessaan valikoi informaatiota sekä tulkitsee sitä käsityksensä, odotustensa ja tavoitteidensa pohjalta. Uutta tietoa pyritään ymmärtämään jo olemassa olevan tiedon pohjalta. Konteksti jättää jälkensä siihen, miten informaatiota tulkitaan ja miten näin syntyvää tietoa voidaan myöhemmin hyödyntää. Tiedon rakentaminen on kytköksissä oppijan motivaatioon, emootioihin ja arvoihin sekä kognitiivisiin prosesseihin. Tiedon olemukseen vaikuttavat siis aina se kokemusmaailma, käsitteistö ja näkökulma, joka kulloinkin tietoa synnyttää ja tarkastelee. Tieto ei koskaan ole sellaisenaan siirrettävissä yksilöiden välillä, vaan se on jokaiselle erikseen henkilökohtaista ja toisille luoksepääsemätöntä. (von Wright 1996, 10; Leino & Leino 1997, 31; Kristiansen 1998, 26-27.)

Tällainen oppimiskäsitys saa kiinteän, yhdenmukaisen ja yksityiskohdaisen opetussuunnitelman näyttämään oudolta, koska oppilaiden ennakkotieto samastakin aiheesta on yksilökohtaista, eikä tarjottua tietoa omaksuta yksityisesti (von Wright 1996, 18). Toisaalta opetussuunnitelmadokumentilla on oppikirjan sisältöä selventävä ja tukeva merkityksensä, kun ryhmän eteen astuu kokematon, nuori opettaja, jolla ei ehkä ole kokonaisnäkemystä tehtävästään.

Uusi tiedonkäsitys korostaa kokemuksellista oppimista (Helakorpi ym. 1996, 56). Von Wright toteaa, että behaviorismin hylkääminen johti keskittymiseen käsitteiden oppimiseen, kokemuksellisuuteen ja luovaan toimintaan; samalla unohdettiin taitojen keskeinen rooli ihmisen toiminnassa. Konstruktivistisesta näkemyksestä tulisi seurata taitojen oppimisen uusi tulkinta, joka painot-

² Kristiansen 1998, 10 määrittelee elaboroinnin tiedon soveltavaksi harjoittelemiseksi.

taa ymmärtämisen keskeistä merkitystä. Toinen konstruktivismin harhatulkinta oli vaatimus luopua luennoimasta valmista tietoa oppilaille, koska näiden tulee itse luoda oma tietonsa. Valmista tietoa ei ole, mutta oppilaat rakentavat tietoa opetusmenetelmästä riippumatta. Systemaattista opetusta tarvitaan edelleen, koska oppilaan itseohjautuvuudella on rajansa. (von Wright 1996, 11-12.)

Perry (1968) on tutkittuaan 17–22-vuotiaita collegeoppilaita havainnut yhdeksän älyllisen ja eettisen kehityksen vaihetta, joita läpikäydessään nuori etenee me-oikea-hyvä/toiset-väärä-paha -polariteetista kohti identiteettiä, jota luonnehtivat vastuunotto ja omien kannanottojen perusteleminen (Perry 1968, 9-10).

Marton ym. (1983, 138, 140) ovat nimenneet osin Perryn tulosten perusteella oppimisen kolme vaihetta: pintaasuuntaisen sekä syväsuuntaisen oppimisen sekä omien kannanottojen vaiheen, johon liittyy tietoisuus vaihtoehtoisista tavoista käsittää ilmiö. Pintaasuuntaisessa oppimisessa tieto on määrällistä, absoluuttista ja ulkoa opittavissa. Syväsuuntaisessa oppimisessa sanat eivät ole tärkeitä, vaan niiden takana piilevät ajatukset ja ajatusten yhteydet. Omien kannanottojen vaiheessa esitetään perusteltuja näkemyksiä, mutta samalla pyritään ymmärtämään muiden kantoja ja tulkitsemaan ja arvioimaan niitä. Åhlberg on kehittänyt Perryn sekä Entwistlen ja Ramsdenin (1983) ajatuksia edelleen neljäksi oppimisen alastrategiaksi ja tiivistänyt niiden erot kuviossa 4 (Åhlberg 1990, 69-73). Åhlbergin mukaan erottelu sopii erityisesti kirjallisen materiaalin oppimiseen.

LÄHESTYMISTAPA	SEN KUVAUS	OPPIMISTULOKSET
Pintaoppimiseen suuntautunut	Pintaoppimisen menetelmät ovat yksityiskohtien mieleenpainaminen ja mahdollinen ylioppiminen.	Pinnallinen ymmärtäminen
Pyritään selvittämään vain päättelyjen kulut (rakenne)	Analysoidaan tekstistä johtopäätökset ja argumentointi sekä evidenssi. Tässä työssä ollaan kriittisiä, mutta kokonaiskäsitys jää muodostamatta.	Keskinkertainen ymmärtäminen
Pyritään vain yleiskäsityksen saamiseen	Tekstistä luodaan yleiskäsitys. Tämä käsitys liitetään lukiessa aikaisempiin kokemuksiin ja opittavat asiat sovelletaan omaan elämään, mutta tarkka päättelyjen analysointi jää suorittamatta.	Keskinkertainen ymmärtäminen
Syväoppimiseen suuntautunut	Oppija luo ensin yleiskäsityksen siitä, mitä on tarkoitus oppia. Opiskellessaan hän pohtii myös sitä, mitä opiskeltava asia merkitsee hänen omaan elämäänsä sovellettuna. Hän analysoi esiin päätteilyt ja niiden rakenteen. Hän pohtii kriittisesti sekä päätteilyjä että kokonaisjäsentelyä.	Syvä ymmärtäminen

KUVIO 4 Syväoppimisen ja pintaoppimisen olennaiset erot (Åhlberg 1990, 72, Entwistle & Ramsdenia, 1983, soveltaen. Kirjoittaja muokannut taulukkoa.)

Littlewood (1984, 69-80) on tiivistänyt vieraan kielen oppimisen kaksi perusnäkemystä malleiksi. Taitojen oppimismalli (skill-learning model) näkee kommunikatiivisen kompetenssin hankkimisen taitojen kehittämisenä. Oppimisen edellyttämä kielimateriaali saadaan opetuksen kautta. Vieras kieli on suoritustaito, johon sisältyy niin tiedollinen kuin käyttäytymis- ja toiminta-aspekti. Tiedollinen aspekti tarkoittaa esimerkiksi niiden sääntöjen sisäistämistä, joiden avulla käyttäytyään asianmukaisesti. Sääntöjen ja skeemojen, tietorakenteiden hallitseminen tarkoittaa kieliopin, sanaston valinnan ja sosiaalisten konventioiden osaamista. Käyttäytymiskomponentti tarkoittaa näiden sääntöjen asteittaista sisäistämistä ja automatisointia, jolloin sujuva kielenkäyttö tulee mahdolliseksi. Kielen osakomponentit ja -taidot liittyvät kokonaisuudeksi, kun kieliainesta harjoitellaan jatkuvasti: käytetään kieltä, tehdään harjoituksia. (Littlewood 1984, 73-76; Julkunen 1998, 17.) Littlewood (1984, 70-71) näkee vieraan kielen oppimisen myös akkulturaationa, jolla on funktionaaliset ja sosiaaliset tavoitteet.

Luovan konstruoinnin malli (creative construction model) muistuttaa äidinkielen oppimista. Kielimateriaali saadaan ympäristöstä. Oppiminen on tiedostamatonta ja spontaania. Vieras kieli omaksutaan viestimällä sen avulla mielekkäissä tilanteissa – kielikylpyopetuksessa, televisiota seuraamalla, altistamalla kielelle tietokonepelien tai internetin kautta. (Littlewood 1984, 69-70; Julkunen 1998, 17-18.)

Vieraan kielen oppimisen perusasetelmaa voidaan valaista oppijan näkökulmasta seuraavasti. Oppijan sekä omaa että vierasta kulttuuria koskeva kuva laajentuu ja tieto sen taustalla olevista normeista, odotuksista ja käsityksistä lisääntyy. Tätä voidaan tukea tietoisien tai tiedostamattoman vertailun mahdollistavilla menetelmillä – mentaaleilla kuvastimilla. Oppimisprosessissa on mukana monia kieleen, kulttuuristandardeihin ja ympäristöön liittyviä tekijöitä. (Kaikkonen 1993, 47-48.)

Kohonen (1993, 267) näkee kielen oppimisen kehittymisenä kolmella tiedon, taidon ja tietoisuuden alueella: itsestä tietoisuuden (minäkäsityksen, itsearvostuksen ja yhteistyön), metakognitiivisen tietoisuuden (oppimisprosessia koskevan tiedon) ja tehtävätietoisuuden (kieltä ja kommunikaatiota koskevan tietämyksen). Minäkäsitys (self-concept) tarkoittaa omien mentaalisten ja fyysisten piirteiden summaa. Se voidaan jakaa akateemiseen minään kuten kieli-minään ja muihin oppiainekohtaisiin minän osiin, sekä ei-akateemiseen minään, eli minän sosiaalisiin, emotionaalisiin ja fyysikaalisiin osiin ja niiden alueille. Itsetunto (self-esteem) viittaa siihen, miten henkilö arvostaa itseään; se voi olla kielteinen tai myönteinen. (Kohonen 1993, 268-269.)

Kielten oppiminen vaatii jatkuvia ponnistuksia, kykyä ja rohkeutta tulla toimeen jopa uhkaavalta tuntuvan tuntemattoman kanssa, sietää monimerkityksellisyyttä ja näyttää lapselliselta tehdessään virheitä. Tasapainoinen minäkuva auttaa näistä karikoista selviämistä; kielen oppiminen ei ole vain kognitiivinen tapahtuma. (Kohonen 1993, 270.)

Oman oppimisen ohjaamista reflektoiden, arvioiden ja sen suuntaamista kokonaisuuksien muodostamiseen kutsutaan metakognitiivisiksi taidoiksi: op-

pija tiedostaa oppimistyyliinsä ja ymmärtää miten ohjautua asetettuihin päämääriin (Helakorpi ym. 1996, 111). Oppimisstrategioista von Wright mainitsee selvittämisen, kyselemisen, yhteenvedon tekemisen ja tekstin jatkon ennustamisen, tiivistämisen ja jäsentämisen. Niillä opetetaan kriittisen ajattelun ja itsereflektion taitoja, jotta oppilaat vähä vähältä oppisivat arvioimaan omaa osaamistaan ja sen puutteita: tunnistamaan aukkokohtia tiedoissaan ja taidoissaan sekä ymmärtämään omaa motivaatiotaan. Lyhyesti: oppimaan mielekkään itsesäätelyn valmiuksia. (von Wright 1996, 15-16. Ks. Julkunen 1998, 25-27.)

Kommunikatiivisella oppimisella halutaan oppia ymmärtämään toisen ihmisen arvoja, ihanteita, moraalisia ratkaisuja, tunteita ja käsitteitä kuten vapautta, oikeudenmukaisuutta, rakkautta, autonomiaa, työtä, sitoutumista ja demokratiaa, sekä näitä koskevien viestien merkitystä. Kommunikatiivinen oppiminen keskittyy tavoitteiden saavuttamiseen sen sijaan että pyrittäisiin syyseuraus -suhteiden valvontaan suoritusten parantamiseksi. Kommunikatiivinen oppija pyrkii ymmärtämään, mitä toinen viestinnällään – puheellaan, kirjoituksellaan, tanssillaan ym. – tarkoittaa. Näin viestijöiden välille syntyy hermeneuttinen kehä. (Mezirow 1995, 25-26.)

Kulttuurienvälinen oppiminen tarkoittaa kasvamista kohti monikulttuurista olemusta ja identiteettiä. Tällöin yksilö kulttuurikuvan laajetessa ikään kuin asettuu oman ja vieraan kulttuurin välille. Kaikkosen mukaan kulttuurikuvan laajentuminen on kaksitahoista: tietoisuus omasta kulttuuriympäristöstä, kielestä ja kulttuuristandardeista kasvaa. Kasvu koskee myös vieraan kulttuurikuvan vastaavia elementtejä. (Kaikkonen 1999b, kuvio 1.)

Vuonna 2003 yleissivistävän kieltenopetuksen tavoitteena – olkoonkin että tavoitteen saavuttaminen jää joskus haavekuvaksi – on sisäisen motivaation (kappale 4.3) varassa toimiva elinikäinen oppija, joka on sisäistänyt menestyksensä kulttuurienvälisen toiminnan edellytykset: halun kehittää empatiakykyä, toiseuden arvostamisen, monitulkintaisuuden sekä erilaisuuden ymmärtämisen ja sietokyvyn kasvattamisen, herkistymisen taidon ja kyvyn ottaa etäisyyttä omaan kulttuuriin (Kaikkonen 2001, 352). Hänelle kielenhallinta on tarkoituksenmukaisten metakognitioiden, opiskelustrategioiden ja tiedonhankintataitojen tukema non-stop -prosessi. Hän tiedostaa stereotypiansa, pohtii niitä ja murtaa ne (Kaikkonen 1994, 87; Mikkola 2001, 115). Hän tuntee omaan kulttuuriinsa kohdistuvia stereotypioita ja pyrkii osoittamaan ne vääriksi yleistyksiksi. Rasismi, ennakkoluuloisuus, etnosentrisyys ja narsistiset ajatusmallit eivät leimaa hänen toimiaan. Näin hän kulttuurien kohdatessa on valmis astumaan ensimmäisen askelen kohti uutta kumppaniaan. Tällainen henkilö on oppinut, mutta ennen kaikkea sivistynyt. Hän on kulttuurienvälisen toiminnan kannalta ”hyvä ihminen”, joka on kehittymässä vielä paremmaksi.

4.3 Motivaatio

Motiiveista puhuttaessa on usein viitattu tarpeisiin, haluihin, vietteihin, sisäisiin yllykkeisiin, palkkioihin ja rangaistuksiin, jotka virittävät ja ylläpitävät yksilön käyttäytymisen suuntaa joko tiedostamattomina tai tiedostettuina. Motivaatiolla tarkoitetaan motiivien yksilössä aikaansaamaa tilaa, joka määrää, millä vireydellä (aktiivisuudella, ahkeruudella) ja mihin suuntautuneena yksilö toimii. (Peltonen & Ruohotie 1986, 22; Ruohotie 1998, 36.) Näin se osaltaan määrää oppimistulosten määrää ja laatua. Oppimistulokset vuorostaan vaikuttavat motivaatioon.

Oppimismotivaatioon liittyviä tekijöitä ovat persoonallisuus, fyysinen ympäristö, sosiaalinen vuorovaikutus ja oppiaines (Peltonen & Ruohotie 1992, 82). Motivaatio viriää viime kädessä yksilön omassa kokemuspöyrissä. Opetuksessa on tärkeää saada oppilaat kokemaan sisällöt mielekkäinä sekä toisaalta aktivoida heidän älynsä. Marton ym. (1983, 128) näkevät tärkeänä, että tieto omaksuttaisiin samankaltaisissa ympäristöissä kuin sitä käytetään – ennen kaikkea sosiaalisissa yhteyksissä. On myös tärkeää, että oppilas voi kokea mieluisia onnistumisen ja edistymisen tunteita; tämä vaatimus korostaa kannustavan palautteen merkitystä (Kari 1986, 59; Peltonen & Ruohotie 1992, 83.)

Ruohotie (1998, 37-38) jakaa motivaation sisäiseen ja ulkoiseen, joskaan niitä ei voida pitää täysin erillisinä toisistaan. Sisäinen motivaatio perustuu sisäisille palkkioille, ulkoinen ulkoisille. Esimerkki sisäisestä motivaatiosta on peruskoululainen, joka opiskelee, koska vieras kieli on hänestä kiinnostavaa ja hauskaa. Hän arvostaa kohdekulttuurin kieltä ja asukkaita ja samaistuu mielellään kulttuurin jäseneksi. Ulkoisen motivaation varassa opiskeltaessa kieli nähdään välineenä, jonka avulla saavutetaan esimerkiksi parempi palkka, korkeampi sosiaalinen asema, ehkä opettajan kiitos – tai vältetään opettajan moitteet. (Leino 1979, 63-64; Marton ym. 1983, 111, 145; Imsen 2000, 51, 278 alkaen.)

Kielten opiskeluun liittyy toisenlaisia affektiivisiä tekijöitä kuin muihin aineisiin. Vastenmielisyyteen niitä kohtaan saattaa liittyä muutakin kuin todellinen tai luuloteltu vaikeus. Kielet eivät ole pelkästään lingvistisiä järjestelmiä, vaan ne edustavat kokonaisia kulttuureita. Jos jokin kulttuuri ei kiinnosta tai ennakkoluulot jotain kansaa kohtaan ovat voimakkaita, ei sen kieltäkään haluta välttämättä oppia. (KIMMOKE 2001, 36.)

Tutkittaessa yhdeksäsluokkalaisten käsityksiä kouluaineiden tärkeydestä ruotsi sijoittui 17 aineesta seitsemännelle sijalle; silti ruotsista ei oppiaineena pidetty (Kärkkäinen 1993, 133). Myös keväällä 2001 Opetushallitus tutki yhdeksäsluokkalaisten ruotsintaitoja ja asenteita ruotsin opiskelua kohtaan perusopetuksen päättyessä. Sekä A- että B-kielessä pojat suoriutuivat tyttöjä heikommin taitoja mitattaessa: tehtävien ratkaisuprosentti oli A-ruotsissa tytöillä keskimäärin 64, pojilla 58, B-ruotsissa tytöillä keskimäärin 59, pojilla 46. Erinomaiseksi katsottavan tuloksen alaraja oli 85%, heikon yläraja 45%. Viisiportaisella asteikolla (jossa numero kolme osoitti neutraalia suhtautumista, korkeammat luvut positiivista ja alemmat luvut negatiivista suhtautumista) mitaten A-ruotsia

lukeneet pojat saivat keskiarvokseen 2.3, tytöt 3.1. Ruotsia pidettiin tarpeellisenä työelämässä (keskiarvo 4). Kuitenkaan sitä ei toivottu kouluun lisää, se ei kuulunut lempiaineisiin eivätkä oppilaat katsoneet tarvitsevansa sitä jokapäiväisissä tilanteissa. B-ruotsin asennekysely tuotti tyttöjen osalta keskiarvon 2.9, poikien osalta 2.4. Muuten tulokset olivat samansuuntaiset kuin A-ruotsin kyselyssä. (Ruotsin osaaminen peruskoulun päättyessä.)

Miten edistää motivaatiota? Mennecke (1993, 44 alkaen) näkee tiedonvälityksen strategioina oppilaskeskeisyyden – jolloin oppilas opiskelunsa subjektina toimii omapohjaisesti ja esimerkiksi ilmaisee omia mielipiteitään – ja työkentelyn haasteellisuuden. Koulutettaville tulee luoda mahdollisuus kokea työn iloa (Julkunen 1998, 30). Sisäisiä palkkioita käytettäessä opinhalu syttyy oppilaan ja tehtävän vuorovaikutuksesta, aktiivisuudesta, tiedonjanosta ja edistymisen tunteesta, ei opettajan vaatimuksista. Sisäiset motivaatiotekijät ratkaisevat suurelta osin, kuinka paljon voimavaroja oppimistehtävään käytetään, kuinka siihen keskitytään ja kuinka vastustuskykyisiä keskittymistä häiritseville tekiöille ollaan. (Kari 1986, 74; Peltonen & Ruohotie 1992, 89.)

Säädökset edellyttävät, että arviointi on kannustavaa. Toisaalta sen tulee antaa oppilaalle todenmukainen kuva hänen kyvyistään. (POPS 85, 29-38.) Nuoren kyvyt eivät ole saavuttaneet aikuisen tasoa; oppilasta ei siksi saisi tuomita kovin ankarasti. Kun vielä muistetaan näkemys kolmitasoisesta oppimisesta (kaikki oppiminen ei merkitse asioiden syväsuuntaista käsittämistä), voidaan oppilaan suorituksesta useimmiten löytää palkitsemisen – ulkoisen motiivoinnin – arvoisia puolia. Satunnainen palkitseminen silloin tällöin on tarpeellista, koska se vahvistaa onnistumisen kokemuksia (Peltonen & Ruohotie 1992, 85). Kehuminen ei maksa mitään. Oppilasta voidaan palkita myös tavoitteiden suuntaisella kirjallisuudella, stipendeillä ja opintoretkillä, jotka kaikki edistävät tavoitteiden saavuttamista.

Etsittäessä keinoja motivoida oppilaita tulee muistaa, että oppikirjassa ei voida käsitellä samoja aihepiirejä kuin viihteessä (kappaleet 3.5.1 ja 3.6). Oppikirja ei saisi panna alulle torjuvaa käyttäytymistä. Niin ollen se ei saa olla vastenmielinen eikä ikävä (kappaleet 3.4 ja 5.1) – päinvastoin, aineksen tulisi herättää uteliaisuutta, eikä kenenkään halventaminen kuulu perusopetuksen tavoitteisiin. Oppilaan vieraskuvan realistisuuden kohentamiseksi kulttuuriaineeseen tulee silti sisältyä myös nurjan puolen esittelyä. Karin oppiaineen affektiivisia vaikutuksia koskevat tutkimustulokset antavat syyn olla pidättyväinen kielteisävyyistä ainesta tarjottaessa. Ensinnäkin kielteinen aines vaikuttaa oppilaisiin voimakkaammin kuin myönteinen; toiseksi asenteet muuttuvat sitä voimakkaammin, mitä etäisemmästä kulttuurista kerrotaan (Kari 1980, 184, 187).

Keinoina kohentaa motivaatiota Leino mainitsee television, elokuvien ja iskelmien sekä toisaalta ulkomaalaisten vierailijoiden ja lehtien käyttämisen opetuksen apuna sekä kirjeenvaihtotovereiden hankkimisen (Leino 1979, 67). Kaikki nämä keinot liittyvät kulttuurikuvan laajentamiseen ja ovat edelleen käyttökelpoisia. Myös Okada, Oxford ja Abo (1996, 118-119) pitävät kulttuurin esittelyä motivaatiota edistävänä tekijänä. Tietotekniikan kehittyminen on avannut mahdollisuudet reaaliaikaiseen yhteydenpitoon kulttuurien välillä, ja

kokonaan uusia oppivälineitä on esitelty. Ihmisten liikkuvuus on lisääntynyt, joten Suomessa asuu vieraiden kulttuurien edustajia – pakolaisia, opiskelijoita, yrittäjiä, paluumuuttajia – enemmän kuin keskikoulun aikoihin. Opiskelun poikkikulttuurisuudelle on näin ollen kohtalaiset edellytykset (ks. 4.4).

Mennecke (1993, 50-51) toteaa Risageriin nojaten, että painotuotteen visuaalinen olemus vaikuttaa motivaatioon. Esityksen on oltava ajanmukaista; valokuvat vanhenevat nopeasti, koska lukija havaitsee vaatetuksen ja hiusten kuosin muuttumisen herkästi. Kohdekulttuurin sankarit vanhenevat tai heidän roolinsa muuttuu; Hej på dig -sarjan kannessa esille tuotu tennistähti Björn Borg merkinnee nykynuorille joko urheiluvaatetta tai hajustetta – tai sitten ei mitään. Nelivärikuvituksen mahdollisuus johdattaa tekijöitä painottamaan kulttuurin visualisoitavissa olevia puolia ja saattaa johtaa materiaalin ylimitoitettuun koreuteen (kappale 3.5.3).

Toiseksi Mennecke (1993, 47-48) peräänkuuluttaa huumoria. Sen avulla voidaan käsitellä esimerkiksi stereotyyppioita. Varovaisuutta varmaan vaaditaan: huumorintaju vaihtelee yksilöstä toiseen. Oppilaiden on ehkä hyvä tutustua opettajan johdolla etnisiin vitseihin ja pohtia, mikä heitä niissä naurattaa (kappale 2.2.4).

Slangin käyttö saattaisi tuntua hyvältä keinolta puhutella kasvuikäisiä oppilaita, mutta Alanen (2000) muistuttaa, että slangi ei ole alueellisesti eikä sosiaalisesti yhtenäistä, se vanhenee nopeasti eikä sitä voi käyttää aina ja kaikkialla, koska ilmaisutyylin edellytetään vastaavan viestintätilanteen vaatimuksia.

Vaikka henkilögallerian kulttuuri ja äidinkieli ovatkin erilaiset kuin lukijan, samuuden ja tapahtumien relevanssin kokeminen varmaan helpottuu, jos lukija ja kirjan henkilöt ovat samasta sosiaaliryhmästä – ehkä Hofsteden mainitsemasta laajasta keskiluokasta. He voivat esimerkiksi olla yläasteikäisiä koululaisia, joilla on aivan tavallisia harrastuksia. Heidän ajatusmaailmansa ei saa vastaanottajaryhmän kannalta olla vaikeaselkoinen eikä heidän ongelmiaan tule korostaa, ainakaan jos niihin ei esitetä ratkaisua. Toisaalta koulussa ei voida tarjota vain tasapaksua keskinkertaisuutta, vaan henkilökuvien kirjon on oltava laajempi. Muuten oppikirja välittää vääristynyttä tietoa väestöstä (kappale 3.5.1) – olettamani Prokrustes-efekti (ks. 7.4) kaventaa sen henkilökuvasta.

Yhtenä kertomisen tekniikkana voi olla mielikuvitusmatkailu: lähetetään suomalaisnuoria opiskelun tai matkailun merkeissä katsomaan millaista Ruotsissa on, ”mistä ruotsalaiset on tehty”. Mielikuvitusmatkailun näyttämön sijoittaminen Ruotsiin liittyy kulttuurikuvan esittelyn luontevaksi osaksi oppikirjaa. Autenttisten tuotteiden esitleminen alkuperäisessä kontekstissaan helpottuu, kun niitä esimerkiksi näkyy katukuvassa. Vieraskieliseen ympäristöön sukeltaessa tekijät voivat osoittaa suomalaisnuorten mallien kautta, että kulttuurienvälisestä viestintästä on pakko oppia, että sitä voidaan oppia ja että tulokset ovat palkitsevia.

Roolimme ovat paljolti sukupuolistuneita (Crompton 1999, 203; Keskinen 2001, 191-192), halusimme tai emme. Niinpä tekniikan saavutusten liittäminen kulttuurikuvan aineksiin puhutellee useimpia poikia, urheilun ja nuorisokulttuurin sankarien molempia sukupuolia. Pohjoismaissa tosin lienee yhä vähem-

män esteitä sille, että tyttö kiinnostuisi tekniikan aiheista ja ammateista, poika hoiva-alasta.

Kaikki edellä luetellut tekijät ovat kodin ulkopuolisia. Vanhempien kannustavalla kasvatuskäytännöllä on myönteinen vaikutus sekä tyttöjen että poikien koulumenestykseen (Peltonen & Ruohotie 1992, 92). Kodin asenteet vieraita kulttuureita ja niiden edustajia kohtaan vaikuttavat varmasti lapsen asenteisiin. Kun tämän päivän koululainen on huomispäivän päättäjä, on äideillä ja isillä säätäjien, opettajien ja oppimateriaalin laatijoiden ohella vastuu, millaiseksi tulevaisuutemme muodostuu.

4.4 Kohti kulttuurienvälisen toiminnan kompetenssia

Kulttuurienvälisen viestinnän määrittelemisen edellyttää sanaparin molempien sanojen määrittelemistä. Kulttuuri on määritelty kappaleessa 2.1 yhteisön elämänmuodoksi. Viestintä (kappale 3.5) on kielen, eleiden, vaatetuksen, liikkumisen tai tilankäytön käyttämistä ilmaisuun ainakin kahden yksilön välillä (Hinnenkamp 1994, 5). Sen osapuolet kuuluvat aina johonkin kulttuuriin. Kieli yksinään ei ole kattava tekijä kulttuureja eroteltaessa. Kramsch (1998, 81-82) näkee erottelevina tekijöinä sosiaaliluokan, etnisen ryhmän ja sukupuolen. Kulttuurienvälisestä viestintästä ei siis tapahdu vain eri kieliryhmien välillä, vaan myös kieliryhmiin sisältyvien alakulttuurien välillä. Keskeistä on, että osapuolet ovat erilaisia koska heidän kulttuurinsa ovat erilaiset (Hinnenkamp 1994, 9). Oppikirjaa kirjoittaessaan aikuinen, akateemisesti koulutettu pedagogi viestii nuorisokulttuurin edustajien kanssa. Tutkimuksessani korostuu kansallisvaltion raja kulttuurirajana, koska empiirinen materiaali on nimenomaan laadittu Suomessa asuville suomenkielisille.

Viestinnän osapuolet ovat oman todellisuutensa vankeja. Viesti rakentuu yhdessä arvomaailmassa ja tulkitaan toisessa. Sen välittymistä säätelevät havaitsemisen lait. Näin ollen "tarkoitettu" viesti ei ole identtinen "paljastetun" viestin kanssa. Sapirin ja Whorfin hypoteesi ilmaisee lingvistisen suhteellisuusperiaatteen, jonka mukaan kieli, ajattelu, käyttäytyminen, maailmankuva ja todellisuus ovat keskenäisessä suhteessa (Krausser 1988, 146-147; Whorf 1988, 12). Hypoteesin mukaan ihmisen saavuttama ymmärrys todellisuudesta on koko ajan nähtävä suhteessa kieleen, jota ihminen puhuu – eri kieli on eri maailma (Lehtonen 1990, 6-7). Alitolppa-Niitamo toteaa, että kulttuurienvälisen viestintä aiheuttaa helposti osapuolten molemminpuolista ahdistusta (kutsukaamme sitä viestintäahdistukseksi), koska tilanteessa on niin monia epävarmuustekijöitä, joita emme pysty hallitsemaan (Alitolppa-Niitamo 1992, 157).

Aiemmin keskeisenä pidetyistä kielellisestä kompetenssista (muotojen ja rakenteiden hallinnasta) ja kommunikatiivisesta kompetenssista (taidosta käyttää kieltä tilanne- ja asiayhteyksissä) on siirrytty kulttuurienvälisen ymmärryksen, dialogismiin pohjaavan viestinnän ja kulttuurienvälisen toiminnan kompetenssin käsitteisiin (Kaikkonen & Kohonen 2000, 8). Taitavan kulttuurienvälisen

toimijan tulee kyetä osoittamaan kunnioitusta erilaisesta kulttuurista tulevaa kohtaan; hänellä pitäisi olla kyky ottaa toinen huomioon ja suhtautua häneen myönteisesti. Tarvitaan interaktiivista asennetta eli kykyä reagoida toisen käyttäytymiseen ilman emootioita ja tuomitsemista. Tarvitaan myös tietoa käsitteistä ja niiden välittämistä viesteistä, erityisesti kun kerrotaan itsestä toiselle. Empatiakykyä tai ainakin pyrkimystä siihen tarvitaan myös, samoin halua etsiä ratkaisuja yhteisiin ongelmiin. Osapuolilla tulisi olla tietoa roolikäyttäytymisestä, joka liittyy ajatustenvaihtoon ja keskinäiseen sopusointuun. Korrektin viestinnän, sekä kielellisen että kielenulkoisen, kyky tulisi hallita. Vielä tulisi sietää monitulkintaisuutta. (Kaikkonen 1999b, 22.)

Lehtonen näkee kulttuurienvälisen toiminnan kompetenssin kykynä tavoitteelliseen ja tulokselliseen kommunikointiin vieraassa kulttuurissa - suomalaisten kohdalla lähes aina vieraalla kielellä. Paitsi riittävää sosiaalisten arvojen, tapojen, tottumusten, lakien, normien ja yhteiskunnallisten järjestelmien tunteudesta edellytetään kompetentilta toimijalta monia henkilökohtaisia ominaisuuksia. Hänellä on oltava realistisen myönteinen käsitys itsestään. Osvien käyttäytymisvalintojen tekeminen edellyttää herkkyyttä tunnistaa ympäristön sosiaalisia rakenteita, sen normeja, arvoja ja odotuksia. Kulttuurienvälisen toiminnan kompetenssiin tarvittavien tietojen, valmiuksien ja taitojen antaminen koulussa ei voi olla yksinomaan kielenopettajan vastuulla, vaan sen tulee kuulua koulun kaikkien oppiaineiden tavoitteisiin. (Lehtonen 1993, 24-25.)

Kaikkonen toteaa, että autonomiseksi toimijaksi - ihmiseksi joka ei vain omaksu ja jäsennä tietoa, vaan arvioi sitä ja muokkaa ympäristöään aktiivisesti (Kaikkonen 1995a, 29) - kasvamisessa voivat auttaa kaikki tahot ja kouluaineet, mikäli autonomiseksi kasvamisen ja kulttuurien välisen oppimisen tavoitteet tulevat riittävän selkeiksi. Vasta omien havaitsemis- ja käyttäytymismallien paljastaminen sekä reflektointi osoittavat niiden historiallisen sidonnaisuuden ja kansalliskeskeisen rajoittuneisuuden. Tällöin yksilö pystyy hyväksymään vieraskulttuurista käyttäytymistä ja kysymään, onko oikein yleistää oma arkikäyttäytyminen ainoaksi oikeaksi. (Kaikkonen 1995a, 34-35.)

Viestintäkompetenssi sisältää paitsi sanallista viestintää myös kielenulkoisen viestinnän hallitsemisen, rooliodotusten, käyttäytymisrutiinien ja rituaalien - vaikkapa paavin käden suutelemisen tai japanilaiselle kauppakumppanille kumartamisen - hallinnan. Viestintään liittyy aina emootioita, ja ne on osattava kielentää. Tärkeää on onnistua tavoittamaan oikea suoruusaste: monessa kulttuurissa kritiikki ja torjunnat on ilmaistava varovaisesti (Kaikkonen 1995b, 42). Sanallisen ja sanattoman viestinnän on oltava sopusoinnussa (Kaikkonen 1995b, 45). Viestintäkompetenssi on siis kognitiivisen ja emotionaalisen tason tasapainon säilyttämistä, saman aaltopituuden löytämistä. (Kaikkonen 1995a, 36.)

Byram, Nichols ja Stevens (2001, 4-7) katsovat, että ”interkulttuurisen puhujan” (intercultural speaker) ominaisuuksiin on kuuluttava sekä lingvistisen että interkulttuurisen kompetenssin. Avainsanat ovat avoimuus, uteliaisuus, suvaitsevaisuus ja itsetuntemus. ”Interkulttuurinen kompetenssi” perustuu ensinnäkin asenteille - uteliaisuudelle, avoimuudelle, sille että omaa kulttuuria ei pidetä ainoana oikeana. Toinen tekijä on tieto siitä, miten sosiaaliset ryhmät ja

identiteetit toimivat sekä ilmenevät. Kolmanneksi tarvitaan kykyä vertailla kulttuureja, tulkita niitä ja suhteuttaa ne omaan kulttuuriin. Neljänneksi on pystyttävä hankkimaan tietoa vieraista kulttuureista ja käyttämään sitä välittömästi hyödyksi. Viides vaatimus on kriittinen kulttuuritietoisuus eli kyky arvioida oman ja muiden kulttuurien näkökulmia, käytänteitä ja tuotteita (ks. myös Alitolppa-Niitamo 1992, 168).

Byram on tiivistänyt kulttuurienvälisen viestinnän osatekijät taulukon muotoon. Hänen mukaansa osatekijät ovat taitoja, tietoja, asenteita ja sivistystä.

	Taidot tulkita ja asettaa yhteen	
Tiedot itsestä ja muista, kanssakäymisestä, yksilöllisestä ja yhteisöllisestä	Sivistys poliittinen kriittinen kulttuuritietoisuus	Asenteet itsensä suhteuttaminen toisten arvottaminen
	löytämisen ja interaktion Taidot	

KUVIO 5 Kulttuurienvälisen viestinnän osatekijät (Byram 1997, 34)

Kieltenopetus mielletään usein pelkäsi teknisten viestintätaitojen kuten sanaston ja rakenteiden välittämiseksi oppilaille. Ehkä tämä johtuu päättökokeiden takautuvasta vaikutuksesta; valtakunnalliset yhdeksännen luokan kokeet eivät juurikaan mittaa kohdekielen taustalla olevan kulttuurin hallintaa, eivät myöskään ylioppilastutkinnon kielten kokeet. On ymmärrettävää, että opetukseen varattu aika suunnataan niiden asioiden läpikäymiseen, joita kokeissa mitataan, koska koetulokset vaikuttavat suuresti oppilaan jatkokoulutukseen sijoittumiseen; sijoittumista pidetään yhtenä koulun laatukriteerinä.

Kulttuuriorientoituneen kielenopetuksen johtotavoitteena on auttaa oppijaa kasvamaan oman kulttuurin ja äidinkielen asettamien rajojen yli (Kaikkonen 1993, 49). Osatavoitteina voidaan nähdä perustieto vieraasta kielestä ja kulttuurista, johon liittyy riittävä ymmärtämiskompetenssi. Lisäksi tarvitaan avointa asennoitumista vieraita ilmiöitä kohtaan samoin kuin kykyä vieraan kulttuurin mukaiseen ajatteluun – tai ainakin kykyä empaattisesti eläytyä vieraan kulttuurien edustajien asemaan. Mahdollisuuden kohdata syntyperäisiä kielenkäyttäjiä ennen vieraaseen kulttuuriin sukeltamista tulisi sisältyä opiskeluun, jotta oppija voisi testata omaa viestintäkykyään ja saada rohkaisevaa palautetta taidoistaan. (Kaikkonen 1993, 44-45.) Ymmärtääkseni oppilaan kieliminän terveiden säikeiden vaaliminen on pätevän opettamisen ehdoton edellytys, koska ilman itsetun-

toa ja motivaatiota opiskelu muuttuu ikäväksi. Silloin kielten ja kulttuurien elinikäinen oppiminen jää toteutumatta.

Kulttuuritiedon opetuksen yhtenä tavoitteena on lisätä tietoa omasta kulttuurista ja antaa siten pohjaa vieraan kulttuurin ymmärtämiselle. Oppilaiden tulisi ymmärtää, että erilaisten kulttuurien olemassaolo ja toiseus ovat luonnollisia asioita. Kulttuuritietoisuuteen kuuluvat myös myötäelämisen kyky, suvaitsevaisuus ja oikeus esittää arvostelua, kunhan vain ei arvostella ylimielisesti (Mennecke 1993, 41 alkaen).

Kaikkonen määrittelee kulttuuristandardit sosiaalisaation kautta opituiksi käyttäytymismalleiksi ja toimintatavoiksi, jotka tuovat toimintaan ennakoitavuutta ja samankaltaisuutta. Niitä ovat kielelliset rutiinit – kuten asiaankuuluvat toivotukset aterioitaessa – ja rituaalit, kuten kättely ja poski- tai käsisuudelma. Kulttuuristandardien taustalla vaikuttavat säännöt, normit, arvot ja arvostukset. (Kaikkonen 1994, 97-99.) Osana kulttuuriorientoitunutta kieltenopetusta tulisi oppia sietämään kulttuurishokkia eli sitä stressiä, mikä seuraa ympäristön liiasta uutuudesta (Kaikkonen 1994, 100), ja kulttuuristandardien tahattomasta rikkomisesta seuraavaa palautetta (Kaikkonen 1993, 29), joka saattaa olla kummastunutta, jopa aggressiivissävyistä.

Kulttuurishokin piirteitä voi esiintyä myös lyhytaikaisissa kontakteissa (Kupiainen 1994, 47). Opintomatkoihin uhkaavaa kulttuurishokkia on pyrittävä lieventämään etukäteisvalistuksen lisäksi mahdollisuudella ryhmä- ja henkilökohtaisiin keskusteluihin (Kaikkonen 1993, 46). On eduksi, jos opettaja kokematta menettävänsä kasvojaan kykenee kertomaan itse tekemistään virheistä, ettei oppilaiden tarvitse toistaa niitä – lohduttamaan oppilaita. Muita ongelmia ovat matkan rahoittaminen, joka saattaa olla monivuotinen projekti ja ehkä sulkee osan ryhmän oppilaista ulkopuolelle, ja turvallisuus.

Työtapojen on herkistettävä oppilasta vieraan kulttuurin ilmiöille. Oppilasta tulee ohjata tietoisesti havaitsemaan vieraan kulttuurin eroja ja yhtäläisyyksiä omaan kulttuuriin nähden. Hänen on annettava pohtia yksin ja yhdessä muiden kanssa kokemuksiaan ja niiden yleistettävyyttä. (Kaikkonen 1993, 12, 58, 59.)

Kokemuksellinen oppiminen merkitsee autenttisten kokemusten reflektointia ja testaamista; se etenee kokemuksesta pohdintaan, skeeman muokkaantumiseen ja uuden skeeman kokeiluun (Kaikkonen 1994, 51, 80). Kolb määrittelee oppimisen prosessiksi, jossa tietoa luodaan kokemusta muuntamalla (transformation of experience) (Kolb 1984, 38); määritelmä korostaa kokemusta ja oppimisen prosessinomaisuutta samoin kuin yksilön vuorovaikutusta ympäristönsä kanssa (mt. 20, 34). Autenttisuus ei merkitse vain puhdasta alkuperäisyyttä. Autenttisuus koskettaa sydäntä – näin ilmaisee Fornäs käsitteen ytimen. Se edellyttää kykyä reflektioon: ”Minä sen tein!”. (Fornäs 1998, 332.)

Perusopetuksen työtavat ja oppimateriaalit tuottanevat oppilaille enimmäkseen välillisiä havaintoja vieraasta kulttuurista, vaikka aines pyritään nykyisin saamaan autenttiseksi – liittämään siihen Kaikkosen luettelemia aineksia kuten kirjallisuutta, sanomalehtiä, infomateriaalia, kirjeenvaihtoa, liikkuvan kuvan tallenteita, räätälöityjä tekstejä. Täysimittainen kokemuksellinen oppi-

minen edellyttää kuitenkin kulttuurien välitöntä kohtaamista, verkkokohtaamisina tai parhaassa tapauksessa syntyperäisten vierailijoiden, oppilasvaihdon ja opintomatkojen kautta (Kaikkonen 2000, 53 alkaen).

Ainakin harvinaisten kielten (venäjän, ranskan ja saksan) kohdalla ongelmaksi nousee vierailijoiden saatavuus (Kokkonen 2000, 122), sopivuus tehtäväänsä ja toiminnan rahoitus. Ryhmän eteen astuva vieras on paitsi oman kulttuurinsa edustaja, ehkä ensimmäinen ulkomaalainen jonka oppija kohtaa ja tarjoaa siten jokaisella eleellään aineksia tämän vieraskuvalle.

Opintomatkoilla kaikki aistikanavat välittävät tietoa, eivät vain luokkapetoksen visuaalinen ja auditiivinen. Kokemus syvenee, jos oppilaat asuvat vieraissa perheissä. Näin saadun intensiivitiedon merkitys oppilaan maailmankuvalle korostuu, jos kyseessä on ensimmäinen ulkomaanmatka. Matkustamisrutiinien puuttuessa se on osin yllättävä, säätelemätön, tietynlaista rohkeutta vaativa, mutta myös palkitseva.

Kaikkonen (1993; 1995a) pitää Tampereen normaalikoulussa toteutettujen kokeilujen nojalla simulaatiota mielekkäänä kulttuuriorientoituneen kieltenopetuksen työtapana. Kosketus vierauteen ja erilaisuuteen on saavutettava oman toiminnan kautta, jos vis-à-vis -tilanteeseen, esimerkiksi leirikouluun, ei päästä. Mainituissa kokeiluissa simulaatio toteutettiin 3–5 oppilaan ryhmissä, joissa kullakin oli oma roolinsa. Simulaatioon kuului johdantovaihe, toteutusvaihe ja jälkikeskustelu. Toisaalla tässä tutkimuksessa käsitän simulaation digitaalisesti tallennetuissa pseudoautenttisissa kulttuurikohtaamisissa harjaantumiseksi.

Oppilasta voidaan herkistää kulttuurin moninaisuudelle sekä ohjata häntä eläytymiseen ja toisen asemaan asettumiseen roolileikein, kenties roolipelein. Työskentelyyn voidaan liittää projektitöitä sosiokulttuuristen tai maantuntemuksellisten aiheiden parissa. Itsehankittu materiaali kasvaa, joten sitä varten tarvitaan oma kansio. (Kaikkonen 1994, 123, 142-149; 1997, 82.)

Opitun kognitiivinen uudelleenjäsentely ei liene mahdollista ilman affektiivista uudelleenarviointia. Jo opiskelun varhaisessa vaiheessa on syytä pyrkiä tilanteisiin, joissa päästään oppimaan empatiaa, toisen syvää ymmärtämistä ja siihen pohjautuvaa toimintaa (Kaikkonen 1993, 46; 1994, 123.)

Väkiluvultaan pieni kansamme tarvitsee kulttuurien välisen toiminnan taitoja, mutta ajoittain tunteenomaiseksi äitynyt väittely ruotsinopetuksen pakollisuudesta osoittaa, että emme ole päässeet syvään yksimielisyyteen siitä, mitä kieliä ja kulttuureita tulisi opettaa kaikille. Globaalisti ajatellen ruotsi on mini-kieli, Pohjoismaissa taas suuri kieli. Kansallisesti ajatellen ruotsin merkitys on suurempi lännessä kuin idässä.

Ottamatta kantaa ruotsinopetuksen pakollisuuteen voidaan todeta englannin ylivalta perusopetuksen kielivalinnoissa ja Opetushallituksen näkemys harvinaisempien kielten tarpeellisuudesta. Ensimmäiseksi vieraaksi kielekseen valitsee englannin 60–70% ala-asteikäisistä (KIMMOKE 2001, 96).

Ruotsin opettaminen johdattaa oppilaita pohjoismaisten kulttuurien äärelle. Toisaalta voidaan kysyä, millä muilla alueilla lapsemme jäävät tietoa paitsi, kun osa kouluajasta käytetään ruotsintunteihin. Esimerkiksi Åhlberg (1990, 73) toteaa, että monen kielen opiskeleminen vie runsaasti aikaa, jolloin mahdolli-

suudet tutkivaan opiskeluun eivät ole yhtä otolliset kuin jossain suurta maailmankieltä puhuvassa maassa. Lastemme tulevaisuus on meidän aikuisten epävarmoissa käsissä: joudumme arvailemaan, mikä heille kerran on tärkeää.

5 EMPIIRINEN TUTKIMUS

5.1 Tutkimusongelmien muodostaminen

Tutkijan mielenkiinto voidaan pelkistää joukoksi kysymyslauseita: Millaista on ollut kunkin aikakauden kasvatustieteellinen ja kielitieteellinen ajattelu? Entä miten valtio on ohjannut kirjojen laadintaa? Mitä Ruotsi-ainesta tuodaan esille, ja mitä painotetaan vähemmän? Vastaavatko oppikirjat ruotsalaisten omakuva-aineiksi? Voidaanko katsoa, että tutkitut oppikirjat tukevat perusopetuksen tavoitteita? Voidaanko määrittää ruotsin kielen oppikirjan malli? Onko kulttuurissa osoitettavissa diakronian myötäistä muutosta? Miksi vierasta kulttuuria halutaan esitellä suomalaisille peruskoululaisille juuri tällaisena? Kehittykö oppilaille oppimisnäkemys mukaisesti käsitys tietolähteistä elinikäistä opiskelua varten, ja kriittinen suhtautuminen tietoon? Tarjoaako aines mahdollisuuden edetä kohti kulttuurin syväsuuntaista oppimista?

Ammerin mukaan (1994, 41-42) oppikirjan kulttuurikuvasta voidaan esittää muun muassa seuraavat kysymykset:

- Mitä eksplisiittisiä arvostuksia kohdekulttuurista esitetään? Mikä nähdään myönteisessä valossa, mikä problematisoidaan, mitä arvostellaan?
- Millainen kulttuurikuva välittyy rivien välistä? Mitä implisiittistä tulee ilmi ihmisten yhteiselämästä, elämänlaadusta? Miten heidän elämänsä näyttää järjestyneen?

Näistä kahdestatoista kysymyksestä voidaan koota neljä tutkimusongelmaa, ja selventää niitä sivuongelmilla.

Tutkimusta on syytä myös rajata. ”Mitä vaikutuksia kuva-aineksen esittämisellä on ollut” -kysymys jää esittämättä. Samoin kysymys ”miten oppikirjaa hyödynnetään opetuksessa” jää tutkimuksen ulkopuolelle. Luokkahuoneen käytänteisiin ja arkeen en tässä tutkimuksessa pääse kiinni. Tutkija haluaa myös piirtää rajan tämän tutkimuksen ja oppikirja-arvostelun välille. Tekstianalyysi ei myöskään kuulu tutkimuksen alaan.

Ensimmäinen tutkimusongelma on luonteeltaan tekninen. Erholmin mukaan (1986, 54) sanoman kieli ja ulkoasu, esimerkiksi painoasu vaikuttavat sen tehoon. Myös Castrén toteaa, että oppikirjan ”ulkonäön, layoutin, kuvituksen ja lisämateriaalien on luotava jännitystä, uteliaisuutta ja positiivisia odotuksia. Kirjan on luotava jonkinlaisen tirkistysreiän, peep-shown vaikutelma. Siitä avautuu uusi ja mielenkiintoinen tiedon maailma.” (Castrén 1988, 35).

Oppikirja linkittää abstraktin sisällön konkreettiin muotoon (ks. 3.3). Niin ollen oppikirjaa kuvailtaessa on kouriintuntuva lähtöpiste sen ulkoinen olemus, kutsukaamme sitä nimellä painotuoteisuus. Ulkoisella kuvailemisella tarkoitan primaarimateriaalin ulkokuorista kertomista, kirjan synnyn esittelyä ja niiden keinojen selostamista, joilla tekijäryhmän valitsemat sisällöt välitetään aistein havaittavassa muodossa lukijalle. Kokonaisuuden osatekijöitä ovat tekijäryhmä, kansien laatu, kirjan sivumäärä ja sivukoko, paperin laatu, sivujen koostaminen sanoista, kuvista ja tyhjistä tilasta, värien käyttö ja kertomatekniikat kuten monologi, dialogi, suorasanaisten teksti ja runo. Koska esimerkiksi kertomatekniikkojen osuutta ei ole yritettykään kvantifioida, esitetyt tulokset jäävät nominaaliasteikon tasolle, mikä minusta on riittävä tarkkuus sivujuonteelle.

Kuvitus voi olla valokuva tai oikeammin sen painojälki, piirros tai kartta. Eräissä sarjoissa on tekstin ja kuvituksen yhdistelmiä yhtenä kokonaisuutena. Mitä tehtäviä kuvituksella on (Selanderin esittämät kolme tehtävää löytyvät kappaleesta 3.2)? Samoin metatekstin esiintymistä on kommentoitava. Voidaanko kirjojen ulkoasussa ja kertomistekniikkojen osuuksissa havaita säännönmukaisuuksia? Mikäli voidaan, miten selittää säännönmukaisuuksia?

Ulkoasun ongelma ei ole sisällön erittelyyn keskittyvässä tutkimuksessa ensisijainen, mutta se on sijoitettu tutkimusongelmaksi numero yksi, koska kirjan ulkoasu havaitaan ensimmäisenä ja vasta sen jälkeen paneudutaan sisältöön.

Ongelma 1: Kuinka oppikirjat kertovat Ruotsista ja ruotsalaisuudesta?

Toinen tutkimusongelma on varsinaista sisällön analyysia ja tutkimuksen ydin. Kiinnostuksen kohteena on, mitä Ruotsi-kuvan osa-alueita valaistetaan ja mitä yksityiskohtia tai piirteitä tuodaan esiin. Näin toinen ongelma on luonteeltaan kartoittava ja kuvaileva. Tuodaanko tieto esille implisiittisesti vai eksplisiittisesti? Onko aines moniulotteista? Edelleen halutaan edetä induktiivisesti yksityiskohdista kirjasarjoittaisiin yhteenvetoihin ja verrata niitä toisiinsa. Missä suhteissa kirjasarjojen tarjoama kuvaus on yhtenevää? Minkälainen maa Ruotsi on, ja minkälaisia ruotsalaiset? Mihin esitys keskittyy ajallisesti, paikallisesti ja aihepiirien kannalta? Mikä on ruotsalaisten omakuvan aineiden suhde suomalaisten tarjoamiin aineksiin? Minkälaisena esitetään yhteistyö suomalaisten ja ruotsalaisten välillä? Vähemmän tärkeää on, mitä kulttuurin piirteitä materiaalissa ei valaista tai mikä jää sivupainotukseksi.

Löydösten intensiteettiä eli sitä, miten voimakkaita muistijälkiä ne jättävät lukijaan, mikä painoarvo jollain yksittäisellä tiedolla voi olla, ei tutkita. Ajatus että huutomerkkien määrä osoittaisi löydöksen intensiteettiä on hylättävä, koska huutomerkkit ovat kirjoittajien asettamia eikä tieto siirry sellaisenaan lukijaan.

Toiseksi, voidaan olettaa että huutomerkin käyttöä rajoittaa oppikirjan etiketti: voimakkaita tunteita ei yleensä ilmaista, ja huudahdukset ovat lähinnä merkki siitä, että viestinnän toinen osapuoli on kaukana. Kognitiivista ja affektiivista ainesta on vaikea erottaa yksiselitteisesti toisistaan.

Kuvailtaessa tapahtumien sisältöä apuna voidaan käyttää journalistin kysymyksiä (Sajavaara 1997a, 48). On tärkeää tavoittaa eri kulttuuripiirien edustajien kanssakäymisen laatu: onko se varautunutta vai yhteistyöhakuista, ja mitä tuloksia kanssakäymisestä on?

Kertomusten ja niiden henkilöiden fiktiivisyyden aste voidaan arvioida, mutta useimmiten sitä ei voi varmasti todeta. Jossain määrin helpompaa on paikan fiktiivisyyden arvioiminen, koska on olemassa paikannimiluetteloita, joista saa apua. Maisemia esittävien valokuvien paikantaminen ei ole ongelmantonta, jos niitä ei ole nimenomaisesti otsikoitu.

Kuvailuun liittyy vertailu, erojen ja yhtäläisyyksien etsiminen oppikirjasarjojen väliltä horisontaalisesti sekä tietosanakirja- ja tutkimustietoon vertikaalisesti. Vertailukohteita ovat ensinnä faktoina esitetyt asiatiedot: onko kirjassa selviä asiavirheitä ilmestymisajankohtana vallinneeseen todellisuuteen nähden? Toisaalta on kiinnostavaa tarkastella myös poisjätettyjen alueiden (non-kommunikaation; ks. 3.5.2) vastaavuutta kirjasarjoittain. Painotuksia etsittäessä voidaan apuna käyttää kulttuuriluokituksen alaotsikoita. Vielä voidaan kysyä, paljastuuko sisällöstä ajankuva.

Ongelma 2: Mitä kulttuurikuvan aineksia oppikirjat tarjoavat Ruotsista ja ruotsalaisista?

Kolmas ongelma koskee kirjantekijöiden suhtautumista kuvattavaan kulttuuriin. Ovatko tarjotut tiedot neutraalia asia-ainesta vai onko niiden valinnassa tai esittämistavassa havaittavissa tendenssiä, manipulaatiota, indoktrinaatiota tai propagandaa? Ihannoivatko tekijät ruotsalaisuutta vai kritisoidaanko sitä jotenkin? Onko rivien välistä luettavissa eri asioita kuin riveiltä?

Ongelma 3: Miten tekijät suhtautuvat kuvaamaansa kulttuuriin?

Viimeinen ongelma kysyy syiden ketjua, motiivia. Se on luonteeltaan selvän kausaalinen ja pyrkii selittämään havaintoja laajemmassa yhteydessä. Mikä on kertomisen maantieteellinen, kulttuurinen ja historiallinen arkeologia? Mihin esityksellä pyritään? Neljäs tutkimusongelma kurottautuu menneisyydestä tulevaisuuteen.

Ongelma 4: Miksi Ruotsin kulttuurista kerrotaan?

5.2 Tutkimusaineisto ja sen raja

Viestintä – samoin kuin kulttuuri – on Fornäsän mukaan symbolisten muotojen avulla tapahtuvaa yhteisten merkitysten tuottamista. Kaikessa viestinnässä, oli se sitten kirjoitusta, kuvaa tai musiikkia, on läsnä ainakin kolme symbolien aspektia. Viestit ovat materiaalisia eli pohjaavat esimerkiksi painomusteeseen, kiveen tai ääniaaltoihin, niillä on muotosuhteita eli keskinäisiä kieliopillisia tai syntaktisia muodostelmia sekä suhteiden rakenteita, ja kolmanneksi niillä on merkitys eli semanttinen mieli, referenssi, se että ne viittaavat johonkin asiaan. (Fornäs 1998, 179-181; ks. 3.5.2.)

Media on Fornäsän mukaan viestinnän materiaallinen väline, joka korvaa kasvokkain tapahtuvan vuorovaikutuksen. ”Massamedia” – joukkotiedotus – viittaa välineisiin, jotka viestivät laajan subjektijoukon välillä. (Fornäs 1998, 174.) Yksi viestinnän muoto ovat dokumentit.

Dokumentit ovat Pietilän (1976, 7, 136) mukaan inhimillisen toiminnan tuotteita, joilla on esittävä luonne. Ne koostuvat konkreettisesta pohjasta, johon viesti kiinnittyy (paperi, tallenneaiho), ja abstraktista sisällöstä, asioista ja asenteista. Dokumentti sisältää tietoa eksplisiittisessä muodossa, ilmiasuna, jolloin tieto havaitaan lukemalla ja katselemalla, tai implisiittisessä muodossa, jolloin tieto on pääteltävä dokumentista (Pietilä 1976, 20).

Koska tutkitut dokumentit ovat oppikoulun tai yleissivistävän opetuksen oppikirjoja, ne ovat melko helposti kaikkien saatavilla. Materiaalia ei tarvitse litteroida. Tutkimusaineisto on non-reaktiivisuudessaan puhtaasti tutkijan objektina eikä hänellä ole siihen tai sen laatijoihin vuorovaikutussuhdetta. Aineiston on edustettava tutkimuskohdetta, niin että tutkimusongelmiin saadaan vastaukset eli esimerkiksi voidaan ymmärtää ja kuvata oppikirjan Ruotsi-kuvan aineksia riittävän hyvin. Aineisto katsotaan riittäväksi, kun sen laajentaminen ei enää tuo merkittävää lisävalaistusta tutkimusongelmiin – on saavutettu ns. saturaatiopiste (Eskola & Suoranta, 1996, 35).

Diakroninen raja tuo tutkimukseen mukaan keskikoulun ja peruskoulun murroskohdan, jota voidaan pitää yhtenä viime vuosisadan suurimmista koulumuutoksista, ja siten oletettavasti mielenkiintoisia tuloksia. Samoin mukaan saadaan modernin ja postmodernin murroskohta. Neljäkymmenen vuoden tarkastelujänne selkeyttää ihmisen luonnetta kehittyvänä, muuttuvana olentona.

Kokonaistutkimus paisuttaisi materiaalin mittoihin, joita käyttämälläni tutkimusmenetelmällä tuskin voisi uskottavasti käsitellä. Viimeisten neljäkymmenen vuoden aikana julkaistujen kirjasarjojen paljous ja tutkimusongelmien luonne pakottavat tekemään otannan. Selostan seuraavassa suorittamani harkintaotannan (Eskola & Suoranta 1996, 34 käyttävät termiä ”tarkoituksenmukainen toiminta”) periaatteita.

Keskikouluvaihetta materiaalissani edustaa Ruotsin kielen alkeiskirja (lyhennetään RAK). Efraim Jacobsonin Ruotsinkielen alkeiskirjasta otettiin 32 painosta vuosina 1915–1949. Näin ollen empiirisen materiaalin juuret ulottuvat

vuoden 1961 taakse. Helmi Fröberg muokkasi teosta ja jakoi sen kahteen osaan. Ensimmäinen osa pääsi viiteen painokseen, toinen osa kolmeen. (Lappalainen 1992, 149.) Sarjan kanssa tekemisiin joutunut oppilasjoukko, vaikka se koulutuspoliittisista syistä olikin valikoitu, voidaan arvioida laajaksi. Ruotsin kielen alkeiskirjaa voisi luonnehtia alan klassikoksi. Sen sivumäärä on yhteensä 516.

Peruskoulun osalta materiaalin valinnan lähtökohtana oli, että suurimmat oppikirjankustantajat maassamme ovat Werner Söderström ja Otava. Kolmantena on Weilin & Göös, neljäntenä Kirjayhtymä (Rinne 1994; Lappalainen 1992, 160).

Yksi peruste valita tutkittavat kirjat olisi niiden myyntimäärä. Sen selvittäminen kaikkien sarjojen osalta olisi varsin työlästä, ehkä jopa mahdotonta eikä myyty määrä ole sama kuin käytön määrä, koska taloudellisen lamakauden aikana tai kierrätysaatteen vuoksi samaa eksemplaria voidaan käyttää moneen kertaan eri ikäluokilla. On vaikea arvioida, kierrätetäänkö kaikkia kirjasarjoja edes likimääräisesti yhtä paljon. Myöskään luvattoman kopioinnin määrästä ei ole tietoa; oletan, että kopioinnin ongelma on merkitykseltään mitätön.

Näin ollen päädyin harkintaotokseen, joka kattaa kolme opetussuunnitelma-aaltoa: vuoden 1970, vuoden 1985 ja vuoden 1994, ja johon sisältyy kolmen suuren kustantajan tuotteita. Tutkimusmateriaalin luettelo näyttää seuraavalta (kustantaja, kirjasarjan nimi, luokka-asteet, laajuus painettuina sivuina, lyhenne, tekijänoikeusvuosi):

- WSOY, Hej på dig 7, 8, 9, harjoituskirjoineen 1468 sivua. Lyhennetään HPD. 1983.
- WSOY, Nya vindar 7, 8, 9, harjoituskirjoineen 1555 sivua. Lyhennetään NV. 1987.
- KIRJAYHTYMÄ, Vi ses! 7, 8, 9, 743 sivua harjoituksineen. Lyhennetään VS. 1989.
- WSOY, Linje 7, 8, 9, harjoituskirjoineen 1489 sivua. Lyhennetään LI. 1991.
- OTAVA, Bästis 1-2 ja 3, luokat 7, 8, 9 sekä vastaavat harjoituskirjat: 1092 sivua. Lyhennetään BÄ. 1993.
- OTAVA, Fritt fram 1, 2, ja 3 sekä vastaavat harjoituskirjat. (Luokille 7, 8 ja 9) 1152 sivua. Lyhennetään FF. 1999.
- WSOY, Kom med. 1, 2 ja 3 harjoituskirjoineen. (Luokille 7, 8 ja 9) 1054 sivua. Lyhennetään KM. 1999.

Koska WSOY tuottaa eniten ruotsin oppikirjoja, siltä on mukana neljä sarjaa. Katsoin tärkeäksi painottaa neljää viimeisintä sarjaa, koska niitä on todennäköisesti tutkittu vähiten. Ne ovat kahdelta eri kustantajalta.

Tutkittuja kirjoja oli yhteensä 40 kappaletta, joista 38 peruskoulusta. Peruskoulun osalta tutkimusmateriaalin laajuus oli 8553 sivua, koko materiaalin 9069 sivua. Harjoituskirjat olivat miltei poikkeuksetta sivumäärältään laajempia kuin tekstikirjat. Peruskoulun sarjoista sivumäärältään pienin oli Vi ses, 743 sivua, ja suurin Nya Vindar, 1555 sivua.

A-kielen kirjojen ulosrajaukseen on perusteensa. Ensinnäkin rajoittumalla B-kieleen saatiin vastaanottajat sijoitetuiksi samaan ikäkauteen kuin keskikoulussa. Toiseksi, B-kieli on ehdottomasti yleisin tie oppia peruskoulussa ruotsia;

A-kielenä sitä opiskeli vuonna 1992 noin kolme prosenttia kolmasluokkalaisista (Koulutus 1993, 44), vuosina 2000-2001 noin kaksi prosenttia (KIMMOKE 2001, 22). Noin 90% oppilaista valitsee ruotsin B-kieleksi. A-kielessä yläasteen osuus olisi ollut vain osa koko peruskouluajan ruotsinopetuksesta, koska opetus alkaa ehkä kolmannelta luokalta. Tällöin A-kielen kirjojen Ruotsi-aineksen kattavuutta ei olisi voinut suoraan verrata B-kieleen.

Peruskoulun harjoituskirjat eivät ole tutkimusaiheen kannalta niin keskeisiä kuin tekstikirjat. 7.–9. luokkien tekstikirjat olivat sisällön erittelyn lähtökohta seuraavien olettamusteni pohjalta:

- Kymmenettä luokkaa ei ole kaikissa yläasteen kouluissa, sen sijaan luokat 7–9 on. Kymmenes luokka on kuriositeetti; maamme noin 600 000 peruskoululaisesta sen kävi vuonna 1992 vain noin 3800 (Koulutus 1993, 42), eikä prosentuaalinen osuus tästä juuri ole vaihdellut eri vuosina. Kymmenennen luokan materiaalit eivät siten ole kovin keskeisiä suomalaisten Ruotsi-kuvan kannalta.
- Tekstikirja hankittaneen jokaiselle oppilaalle. Se on opetuksen kulmakivi. Ruotsi-aines löytyy rikkaimpana siitä. Keskikoulussa ei välttämättä edes käytetty erillistä harjoituskirjaa, vaan se voitiin korvata monisteilla.
- Kaikkia tekstikirjojen lukukappaleita ei opetuksessa välttämättä käydä läpi, mutta harjoituskirjat täytetään vielä kursorisemmin, koska ne ovat laajempia kuin tekstikirjat.
- Harjoituskirjat ovat alisteisia tekstikirjoissa esiintuoduille sisällöille. Harjoituskirja keskittyy harjaanuttamaan oppilaita (joilla on puskurikielenä ollut useimmiten englanti) suhteellisen muotorikkaan kielen lingvistiseen hallitsemiseen. Piirroskuvitus ja mustavalkovalokuvat dominoivat harjoituskirjojen kuvitusta. Kuvat ovat usein samoja kuin tekstikirjoissa, mutta mustavalkoisina, joskus pienennettyinä.
- Muita Ruotsi-ainesta välittäviä kanavia olisivat peruskoulussa opettajan ohella oheiskirjat, AV-materiaali kuten videot ja radio-ohjelmat, kalvosarjat, ääninauhat, digitaalimateriaali, opettajan oppaat, koepaketit, mainokset, vierailijoiden käyttö oppitunnilla, kirjeenvaihto, oppimispelit, hakuteokset, kuvateokset, sanoma- ja aikakauslehdistö, elokuvat, näytelmät, näyttelyt, diasarjat, musiikki, luokkaretket, leirikoulut, vaihto-oppilaat ja paluuoppilaat sekä matkamuistot. Tämäntyyllisen materiaalin käytön opettaja ratkaisee jokaisen ryhmän kohdalla erikseen. Opetusryhmittäinen vaihtelu niiden käytössä on niin laajaa ja ennakoimatonta, ettei oheismateriaalia voida sisällyttää tähän tutkimukseen.

5.3 Tutkimusmenetelmä

”Ihmisen kasvu ja oppiminen on yksilön tarkastelusta käsin siksi moninainen, monitahoinen ja ennalta arvaamatonkin prosessi, että sen lähestyminen edellyttää tutkijalta syvää paneutumista ihmisenä olemisen problematiikkaan ja ihmisten väliseen toimintaan”, toteaa Kaikkonen (1999a, 428), ja jatkaa: ”Ihmisen tutkiminen on siksi ensi sijassa laadullista toimintaa, syvälle käyvää ja syvältä etsivää ymmärrystä hänessä tapahtuvista prosesseista.”

Tutkimustyön aikana keskeiseksi tehtäväksi muodostui juuri omaan tutkimustehtävään ja työskentelytapaan sopivan menetelmäversion räätälöiminen (Varto 1992, 99). Empiirisen materiaalin, tutkimusongelmien, käytettävissä ole-

van välineistön ja tutkijan resurssien piti muodostaa harmonia. Tuli saavuttaa hajautetusti esitetyn aineksen järjestynyt rekonstruktio, suhteuttaa se ihmiseen ja historiaan sekä arvioida sen merkitystä tulevaisuudelle.

Sekä toisten tekemistä että omista kulttuurikuvan tutkimuksista saamani kokemus samoin kuin kokemukseni opettajan työstä – esimerkiksi kouluaineiden ja esseevastausten korjaaminen ja sisällön laadun arvioiminen – saivat minut uskomaan, että sopivin menetelmä edellä muotoiltujen tutkimusongelmien ratkaisemiseen on *sisällönanalyysi*. Laadullinen sisällönanalyysi tarjoaa tietyn rajoituksen suorasanaiset vastaukset esittämiini tutkimusongelmiin, kertoo todellisuuden laadusta ja ominaisuuksista (Starrin & Svensson 1994, 23).

Se mitä humanistisissa tieteissä halutaan ymmärtää, kuvata ja selittää, jää kvantitatiivisen menettelyn ulkopuolelle. Halutaan näet päästä perille motiiveista, tarkoituksista, intentioista, sisällöistä, käsityksistä, toiveista, ajatusten assosiaatioista, havainnoista, elämysten affektiivisesta merkityksestä, arvoista, elämyksistä, eli tunkeutua sellaiselle alueelle, jota ei suoraan voi havainnoida, kvantifioida tai mitata tarkasti (Barbosa da Silva & Wahlberg 1994, 54, 56). Kvantitatiivinen tutkimus paljastaa määrät, manifestit seikat, hermeneutiikka latentit sisällöt, toteaa Gast (1994b, 271). Luonnollinen maailma koostuu luonnontapahtumista; käsillä olevassa tutkimuksessa kohteena on elämismailma, joka koostuu merkityksistä. Merkitykset ilmenevät toimina, päämäärien asettamisena, suunnitelmina, hallinnollisina rakenteina sekä muina vastaavina ihmisestä lähtöisin olevina ja ihmiseen päätyvinä tapahtumina (Varto 1992, 24).

Empiirisen aineiston kvantitatiivinen kuvaileminen kärsisi siitä, että Ruotsi-aineesta on vaikea luokitella toisensa poissulkeviin luokkiin, koska löydöksissä on päällekkäisiä elementtejä. Löydösten lukumäärä ei ole sama asia kuin niiden informaatioarvo, koska löydökset ovat eri mittaisia ja niillä on kunkin lukijan henkilökohtaisen lukutavan mukainen painoarvonsa, intensiteettinsä, lukijan kokemusmaailman mukaisesti. Löydösten affektiivista painoarvoa ei voida erottaa toisistaan muuten kuin jokaisen lukijan kohdalla erikseen (ks. Kristiansen 1998, 12, 22). Luokkiin sisällytettyjen löydösten määrää kirjasarjaa kohti ja sitä kautta niissä tarjotun kulttuuraineuksen kattavuutta ei voida tarkasti verrata, koska vanhimman kirjasarjan kanssa on voitu käyttää erillistä harjoituskirjaa, mahdollisesti kielioppiakin, joita ei ole pystytty sisällyttämään tutkimusaineistoon.

En pidä mielekkäänä sisältöjen määrittämistä sivumääriä, rivimääriä tai kuvien pinta-aloja laskemalla. Käytettävissä oleva painotekniikka, opetuksen tavoitteet ja kirjoittajien henkilökohtaiset tyylierot vaikuttavat siihen, kuinka paljon informaatiota kirja sisältää fysikaalista yksikköä kuten sivua kohden. Mikäli kaikki kirjat olisivat samalta aikakaudelta ja sisältäisivät vain saman tekijäryhmän laatimaa ainesta eikä tapa koostaa niiden sivut tekstistä ja kuvituksesta vaihtelisi, voitaisiin sivumäärästä tehdä informaation määrää koskevia karkeita päätelmiä.

Laatimani *kahdeksan pelkistelmää* täyttävät nämä ehdot. Niiden pituuden perusteella voidaan kulttuuraineuksen määrää arvioida erittäin karkeasti. Ajatteluni selventänee vertaaminen puhelinluetteloon. Sen sisältö laaditaan tietyn

kaavan mukaan. Keskeistä esimerkiksi on ilmaista tilaajan nimi ja puhelinnumero. Tällöin voidaan olettaa, että informaation määrä viisisataasivuisessa puhelinluettelossa on selvästi pienempi kuin tuhatsivuisessa. Oppikirja ei ole puhelinluettelo. Kulttuuriaineeksesta, so. kokonaisesta elämänmuodosta laadittuja pelkistelmiä on niiden sisältörikkauden vuoksi kuitenkin vaikea rakentaa eksaktin, yksinkertaisen kaavan varaan. On syytä kysyä, miten hyvin tutkija on onnistunut säilyttämään yhtenäisen pelkistämistyylin kautta koko laajan (n. 1600 kpl) löydösjoukon. Vaikka informaation kokonaisuus pystyttäisiinkin arvioimaan karkeasti, sen sisällöstä ei vielä olisi sanottu mitään. Näin ollen tutkimusmenettelyn kvantitatiivinen juonne ei ole kovinkaan arvokas.

Vaikka oppimateriaali laaditaan standardiruotsiksi (Kramsch 1998, 74 määrittelee standardikielen murteista muokatuksi yleiskieleksi), kysymyksenasettelun ohella tutkijan ei-äidinkielen ruotsintaito – kielen rekisterien samoin kuin alueellisten ja sosiaalisten varianttien puutteellinen tuntemus – estää käyttämästä diskurssianalyysiä. Rakennan itse suomenkielisen representaation oppikirjoista ja analysoisin sitten oman representaationi rakentumista. Haluan tutkia pitkähköä diakroniaa ja laajaa aineistoa, en vain yhtä kirjaa, sellaisen menetelmän turvin, jota voin käyttää itsenäisesti, joutumatta kyselemään sanojen konnotaatioita syntyperäisiltä puhujilta.

Hermeneutiikka on alun perin tähdännyt uskonnollisten tekstien ja lakien selittämiseen, niiden merkitysten vaan ei syiden löytämiseen (Moilanen 1999, 27). Termi esiintyy jo Platonilla ja Aristoteleella (Barbosa da Silva & Wahlberg 1994, 58). Nykyisessä merkityksessään hermeneutiikka etsii tietoa siitä, miten ainutkertaisten ihmisten, heidän tuotteidensa ja ilmiöiden – joita tarkastellaan yhteyksissään – intentiot ja sisällöt voidaan ymmärtää. Intentionaalinen ihminen tarkoittaa teoillaan jotain, haluaa jotakin. Kulttuuri asettaa kehykset hänen toiminnalleen, mutta kehysten sisällä hänet ”on tuomittu vapauteen” (Sjöström 1994, 75-76). Vapaudesta seuraa tarve ymmärtää hänen toimintaansa.

Ymmärtämisen perusmuoto (das elementare Verstehen) on Diltheyn (1979, 208-210) mukaan arkiymmärtäminen. Ihminen ymmärtää toista kasvettuaan yhteisössä ja opittuaan toimimaan ja viestimään sen jäsenenä. Arkiymmärtäminen lienee suurelta osin automaattista eikä vaadi syvää analyysiä tai suurta ponnistusta. Siksi arkiymmärtäminen riittää vain osin toisten ymmärtämiseen; kaikkea lähiympäristössäänsäkään tapahtuvaa ei ihminen arkiymmärryksen avulla pysty käsittämään, puhumattakaan siitä, mitä tapahtuu erilaisen kulttuuritaustan omaavia kohdattaessa. Korkeammanasteinen ymmärtämisen muoto (Dilthey 1979, 210-213) edellyttää toisen ajatteluun paneutumista, otteen saamista hänen kasvu- ja elämysmaailmastaan; tällaista kykyä luonnehditaan empaattiseksi siirtymiseksi toisen todellisuuteen.

Jokainen tutkija on hermeneutikko pyrkiessään ymmärtämään tutkimuksen teoriaa, pyrkiessään tavoittamaan muiden tutkijoiden joskus hämäästi ilmaistujen ajatusten ytimen tekemättä sille väkivaltaa, tehden oikeutta sille ja suhteuttaen sen kolmansien osapuolten ajatteluun. Äärimmillen kärjistettynä kaiken viestinnän ymmärtämisessä on hermeneuttinen osatekijä.

Käsitteenä sisällönanalyysi on vanha. Pietilän mukaan sisällönanalyysi on joukko menettelytapoja, joita käyttäen dokumenttien sisällöstä voidaan tehdä havaintoja ja kerätä tietoja tieteellisiä pelisääntöjä noudattaen. Sisällönanalyysi kuvailee dokumentin sisältöä. Sen avulla pyritään tekemään päätelmiä dokumentin tuottajasta, sillä selitetään dokumentin sisältöä muiden ilmiöiden avulla, ja muita ilmiöitä taas voidaan selittää sisällön avulla. (Pietilä 1976, 4, 264.)

Menetelmäkirjallisuuden mukaan (Eskola & Suoranta 1996, 159-162; Syrjälä, Ahonen, Syrjäläinen & Saari 1994, 161) on kyllä olemassa tietokoneohjelmia, joita voi käyttää sisällönanalyysin apuna, mutta varsinaiseen analyysiin ne eivät pysty. Varton (1992, 104) mukaan laadullinen tutkimus edellyttää kuhunkin tutkimukseen soveltuvan käsittelyohjelman räätälöimistä, mikä vaatii asiantuntija-apua ja on kallista. Myös kvantitatiivisen tiedon ymmärtäminen perustuu lopulta tutkijan tietämykselle ja kognitiivisille prosesseille.

Lehtovaara (1992, 235-237) tarkastelee Lincolnin ja Gubaan (esim. 1981, 128-138) nojautuen tutkijanpersoonaa tutkimusvälineenä. Hän toteaa myös, että tutkija on sidoksissa asenteisiinsa, kieleensä, arvoihinsa, historiaansa ja situaatioonsa (Lehtovaara 1992, 240, 254). Lincolnin ja Guban mukaan ihmisen ainutlaatuisuus tutkimusvälineenä koostuu seitsemästä tekijästä, joita voidaan harjoituksen ja kokemuksen avulla entisestään parantaa.

Ihminen voi tuntea ja tunnistaa lajikumppaneiltaan ja ympäristöstä tulevia vihjeitä ja reagoida niihin. Tämän reagoitiherkkyuden (responsiveness) ansiosta hän kykenee vuorovaikutukseen erilaisissa olosuhteissa, pystyy tunnistamaan tutkimustilanteen ulottuvuuksia ja tuomaan ne julki. Ihminen, toisin kuin jonkin yhden tekijän arvioimiseen täydellisesti sopiva mittaväline, pystyy mukautuvuudessaan (adaptability) keräämään tietoa monista tekijöistä ja monella tasolla samanaikaisesti. Ihminen on ainoa käyttökelpoinen instrumentti, kun tarkastellaan toista ihmistä kokonaisvaltaisesti (holistic emphasis) kontekstisidonnaisena, elämänyhteyksissään todellistuvana olentona. Millään muulla instrumentilla ei kyetä nivomaan kokonaisuudeksi ilmiön ja kontekstin muodostamaa hämmentävää moninaisuutta.

Ihminen pystyy ottamaan vastaan samanaikaisesti sekä kielellis-käsitteellistä että piilevää, sanoin ilmaiseamatonta hiljaista tietoa. Sosiaalisten tilanteiden syvä, rikas ymmärtäminen tulee mahdolliseksi, kun ihminen ottaa vastaan kielellisen tiedon ohella myös tiedostamattomia toiveita ja hiljaista sympatiaa (knowledge base expansion). Vain ja ainoastaan ihminen kykenee työstämään tietoa heti saatuaan sen, laatimaan hypoteeseja paikan päällä ja testaamaan niitä tutkittavien kanssa juuri siinä tilanteessa, jossa ne ovat syntyneet (processual immediacy). Samoin hän kykenee laatimaan yhteenvetoja heti paikan päällä ja esittämään ne tutkittavalle selvennettäviksi, korjattaviksi tai kehiteltäviksi (opportunities for clarification and summarization).

Epätavallisilla vastauksilla tai reaktioilla ei ole käyttöä, kun tutkitaan ihmisen kokemuksia tavanomaisilla instrumenteilla. Ne saatetaan hylätä, koska niitä ei voi pisteyttää tai muuten ryhmittää yhteen. Vain ihminen voi tarkastella epätavallisia vastauksia, ei ainoastaan testatakseen niiden pätevyyttä, vaan

ymmärtääkseen tutkittavaa ilmiötä paremmin (opportunity to explore atypical or idiosyncratic responses).

Omassa menetelmäversiossani ovat *avainsanoja* Ruotsi-aineksen pikkutarkka siivilöinti oppikirjoista, aineksen pelkistävä kuvaileminen imitoimalla sen keskeisiä piirteitä, ryhmitteleminen luokiksi, vertaileminen kirjasarjojen välillä horisontaalisesti ja ulkopuolisen kuva-aineksen kanssa vertikaalisesti, tulkitseminen sekä selittäminen. Aines on siivilöitävä pikkutarkasti, koska laadullisessa tutkimuksessa fokus saattaa aineksen laadun paljastuessa siirtyä. Tutkijan on syytä tietää, mitä aineesta materiaali kaiken kaikkiaan sisältää, ennen kuin hän voi keskittää tarkastelunsa neulankärjen alueelle. Pelkistelmieni pikkutarkkuus saattaa jälkikäteen vaikuttaa jopa naiivilta, mutta materiaalin alustavassa tarkastelussa ei ole itsestäänselvyksiä.

Kirjallisuuskatkelmien kuten runojen, novellien tai sananlaskujen sisältöä ei eritellä taiteellisessa mielessä, mutta aihe, sisällön pääkohdat ja tekijä voidaan mainita. Taide välittää tekijänsä ajatuksia ja mielipiteitä taiteen keinoin, ei välttämättä faktoja. Hyvä esimerkki tästä on Ruotsin kielen alkeiskirjassa (RAK 2, 93-94) esiintyvä Gurlitan karhu, jonka ajatuksia Selma Lagerlöf tulkitsee. Tuskin karhut – edes isot, vanhat ja kiukkuiset kontiot – pystyvät niin hienojakoiseen ajatteluun kuin Lagerlöfin taiteessa esitetään. Lukukappaleen kuvituksena oleva piirros (1-67) on nimettömäksi jäävän taiteilijan näkemys ruotsalaisesta korpimaisemasta. Sen todistusvoimaan tulee suhtautua varauksella. Toisaalta Ruotsi-kuvaan voidaan lukukappaleen perusteella liittää moniakkin yksityiskohdita, jotka tutkijan tietämys vahvistaa tosiksi: Ruotsissa on karhuja, susia ja kettuja, vuoria, järviä, luminen talvi, honka kuuluu puulajistoon, ihmiset metsästävät karhuja, ja niin edelleen.

Keskeistä on tavoittaa kuvituksen ydinsisältö: henkilöiden vaateparsi, siisteys, ravitsemustila ja muut ulkoiset ominaisuudet, kaupunkirakentamisen laatu, tekniikka kuten joukkoliikenne ja muut kulttuuriin liittyvät muuttujat, sekä se mitä kuvassa tapahtuu. Taide-esineitä esittävää kuvitusta (esimerkiksi Carl Larssonin taulua esittävää valokuvaa) ei eritellä taiteen kannalta, mutta aihe voidaan mainita ja sisältöä kuvailla.

Valokuvien todistusvoima ei ole aukoton. Henkilöillä ei julkisuuden hahmoja lukuunottamatta ole nimilappuja, joista heidän kulttuuripiirinsä ilmenisi. Hiukset voidaan vaalentaa tai tummentaa kosmeettisesti. Samoin heidän terveydentilansa joudutaan melko pitkälle arvaamaan: tekojäsenet eivät näy vaate-tuksen alta, sankalasi voidaan korvata piilolinsseillä, kuvatut voivat käyttää peruukkia tai hammasproteesia, eikä valokuvan pohjalta tehty arvio ravitsemustilasta yllä lääketieteelliseen tarkkuuteen.

Tarkkoja sääntöjä katkelmien lyhentämiselle tai kuvituksen sanallistamiselle ei voida antaa, koska löydöksiä on niin monenlaisia. Tutkija valitsee tutkimusongelmille relevantin keskeisen sisällön, mutta voi käyttää apunaan journalistin kysymyksiä (ks. Sajavaara 1997a, 48), kuten kuka-mitä-kenen kanssa-kenelle-miksi-koituuko toiminnasta synergiaetuja-kuka käyttää tilanteessa valtaa- mikä on toiminnan tulos.

Ymmärtäminen, tulkitseminen ja selittäminen edellyttävät varsinkin tutkimusmateriaalin aikajänteen huomioiden kirjasarjojen kasvualustan selvittämistä: kasvatustieteellistä ja kielitieteellistä ajattelua niiden takana samoin kuin yhteiskunnan niihin kohdistamaa ohjausta (ks. kappale 3.7). Tällainen ajattelu on *konservatiivista hermeneutiikkaa*: kulttuurituotteet on ymmärrettävä alkuperäisessä taustassaan ja alkuperäisen tarkoituksensa pohjalta, siten että se alkuperäinen maailma, jossa kulttuurituote on syntynyt, pyritään rakentamaan uudelleen. (Puolimatka 1995, 164.) Mutta kuten Puolimatka selostaessaan *maltillisen hermeneutiikan* teoriaa toteaa, ei alkuperäistä maailmaa kuitenkaan pystytä rakentamaan uudelleen yksiyhteisesti, koska uudelleen rakentamista yritetään kulttuurisessa ympäristössä, jolle alkuperäinen merkitys on jo vieras. Todennäköisesti tutkimani Ruotsin kielen alkeiskirja, vaikka esitettynä taustoineen, näyttäytyy lukijalle vieraan aikakauden tuotteena, mitä se alun perin ei ole ollut. (Puolimatka 1995, 167-168.)

Tutkimusote on teksti- ja kuvasisältöjen ydintä tavoitellessaan *laadullinen*. Testattavia hypoteeseja ei ole. Esiymmärrystä tai työhypoteeseja, Eskolan & Suorannan (1996, 14) mukaan arvauksia siitä, mitä työ tuo tullessaan, on sen sijaan useitakin. Näin ollen tutkimusmenetelmä on määriteltävissä *laadulliseksi sisällönanalyysiksi*.

Tutkimusvälineistön kannalta menetelmä on low tech -tyyppinen, tavanomaiseen tekniikkaan perustuva. Vuonna 2003 tutkija on ”tavanomaisen tekniikan” varassa monin verroin paremmassa asemassa kuin vain parin vuosikymmenen takaiset edeltäjänsä. Tehokkain ”tekniikka” tosin on meissä itsessämme – ihmisen kognitiiviset prosessit.

Filosofiset perusoletukset ihmisestä, maailmasta ja tiedonhankinnasta ovat tutkimuksen taustaoletuksia, sen filosofinen viitekehys (Hirsjärvi 1997b, 123-124). Kaikkonen (1999a, 430) jäsentelee positivistista ja hermeneuttista paradigmaa käyttäen apunaan tieteenfilosofisia kysymyksiä, joita hyödynnän seuraavassa valaistessani menetelmällisiä taustasitoumuksiani.

Ontologinen peruskysymys koskee todellisuuden ja maailman laatua. Hermeneuttisessa tutkimusotteessa todellisuuksia on monia, ne ovat luonteeltaan sosiopsykologisia ja muodostavat toisistaan riippuvaisen kokonaisuuden. Todellisuuden voi ymmärtää ainoastaan kukin itse. Tietoa ei voi kuvata yleispätevästi, mutta likiarvoja voidaan tavoittaa. Todellisuus suodattuu tutkijan tajunnan, kokemusten ja taustan kautta (Lehtovaara 1992, 65). Tietoa on siis saavutettavissa, mutta se on muuttuvaa ja subjektiivista, koska se syntyy suhteessa jo olemassa olevaan tietoon, yksilön henkilökohtaisessa tilanteessa (ks. Lehtovaara 1992, 128). Myös kuvausjärjestelmä (kieli) vaikuttanee tietoon, sen rakentamiseen ja vastaanottajan tulkintaan siitä.

Ihmiskuvaansa tutkijan lienee vaikea tiedostaa täydellisesti (Lehtovaara 1992, 56). En näe ihmistä pelkästään organismina, kehittyneen tietokoneen tapaisena ”nopeana idioottina” (ks. Lehtovaara 1992, 195). Vaikka emme ole täydellisiä, meillä on muisti, tajunta ja intentiot. Fyysinen olemuksemme on rajallinen: meillä on elinaikamme, ja olemme tuhattavissa. Kielen avulla kokemuksemme likiarvot voidaan välittää jälkipolville.

Ihminen on non-stop -prosessi. Tutkimukseni tarkastelee nimenomaan kehittyvää, oppivaa ihmistä, jolla on pyrkimys huolehtia jälkeläisistään ja tavoitella rakentavaa yhteistyötä muiden kanssa. Ihminen on sosiaalinen, pyrkii muiden yhteyteen viestimällä. Käyttämällä symboleja hän luo lajitovereidensa kanssa elämänmuotonsa kehyksen, joka muokkaantuu yksilön kokemushistorian myötä yksilölliseksi. Puolimatkan mukaan (1995, 161) ymmärtäminen edellyttää yhteistä pohjaa kielen, käsitteistön ja symbolien muodossa. Eri elämänmuotojen – kulttuurien – piirissä varttuneet eivät aina ymmärrä sujuvasti toisiaan. Siksi tarvitsemme kulttuurienvälisen toiminnan kompetenssin institutionaalista opettamista.

Toisaalta näen ihmisessä taipumusta yliyksinkertaistaa ympäristöään stereotyyppioiksi, asettua maailman keskiöksi, ehkä jopa rassistisesti tai narsistisesti muiden yläpuolelle. Monissa meistä tuntuu asustavan dogmeiksi kiteytyneitä järjettömyyttä, vimmaa luovuutta apuna käyttäen tuhota ympäristöä ja lajitovereita, kenties itseään. Meissä on myös myönteistä luovuutta, jolla etsitään tietä järjelliseen yhteistyöhön. Ilman tällaista kasvatusoptimismia opettajan työ liepee mahdotonta.

Onko tutkijalla edellytyksiä ymmärtää käsillä olevaa materiaaliaan? Näen tutkijan ja materiaalin välistä harmoniaa kolmessa tekijässä. Ensinnäkin materiaali käsittelee sitä kulttuuripiiriä, jossa tutkija on varttunut, Pohjoismaita. Toiseksi materiaalin aikajänne jää tutkijan elämänkaaren sisälle. Kolmanneksi tutkija on käyttänyt useita tutkimistaan kirjoista joko koululaisena tai opettajana.

Epistemologiseen kysymykseen siitä, mitä tieto on, vastaan, että tieto on mentaalisten representaatioiden yhtäpitävyyttä tosiasioiden kanssa. Tiedolla voidaan muuttaa maailmaa paremmaksi tai huonommaksi. Tiedon alkuperä on tutkijan kognitiivisissa prosesseissa. Tieto on subjektiivista, koska tutkija luo sen omista edellytyksistään käsin, mutta sen etsinnässä tulee noudattaa tieteen pelisääntöjä, koska ne auttavat tavoittamaan todenmukaista tietoa. Tutkijan (tai lukijan) tulkinta ei silti ole lopullinen, vaan sitä voidaan koko ajan tarkentaa (Puolimatka 1995, 166).

Aksiologian kannalta, tutkijan tai lukijan arvot ohjaavat ja muovaavat ilmiön ymmärtämistä. Pohjoismaissa on osittain yhteinen tai yleinen arvoperusta, joka ohjaa tulkintoja samansuuntaisiksi. *Generalisaation kysymykseen* yleistämisen mahdollisuudesta vastataan, että vain suuntaa antavia yleistyksiä voidaan tehdä tutkimuksen otsikon rajaamalla pätevyysalueella.

Teleologinen kysymys siitä, mitä uutta tietoa tuodaan esiin, saa vastaukseen, että tutkimuksessa pyritään tunnistamaan ja löytämään ilmiöitä sekä merkityksiä, joilla on merkitystä tulevaisuudelle. Konkreettisesti ottaen, pyritään lisäämään suomalaisten itsetuntemusta ja vakuuttamaan länsinaapuritamme yhteistyöhakuisuudestamme.

Vastaus *retoriikan kysymykseen* – kysymykseen tutkimuksen kielestä – on, että kieli on vapaata, henkilökohtaista ja liittyy tutkimusratkaisuihin. Hermeneuttisella raportilla on oltava tieteellisen raportin rakenne, mutta kielen yksityiskohdat ratkaisee tutkija. Kielen merkityksestä tutkimukselle kirjoitan myöhemmin tässä samassa kappaleessa.

Hermeneuttisen tutkimuksen polveilua on kuvattu kehän, spiraalin tai kierrejousen muotoisella kuviolla (Syrjälä ym. 1994, 125; Barbosa da Silva ym. 1994, 59); yhteistä kuville näyttää olevan kiertyminen tai palaaminen lähtökohtaan. Tutkijan teoreettinen perehtyminen aiheeseen, aineiston hankinta ja tulkinta, osan vertaaminen kokonaisuuteen, teorianmuodostus sekä aineiston luokittelu etenevät aika-akselin suuntaisena kierteenä vuoroittain, ehkä limittäin. Hermeneuttinen kehä syntyy Puolimatkan (1995, 161) mukaan siitä, että jokainen (puheen) osa täytyy tulkita kokonaisuuden valossa ja kokonaisuus puolestaan täytyy ymmärtää osista käsin.

Ajateltaessa tutkimus spiraalin muotoiseksi tulisi vielä ottaa huomioon, että spiraalin lanka – tutkimuksen substanssi – kierros kierrokselta jalostuu laadullisesti ja vahvistuu määrällisesti. Toinen kielikuva hermeneutikon tietoisuuden asteittaisesta laajenemisesta on Eskolan & Suorannan (1996) käyttämä lumipallometafora. Siinä nimenomaan tulisi vielä ajatella, että lumipallolla on pyörittäjänsä, tutkija, ja että reitti kulkee ylös tiedon rinnettä.

Tutkijalla on ympäristöönsä kolmenlaisia suhteita: tieto-, tunne- ja toimintasuhteita (Aaltola 1994, 22). Emme kykene havaitsemaan todellisuutta sinänsä aivan ”puhtaana” (Aaltola 1994, 27). Tutkimusta ohjaavan henkilökohtaisen tietämyksen osaa kutsutaan *esiymmärrykseksi* (Juntunen & Mehtonen 1977, 23; Barbosa da Silva ym. 1994, 59). Esiymmärrys on eri tavoin hankittua tietoa, odotuksia, epäilyjä ja tunteita (Sjöström 1994, 83), joka osin on sulautunut tutkijan sisäisiksi skeemoiksi. Tulosten kehkeytyessä esiymmärrys kypsyy syvemmäksi tutkimusongelmien ymmärtämiseksi. Tutkija oppii työnsä myötä; hänen skeemansa muokkaantuvat laadullisesti sekä määrällisesti, ja uusia skeemoja syntyy.

Maltillisen hermeneutiikan mukaan tulkitsija ei koskaan vapaudu rajoituksistaan, mutta hänen näkökulmansa kohteeseen voi avartua. Uudet tosiasiat ja käsitykset voivat saada hänen esiymmärryksensä muuttumaan. Oppimisprosessin hermeneuttisessa kehässä ei ole lopullista päätepistettä, ei myöskään ehdotonta alkua. (Puolimatka 1995, 163.). Puolimatkan ajatus tukee käsitystäni ihmistoiminnan prosessinomaisuudesta, epämekaanisuudesta, loputtomuudesta ja ainaisesta keskeneräisyydestä.

Laadullisessa otteessa tutkijan merkitys on suuri. Aihepiirin valinta ja sen rajaaminen järkevän kokoiseksi tutkimustehtäväksi ovat ensimmäinen osoitus siitä, miten ratkaiseva merkitys tutkijan päätöksillä on työn muotoutumiseen. Laadulliselle tutkijalle aihe ei yleensä tule annettuna, vaan sen valinnassa on jäljitettävissä henkilökohtaista intressiä, tässä tapauksessa kiinnostusta omaan työvälineeseen. Yhtenä pontimena on ollut ammatissa kertyneen hiljaisen tiedon tuominen julki (Barbosa da Silva ym. 1994, 46).

Toiseksi, tutkija on oman kulttuuripiirinsä tuote. Hänen tapaansa tehdä havaintoja ja antaa niille merkityksiä ohjaavat henkilökohtaisten arvojen ohella tiedostamattomat tai tiedostetut omakohtaiset stereotypiat ja muut mallit. ”Maailma rakentuu ilmiöille ja niille annettaville merkityksille, jotka ovat osin yhteisiä, mutta monelta osin yksilöllisiä”, kirjoittaa Kaikkonen (1999a, 429), ja jatkaa: ”Samankaltaisista sosiokulttuurisista olosuhteista huolimatta ihmiset

kasvavat aina vääjäämättä omiksi ainutkertaisiksi persooniksi, jolloin myös ilmiöille annettavat merkitykset ovat yksilöllisyyden leimaamia.”

Käsillä olevan raportin kieli pyrkii paitsi sopimaan siihen välykseen, jota kutsutaan tieteelliseksi kirjoittamiseksi, tavoittamaan arvellun lukijaryhmän, opetusalan ammattilaiset ja toimittajat, joille tutkimukseen ja teorioihin perehtyminen ei ole jokapäiväinen askare. Siksi mukana saattaa olla ainesta, joka ammattitutkijasta on itsestäänselvää.

Kielen erot ovat yksilökohtaisia, ja toisaalta niitä määräävät kulttuuri ja sukupuoli. Oman kulttuurinsa osana tutkija on saanut tietyn tavan pukea ajatuksiaan sanoiksi, käyttää luonnollista kieltä (Kramsch 1998, 6). Puhutaan miehen kielestä ja naisen kielestä – ja samalla erilaisesta tavasta ajatella. Spenderin (1980, 12) mukaan englannin kieli on miehen rakentamaa ja miehen kontrolloimaa. Aihevalinta, ilmaisun laatu ja määrä vaihtelevat; kieli säilyttää sukupuolieroja, summeeraa Imsen (2000, 176) Spenderin näkemykset. Toisaalta Tainio (2001, 20) kysyy tutkimuksessaan, onko sukupuolidiskurssia olemassa. Hän toteaa, että tekstit luodaan konventioiden maailmassa (mt. 48). Sekä ”miehekäät” että ”naiselliset” kertomisen ja kertomuksien vastaanottamisen muodot kuuluvat molempien sukupuolten repertoaariin (mt. 51). Väite, että miehillä ja naisilla olisi oma kielensä, osoittautuu tyhjäksi (mt. 61).

Huomattakoon, että Spender (1980, 205) tarkastelee englannin kielen puhuttua muotoa ja kaunokirjallisuutta, Tainio puhuttua suomea. Tieteellinen kirjoittaminen on niihin verrattuna aivan eri *genre*; se ei ole spontaania, ja kirjoittajilla on maamme koulutusjärjestelmän ansiosta ainakin kohtuullinen yleissivistys. Suomalaisessa koulutusjärjestelmässä ylimpiin opintoihin kuuluu erityinen kirjoittamisen kurssi; tieteelliseltä kirjoittamistyyliltä on nimenomaan edellytetty selvyttä, havainnollisuutta, tiiviyttä ja kieliasun virheettömyyttä (Sajavaara 1997b, 268). Raporttien laatimista ohjaavat kokeneet tutkijat, jotka kiinnittävät huomiota sisällön ohella myös kieliasun tieteellisten normien mukaisuuteen. Nämä tekijät tasoittanevat puhtaasti raportin kieleen liittyviä sukupuoli- ja yksilöeroja.

Jäljelle jää silti oletukseni sukupuolen mukanaan tuomista eroista tavassa havainnoida ympäristöä – esimerkiksi miehiseksi oletamani tapa määrittää automerkkejä tarkasti (2-126; 3-131) tai vaateesta ylimalkaisesti. Eri tutkijoiden tapaa havaita samassa aineksessa mitä moninaisimpia sävyjä (Eskola & Suoranta 1996, 50) voisi hyvin verrata spektroliitin, piilokuvan, vaihduntakuvion, kaleidoskoopin tai hologrammin katselemiseen. Kuten Puolimatka (1995, 170) toteaa, tulkitsija elää elämänsä tiettyjen merkitysten pohjalta ja nämä merkitykset saavat vastakaikua kulttuurituotteesta. Ehkä tässä yhteydessä voisi käyttää resonanssin kielikuvaa: tutkija *resonoi* aineksessa havaitsemilleen piirteille, jotka ovat hänelle oman henkilöhistorian kautta tuttuja. Myös Moilanen (2002, 92, 94, 96, 97) muistuttaa tutkijoiden subjektiivisista tavoista kerätä, tulkita ja selittää tietoa; tulkinnat voivat silti olla tarkkoja subjektiivisen maailman kuvauksia joltain näkökannalta ottaen.

Kramsch (1998, 16) huomauttaa, että sanojen denotaatiot ja konnotaatiot ovat erilaisia eri yksilöille. Yhtä ainoaa yleismaailmallista kuvausta tutkimus-

kohteesta ei voida tuottaa käyttäen luonnollista kieltä. Täysin yhteneväistä ymmärtämystä tutkimusaiheesta ei siten pystytä saavuttamaan, mutta aihetta voidaan silti lähestyä niin, että se herättää kieltenopettaja-lukijassa tuttuuden tunnetta, tavallaan *déjà-vu* -elämyksiä, ja esitys tuntuu uskottavalta. Lukijan ja kirjoittajan kokemukset ovat aina osin yhteisiä (Barbosa da Silva ym. 1994, 54).

Selvittämättä jää, missä määrin tuloksiin on vaikuttanut, että tutkija käyttää juuri suomen kieltä ajattelun ja raportoinnin välineenä ja mikä merkitys on ollut ruotsinkielisten löydösten selostamisella suomeksi.

5.3.1 Asiasisällön kuvailu

Laadullisen sisällönanalyysin tarkoitus on luoda aineistoon selkeyttä ja siten tuottaa uutta tietoa tutkimuskohteesta. Analyysillä pyritään tiivistämään aineisto silti kadottamatta sen sisältämää informaatiota; päinvastoin pyritään informaatioarvon kasvattamiseen luomalla hajanaisesta aineistosta järjestynyttä, kietyntynyttä ja mielekästä. (Eskola & Suoranta 1996, 104.)

5.3.1.1 Sisällön luokittelu

Alkio tarkoittaa Pietilällä sanaa, ajatusta tai toiminnon kuvausta (Pietilä 1976, 94). Kaikki yhtä ja samaa ilmiötä kuvaavat alkiot ovat saman sisältöluokan ilmaisoita. Sisältöluokan operationaalinen määritelmä on siis sen alkiot. Minulla *löydös* tarkoittaa yhdestä tai useammasta alkiosta koostuvaa Ruotsi-ainesta sisältävää tekstinosaa tai kuvituselementtiä; tutkimuksessani niitä on runsaat 1600. Alkioiden luetteleminen ei ole mahdollista, koska niitä on niin paljon. Tutkija kelpuuttaa löydöksiin, pelkistelmiin ja yhteenvetoihin keskeisiksi arvioimansa alkiot – ne joille hän ”resonoi”.

Järjestyksen luominen ensinäkemältä kaoottiseen, sirpaleisesti esitettyyn löydösjoukkoon edellyttää *kuvailevien sisältöluokkien* käyttämistä tutkimuksen sokkelina. Luokitus on aineksessa esiintyvien *teemojen* luettelo. Valitettavasti kuvaileminen luokkiin – joita ei voi olla kuin muutamia, ettei pelkistämisen etuja menetetä – sijoittamalla merkitsee löydösten yksityiskohtien häivyttämistä. Laaja-alaiseen luokkaan on helppo sijoittaa löydöksiä, mutta samalla häviää vivahteita. Kertomusten yksityiskohdat voidaan tosin haluttaessa löytää tutkimusmateriaalista uudestaan *lähdeviitteiden* avulla, mikä lisää tutkimusmenettelyn läpinäkyvyyttä.

Sisältöluokka yhdistää tutkittavan ilmiön (esimerkiksi ilmiön historia) ja sitä ilmaisevan konkreettisen sisällön (Kustaa Vaasan, Kaarle XII:n toiminta). Menetelmässäni *kulttuuriluokka* vastaa sisältöluokkaa. Kulttuuriluokat sommiteltiin osittain tekstimassasta löydettyjen alkioiden perusteella. Periaatteessa löydökset voidaan sitovasti jakaa luokiksi vasta kun kaikki alkiot on löydetty; itse aloitin alustavan jaon jo aikaisemmin, koska minulla oli esiyymmärrystä materiaalista. Pelkkä primaarimateriaalin läpikäyminen ei kuitenkaan riittänyt luokkien löytämiseksi, koska tutkimusongelmiin kuuluu myös kulttuurikuvan kattavuuden arvioiminen. Vasta laajan kulttuurimääritelmän mukainen luokkavalikoima osoitti alueita, joita primaarimateriaalissa ei valaista.

Otsikoitujen yhdentoista luokan tarkenteina esitetään *alaotsikkoja*, jotka havainnollistavat koko luokan sisältöä ja auttavat löydösten sijoittamista luokkiin. Silti luokat tuskin ovat täysin yksiselitteisiä. Löydöksissä voi olla päällekkäisiä ulottuvuuksia (Syrjälä ym. 1994, 165), jotka sallisivat niiden sijoittamisen moneenkin luokkaan. Lisäksi luokitusrunko jää torsoksi, jos ajatellaan, että sen tulisi kattaa kaikki Ruotsin kulttuuri.

Luokitus operationalisoi kulttuurikäsitteen induktion (ks. kappale 2.1). On huomattava, että kulttuurimääritelmän sana "tiedot" viittaa myös luontoa kuten ilmastoa ja lajistoa koskevaan tietoon. Luonto itse ei ole kulttuuria, koska se ei edellytä ihmisen toimintaa tai ajattelua (Bauman 1997, 178-180). Luokitus lähtee väestöstä, koska näkemykseni mukaan lajitoverit ovat ihmiselle tärkeintä, ja siinä tarkemmin yksilöistä, koska viestintä tapahtuu käytännössä yksilöiden välillä. Näin yksilön piirteet nousevat luokituksessa etualalle. Niitä pyritään tunnistamaan parikymmentä. Useat niistä valaisevat implisiittisesti yksilön arvomaailmaa.

Yksilöistä siirrytään sosiaaliseen lähiympäristöön. Pidän elämäkatsomusta varsin tärkeänä identiteetin osana, joten se on luokkana kaksi. Kanssakäyminen on luokkana kolme; kun tunnetaan toimijat ja heidän ajatusmaailmaansa, voidaan lähteä tarkastelemaan, miten toimijoiden yhteistyö sujuu. Luokat Yhteiskunta, Luova ja esittävä taide, Kilpaurheilu ja Tekniikka kertovat kulttuurin materiaalisesta infrastruktuurista ja kulttuurin näkyvyydestä maailmalla. Maan esittely valmistaa matkailijaa kohtaamaan Ruotsin. Osin se on vain tietokilpailutietoa tai yksilöiden ja heidän toimintansa näyttämöstä kertomista, joten luokka Maa on sijoitettu loppupuolelle luokitusta. Historiaksi – käsite viittaa kulttuurimääritelmän ”pitkäaikaiseen eksistenssiin” – katsotaan ennen toista maailmansotaa tapahtuneet asiat. Vaikka toinen maailmansota lienee kuluneen vuosisadan merkityksellisin tapahtuma, rajan veto on mielivaltaisen. Ei-toivottavien (tarkemmin: tutkijan mielestä ei-toivottavien) ilmiöiden ryhmittely kokonaan omaksi luokakseen helpottaa aineksen autenttisuuden ja kirjantekijöiden suhtautumisen arvioimista.

1 Väestö

1.1 Yksilö:

- 1.1.1 fyysiset ja psyykkiset luonnehdinnat kuten
 - ikä,
 - sukupuoli,
 - varallisuus,
 - asuinpaikka (kaupunki, maaseutu),
 - koulutus tai ammatti,
 - ravitsemustila, terveys;
 - siviilisäätö (avioliitossa, avoliitossa, yksineläjä kuten vanhapiika tai vanhapiika, eronnut, leski)
 - ajatusmaailma ja arvot: uskonnollisuus, poliittiset näkemykset,
 - luonne, huumorintaju, suhde luontoon

fyysiset ominaisuudet, esim. vaaleus/tummuus, tukevuus/ hoikkuus, pituus, silmien väri; henkilökohtaiset tavat.

- 1.1.2 muut kuin fyysiset ja psyykkiset luonnehdinnat: asuviestintä, tapa hoitaa kauneutta ja hygieniaa: vaateparren kunto, siisteys, muodikkaus, sopivuus ilmastoon. Meikkaaminen, saunominen, suihku, kylpy.
- 1.1.3 ravinto- ja nautintoaineet:
 - 1.1.3.1 ateriat, ruokalajit, juomat
 - 1.1.3.2 elintarvikkeet: lihapullat, juuresmuhennos, makkara, tuoresalaatti, äyriäiset, graavattu kala, mätitahna, hapansilakka, maitotuotteet, näkkileipä, voileipäpöytä
 - 1.1.3.3 alkoholi: snapsikulttuuri, olut, votka, glögi, pontikka, kotiviini; tupakkatuotteet, kuten nuuska; nautintoaineet kuten kahvi, tee, kaakao
- 1.1.4 vapaa-ajan viettäminen
 - 1.1.4.1 vapaa-ajan määrä
 - 1.1.4.2 harrastukset: askartelu, elokuvissa käyminen, kahvilassa istuskeleminen, keräily, kerhot, kirjalliset harrastukset kuten lueskelu tai kirjoittelu, kuvataide, leikkikalut, lemmikit, liikunta- tai urheiluharrastus kuten ulkoilu, kalastelu, pyöräily, uinti, kuntosali, hiihtely, lumilautailu, rullalautailu, musiikkiharrastus kuten soittelu tai musiikin kuunteleminen, tanssiminen liikuntamuotona tai seurustelumuotona, television tai liikkuvan kuvan tallenteiden katselu, retkeily, leikkiminen
 - 1.1.4.3 lomavietto: matkailu kotimaassa tai ulkomailla, kaksiasuntosysteemi

1.2 Julkisuuden hahmot

- rajana historian henkilöihin on toinen maailmansota

1.2.1 keitä mainitaan

1.2.2 mikä tekee henkilön julkisuuden hahmoksi Ruotsissa tai maailmalla

1.3 Perhe, suku, lähipiiri

1.3.1 koostumus, perheen ehjyys, lasten lukumäärä, sukulaisten keskinäisen yhteydenpidon kiinteys

1.4 Koti

1.4.1 kodin askareet, niiden jakautuminen perheenjäsenten kesken, kodinkoneet

1.4.2 asuminen: kerrostalo/omakotitalo/rivitalo, huoneiden käyttötarkoitukset ja huoneluokitus, asumisväljyys, asunnon omistaminen/vuokra-asuminen/omistusoikeusasunto, sisustus, asunnon kunto

1.4.3 kotieläimet

1.5 Maahanmuuttajat ja maastamuuttajat:

- 1.5.1 onko kuvaamisessa stereotypiaa, rasismia, kliseitä, ennakkoluuloisuutta
- 1.5.2 siirtolainen, siirtotyöläinen, pakolainen
- 1.5.3 milloin, mistä ja minne, miksi muuttanut
- 1.5.4 sopeutuminen uuteen yhteisöön, mielipiteet ruotsalaisesta yhteiskunnasta
- 1.5.5 siirtolaisten yksilönominaisuudet kuten koulutus, työ, harrastukset, ulkonäkö

2 Elämäkatsomus

- uskontojen pyhät kirjoitukset (Raamattu, koraani, ym.) riitit, seremoniat, juhlat (joulu, Lucianpäivä, pääsiäinen, juhannus, paasto), kannattajien kokoontumispaikat, organisaatio, uskonnon näkyvyys yhteiskunnassa

2.1 Kristinusko: katolisuus ja protestanttisuus; muut kristilliset suunnat

2.2 Muut uskonnot: islam, juutalaisuus, muut

2.3 Taikausko ja mytologia

2.4 Ei-uskonnolliset elämäkatsomukset

2.5 Tabut

3 Kanssakäyminen

- miten yhteistyöhön tullaan, kuka tekee aloitteen
- mitä näyttämöitä, kanavia ja tarkoituksia yhteistyöllä on
- miten yhteistyö sujuu

3.1 Kielitaidon merkitys kanssakäymisessä, kielenulkoisen viestintä, small talk -rupattelu

3.2 Yksilöiden välinen kanssakäyminen (tarkastelupareina ruotsalainen ja ruotsalainen; ruotsalainen ja suomalainen; ruotsalainen ja muun kansallisuuden edustaja); tapa lähestyä toista, arvonimen käyttäminen, sinuttelu ja teitittely

3.2.1 palvelutilanteet: Matkustaminen, lippujen hankkiminen, taksin käyttäminen

Majoittuminen esim. hotelliin, isäntäperheeseen, leirintäalueelle;

Ruokailu: kotiloissa, ravitsemusliikkeessä, pöytätaivat;

Muut palvelutilanteet kuten kampaaja ja parturi, ostosten tekeminen;

juomarahakäytäntö.

3.2.2 Opastaminen

- 3.3 Perheen sisäinen kanssakäyminen, keskinäinen arvojärjestys, tasa-arvo ja siihen liittyvä keskustelu (molempien sukupuolten täysivaltaisuus, äänestämisoikeus, samanpalkkaisuus, tasa-arvolainsäädäntö)
- 3.4 Kansainvälinen yhteistyö:
 - 3.4.1 YK, EU, PN, kehitysapu, järjestöt, koulutus; mitä arvoja löydetävissä yhteistyön taustalta
 - 3.4.2 Taide, urheilu ja muut kuin kaupalliset kanssakäymisen alueet

4 Yhteiskunta

- 4.1 Symbolit: kuningasperhe, kansallislippu, viiri, kansallislaulu, kansallispäivä, kansallispuke, maajoukkue
- 4.2 Ajanlasku, muut kuin uskonnollisperäiset juhlat
 - 4.2.1 kalenteri ja vuodenaajat
 - 4.2.2 aikataulut
- 4.3 Poliitiikka:
 - 4.3.1 sisäpolitiikka: kansanedustuslaitos, lainsäädäntö, puolueet, vaalit
 - 4.3.2 ulkopoliitiikka, liittoutumattomuuspolitiikka
- 4.4 Hallintokoneisto, virkamiehet
- 4.5 Yhteiskunnan laitokset:
 - 4.5.1 Julkisvaroin rahoitettu koululaitos ja tutkimustoiminta; yksityissektorin tarjoama koulutus kuten autokoulut
 - 4.5.2 oikeuslaitos, seuraamusjärjestelmä
 - 4.5.3 pelastustoimi ja väestönsuojelu
 - 4.5.4 poliisitoimi
 - 4.5.5 puolustuslaitos
 - 4.5.6 terveydenhoito, apteekki, sairaala, hautaaminen
 - 4.5.7 tullilaitos
 - 4.5.8 postilaitos, puhelin, telepalvelut
 - 4.5.9 kuluttajavirasto
 - 4.5.10 verovirasto
- 4.6 Joukkotiedotus: televisio, radio, lehdistö, kirjankustannus, tietoverkot
- 4.7 Sosiaalipoliittiset kysymykset: sosiaaliturva, sosiaalietuudet kuten lapsilisät, sairausvakuutus, eläkejärjestelmä, työttömyyskorvaus
- 4.8 Kansalaisyhteisöt, järjestöt
 - 4.8.1 Punainen risti, Maailman luontosäätiö

5 Elinkeinoelämä

- 5.1 Talouselämä, vakuutuslaitokset, pankit, rahayksikkö, hintataso
- 5.2 Elinkeinot: teollisuus, kauppa, palvelu, maatalous, kalastus, luontaistalous, kaivokset
- 5.3 Yritystoiminta, tunnetut yritykset, tuonti ja vienti
- 5.4 Tunnetut tuotteet kuten automerkit, matkapuhelimet, polkagris, Mora-puukko, matkamuistot kuten dala-hevonen

- 5.5 Vähittäiskauppa, vähittäismyymälät kuten kioski, lähikauppa, tavaratalo, supermarket, hypermarket, nettikauppa
- 5.6 Työmarkkinat, työmarkkinajärjestöt, työelämän säännöt, palkkataso

6 Luova ja esittävä taide

- 6.1 Kirjallisuus
- 6.2 Kuvataide, muotoilu ja arkkitehtuuri
- 6.3 Musiikki ja tanssitaide
- 6.4 Elokuva ja teatteri

7 Kilpaurheilu

- mestaruustaso kuten Ruotsin mestaruus, Pohjoismaiden mestaruus, Euroopan mestaruus, maailmanmestaruus
- olympialaiset
- maaottelut

- 7.1 Talviurheilu: luistelu, hiihto, slalom, jääkiekko, jääpallo, mäkihyppy
- 7.2 Yleisurheilu kuten kuulantyyöntö, korkeushyppy, juoksulajit
- 7.3 Joukkuepallot
- 7.4 Tennis
- 7.5 Kamppailulajit
- 7.6 Uinti
- 7.7 Suunnistus
- 7.8 Autourheilu

8 Tekniikka

- kodinkoneet kodin yhteyteen

- 8.1 Tiestö, sillat, satamat, lentokentät. Tieliikenteen ohjaaminen.
- 8.2 Liikennevälineet:
 - 8.2.1 yksityisautot, polkupyörät, mopot, moottoripyörät, veneet, yksityislentokoneet
 - 8.2.2 julkinen liikenne: juna, laiva, lautta, lentoliikenne, maanalainen, raitiovaunu, linja-auto, taksi
- 8.3 Erikseen mainitut keksinnöt ja niiden tekijät: dynamiitti, puhelin, potkuri, jokoavain, vetoketju, kuulalaakeri, tetrapak
- 8.4 Tietotekniikka ja mikroprosessorin hyödyntäminen
- 8.5 Energia: aurinkoenergia, bioenergia, kivihiili, maakaasu, puu-, sähkö-, tuuli-, vesi-, ydinenergia; öljy ja sen tisleet
- 8.6 Metrijärjestelmä, hekto; mil

9 Maa

- 9.1 Maantiede: maantieteellinen sijainti, naapurivaltiot, maakunta, lääni, kaupunki, lähiö, kylä, vesistö, vuoristo, metsä, erämaa
- 9.2 Ilmasto maan eri osissa, sää, vuodenaajat
- 9.3 Kasvillisuus
- 9.4 Luonnon eläimistö: karhu, susi, hirvi, pienet jyrsijät, linnut, hyönteiset, käärmeet, kalat
- 9.5 Nähtävyydet: eläintarha, museo, näyttely, huvipuisto, luonnonpuisto, kuuluisa rakennus
- 9.6 Luonnonvarat: metsät, malmit, energiavarat

10 Historia ennen toista maailmansotaa

- 10.1 Ruotsin ja Ruotsi-Suomen historian merkkitapahtumat, sodat, teollistuminen, kaupungistuminen
- 10.2 Riimukivet, esineiden historia
- 10.3 Historian merkkihenkilöt:
 - 10.3.1 kuninkaat ja heidän lähisukunsa, kuten Kustaa Vaasa, Kaarle XII, Kustaa III
 - 10.3.2 muut merkkihenkilöt paitsi keksijät ja taiteilijat
- 10.4 Viikingit

11 Kulttuuripiirin ei-toivottavat ilmiöt

- koottuina yhteen riippumatta siitä, ovatko jo tulleet esille esimerkiksi yksilön ajatusmaailmaa kuvattaessa luokassa 1;
- ennakkoluulot, rasismi, etnosentriset asenteet vieraita kansallisuuksia kohtaan, stereotyyppinen ajattelu;
- vammaisuus, fyysisesti tai psyykkisesti sairaat, tuska, väkivaltainen kuolema, köyhyys, puute, slummit,
- laitapuolen kulkijat: asunnottomat, kerjäläiset, katulapset;
- konflikti: ristiriita, lakko, mellakka;
- onnettomuudet, päihteiden väärinkäyttö, työttömyys, prostituutio,
- rikollisuus: tietokonerikollisuus, varkaudet, väkivaltarikollisuus, rikollisyhteisöt,
- epäsuhta velvollisuuksien täyttämisen ja oikeuksista nauttimisen välillä: sosiaalietujen väärinkäyttö,
- valtiontalouden vaikeudet, tasa-arvon loukkaukset,
- ympäristöongelmat: ympäristön myrkyt ja saasteet, syöpäläiset, tuholaiset, roskaaminen;
- koululaitoksen ongelmat.

5.3.2 Suhtautuvan sisällön kuvailu

Pietilän mukaan voidaan jotakin kohdetta tai asiaa kohtaan omaksutun suhtautumistavan suuntaa kuvailla likimääräisesti ulottuvuudella myönteinen-neutraali-kielteinen eli suhtautumisluokilla. Suhtautumistavan intensiteetin kuvaaminen vaatisi vielä hienojakoisemman asteikon käyttämistä (edellisen lisäksi vaikkapa portaat "sietävä", "suvaitseva", "hyväksyvä" ja "ylistävä"). Teknisesti tarkastellen näin muodostuisi järjestysasteikko. (Pietilä 1976, 174.)

Yritys mitata eksaktisti tekijöiden asennetta ruotsalaiseen kulttuuriin olisi triviaalia harhailua. Jopa viisiportaisen arviontiasteikon luominen olisi mahdollista, ja sillä varmasti pystyttäisiin mittaamaan teknisesti ottaen tarkasti, mutta sisällön kannalta vain arvioita. Koska oppikirjan tarjoama kulttuuriaines koetaan uskottavana (kappale 3.3), ja ainekseen sisältyy asenteellisesti suuntaavia tekijöitä, jotka vaikuttavat kehitysikänsä elävään vastaanottajaan, asennetekijöitä kokoava laadullinen kommentti kuuluu raporttiin vastauksena kolmannen tutkimusongelmaan.

Henkilögalleria lienee toimijoiden osalta miltei sataprosenttisesti tekijöiden rakentamaa fiktiota. Näin ollen sen keskinäiset henkilösuhteet heijastavat tekijöiden asennetta ruotsalaisiin ja heidän tulkintaansa oppikirjan ohjeistuksesta.

Henkilösuhteita tarkasteltaessa keskitytään ruotsalaisten ja suomalaisten väleihin, koska oletukseni mukaan niistä kertovat löydökset ohjaavat oppilaita myöhemmissä kulttuurien kohtaamisissa. Pietilän neljäs standardisisältöluokka on Suhtautuminen, suhteet. Sillä hän tarkoittaa toimijoiden keskinäisiä suhteita. Esimerkkeinä Pietilä mainitsee eroottisen rakkaussuhteen, muun rakkaussuhteen, ystävyysuhteen, kilpailusuhteen ja vihasuhteen. (Pietilä 1976, 140-141.) Tavallisin suhtautumistapa oppikirjassa lienee kuitenkin emotionaalisesti neutraali yhteistyösuhde. Eroottisia suhteita kielten oppikirjat eivät eksplisiittisesti kuvaa, eivät myöskään vihasuhteita. Oppilaiden tehtäväksi jää oivaltaa niiden olemassaolo kohdekulttuurissa. Havainnoitavia piirteitä ovat läheisyys-etäisyys, välittömyys-muodollisuus, tasa-arvoisuus -eriarvoisuus ja samanlaisena pysyminen-vaihtelevuus.

Myös kuvituksen koostaminen on tietoinen tai tiedostamaton kannanotto kuvattavaan: millaiset kasvot Ruotsille halutaan antaa? Pyrittäessä tieteellisyyteen kuvituksen erittelyssä pelkkä impressionistisiin kommentteihin tähtäävä silmäily ei riitä, vaan sanallistamisen jälkeen kuvitusta on pohdittava niin kuin muutakin tekstiä.

5.3.3 Sisällön rakenteen kuvailu

Se osa kirjoissa kuvatuista tapahtumista, jossa on mukana jokin Ruotsi-komponentti, ei oppimistuloksiin tähtäävässä oppikirjagenréssä etene niin kuin viihdyttämistarkoituksiin aiotussa kaunokirjallisuudessa, vähä vähältä huipentuen kohti lopussa tulevaa kliimaksia. Yhtenä kieltenopetuksen tavoitteena on hallita joukko käytännön tilanteita dialogien muodossa, eikä arkisten dialogien asetteleminen peräkkäin tuota kovinkaan kehittyntä juonta. Kertomuksissa-

kaan (Upsalan-kurssi Linje-sarjassa, 6-95 ym.) juoni tuskin on tärkeä, vaikka sitä siteeksi olisikin. Vaikka kirjeystävyydestä alkanut tuttuus joskus muuttuu rakkaudeksi (4-64), mitään dramaattista loppuhuipennusta ei tule eikä sitä kohti kulkevaa syiden ja seurausten ketjua näin ollen tarvitse esittää. Sisällön rakenne ilmenee yhteenvedoista korkeintaan satunnaisesti.

5.3.4 Tulkitseminen ja selittäminen

Selittäminen on Kakkuri-Knuutilan mukaan ilmiön syyn antamista. Syitä on eri tyyppisiä; tärkeimpiä ovat vaikuttava syy ja päämääräsyy. (Kakkuri-Knuutila 1992, 49.)

Pelkkä löydösluettelo, so. aineksen ilmiön kuvaaminen ryhmiteltynäkään ei riitä sisällönanalyysin tulokseksi. Havaintojen tulkitsemisen tarkoituksena on eritellä, miksi kerrottiin se mitä kerrottiin eli löytää ne yhteiskunnalliset ja historialliset tekijät, jotka määräävät dokumentin sisältöä (vaikuttava syy). Tulee myös kysyä, mihin valinnoilla pyritään: mihin suuntaan oppilaita halutaan ohjata ja mitä muita tavoitteita dokumentilla on (päämääräsyy). Näihin kysymyksiin vastaamalla oppikirjan sisältö asetetaan yhteyteen muiden ilmiöiden kanssa.

Miksi-kysymys ratkeaa tuskin milloinkaan lopullisesti, koska syiden ketju on pitkä, haarautuva ja henkilökohtainen. Vastausta etsittäessä löytynee lopulta saturaatiopiste, jonka jälkeen ”mattoa ei enää kannata kääntää”; mielenkiinto aiheeseen on sammunut ja tutkimuskenttä voidaan unohtaa.

Tieteen diskurssi eroaa arkikielestä ja poliittisesta diskurssista myös siinä, että sen päämääränä on totuudellinen tieto, ei vastaanottajan taivuttaminen kriittikittömästi hyväksymään viesti. Siksi tulee myös pohtia, mitä vaihtoehtoisia tulkintoja primaarimateriaalin pohjalta voitaisiin esittää. Puhuvatko jotkut niistä tutkijan kelpuuttamia vastaan? Miksi ne on hylätty? On mahdollista, että esiyymmärrys tempaa tulkitsijan mukaansa niin voimakkaasti, että tutkimuksen edellyttämä pyrkimys aineiston objektiiviseen tarkastelutapaan unohtuu. Olen edellä (5.3) pohtinut materiaalin ja itseni välistä harmoniaa. Sokeuttaako pitkäaikainen tutkimusmateriaalin parissa työskenteleminen tutkijan? Sokeutuneena tutkija jää Peirce'n mainitseman itsepäisyyden menetelmän (the method of tenacity) vangiksi (Peirce 1992, 116). Tällöin ei hyväksytä omia, vakiintuneita käsityksiä uhkaavaa evidenssiä (ks. Aaltola 1994, 90) Lehtovaara mainitsee termin ”konfirmatoristinen vääristymä” (Lehtovaara 1992, 248).

Varto määrittelee tulkinnan empiirisesti tavoitettujen merkityssuhteiden aukikerimiseksi. Sitä tulisi seurata ymmärtämisen, tulkinnan osien nivoutumisen mielekkääksi kokonaisuudeksi (Varto 1992, 64). Fornäsin (1998, 245) mukaan tulkinnalla tarkoitetaan tekstin sanoman selvittämistä. Siihen ei ole suoraa tietä, vaan tutkijan on kuljettava eri suuntiin vievien selitysten sivupolkuja sekä arvioitava järjestelmällisesti ja kriittisesti ensin havaitsemiaan merkityksiä. Hirsjärveä lainaten, tulkinta on analyysin tulosten pohtimista ja johtopäätösten tekemistä niistä. Se on myös analyysissa esiin nousevien merkitysten selkiyttämistä ja pohdintaa. Tutkija ja raportin lukija tulkitsevat tutkimusta kukin omalla tavallaan. Faktoistakin – jo siitä mikä on fakta – saattaa syntyä erimielisyyk-

siä; emme havaitse saatika sitten tulkitse asioita samalla tavalla. (Hirsjärvi 1997b, 221.) Ymmärtäminen edellyttää yhteistä kulttuurista pohjaa symbolien, käsitteistön ja kielen muodossa (Puolimatka 1995, 161). Konservatiivinen hermeneutiikka perustaa oikean tulkinnan ja ihmisten välisen ymmärryksen mahdollisuuden olettamukselle, että ihminen on kaikkina aikoina olennaisesti sama (Puolimatka 1995, 184).

Puolimatkan mukaan tulkinnan ongelmat korostuvat, koska inhimillinen tieto, kulttuuri ja arvot ovat historiallisia luomuksia. Yleispäteviä arvoja ja sitä tietä yleispätevää käsitystä oikeasta kasvatuksesta ei ole eikä voida muodostaa. Mikään ei ole hyvää tai pahaa, kaunista tai rumaa itsessään, ainoastaan jonkin kulttuurin tai kansan kannalta. (Puolimatka 1995, 157-158.) En voi täysin jakaa Puolimatkan näkemystä. Kulttuurirelativistisesti ajatellen jokainen kulttuuri perustelee ja arvioi elämänmuotonsa itse, mutta ihmiskunnan yleispäteviä arvoja on silti olemassa: hyvinvointi, suvaitsevaisuus, oikeudenmukaisuus ja elämän vaaliminen.

Jos kaikki aikakaudet ja kulttuurit nähdään yhtä arvokkaina, tulee vaikeaksi puhua kehityksestä (Puolimatka 1995, 158). Pyrkimykseni on kuitenkin ehkä epäloogisesti tunnistaa kehitys, mutta samalla tarkastella kulttuureita ja oppikirjoja, vaikkakin erilaisina, yhtä arvokkaina niin kauan kuin niiden tavoitteena ovat näkemäni yleispätevät arvot.

5.3.5 Tutkimuksen suorittaminen

Seuraavassa pyrin kuvailemaan, miten tutkimus käytännössä eteni. Se on yllättävän vaikeaa. Eskola ja Suoranta (1996, 174) toteavat, että toiminta tutkijana ja sen kielellinen representaatio ovat eri asia. Seuraavat rivit tavoittavat vain likiarvon kokemuksistani. Ihminen tuntuu osin jäävän itselleenkin arvoitukseksi. Minun on vaikea esimerkiksi tiedostaa ajatusrakennelmieni repeilyä, vaikka lähdän siitä, että hauraita ne ovat. Huomaan myös, että tutkimus pyrkii rationaalisuuteen, mutta ei ole sitä kokonaan.

Tutkimusrupeaman on joka kerta oltava niin pitkä, että ajan kulumisen unohtuu; Csikszentmihalyi käyttää tällaisesta keskittymisestä nimitystä virtaus (flow). Hänen mukaansa flow-tila on psyykkisen entropian vastakohta, ”optimaalinen kokemus”. Psyykkinen energia virtaa ilman ponnistelua, huolta ja oman tutkijanpätevyyden kyseenalaistamista. (Csikszentmihalyi 1990, 39.) Tutkiminen vaatii niin intensiivistä keskittymistä, että se on tietoisesti sijoitettava omaan lokeroonsa tutkijan elämäkokonaisuuteen. Palkintona on hetkellinen pääsy rinnakkaistodellisuuteen, joka on paljon jäsentyneempi ja pelkistyneempi kuin se arki, jossa luovimme toistemme intentionaalisuuden ristiaallokossa.

Työskentelyni on jakaantunut kaiken kaikkiaan yli kymmenen vuoden jaksolle, proseminaarista tähän päivään, joten se kai ymmärrettävästi on ajoittain katkennut ja harhaillut syrjäpoluilla. Tutkimusta alkuaikoina johdattanut unissakävelijän varmuus on minussa jo kauan aikaa sitten antanut tietä tehtäväkentän laajuuden ja oman vähäisyyden kokemukselle.

Tutkimus tuntuu lisäävän ymmärtämystäni maailmasta (Varto 1992, 115), ei vain oppikirjasta niin kuin ensin ajattelin. Perusoivallukseni on, että oppikir-

jassa ei ole vieraskuvaa, vaan sen aineksia. Aineksia on tarkoituksetonta määrittää eksaktin fysikaalisesti. Pystyn nyt asemoimaan kielen oppikirjan osana nuoren ihmisen elämänkokonaisuutta ja suomalaista kulttuuria aivan eri tasolla kuin aloittaessani. Kokemuksellisen oppimisen merkitys on vähitellen kirkastumassa minulle. Läpätunkeva muutos ajattelussani on, että en enää pidä mitään tietoa varmana ja lopullisena. Epävarmuudesta huolimatta pystyn toimimaan ja tekemään päätöksiä oletusteni varassa. Silti minua pelottaa tietämykseni vähäisyys.

Ymmärrän, että suotuisia viestintäasenteita tulisi opettaa kaikissa kulttuureissa yhä uudestaan, koska samat kohtaamisen ongelmat (kappale 2.4) ovat ominaisia kaikille sukupolville. Ymmärrän tiedon lisäämiseen liittyvät riskit, varsinkin jos tieto on institutionaalisesti välitettyä, kontrolloimatonta eivätkä sen käyttötarkoitukset ole eettisesti hyväksyttäviä (7.2). Rauhan etiikka (kappale 6.4) on mielessäni yhä selkeämmin nousemassa koko aineistoa selittäväksi tekijäksi, siksi laadulliseksi yleiseksi (Varto 1992, 77), joka antaa merkityksen aineiston yksittäisille osasille.

Tutkimuksen kulkua säätelee piilo-opetussuunnitelma. Yhtenä sen vaatimuksena on pystyä hallitsemaan aikaa. Toiseksi: aikuinen, ammatissa toimiva tutkija joutuu sopeutumaan pätemättömyyden tunteisiin, koska hän siirtyy tunteisiensa turvallisten lakeuksien ulkopuolelle. Tutkimuksen teoriaosan ainekset ovat kovin pieninä palasina maailmalla; väitöskirjan kirjoittaminen on itse asiassa enemmän lukemista kuin kirjoittamista. Monikulttuuristen lähteiden käyttö vaatii kielitaitoa. Jossain vaiheessa lukeminenkin on uskallettava lopettaa ja alettava tuottaa omaa tietoa. Tutkimuksen piilo-opetussuunnitelma edellyttää myös arkistointitaitoja ja kohtuullista fyysistä kuntoa.

Taustatietojen kasvattaminen ja aineiston analyysi limittyvät raportin kirjoittamisen kanssa. Raportti ei kasva sivulta yksi alkaen viimeiselle sivulle, koska kyseessä ei ole mekaaninen toistotutkimus, vaan jossain määrin luova prosessi. Raportti on tutkijan rakentama versio vastauksista tutkimusongelmiin. Arvioidessaan tuloksia lukija tavallaan sommittelee toista raporttiversiota äännettömänä dialogina. Tulosten uskottavuutta pohdittaneen näiden raporttien yhtäläisyyksien ja eroavuuksien kautta.

Ensi muistiinpanot löydöksistä luonnosteltiin kynällä tavallisille paperiliuskoille, koska oli sitä tärkeämpää pystyä selailemaan muistiinpanoja nopeasti, mitä varhaisemmassa vaiheessa oltiin. Mutta varsinaisen tutkimusraportin rakentamiselle oli ensisijaisen tärkeää, että käytössä oli tekstinkäsittelyjärjestelmä, koska tutkimuksen jossain määrin heuristiset vaateet säännönmukaisesti edellyttivät jo valmiiksi muotoiltujen ajatuspalkkien siirtelemistä kohdasta toiseen. On myös suuri etu pystyä karsimaan tautologioita ja korjaamaan oikeinkirjoitusvirheitä ilman että koko työ joudutaan kirjoittamaan uudestaan. Olisi parasta, jos käytössä olisi kannettava tietokone, jolloin tietoa ei kirjastossa istuessa tarvitsisi turhaan kopioida ensin käsin.

Raporttiluonnosta laadittaessa liika itsekriittisyys turmelee työnteon rytmin. Osoittautui parhaaksi harkita hieman, kirjoittaa sitten paljon tekstiä, vasta sen jälkeen ruveta kriittiseksi ja deletoida, muokata raportin osista sopivasti

painotettu kokonaisuus, sekä lopulta karsia päällekkäisyydet. Tekstinkäsittely-ohjelma enimmäkseen kyllä auttaa tutkijaa, mutta tuntuu joskus aivan tietoisesti oikuttelevan. Suhteeni tietokoneeseen kehittyi vähitellen jonkinasteiseksi viha-rakkaus -suhteeksi.

Tiedot työstettiin tutkijan kognitiivisten prosessien avulla. Aineisto piti lukea riittävän monta kertaa. Siinäkään ei pystytty etenemään mekaanisesti jonkin partituurin mukaisesti, vaan työpäivien pituus vaihteli suuresti. Tuntui hyvältä kerrosta lukemista ja kirjoittamista, perehtymistä ja pohdintaa, jotta väsymyksen ja tympääntymisen aiheuttamat virheet vähenisivät. Tutkija ei ole kone – silti huomasi, että työskentelyssä on oltava jarru ja että joskus on viisaampaa peruuttaa kuin painaa kaasua.

Alitajunnan toiminta ongelmien kimpussa tuotti ajan mittaan suuren joukon irrallisia muistilappuja, joille oli tallennettu ilman edeltävää tietoista pohdimista tajuntaan sukeltaneita oivalluksia. Ajoittain oli syytä lajitella nämä alitajunnan lahjat ja kutoa ne raportin loimiksi niin, etteivät ne vaikuttaisi päälleliimatuilta. Tällaisten päähänpistymien ilmaantumista ei voinut tietoisesti hallita, vaan ne raivasivat polkunsuun tajunnan pintaan milloin tahansa ja missä vain.

Tutkimus tuntui kasvavan lepoheikinä. Jo kertaalleen tavoitettujen ajatusten tulisi saada kypsyä niin kauan, että osa niiden vivahteista vaipuu unohdukseen. Vieraalta tuntuvaa ajatusta on helpompi arvioida. Vasta pitkähkön varasointikauden jälkeen työn voi kirkastaa edes likimain sellaiseksi kuin haluaa.

Varsinaista tutkimusta edelsi informaalin vaihe, eli esiyymmärrystä aihepiiristä – kulttuurista, oppikirjasta – kasvatettiin opettajana, matkailijana ja joukkotiedotuksesta. Tätä työskentelyvaihetta voisi kuvailla metaforalla *imurointi*.

Formaalinen vaihe alkoi niin, että laadittiin kulttuuriluokitus alustavaan muotoon ja sommiteltiin tutkimusmenetelmä. Tutkimusotos valittiin harkinnan perusteella, perustellen valinta. Otos luettiin läpi, etsittiin relevantit löydökset ja kuvailtiin ne tiivistetyssä muodossa konseptipaperille; kahden viimeisen kirjasarjan kohdalla tämä ehkä turha, kopiointivirheitä tuottava vaihe jo sivuutettiin. Pikkutarkka siivilöinti pyrki varmistamaan mahdollisuudet viedä tutkimusta sen tulevissa vaiheissa oikealta tuntuvaan suuntaan.

Seuraavaksi luokiteltiin löydökset pelkistelmiksi tutkimusmateriaalista osittain riippumattoman kulttuuriluokituksen ja löydösten yhteisten nimittäjien avulla. Raportin liitteenä olevien pelkistelmien pohjalta laadittiin tulososaan kirjasarjojen yhteenvedot ja vertailut. Koska aineesta redusoidtiin kirjan symbolitasolta lähtien loppupäätelmiin asti, tutkimusmenettelyä voisi luonnehtia *portaittaisen pelkistämisen strategiaksi*.

6 TUTKIMUSTULOKSET

6.1 Kuinka Ruotsista ja ruotsalaisista kerrotaan?

Ensimmäinen tutkimusongelma koski tutkimusmateriaalin ulkoista kuvailua. Vastausta etsittäessä edetään koulujärjestelmän mukaisesti niin, että keskikoulun kirjat muodostavat oman lukunsa, peruskoulun omansa.

6.1.1 Keskikoulun materiaali

Ruotsinkielen alkeiskirjan (kirjoitetaan myös Ruotsinkielen alkeis kirja osan 1 kannessa ja Ruotsin kielen alkeiskirja osan 2 kannessa ja kirjan nimiölehdellä) ensimmäinen osa on tarkoitettu ensimmäisen ja toisen luokan käyttöön, toinen osa kolmannen ja neljännen. Ääninauhaa tai muuta oheismateriaalia kirjoihin ei tietääkseni liittynyt.

Fröberg valaisee kirjan olemusta toukokuussa 1961 kirjoittamassaan esipuheessa (RAK 1, 5-6): "...Kielen opetuksessa on aluksi keskityttävä kielen rakenteeseen ja jokapäiväisen, keskeisen sanavaraston hankkimiseen ja omistamiseen. Siten vasta-alkajat oppivat ymmärtämään vierasta kieltä ja auttavasti keskustelemaan tällä kielellä... Jotta ruotsin kielen opetuksessa entistä enemmän kiinnitettäisiin huomiota huolelliseen ääntämiseen ja tarmokkaasti harjoiteltiin sitä, on kirjan alussa runsaasti tarkoitukseen sopivia ääntämisharjoituksia." Tekijän näkemys suullisen tuottamisen oppimisesta poikkeaa siten nykykäsituksesta.

Tutkimani kirjat ovat molemmat sidottuja. Kooltaan ne ovat 138 mm x 202 mm, mikä on tavanomainen oppikirjan koko. Niiden yhteinen sivumäärä on 516; on huomattava, että tähän määrään sisältyy lukukappaleiden lisäksi harjoituksia, kielioppi ja sanasto. Paperi on hyvälaatuista (ehkä merkki siitä, että kirja oli suunniteltu kestäväksi useita vuosia), alunperin valkoista. Marginaalit eivät ole erityisen leveät, noin 18 mm. Keskikouluaikana muistiinpanot ilmeisesti on suunniteltu tehtäväksi pääasiassa vihkoon, toisin kuin peruskoulussa.

Kuvitus on piirroksia, karttoja ja mustavalkoisia valokuvia, joiden yksityiskohtien erottuvuus ei ole nykypäivän tasoa, varsinkin kun valokuvat ovat nykyisiin verrattuna pieniä. Kuvitusta ja tekstiä ei sijoiteta päällekkäin. Värikuvia tai värejä ei ole mukana lainkaan; tosin kansissa on käytetty likimääräisiä Ruotsin tunnuskvärejä, taitettua sinistä ja keltaista. Kuvituksen määrä on silminnähten vähäinen verrattuna peruskoulun kirjoihin. Kuvituksessa korostuvat mustavalkoiset piirrokset. Piirrokset ovat pienikokoisia ja niiden tehtävänä on havainnollistaa sanallisesti kerrottua (1-13, 1-49, 1-67). Ensimmäisessä osassa on vain muutama valokuva eikä niistä yksikään sisällä Ruotsi-ainesta. Toisen osan valokuvat ovat kulttuurikuvan kannalta informatiivisempia.

Tekstianalyysia ei suoritettu, mutta hypoteesinä esittäen kieli on peruskouluun verraten vaativaa (ks. esim. 1-19, 1-60, 1-64) ja sen taso vaikeutuu nopeasti. Kertomatekniikassa on suorasanaisten tekstin osuus suurin; dialogia esiintyy myös. Runojen, laulujen (joista monet on nuotitettu) ja sananlaskujen määrä on huomattava.

6.1.2 Peruskoulun materiaali

Oppikirja jakaantuu Vi ses- ja Bästis-sarjoja lukuunottamatta luokka-astekohdaisiin tekstikirjaan ja harjoituskirjaan. Lisäksi sivukoko on hieman suurempi kuin keskikoulussa. Laajuutensa vuoksi peruskoulun kirjasarjat ovat tekijäryhmien laatimia (kappale 3.2). Kirjoittajien lisäksi tekijäryhmään kuuluu toimittajia, valokuvaajia ja kirjapainoalan ammattilaisia. Kirjat ovat sivumäärältään laajempia kuin keskikoulussa. Sivut on koostettu väljiksi, jotta oppilaan muistiinpanoille jäisi tilaa. Kaikki tutkitut kirjat ovat nidottuja.

Hej på dig on tutkimusmateriaalin ainoa vuoden 1970 opetussuunnitelma-aallon kirjasarja. Peruskoulun miltei kaikkia oppilaita koskevan opetustehtävän vaatimukset näkyvät siinä, että laajemmalla ja suppeammalla tasokurssilla on samojen kansien sisällä oma versionsa jokaisesta kappaleesta. Suppeamman kurssin teksti on kielellisesti helpotettu ja lyhennetty muunnos laajemman kurssin versiosta.

Tasokurssijärjestelmästä luovuttaessa myös oppikirjan sisällön ulkoisesta ryhmittelystä kurssin vaatimustason mukaan luovutaan. Nya vindarista alkaen eriyttämismahdollisuuksia on parannettu sisällyttämällä kirjoihin tarpeen mukaan luettavia Extra-, Läs vidare- ja Läs på skoj -kappaleita. Esimerkiksi Linjesarjassa on nopeille tarkoitettuja Extra ja Extravagn -osioita, valinnaisia Välj själv -osioita sekä Ditt och datt -jakso. Kom med -sarjassa kieliainesta elaboroidaan. Opiskelua autetaan Nyttiga ord och fraser, Idé-karta ja Till nytta och nöje -osioilla. Lisäksi pelit kuuluvat sisältöön. Mukana on lauluja, runoja ja kirjallisuuskatkelmia.

Metatekstiä alkaa esiintyä, samoin viitteitä verkkomateriaaliin (8-155, 8-187). Joissain sarjoissa on ohjaava osio kutakin kappaletta varten. Sisällysluettelo kiteyttää opiskelun tavoitteet. Kielioppiosio, viestintäkoosteet, verbiluettelot ja kappalekohtaiset sekä aakkoselliset sanastot kuuluvat sisältöön. Sarjoihin liitetty lisäksi äänitteet ja piirtoheitinkalvot, koepaketit, opettajan opas ym. oppi-

materiaalia. Peruskoulussa voitaisiin kirjasarjan sijasta puhua oppimateriaalipaketista.

Peruskoulun materiaalissa tekstikappaleet koostuvat dialogista ja kertovasta tekstistä. Sanasto ja kirjoihin sisällytetyt kielenkäyttötilanteet (hotelli, tulli, taksi jne.) ovat hyödyksi arkipäivän viestinnässä. Sanastoon ei ole sisällytetty laajoja merkityssfäärin esittelyjä (ks. 3.5.2). Dialogi on vallitseva esitysmuoto. Syntaksi tuntuu vaikeutuvan vähitellen; rakenteet esitetään asia kerrallaan.

Kappaleet on usein sommiteltu väljiksi aukeamiksi, joilla on runsaasti kuvitusta. Kuvitus koostuu valokuvista, niin värillisistä kuin mustavalkoisista, piirroksista ja kartoista. Niiden tehtävä on usein tekstin tukeminen. Valokuvat ovat lukuisimmat tekstikirjoissa; siellä ne ovat monivärisiä. Faksimileinä ja valokuvina esitetään esimerkiksi tunnettujen tuotteiden pakkauksia (6-165), ruokalistoja (4-5) ja turistikortteja (4-125), jolloin sisältö saa autenttisuutta.

Harjoituskirjojen kuvitus on kantta lukuunottamatta piirrosvaltainen, yksivärinen. Ruotsi-aineksen välittämisen kannalta tämä korostaa tekstikirjojen ensisijaisuutta opetuksessa. Piirrokset ovat pelkistettyjä eikä niiden sisältöä voida sijoittaa nimenomaan Ruotsiin tai Suomeen. Harjoituskirjoja voi luonnehtia työkalumaisiksi.

Bästiksen kuvitus koostuu paitsi runsaasta valokuvamateriaalista, humoristissävyyisistä, groteskeista piirroshahmoista. Piirrokset ulottuvat usein kahdelle sivulle. Niiden väriasteikko on voimakkaasti taitettu. Kuvitusratkaisu on omaperäinen ja pysyy ilmeessään kautta kirjasarjan.

Kartat ovat suureksi hyödyksi, kun 12–17-vuotias peruskoululainen mieltää keskeisimpienkin paikkakuntien sijaintia. Kun kartat esittävät enimmäkseen todellisia paikkakuntia, ne kytkevät tekstiä ulkoiseen todellisuuteen ja tukevat muiden aineiden opetusta. Karttojen yksinkertaistettua luonnetta voi pitää pedagogisena oivalluksena: niihin sisältyvä tieto on tavoitettavissa ilman visuaalista hälyä. Matkailun kannalta ovat Tukholman kartat erityisen hyödyllisiä.

6.1.3 Keskikoulun ja peruskoulun materiaalien ulkoiset erot ja yhtäläisyydet

Kirjojen ulkomuodossa ja sisältöjen esitystekniikassa on merkittäviä eroja vain kun verrataan keskikoulukautta peruskouluun. Peruskoulun sisällä erot ovat pieniä, koska materiaali koostuu samassa kulttuurissa painotekniikan kehittymisen kannalta suhteellisen lyhyellä jäniteellä julkaistuista, samalle ikäkaudelle tarkoitetuista kirjoista.

Keskikoulukauden kirjat ovat kovakantisia – nidottu versio on myös ollut tarjolla – ja sivukoko on hieman pienempi kuin peruskoulun kirjoissa. Sivumäärät vaihtelevat välillä 235-281 sivua. Sarja koostuu vain kahdesta kirjasta, jotka molemmat on tarkoitettu käytettäväksi kahden luokan ajan. Molempiin sisältyy harjoituksia ja kielioppia. Niiden kuvitus on pääasiassa ääriiviipiirroksia; muutamia mustavalkoisia valokuvia on mukana. Kuvituksen määrä on huomattavasti pienempi kuin peruskoulussa, mutta sen roolina on jo tukea tekstin sisältöä. Valokuvissa ei juurikaan näy henkilöhahmoja, vaan maisemia ja julkisia rakennuksia. Kielellisistä esitystekniikoista kertova teksti – joskus kuu-

luisan hahmon kuten Selma Lagerlöfin kirjoittamana – on vallitseva; sen lisäksi esiintyy runoja, sananlaskuja ja dialogia.

Peruskoulun tekstikirjat vaihtelevat laajuudeltaan runsaasta sadasta sivusta yli kolmeensataan sivuun. On otettava huomioon, että niiden koostumus on erilainen kuin keskikoulussa, kun useimmissa sarjoissa luokka-astetta kohti on kaksi kirjaa, teksti- ja harjoituskirja. Kuitenkin keskikouluun verrattuna voidaan todeta, että sarjat ovat sivumäärältään huomattavasti laajempia. Kahden ylimmän luokan kirjat sisältävät säännönmukaisesti myös alempien luokkien sanaston ja kieliopin.

Peruskoulussa kuvitus on runsasta. Se koostuu piirroksista, valokuvista ja kartoista. Keskikouluun verrattuna uutta on runsas värien käyttö tekstikirjoissa. Piirrokset ovat lukuisimmillaan harjoituskirjassa. Siellä ne kautta lähes koko materiaalin ovat otsikoimattomia, yksivärisiä ja pelkistetyn luonnoksenomaisia. Valokuvat sisältävät runsaasti Ruotsi-kuvan aineksia. Ne esittävät useita aihepiirejä, kuten väestöä, kaupunkinäkymiä, maisemia ja ruotsalaisia tuotteita. Arvioin, että painojälki on korkealuokkaista. Valokuvat ovat peräisin usealta tekijältä. Kuvituksen tehtävät ovat kognitiivisia, affektiivisia tai molempia yhtä aikaa. Kuvitus havainnollistaa tekstin sisältöä, keventää kirjan ulkoasua ja motivoi oppilasta tutustumaan kirjaan (3.2). Toisinaan kuvitus saa itsenäisen roolin, varsinkin kun kirjoihin sisällytetään kokonaisia kuva-aukeamia (2-80). Kuva-aukeamia käytetään myös ryhmittelemään kirjan osioita erilleen toisistaan.

Otsikoitu kuva on itsenäisempi kuin otsikoimaton. Yleensä kuvia ei kuitenkaan ole otsikoitu, mikä pienentää niiden tietoarvoa; näkymän paikallistaminen tai julkisuuden henkilön tunnistaminen luokassa on epävarmaa. Toinen ongelma on, että non-verbaalista viestintää ei kaikilta osin voida ilmentää valokuvalla tai piirroksella.

Pelkistettynäkin esitetty kartta antaa sisällölle paljon konkreettisuutta. Materiaaliin sisältyvät kartat ovat enimmäkseen yksinkertaistettuja verrattuna varsinaisiin kartastoihin. Pelkistetyimmillään ne koostuvat ääriiviivoista (3-85) ja paikannimistä. Karttafaksimileja näkyy myös, mutta joskus ne ovat niin pieniä, että luettavuus heikkenee (2-161).

Kertomatekniikassa dialogi ja kertova teksti vuorottelevat. Peruskoulun sananlaskuaines ei ole yhtä runsasta kuin keskikoulussa, mutta runoutta on paljon, esimerkiksi nuorisomusiikin sanoituksina. Ehkä näin halutaan herättää myönteisiä affekteja ja valaista kohdekulttuurin jäsenten tunne-elämää.

Kertova teksti on niin peruskoulussa kuin keskikoulussa painettu ilman kursiiivia. Koska eri kirjasintyyppisiä, lihavoituja tai alleviivauksia ei käytetä korostamaan tekijöiden tärkeänä pitämiä seikkoja, tekstin jäsentäminen jää oppilaan ja opettajan tehtäväksi. Tosin peruskoulukauden alussa voidaan käyttää sivun laidassa kulkevia värinauhoja tai eri kokoista kirjasinta erottamaan eri laajuisia oppimääriä toisistaan.

Oikeinkirjoituksen virheitä ei juurikaan löydy. Pulmallisia kohtia ovat Upsala/Uppsala, Wasa-laiva/Vasa-laiva, tax-free/tax free, Tukholmakortti/ tukholmakortti sekä Gamla Stan/Gamla stan; molempia muotoja tosin näkee myös kirjojen ulkopuolella; Gunde Svahn po. Gunde Svan; Thomas Ledin po. Tomas

Ledin; Ingemark Stenmark po. Ingemar Stenmark; Rogefeldt po. Rogefeldt; André po. Andrée; Nöstliger po. Nöstlinger; Dagens nyheter po. Dagens Nyheter; Kebnekajse po. Kebnekaise, Vasamuseet po. Vasamuséet. Näin mitätön määrä oikeinkirjoitus- tai painovirheitä monituhatsivuisessa materiaalissa ei ole mitenkään hälyttävä eikä estä opin perillemenoa.

Nykyinäkökulmasta keskikoulun kirjojen ulkoisten piirteiden motivoivuus on kyseenalaista; oletettiin ilmeisesti, että oppikoulun pääsytkinnosta selviäminen oli jo tae motivoitumisesta. Keskikoulun kirjat vaikuttavat nyt tarkasteltuina kuivakkaan asiallisilta, suorastaan karuilta. Toisaalta arvottava vertailuote nykyaikaiseen oppikirjaan on epäkypsää, koska kirjapainotekniikka on edistynyt ja ohjeistus muuttunut, joten kirjat sommitellaan eri ehtojen vallitessa kuin kymmeniä vuosia sitten. Ehkä kuitenkin voidaan arvioida, että peruskoulun kirjat ovat väreineen ja valokuvineen kiinnostavamman näköisiä kuin keskikoulun – herättävät peep-shown tunnelman (5.1).

Peruskouluun ei ole karsintakoetta. Opetusryhmät ovat vuoden 1985 jälkeen heterogeenisiä, joten ryhmänsisäistä eriyttämistä ja motivoimista tarvitaan enemmän kuin tasokurssien ollessa käytössä. Keskikouluun verraten kieli vaikuttaa helpommalta, se vaikeutuu hitaammin ja dialogia (tarkemmin: mini-dialogeja) esiintyy enemmän. Dialogi palvelee käytännön viestintätarkoituksia ja runsas kuvitus vähitellen korostuvaa kulttuurinopetusta. Keskikoulun-peruskoulun murroskohta vie mennessään kieliopin ja käännöksen korostumisen ja tuo mukanaan suullisen kielitaidon keskeistymisen. Yhteistä kaikille kirjoille on kulttuuriaineksen hajautettu esittäminen. Joissain kohdin tosin maantieteellistä ja yhteiskunnallista ainesta pyritään keskittämään (6-299, 7-97).

6.2 Mitä oppikirjat kertovat Ruotsista ja ruotsalaisista?

Seuraavilla sivuilla kuvaillaan Ruotsi-aineksen asiasisältö ja tarvittaessa rakenne yhteenvedoina. Yhteenvedot noudattelevat karkeasti kulttuuriluokituksen yhdentoista pääluokan järjestystä. Väitteitä perustellaan viittaamalla löydöksiin. Löydökset on sijoitettu liitteiksi, joissa ne on ryhmitelty pelkistelmiksi kulttuuriluokituksen mukaan.

6.2.1 Yhteenvedo Ruotsin kielen alkeiskirjasta

Sisällön yhtenäinen juoni puuttuu täysin. Sarja koostuu erillisistä tarinoista ja runoista, joille sisällysluetteloissa mainitaan kaiken kaikkiaan viitisenkymmentä tekijää. Kertomusten tapahtuma-ajankohdat jakaantuvat pitkälle välille. Ne eivät valota vain elämää Ruotsissa tai Pohjolassa, vaan ruotsalaisten toimia useassa maanosassa: Euroopan sivistysmaissa, Pohjois-Amerikassa (1-14, 1-62) ja Afrikan viidakossa (1-18).

Kuvauksen neulanreikäinen niukkuus, yksiperspektiivisyys, ihaileva asenne ruotsalaista elämänmuotoa kohtaan ja yhteiskunnan nurjan puolen

poissulkeminen kuvauksesta tekevät RAK:n kulttuuriaineksen nykykannalta tarkastellen vanhanaikaiseksi.

Sananlaskuissa piilee suuri määrä kasvattavaa viisautta. Niiden alkuperän määrittäminen ei ole mahdollista; monet tunnettaneen hieman muuntuneina eri kulttuureissa. Sama koskee arvoituksia. Monet runot ovat sävellettyjä. Niiden käyttökelpoisuutta opetuksessa on lisätty melodianuoteilla (1-43, 1-44, 1-45). Ehkäpä sävelen tapailminen on muististrategia, joka auttaa sisällön mieleenpalauttamista, ja oppilaille on haluttu antaa mahdollisuus edes laulaa vieraskielisiä lauluja, kun äänitteitä ei ollut käytettävissä samassa määrin kuin nykyisin.

Harjoitukset käsittelevät kielioppia ja käännöstä suomesta ruotsiin. Luetun tai kuullun ymmärtämistehtäviä ei ole, jolloin menetetään mahdollisuuksia kuva-aineksen esittelemiseen. Nimenomaan Ruotsi-ainekseksi luokiteltavaa harjoituksista ei juurikaan löydy, ei myöskään kielioppiosion esimerkkilauseista.

Väestöä kuvataan implisiittisesti kertomuksissa, joiden autenttisuus jää epäselväksi. RAK:n harvoissa kuvissa ei erotu väestöä havainnointia varten. Eräällä henkilöistä on siniset silmät (1-64), yhdellä vaaleankeltainen tukka (1-11). Muita suoria fyysisiä tai psyykkisiä luonnehdintoja henkilöistä ei juurikaan anneta; ikäkausi, yhteiskuntaluokka ja luonteenominaisuudet on pääteltävä tekstin muusta sisällöstä. Väestökuvauksen painopiste on lapsissa ja nuorissa (1-1, 1-2, 1-3, 1-4, 1-5, 1-11). Kouluttautuminen ei ole nuorison päätoimi, mikä jättää kansankodin tulevaisuuden pimentoon. Sukupuoleltaan kuvattavat ovat enimmäkseen miehiä (1-6, 1-8, 1-9, 1-10, 1-11, 1-14, 1-15, 1-57, 1-72). Naisen ja tytön paikka lienee vielä koostamisajankohtana ollut enemmänkin lieden ääressä eikä kotiaskareita pidetä kiinnostavina kuvattaviksi. Tulipalon sammuttamiseenkaan naiset eivät osallistu (1-12). Silti naista arvostetaan; hänet voidaan esimerkiksi kuvata rohkeaksi ja näppäräksi (1-2, 1-11). Henkilögalleriaan kuuluu kaksi mieshahmoa, jotka ovat lähteneet Amerikkaan siirtolaisiksi ja rikastuneet siellä työnteolla (1-14, 1-63); näin utteruus esitetään tapana vaikuttaa omaan tulevaisuuteen. Lopulta kotimaa vetää heidät puoleensa: oma maa mansikka.

Tarinavalikoiman opetus on aktiivisen elämänasenteen ja rohkeuden merkitys ihmiselämässä: vaikeuksien voittaminen (1-11), yritteliäisyys (1-16) ja lopulta seuraava menestyminen (1-20). Rohkeus ei ole rohkeutta sodassa, vaan arkipäivän ongelmatilanteissa (1-15, 1-20). Jos aseita onkin, niillä puolustaudutaan villieläimiä vastaan (1-18). Aseillaan ihminen uhmaa jopa metsän kuningasta, karhua (1-66). Näen tässä halun tarjota oppilaille rohkeita, aktiivisia toimintamalleja, ehkä lähimenneisyydessä käytyjen sotien vuoksi (ks. 3.7.3.).

Vapaa-ajan harrastuksista tulevat esille kerhotyö (1-17), postimerkkien keräily (1-23), onkiminen (1-24), purjehtiminen (1-25), matkailu (1-26), elokuvissa käyminen (1-29), leikit (1-31, 1-32) ja hiihtäminen (1-30). Vaikka esitetty harrastevalikoima ei ole runsas, toimeentuloa ruotsalaiset eivät tunnu loikoilevan.

Esitelty kuva ruokavaliosta ei yllättäne ketään; samat kasvi- ja eläinkunnan tuotteet ovat kirjan syntymäaikana olleet tuttuja Suomessakin. Liharuokia ei mainita, mutta vaikka ahventen onkiminen on harrastus ja Tornionjoesta (1-22) ja Vätternistä (1-70) saadaankin lohikalajoja, ei ole oikein päätellä, ettei maa-

eläinten lihaa käytettäisi ravinnoksi. Tuskin Gurlitan karhun puolisoa ja poikasia on saalistettu vain taljan vuoksi tai metsästämisen hurmasta (1-66), ei myöskään afrikkalaisia peltopyitä (1-18). Maitotuotteista mainitaan piimä ja voi (1-22). Pulaa ruoasta ei ole; Tukholman kaupoissa ei varmastikaan tunneta elintarvikekortteja niin kuin Suomessa, vaan niissä vallitsee tavaran paljous (1-54).

Protestanttinen kristinusko ilmenee kirjojen sisältöön kuuluvasta virrestä *Den blomstertid nu kommer* (Jo joutui armas aika) (1-33) ja kirkoista (1-34, 1-35, 1-36). Kristinusko on vanhaa perua, koska monet kirkot ovat iäkkäitä. Valtion ja kirkon välillä on yhteys, koska valtiopäivät avataan ja lopetetaan kirkossa (1-58), ja kuninkaalliset haudataan kirkkoon (1-78). Kirkkorakennusten ohella uskonto näkyy suoranaisesti vain joulun vietossa (1-37, 1-72), ei arkipäivän rituaaleina. Muita elämäkatsomuksia kuin kristinusko ei esitellä.

Suomalaisten kontaktit Ruotsiin ovat satunnaista matkailua. Ruotsinsiirtolaisuuteen viittaa ainoastaan maininta Tukholman 300-vuotiaasta Suomalaisesta kirkosta (1-36). Maiden välillä käydään myös maaotteluita (1-46). Matkanteon välineenä on laiva (1-60). Sukulaissuhteitakin on, ainakin Eila-nimisen tytön kanssa (1-50). Paitsi suomalaisten, ruotsalaiset ovat tekemisissä myös islantilaisten, ranskalaisten ja amerikkalaisten kanssa, mutteivät esimerkiksi senaikuisten kansandemokratioiden; yhteistyötahot löytyvät länsimaisen markkinatalouden piiristä (1-18). Siirtolaiset, puhumattakaan pakolaisista, eivät vielä näy kansankodin arjessa.

Ruotsissa elokuussa 1945 pistäytyvän Eilan kirjeiden sävy on hämmennyntä ja tukholmalaista elämänmenoa ylistävä (1-54). On helppo ymmärtää tällaista ihannoivaa, kritiikitöntä asennetta, kun muistaa, että Suomi eli vuonna 1945 ankaraa pulakautta, kahden sodan kipeät muistot varjostivat elämää ja tulevaisuus oli huolien sävyttämä. Tällaisiin oloihin heijastettuna sodalta säästyneen Ruotsin elämänmuoto vaikutti varmasti kadehdittavan helpolta ja yltäkylläiseltä – ihanteelta johon tuli pyrkiä, mutta jonka saavuttaminen Suomessa oli vielä epävarmaa.

RAK:ssa tarjottuun Ruotsi-kuvaan liittyy joitain viittauksia monarkiaan: käsitteet kuningas ja prinssi tulevat joitain kertoja esille, eivät tosin nimenomaan Ruotsiin liittyvinä. Kuninkaanlinna mainitaan myös (1-56). Hallitsevaa kuningasta ei esitetä PR-henkilönä tai valtakunnan symbolina, vaan etäisenä, arvokkaana hahmona, jonka vallan määrää ei tuoda esille (1-57). Kuninkuus vii lahtaa joskus muuallakin: karhu on metsän kuningas (1-66), muinaiset kuninkaanhovit ovat sortuneet soraläjiksi (1-72), saarella on honkakruunuja (1-70). Valtiolippu (1-38), Tre kronor -symboli (1-53), kansallispukuinen poikahahmo (1-49) ja kansallislaulu (1-39) ovat kansankodin tunnuskuvia. Maininta valtiopäivistä (1-58) viittaa edustukselliseen demokratiaan, tieto siitä, että ne avataan Suurkirkossa, valtion ja kirkon läheisiin suhteisiin.

Taiteellisuus ilmenee kirjallisuutena. Sen etumaisena hahmona nousee esille Nobel-kirjailija Selma Lagerlöf (1-65). Muuten kirjallisuuden esittely painottuu lastenrunouteen, josta annetuista näytteistä moni on sävelletty. Hallinto- ja kirkkorakennukset ovat julkisarkkitehtuuria (1-59, 1-78). Esimerkiksi kuvataidetta ei esitellä lainkaan.

RAK näkee Ruotsin osana Eurooppaa ja Pohjoismaita (1-49). Pohjoisuus ilmenee lasten talvileikeissäkin. Luonto on kaunis, jylhä ja voimakas (1-68, 1-70). Ruotsin maaperällä on sielu, joka vetää magneetin tavoin siirtolaisia puoleensa (1-14, 1-64); romanttissävyyisessä kuvauksessa Vätternin aallot murentavat maata pala palalta (1-70); ylvään linnan muurit sortuvat pahaisiksi soräljiksi (1-71); Gurlitan hongat kaataa tuiskuava myrsky (1-66).

Paikkakuntia kuvattaessa suurkaupunki Tukholma mainosvaloineen, ihmismassoineen, kauniine rakennuksineen ja lempeine ilmanaloineen (1-54, 1-60) on keskeisellä sijalla. Pääkaupungin asema hallinnollisena keskuksena ja matkailun keskuksena selittää ratkaisua. Kaupunki nähdään yksipuolisesti ihannoidussa valossa. Modernin, urbaanin Ruotsin kuva kirkastuu romanttista luontokuvausta vasten tarkasteltuna.

Tapahtumien aikaa ei voi paikallistaa yhteen pisteeseen, vaan tarinat liikkuvat menneisyydessä ja kirjoittamisajassa. Viittauksia on viikinkiajasta (1-70) vuoteen 1960 (1-46). Menneisyydestä nousevat esille erityisesti mahtimiehet (1-72, 1-73, 1-74, 1-75, 1-76, 1-77) ja se edistys, minkä he ovat saaneet aikaan. Monia heistä kansa muistelee hyvällä. Muinaisuus on läsnä raunioina (1-72), hallintorakennuksina tai kirkkoina; museoita ovat Kansallismuseo ja Skansen (1-60) sekä Göteborgin museo (1-72).

Kotimaan jylhä kauneus, kansallisten juurien arvostaminen, rauhanomainen elämänmuoto, uurastus ja sen palkkana taloudellinen menestys, rohkeus ja reima riskinotto sekä kristinusko – siinä RAK:n tarjoamien kulttuuriainesten ydin.

6.2.2 Yhteenveto Hej på dig -sarjasta

Hej på dig -sarjan analyysi perustuu laajemman kurssin tekstille, kaikelle kuvitukselle ja kaikille harjoituksille nauharajoituksia lukuunottamatta. Kirjasarjan kotimaisena ympäristönä on fiktiivinen, Etelä-Suomessa sijaitseva Tallkullan pikkukaupunki. Monet lukijoista assosioivat nimen todennäköisesti Grankullaan eli Kauniaisiin. Tallkullassa tosin on joki. Seitsemännellä luokalla (HPD 7, 78) kerrotaan, että Tallkullasta kestää 40 minuuttia bussilla Helsinkiin. Tallkullassa on noin 10 000 asukasta, enimmäkseen ruotsinkielisiä. Hej på dig -sarjan kulttuurienvälinen yhteistyö käynnistyy siten suomenruotsalaisten piiristä.

Kirjasarjan henkilöt eivät ole yksinomaan pohjoismaista alkuperää: yksi Tallkullan asukkaista on Jill Smith (HPD 7, 52), uusi oppilas Tallkullan peruskoulussa. Jillin isä on englantilainen, äiti ruotsalainen. Kontaktit itäblokin maiden kanssa ovat urheilua; neuvostoliittolaiset ovat hyviä pelaamaan jääkiekkoa (2-115).

Tallkullan nuoret lukevat Tonärings-lehteä. Siitä he saavat ajatuksen aloittaa kirjeenvaihdon 17-vuotiaan Niklas Holmin kanssa. Niklas käy Västeråsissa lukiokoulua. Hän kertoo kirjeissään elämästään ja kotiseudustaan, esimerkiksi sen, että hänen luokallaan on suomalaispoikia ja että nämä puhuvat hyvää ruotsia (2-61). Ruotsin oppiminen on siten suomalaiselle nuorelle tarpeellista ja mahdollista.

Niklas Holm on henkilögallerian ensimmäinen ruotsalaiskontakti. Kontakti säilyy kautta koko yläasteen. Kuvitus esittää Niklasin sinisilmäisenä poikana, jolla on pitkä, ruskea tukka ja terveet hampaat (2-1). Hänestä luonnosteltu kuva on yksistään myönteinen: Niklas on ahkera koululainen, käy opiskelun ohella töissä ASEA:n tehtailla, pitää koirista sekä harrastaa käsipalloa ja kitaransoittoa. Hänen asenteensa suomalaisia ja muita siirtolaisia kohtaan ovat myönteiset. Niklasin perhe on ehjä. Hänellä on Vietnamista adoptoitu sisar, Song. Perhe muuttaa vuodenvaihteen tietämissä omakotitaloon (2-2), mikä lienee merkki varallisuuden lisääntymisestä.

Kansalaisten harrastukset painottuvat ennen kaikkea liikuntaan: käsipallo (2-1), jalkapallo (2-23, 2-26), pöytätennis (2-23), pyöräily (2-23), uiminen (2-5), jääkiekko (2-8), koripallo (2-8), jääpallo (2-28) ja hiihto (2-30) mainitaan. Toinen tärkeä harrastus on musiikki, sen kuunteleminen (2-24), kitaransoitto (2-1, 2-28) ja pianonsoitto (2-8). Lueskelu (2-23), elokuvat (2-18, 2-27, 2-29), partio (2-59) tanssiminen (2-18, 2-26, 2-29), filmaaminen (2-66), kalastelu (2-8), mopoilu (2-18) ja pienoisoradot (2-18) mainitaan myös. Hot rodit (2-25) ja moottoripyörien kunnostaminen (2-23) ovat tekniikkaharrastusta. Leikkikaluihin kuuluvat legopalikat (2-35).

Joitain viittauksia ruotsalaisten ulkonäköön on; heidät kuvataan ristiveriksi tai vaaleiksi (2-5, 2-79). Väestö esitetään kuvituksessa siisteissä, vuodenaikaan sopivissa vaatteissa, hyvin ravittuna; monet käyttävät farmarihousuja (2-1, 2-5, 2-145). Ruokavalio ei tunnu poikkeavan suomalaisesta. Ehkä makeisten valikoima (2-80) sentään on suurempi kuin meillä. Nautintoaineista tulevat esille tupakka (2-80) ja kahvi (2-5). Asumismuotoja ovat kerrostalot, rivitalot ja omakotitalot (2-2, 2-6, 2-7, 2-8). Kotieläiminä mainitaan koira (2-2) ja kissa (2-23). Hej pä dig -sarjassa ruotsalaisperhe on ehjä, monilapsinen. Vanhemmat ovat avioliitossa (2-5, 2-8, 2-33).

Siirtolaisjoukot ovat rantautuneet kansankotiin. Heitä asuu Ruotsissa alkuperäisväestön ja saamelaisten (2-34) ohella monta sataa tuhatta (2-13). 1970-luvun suurin maahanmuuttajaryhmä ovat suomalaiset. Monet varsinkin etelästä tulleet ovat nuoria miehiä. Työssäkäynnin ohella siirtolaiset voivat opiskella; toimeettomana ei kulje kukaan (2-18, 2-21). Ongelmana on uusi kieli; siirtolaisia autetaankin ruotsin ja kotikielen opetuksella (2-11). Invandrartidningen on siirtolaisten oma lehti (2-142). Kirjastojen valikoima on monikielinen. Monet siirtolaiset ovat sopeutuneet uuteen kotimaahansa, mutta useimmat muistelevat yhä vanhaan maahan jääneitä sukulaisiaan (2-11).

Nykyperspektiivistä tarkastellen italialaisperäisessä Carllossa (2-22) on kielteisstereotyyppisiä piirteitä: hän on kotimaassaan jäätelöä myydessään kuullut Ruotsin korkeista palkoista sekä hyvistä sosiaalieduista ja matkaa nyt niistä nauttimaan.

Kirjan näkemys siirtolaisen asemasta on enimmäkseen, muttei pelkästään myönteinen (2-19). Rasismia ei esiinny, mutta asettuminen uuteen kulttuuriin ei ole aina helppoa. Suomalaiset tuntuvat sopeutuvan muita ryhmiä paremmin, ehkä kulttuurien lähekkäisyydestä johtuen. Monet suomalaissiirtolaiset ovat lähteneet Ruotsiin työttömyyttä pakoon (2-13, 2-14, 2-20, 2-49, 2-50, 2-51, 2-52);

Ruotsi on siis Suomea vauraampi maa. Siitä huolimatta sieltä myös muutetaan pois (2-19, 2-158).

Nuorisolla on tulevaisuudensuunnitelmia. Ne aiotaan toteuttaa koulutuksen kautta. Toiveammatteja ovat lääkäri (2-8, 2-10), toimittaja (2-10), poliisi (2-8), mekaanikko (2-9) ja lentoemäntä (2-36). Jotkut haaveilevat kehitysaputyöstä (2-72).

Monet iäkkäät kirkkorakennukset (2-34, 2-39) ja perinteiset juhlat kuten Lucian päivä (2-38) ja joulukuukin ovat viittauksia kristinuskoon. Uskonto ei sävytä arkipäivää esimerkiksi rukoushetkinä, ruokavalion rajoituksina tai pukeutumisviestintänä, mutta kylläkin nimistössä (2-40, 2-45).

Suomalaisten ja ruotsalaisten väliset kontaktit ovat, paitsi kirjeenvaihtoa, myös vierailuja. Sukulaisuussuhteitakin maiden välillä on (2-54), ja Keijo Rosberg on syntynyt Solnassa (2-32). Kauppasuhteet näkyvät siinä, että ruotsalaisperäisiä tuotteita (Volvo, Saab, Scania Vabis, L.M. Ericsson, Marabou, Pommadala-hevonen, äänilevyt) myydään ympäri maailmaa. Suomen ja Ruotsin väli taitetaan useimmiten meritse (2-40). Muina matkustamisvälineinä mainitaan lentokone ja henkilöauto. Laivamatkustaminen on koko perheelle soveltuva hauska tapahtuma, ja perillä matkailijoita opastetaan asiallisesti määränpäähänsä. Vieras saa hyvän kohtelun lahden molemmilla puolilla, eksytyään, palvelutilanteissa tai sairastuessaan (2-5, 2-45, 2-64, 2-65). Palvelutilanteisiin liittyy joskus juomarahan antaminen (2-41).

Uutta keskikoulun materiaaliin verrattuna on myös, että puhelin on tullut yhteysvälineeksi (2-87). Havainto osoittaa, että oppikirjat ovat myös ajankuva ja sopii yhteen sen kanssa, että peruskoulun tarjoama kielitaito painottuu puhumiselle kirjoittamisen sijasta. Ruotsinruotsi on "vaikeampaa" (2-76). Huono ruotsintaito tai puhekumppanin skänenmurre vaikeuttavat kommunikointia hieman, mutta eivät tee sitä mahdottomaksi (2-47). Ruotsia oppii nopeastikin, ja sen taito auttaa muissakin Pohjoismaissa (2-19, 2-55, 2-56, 2-57).

Suomalaiset saavat matkustaa rajoituksetta Ruotsiin ja ruotsalaiset Suomeen. Naapurimaan kulttuuria ei enää tarkkailla pelkästään ulkopuolisena vierailijana kuten keskikoulun kirjasarjassa, vaan matkustamisen syinä mainitaan työ (2-48, 2-49, 2-50, 2-52), turismi, leirikoulu (2-60) ja urheilu. Kitkaton siirtyminen maiden välillä luonee peruskoululaiselle kuvan naapurimaista, joiden välit ovat rauhanomaiset ja luottavaiset; tosin suomalaisten on rajalla varauduttava tullitarkastukseen (2-46). Passia ei tarkasteta aina (2-22, 2-46).

Matkailijoiden ja isäntien yhteistyö sujuu hankauksetta (2-6, 2-45, 2-46, 2-64, 2-67, 2-75). Taksinkuljettajat ovat yksi vieraan tietolähteistä (2-46); maanalaisessa ja rautatieasemilla on selkeät opasteet. Matkailija voi asustaa tutun perheen luona tai retkeilymajassa. Yhdeksännen luokan tekstikirja tuo mukaan myös hotellit (2-42, 2-44).

Niklas Holm toivoo voivansa seurata Ingela-serkkunsa esimerkkiä ja pääsevänsä joskus kehitysaputyöhön. Nämä kaksi kehitysaputyöstä kiinnostunutta nuorta, adoptiotoiminta (2-2) ja huolenpito siirtolaisista osoittavat, että huomaanisuus kuuluu arvomaailmaan (2-72).

Ruotsi on monarkia. Sen symboleita ovat sinikeltainen ristilippu – viittaus pohjoismaiseen yhteyteen ja uskontoon – Tre kronor ja sama kansallislaulu kuin menneinä vuosikymmeninä, mutta kuningasperhe ei ole niin etäinen kuin aiemmin. Uusi kuningas on nuori mies, istumassa perheineen puistonpenkillä paitahihasillaan (2-77, 2-79). Joukkotiedotuksen monipuolisuus käy ilmi kuvituksen kautta. Sanomalehdistön lisäksi nuorisolle ja monille harrastajaryhmille on omat lehtensä. Joukkotiedotukseen kuuluvat lisäksi radio ja televisio (2-80, 2-81, 2-83, 2-150). Yhteiskunnassa on koululaitos, kirkko, posti (2-30), tele (2-85), julkinen liikenne, sairaanhoitojärjestelmä (2-89), tulli – samoja laitoksia kuin meilläkin. Koululaitos on paljolti samankaltainen kuin Suomessa (2-1, 2-18, 2-23, 2-58, 2-60).

Palveluammattien ohella elinkeinoja ovat teollisuus (2-95, 2-100, 2-101, 2-107) ja maatalous. Maatalous on koneellistettua ja nykyaikaista (2-96). On myyntivaltti, jos vihannekset on kasvatettu ilman kasvinsuojeluaineita (2-155). Palkat ovat hyvät (2-16, 2-19, 2-108), mutta verotus ankarampi kuin Suomessa (2-163).

Taiteellisuus ilmenee kevyessä musiikissa, elokuvataiteena ja maalauksina. Kuvataiteilijoista mainitaan Carl Larsson ja Carl Milles. Myös runoutta esitellään lainauksien kautta. Monet taiteen tuotteet tunnetaan Suomessakin, jopa kansainvälisesti (2-110, 2-111, 2-112). Ruotsalainen luovuus on myös keksintöjen tekemistä (2-99).

Kilpaurheilun keskeisiä alueita ovat palloilulajit sekä talvilajit pujottelu (2-31) ja jääkiekko (2-115). Lisäksi ajetaan rallia (2-104). Kilpakumppaneita ovat paitsi suomalaiset, myös neuvostoliittolaiset. Yhteistoiminnassa ei siis enää olla pelkästään länsimaiden kanssa.

Runsas ja kehittynyt tekniikka helpottaa siirtymistä paikasta toiseen ja arkipäivän elämää muutenkin. Henkilöautoja on runsaasti – kotimaisia autotehtaita ovat Volvo, Saab ja Scania-Vabis (2-8, 2-101) – mutta myös julkista liikennettä on kehitetty. Teollisuus painottuu metalliteollisuuteen ja elektroniikkaan; lisäksi on lääke-, urheiluväline-, elintarvike- ja tekstiiliteollisuutta (2-23, 2-100). Matkamuiistoja tuotetaan kotiteollisuutena, ainakin Taalainmaalla (2-106, 2-107). Esimerkkinä ajankuvasta ovat fluoripitoiset hammastahnat (2-88), LP-levyt (2-112) ja tietokone (2-125).

Ruotsi ja Suomi sijoitetaan osaksi pohjoismaista kokonaisuutta (2-136). Länsinaapurimme kuvataan ystävällismielisenä maana, jossa on korkea elintaso, kehittynyt teollisuus ja suuria kaupunkeja, mutta niiden vastakohtana myös talviurheilukeskuksia ja koskematonta luontoa (2-74, 2-75, 2-139). Ainoa kirjasarjassa esiintyvä aseisiin edes viittaava esine on Vasa-laiva, sekin peräisin menneiltä vuosisadoilta (2-146).

Suurkaupunkien ilme on teknistynyt, länsimainen. Tukholman kadut ovat leveitä, kestopäällystettyjä. Niillä ei juurikaan näy roskia tai jätteitä. Liikenne on muuttunut oikeanpuoleiseksi sitten keskikoulun päivien (2-126, 2-136). Jopa pääkaupungin keskustan Riddarfjärden on uintikelpoinen (2-156). Talot ovat hyväkuntoisen tuntuisia; vanhaa ja uutta näkyy rinnakkain (2-145, 2-148). Kaupunkinäkyymiä keventävät puistot ja lehtikadut. Ympäristökysymyksistä kanne-

taan huolta. Pääkaupunki on kaunis ja siellä on monia turistikohteita (2-146, 2-149). Sen ongelmana on sijainti saaristossa, mikä tekee autolla ajamisen stressaavaksi (2-168). Niinpä pääkaupunkiin on rakennettu maanalainen, jota kehitetään jatkuvasti (2-130).

Yhteiskunnan ongelmia ovat korkeat verot (2-163) ja työttömyys (2-162). Moottoripyöräjengit (2-167) aiheuttavat satunnaista kiusaa, samoin vilkas liikenne, moottoriveneajelu ja lasten kirkuminen (2-100). Jotkut saavat stressisairauksia (2-19). Mopoilijoille voi sattua haavereita (2-164, 2-165).

Hej på dig -sarjan tarjoama Ruotsi-kuva keskittyy nykyaikaan, maantieteellisesti pääkaupunkiin (2-145, 2-156). Henkilögalleria painottuu kouluttautuvaan, terveeseen nuorisoon (2-1, 2-2, 2-5, 2-6, 2-8, 2-9, 2-10). Kartat havainnollistavat maan esittelyä (2-117, 2-123, 2-136, 2-137, 2-143, 2-144). Runsas kuva-aines palvelee paitsi kulttuurintuntemuksen, erityisesti matkailun tarpeita ja helpottaa siirtolaisten akkulturaatiota (2-157).

RAK:aan verraten HPD:n kulttuuraineekset ovat huomattavasti rikastuneet. Ensinnäkin Ruotsi on monikulttuuristunut. Sen hyvinvointi tekee mahdolliseksi kantaa vastuuta paitsi omista kansalaisista, myös siirtolaisista ja kolmannesta maailmasta. Varsinkin nuorten keskeisistä yhteyksistä on tullut arkipäivän osa. Niihin lähdetään kirjeiden ohella suullisen kielitaidon turvin. Kehityksen avaimia ovatkin kouluttautumisen ja ahkeruuden ohella mallikelpoiset viestintäasenteet. Yhteiskunta ei ole täysin tahraton, mutta ongelmat eivät ole suuria.

6.2.3 Yhteenveto Nya vindar -sarjasta

Tapahtumat on sijoitettu moneen eri ympäristöön: Hankoon (3-1), Norrköpingiin (3-175), Tukholmaan (3-193), Göteborgiin (3-170), Åreen (3-205). Globaalissa mittakaavassa ajatellen Suomen ja Ruotsin kulttuurit esitellään huomattavan samankaltaisina (3-8, 3-11, 3-12, 3-19, 3-21, 3-22, 3-52, 3-57, 3-60, 3-88, 3-96, 3-100, 3-103, 3-111, 3-138, 3-148, 3-150, 3-154, 3-157, 3-204, 3-210, 3-224, 3-225).

Nya vindar esittää Ruotsin vauraana (3-148, 3-149, 3-156), monikansallisenä, länsimaisena sivistysvaltiona, jossa alkuperäisväestö ja runsas siirtolaisväestö elävät sovussa (3-25). Rasismia ei esiinny; pikemminkin siirtolaisilla on varuksellinen asenne maan kylmyyteen, alkuperäisväestön välittömyyden puutteeseen ja humalahakuiseen alkoholinkäyttöön (3-37, 3-38, 3-225). Siirtolaiset kyllä myöntävät maan hyvätkin puolet, työn saannin ja opiskelumahdollisuudet (3-32, 3-39). Teknologia on edistynyt ja monipuolista (3-152, 3-156). Hyvinvoinnin aineetonta puolta kuvastavat huolenpito ympäristöstä (3-49), eläimistä (3-48), ja kansallisen perinteen arvostaminen (3-211). Koululaitos on monitasoinen ja kehittynyt (3-100, 3-101, 3-102, 3-104, 3-109). Suhteet ennen kaikkea toisiin Pohjoismaihin, mutta myös koko maailmaan ovat kunnossa, vaikka kriisikoulutusta annetaan kansalaisille (3-116, 3-117, 3-125).

Merkittävänä erona meidän ja länsinaapurimme elämänmuodon välillä tuntuu olevan vain kieli, jonka varianttien – suomenruotsin ja skänenmurteen – erot aiheuttavat viestintäkatkoksia (3-69). Niistäkin selvittää. Kulttuurien samankaltaisuus ja maiden välinen yhteisymmärrys tekevät mahdolliseksi järjes-

tää yhteisen leirikoulun, jonne nuoret matkustavat itsenäisesti, vailla aikuista seuraa omasta maastaan (3-1).

Kielivaikeudet eivät koskaan estä matkailua, ystäväystymistä tai yhteistyötä (3-69, 3-70, 3-71, 3-73). Suomessa osataan ruotsia yleisesti, mikä helpottaa ruotsalaisen turistin osaa (3-42, 3-73). Lähekkäisyys ja hyvät suhteet tekevät monialaisen yhteistyön mahdolliseksi.

Suomen, Norjan ja Tanskan lisäksi matkakohteina mainitaan Belgia, Itävalta, Espanja ja Englanti, kaikki länsimaita (3-41, 3-43, 3-73, 3-83). Myös Ruotsiin matkustetaan. Laivareitit tuovat väkeä eteläisestä ja itäisestä naapurimaasta (3-150, 3-154). Norrköping on suosittu turistikohde; sinne saapuu väkeä niin kotimaasta kuin ulkomailta (3-183). Tulijat voivat olla paitsi turisteja, myös siirtolaisia (3-22), koululaisia tai opiskelijoita. Siirtolaisia on runsaasti, esimerkiksi Suomesta, Chilestä ja Turkista (3-23, 3-27, 3-28, 3-37). Vierasmaalaisten mielipiteet ruotsalaisista jakaantuvat; toisten mielestä he ovat miellyttäviä, toisia häiritsee jokin yksittäinen piirre (3-37, 3-38, 3-225). Näin väestön kuvaukseen saadaan moniperspektiivisyyttä eikä se jää epärealistisen myönteiseksi.

Suomen ja Ruotsin välillä on runsaasti kontakteja: yhteispohjoismainen leirikoulu, sukulaisuussuhteita (3-32), toimivat liikenneyhteydet (3-36), puhelin- ja postiyhteys (3-6, 3-67, 3-76). Hangossa järjestettävään leirikouluun osallistuu vaalea, sinisilmäinen Mikael Fredriksson, lukijan ensimmäinen kontakti ruotsalaisten kanssa (3-1). Lukija saa seurata Mikaelin kasvua seitsemäsluokkalaisesta peruskoulun loppuun samalla kun itse varttuu.

Mikael Fredrikssonin luonnekuvaa hahmotellaan tuomatta esille muita kielteisiä piirteitä kuin että leirikoulussa hänen huoneensa on kaaosmaisessa epäjärjestyksessä (3-2) – piirre jonka voi liittää suomalaiseenkin murrosikäiseen; sitä paitsi Mikael tuskin asuu huoneessaan yksin. Mikaelin asenne isäntämaalaisia kohtaan on välitön. Hän pitää suomalaisesta makkarasta ja oppii vajaassa viikossa vähän suomea (3-3, 3-4). Mikaelilla on ehjä perhe – äiti, isä, pikkusisko ja isän isovanhemmat – kotona Norrköpingissä (3-5). Perheen sisäiset suhteet vaikuttavat läheisiltä, koska Mikael soittaa Hangosta kotiinsa ja vakuuttaa äidilleen voivansa hyvin, vaikka rahat ovatkin melkein lopussa (3-6). Puhelu maksaa neljä markkaa; se ei siis ole erityisen pitkä. Perhe ja isoäiti tulevat autolla poikaa vastaan asemalle, kun tämä palaa leirikoulusta. Isoäiti on jäänyt kotiin laittamaan lihapullia (3-7). Mikaelin Sofia-siskosta mainitaan, että hän onhevoshullu. Palatessaan Hangosta Mikael tuo Sofialle pienen hevosen tuliaisiksi – ilmeisesti muovisen (3-7).

Muutenkin väestönkuvaus keskittyy nuorisoon. Nuoriso käy peruskoulua (3-100) tai lukiokoulua (3-101). Harrastuksina mainitaan liikunta – lentopallo (3-21), tennis (3-21), ratsastus (3-21), retkeily (3-21), yleisurheilu, hiihto (3-206), jalkapallo (3-13), laskettelu (3-16), baletti (3-21) sekä musiikin kuunteleminen (3-17, 3-18) ja soittaminen, erityisesti sähkökitaralla (3-12). Muita harrastuksia ovat kirjeenvaihto (3-15), onkiminen (3-21), postimerkkeily (3-14), etikettien keräily (3-20), lintujen tarkkaileminen (3-21), rauhantyö (3-42), television ja radion seuraaminen (3-43), koulunkäynti, diskoteekit (3-46) ja oleilu kaupungilla. Diskoteekkien ohella uutta on videoiden katselu – eletään 1980-lukua (3-21).

Teollisuusyhteiskunnan nuori on etäännytynyt luonnosta; on kuin hän eläisi broileritehtaassa (3-49, 3-109). Nuorison aatteellisuutta kuvastaa tieto, etteivät kaikki ole muodista riippuvaisia (3-50) ja jotkut aikovat aloittaa "myrkyttömän" viljelyn, huolimatta sen satoa heikentävistä vaikutuksista (3-49). Alkoholikaan ei kiinnosta kaikkia, ainakaan väkevät juomat (3-51). Tulevaisuutta rakennetaan koulutuksella.

Kuvituksessa näkyy tummaihoisia ja tummatukkaisia (3-177), mutta valtaosa ihmisistä on vaaleita tai ristiverisiä. Kaikki kulkevat ehjässä, puhtaassa, länsimaisessa kuosissa. Vammaisia ei kuvissa näy eikä yhteiskuntaluokkaa voi päätellä vaatetuksesta (3-8, 3-41, 3-43, 3-50, 3-59, 3-103, 3-104, 3-176, 3-198).

Ruotsissa asustaa siirtolaisina turkkilaisia (3-24). Mikaelin hyvän turkkilaisystävän isästä hahmoteltua kuvaa voisi pitää kliseisenä. Mies on tummatukkainen, pienikokoinen, kyömynenäinen, mutta syö baarissa lihapullia islamin tapojen vastaisesti. Perheen koti on länsimaiseen tyyliin sisustettu. (3-26). Perhe lienee assimiloitumassa uuden kotimaansa oloihin. Marokkolainen Fatima esitellään ujona (3-28).

Isovanhemmat saattavat seurata siirtolaisperheen mukana uuteen maahan. Siirtolaiset ovat joko työläisiä tai yrittäjiä, toimissaan ahkeria. Alkuperäisväestö suhtautuu heihin ystävällisesti. Ruotsin, suomen ja saamen ohella maassa puhutaan monia eksoottisempia kieliä (3-23, 3-40). Siirtolaisille annetaan kotikielen opetusta, kirjastojen kokoelmissa on vieraskielistä kirjallisuutta, ja radio sekä TV lähettävät vieraskielisiä ohjelmia (3-99, 3-110). Liikenneopasteet tosin ovat vain ruotsiksi (3-177). Mikaelin luokalla kuusi oppilasta kahdestakymmenestä kolmesta on taustaltaan siirtolaisia, paitsi Turkista, myös Espanjasta, Libanonista, Marokosta ja Suomesta (3-28). Luettelo painottaa Ruotsin monikulttuurisuutta.

Siirtolaisen asema on hyvä, ainakin jos hallitsee valtaväestön kieltä, mutta pinnan alla kytee usein halu palata kotimaahan, jos muuton ulkoiset esteet saadaan raivatuiksi (3-32, 3-34, 3-35, 3-39). Monet perheet käyvät kesälomallaan vanhassa kotimaassaan (3-31, 3-32). Suomeen palaavia siirtolaisia on Nya vindarissa kolme perhettä (3-33, 3-34, 3-35). Vanhemmat ovat säilyneet sisimmässään suomalaisina, mutta Ruotsissa syntyneet lapset eivät ole yhtä innokkaita muuttamaan. Perheiden sisälle on syntynyt kansallisen identiteetin eroja. Jos vanhasta kotimaasta löytyykin työtä, on vielä ratkaistava asuminen ja lasten kielivaikkeudet (3-32).

Asumisen muotoina mainitaan kerrostalo ja omakotitalo. Kaksiasuntosysteemiin viitataan kesäasukkaiden paluusta puhuttaessa (3-42). Kuvituksesta päätellen talojen kunto on hyvä. Kotieläiminä pidetään koiria, erään tarinan mukaan myös krokotiileja (3-10, 3-11). Ruokavalio ei poikkea suomalaisesta; esimerkiksi makkarat ja lihapullat ovat tavallista ruokaa (3-3, 3-52, 3-53, 3-54). Pettuleivän leipominen ja koivunmahlan kerääminen ovat perinnetietouden säilyttämiseen tähtäviä erikoisuuksia (3-52, 3-117). Juomana on usein maito tai kivennäisvesi. Savukala, kermakakku, mansikat ja jäätelö kuuluvat juhlaateriaan (3-22). Joulupöydän kruunaa kinkku. Nautintoaineista mainitaan kahvi, tee ja tupakka (3-197). Uusi piirre on se, että alkoholiakin nautitaan, joului-

pöydässä tai viikonloppuisin kaupungilla (3-61, 3-225). Kungsträdgårdenissa myydään Dubonnet-aperitiivia (3-198). Toisaalta käy ilmi, että nuoriso ei suosi alkoholin käyttöä ja nekin, jotka juovat, nauttivat mietoja juomia (3-51).

Valtauskonto on kristinusko. Tämä käy ilmi kalenterista ja siihen sisältyvistä juhlapäivistä (joulu, Viattomien lasten päivä, pääsiäinen, juhannus ym.), nimistöä (Maria, Mikael, Kristina), ruokavaliosta ja kirkkorakennuksista (3-1, 3-52, 3-54, 3-57, 3-59, 3-60, 3-178). Paikannimistö viittaa osin katolisuuteen (3-66, 3-178).

Joulua vietetään aineellisessa mielessä yltäkylläisesti, mutta sanomaltaan maallistuneesti (3-61). Tässä lienee viittaus postmoderniin yhteiskuntaan. Muita uskontoja – vaikka siirtolaisista monien täytyy olla muslimeja – ei lyhyttä mainintaa mormoneista lukuunottamatta esitellä, puhumattakaan ei-uskonnollisista elämäkatsomuksista (3-64). Juhannusta juhlistetaan pystyttämällä juhannussalko, joulua kuusella ja kynttilöillä (3-62, 3-63).

Annikan suhtautuminen leirikoulussa saatuihin pohjoismaisiin tuttavuuksiin on lämmin. Leirikoululaisten matkustaessa Hangosta Annika vilkuttaa, nousevan ukonilman aiheuttamasta päänsärystä huolimatta, loittonevan bussin perään (NV 7, 28). Pohjoismaisten kansojen väleistä mainitaan lisäksi, että ruotsalaiset voivat laskea norjalaisista leikkiä (3-9).

Kontaktimuotoja ovat matkailun, kaupan, koulutuksen, työelämän ja kirjeenvaihdon ohella urheilu ja taide (3-136, 3-138, 3-146). Yhteistyökumppaneita ovat paitsi suomalaiset, myös norjalaiset, tanskalaiset, saksalaiset, hollantilaiset ja englantilaiset (3-129). Ruotsi on avoin yhteiskunta ainakin Länsi-Euroopasta ja joistain islamin maista tulleille. Tavallisin matkustamistie Suomesta käsin on meri (3-154). Suomalainen saattaa lähteä Ruotsiin, paitsi työttömyyttä pako, tytäryhtiön johtajaksi (3-29). Postilaitoksella on ollut yhteistyötä Suomen kanssa yli sadan vuoden ajan (3-84, 3-210).

Kuningas on nuori, ja Ruotsilla on noin viisivuotias kruununperillinen (3-92). Kuninkaan vaimo on ulkomaalainen syntyperältään, tavallaan siis siirtolainen (3-94). Edellisillä kuninkailla on ollut aivan porvarillisia harrastuksia, kuten koruompelu tai arkeologia (3-95). Näkyvin valtakunnan symboli on lippu; liputtamalla juhlistetaan syntymäpäiviä, kuninkaallisten merkkipäiviä, kansallispäivää ja Nobelin päivää. Vielä liputuspäivien luettelossa on YK:n päivä, mikä viittaa kansainväliseen yhteistyöhön. Kansallislaulun alku kuuluu tarjottuun Ruotsi-ainekseen. (3-85, 3-86, 3-90, 3-91, 3-92.)

Sanomalehtiä ovat Folkbladet, Svenska Dagbladet ja Dagens Nyheter (3-176, 3-177). Lisäksi on paikallislehdistöä (3-144). Radio ja televisio ovat muita joukkotiedotuksen kanavia (3-43, 3-110, 3-193).

Vasa-laiva on ollut aikoinaan suuri sotalaiva – tai pikemminkin sellaiseksi aiottu (3-199). 30-vuotinen sota on aikoinaan lisännyt asetuotantoa ja sotilaspuhuihin tarvittavan kankaan menekkiä ja aiheuttanut siten taloudellisen nousukauden (3-209). Götan kanava on rakennettu alun perin sotilastarkoituksiin (3-175). Enempää tietoja ei anneta sodan historiasta. Nykyisin Civilförsvaret kouluttaa kansalaisia kriisien varalta, ei välttämättä sotilaallisten (3-116, 3-117).

Kouluvuoteen kuuluu pitkiä lomia kuten meilläkin (3-96). Peruskoululaisia ja lukiolaisia lähennetään työelämään jo kouluaikana lähettämällä heidät harjoittelujaksolle työpaikoille (3-105). Eroja meidän koululaitoksemme on siinä, että yritystoimintaa harrastetaan oppitunneillakin, lukiokoululla on työelämään valmentavia tavoitteita ja työtavat ovat erilaiset (3-98, 3-101, 3-103, 3-109). Vaikka nämä toimintamuodot koetaan innostaviksi, yhteistä Suomen ja Ruotsin koululaisille on pinnaamisen taito (3-97). Koululaitoksen osina mainitaan päiväkodit, esikoulut, yläaste ja lukiokoulu. Tukholmassa on myös musiikkikoulu (3-102). Koulupäivä esitetään hieman pitempänä kuin meillä; harrastuneet oppilaat tekevät koulutyötä myös lukujärjestyksen ulkopuolella.

Palveluammatit ovat keskeisiä. Nainen voi käydä ansiotyössä, esimerkiksi myyjänä, poliisina tai raitiovaunun kuljettajana (3-27, 3-56, 3-176). Nykyisin teollisuus on metalli-, paperi- ja elintarviketeollisuutta. Maataloutta tarvitaan omaan elintarviketuotantoon kriisin sattuessa (3-125). Maatalous on koneellistunutta (3-127). Kotimaisia automerkkejä ovat Volvo ja Saab (3-130).

Metrijärjestelmä ja länsimainen kalenteri ovat käytössä (3-88, 3-157). Julkisilla palveluilla on aikataulut tai kiinteät aukioloajat (3-88, 3-176). Välimatkoja mitataan kilometrien ohessa peninkulmilla (3-158).

Taiteen esittely painottuu maalaus-, musiikki- ja kirjallisuusnäytteisiin. Carl Larsson, Bellman ja molemmat Taubert mainitaan (3-135, 3-138, 3-140, 3-193). Strindberg on norjalaisen Ibsenin ohella Pohjolan suurin näytelmäkirjailija (3-135). Pop-artisteja ovat Eva Dahlgren, Abba ja Herreyn veljekset (3-139, 3-141). Euroviisumenestys on ollut huomattavaa. Elokuvaohjaajista mainitaan Jan Troell, joka on ohjannut Utvandrarna-filmin Vilhelm Mobergin kirjan pohjalta (3-142). Fanny ja Alexander on myös Suomessa tunnettu filmi (3-143).

Tunnettuja kansainvälisiä urheilutähtiä ovat Linda Haglund, Ingemar Stenmark, Thomas Wassberg ja Björn Borg (3-146). Arne Bogren on 30-luvun maailmanmestareita (3-144). Ruotsin joukkue osallistuu olympialaisiin (3-94).

Teknologian runsaus näkyy erikoisesti liikenteessä. Länsiautojen määrä on suuri (3-148, 3-172). Oikeanpuoleista liikennettä ohjataan opastein, liikenne-merkein, kaistamaalauksin ja liikennevaloin (3-172, 3-177). Linja-autoin, lentokoneella, junin, raitiovaunuin ja maanalaisella hoidettava julkinen liikenne helpottaa liikkumista (3-193, 3-200, 3-204). Yksityishenkilöillä on autojen lisäksi polkupyöriä, pienlentokoneita ja moottoriveneitä (3-149, 3-174, 3-196). Maanalaista on kehitetty siitä alkaen kun se vuonna 1950 avattiin. Energiamuotoja ovat öljy ja sähkö; sähkövalaistus pidentää ulkoalueiden käyttöaikaa pimeällä (3-172, 3-174). Ulkomaille suuntautuvan yhteydenpidon välineenä mainitaan telex (3-129). Kodin teknologia on myös runsasta. Tietokone tekee tuloaan myös koteihin (3-156).

Ruotsi ei ole vain Suomen naapuri, vaan myös tie Tanskaan ja Norjaan (3-159, 3-160, 3-161). Alueellisesti maan esittely keskittyy Etelä-Ruotsiin, pääkaupungin eteläpuolelle, koska ruotsalainen päähenkilö, Mikael Fredriksson, asuu sillä alueella. Lappi on lähinnä talviurheilijoiden aluetta.

S:t Annan saaristoa on luonnehdittu maailman kauneimmaksi (3-42); Norrköpingissä on Euroopan pisin puistokatu, Skandinavian suurin kauppias-

tavaratalo ja Pohjoismaiden hienoimmat kalliopiirokset (3-184). On vaikea sanoa, onko tällainen superlatiivien käyttö seurausta oppikirjan lingvistikisestä tehtävästä vai onko se osoitus tekijöiden asenteesta.

Matkailukohteista esille nousevat pääkaupunki monine nähtävyyksineen (3-193, 3-194, 3-198, 3-199) ja Åre (3-203, 3-204, 3-205). Åren esittely keskittyy paikkakunnan talviurheiluun; vaikka hintataso on ainakin suomalaiselle yksinhuoltajaperheelle liian korkea (3-124), kuvauksen sävy on ylistävä (3-205, 3-206). Norrköpingin seutua kuten Götan kanavaa ja Kolmårdenin eläinpuistoa esitellään varsin perusteellisesti (3-172, 3-174, 3-175, 3-176, 3-177, 3-178, 3-179, 3-180, 3-185, 3-190). Kaupunkinäkymät ovat ihmiskäden muokkaamia, siistejä ja lehteviä. Niissä näkyy pyrkimys luoda inhimillinen asuinympäristö, jossa ihmisen on hyvä olla.

Ruotsin historiaa valaistaan kahden ja puolen tuhannen vuoden takaisista ajoista lähtien (3-211). Menneisyyden muistomerkkejä kuten kalliopiiroksia vaalitaan yhä edelleen. Vanhoja soittimia kuten pronssiluuria ja posetiivia pidetään mainitsemisen arvoisina erikoisuuksina (3-211, 3-212). Norrköpingin historia valaisee modernin Ruotsin syntyä (3-209).

Ruotsalainen yhteiskunta ei ole paratiisi. Globaalisesti ajatellen ongelmat ovat kuitenkin merkityksettömiä. Hotellit saattavat olla täysiä, tai lapset riitelevät (3-214, 3-215), joku on tyly lähimmäiselleen (3-224). Sattuu pikkuvastoinkäymisiä, kolareita, ylensyömisen puuskia (3-216), kaatumisia, sairastumisia, mutta niistä selvittää lopulta vähin vaurioin (3-213). Koulukiusaamistakin esiintyy, jos ei pidä muotivaatteita (3-221). Bussin kuljettaminen Tukholmassa on stressaavaa (3-223). Ruotsinlairoilla voi olla levotonta. Turisti saattaa eksyä, tai sade saattaa pilata lomapäivän (3-313, 3-226). Humalahakuinen alkoholin käyttö häiritsee etelästä tulleita siirtolaisia (3-225). Joskus ruotsalaiset ovat heidän mielestään ikävämpiä kuin etelämaalaiset (3-37, 3-38). Kaikki ruotsalaiset eivät pidä pikkukaupungeissa asumisesta, koska niissä tapahtuu talvella niin vähän (3-41).

Nya Vindarissa Ruotsi on avoin, monikulttuurinen yhteiskunta, jonka postmodernistumiseen viitataan. Monikulttuurinen identiteetti ei sovi kaikille siirtolaisille, vaan paluumuuttoa suunnitellaan; perheen lapset saattavat olla halukkaita jäämään Ruotsiin. Ruotsin menneisyydessä on sotia, ja kriisejä pidetään yhä edelleen mahdollisina. Uutta teknologia-arsenaalia ovat esimerkiksi tietokone ja videot. Modernin Ruotsin syntyä valaistaan Norrköpingin historian yhteydessä – aines keskittyy muutenkin paljolti Norrköpingiin. Yhteiskunnan nurja puoli kääntyy esille; kaikki ruotsalaiset eivät ole raittiita ja kohteliaita eivätkä kaikki siirtolaiset pidä heistä.

6.2.4 Yhteenveto Vi ses -sarjasta

Småstad on suomenruotsalainen pikkukaupunki. Siellä on kaksi yläastetta, suomenkielinen ja ruotsinkielinen, jolla on 190 oppilasta (VS 8, 50 ja VS 7, 176). Seitsemännän luokan kirjan aluksi esitellään lukijalle 7A -luokan (merkinnän tulisi ymmärtääkseni olla 7a) oppilaat (VS 7, 8). Yhteydet ruotsalaisiin solmi-

taan ja hoidetaan pääasiassa näiden 16 oppilaan kautta. Näin yhteistyö ruotsalaisten kanssa lähtee käyntiin suomenruotsalaisten kautta.

7A:n oppilaat varttuvat kirjasarjan edetessä kuten lukijatkin. Yhdeksännen luokan kirjan alussa he ovat jo 9A -luokka. Kirjasarjan kronologia seuraa kouluvuotta. Yhdeksännen luokan ensimmäisessä kappaleessa esimerkiksi eletään ensimmäistä koulupäivää (VS 9, 8). Zachris on kesälomalla viettänyt viikon sukulaiden luona Ruotsissa (4-52). Sarjan lopussa luokan kuudestatoista jäsenestä kymmenen esitetään värivalokuvassa toivottamassa lukijalle näkemiin – Vi ses! (VS 9, 187). Toivotus lienee samalla kehoitus elinikäiseen opiskeluun – nähdään taas!

Ruotsi-aines keskittyy kuvaamaan väestöä ja maata. Koululaitosta esitellään monipuolisesti. Tekstikappaleet sisältävät myös Suomelle ja Ruotsille yhteistä kulttuuriainesta, jota ei voi paikallistaa pelkästään toiseen maahan. Tätä ainesta on esimerkiksi selostus Lucia-juhlan vietosta ja siihen liittyvä kuvitus (VS 7, 80).

Småstadissa asuu ruotsalaistytö Charlotta Strand. Hän on sopeutunut uuteen ympäristöön ja on kuin kuka tahansa kaupungin suomalaistytöistä (4-3). Charlotta matkustelee entisessä kotimaassaan; matkakuvaukseen on sisällytetty huomattava määrä kulttuuritietoa (4-133, 4-134). Hänellä on monta kirjeystävää Ruotsissa (4-51). Yhdeksännelle luokalle edettyään Charlotta on alkanut seurustella suomalaisen pojan kanssa ja osaa sanoa suomeksi "Minä rakastan sinua". Vastaavasti ihastuksen kohde on oppinut ruotsia koulussa ja ymmärtää, mitä Charlotta kirjoittaa. Tällainen eksplisiittinen rakkaussuhde on uutta tutkimusmateriaalissa (4-64).

Materiaalin autenttisuutta lisää se, että paljon julkisuuden henkilöitä ja monia oikeita tuotemerkkejä mainitaan, jopa luetellaan (4-35, 4-37, 4-89, 4-92). On tuskin kyse mainostamisesta, vaan halusta tarjota oppilaille mahdollisimman hyödyllistä kulttuuriainesta.

Väestön kuvaus on paljolti nuorison kuvausta. Esille tuodut piirteet ovat miltei aina myönteisiä; "kouluväsymys" (jota voidaan pitää pinnaamisen eufemismina) on oikeastaan ainoa kielteinen seikka (4-138). Teini-ikäisistä on alettu puhua 50-luvulla; silloin nimitys ja ryhmän kulttuuri tulivat USA:sta. Amerikkalaisia vaikutteita siinä on vieläkin (4-10, 4-124). Nuorisolla on oma kielensä, slangia, joka korostaa ryhmän yhtenäisyyttä (4-61).

Koulunkäyminen peruskoulussa tai lukiossa on nuorison päätoimi. Vaikka osa saa taskurahaa (4-39) ja lapsilisiä maksetaan (4-82), joillain on omaa, pieni-muotoista liiketoimintaa: siivoamista, lastenvahtina istumista, pullojen ja tölkkien keräilyä (4-91). Tämän yritteliäisyyden lisäksi on myönteistä se, että nuoriso harrastaa ja että sillä on tulevaisuuden suunnitelmia, jotka koskevat jatko-opiskelua tai unelma-ammatteja (4-25, 4-27, 4-30, 4-31). Suhteet siirtolaisiin ovat hyvät; monella on siirtolaisystävä (4-12, 4-31, 4-62). Nuoriso huolehtii osasta kotitöitä, laittaa ruokaa ja siivoaa (4-14, 4-15).

Esiin tuodut harrastukset painottuvat liikuntaan ja musiikkiin. Liikuntalajeja ovat amerikkalainen jalkapallo (4-10), motocross (4-24), nyrkkeily (4-20, 4-24), rullalautailu (4-12), hiihto (4-12), koripallo (4-30), luistelu (4-12, 4-26), las-

kettelu (4-16), vesipoolo (4-20), voimistelu (4-20), jalkapallo (4-17) ja jääpallo (4-19). Musiikkiharrastus ilmenee rumpujen ja kitaran soittamisena (4-27), pop-musiikin kuuntelemisena (4-16, 4-21) ja lauluharrastuksena (4-16). Muita harrastuksia ovat tanssiminen (4-16), valokuvaaminen (4-14), kirjeenvaihto (4-16), keräileminen ja lueskelu (4-16), television seuraaminen ja videoiden katselu (4-18), flipperin pelaaminen (4-30), ompeleminen (4-29), sirkuksessa käyminen (4-11) ja diskoteekit (4-29).

Jo 50-luvulla nuorisolla oli oma amerikkalaisvaikutteinen pukeutumistyyliä; esimerkkinä tästä mainitaan pärinäpojat ja -mimmit. Nykynuoriso pukeutuu mutkattoman rennosti, usein farkkuihin ja collegeen. (4-13, 4-24, 4-27.)

Tunnettuja ruotsalaisia paikoitellen sananmukaisesti luetellaan: kuningas, kuningatar ja kruununprinsessa, urheilijoista Björn Borg, Ingemar Johansson, Ingemar Stenmark, Gunde Svan, taiteilijoista Bellman, Ingrid Bergman, Jussi Björling, Greta Garbo, Carl Larsson, Bruno Liljefors, Astrid Lindgren, Birgit Nilsson, satuhahmoista Peppi Pitkätossu ja Vaahteramäen Eemeli. Lisäksi mainitaan ehkä tunnetuin keksijä, Alfred Nobel. (4-35, 4-36, 4-37, 4-102, 4-103, 4-104.)

Ulf Hannerzin maanmiestensä arvomaailmasta tekemiä havaintoja selostetaan kokonaisuudessaan kappaleessa. Ruotsalaisuuden avainsanoja ovat tarmokas, työteliäs, hillitty, kompromissinhaluinen sekä kohtuutta, turvallisuutta ja luontoa arvostava. Vielä kuvaan kuuluvat tosiasioissa pysyttäytyminen tunteiden vietäväksi heittäytymisen vastakohtana ja järkipöryisyys: nationaliteetti on rationaliteetti (4-1). Kymmenen Euroopan maan nuorista suomalaiset ja ruotsalaiset ovat asenteiltaan lähimpinä toisiaan (4-22). "Ajan henkeen" – ilmeisesti postmoderniin – kuuluu yksilön merkityksen korostuminen (4-10)

Puhtaimmin ruotsalaisia asioita – ehkä Ruotsi-kliseitä – ovat Bellman, dalla-hevonen, falumakkara, Janssonin kiusaus, juhannussalko, Kallen kaviaari, polkagris-makeinen, Ramlösan kivennäisvesi ja Tre kronor -symboli (4-92).

Kansakuntana ruotsalaiset mainitaan yhtenä maailman rikkaimmista, mutta yksityishenkilöiden varallisuutta ei tuoda esille (4-2).

Yhtenä punaisena lankana kulttuurikuvaa esiteltäessä ovat vieraassa maassa oleskelleet, jotka kertovat kokemuksistaan. Tällaisia ovat Per-opettaja (4-47), Charlotta Strand ja islantilainen Rakel, joka on viime talvina asunut äitinsä kanssa Ruotsissa. Rakel on varsin kriittinen. Islanti on hänestä erilainen maa kuin Ruotsi. Tytöt ja pojat ovat enemmän kavereita. Islannissa saa olla sellainen kuin haluaa; kukaan ei välitä siitä, millaisia vaatteita toinen pitää. Huolimatta siitä, että islantilaiset vanhemmat työskentelevät kovasti, he välittävät lapsistaan. Islantilainen nuori suhtautuu kouluun tosissaan ja haluaa oikeasti oppia. Rakel viihtyy Islannissa paremmin kuin Ruotsissa (4-48).

Teollisuudella on mennyt toisen maailmansodan jälkeen hyvin. Osin teollisuustöihin, osin opiskelemaan, osin poliittisista syistä pakolaisiksi on maahan saapunut niin paljon ulkomaalaisia, että yli kahdeksanmiljoonaisesta väestöstä noin miljoona on joko siirtolaisia tai heidän jälkeläisiään. Suurimpia ryhmiä ovat suomalaiset sekä Välimeren maista, Vietnamista ja Eritreasta tulleet (4-28, 4-32). Siirtolaisille järjestetään kotikielen opetusta (4-28). Osa siirtolaisista ei ole

koskaan integroitunut uuteen maahan ja ystävystynyt ruotsalaisten kanssa, vaan he pysyttelevät maanmiestensä seurassa (4-29, 4-30). Väestöön kuuluu saamelaisia; heillä on oma porotalouskulttuurinsa (4-23).

Ruotsin kansallisruoka on äidin laittamat lihapullat (4-8). Myös Janssonin kiusaus mainitaan (4-92). Muuta kotiruokaa ovat spagetti, falumakkara, pannukakut, pannupihvi, vihannekset, riisipuuro ja hedelmäkiisseli, turskafile, porsaankyljykset ja munakkaat (4-8, 4-43). Mätitahna on merellinen herkku (4-92). Leivonnaisista mainitaan laskiaispullat ja sämpylät (4-8). Ravintoloissa tarjotaan pitsaa, lihaa, kalaa ja pastaa sekä jälkiruokia (4-9, 4-57); laivamatkalla voidaan aterioida voileipäpöydässä (4-53). Alkoholi on osa Vi Ses -sarjan Ruotsi-kuvaa: ruokajuomina käytetään mehujen, maitotuotteiden ja kivennäisveden ohella olutta ja viiniä (4-4, 4-5, 4-6, 4-92); snapsejakin nautitaan (4-43). Alkoholia myy Systembolaget (4-84). Nautintoaineista tulevat esiin tee, kahvi – jonka kanssa nautitaan marsipaanileivoksia – ja kaakao, jonka seurana on prinsessatorrtua (4-4, 4-7, 4-55). Päätellen sokerisista leivonnaisista ja runsaasta karamellivalikoimasta (4-7) ruotsalaiset pitävät makeasta.

Asumismuodoista mainitaan kerrostalot ja omakotitalot. Asumisväljyyteen ei viitata. Kotieläimiä ovat kissa (4-14, 4-15), koira (4-15, 4-33), papukaija (4-15), undulaatti (4-15, 4-34), akvaariokalat (4-15) ja kaniini (4-15).

Se, että kristinuskon on valtauskonto, voidaan päätellä kirkoista, ristilipusta ja nimistöstä. Kouluissa on uskonnonopetusta – ilmeisesti ei tunnustuksellista (4-40, 4-41). Joulun mainitaan useassa kohdassa (4-42, 4-43, 4-44, 4-45). Sen vietto on maallistunut, vaikka evankeliumi ja kirkossakäynti kuuluvat jouluritualeihin. Jouluaateria on erityisen runsas. Mytologiaan viitataan selostamalla viikonpäivien nimien alkuperää (4-46). Muita elämäkatsomuksia kuin kristinuskoa ei esitellä mitenkään.

Suomalaisten yhteydet ruotsalaisiin ovat paljolti nuorten välistä kirjeenvaihtoa. Suhde saattaa olla rakkaussuhdekin (4-62, 4-63, 4-64). Maiden välillä kulkee vuosittain miljoonia matkajia yksinomaan jo meriteitse. Laivamatkalla on monta miellyttävää ajanviettotapaa (4-112). Keskustellessa huomataan, että kumppani puhuu erilaista ruotsia, mutta se ei estä kanssakäymistä. Kumppanin puhetta kyllä ymmärretään (4-54, 4-55). Palvelutilanteissa suomalaisia kohdellaan asiallisesti ja auliisti (4-56, 4-57, 4-123). Molemmilla puolin Pohjanlahtea matkailija saa hyvän kohtelun (4-60).

Esimerkkinä matkailusta on 7 A -luokan luokkaretki Tukholmaan. Nuoret saavat liikkua valvonnatta Tukholmassa, eli retken suunnittelijat pitävät kaupunkia turvallisena vierasmaalaiselle koululaiselle. Luokkaretken yhteydessä saadaan tietoa pääkaupungin nähtävyyksistä. Vanhassa kaupungissa on pikku "putiikkeja", mutta niissä – ja yleensäkin – varsinkin vaatteet ovat kalliita. (4-53, 4-54, 4-55, 4-86, 4-87, 4-120.)

Pohjoismaista yhteyttä korostaa, että Pohjan liput esitellään yhdessä (4-65). Niissä on miltei kaikissa risti, mikä viittaa yhteiseen uskontoon. Kalenterin länsimaisuus käy ilmi viikon jakaantumisesta seitsemään viikonpäivään (4-67) samoin kuin vuoden kahdestatoista kuukaudesta (4-68). Ruotsi on kuningaskunta, jota Kaarle XVI Kustaa on hallinnut vuodesta 1713. Poliittista valtaa ku-

ninkaalla ei ole, mutta hän matkustelee paljon ulkomailla ja on maansa vertauskuva. Kuningattaren nimi on Silvia, ja kuningasparilla on kolme lasta (4-70). Kansallislaulun ensimmäinen säkeistö ja kansallislippu löytyvät aineksestä myös (4-74). Joukkotiedotus on pääasiassa lehdistöä (4-81, 4-126). Siirtolaisille on oma lehtensä, *Invandrantidningen* (4-25), nuorisolle omansa (4-19, 4-43, 4-50). Lisäksi Ruotsissa on televisiotoimintaa (4-10, 4-18, 4-122).

Koulua käydään kuin meillä, viitenä päivänä viikossa aamusta iltapäivään, mutta oppiaineiden nimet ja arvattavasti sisällöt ovat erilaisia kuin Suomessa (4-77). Sukupuoliopetusta on annettu jo neljänkymmenen vuoden ajan (4-24). Nuorten mielestä hyvällä opettajalla ei ole suosikkeja ja hän on huumorintajuinen, reilu ja oikeudenmukainen, joskus ankarakin (4-78). Peruskoulu luokalla on huomattavasti enemmän oppilaita kuin Smästadissa: 25 vastaan 16 (4-75). Luokalla on oma luokanvalvoja (4-49). Peruskoulujen lisäksi maassa on urheilulukioita (4-19); lukiokoulu jakaantuu eri linjoihin (4-25, 4-30, 4-31). Koulua lähennetään työelämään työharjoittelujaksoilla (4-25). Kouluttautuminen tuo tulevaisuuden suunnitteluun realismia (4-25, 4-27).

Hyvinvointivaltion elintaso on korkea, mutta verotus ankara (4-85). Tunnettuja tuotteita ovat autot – Volvo näkyy kuvituksessa –, puhelimet, kotitalouskoneet, puutavara, paperi, teräs, tulitikut ja kuulalaakerit (4-89). Kuvituksessa näkyy sotalaivoja, muttei voida päätellä, ovatko ne ruotsalaisia (4-126). Rauhanomaiset toimet leimaavat elämää, vaikka poliiseja tarvitaan (4-113), ja kuninkaanlinnassa on vartijoita (4-125).

Taiteen esittelyyn kuuluvat elokuva, kirjallisuuskatkelmat, laulut ja faksimilet tauluista. Taiteilijoista mainitaan Ingmar Bergman, Sven Nykvist ja lauluyhtye Abba, jota smästadlainen Stefan inhoaa. Lisäksi tekstissä on mukana huomattava määrä runoutta ja lauluja, mm. Nils Ferliniltä, Cornelis Vreeswijkiltä, Evert Taubelta, Povel Ramelilta, Ulf Lundellilta ja Pugh Rogefeldilta. Kuva- taiteilijoista mainitaan K.-G. Bejemark ja sarjakuvantekijä Cecilia Törnudd. (4-93, 4-95, 4-96, 4-97, 4-99, 4-101, 4-103, 4-104, 4-105.) Luovuutta on myös nuorisossa: Jan-poika sekoittelee kemian luokassa mitä erilaisimpia aineksia keskenään ja katsoo, mitä tapahtuu (4-76).

Kilpaurheilua harrastetaan niin maan omissa mestaruuskilpailuissa kuin olympialaisissa (4-20, 4-109, 4-110). Menestystä on saavutettu erityisesti nyrkkeilyssä ja talvilajeissa kuten hiihdossa ja luistelussa (4-35, 4-37, 4-108, 4-109, 4-110). Björn Borg on tenniksen lopetettuaan siirtynyt liikealalle.

Teknologian runsaus ja laatu ilmenee paljolti kuvituksesta. Autot ovat länsimaista valmistetta, liikenne vilkasta (4-111). Osana ajankuvaa, tietokonetta käyttävät apunaan niin rikolliset kuin poliisit heitä jäljittäessään (4-113). Keksintö itsessään on moraalinen ulkopuolella, mutta ihminen voi käyttää sitä hyvään tai pahaan.

Vi ses -sarjan kulttuuriaineiksia summeerataan tutkimusmateriaalissani harvinaisen eksplisiittisellä toteamuksella: Ruotsi ja Suomi muistuttavat toisiinsa enemmän kuin mitkään muut kaksi maata (4-116). Maa on pitkä ja kapea ja siksi luonnonolot vaihtelevat suuresti sen eri osissa (4-116). Luonnossa saa liikua jokamiehen oikeuksien nojalla (4-117). Asutus keskittyy etelään; Pohjois-

Ruotsissa on laskettelukeskuksia. Ruotsi on myös väylä Tanskaan ja Norjaan (4-130, 4-133).

Tukholma mainitaan suosituimpana matkailukohteena. Tämän aseman se on saavuttanut lukuisilla nähtävyyksillään ja monipuolisella viihdetarjonnallaan. Jo seitsemännen luokan kirja käyttää pääkaupungin esittelyyn parikymmentä sivua. Vanha kaupunki, kuninkaanlinna, Kungsträdgården, Djurgården, Skansen, Gröna Lund ja Vasa-laiva mainitaan, esitystä kartoin ja valokuvoin havainnollistaen. Vanhan kaupungin talot ovat esimerkki siitä, miten vanha arvostetaan, kunnostetaan ja käytetään yhä edelleen. Vanha kaupunki esitetään shoppailukeskuksena, jolla on historiaa tiheivät kehykset. Uudenaikaisempaa arkkitehtuuria edustavasta Globen-areenasta on tarjolla kokonainen kappale. (4-120, 4-121, 4-122, 4-124, 4-127, 4-128, 4-135.)

Matkailukohteista mainitaan lisäksi Kolmårdenin eläinpuisto (4-130), Åre (4-134), Hemavan (4-132), Tärnaby (4-56), Taalainmaa (4-135) ja Göteborg (4-134). Paikannimiä löytyy kaiken kaikkiaan useita kymmeniä.

Ruotsalaista yhteiskuntaa ei esitetä tahrattomana. Vaikka elintaso onkin korkea ja lapsilisiä maksetaan, vastapainona on tiukka verotus. Kaikki siirtolaiset eivät sopeudu uuteen maahan; syytä ei valaista (4-30, 4-48). Koulun ongelmista mainitaan kouluväsytys ja vahingonteko (4-79, 4-138, 4-179). Hiihtäjä Gunde Svanin mielestä koulussa oli parasta sen loppuminen (4-80); rohkean pluralistinen ajatus luettavaksi oppikirjasta! Tietokonevarkaat ja ohjelmavirusten levittäminen (4-139), sää ja byrokratia koetaan myös elämän varjopuolina (4-29). Kaikki suomalaiset eivät pidä Bergmanin "masentavista" filmeistä (4-107) tai Abbasta (4-99). AIDS on saapunut myös Ruotsiin (4-139).

6.2.5 Yhteenveto Bästis-sarjasta

Henkilögallerian ydinryhmänä ei ole koululuokka, vaan vaasalainen nuorisokerho Bästis (BÄ 1-2, 116); "Bästis" voidaan suomentaa esimerkiksi "paras kaveri". Kerhon jäsenet saattavat nimistä päätellen olla suomenruotsalaisia. Kirjasarjan tapahtumat seuraavat pääsääntöisesti vuodenaikojen kulkua. Esimerkiksi ensimmäisen tekstikirjan alussa tapahtumien päivämäärä on 12.9. (BÄ 1-2, 17), ja joulun aika sijoittuu seitsemännen luokan osuuden puoliväliin (BÄ 1-2, 54).

Seitsemännellä luokalla tapahtumia yhteen sitovana tekijänä on nuorisinäytelmän harjoittelu esityskuntoon kerhotiloissa. Ruotsista muuttanut nuorisohjaaja Kjell Pettersson järjestää kotikutsut kerhонуorille (BÄ 1-2, 34). Siellä hän kertoo ajatuksestaan: nuoret esittävät ruotsalaisperäisen nuorisinäytelmän Leva loppa, Hummaillaan. Kjell näyttää sen ensin videonauhalla vierailleen. Ryhmä hyväksyy Kjellin ajatuksen ja alkaa harjoitella innokkaasti. Näytelmästä tulee menestys ja sitä esitetään monessa koulussa; ryhmä kiertää jopa muissa kaupungeissa esiintymässä (BÄ 1-2, 88). Näin suomalais-ruotsalainen yhteistyö kantaa hedelmää.

Kahdeksannella luokalla tapahtumia sitoo yhteen Bästis-kerholla sattunut tauluvarkaus. Paikalla on nähty tunnistamaton vanha mies. Lattialta löytyy lompakko, jossa on Ruotsin kruunuja, tukholmalaisien kauppojen kuitteja, ryppistynyt pääsylippu Nordiska Museetin taidenäyttelyyn ja vanha, suttuinen va-

lokuva. Peter ja Anita Granlund ovat ensi viikolla lähdössä Tukholmaan tapaamaan Anitan Kistassa asuvaa Calle-serkkua. He aikovat samalla selvittää kadonneen taulun arvoitusta (BÄ 1-2, 117). Tekstissä on kohtia, jotka paljastavat, että tarina on fiktiivinen eikä etene kronologisesti. Esimerkiksi lokakuusta (BÄ 1-2, 182) edetäänkin taaksepäin, syyskuuhun (BÄ 1-2,190). Yritettyään jäljittää taulua Tukholmasta nuoret löytävät sen oslolaisesta taidemuseosta (BÄ 1-2, 171). Se on jäljennös noin sata vuotta sitten eläneen taiteilija Olle Björkellin taulusta. Björkell on fiktiivinen hahmo. Alkuperäisten taulujen olinpaikkaa ei tiedä kukaan, koska taiteilija piilotti ne ennen kuolemaansa. Silti ne arvioidaan nykyisin miljoonien arvoisiksi. Kotona Vaasassa selviää, että taulu on salaperäisesti ilmestynyt paikalleen Bästis-kerhon seinälle (BÄ 1-2,190).

Yhdeksännen luokan kirja käsittelee nuorison elämänpiiriin liittyviä asioita kuten ammatinvalintaa ja ystävyyttä.

Bästis esittelee Pohjolan monessa suhteessa yhtenäisenä kokonaisuutena. Niinpä veikkaustehtävän muotoon puetussa kappaleessa kerrotaan, että Ruotsi, Suomi ja Venäjä ovat Norjan naapurimaita (BÄ 3, 46). Hiihtää on osattu tuhansien vuosien ajan Norjassa, Ruotsissa, Suomessa ja Siperiassa. On erityisesti huomattava, että pohjoinen Venäjä liitetään näin osaksi Ruotsin ympäristöä (BÄ 3, 49). Tanskalaisella Johanilla on ruotsalainen ystävä (BÄ 3, 61). Strögetillä on IKEA:n mainos ja amerikkalaisvaikutteinen, tähtilipun väreihin soinnutettu mainos (BÄ 3, 65). Vaateostoksia voi tehdä ruotsin kielellä (BÄ 3, 65). Saarten keskeisiin kisoihin (Ö-spelen) osallistuvat pohjoismaalaiset viestivät keskenään ruotsiksi. Calle ymmärtää norjaa (5-9).

Bästiksen väestönkuvaus käsittelee enimmäkseen nuoria ja nuoria aikuisia (5-8, 5-10, 5-11, 5-13, 5-22, 5-23, 5-30, 5-34). Nuoriso käy koulua tai viettää aikaansa monipuolisten harrastusten parissa. Näin se orientoituu tulevaisuuteen (5-64). Suoria luonnehdintoja on joitain (5-3, 5-24).

Kjell kuvataan piirroksissa kyömyenäiseksi, rennosti pukeutuvaksi mieheksi, jonka tumma tukka on harvenemassa ohimoilta, mutta pitkä niskasta (5-1). Toinen hänen kaksospojistaan on paljon isänsä näköinen, toinen taas isäänsä tukevampi. Kaksospojat ovat ruskeasilmäisiä ja vasenkätisiä (5-2, 5-3).

Callella on pitkä tukka ja parta; hän on taiteilija (5-4, 5-30). Ehkä siksi Callen käytös on hieman epäsovinnainen: hän hurjastelee (5-43) huonokuntoisella (5-90) pikkuautollaan, pelästyyttää tyttöserkkunsa jyskyttämällä tätä yllättäen selkään (5-126) ja laulaa nuotin vierestä, vaikka toiset matkaseurueen jäsenet pyytävät häntä lopettamaan (5-43). Toisaalta Calle on kielitaitoinen, osaa jopa latinaa (5-9), on antelias (5-11) ja sukurakas (5-46).

19-vuotias Tommy on 174 cm pitkä. Hänellä on vaaleanruskea tukka ja sinivihreät silmät (5-24). Myös Kistan nuoret vaikuttavat valokuvien perusteella vaaleilta (5-127).

Ammatteja ovat nuoriso-ohjaaja, englanninopettaja, historianopettaja, taiteilija, pilotti, tietokonealan ammattilainen, insinööri, myymäläapulainen, nositurinhoitaja, metsänvartija, koirankasvattaja, taksinkuljettaja, rekankuljettaja, bussinkuljettaja, muusikko, maanviljelijä, kassa, kirjastonhoitaja, nuohooja, urheilutoimittaja ja vartija (5-1, 5-10, 5-20, 5-23, 5-30, 5-34, 5-42, 5-47, 5-64, 5-124, 5-

129). Tällaisessa valikoimassa painottuu Hofsteden mainitsema laaja keskiluokka.

Perheet eivät aina ole kokonaisia (5-29) eikä kaikissa ole lapsia (5-30, 5-34). Lapsista pidetään ja heistä huolehditaan: lapsen syntymä on lehti-ilmoituksen arvoinen tapahtuma (5-27), huumeidenkäyttö huolestuttaa vanhempia (5-139), ja omien lasten puuttumista korvaavat läheiset suhteet oppilaisiin (5-34). Uutta tutkimusmateriaalissa on avoliitto ja siihen liittyen termi sambo, avokumppani (5-30, 5-46). Vaikka vanhemmat ovat eronneet, he voivat silti säilyä hyvinä ystävinä ja lapsia huolletaan yhdessä (5-20).

Vapaa-ajanviettopaikat ovat kerhoissa käyminen (5-20, 5-127), diskoillat (5-26, 5-50), matkailu etelään (5-51, 5-56) tai naapurimaihin, kampaajalla käyminen (5-26), saunominen (5-26), elokuvat (5-21), kortinpeluu (5-20), television katselu (5-20, 5-64) ja biljardin pelaaminen (5-127). Liikuntamuotoja ovat hölkkä (5-22), lentopallo (5-22), tennis (5-127), laskettelu (5-120), lumilautailu (5-30), suunnistus (5-89), luistelu (5-127), jalkapallo (5-52), koripallo (5-127) ja jääkiekko (5-88). Musiikkiharrastus ilmenee sähkökitaran (5-23), kitaran (5-23, 5-24), bassokitara (5-65) ja pianon (5-23, 5-24) soittamisena. Päätellen stereoista (5-32) ja äänilevyistä (5-80) musiikkia myös kuunnellaan.

Ruokavalioon kuuluvat lihapullat, vihannekset, kala, letut, hillo, sianliha, lampaanliha, naudanniha, juuressose, perunat, pyttipannu, lenkkimakkara, juusto, salaatti, jäätelö ja vanukas. Juomista tuodaan esille maitotuotteet, Coca-Cola, olut ja viini. Leivonnaisia ovat näkkileipä ja kakku, nautintoaine kahvi. Jouluna valmistetaan erityisiä joulumakeisia. (5-15, 5-16, 5-17, 5-18, 5-19, 5-20, 5-118.)

Tyypillistä on lähiöasuminen, nimenomaan uudessa lähiössä kuten Kistassa, kerrostalossa, rivitalossa, omakotitalossa tai terassitalossa (5-124). Huoneluuku on kaksi tai kolme (5-22, 5-31). Vaasalaistunut Kjell asuu rivitalokolmiossa. Poikien huoneen sisustus voisi olla suomalaisesta kodista: stereot, kerrossänky, seinillä julisteita (5-33). Perheessä on lemmikkinä koira (5-28). Lemmikkihamsteri ja kultakalat (5-24) sekä kissa (5-113) mainitaan toisissa yhteyksissä. Helenan ja Callen kodissa on kalliin tuntuinen tyylikalustus (5-32).

Siirtolaiskysymykseen puututaan niukasti. Heitä tai heidän jälkeläisiään näkyy kuvituksessa, ihonväristä tai mustista hiuksista päätellen (5-118, 5-127). Vaaleaihoiset siirtolaiset eivät erotu alkuperäisväestön joukosta. Siirtolaiset asuvat ja käyvät töissä Tukholman Kistassa; jää epäselväksi, asuuko esimerkiksi Göteborgissa tai Lapissa siirtolaisia (5-123, 5-126.)

Yhteiskunta edellyttää ainakin joskus sopeutumista perinteisiin sukupuolirooleihin: poikatyttö epäsovinnaisine ammattihaaveineen joutuu ympäristönsä tyrmäämäksi (5-10). Naisen käyminen palkkatyössä on aivan tavallista (5-23, 5-24, 5-64, 5-74, 5-84). Ympäristöaktivisteja on, mutta kaikki eivät hyväksy heidän toimiaan (5-13). Muovikasseja korvataan ympäristöystävällisillä puuvillakasseilla (5-79).

Valtauskonto käy ilmi kuvituksesta: Kistassa on kristillinen kirkko (5-35). Lucia-juhlaa vietetään (5-38) ja jouluun liittyvät lahjaostokset (5-37). Uskonnon merkitys yhteiskunnassa ei vaikuta suurelta, koska se ei muuten tule esille kuin

nimistöissä: Marianne (5-129), Hasse (5-1), Christine (5-10), Kristiansson (5-14), Kristina (5-27), Eva (5-34), Peter (5-15). Muita uskontoja tai elämäkatsomuksia ei tuoda esille.

Kanssakäymisen muotoja ovat kerhotyö (5-17, 5-45, 5-127), kirjeenvaihto (5-57), Nordjobb -kesätyömarkkinat (5-55), matkailu, esiintyminen taiteilijana (5-47) ja urheilu kuten Ö-spelen, kansainvälinen saarilla asuvien yhdessäolo- ja kilpailutapahtuma (5-52, 5-53, 5-54). Ystävystyminen on helppoa (5-50, 5-51). Suomalaisten ja ruotsalaisten sukulaisuussuhteita on runsaasti (5-46, 5-48, 5-49). Sukulaisten välit ovat lämpimät; Calle esimerkiksi haluaa halata serkkuaan, jota ei ole nähnyt pitkään aikaan (5-19, 5-46, 5-49).

Ruotsi esitetään Pohjolan yleiskielenä (5-53, 5-72); kuvituksessa puhuva lintu kysyy soutavalta hirviöltä ruotsiksi, tuleeko tämä Ruotsista (5-6). Murteesta huomaa, että ollaan eri maasta, vaikka puhutaan samaa kieltä (5-39). Kontakteja on Suomen lisäksi englantilaiseen kulttuuripiiriin: erään pojan isä on ruotsalaistunut englantilainen (5-23), ja kuvituksesta ilmenee, että englannin sanakirjoja tarvitaan (5-40). Eräällä tytöllä taas on ranskalainen äiti (5-38).

Yhteistyö on kitkatonta; kumppania arvostetaan, mutta voidaan silti myös arvostella välien särkymättä (5-43, 5-44). Matkustaminen maiden välillä on helppoa ja mukavaa, kun laivavuoroja kulkee niin tiheästi (5-96). Laivat ovat uudenaikaisia ja viihtyisiä, mutta suomalaisen täytyy varautua tullitarkastukseen (5-100). Tällaisessa tilanteessa perusteellinen, mutta kohtelias tullimies sinuttelee suomalaista matkailijaa, joka vuorostaan teitittelee tullimiestä (5-41). Kulttuurierot näkyvät tavassa viestiä.

Tukholmassa on kuninkaanlinna (5-70), Kungsgatan (5-117) ja Kungsträdgården (5-119). Kuninkaan olemassaolo varmistuu faktalaatikosta (5-62). Toinen Ruotsin symboleista on lippu (5-59). Tre kronor -tunnuskin näkyy kuvituksessa (5-60, 5-113). Yhteiskunnan tarjoamat palvelut on järjestetty laitoksiksi. Koululaitos koostuu peruskoulusta, jossa on ala-aste ja yläaste, sekä lukiokoulusta (5-124). Kouluissa vallitsee kouludemokratia, joka ilmenee oppilasneuvostoina (5-66). Vanhemmat valvovat jälkeläistensä huvittelua kouludiskoissa (5-139). Koulu esitetään paljolti samanlaisena kuin meillä; eroina mainitaan, että oppilaat ovat tunnilla aktiivisempia kuin Suomessa ja että viitonen on paras numero (5-164). Muita laitoksia ovat tullit (5-41), poliisi (5-124), terveydenhuolto (5-124), apteekki (5-113), kirjasto (5-113, 5-125), posti (5-113) ja oikeuslaitos (5-13); sakot ovat yksi rangaistusmuoto. Kaupunkien hallintoa varten rakennetaan kaupungintaloja (5-113), aivan kuten Suomessa.

Tavarataloista mainitaan ICA (5-79), Konsum (5-77), NK (5-34), Domus (5-78) ja IKEA. Pienempiäkin kauppoja, bensiiniasemia ja kioskeja on (5-81, 5-107, 5-118). Hintataso on kohtuullinen ainakin ruotsinlaivalla (5-72, 5-102).

Taiteen esittely on etupäässä runoja ja lauluja (5-87, 5-119). Taiteilijoista mainitaan Lill Lindfors (5-84), Evert Taube (5-82), Nils Ferlin (5-43) ja Roxette-yhtye (5-85). Pugh Rogefeld on nykyajan lauluntekijöitä (5-119). Taidenäyttelyjä järjestetään museoissa (5-42). Elokuvat tuntuvat olevan kansainvälistä perua; Oscar on teatterin mielestä tae filmin laadusta (5-21). Katusoittajat (5-83) ja tanssi- ja lauluryhmät (5-124) ovat harrastelijataidetta.

Yhteiskunta on tietokoneistumassa (5-118, 5-120). Autokanta on länsimainen, yleisimpänä merkinä ehkä kotimainen Volvo (5-120). Henkilöautokanta ei välttämättä ole hyväkuntoista (5-90), mutta polkupyörälläkin voidaan liikkua (5-124). Satamakuvissa näkyy huvialuksia (5-120). Myytävän bensiinin oktaaniluvut ovat kuvituksen mukaan 93, 96 ja 98 (5-107). Liikennettä ohjataan selkein opastein, kaistamaalauksin ja liikennevaloin; suojatiet merkitään leveällä seepraraidoituksella (5-122). Pimeällä kadut ovat valaistuja (5-113). Laiva on tavallisin liikenneväline Suomen ja Ruotsin välillä (5-96, 5-102). Aineksessa mainitut laivayhtiöt, Silja ja Viking, ovat autenttisia (5-121). Matkustajien lisäksi laivoilla kuljetetaan rekkoja, joiden määränpää saattaa olla kaukanakin (5-106). Ruotsinlaivojen lisäksi julkista liikennettä hoidetaan Tukholman maanalaisella, junilla ja linja-autoilla (5-118), joille on erityiset joukkoliikennekaistat (5-122). Matkailijoille tarjotaan tukholmakorttia, jolla saa matkustaa joukkoliikenteessä vapaasti (5-95). Matkaajia ohjaavat pelkistetyt, selkeät opasteet, näyttöpäätteet ja maanalaisen kuulutukset (5-93, 5-118, 5-130). Katukyltit ovat vain ruotsinkielisiä (5-127), vaikka yhteiskunta on monietninen.

Kartat tuovat esille Pohjoismaiden maantieteellisen yhteyden ja merenläheisyyden (5-108, 5-115, 5-116). Bästis 3 -kirjan sisäkansissa on lyhyet faktalaatikot Islannista, Tanskasta, Norjasta, Ruotsista ja Suomesta. Faktalaatikot mahdollistavat vertailun Pohjoismaiden kesken; niiden numerotiedot ilmaisevat vain suuruusluokan, mikä mielestäni on riittävä tarkkuus. Takakannen sisäpuolelle sijoitetussa laatikossa Ruotsin pinta-ala on 450 000 neliökilometriä, asukasluku 8.6 miljoonaa, hallitusmuoto monarkia, pääkaupunki Tukholma, jossa esikaupungit mukaan laskien on 1.5 miljoonaa asukasta, muita suurkaupunkeja Göteborg ja Malmö, pääelinkeinot paperi- ja puutavarateollisuus, kaivos- ja terästeollisuus samoin kuin kemian teollisuus. Kansallispäivää vietetään kuudentena kesäkuuta (5-76).

Paikkakuntien kuvaus keskittyy pääkaupunkiseudulle. Siitä tuodaan esille tärkeimmät nähtävyydet (5-119), sekä kaupunginosat ja lähiseutu kuten Tensta (5-131), Solna (5-94), Kista (5-123), Söder (5-23), Akalla (5-34) ja Vanha kaupunki (5-122). Näistä Kistan kuvaus on runsainta (5-124, 5-125, 5-126, 5-127, 5-129). Tämä lähiö on pyritty rakentamaan ihmisläheiseksi työ-, asumis- ja palvelukeskukseksi. Sen palvelut – kirkko, koulu, vapaa-ajantalo, palvelutalo, suuri kaupakeskus, jossa on esiintymislava ja elokuvateatteri – ovat erinomaiset ja viihtyvyyttä lisää vielä luonnon läheisyys. Kistan esittelyssä ei juurikaan tuoda esille kielteisiä piirteitä; kuvaus on paikoitellen kuin kritiikittä jostain mainoksesta lainattua (5-128). Alueella on kuitenkin poliisiasema, ja koirien ulkoiluttaminen tietyillä alueilla on kielletty.

Kaupungeissa nähdään myös iäkkäitä mutta hoidettuja taloja. Ne on usein rapattu pastellisävyihin (5-113, 5-122). Viherkasvit, kukat, puistot ja puistokadut pehmentävät urbaaneja näkymiä. Yksi suurista kaupungeista on Göteborg. Pohjois-Ruotsi on talviurheilualuetta (5-133). Kaiken kaikkiaan mainitaan useita kymmeniä paikannimiä. Useiden paikkakuntien sijaintia havainnollistetaan karttapiirroksilla. Karttafaksimilet sisältävät vielä lisää paikannimiä (5-132).

Ilmasto on paljolti kuin Suomessa. Vuodenaikoja on neljä (5-120, 5-122). Sää voi olla sateinen (5-122), pohjoisessa on talvella lumisadetta sekä Tukholmassa liukkautta (5-112). Meriliikenteen sujuvuuden varmistamiseksi tarvitaan jäänsärkijöitä (5-122).

Viikingit näkyvät kirjasarjassa piirroshahmoina; heidän kuvaamisensa ei pyrikään autenttisuuteen, vaan humoristisuuteen (5-134). Muuten historia näkyy vanhoina rakennuksina ja lukuisina museoina (5-42, 5-113, 5-119).

Yhteiskuntaa ei esitetä tahrattomana. Ihmisille sattuu pikku onnettomuuksia (5-137), avioparit eroavat (5-33), huumeet ovat saapuneet Ruotsiinkin, mutta niitä vastaan taistellaan (5-139). Ruotsinlaivalla on varkaita (5-142). Poliiseja tarvitaan (5-124), ja sakkoja käytetään rangaistuksena (5-13). Maanalaiseen on pestattu vartijoita (5-42) ja kuninkaanlinnan vartijalla on pistimellä varustettu kivääri, mutta sitä pidellessään hän hymyilee (5-121).

6.2.6 Yhteenveto Linje -sarjasta

Seitsemännellä luokalla tapahtumia yhteen sitovana tekijänä on kolmen suomalaisen nuoren Upsalaan tekemä kurssimatka ja siitä virinnyt ystävyys. Niinpä heti alusta alkaen Ruotsi-aines on runsasta. Aines on kannesta lähtien upsala-keskeistä (6-281, 6-282, 6-283, 6-284, 6-285, 6-287, 6-300).

Kirjan juonellisen osuuden kannalta tärkeät henkilöt – ruotsalaiset Tobbe Jönköpingistä, Lotta (Charlotta) Göteborgista, Kalle ja Bella (Gabriella) Upsalasta – on esitelty myös valokuvin. Henkilöt ovat nuoria, kolme neljästä vaaleita, ja myös kolme neljästä hymyilee. Ikä vaihtelee 14–22 vuoteen. (6-49, 6-66, 6-89, 6-93.)

Kuusipäiväiselle Upsalan kurssille on suunniteltu rock-musiikin, tietojenkäsittelyn, keramiikkatöiden ja elokuvan teon opetusta (6-172). Jaksoon kuuluu myös kiertoajelu Upsalassa ja käynti Tukholmassa. Pikkukuvat kertovat kurssin tapahtumista. Niissä nähdään suomenruotsalainen Erik avaamassa ovea, soittamassa bassokitaraa ja näppäämässä valokuvaa kuninkaanlinnan vahtisotilaasta, sekä tyttöjä eri puuhissa (6-95, 6-96).

Kahdeksannella luokalla esitellään Tukholman nähtävyyksiä (6-266, 6-267, 6-268, 6-272, 6-273, 6-275, 6-277, 6-301). Yhdeksännellä luokalla satuhahmo Peukaloinen hanhineen matkustelee Suomessa (6-59, 6-60).

Joskus tekijät päätyvät jopa luetteloimaan Ruotsi-ainesta, kuten tunnettuja henkilöitä ja tuotteita (6-62, 6-63, 6-138, 6-165, 6-173, 6-267). Ruotsin suhteita Tanskaan kuvataan melko laajasti (6-33, 6-66, 6-103, 6-119, 6-120, 6-228, 6-229, 6-230, 6-231, 6-298, 6-317). Autenttiset paikat, tavaramerkit ja henkilöt lisäävät aineksen hyödyllisyyttä.

Ruotsi esitetään kansainvälisenä maana, jossa käy paljon matkailijoita (6-78, 6-113, 6-225, 6-262, 6-263). Ravintoloiden ja tavaratalojen asiakaskunta on osin vierasmaalaista (6-98, 6-100). Matkailijat ovat tervetulleita. Pankeissa vaihdetaan valuuttaa (6-102, 6-283). Katunäkymiä somistetaan vierain lipuin ja joukkoliikenteen opastetekstejä sekä ravintoloiden ruokalistoja käännetään esimerkiksi englanniksi (6-100, 6-217, 6-235, 6-239, 6-283, 6-285). Neuvontapisteissä hallitaan vieraita kieliä (6-98). Kansainvälisyys näkyy monessa muussa-

kin asiassa, esimerkiksi siirtolaisina, taiteessa (6-53, 6-191), ulkomaalaisten tuotteiden myymisenä (6-175, 6-176, 6-179, 6-285), suurlähetystöinä (6-8, 6-299) ja keittiössä (6-23). Nuoret matkusteleivat Euroopassa (6-56, 6-111), Amerikassa (6-58) ja aina Kauko-Idässä (6-58) asti.

Tunnettuja ruotsalaisia hahmoja, yhtyeitä ja henkilöitä mainitaan useita kymmeniä: Abba, Lasse Berghagen, Ingmar Bergman, Ingrid Bergman, Björn Borg, Carola, Celsius, Eva Dahlgren, L.M. Ericsson, Eric Gadd, Greta Garbo, Herreyn veljekset, Ingvar Kamprad, Kaarle Kustaa, Silvia ja Victoria, Gösta Knutsson, Selma Lagerlöf, Carl Larsson, Tomas Ledin, Astrid Lindgren, von Linné, Yngwie Malmsteen, Alfred Nobel, Peppi Pitkätossu, Peukaloinen, Ronja Ryövärintytär, Gunde Svan, Pekka Töpöhäntä, Roxette, Patrick Sjöberg, Ingemar Stenmark, August Strindberg, Stefan Edberg, Vaahteramäen Eemeli, Pernilla Wiberg, Mats Wilander, Ulf Lundell ja Jerry Williams (6-61, 6-62, 6-63, 6-64, 6-65, 6-126, 6-138, 6-150, 6-192, 6-193, 6-194, 6-197, 6-200, 6-201, 6-207, 6-241, 6-300). Taide, tiede, urheilu, keksinnöt tai liiketoiminta ovat tehneet heidät tunnetuiksi. Menneiden aikojen monarkkeja ja muita merkkihenkilöitä listataan vielä erikseen.

Parisataa vuotta sitten ruokakavalio oli yksinkertaisempi kuin nykyisin: leipä, puuro, juusto, makkara, pannukakku, kapakala, silli, sianliha ja perunat. Riisi ja suola olivat kalliita herkuja (6-304). Sittenkin lisääntyneet yhteydet muihin maihin ovat tuoneet keittiöön ulkomaalaisia vaikutteita, Intiasta, Kreikasta, Kiinasta, Thaimaasta, Japanista, Turkista, Mongoliasta, Ranskasta ja Italiasta (6-23, 6-34). Nykyisin ruokavalikoimaan kuuluu seuraavia tuotteita, joista osa on ruotsalaistuessaan muuntunut kauas alkuperäisestä muodostaan: maitotuotteet (ulkomailla jugurtti ei välttämättä ole maustettua kuten yleensä Ruotsissa), sika ja nauta, vihannekset, hedelmät ja marjat, kala, erityisesti silli ja mätitahna (kypsentämätöntä kalaa voitaneen pitää pohjoismaisena tai japanilaisena erikoisuutena), kaalikääryleet (valmistettaneen etelämaissa viiniköynnöksen lehdistä), hampurilaiset, pizza (italialais-ranskalainen pizza eroaa suuresti pohjoismaisesta einespitsasta), kebab (oikeastaan lihavarras; voi Pohjolassa tarkoittaa tikussa paistettua jauhelihatahnaa), tacos, makkara, aamiaismurot, hernekeitto, kana, fasaani, hummeripatee, jäädyke, margariini, heravoi, juustovanukas, hapansilakka, sokeri, wienerleipä, juustosämpylä ja näkkileipä (6-21, 6-23, 6-24, 6-27, 6-29, 6-30, 6-31, 6-33, 6-34, 6-95, 6-100, 6-113, 6-285). Juomia ovat maitotuotteiden ohella Coca-Cola, Fanta, appelsiinituoremehu, mehu, kivennäisvesi, virvoitusjuomat, olut ja viini (6-26, 6-32). Nautintoaineista mainitaan kahvi (6-33) ja tupakka (6-36); pontikkaakin keitetään, ainakin laulussa (6-200). Makeisvalikoiman runsaus ilmenee monessa kohdin. Kotivalmistukseen sopivat kaakaopallot (6-140); niiden ruotsalainen nimitys ”negerbollar” ei sovellu kielenopetuksen nykytyyliin. Lakritsi on laajalti tunnettu makeistyyppi (6-173), Grännan piparminttumakeiset taas kansallinen erikoisuus (6-166). Kuvituksessa näkyviä autenttisia tuotemerkkejä ovat Marabou, Dumle, Mentos ja Läkerol, osa ulkomaalaista alkuperää (6-28, 6-173).

Edellä mainituista heravoi, juustovanukas ja hapansilakka tuskin kuuluvat suomalaisen arkiravintoon. Fasaani, hummeripatee ja jäädyke esitetään hienon

ravintolan tarjoamana juhlaruokana. Kokonaisuutena ottaen tarjottu kuva ravinnosta kyllä on kuin Suomesta.

Kuvituksessa näkyvät ihmiset ovat hyvin ravittuja, ehjissä, hoidetuissa vaatteissa, ja puhtaita (6-17, 6-18, 6-19, 6-20, 6-97, 6-284). Hygienian hoitoon kuuluu saunominen (6-226, 6-295). Virtuaaliruotsalainen (6-1) on 1.72 metriä pitkä, ja hänellä on vaaleahkot hiukset ja siniset silmät. Hän on 38-vuotias, naimisissa – kirjasarjassa mainitaan myös yhden hengen taloudet kuten lesket (6-68), ja avoparit – ja lapsia on keskimäärin 1.7. Keskitulot ovat 146 000 kruunua vuodessa ja niistä menee 34% veroa (kirja on painettu 1996).

Harrastukset voidaan ryhmitellä kolmeen ryhmään: Musiikkiharrastukseen (6-49, 6-50, 6-52, 6-96, 6-115) kuuluu soittaminen – soittimina mainitaan sähkökitara, sähköbasso ja rummut – sekä musiikin kuuntelu levyiltä, kasetilta, CD-levyltä tai konsertissa. CD-levyn mukaantulo osoittaa, miten kirjojen sisältö muuttuu kehityksen myötä (6-113). Urheilu- ja liikuntaharrastus on monipuolista (6-40, 6-41, 6-42, 6-43, 6-44, 6-45, 6-46, 6-47, 6-285, 6-288, 6-290, 6-293). Nuorison suosimia lajeja ovat koripallo, tennis ja pöytätennis, vähemmän suosittuja paini, mäkihyppy ja lentopallo. Muuten esille tulevat hölkkä, hiihto, rullalautailu, riippuliito, lumilautailu, syvänmerensukellus, ilmapallolennot, ratsastaminen, retkeily, sähkö, uiminen ja miekkailu. Vielä harrastuksia ovat metsästys ja kalastus, lueskelu, runojen kirjoittelu, jukeboxien keräily, diskoissa tai teatterissa käyminen, vanhojen autojen kunnostaminen, graffitien maalaaminen, eläinpuistoissa tai huvipuistoissa käyminen, television seuraaminen ja videoiden katseleminen, valokuvaaminen, shakki, roolipelit, bridge ja elokuvien katseleminen. (6-48, 6-52, 6-53, 6-54, 6-55, 6-99, 6-104, 6-247, 6-274, 6-275, 6-285, 6-296, 6-297.) Leluvälikoimaan kuuluvat nallet (6-61). Lemmikkeinä ruotsalaiset pitävät koiraa, kissaa, kania, häkkilintuja samoin kuin minisikaa ja eksoottisia hämähäkkejä (6-51, 6-67, 6-74, 6-77, 6-154, 6-253). Asumismuotoja ovat rivitalo, kerrostalo ja omakotitalo (6-71).

Siirtolaisia Ruotsissa asuu runsaasti (6-147). He ovat tulleet Ruotsiin työn hakuun, opiskelemaan tai adoption kautta (6-80, 6-83). Esimerkiksi Falunissa on ollut heitä jo 1600-luvulla (6-294). Siirtolaiset ovat työläisiä, ravintolayrittäjiä tai kauppiaita (6-78, 6-79, 6-80, 6-294). He tekevät paljon työtä ja säästävät osan tuloistaan (6-78, 6-79). Esimerkkejä kovan työn tuomasta menestyksestä ovat Ancillotti ja Stavropolos (6-78, 6-80). Vaikeaa siirtolaisille ovat kielitaidottomuus, rasismien pelko ja nimitellyksi joutuminen (6-80, 6-82, 6-83). Monella on haaveita kotimaahan palaamisesta (6-76, 6-80, 6-83).

Arvomaailmaan kuuluvat ympäristönsuojelu (6-2, 6-4), joka ilmenee maiseman siisteydestä huolehtimisena siivoamalla tienvarsia ja keräämällä talteen tyhjät pullot, tölkit ja paristot, sademetsähakkuiden vastustaminen (6-3), eläinten suojelu ja uhanalaisten lajien puolustaminen (6-11, 6-12, 6-154) sekä rauhanaate (6-8). Nuorisolehdet suhtautuvat kielteisesti tupakointiin ja ydinaseisiin, myönteisesti kansainvälisyyteen ja rauhanasiaan (6-141, 6-142).

Nainen on usein kodin ulkopuolella töissä; hänellä on osavastuu perheen elannosta (6-16, 6-17, 6-66, 6-67, 6-97, 6-98). Kotityöt eivät tunnu vievän samaa aikaa kuin ennen, koska elintarvikkeet ostetaan suurelta osin valmiiksi pakat-

tuina puolivalmisteina (6-22) ja kodinkoneet nopeuttavat arjen askareiden suorittamista (6-165).

Elämänkatsomusta selventäviä löydöksiä ovat kirkkorakennukset (6-87, 6-88) ja uskonnollisperäiset juhlat kuten joulu (6-293) ja Lucia-juhla (6-86). Uskonpuhdistus mainitaan tärkeimpien historian tapahtumien yhteydessä (6-299). Uskonto ei leimaa arkipäivän toimia tai vaikuta pukeutumiseen; esimerkiksi rukoushetkiä ei vietetä päivittäin, ruokavaliossa ei tunnu olevan rajoituksia. Lipussa tosin on risti. Kaikesta tästä päätellen valtaosa ruotsalaisista on kristittyjä.

Kanssakäyminen on kansainvälistä ja vilkasta. Sen muotoja ovat kurssit (6-89), leirit (6-112, 6-119), kirjeenvaihto (6-92, 6-105), matkailu (6-56), urheilu (6-203, 6-204), palvelutilanteet (6-97, 6-101, 6-102) ja luonnonsuojelu (6-12). Vierailut naapurimaan perheissä syventävät ystävyyttä ja saattavat johtaa ikätoverien väliseen kiintymykseen (6-91, 6-107). Autolautat kuljettavat väkeä Ruotsin ja Suomen sekä Ruotsin ja Tanskan välillä, samoin lentokoneet (6-66, 6-99, 6-220, 6-231). Perhemajoituksen lisäksi matkailija voi asua hotellissa tai leirintäalueella (6-66, 6-71, 6-122, 6-287); erään kurssin osanottajat asuvat entisessä kaupassa (6-112).

Ruotsilla selviää Tanskassa ja suomenruotsalaisella Pohjanmaalla (6-115, 6-121). Upsalan kurssilla suomalaistytön huono kielitaito paranee nopeasti; huononakaan se ei estä kanssakäymistä isäntien kanssa eikä vajavaista osaamista kummastella (6-89). Suomessakin monet osaavat ruotsia, jopa kaukana rannikolta Kuopiossa (6-91). Näin suomalaisille peruskoululaisille esitetään ruotsin taito hyödyllisenä, kanssakäymistä helpottavana asiana eikä sen hankkiminen ole ylivoimaista. Pohjolan ulkopuolelta tulleiden kanssa ruotsalaiset puhuvat englantia (6-112). Osoitus tekijöiden huumorintajusta on, että satueläimet osaavat puhua ja oppivat vieraita kieliä (6-117, 6-253).

Kohteliaisuus on valttia. Sana tervetuloa kuuluu aktiivisanavarastoon (6-93, 6-94), bändiharjoituksista myöhästyttäessä pyydetään kohteliaasti anteeksi ja selitetään miksi myöhästyttiin (6-96). Kotivierailulla syödään mitä saadaan (6-25), raskaita laukkuja autetaan kantamaan (6-89). Löytötavarat palautetaan (6-284). Palvelutilanteet ovat vähäeleisiä, asiakeskeisiä ja ne sujuvat joutuisasti (6-97, 6-98, 6-100, 6-102). Juomarahaa annetaan ravintolassa, jos palvelu on ollut hyvää (6-100).

Lipun (6-128, 6-254) ja sinikeltaisen koristenauhan (6-129) ohella maan symboleita ovat kuningasperheen jäsenet (6-123, 6-124, 6-126). Tre kronor -tunnus näkyy kirjasarjassa moneen otteeseen (6-126, 6-127).

Joukkotiedotus on vapaata ja erityisesti lehdistö runsasta (6-134, 6-136, 6-145). Päivälehtiä ovat Expressen (6-173) ja Dagens Nyheter (6-270), viikkolehdistöä Allas, Bildjournalen, Filmjournalen, Lektyr, Levande livet, Nya Frida, Svensk motortidning ja Teknikens värld. Paikallislehdistä mainitaan Gefle Dagblad. Ruotsissa myytäviin nuortenlehtiin kuuluvat Mustanaamio, Teräsmies, Diva, Seriemagasinet, Kamratposten, EOS, Max, 700111 ja Okej. Sarjakuvahahmot ovat miltei jokainen meilläkin tuttuja: Tenavat, Harald Hirmuinen, Simpsonin perhe, Kiviset ja Soraset, Tom ja Jerry, Asterix, Tintti, Muumi, Mikki Hiiri, Aku Ankka, Roope Ankka, Tupu, Hupu ja Lupu, Helmi ja Heikki, Karvinen,

Idefix, Bamse-karhu, Lucky Luke ja Tigern. Radio ja televisio ovat muita joukkotiedotuksen muotoja (6-10, 6-133, 6-275).

Koululaitos on ollut olemassa ainakin 1600-luvulta alkaen (6-112). Siihen kuuluu peruskoulu (6-42, 6-77, 6-109), lukio ja yliopistot (6-18, 6-146, 6-150). Ruotsissa on urheilulukioita (6-207). Peruskoululaisilla on 126 kotikieltä (6-147). Muutakin koulutusta on tarjolla, esimerkiksi Sveriges Turistakademi -nimisessä oppilaitoksessa (6-149). Viimeksimainittu alleviivaa maan kansainvälisyyttä: matkailualan koulutus on akatemisoitunut. Muita yhteiskunnan laitoksia ovat postilaitos (6-155), poliisi (6-17), pankit (6-283), apteekit (6-284) ja sairaalat (6-153, 6-284). Puolustuslaitos huolehtii Viggen-koneineen ilmatilan valvonnasta ja kuninkaanlinnan vartioimisesta (6-151, 6-267). Vasa-laiva, kuninkaanlinnan Varuskamari samoin kuin Armeijamuseo ovat viittauksia sotaisaan menneisyyteen (6-267, 6-268, 6-277).

Tavarataloista ja kaupoista mainitaan Åhléns (6-97), IKEA (6-166), Domus ja Landings (6-184), VIVO (6-71, 6-183), Forum (6-182) ja kirpputorit (6-188). Hintataso on ulkomaalaisten mielestä yllättävän matala (6-285, 6-295). Tukholman ravintoloita ovat Stadshuskällaren, Fem Små Hus ja Michelangelo (6-100, 6-278, 6-279). Hötorget on kuuluisa vihannesten ja kukkien myyntipaikka (6-29).

Tunnetuista tuotteista, tuotemerkeistä ja yrityksistä mainitaan Siljans fullkornsknäcke -näkkileipä, Mora-kello, falumakkara, polkagris-makeinen, dalahevonen, L.M. Ericsson, Läkerol, Husqvarna, tulitikut, Kallen mätitahna, Crescent, Marabou, Saab, Volvo, Solifer, Ramlösan kivennäisvesi sekä kustantamot Almqvist & Wiksell ja Bonniers (6-3, 6-64, 6-65, 6-166, 6-167, 6-173, 6-174). Kansainvälisiä merkkejä ja yrityksiä ovat Benetton, Japan Airlines, SALORA, Mitsubishi, Kodak, dobber, Landola, Dumle, Mentos, McDonald's, Levi's, Peugeot, Mercedes Benz, Cadillac, Opel, BMW, Aspirin, Coca-Cola, Fanta ja Toy (6-20, 6-21, 6-26, 6-28, 6-55, 6-79, 6-175, 6-176, 6-177, 6-178, 6-179, 6-282, 6-285).

Taiteen esittely muodostuu paljolti runoista ja lauluista (6-190, 6-200). Elokuva-alalla ja euroviisuissa on saavutettu maailmanmenestystä. Maanalainen on koristeltu lukuisien taiteilijoiden töillä ja siellä esiintyy katusoittajia (6-202). Kilpaurheilun lajeja ovat alppilajit (6-207), jääkiekko (6-204), hiihto (6-63), tennis (6-63), rullalautailu (6-205) ja ACR-melontakilpailu (6-206). Menestystä tuntuu olleen erityisesti tenniksessä ja talvilajeissa. Suomen kanssa käydään maaotteluita (6-203, 6-272).

Ruotsissa on käytössä metrijärjestelmä (6-243). Yksityisten liikkumisvälineet ovat polkupyörä (6-213, 6-282, 6-283) ja auto (6-209). Julkinen liikenne hoidetaan aikataulujen mukaisesti bussilla, lentokoneella niin kotimaassa kuin ulkomaille, raitiovaunulla, maanalaisella ja sisävesilautoilla (6-209, 6-210, 6-212). Autokanta on länsimaista valmistetta ja kuvituksesta päätellen hyväkuntoista. Taksit täydentävät liikennejärjestelmää (6-270). Junia ja laivoja kulkee Tanskaankin; sinne pääsee myös kantosiipialuksella (6-230). Autenttiset laivayhtiöt SFL, Silja ja Viking mainitaan (6-222, 6-231). Ruotsinlaivat ovat nykyisin suurikokoisia ja niillä on monipuoliset palvelut (6-270). Teknologiaan kuuluvat vielä

kehittynyt liikenteen ohjausjärjestelmä (6-254, 6-269), tietokone (6-18, 6-51, 6-242), kodinkoneet (6-165) ja puhelin (6-110, 6-159).

Maata ja kaupunkeja esitellään myönteiseen sävyyn. Ruotsi on Suomen ja Tanskan naapuri (6-103), osa pohjoismaista kokonaisuutta ja Eurooppaa. Koska maa-alue on pitkä etelä-pohjoinen -suunnassa (6-249, 6-252), luonnonolot vaihtelevat suuresti. Skåne on viljavaa, tasaista lehtimetsävyöhykettä (6-248, 6-254), Keski-Ruotsi sekametsävyöhykettä. Taalainmaa on Ruotsin sydän (6-295). Lappissa on järviä ja metsiä silmäkantamattomiin (6-292), samoin kuin Kebnekaise-niminen vuori (6-151). Tukholman saaristo on erityisen laaja (6-255). Villieläinkantaan lukeutuvat hirvi, poro, maamyyrä, käärmeet, haukka, kyyhky-nen ja kalat (6-92, 6-253).

Asutus keskittyy etelän suuriin kaupunkeihin. Upsalasta kerrotaan varsin perusteellisesti. Tukholman esittely on paikoitellen ihannoivaa (6-266). Se on kivinen suurkaupunki, jonka näkymiä on pehmennetty istutetulla kasvillisuudella (6-269, 6-284). Nähtävyyksiä on paljon ja palvelutaso on korkea. Esimerkiksi ostosmahdollisuudet ovat monipuoliset, ja julkinen liikenne toimii sujuvasti. Kaupunki kehittyy jatkuvasti, koska siellä näkyy rakennustyömaita (6-269). Uusi tunnusmerkki on Globen-areena, joka rinnastetaan Eiffel-torniin, Kiinan muuriin ja muihin rakennustaidon suursaavutuksiin (6-274). Toisaalta vanhoja taloja pidetään kunnossa ja niissä asutaan. Esimerkkinä tästä on Söder (6-112, 6-270). Maassa on myös vanhoja linnoja, mikä viittaa varakkaaseen porvaristoon, ylimystöön ja kuninkaanvaltaan. Monet linnat ovat edelleen hyötykäytössä (6-125, 6-267, 6-268, 6-300). Kolmården on tunnettu eläinpuisto (6-247). Lappi on talviurheilualuetta; hiihtokeskukset Tärnaby, Dundret, Hemavan ja Åre mainitaan (6-92, 6-288, 6-291).

Historiaan liittyviä löydöksiä on useita. Monet museot kuten Skansen liittävät menneisyyttä nykyhetkeen (6-267, 6-277). Riimukivet viittaavat viikinkiaikaan (6-300). Menneiden aikojen monarkkeja luetellaan muutamia, Kustaa Vaasa ehkä tärkeimpänä (6-299, 6-302). Ruokavalion muuttumista kansainvälisten yhteyksien seurauksena valaistaan hieman (6-304). Upsalan menneisyydessä tuntuu tapahtuneen paljon (6-300). Kruunun seteleissä näkyy historian hahmoja (6-162).

Myös kulttuuripiirin nurjia puolia tuodaan esille, tosin huomattavasti vähemmän kuin sen hyviä puolia. Työ saattaa olla stressaavaa (6-97). Kuvituksessa näkyvä pyörätuoli paljastaa, että kaikki yhteiskunnan jäsenet eivät ole terveitä (6-312). Eläimet ja ihmiset voivat sairastua lievemminkin (6-154, 6-311), ja muutkin kuin kuninkaalliset kuolla (6-313). Muita nurjan puolen ilmiöitä ovat doping, erityisesti anabolisten steroidien yleistynyt käyttö, maanalaisen rotat, asunnottomat vaeltajat, napina kouluruoasta ja kouluväsämys, jalkapallohuliganismi, huumeet, yhteisen omaisuuden kuten yleisöpuhelinten särkeminen, urheilijoiden huono joukkuehenki ja kateus norjalaisten menestystä kohtaan, rasismi ja tummaihoisten nimittely, roskaaminen ja töhertely, liikennetrikomukset ja auto-onnettomuudet (6-82, 6-146, 6-306, 6-307, 6-308, 6-315, 6-317, 6-319, 6-320, 6-321, 6-322, 6-323). Vieraat kulkijat saattavat eksyä, ja lauttoja joutuu odottelemaan pitkäänkin (6-316, 6-317, 6-318). Teollisuusvartijat (6-17), soti-

laat (6-151) ja poliisit (6-17) ovat tarpeen yhteiskunnan suojelemiseksi, mutta hekään eivät mahda mitään ilmansaasteille (6-324) eivätkä Taalainmaan valoisille öille ja verenhimoisille hyttysille (6-309).

6.2.7 Yhteenveto Fritt fram -sarjasta

Sarjan rakennetta sitoo löysästi yhteen kaksi ruotsalaisnuorta, Linda ja Kim (7-38), jotka haastattelevat toisia nuoria ja kirjoittavat heistä juttuja. Muita useassa kohdin tavattavia nuoria ovat Sofia, Ville, Laura ja Niklas (7-62).

Väestö on monikansallista (7-40, 7-41, 7-58, 7-94). Vuoden 1954 jälkeen on suomalaisia muuttanut Ruotsiin 120 000 (7-84, 7-85, 7-86). Kaikki ulkomaalaisperäiset nuoret eivät ole integroituneet kansankotiin, vaan esittävät kritiikkiä sitä kohtaan taiteen keinoin: rap on yksi niistä kulttuurivaikutteista, joita siirtolaiset ovat tuoneet Pohjolaan (7-41). Viihtymättömyyden yhtenä syynä on siirtolaisten samalle alueelle – kuten Botkyrkan lähiöön – keskittymisestä johtuva sosiaalisten ongelmien kasaantuminen (7-41). Kieli tuntuu nousevan yhdeksi yhteiskuntaa jakavaksi barrikadiksi. Sekakielellä ei pääse hyvään työpaikkaan, mutta työtilaisuuksia voi luoda itsekin, kuten The Latin Kings on tehnyt (7-41, 7-148).

Fritt fram ei, kuten muutkaan kirjasarjat, jaoittele väestöä selkeästi yhteiskuntaluokkiin. Henkilögallerian keski- tai työväenluokkaisuus ovat etualalla (7-12, 7-41, 7-49). Kukaan ei teittele toista, talousaskareet tuntuvat jakautuvan tasapuolisesti (7-17, 7-24, 7-65) eikä titteleitä pidetä tärkeinä (7-49). Ylimmästä luokasta viitataan oikeastaan vain kuningasperheeseen (7-94). Asustakaan ei voi päätellä sosiaalista statusta (7-30).

Väestö on hyvin ravittua, siististi pukeutunutta ja ainakin päällisin puolin tervettä, vaikka terveyspalveluja tarvitaan. Vammaisuutta ei kuvista voi päätellä (7-4); joillain on korkeintaan sankalasis (7-9, 7-34, 7-37), ja maanalaisen asemilla on rullaportaat vanhoja ja heikkoja varten (7-154), mutta vammaisten apuvälineistöä kuvituksessa ei näy.

Yhdestäkään hahmosta ei pyritä piirtämään likimainkaan kattavaa fyysistä tai psyykkistä kuvaa. Suoria luonnehdintoja on jonkin verran (7-11, 7-33, 7-36, 7-97), ja valokuva-aines on runsasta, mutta valtaosa persoonallisuuden piirteistä joudutaan päättelemään tai arvaamaan (7-3, 7-32, 7-38). Yläasteikäiset ovat Fritt fram -sarjan väestönkuvauksen ydin (7-2, 7-4, 7-15, 7-17, 7-22, 7-27, 7-62). Valokuva-aines ei tue stereotyyppistä käsitystä vaaleasta ruotsalaisnuoresta, vaan kuvitus esittää niin vaaleita kuin tummia. Vain kohdassa 7-114 kuvattu myyjä saattaa herättää ajatuksen kliseisestä ulkomaalaiskuvauksesta, aivan turhaan, koska väestöön varmasti sisältyy kyömynenäisiä ja mustatukkaisia. Osa ajankuvaa on kaljuksi ajeltu nuori mies, joka pitää korvarengasta (7-49). Perheet ovat ehjiä (7-12, 7-27, 7-57, 7-137) ja joskus monilapsisia (7-21, 7-94). Nuoret käyvät koulua (7-103) sekä harrastavat urheilua kuten talvilajeja (7-194), jalkapalloa (7-16, 7-19), nyrkkeilyä (7-6), rullaluistelua (7-4), katukiekkoa (7-4) ja rugbyä (7-5), musiikkia (7-15, 7-23) ja tietotekniikkaa (7-27, 7-39). Heillä on tulevaisuudensuunnitelmia, realistisen tuntuisia haaveita ammasteista (7-39) ja unelmia paremmasta maailmasta (7-149). Arvomailmaan sisältyy ympäristöstä

huolehtiminen (7-46, 7-47). Voittaminen ei ole tärkeintä; riittää, jos on hauskaa (7-68).

Koti sijaitsee kerrostalossa (7-193) tai omakotitalossa (7-12). Åresta voi vuokrata lomamökin. Kaksiasuntosysteemiin viittaavaa ainesta en ole Fritt fram-sarjasta löytänyt.

Sisustuksesta välittyvä kuva ei poikkea suomalaisesta: tuoli, pöytä, lampu, kirjahylly, sänky (7-24). Lemmikkeinä pidetään marsua, kissaa, koiraa, jopa tarantellaa (7-4, 7-12, 7-29, 7-71). Ruoka ja juoma eivät juurikaan eroa suomalaisesta; hapansilakka on paikallinen erikoisuus (7-213), samoin falumakkara ja veripalattu (7-25). Karamellit maistuvat ruotsalaisille (7-105). Joulupöytä on erityisen runsas (7-17). Pitsa, makaroni, patonki ja hampurilaiset ovat kansainvälistä perua (7-16, 7-23, 7-25, 7-63), samoin tuotemerkit Sprite, Coca-Cola ja Fanta sekä Pepsi, Maizena, Fiskars ja Eldorado (7-16, 7-19, 7-108). Jotkut juovat olutta, nuuskaavat ja polttavat tupakkaa (7-7, 7-110, 7-117, 7-183, 7-196), mutta mainintoja tislatuista väkijuomista ei löydy.

Menestys taiteen tai urheilun saralla tuo julkisuutta, ei niinkään peritty asema tai varallisuus. Monet fiktiiviset hahmot kuten Peppi Pitkätossu (7-13), Vaahteramäen Eemeli (7-20), Peukaloinen (7-20), Pekka Töpöhäntä (7-11) ja Bert (7-11, 7-155) tunnetaan Suomessakin.

Elämäkatsomuksista tuodaan esille kristinusko, sekin vain vihjeinä nimistössä (7-56), kirkkoina (7-56, 7-193) ja maallistuneina juhlina kuten jouluna ja juhannuksena (7-17, 7-50). Uskonto ei säätele elämää kuin kalenterin kautta, ei esimerkiksi erityisenä ruokavaliona, vaatepartena tai päivittäin toistuvina rukoushetkinä; siirtolaispojalla tosin on kaulassaan hopeanvärinen risti (7-41). Jouluuun kuuluu jumalanpalvelus (7-54). Muinoin uskottiin aasa-jumaliin ja luonnonjumaliin (7-55).

Kanssakäyminen sijoittuu kotiin, vapaa-aikaan kuten urheiluun tai matkusteluun, sekä palvelutilanteisiin. Palloiluseuran viidestätoista maasta kotoisin olevat jäsenet tulevat keskenään hyvin toimeen (7-58). Vaikka kotiväen kesken saattaa puhjeta kovasanaisiakin riitoja (7-70) ja ajatusmaailmaan kuuluu myös epäilystä (7-71), palvelutilanteet sujuvat asiakeskeisinä (7-72, 7-75, 7-110) ja niiden tavoite saavutetaan poikkeuksetta. Materiaalissani on uutta se, että teinikäiset tytöt ja pojat voivat matkustella yhdessä ainakin Euroopassa ja yöpyä samassa tilassa (7-65, 7-70, 7-90). Ihastumisia ellei rakkaussuhteitakin syntyy, mutta myös vihaisuuteen ruotsalaisia kohtaan viitataan, ehkä heidän urheilumenestyksensä takia (7-76, 7-93). Melu voi haitata viestintää (7-63, 7-74), mutta murre-erot eivät, vaikka riikinruotsia mainitaan erilaiseksi kuin suomenruotsi (7-1, 7-28). Humoristisesti kuvatut eläinten kieletkin ovat erilaisia (7-60). Toinen huumorin muoto ovat etniset vitsit (7-45).

Kanssakäymisen sädetä pidentävät puhelin, matkapuhelimen tekstiviestit (7-3, 7-78, 7-82, 7-103) ja uutena mediana sähköposti (7-61, 7-81).

Yhteiskunta on vauras. Osin vauraus perustuu rautamalmille (7-212) ja teollisuudelle (7-214). Sodasta tai pikemminkin sodattomuudesta ei ole mainintoja. Kuninkaalliset ja lippu ovat tärkeimmät yhteiskunnan vertauskuvat (7-98, 7-99), ehkä myös kruunu-niminen rahayksikkö. Hintataso ei silmiinpistävästi eroa suomalaisesta (7-113, 7-122). Kuningas on joviaali, samoin

eroa suomalaisesta (7-113, 7-122). Kuningas on joviaali, samoin hänen perheensä (7-97). Kuninkaan toimenkuvaa ei juuri valaista. Ruotsalaiset ovat ”hulluina” kuningasperheeseen (7-93).

Tiedonvälityksestä huolehtivat sanomalehdistö (7-103, 7-104), radio (7-3) ja televisio (7-107). Nuorille on omaa lehdistöä ja kirjallisuutta (7-155, 7-156, 7-159, 7-163). Tietotekniikan asema on tärkeä (7-49, 7-64).

Yhteiskuntaa verrataan pariin otteeseen toisiin yhteiskuntiin (7-184, 7-207, 7-212), mutta neutraaliin, tekniseen sävyyn.

Yhteiskunta huolehtii tehtävistään laitoksiin – postiin (7-193), pankkeihin (7-193), terveydenhoitoon kuten sairaaloihin ja apteekkeihin (7-12, 7-193) sekä poliisiin (7-12) eriytyneenä. Vähittäiskauppa on monimuotoista: kaupustelijoita, kioskeja, kauppoja, tavarataloja (7-108, 7-112, 7-114, 7-121, 7-193).

Taiteellisuus on valtaosaltaan runoutta, sanoituksia ja kevyttä musiikkia. Abban esittely on varsin laaja (7-125). Kent mainitaan samoin useassa kohdassa (7-147). Martin, Robyn, Roxette ja The Cardigans, Bo Kasperin orkesteri, Eva Dahlgren, Tomas Ledin sekä Nordman tulevat myös esille (7-128, 7-131, 7-132, 7-134, 7-138, 7-141). Esteettisyyden kaipuu näkyy jopa maanalaisen asemien somistamisena taideteoksien (7-153). Sanoituksissa ja runoissa pohditaan rakkauden ihanuutta ja tuskaa (7-133, 7-138, 7-139). Sarjakuva yhdistää sana- ja kuvataiteen (7-142). Maalareista nousee esille vain Carl Larsson (7-143). Kirjailijoita ovat Astrid Lindgren, Selma Lagerlöf, Gösta Knutsson ja Mats Wahl (7-156, 7-159, 7-163, 7-164).

Urheilu on kanssakäymisen muoto ja tapa saavuttaa arvostusta. Menestystä on saatu talvilajeissa (7-2, 7-7). Keski-Ruotsista maailmalle lähteneet Sedinin kaksospojat ovat edenneet aina kansainvälisesti arvostetuiksi ammattilaisurheilijoiksi asti (7-173), mutta menestys ei ole kovettanut heidän sydäntään: he lahjoittavat osan tuloistaan ghanalaisille kummilapsilleen.

Yhteiskuntateknologia – tiestö, katuvalaistus, sillat, julkinen liikenne – on kehittynyttä ja runsasta (7-153, 7-179). Sen vastakohtana tarjotaan näkymiä maalaisidyllistä (7-212, 7-213), josta jokainen voi nauttia melko vapaasti (7-106). Julkinen liikenne hoituu taksilla, junalla, linja-autolla, lentokoneella, laivalla tai maanalaisella (7-177). Kodin töitä helpottaa sähkökäyttöinen teknologia: puhelin, liesituuletin, astiainpesukone, mikrouuni, kahvinkeitin, jääkaappi (7-16). Geenimuunnellut elintarvikkeet saattavat merkitä terveystyrisiä (7-47).

Tekninen lahjakkuus ja luovuus yhdistyvät keksijöiden toiminnassa (7-175, 7-181): dynamiitti, tetrapak, puhelimen kuuloke, turvavyö, vetoketju, jakoavain ja jääkaappi mainitaan keksijöineen, samoin sähkökynttilät. Tunnettuja tuotteita ja tuotemerkkejä ovat Volvo, Marabou, Kallen kaviaari, Gevalia-kahvi ja Ekströmin kiisseli samoin kuin Jofa, Saab, dala-hevonen ja polkagris-makeinen (7-100, 7-116, 7-118, 7-119, 7-213). SAS on maailmanlaajuisesti tunnettu lentoyhtiö (7-49).

Ruotsi on pohjoinen maa Itämeren rannalla (7-190). Itämeren saastuminen korostaa alueen keskinäistä riippuvuutta (7-211). Pohjoismaat – myös Suomi – muistuttavat toisiaan monessa suhteessa (ilmasto, luonto, kieli, historia, lait,

hyvinvointi, demokratia, tasa-arvo, uskonto, metsäisyys) (7-212); väitettä on varmaan syytä pohtia oppitunnilla tarkemmin.

Maan kuvaus keskittyy pääkaupunkiin, Gotlantiin (7-187, 7-188) ja hiihtokeskuksiin, erityisesti Åreen (7-195, 7-198, 7-199). Poroelinkeino liittyy Lappiin (7-212, 7-215). Tukholmasta tuodaan huomattavan perusteellisesti esille saarisoiisuus, vanhat, ylväät talot ja nähtävyydet museoista Globeniin, kuninkaanlinnasta ostoskatuihin (7-196, 7-197, 7-202, 7-203).

Historian esittely ei ole kovinkaan monipuolista. Muinaisia monarkkeja (7-200) mainitaan ohimennen muun tekstin joukossa. Kristinusko on aikoinaan syrjäyttänyt luonnonuskonnot ja pakanauskonnon. Vanhat uskonnot näkyvät edelleen nimistössä (7-55, 7-56). Viikinkeihin viitataan parissa kohden (7-28), ja Kalmarin unionin historia selostetaan lyhyesti (7-215).

Fritt fram ei esitä Ruotsia paratiisina. Jotkut sanoitukset kertovat yksinäisyydestä ja kaipuusta (7-157, 7-160, 7-161, 7-162). Ympäristö on saastunut (7-211), kaupungilla liikkuu taskuvarkaita (7-73) ja tavarat voivat kadota apina- puistossakin (7-14). Juopuneet häiritsevät kulkijoita (7-196). Mielenosoituksia ja nälkälakkoja järjestetään (7-196). Huumeet (7-218), kielitaidottomuus ja sosiaaliset ongelmat (7-219) synkentävät hyvinvointivaltion arkea. Onnettomuuksia sattuu (7-42, 7-194, 7-216, 7-217), jopa kuolemantapauksia rock-festivaaleilla (7-220) ja tutkimusretkillä (7-48), puhumattakaan läheltä piti -tilanteista (7-68, 7-194, 7-217).

6.2.8 Yhteenveto Kom med -sarjasta

Sarjan keskushahmona toimii Cobra-yhtye: Jonas, Maria ja Sunil (8-122). Vaikka väestönkuvaus jakaantuu lastenrattaissa työnnettävistä (8-1) alkaen kaikkien ikäkausien osalle, painopiste on yläasteikäisissä ja myöhäasteineissä. Keski-ikäiset ovat useimmiten tapahtumien statisteja (8-67, 8-72, 8-74, 8-78; vrt. 8-49, 8-94), henkilögalleriaan sisällytettyjen nuorten vanhempia (8-76), tai julkisuuden hahmoja (8-44). Ikävälitys ulottuu alle kuusivuotiaista (8-1, 8-4) isoäiti-ikäisiin (8-8, 8-35, 8-36).

Kuvattavien arvomaailmaa ei valaista suoraan luonnehtien, vaan epäsuorasti, lukijaa päättelyyn kutsuen. Koulua ei juurikaan moitita (vrt. 8-13), mutta toisten nuorten pukeutumista ja luonteenpiirteitä saatetaan arvostella (8-25). Jotkut nauravat mustalle huumorille (8-26). Toisaalta lapsista, vanhuksista ja sairaista huolehditaan (8-118, 8-126, 8-193, 8-195, 8-196, 8-211, 8-220).

Kom med -sarjan tapahtumat sijoittuvat enimmäkseen kaupunkiin (8-4, 8-5, 8-12, 8-14, 8-23, 8-35, 8-42), tyypillisesti Tukholmaan (8-3, 8-7, 8-8, 8-22, 8-36, 8-46, 8-47, 8-48), mikä kaventaa väestönkuvausta, kun maaseutuväestö (8-10) jää vaatimattomaan sivuosaan. Sosiaaliluokan joutuu päättelemään, koska tulo- tai varallisuustietoja ei kerrota. Eksplisiittisiä mainintoja ammasteista tai oppiarvoista (8-7, 8-99, 8-118) ei juuri ole sijoitettu vieraskuvan osaksi (vrt. julkisuuden hahmot, esim. 8-40, 8-44). Lukija saa päätellä ne: Mikäli yhteiskunnassa on kouluja, siellä on myös opettajia; mikäli sairaaloita on, täytyy olla myös sairaanhoitajia. Ravintoloihin tarvitaan kokkeja ja tarjoilijoita, tehtäisiin työläisiä

(8-144). Voitaneen kuitenkin olettaa väestön valtaosa keski- tai työväenluokan jäseniksi.

Kenestäkään ei yritetä hahmottaa syvällistä, kattavaa kuvaa. Ikä, päätoimi, harrastukset, valokuva tai piirros, ehkä jokin suoraan mainittu fyysinen piirre saavat riittää luonnehdinnaksi. Yksikään hahmo ei ole kovin pitkä/lyhyt tai laiha/lihava (8-8, 8-9). Henkilögalleriassa näkyy vaaleita, ristiverisiä, punatukkaisia, jopa eksoottisen tummia (8-1, 8-4, 8-24). Luonteenpiirteisiin viittaa vain kanssakäymisen laatu; kuvattavat ovat enimmäkseen ellei aina ahkeria, asiallisia ja yhteistyöhaluisia. Huumeisiin sortuneet tai rikolliset tuskin häivähtävätkään aineksessa.

Päätoimena nuorisolla on koulunkäynti, peruskoulussa tai lukiossa (8-4, 8-5, 8-8). Jotkut tekevät pikku aputoita, joko sisäisestä motivaatiosta eli työn ilosta, jotkut saadakseen pienen korvauksen: kaitsevat lapsia, ulkoiluttavat koiraa, siivoavat, hakeutuvat kesätöihin kioskille (8-11, 8-14, 8-48). Kouluttautumisen painottuminen ohjaa lukijoita orientoitumaan tulevaisuuteen. Henkilögallerian ammattihaaveina mainitaan kokki, automekaanikko, ammattilaisjalkapalloilija ja it-ammattilainen (8-8, 8-13).

Julkisuuden hahmot ovat kunnostautuneet taiteen tai urheilun saralla, joku keksijänäkin (8-40, 8-44). Peritty varallisuus tai arvoasema ei tuo kenellekään julkisuutta tai suosiota – ehkä sentään kuninkaallisille –, vaan sankarin asema on omien saavutusten, ehkä onnekkoudenkin ansiota. Oppikirjassa rikollinen ei voi olla sankari.

Väestö on monietnistä (8-4, 8-7, 8-12, 8-28), suomalais-, kreikkalais-, intialais-, turkkilaisperäistä, mahdollisesti joku Etelä-Amerikastakin. Kuninkaalla on ranskalaisperäinen sukunimi Bernadotte eikä kuningattarenkaan tyttönimi Sommerlath kuulosta ruotsalaiselta (8-108).

Harrastuksista mainitaan urheilu kuten jalkapallo, hiihto, koripallo, kuntosalilla käyminen, ratsastus, sulkapallo, sähkö, aikido, jääkiekko ja lumilautailu (8-4, 8-5, 8-18, 8-38, 8-43). Toinen tärkeä harrastus on musiikki, kuten kitaran, viulun, rumpujen tai pianon soittaminen, mutta myös rockin kuunteleminen (8-4, 8-15, 8-19, 8-20, 8-23). Muita harrastuksia ovat valokuvaus, piirtäminen, tietokoneet, moottoripyörät, lueskelu, tanssi, elokuvat ja kavereiden kanssa oleilu (8-4, 8-8, 8-21, 8-22, 8-47). Harrastevalikoimassa ei ole mitään suomalaisille nuorille vierasta.

Ruotsalaiset ovat teksti- ja kuvavihjeistä päätellen terveitä (8-4). Joillain tosin on sankalasisit (8-3, 8-12, 8-29), mutta fyysisiin puutteisiin tai vammoihin viittaavaa ei aineksesta löydy. Kuvatut ovat hyvin ravittuja ja siistejä. Asu on epämuodollinen, ehjä, puhdas ja tuntuu soveltuvan vuodenajan vaatimuksiin (8-1, 8-2, 8-12). Nuoriso saattaa pukeutua kirkuviin väreihin (8-9). Uutta materiaalisia on alusasun melko yksityiskohtainen selostaminen (8-2).

Perheitä mainitaan useita. Ne ovat enimmäkseen ehjiä ja monilapsisia (8-4, 8-5, 8-29, 8-46, 8-59). Isovanhempiin – jotka ovat nimenomaan isoäitejä (8-8, 8-35, 8-36) – pidetään yhteyttä. Isoäidit eivät tunnu kärsivän rahan niukkuudesta, koska asunnot ovat väljiä ja rahaa uusiin huonekaluihin riittää (8-35, 8-36).

Ruoka ja juoma esitetään samanlaisina kuin Suomessa. Pyttipannu (8-8), Janssonin kiusaus (8-31), makkara ja perunat (8-30), mehu (8-8), virvoitusjuomat ja kivennäisvesi (8-30, 8-31) tunnetaan meilläkin. Aivan jokapäiväistä ei liene herkkuja notkuvassa voileipäpöydässä aterioiminen, varsinkaan jos palan painimeksi juodaan viiniä (8-33), ei myöskään hapansilakasta nauttiminen (8-112). Nuoriso käy pitsalla, ranskalaisilla tai hampurilaisella (8-30, 8-32). Siirtolaisilla on omat uskonnon säätelemät ruokailutapansa; intialaisperäinen bramiiniperhe elää kasviksilla ja raejuustolla (8-51).

Ruotsalaiset asuvat kerrostalossa tai omakotitalossa; vanhuksille on rakennettu palvelutaloja (8-4, 8-5, 8-23). Kalustus – sohva, pöytä, sänky, tuoli, hylly, lamppu, verhot (8-34, 8-35, 8-36, 8-37, 8-38, 8-39), ei tunnu poikkeavan suomalaisesta kodista, ei myöskään eri huoneiden käyttötarkoitus esimerkiksi nukkumiseen tai peseytymiseen. Asunto on siisti (8-34). Ruotsalaiset tuntuvat asuvan mieluusti paitsi kanssaihmistensä, lemmikkien kuten kissan, koiran, kilpikonnan, hämähäkin, boan, kaniinin, minisian tai akvaariokalojen kanssa (8-4, 8-5, 8-8, 8-34, 8-46, 8-70, 8-84, 8-127). Kaksiasuntosysteemiin viitataan, mutta toinen asunto ei ole pieni saunamökki, vaan usean huoneen talo (8-37).

Kristinuskoa ei suoraan mainita tärkeimpänä uskontona, mutta karttojen ja henkilögallerian raamattuperäinen nimistö (Jonas, Micke, Per, Eva, Tomas, Maria, Marie, Mattias, Mats, Jansson, samoin kuin Sara, David, Daniel, Jakob, viittaa sen keskeisyyteen, samoin juhlapäivät kuten juhannus (8-12, 8-50, 8-52, 8-122). Uutta tutkimusmateriaalissa ovat viittaukset juutalaisuuteen ja bramii-neihin (8-50, 8-52). Vaikka Suvivirttä lauletaan, yhteiskunta ei voi olla uskonnon säätelemä, kun nuorista rippikoulun käy korkeintaan 40 % (8-54, 8-55); osa Ruotsin siirtolaisnuorista ei tunnusta kristinuskoa, mikä osaltaan selittää alhais-ta lukua. Harrastusriippileireillä yritetään houkutellessa lisää nuoria uskonnon pariin (8-53). Ei-uskonnollisia elämänkatsomuksia ei tuoda esille lainkaan.

Kirjasarjan alussa näkyy tervetuliaistoivotuksia, sekä Ruotsiin (8-57) että Tukholmaan (8-56). Matkailu (8-59), työ (8-101), sukulaisuus (8-61, 8-67, 8-68, 8-78, 8-83) ja yhteisestä työskentely-ympäristöstä tai kirjeystävyydestä juontuva tuttavuus (8-60, 8-69) johdattavat ihmiset toistensa yhteyteen. Kasvoista kasvoihin -asteelle päädytään sähköpostin (8-86) tai puhelimen (8-69, 8-84, 8-85, 8-87) avulla; uudenaikainen viestintäkanava on IRC (8-58). Viestintätilanteet ovat enimmäkseen kahdenkeskisiä, ja niitä leimaavat kohteliaisuus (8-94, 8-97), kiitollisuus (8-77, 8-89, 8-95), vastavuoroisuus, asiallisuus (8-99) ja pelkistyneisyys. Kanssakäymisen tavoite saavutetaan poikkeuksetta: saadaan lippu ostetuksi, ostokset tehdyiksi, löydetään perille. Palvelutilanteessa sattuvaan sekaannukseen suhtaudutaan ymmärtäväisesti, vaikka tytöt ja pojat joutuisivatkin nukkumaan yhden yön samassa huoneessa (8-96). Tällainen sekaannus lähinnä korostaa tapahtumien sujuvaa etenemistä. Mitään ennakkoluuloisuutta tai syrjintää eri kulttuureista tulevia kohtaan ei tuoda ilmi (8-63, 8-76, 8-82, 8-91, 8-92, 8-94, 8-97). Kirjeenvaihtoilmoituksessa toivotaan nimenomaan ei-rasistista kumppania (8-66).

Palvelutilanteita ainekseen sisältyy lukuisia (8-72, 8-73, 8-74, 8-77, 8-80, 8-81, 8-91, 8-94, 8-96, 8-97). Kumppanille opetellaan esittäytymään (8-82, 8-94), tie-

tä neuvotaan kohteliaasti (8-92), muistutetaan unohtuneesta lompakosta (8-81). Sairastuneesta pidetään huolta järjestämälle hänelle makuutilaa (8-98). Poika tarjoutuu kantamaan tytön laukkaa (8-98). Pyydetään lehteä lainaksi (8-98), lahjoitetaan matkalippu (8-88), tarjotaan yösiija (8-69) ja muistetaan ylistää isäntäperheen pöydän antimia (8-76).

Kansallislippu on tavallisin yhteiskunnan symboli (8-104, 8-105, 8-106). Se, samoin kuin muut Pohjoismaiden liput, sisältää kristinuskon vertauskuvan, ristin (8-105). Kansainvälisyyttä voidaan viestiä koristelemalla tavaratalo vieraan valtion lipuin (8-133). Kansallislaulu kuuluu myös symboleihin (8-187). Kunin-gasperhe nähdään juhla-asuisena (8-108). Sen, samoin kuin kansanedustuslaitoksen ja ministeriöiden olemassaolon, voi aavistaa myös lukemalla karttaa tarkasti (8-132). Korkeakulttuurista kertovat karttaan merkityt teatterit, museot ja ooppera (8-132, 8-194).

Ajanlasku on länsimainen. Aikataulut säätelevät julkisen liikenteen kulkua (8-69, 8-111). Kalenterista löytyy kristillisperäisiä merkkipäiviä, vuosiluku on sama kuin Suomessa ja viikossa on seitsemän päivää, joiden nimet näyttävät vähän englannilta (8-109, 8-112).

Palvellakseen asukkaitaan yhteiskunta on jakautunut laitoksiksi. Tulli tarkastaa matkustajia rajoilla, ainakin näennäisen perusteellisesti. Posti kuljettaa viestejä (8-119), poliisi selvittää rikoksia (8-117) ja myöntää passeja (8-114), vaikkakin huomattavan pitkällä viiveellä. Koululaitos on ainakin kaksiasteinen: siinä on erikseen peruskoulu ja lukio (8-5, 8-120). Peruskoulu jakaa tietoa ja kasvattaa syntyperäisiä ja siirtolaisperäisiä (8-7) ruotsalaisia. Sen toiminta on edistyksellistä (8-123): vapaa-ajan ohjaajat avustavat oppilaita tekemään läksyjä ja vastaavat mitä erilaisimpiin kysymyksiin (8-7), mopokursseja järjestetään (8-125) ja oppilaat saavat suunnitella omaa työtään (8-123). Tietotekniikka on tärkeä oppiaine, mutta taidettakaan, ainakaan musiikkia, ei laiminlyödä (8-7, 8-122, 8-124); koululla on jopa erityiset harjoitustilat kitarabändille (8-121). Koulua ja työelämää lähennetään erityisellä harjoittelujaksolla (8-126); harjoittelu- paikat eivät määräydy perinteisesti sukupuolen perusteella, vaan poika voi toimia hoiva-ammattissa, tyttö teknisellä alalla.

Tiedonlähteinä mainitaan sanomalehdistö – Dagens Nyheter, Expressen, Aftonbladet (8-49) – ja kotisivut (8-22, 8-131, 8-155, 8-187). Radio ja televisio ovat myös joukkotiedotuksen kanavia (8-4, 8-34, 8-49, 8-84). Nuorille on omaa lehdistöä: Min häst, Mustanaamio, Aku Ankka, Teräsmies ja muita sarjakuvallehtiä (8-72, 8-142). Viikkolehdistöäkin on (8-98, 8-196).

Monarkia näkyy ehkä kouriintuntuvimmin siinä, että rahayksikön nimi on kruunu, vaikka Ruotsi onkin EU:n jäsen. Ristilipun lipun ohella kruunu on yhteinen piirre Tanskan kanssa (8-135); lisää kytkentöjä tuovat YK:n ja PN:n jäsenyydet (8-113).

Ostoksia voi tehdä kioskeissa (8-136, 8-196), tavarataloissa (8-137, 8-201), kirpputoreilla (8-139), huonekaluliikkeissä (8-143) ja laivalla (8-177). Hintatasosta on vaikeaa tehdä päätelmiä, kun pakkauskokoja tai tavaran laatua ei ilmaista; mikään ei viittaa siihen, että se mainittavasti poikkeaisi suomalaisesta. Matkus-

tavaiset voivat hankkia alennuskortteja esimerkiksi rautateille tai paikallisliikenteeseen (8-141, 8-148).

Volvo, Marabou, ja Ramlösa (samoin kuin Fazer) tekevät taiteilijoiden ja satuhahmojen ohella Ruotsia tunnetuksi maailmalla (8-41, 8-141, 8-144). Teollisuuden ja palveluammattien tärkeys voidaan päätellä aineksesta (8-48, 8-138, 8-141, 8-144, 8-194); erikseen on mainittu, että maatalouttakin on (8-191).

Taiteen esittely painottuu runoihin ja kevyen musiikin sanoituksiin, joista annetaan useita esimerkkejä (8-149, 8-158, 8-161, 8-165). Tavallinen aihepiiri on rakkaus. Varsinkin kevyen musiikin saralla on saavutettu maailmanmenestystä; kirkkaita tähtiä ovat Roxette ja Abba (8-154, 8-158). Taidemaalareita ovat olleet Anders Zorn (8-160) ja Carl Larsson (8-159). Maanalaisen asemia koristellaan taideteoksien (8-152).

Suomi ja Ruotsi kisaavat keskenään useassa lajissa, kuten jalkapallossa (8-171) ja jääkiekossa (8-172). Olympialaisiin on osallistuttu vuodesta 1896 alkaen (8-173). Muutoin urheilu tuntuu olevan virkistystä ja harrastusta – pikemmin liikuntaa.

Yhteiskuntatekniikka – tiestö, sillat, tunnelit, liikenteenohjaus, vesihuolto, on ajanmukaista ainakin Tukholmassa (8-174, 8-181, 8-192, 8-201). Autokanta on runsasta, länsimaista (8-204). Rautatieverkko kattaa koko maan ja tarjoaa mahdollisuuden matkustaa toisiin Pohjoismaihin (8-111, 8-180). Paikallisliikenne hoidetaan Tukholmassa maanalaisen, sisävesilaivojen, bussien ja taksien avulla; museoraitiovaununkin voi liikenteessä nähdä (8-116, 8-192, 8-199, 8-203, 8-204). Tärkeä väylä Suomen ja Ruotsin välillä kulkeville autottomille tai autoille matkustavaisille ovat ruotsinlaivat, jotka voivat olla huomattavan isoja (8-176, 8-178). Varustamot ovat Viking ja Silja. Laivoilla on runsaasti viihde- ja ravintolapalveluja, ja verovapaasta myymälästä voi ostaa tuoksua sekä makeisia (8-139, 8-179).

Varsinkin Tukholman talot voivat olla vanhoja, mutta silti ylväitä, tyylikäitä ja hyvin hoidettuja (8-195, 8-196). Kotitalouksissa on nykyaikaisia apuvälineitä kuten mikroaaltouuni, sähköliesi, jääkaappi, pesukone, liesituuletin samoin kuin sähkövalaistus ja -lämmitys (8-34, 8-37).

Ruotsi on pohjoinen, pitkänomainen maa, jonka asutus keskittyy etelään ja pääkaupunkiseudulle (8-182, 8-183, 8-184). Keski-Ruotsissa näkyy suuria järviä, pohjoisessa ja lännessä vuoria, joista korkein on Kebnekaise (8-187). Pohjois-Ruotsi on paljolti luonnontilassa (8-190). Kun maa-alueen pituus etelästä pohjoiseen on miltei 1600 kilometriä, ilmasto-olojen täytyy vaihdella suuresti Skånesta Lappiin. Karhu kuuluu Lapin eläimistöön (8-190).

Pääkaupungissa on yli miljoona asukasta; muut kaupungit eivät ole läheskään yhtä suuria. Kaupungeista esitellään tarkimmin Tukholma (8-106, 8-192, 8-193, 8-194, 8-195, 8-201). Sen monet museot, kuninkaallinen loisto ja muut nähtävyydet tuodaan esille värivalokuvien säästyksellä. Globen tuntuu olevan kaupungin symboli (8-198). Kivitalojen ja asfalttikatujen vastapainona tarjotaan myös intiimimpää kuvastoa, esimerkiksi kansallislipuin, kanervin ja kynttilöin somistetusta pikku ravintolasta (8-195) sekä reipasta ulkoilmakuvastoa, kuten regatta kaupungintalon edessä ja talvinen luistinrata kaupungin sydämessä (8-

201). Tukholma sijaitsee keskellä laajaa saaristoa, minkä voi aavistaa sisävesilaivojen runsaudesta (8-199, 8-203).

Historiankuvaus ei ole kovin rikasta. Karttojen nimistö viittaa monarkian menneisyyteen (8-194). Tukholmasta kerrotaan, että Birger-jaarli perusti sen 1254 [po. 1252] ja eräitä muita faktoja, salaamatta onnettomiakaan, kuten Tukholman verilöylyä tai Vasa-laivan uppoamista (8-206). Kalmarin unioni ja Ruotsin yhteys Norjan historiaan vuosina 1814-1905 tuodaan myös esille (8-207).

Myös yhteiskunnan nurjaa puolta tuodaan esille, muttei kovin laajalti. Kauniita, vanhoja taloja on sotkettu graffiteilla (8-196). Poliisilla on tehtäviä, murtojen selvittämistä (8-209) ja varkaiden (8-177, 8-223, 8-224) samoin kuin huumeiden tai autojen salakuljettajien jahtaamista (8-213, 8-222). Ehkä kauhistuttavin lähimenneisyyden tapahtuma on pääministerin murha vuonna 1986 (8-216). Välikrikkoja ja avioeroja (8-130, 8-218), sairastumisia (8-211) ja loukkaantumisia (8-219) sattuu. Pankit eivät aukea kovin aikaisin (8-138). Aika kantaa veronsa dementoimalla vanhuksia (8-220) ja saattamalla ihmisen lopulta hautaan (8-217).

6.2.9 Vuoden 1994 aallon Ruotsi-aineksen yhteenveto

Tavoitteena on esittää tutkijan näkemä likiarvo siitä, mitä Ruotsi-kuvan aineksia tuoreimmat neljä kirjasarjaa (Bästis, Linje, Fritt fram ja Kom med) tarjoavat ikään kuin ne yhdessä olisivat yksi sarja. Tällöin yksikin löydös on merkityksellinen.

Miten ennakkotarkastuksen poistuminen vaikutti meillä vuoden 1994 aallon oppikirjojen sisältöön? Voidaan olettaa, että tekijöiden sama vapaus ja vastuu erilaistivat kirjasarjoja. Samaan suuntaan voidaan olettaa vaikuttaneen kahden muunkin samanaikaisen tekijän: opetussuunnitelman muuttumisen sanamuodoltaan yleisluontoisemmaksi ja kulttuurikasvatuksen merkityksen korostumisen. Käsillä olevassa tutkimuksessa ei kuitenkaan pyritä luomaan tarkkaa mittaria vuoden 1994 jälkeen julkaistun materiaalin samankaltaisuus-erilaisuus -ulottuvuudelle. Muissa tutkimuksissa mahdollisesti havaittavan oppikirjasarjojen keskinäisen erilaistumisen takana piilevien kausaalisuhteiden selittäminen lienee vaikeaa.

Kulttuurin osatekijöistä painottuvat paitsi kieli ja tapa viestiä, väestö ja maa, erityisesti nuoriso ja kaupungit. Painottuessaan nuoriin toimijoihin henkilögalleria on merkityksellinen lukijalle ja tarjoaa hänelle samastumiskohteita sekä perusopetuksen tavoitteiden mukaisia malleja. Erot suomalaisen ja ruotsalaisen nuoren välillä ovat marginaalisia.

Monikulttuurisuuden esilletuominen hyvine puolineen ja ongelmineen valmentaa suomalaisnuorta menestyksekkääseen toimintaan maamme monikulttuuristuksessa. Ehkä arvokkainta kirjoissa on niiden tarjoama rauhanomaisen elämän malli.

Nuorten olemassaolon sisältönä on määrätietoinen uudentuminen: he kulkevat kohti tulevaisuutta koulun kehyksessä, seuraavat aikaansa joukkotiedotuksen kautta ja huolehtivat hyvinvoinnistaan monipuolisilla liikunta- ja musiikk-

kiharrastuksin. Alkoholi, tupakka, huumeet, epärehellisyys tai väkivaltaisuus kuuluvat vain harvojen ruotsalaisten elämään.

Avoin yhteiskunta, jossa on huomattava monikulttuurisuuden komponentti, ohjaa nuoria mallikelpoisiin toiminta-asenteisiin – kuten ennakkoluulottomuuteen, vastavuoroisuuteen, avuliaisuuteen, kunnioitukseen ja kiitollisuuteen – kulttuurien kohdatessa ja tekee liikkumisen myös ulkomailla helpoksi. Yhteistyö on valtaosaltaan mutkatonta, tasa-arvoista ja aina menestyksestä. Yhteiskunta on turvallinen kansankoti, mutta paratiisi se ei ole. Sen ongelmia vastaan etsitään ratkaisuja; lukijaa ei haasteta mukaan tähän kamppailuun.

Kulttuuria esitellään paitsi nuorison fiktiivisen kanssakäymisen kautta, sisällyttämällä ainekseen autenttisia hahmoja, paikkakuntia ja tuotteita. Pääkaupungin esittely helpottaa matkailua, samoin talviurheilukeskusten. Sepitetyt matkakuvaukset painottavat autenttisen, kokemuksellisen oppimisen merkitystä.

Huumori höystää esittelyä. Matkailu, työ, ystävyys, palvelutilanteet ja kokemusten vaihto ovat viestintätilanteiden kehyksiä. Esittelyn painopisteenä on nykyhetken pintarakenne eivät niinkään pitkät yksilön tai yhteiskunnan kehityskaaret. Vammaisia yhteiskunnassa ei tunnu olevan. Kulttuurienvälisiä konflikteja aineksessa ei tuoda esille. Nämä piirteet ovat myös ongelmallisia, koska ne heikentävät oppilaan mahdollisuuksia autenttiseen oppimiseen.

Kulttuuriaines tarjoaa myös ajankuvaa. Ruotsi on länsimainen, teollistunut, urbaani hyvinvointiyhteiskunta. Uskonnollisuus on maallistunut: se tarjoaa keinon nimetä henkilöitä ja paikkoja sekä ryhmittää vuotta arkeen ja juhlaan. Sen organisaation piirissä huolehditaan kuolleista. Kirkot ovat visuaalisesti kauniita, ja niiden ympärillä on hiljentymisrauhaa tarjoava viheralue.

Seuraavassa erittelen vuoden 1994 aallon oppikirjoja kulttuuriluokituksen mukaisesti.

1 Väestö

Henkilökuvaus käsittelee sekä nuoria (5-3, 5-23, 5-24, 6-44, 6-49, 6-52, 6-77, 7-2, 7-22, 8-1, 8-4) että aikuisia (5-1, 5-4, 5-9, 5-13, 5-34, 6-1, 6-17, 6-20, 8-35, 8-36), mutta ensinmainitut nousevat erityisesti toimijoina etualalle. Henkilögallerian varallisuudesta on vaikea tehdä päteviä päätelmiä, mutta ainakaan kovin rikkaita tai kovin köyhiä materiaalissa ei esiinny, koska slummit ja riekaleiksi kuuluneet vaatteet ja toisaalta porvarislinnat, ylelliset ruokalajit ja juomat sekä kalliit autot ja korut puuttuvat aineksesta. Palveluskuntaa kenelläkään ei tunnu olevan. Kokonaisuutena ruotsalaiset ovat kuvaviihjeistä – näkymien siisteydestä, ajanmukaisen teknologian runsaudesta sekä puhtaista ja hyvin ravituista ihmishahmoista – päätellen vauras, muttei välttämättä rikas kansa.

Myöskään kuvattujen yhteiskuntaluokkaa ei suoranaisesti tuoda julki eikä sitä pysty päättelemään yksilön ulkoisista piirteistä kuten vaatetuksesta. Ammattikirjo on laaja. Koska kuvatut ovat koululaisia, opiskelijoita, taiteilijoita, virkamiehiä, pienyrittäjiä, toimihenkilöitä tai työläisiä, ylin yhteiskuntaluokka kuninkaallisia lukuunottamatta ei ilmeisesti ole edustettuna henkilögalleriassa

(7-12, 7-41, 7-49). Ammatissa toimimista ei juurikaan valaista, poislukien hovimestari Ancillotti (6-78, 6-100) ja vihanneskauppias Bülgür (6-79, 6-101).

Kaupunkiväestö on huomattavasti runsaammin edustettuna kuin maaseudun väestö (8-10, 8-191). Kansalaisten terveydentila lienee hyvä, koska invalideja ei näy (vrt. 6-312). Sankalaseja on joillain (7-9, 7-34, 8-3, 8-12, 8-29), ja akuutteja sairastumisia sattuu (8-99). Terveydenhoitojärjestelmä on olemassa (5-27, 5-113, 5-124, 6-67, 6-83, 6-153, 6-154, 7-12, 7-193). Kuolema kohtaa myös ruotsalaista (6-313, 7-48, 7-220, 8-217); leskiä (6-68) ja hautausmaita on; kuninkaalliset haudataan Tukholmaan.

Voimakkaita tunteita ei ilmaista (vrt. 5-44, 7-26, 7-70). Vaikuttaa siltä, kuin henkilögallerian tunnevalikoimasta puuttuisivat kielteiset tunteet (ks. integroitumattomat siirtolaiset, esim. 7-41, 7-156, 8-13). Huumorintajua valaisevat etniset vitsit (5-12, 5-134, 6-13, 6-14, 7-45, 7-60) ja sarjakuvat; mustaakin huumoria viljellään (8-26). Arvomaailmaan kuuluvat tasa-arvo (7-65), kristinusko, joka tosin on maallistunut, turvallisuus, rauha, ahkeruus ja velvollisuuksista huolehtiminen (6-8, 6-142, 8-122, 8-220). Nuorisoon panostetaan kattavalla koulujärjestelmällä (5-124, 8-120), jolloin opintojen kautta voidaan suunnitella tulevaisuutta; nuorilla onkin koulutukseen ja ammattiin liittyviä haaveita (5-64, 6-18, 6-83, 7-39). Nuorisolla on oma amerikkalaisvaikutteinen kulttuurinsa (6-191, 7-2, 7-5, 7-19, 8-42). Huolenpito nuorista viittaa siihen, että yhteiskunta on kehittyvä. Tasa-arvo sukupuolten välillä ilmenee esimerkiksi siinä, että perheenäiditkin käyvät usein töissä (5-34, 5-64, 6-16, 6-66, 6-67), eli heillä on osavastuu perheen toimeentulosta. Ympäristökysymykset (7-46) ovat myös tärkeitä; ”myrkytön” maanviljely, kierrätysaatteen toteuttaminen kirpputoreilla (6-187), huoli sademetsistä (6-3), Itämeren harmaahylkeestä (6-12) ja hoidetut katunäkymät (6-2, 6-4) osoittavat sen. Ihmiskeskeiseen lähiörakentamiseen, jossa luonnon läheisyys liittyy hyviin liikenneyhteyksiin ja palveluihin, kiinnitetään erityistä huomiota. Kaupunkikuvan siisteyttä arvostetaan; graffiteja (6-218) ei juurikaan näy, pulloja ei rikota kadulle, koirien ulosteita ei loju nurmikoilla ja roskat laitetaan roskakoreihin (6-285).

Tekstissä ei juurikaan ole väestön ulkoisia luonnehdintoja (vrt. 5-24, 6-1, 7-49), mutta mikäli kuvitus pääsääntöisesti esittää ruotsalaisen kulttuurin jäseniä, voidaan väittää, että ruotsalainen on pitkä, vaaleaihoinen, vaaleahiuksinen, punatukkainen (7-173, 8-24) tai ristiverinen; siirtolaisten joukossa on tummaihoisia ja tummatukkaisia (5-118, 5-127, 6-267, 8-1, 8-4, 8-24). Ruotsalainen huolehtii puhtaudestaan saunomalla (5-100, 6-266). Vaateparsi on länsimainen; hillittyjä värejä ja rentoa pukeutumista suositaan (5-1, 6-19, 6-97). Vaatteet ovat poikkeuksetta puhtaita, ehjiä ja vuodenajan asettamien ehtojen mukaisia (8-1, 8-2, 8-12). Voimakkaita meikkejä ei suosita; jotkut pukeutuvat kirkkaisiin väreihin (7-15, 8-9). Miesten tukka on useimmiten lyhyeksi leikattu (vrt. 5-1, 5-4, 8-24). Par-ta on harvinaisuus (vrt. 5-4, 7-156, 8-29).

Ruokavalio on monipuolinen (5-15, 5-18, 6-23, 6-29, 7-17, 7-25, 8-32). Aamiainen on runsas ja ravitseva (6-21). Lihapullat, sianliha, varsinkin kinkku (5-18), makkara (7-25), viljatuotteet ja peruna (8-30), ehkä myös voileipäpöydän antiimet (5-15, 6-33, 8-33) ja kalaruoat (6-24) ovat tyyppillisiä ruokalajeja. Juomina

käytetään virvoitusjuomia ja kivennäisvettä (6-173, 8-30), maitotuotteita tai mietoja alkoholijuomia (6-32, 7-7, 7-110, 7-117, 8-33). Tislattu alkoholi on materiaallissa harvinaisuus (6-200). Nautintoaineista tavallisin on kahvi (5-19, 6-38, 6-50, 7-5, 8-67). Tupakkavalmisteita – kuten nuuskaa – ruotsalaiset eivät juurikaan tunnu käyttävän, toisin kuin todellisuudessa (vrt. 6-36, 6-37, 7-110, 7-196).

Kotiruoan ja ravintolaruoan lisäksi nautitaan pikaruokaa. Coca-Cola, Sprite ja Fanta (5-16, 5-18, 6-26, 6-27), hampurilaiset, pitsa (6-23) ja ranskalaiset perunat ovat tehneet maihinnousun Ruotsiin jo aiemmin (8-30). Wokattu ruoka on uusi tulokas (6-23). Ruokavaliassa on siten kansainvälisiä vaikutteita (6-23, 6-34). Makeisia saa halvalla ruotsinlaivoilta (6-164).

Vapaa-ajan määrästä ei saada tietoa, mutta kesä on lomailukautta, ja talvella voidaan käydä laskettelemassa. Harrastukset painottuvat musiikkiin (5-24, 6-49) ja liikuntaan (5-20, 5-23, 6-39, 6-47). Nuorison musiikki on kevyttä. Sähkökitara ja rummut esitetään tavallisimpina soittiminä (5-23, 6-49, 6-97, 7-15, 7-49, 8-20, 8-38, 8-122). Musiikkia myös kuunnellaan – ajanmukaisesti korvialappustereosta tai CD-levyltä (5-32, 5-80, 8-39). Elokuviissa käyminen (5-2, 5-21, 6-53) ja matkustelu joko kotimaassa, etelään (5-51, 5-56, 6-56, 6-57) tai toisiin Pohjoismaihin (5-96, 6-99, 6-121, 6-119, 7-62, 8-59) ovat tapoja viettää vapaa-aikaa.

Julkisuuden hahmoista näkyvin on kuningasperhe. Usein etevyys taiteessa tai urheilussa tekee ihmisen kuuluisaksi (6-62, 6-63, 7-173, 8-44). Esimerkkejä tästä ovat Nobel, Abba, Roxette ja Björn Borg. Perheen koko vaihtelee yksihenkisistä talouksista nelilapsisiin perheisiin (8-4, 8-5, 8-29, 8-46); rikkinäisiäkin perheitä (5-29) on. Avoliitto on tullut avioliiton rinnalle (8-30). Tavallinen lapsiluku on pari-kolme (6-66, 6-67, 6-69, 7-21, 7-94). Kotiaskareet tuntuvat jakautuvan tasaisesti ainakin siinä mielessä, että lapset huolehtivat joskus osasta niitä (6-140). Kotitöiden määrää vähentää, että ruoka ostetaan usein puolivalmisteina (6-22). Asumismuotoja ovat kerrostalot (5-30, 7-193), omakotitalot (6-66, 7-12) ja rivitalot (5-124). Asunnon kokoa ei juurikaan valaista; toisaalta saadaan tietää, että joku pariskunta asuu kaksiossa (5-31), toisaalta taas ulkomaalainen nuori voidaan ottaa perhemajoitukseen (6-89). Tavallisimmat kotieläimet ovat kissa ja koira; muitakin lemmikkejä esiintyy aineksessa, minisioista hämähäkkeihin (5-28, 6-73, 6-74, 7-4, 7-12, 7-29, 7-71, 8-4, 8-5, 8-8, 8-34).

Jo katunäkymät osoittavat, että maa on monietninen; kaikki kuvissa näkyvät tummaihoiset eivät voi olla matkailijoita, koska kouluissa opetetaan niin monia kotikieliä (5-126, 6-267, 6-147, 7-40, 7-58, 8-7, 8-28). Vierasperäiset asukkaat ovat siirtolaisia tai pakolaisia. Siirtolaisia tulee ennen kaikkea Suomesta (7-84, 7-85, 7-86), mutta myös Välimeren seudulta ja kolmannesta maailmasta (7-41, 7-58). Siirtolaiset saattavat tulla isovanhemmat mukanaan (6-80). Ruotsiin muutetaan joko töihin tai opiskelemaan; lapsia myös adoptoidaan (5-123, 5-126, 6-83). Korkeaa koulutusta vaativissa tehtävissä siirtolaiset eivät toimi.

Siirtolaisen osa ei ole ongelmaton. Työnteolla menestyy, joskin työttömyys, vieras kieli (6-80, 7-41, 7-148) ja kontaktivaikkeudet alkuperäisväestöön vaikeuttavat elämää. Rasismiakin esiintyy (6-82, 6-83, 8-68). Integroituminen yhteiskuntaan ei aina onnistu (7-41), vaikka Ruotsin hyvät puolet myönnetään-

kin. Monet haluavat palata vanhaan kotimaahansa, kunhan perheen talous on saatu kuntoon tai koulutus hankittu (6-76, 6-80, 6-81). Lapset ruotsalaistuvat helpommin kuin aikuiset ja saavat ystäviä alkuperäisväestön piiristä. Siirtolaisten elämää pyritään helpottamaan peruskoulun kotikielenopetuksella, kielikursseilla ja television kotikielillä ohjelmilla (6-147). Viihtymättömyys ei siten liene niinkään ruotsalaisten vika. Siirtolaisten ulkomuotoa ei luonnehdita kuin epäsuorasti, joissain kuvissa (7-40, 7-114, 8-4). Heidän harrastusmaailmansa lienee samantapainen kuin alkuperäisväestöllä (6-77, 6-81, 15, 7-58, 8-122).

2 Elämänkatsomus

Vallitsevana uskontona on historiallisista ajoista alkaen ollut kristinusko. Kristillinen perinne ilmenee lukuisina kirkkorakennuksina (5-35, 6-86), joista osa on iäkkäitä, sekä paikan- että henkilönnimissä (5-27). Uskonto ei ole keskeisellä sijalla ruotsalaisten elämässä; kouluissa on uskonnonopetusta, mutta se ei ole tunnustuksellista. Rippikoulun käy nuorista vain 40% (8-54, 8-55). Kalenterissa on alun perin uskonnollisia juhlia (7-17, 7-50, 8-12, 8-50, 8-52). Niistä joulun on suurin, mutta senkin vietto on osin maallistunut (5-37, 7-17, 7-54). Lucia-juhlaa vietetään joulukuun kolmantentoista (5-38, 6-86). Juhannusta juhlistetaan juhannussalon rakentamisella ja se samoin kuin pääsiäinenkin merkitsevät lähinnä lisää vapaa-aikaa. Muita elämänkatsomuksia kuin kristinusko, juutalaisuus ja brahmalaisuus, implisiittisesti myös islam (6-79, 8-7, 8-50, 8-51) ei kansalaisilla tunnu olevan.

3 Kanssakäyminen

Ruotsi elää rauhanomaisessa rinnakkainelossa pohjoismaisten naapureidensa ja koko maailman kanssa. Sotilasasuisia näkyy kuvissa, mutta he ovat kuninkaallisten vartijoita (5-70). Armeija on tarkoitettu suojelemaan asujamista – se on puolustuslaitos (6-151). Aseita ei juuri koskaan näy kuvissa. Vaikka elintapa on sodaton, kriiseihin varaudutaan. Ne voivat olla muitakin kuin sotia.

Yhteyksiä solmitaan matkailun (8-59), koulutuksen (6-119), urheilun (5-54), työn (8-101) tai talouselämän (5-55) merkeissä. Suomalaiset toimijat ovat usein suomenruotsalaisia. Ruotsi näkyy maailmalla joko tunnettujen tuotteiden kuten autojen (Volvo, Saab), taiteilijoiden (Bergman, Garbo, Abba, Yngwie Malmsteen, Roxette) tai kansainvälisiin rientoihin osallistumisen ansiosta. Vaikka maahanmuuttajia on runsaasti, ruotsalaiset itse eivät lähde ulkomaille töihin (ks. 5-1). Matkustaminen maan sisällä ja maan ulkopuolelle on vapaata. Yhteydessä vieraiden kulttuurien kanssa ollaan kirjeitse (6-105), puhelimitse ja tietokoneitse (6-110, 6-159, 7-61, 7-81, 8-58, 8-69, 8-86) samoin kuin vis-à-vis-kontaktein (5-43, 6-111). Suomen ja Ruotsin väestöllä on sukulaisuussuhteita (5-46, 5-48, 5-49, 8-61, 8-67, 8-78), ja erityisesti nuorisolla on runsaasti ystävyys-suhteita Suomeen (8-60, 8-69). Joskus ystävyys muuttuu rakkaudeksi (7-93, 8-89).

Toimijoiden suhteet ovat aina asiallisia, yhteistyön muodosta tai toimijoiden alkuperästä riippumatta (5-41, 5-44, 5-50, 6-97, 6-98, 6-102, 7-72, 7-75, 7-110,

8-77, 8-94, 8-99). Toiminnalla on jokin päämäärä: tiedon lisääminen, palveleminen, huvitteleminen. Tarkoituserät myös toteutuvat. Yhteistyö jättää jälkeensä todennäköisesti hyviä muistoja (5-96, 6-89, 6-91, 6-95, 6-107, 6-108, 6-114). Kanssaihminen on helposti lähestyttävissä; puhutteluissa ei käytetä arvonimiä, vaan keskustelukumppania sinutellaan (5-41). Ruotsi ei ole jäykkä luokkayhteiskunta. Suomalainen yhteistyökumppani ei juurikaan joudu kielivaikeuksiin (5-39, 5-44, 6-91; vrt. 6-89, 6-90). Huolimatta kielellisistä vähemmistöistä katukyltit ovat vain ruotsiksi (5-127), samoin liikkeiden ilmoitukset (5-72, 5-113; vrt. 6-100). Matkailijoita varten on vieraskielisiäkin opasteita (6-239). Opasteiden kuvasympolit palvelevat kielitaidottomia (7-178).

4 Yhteiskunta

Kuningasperhe (5-62) on Ruotsin tunnetuin symboli. Ristilippu korostaa yhteyttä muiden Pohjoismaiden kanssa (5-59, 8-105). Maajoukkueen tunnuksena on etäinen viittaus historiaan ja kuningasvaltaan: kolme kruunua (5-60, 6-126). Ajanlasku on länsimainen (5-63, 8-109, 8-112). Vuosi jakaantuu kahteentoista kuukauteen, viikko seitsemään päivään (8-112). Joidenkin viikonpäivien nimet viittaavat muinaiseen uskontoon. Joukkoliikennevälineet liikkuvat minuutin tarkkuudella laadittujen aikataulujen mukaan (6-130), ja nähtävyyksillä on kiinteät aukioloajat.

Yhteiskunta on organisoitu laitoksiksi. Posti, tulli, poliisi ja puolustuslaitos auttavat kansalaisia tyydyttämään erilaisia palvelutarpeita (5-41, 5-67, 6-17, 6-151, 7-12, 7-193, 8-117).

Koulujärjestelmä perustuu yhtenäiskoululle (5-65, 8-4, 8-5, 8-8). Opetussuunnitelman ainevalikoima on paljolti kuin Suomessa. Kouluissa on yritystoimintaa sekä mahdollisuus viettää vapaa-aikaa diskoissa (5-139) ja harrastaa (8-7, 8-17, 8-122). Lukiokoulu on tavallaan suomalaisen lukion ja ammattioppilaitoksen yhdistelmä. Yliopistoja ja korkeakouluja on monia (6-18, 6-149, 6-150). Työelämään tutustutaan jo kouluaikana työharjoittelujaksolla (8-126). Tiedonvälityksen esittelyssä ei tule ilmi mitään, mikä viittaisi sensuuriin; mielipiteitä saa tuoda julki ja tuodaankin monia joukkotiedotuksen kanavia myöten. Lehdistö on runsasta. Siihen kuuluu kansainvälisiä lehtiä, paikallislehtiä, nuortenlehtiä, harrastelehtiä, jopa siirtolaislehti (6-137, 6-138, 6-139, 7-103, 7-104). Kirjasot ja radio-TV demokratisoivat tietoa (5-125, 6-133, 7-3, 7-107). Ruotsissa on eläkejärjestelmä ja lapsilisiä maksetaan (6-69). Sisä- ja ulkopolitiikasta ei saada tietoja.

5 Elinkeinoelämä

Rahayksikkö on kruunu (5-71, 6-161). Hintatasosta on vaikeaa tehdä päätelmiä ilman indeksilaskelmia ja tietoa myytävän tavaran laadusta; ruotsinlaivoilla hinnat lienevät kohtuullisia (5-73, 5-102, 6-163, 6-164, 6-168, 6-173, 6-181, 7-113, 7-122). Vaatteita pidetään kalliina (6-87). Elinkeinorakenne painottuu teollisuuden (koneet, tekstiili, elintarvike, puu, elektroniikka), kaivostyöhön ja palveluihin (5-74, 5-76, 7-213, 8-48, 8-141, 8-194). Maatalous pyrkii omavaraiseen elin-

tarviketuotantoon osin myrkyttömällä viljelyllä, jota ihanteellinen nuoriso suosii (7-47).

Tunnettuja tuotteita ovat Volvo, Saab, L.M. Ericssonin elektroniikka, elintarvikkeet kuten Maraboun suklaa, Ramlösan kivennäisvesi ja Kallen kaviaari. Matkamuistoiksi myydään dala-hevosia, äänilevyjä ja makeisia (6-113, 6-171, 6-189). Vähittäiskaupan muotoja ovat kioskit, katukeittiöt, huoltoasemat, lähimyyvälät ja tavaratalot sekä kirpputorit (5-81, 5-90, 5-107, 5-113, 6-183, 6-185, 8-139).

6 Luova ja esittävä taide

Luovuus purkautuu nykyisin ennen kaikkea taiteellisuutena: kevyenä musiikina, elokuvana, kuvataiteena ja kirjallisuutena. Huomattavia nimiä ovat Abba, Ingmar Bergman, Tomas Ledin, Astrid Lindgren, Pugh Rogefeld, Roxette, Kent ja Bo Kasperin orkesteri (5-85, 6-194, 8-154, 8-158). Musiikin sanoitukset kosketelevat usein ihmissuhteita kuten rakkautta (7-133, 7-138, 7-139). Nykyisinkin ajankohtaisia maalaustaiteen edustajia ovat Anders Zorn ja Carl Larsson (8-159, 8-160). Maanalaisen asemia koristellaan taideteoksien (7-153, 8-152). Korkeakulttuuriin viittaavat lisäksi karttojen nimistö (8-132) ja maininnat tiedemiehistä – Celsiuksesta, von Linnestä (6-300).

7 Kilpaurheilu

Ruotsalaiset menestyvät kilpaurheilijoina erityisesti talvilajeissa (6-207). Suomalaisien kanssa käydään maaotteluita (5-88, 6-203, 7-173, 8-171, 8-172). Olympialaisiin on osallistuttu vuodesta 1896 (8-173). Kilpaurheilun lajivalikoimaan kuuluvat lisäksi nyrkkeily, suunnistus (5-89), rullalautailu (6-205) ja melonta (6-206).

8 Tekniikka

Monipuolinen ja kehittynyt teknologia helpottaa asujamiston päivittäistä elämää ja liikkumista. Ruotsinlaivat (5-96, 5-102, 6-220, 8-176, 8-178) ja lentokoneet (6-232), henkilöautot (8-204), junat (5-91, 8-111, 8-180) sekä kehittynyt tieverkosto ja monipuoliset viestintäkanavat kuten matkapuhelin (7-78, 7-82, 7-103) helpottavat yhteyksien solmimista ulkomaiden kanssa ja tuovat kulttuuriin vieraita vaikutteita. Paikallisliikennettä hoidetaan maanlaisella, busseilla, takseilla, raitiovaunuilla, lautoilla ja sisävesilaivoilla (5-92, 6-210, 6-213, 8-116, 8-192, 8-199, 8-203, 8-204). Polkupyöräily näyttää olevan suosittu keino siirtyä paikasta toiseen (5-124, 6-213). Myös teknologia osoittaa, että Ruotsi on länsimaa. Autot ovat länsimaista perua eikä niissä näy ruostetta tai kolarivaurioita. Aivan kaikki autot eivät ole hyväkuntoisia (5-90). Liikennemerkkit ovat kansainvälisiä (6-254, 6-259). Liikenne on oikeanpuoleinen kuten maailmassa yleensä (6-269). Liikennevaloilla ja kaistamaalauksilla halutaan varmistua liikenteen turvallisesta sujumisesta (7-196). Kadut ovat siistejä, kestopäällystettyjä; viemäriverkko auttaa niiden puhtaanapitoa. Katuvalaistus on tarpeen pimeällä (6-269). Tukholmassa

on monia siltoja (6-270, 7-197). Puistokadut pehmentävät kaupunkinäkymiä. Jalkakäytävät ja kävelykadut ovat leveitä, usein laatoitettuja (6-285, 7-196, 8-195, 8-196, 8-201).

Yksi luovuuden muodoista on keksinnöt (7-175, 7-181, 8-40, 8-44). Nobel on Ruotsin keksijöistä maailmalla tunnetuin; hän oli myös suurlahjoittaja (6-279). Ericsson oli myös kuuluisa keksijä (6-241). Metrijärjestelmä on käytössä (6-243), samoin kilo siihen liittyen. Runsaasta autokannasta voidaan päätellä, että öljy on tärkeä energianlähde. Koska Ruotsissa ei ole öljylähteitä, havainto viittaa myös siihen, että ulkomaankauppaa joudutaan käymään, ehkä vilkkaastikin. Sähkötoiminen katuvalaistus, sähköjunat ja kodinkoneet kuten tietokone (6-51, 6-242, 7-16, 8-13, 8-34, 8-37) osoittavat, että sähköenergia on myös tärkeää.

9 Maa

Ruotsi on Itämeren valtio, jolla on paljon yhteistä muiden Pohjoismaiden kanssa (5-109, 6-244, 7-190, 7-211, 7-212). Ruotsista pohjoiseen ei enää ole muuta mainitsemisen arvoista kuin pohjoisnapa (7-48). Näin ollen Ruotsi on Euroopan katolla sijaitseva paikka ja tie: paikka siinä mielessä, että se tarjoaa asuinympäristön lähes yhdeksänmiljoonaiselle asujamistolle, tie siten, että sen kautta kuljetaan joko Suomeen, Tanskaan tai Norjaan (5-106, 7-212).

Ruotsi on on kaupungistunut. Suuret kaupungit sijaitsevat Etelä- ja Keski-Ruotsissa (7-202, 7-208, 8-187). Niiden vastakohtana on koskemattomia erämaita, vesistöjä (6-261, 7-212, 7-213) ja luonnonpuistoja. Rakennuskanta (ainakin sen ulkokuori kuten ikkunat, maalipinta, rännit, rappaus, katto) on hoidettua. Ruotsalainen yhteiskunta huolehtii asujamistostaan, ja nämä taas omaisuudestaan. Tukholman Vanha kaupunki on esimerkki iäkkäiden rakennusten vaalimisesta ja siitä, että ikä ei estä talon käyttämistä asuintarkoituksiin (8-193, 8-196). Rakennusten raaka-aineita ovat betoni, tiili ja puu. Metallia käytetään katoissa (6-269) ja ovissa. Rakennukset soveltuvat ilmastoon, jossa on neljä vuodenaikaa; niistä talvi on ankara (5-112, 5-120, 5-122, 6-249). Kylmä ilmasto heijastuu kasvillisuuteen, eläimistöön, rakennustapaan, vaatetukseen (6-282), ruokavalioon kasvisten käytön vähäisyytenä (vrt. 6-29, 6-30) ja vapaa-ajan harrastuksiin (7-199). Ruotsin maa-alueen pitkänomaisuus vaikuttaa siihen, että luonnonolot vaihtelevat suuresti sen eri osissa (8-182, 8-187, 8-190).

Tukholma on erityisen kuuluisa iäkkäistä nähtävyyksistään kuten kuninkaanlinnasta tai Vasa-museosta (5-119, 6-267, 6-277); uudempia nähtävyyksiä ovat Kaknäs-torni ja Globen (5-119, 6-267, 6-277, 8-106, 8-193, 8-198). Ruotsi-aineksen alueellinen painopiste on siten suurissa kaupungeissa ja matkailukohteissa kuten Kolmårdenin eläinpuistossa (6-247), Taalainmaalla (6-293), Gotlanissa (7-187, 7-188), hiihtokeskuksissa tai Lapissa (5-133, 6-288, 6-292, 7-195, 7-198, 7-199, 7-212, 7-215).

10 Historia ennen toista maailmansotaa

Ajallisesti Ruotsi-aines ulottuu viikinkiaikaan asti (5-134, 6-305, 7-28, 7-140, 7-197). Myöhemmiltä kausilta viitataan joihinkin kuninkaisiin (6-302), taiteilijoi-

hin kuten Zorniin, Larssoniin ja Bellmaniin sekä tiedemiehiin kuten von Linnéen ja Celsiusseen (6-300). Kalmarin unioni ja Ruotsin yhteys Norjan historiaan mainitaan myös (7-215, 8-207). Kuuluisin historiaan liittyvä esine lienee Vasa-laiva (6-301, 8-206), kuninkaan lippulaiva, jota ei koskaan käytetty sotilallisiin tarkoituksiin. Implisiittisesti historia näkyy museoina, vanhoina rakennuksina, suurmiesten patsaina ja nimistöissä (5-42, 5-113, 5-119, 7-203, 8-194, 8-195, 8-196, 8-207). Kulttuuriluokan 10 suppeus osoittaa, että Ruotsi-kuva keskittyy nykyaikaan.

11 Ei-toivottavat ilmiöt

Ruotsalainen yhteiskunta ei ole onnena, mutta yhteiskunnan hyvät puolet ovat huomattavasti lukuisammat kuin sen huonot puolet. Vaikka lähimenneisyyden kauhistuttavin tapahtuma lienee pääministerin murha (8-216), yhteiskuntarauha on hyvä: terrorismia tai selkkauksia ei esiinny, työttömyyttä, mielenosoituksia, rasismia ja nälkälakkoja kyllä (6-82, 6-83, 7-196). Rikollisuutta (5-142, 7-73) toki on, koska puolustuslaitosta (6-151), oikeuslaitosta (5-113), vartiointiliikkeitä ja poliiseja tarvitaan esimerkiksi vartioimaan kuninkaanlinnan aarteita (5-42, 5-121, 6-17). Nuorisoa ei uhkaa niinkään alkoholi, vaan huumeet (5-139, 6-321, 7-218), kouluväsymys (5-140, 6-81) ja doping (6-320). Urheilulla on varjo puolensa kuten jalkapallohuliganismi (6-315) ja kateus naapurin menestystä kohtaan (6-307, 6-308). Ilmansaasteet vaivaavat kaupunkiväestöä (6-324, 7-211). Eksymisiä, pikku onnettomuuksia ja sairastumisia sattuu (5-137, 6-311, 6-316, 6-317, 6-319, 8-211, 8-219), mutta niistä selvittää. Ei-toivottavia ilmiöitä ei seurata voimattomina, vaan niitä vastaan taistellaan. Poliisi toimii tehokkaasti (8-94, 8-209; vrt. 8-114), terveysvalistusta annetaan (6-152) ja vanhemmat valvovat koululiskoja (5-139).

6.2.10 Sarjojen sisällön vertailu

Keskikoulun ja peruskoulun taitteessa kulttuurin tarkastelu laajenee neulanreikäperspektiivistä panoraamaksi: aines monipuolistuu ja sen määrä kasvaa. Kuvaukseen sisällytetään arkipäivän viestintätilanteita: matkailutilanteita, rahanvaihtoa, ostoksilla käymistä. Jo Hej på dig -sarjan kuva-aines on monipuolisempaa kuin keskikoulun tutkimusmateriaalissa; Hej på dig valaisee historialuokkaa lukuunottamatta kaikkia sisältöluokkia laatimassani pelkistelmässä. Kuvitus on huomattavasti runsaampaa; uutta on värien käyttö, mikä lisää viestinnän informatiivisuutta. Vaikka Hej på dig -sarjan, Vi ses -sarjan ja Nya vindarin faktat on esitetty virheittä, Ruotsi-kuvan autenttisuuden aste ei ole samaa luokkaa kuin viimeisimmän opetussuunnitelma-aallon oppikirjoissa. Vanhemmissa kirjasarjoissa esiintyvät paikkakunnat kyllä ovat enimmäkseen todellisia, mutta tuotemerkkejä tai tunnettuja kansalaisia ei mainita yhtä paljon. Viimeisimmän aallon kirjat toisinaan suorastaan luettelevat autenttista ainesta.

Koko materiaalin suuntaa-antava määrällinen tarkastelu osoittaa, että joihinkin luokkiin kertyy paljon enemmän löydöksiä kuin toisiin. Oppikirjojen

kulttuurinäkemyksessä on aihepiirien jako periferiaan ja keskukseen. Lisäksi sarjojen aineksella tuntuu luokkien täyteläisyydellä arvioiden olevan erilainen profiili. Esimerkiksi politiikasta tutkimusmateriaali ei välitä tietoa. Yhteiskunnan nurjaa puolta ei kaikissa sarjoissa juurikaan mainita. Sen sijaan väestö ja maa painottuvat. Peruskoulun maantiedon opetus ei ehkä niinkään esittele nähtävyyksiä. Ruotsi tukee sen opetusta.

Ajallisesti esitys keskittyy nykyaikaan, paikallisesti suuriin kaupunkeihin, pääkaupunkiin ennen kaikkea. Tulevaisuudesta annetaan vihjeitä, menneisyydestä jonkin verran tietoa. Näin kulttuurin kehityslinjat ja niiden takana olevat syyt eivät painotu.

Annetut asiatiedot ovat jokseenkin poikkeuksetta todenmukaisia. Tukholmaa ei perustettu 1254, ja maanalaisen avaamisesta annetaan ristiriitaista tietoa (1933, 1940-luku, 1950). Vatnajökull ei ole Norjassa.

Kaupallista mainontaa ei esiinny. Vaikka autenttisia tuotemerkkejä näkyy peruskoulukaudella, varsinkin kun lähestytään nykyaikaa, niiden esittämisen pontimina lienee pyrkimys todenmukaisen, hyödyllisen tiedon välittämiseen. Jo POPS 1985 edellyttää autenttisen materiaalin mukanaoloa (POPS 1985, 76).

Peruskoulun kirjasarjojen sisällössä on runsaasti yhteisiä piirteitä. Väestökuvaus keskittyy nuorisoon, jolloin lukijat voivat kokea samastumista. Samastumisen mahdollisuuksia lisäävät myös monet aihepiirit: koulu, yhdessäolo, harrastukset, ihmissuhteet, tulevaisuudensuunnitelmat. Nuoriso on raitista, fyysisesti ja psyykkisesti tervettä, enimmäkseen iloista, ja aina rehellistä. Päätoimena on opiskelu. Näin Ruotsi esitetään kehittyvänä yhteiskuntana, jonka toivo on nuorisossa. Harrastukset painottuvat liikuntaan ja musiikkiin; tyypillinen soitin peruskoulukauden materiaalissa on sähkökitara, joukkuepalloilu tyypillinen harrastus. Henkilögallerian ammatit ovat lukuisat. Epäsuorasti tuodaan vielä useampia esille: jos kuvituksessa esiintyy ruotsinlaiva, yhteiskunnassa täytyy olla merenkulun ammatteja, jos siellä on pankki, pankkialan. Ammattikirjon voi sijoittaa keskiluokkaan ja työväenluokkaan (pilotti, lääkäri, toisaalta vihanneskauppias ja taksiautoilija), mutta työhön vaadittavan koulutuksen määrä ja professionaalisuuden aste vaihtelevat suuresti.

Tärkein uskonto on kristinusko. Synagoga, mormonit ja bramiinit mainitaan, ja nimistöstä sekä entisestä kotimaasta päätellen yhteiskunnassa on myös islaminuskoisia. Materialistisia elämäkatsomuksia ei tunnu olevan. Ruotsalaisen arvomaailmaan kuuluvat ahkeruus, koulutushalukkuus, rehellisyys, yhteistyöhakuisuus erikoisesti Pohjoismaiden kesken, ympäristönsuojelu, rauha, eläinsuojelu ja kanssaihmisistä huolehtiminen. Yhteiskunnan postmodernisyyteen on joitain viittauksia.

Ruotsi on vauras, nykyaikainen, turvallinen hyvinvointiyhteiskunta. Yhteiskuntarauha on hyvä. Valtakulttuuri on länsimainen. Länsimaisuus näkyy vaatepartena, ajanlaskussa, urbaanisuuudessa, teknologiassa, naisen asemassa, elinkeinorakenteessa, uskonnon vähämerkityksellisyydessä, ruokavaliossa, joukkotiedotuksessa – läpikäyvänä piirteenä koko yhteiskunnassa. Vaateparsi on puhdas, ilmastoon sopiva ja ehjä; epämuodollista, huoletonta pukeutumista suositaan.

Runsaas teknologia helpottaa asujamiston jokapäiväistä elämää – rullapor-
taista tietokoneisiin, polkupyöristä yksityislentokoneisiin. Ruokavalio on moni-
puolinen ja terveellinen; siihen kuuluu lihaa, kalaa, kasvikunnan tuotteita, lei-
pää ja maitotuotteita; kasvikunnan tuotteiden valikoima ei vaikuta yhtä run-
saalta kuin ilmastoltaan lempeämissä oloissa. Kansainväliset kontaktit ovat
tuoneet etnoruoan ja pikaruoan Ruotsiinkin. Ruotsalaiset eivät juurikaan tupa-
koi tai käytä nuuskaa; alkoholia kyllä nautitaan ruokajuomana, ehkä aikuisten
seurustelujuomanakin, mutta yleensä ei juopumukseen asti.

Kansainvälistä yhteistyötä tehdään monella alalla. Toiminta on rationaalista
ja sen tavoite saavutetaan aina. Ruotsalaisten kanssa toimiminen on helppoa
ja mutkatonta; edes kieli ei tuota suomalaisille ylitsepääsemättömiä ongelmia,
joillekin siirtolaisille kyllä.

Monilla nuorilla on suomalainen kirjeenvaihtoveri ja maidenvälisiä su-
kulaisuussuhteita on runsaasti. Vierailun aikana syntynyt toveruus syvenee
joskus kiintymyssuhteeksi. Orastavia rakkaussuhteita on joitain. Kilpailusuhte
esiintyy vain urheilussa. Kaiken kaikkiaan ihmissuhteet ovat välittömiä, epä-
muodollisia ja läheisiä. Ruotsi ei ole jäykkä luokkayhteiskunta, vaan kansalaiset
ovat tasa-arvoisia. Nainen on sitten keskikoulun päivien siirtynyt lieden äärestä
työelämään, jopa teknisiin ammatteihin. Siirtolainen ei kenties hyväksy kaikkia
uuden kulttuurin piirteitä, mutta on integroitumassa yhteiskuntaan. Vammai-
nen etsii vielä paikkaansa.

Kuningas perheineen on näkyvin julkisuuden hahmo. Muita kuuluisuuksia
ovat monet urheilijat ja taiteilijat, Bellmanista Kent-yhtyeeseen, Ingemar Jo-
hanssonista Pernilla Wibergiin. Yhteiskunta on järjestänyt kansalaisilleen monia
palveluja, mutta niiden hintana on ankara verotus. Ruotsi on teollistunut maa;
muuttovoitto johtuu paljolti juuri menestyneestä teollisuudesta, mutta myös
humanitaarisesta toiminnasta. Tunnettuja tuotteita ovat autot, Volvo ennen
kaikkea, koneet, elintarvikkeet ja elektroniikka. Palveluelinkeinot ovat myös
tärkeitä. Suomalaisten tuliaisista ovat dala-hevonen ja polkagris-makeinen, mutta
eivät olutlaatikko, snapsipullo tai savukekartonki.

Ruotsi on kaunis ja siisti maa, jossa on paljon nähtävää. Erityisesti pää-
kaupunki on tulvillaan matkailunähtävyyksiä. Lappi on talviurheilualuetta.
Suomen ja Ruotsin välillä kuljetaan useimmiten ruotsinlaivoilla, jotka ovat suu-
rikokoisia, uusia, hienoja viihtymiskeskuksia. Matkailijat ovat aina tervetulleita.
Rakennuskanta osoittaa, että vanhaa arvostetaan ja korjataan. Kaupunkien kivi-
syyttä pehmennetään lehtipuuistutuksin. Vesi on tärkeä kaupunkikuvan ele-
menti. Sää on miltei poikkeuksetta hyvä.

Oppikirja on ajankuva. Keskikoulukaudella yhteydet Ruotsiin ovat satun-
naista matkailua. Kirje on toinen yhteydenpitomuoto. Peruskoulukaudella yh-
teyteen tullaan arkipäiväistyneen matkailun lisäksi ystävyyden, koulutuksen tai
työn merkeissä. Yhteydenpitovälineitä ovat kirje, puhelin ja lennätin, vähitellen
myös sähköposti. Keskikoulukaudella materiaalissa esiintyy toimintoina esi-
merkiksi langan kehrääminen tai sarvikuonojen metsästäminen. Peruskoulu-
kauden kirjoissa näkee sähkökitaroita, rumpukalustoa, joskus uudenaikaisia
kosketinsoittimia; niitä ei ollut yhtä runsaasti Ruotsin kielen alkeiskirjan paino-

vuonna. Keskkoululaiset lauloivat itse; peruskoulun henkilögalleria kuuntelee musiikkia aluksi vinyylilevyiltä ja C-kasetilta, lopulta myös CD-levyltä ja korvalappustereosta. Maininnat esimerkiksi kouludemokratiasta, kotitietokoneesta, irkkaamisesta, kotisivuista, hymiöistä, puhelinkorteista, matkapuhelimista ja tekstiviesteistä, wokatusta ruoasta, geenimuuntelusta, Viggen-koneista, riippuliidosta, aikidosta, roolipeleistä, diskoista ja videoista ovat yhteiskunnan kehittyttyä mahdollisia vasta peruskoulun kirjoissa. Maininnat alkoholista, AIDS:ista, tupakasta, huumeista ja avoliitosta tulevat mahdollisiksi yhteiskunnan arvomuutosten myötä vasta peruskoulussa.

Nuoriso ansaitsee taskurahaa kuten ennenkin. Väestö on keskiluokkaistunut, varakkaat neuvokset ja köyhät lapset kadonneet.

Postmodernissa Ruotsissa nuoriso on kiinnostunut ympäristön tilasta ja kolmannesta maailmasta. Se juo kansainvälisesti tunnettuja virvoitusjuomia kuten Coca-Colaa, Spriteä ja Fantaa ja suosii pikaruokaa, muttei vielääkään tupakoi tai juopottele. Kissan ja koiran ohella kotiin ovat raivanneet tiensä minisika, tarantella ja boa. Joku pukeutuu kirkuviin väreihin tai värjää hiuksensa violeteiksi ellei sitten ajele niitä pois. Miehelläkin voi olla korvakoru. Tyttö saattaa työkennellä autokorjaamossa, poika hoiva-alalla. Nainen huolehtii osaltaan perheen elannosta ajamalla maanalaista tai raitiovaunua.

Siirtolaisten määrä on kasvanut ja heitä on muualtakin kuin Suomesta. Etinen ruoka on saapunut heidän myötänsä, samoin katugrillit. Kouluihin on pestattu vapaa-ajan ohjaajia, joukkotiedotukseen vieraskielisiä toimittajia. Kuningas on laskeutunut alamaistensa joukkoon ja on suosituimpi kuin koskaan. Kansallispäivää juhlietaan kesäkuun kuudentena. Myös hirvittäviä asioita on sattunut: pääministeri on murhattu eikä tekijästä tai murhan syystä ole saatu lopullista selvyyttä.

Korkeakulttuuri ilmenee oopperasta ja teattereista, jotka on merkitty karttoihin; pari kuuluisaa tiedemiestäkin mainitaan. Maaotteluja käydään yhä edelleen.

Valtavat ruotsinlaivat helpottavat liikkumista, mutta samalla myös salakuljetusta. Nuoriso pääsee matkustamaan yksin tai kaksin, naapurimaahan tai mihin tahansa maailman kolkkaan. Kontakteja solmitaan kaikkiin ilmansuuntiin. Neuvostoliitto on muuttunut Venäjäksi.

Tukholman kaupoissa vallitsee edelleen tavarantoiminnan paljous. Kaupunkikuva on siisti. Tukholman keskustan vanhat, ylväät talot ovat yhä paikoillaan, mutta lähiöitä on syntynyt useita. Tukholmassa on valtava, pallomainen rakennus, jossa Ruotsin omien kevyen musiikin tähtien ohella esiintyy maailman huippuviihdyttäjiä. Vielä Tukholmassa on korkea televisiotorni ja keskustan kauppakortteleissa suuria lasipintoja. Ruotsin luonnossa on edelleen karhuja, mutta sen maaperällä ei enää ole sielua.

Tutkimusmateriaalin tarjoamat kuva-aineokset ovat lähellä ruotsalaisten omakuvaa, ainakin kappaleessa 2.2.5 käytettyjen lähteiden mukaista. Materiaali sointuu hyvin yhteen omakuva-aineoksissa esiintulevan Ruotsin pohjoisuuden, merellisyyden, teollistumisen ja kaupungistumisen kanssa. Maatalous jää oppikirjoissa harvojen mainintojen varaan, palveluja sen sijaan esitellään joka kirjas-

sa. Oppikirjat tuovat esille ruokavalion samankaltaisuuden Suomeen verraten, mutta myös paikallisia erikoisuuksia. Nautintoaineista tärkein on kahvi; tupakka ja alkoholi jäävät ymmärrettävästi sivuosaan. Henkilögalleria ei tuhlaa, kerskaile eikä laiskottele. Harrastuksista painottuvat musiikki ja liikunta. Muita esilletuotuja piirteitä ovat avoimuus, vapaus, runsas teknologia helpottamassa arkea, kaupunkirakentamisen pyrkimys ihmisläheisyyteen, puhtaus – niin henkilökohtainen kuin ympäristön – ja monietnisyys. Oppikirjat esittelevät koululaitosta useassa kohden, vapaa-ajan taloja, arvosteluasteikkoa ja työharjoittelua myöten. Nuoriso esitetään nimenomaan kouluttautuvana, toisin kuin eräissä omakuvan aineksissa (ks. Ekwall & Karlsson 1999, 114-117). Joukkotiedotuksen runsaus ilmenee oppikirjoista varsin selkeästi.

6.3 Miten tekijät suhtautuvat aiheeseensa?

Tekijöiden asenne aiheeseensa on asiallinen. Kuvaus pyrkii objektiivisuuteen (Stormbom, 3.6.) Mitään kolmannessa tutkimusongelmassa mainittua perusasennetta ei voida havaita läpikäyvänä. Oppilaille halutaan pragmaattisesti välittää faktapohjainen, monipuolinen kuva läntisestä naapurimaastamme.

Kulttuuriluokan 11 suppeus osoittaa, että esitetyt tiedot ovat valtaapuolisesti myönteisiä tai neutraaleja; Kynkäänniemen havainto (3.6) ei koske tutkimusmateriaalini kulttuuriainesta. Tekijöiden diplomaattisuus tuo mukanaan valjuutta ja kantaottamattomuutta, nonkommunikaatiota. Asenteessa on havaittavissa kulttuurirelativistinen pohjavire (2.4.), koska Ruotsin oloja ei juurikaan verrata toisiin maihin. Ruotsia kritisoivat kohdat on sijoitettu usein muun kuin suomalaisen lausumiksi. Näitäkään kohtia ei ole monia. Toisaalta tulee pitää mielessä, että myös suomalaiset ja muut kansallisuudet esitetään korrekteinä. Kirjoista löytyviä harvoja konflikteja ei sijoiteta kulttuurien välisiksi, vaan kulttuurien sisäisiksi (7-70, 8-13). Voidaan katsoa, että henkilögallerian korrektilius kuuluu kerta kaikkiaan ruotsinkirjan etikettiin. Filosofisia, moraalisia ja uskonnollisia kysymyksiä ei kosketella (Risager 3.6.).

Valokuvien valinnassa näkyy samanlaista pyrkimystä neutraaliin tai myönteiseen kuvaukseen. Niissä esiintyvä väestö edustaa ainakin ulkoisesti arvioiden tervettä kansanosaa. Laitapuolen kulkijoita tai juopuneita ei näy. Asu ja olemus ovat hoidettuja. Ollaan matkalla johonkin tai tarkastellaan ympäristöä rauhallisesti istuskellen. Kaupunkinäkömät ovat siistejä ja niissä näkyy runsaasti hyväkuntoista teknologiaa. Toisaalta esitellään paljolti nähtävyyksiä, jotka yleensäkin ovat kulttuureissa hoidettuja ja tarkoitettu näyttämään maan paraatipuolta – ne ovat maan olohuone. Lukija kutsutaan kylään, mutta näkymää takapihalle, kaappeihin tai kellariin ei tarjota.

Suuri osa luokan 11 löydöksistä esittelee asioita, joita voi tavata kaikissa kulttuureissa. Ympäristönsaasteita on kaikkialla teollisuusmaissa, samoin rikollisuutta, auto-onnettomuuksia ja sairautta. Nimenomaan Ruotsin kulttuuriin

kohdistuvaa kriittisyyttä ei materiaalissa ole. Tulee myös huomata, että esitettyjä ongelmia ei seurata passiivisina, vaan niitä vastaan on keksitty keinoja.

Tekijöiden asennetta tulisi konservatiivisen hermeneutiikan mukaan (kapale 5.3) arvioida kirjasarjan syntyajankohdan henkistä ja taloudellista taustaa vasten, mikä on jo vaikeaa. RAK on koostettu pitkän ajan kuluessa ja se on tutkimusmateriaalin aikajänteen ääripää, joten tutkijan riski sortua patinoituneen aineksen tekopyhään kauhisteluun on suuri. Tekijöiden asenteen myönteisyydestä ruotsalaisia kohtaan ei vallitse epäilystä. Suomalaisen Axel-pojan suuhun on sijoitettu seuraava lausahdus: "Nej, håll, du ska ha respekt för Sverige, det är ett bra land, och där bor ett duktigt folk." (1-47; RAK 2, 36). Tällaisen eksplisiitisen kehun kelpuuttamisessa ainekseen (joko lisäämällä se tai olemalla poistamatta sitä) häivähtää pohjoismainen suuntaus, ehkä kiitollisuus länsinaapurin tuesta sodan aikana.

Korostan, että kaikkia maita kohtaan ei olla yhtä myönteisiä. Toiseus häivähtää Afrikassa ja Aasiassa: "En del av Kongo är ett mycket rikt land, men dess inbyggare torde ännu vara mycket outvecklade." (RAK 2, 161). Nykyisin tuskin voitaisiin kokonaista maanosaa luonnehtia yhdellä adjektiivilla: "Det stora Asien är oroligt." (RAK 2, 162).

70–80 -luvulla Hej på dig -sarjan syntyessä maastamuutto Ruotsiin oli vilkasta, koska Suomessa oli työttömyyttä. Sosialismi ja markkinatalous kävivät kädenvääntöään. Tekniikan kehitys oli nopeaa ja maailma tuntui pienenevän uuden teknologian ansiosta. Suomi oli toipunut toisen maailmansodan rasituksesta ja etsi yhteistyökumppaneita – tähän ajatukseen sopii hyvin se, että Tallkullan nuoret tekevät aloitteen kirjeystävyydestä (2-61). Esiteltäessä vierasta kulttuuria jouduttiin olemaan diplomaatteja, mutta oma itsetunto säilyttäen.

Kautta opetussuunnitelma-aaltojen voidaan todeta, että tekijät hetkellisesti ylistävät kuvaamaansa kohdetta. Näin käy erityisesti, kun puhe on pääkaupungista. Esimerkkeinä tästä voidaan mainita Kistan kuvaus (5-128) ja Åhlénstavaratalon mainos (6-186). Tukholma on ihanteellinen matkailukohde (7-209), vaikka siellä saattaakin sataa (1-161, 6-266). Näkemys suomalaisen siirtolaisen asemasta on joskus ruusuinen (2-15, 2-16). Siirtolaisten sopeutumattomuus johtunee heistä itsestään, koska ruotsalainen yhteiskunta tekee parhaansa saadaksesen heidät integroitumaan eikä ruotsalaisten omakuvan aineksiin kuuluvasta etäisyydestä ole mainintoja. Myöskään rasismista materiaalissa ei ole montakaan mainintaa.

Keskikoulun aikainen varaukseton ihannointi sodalta säästynyttä, vaurasta kansankotia kohtaan muuttuu vähitellen tasavertaiseksi kumppanuudeksi. Ruotsalaisiakin alkaa matkustaa Suomeen, ja toimijat pääsevät dialogiin. Jotkut suomalaiset ja ruotsalaiset jopa rakastuvat toisiinsa. Suomalaiset siirtolaiset osallistuvat Ruotsin rakentamiseen. Samalla kulttuurin nurjan puolen esittely lisääntyy. Naturalistisuuteen asti ei kuitenkaan edetä. Ruotsalaisia ei edelleenkään haluta loukata (ks. Risager 3.6.); pikemminkin arvostuksen rinnalle tulee myös arvostelu, varovaisena, sivumennen esitettynä.

6.4 Miksi Ruotsista kerrotaan?

Kieltenopetus nähdään yhteiskunnassamme välttämättömänä osana yleissivistystä. Kulttuurienväliset kontaktit – työn, opiskelun, tieteen ja taiteen, viihteen, poliittisen yhteistyön, matkailun merkeissä – ovat lisääntyneet, mikä edellyttää kykyä menestyksekkääseen toimintaan laajemmalti kuin maatalous-Suomen kyläyhteisön sisällä. Kieltenopetus on kansainvälisyyskasvatusta. Sen tehtävä on osaltaan avartaa oppilaiden näköpiiriä, kehittää oppilaiden kulttuurilukutaitoa ja helpottaa akkulturaatiota (3.7.3).

Oppikirjan sana ei ole vapaa. Direktiiviluonteiset säädökset määräävät vain sisällön kehyksen. Tieteen panoksena on aineksen valinnan monipuolinen ohjeistus. Tekijöiden valintojen taustalla voidaan silloin nähdä lainsäädäntö ja opetussuunnitelma aihepiiriluetteloineen, joiden taustalla on historiallisia tekijöitä, esimerkiksi kansojemme maantieteellisestä sijainnista ja kulttuurivaihdosta johtuen läheiset suhteet (2.3) ja ihmislajeja säilyttävä halu vaikuttaa niiden pysymiseen ennallaan.

Sisältöä määräävät didaktiset tavoitteet kielen ja esitystyylin osalta, diplomatia ja tabu, käytössä oleva valmistustekniikka, tilakompromissi ja olettamani Prokrustes-efekti (7.4). Valintojen pohjana voidaan yhteiskunnassamme nähdä vielä kaupalliset intressit. Tähän viittaa Lappalainenkin (1992, 160). Halutaan tehdä kilpailussa menestyvä, myyvä tuote. Kaupallisuus tuo mukanaan kilpailua, mikä todennäköisesti nostaa tuotteiden tasoa.

Tärkeä yksittäisen sisällön valintaa ohjaava tekijä laajassa, alati muuttuvan kulttuurin kentässä on intuitio (Leino 1979, 46). Ratkaisut eivät voi olla aina tietoisien pohdinnan tulosta, vaan ne perustuvat osin aavistukselle. Valintoja ohjaa myös kirjoittajille opettajan tai toimittajan uralla kertynyt tietotaito oppimateriaalin laatimisesta, jotta se täyttäisi tehtävänsä niin kielen kuin kansainvälisen ajattelutavan oppimisen helpottajana.

Omaakohtainen kokemus vieraista kulttuureista luo edellytykset tekijän toimimiselle Perryn kolmannella tiedontasolla, samoin kuin omat mallikelpoiset viestintäasenteet. En usko, että oppikirjan koostaminen voisi olla ulkokohmainen huulten tunnustus; asenteen kuvattavaan kulttuuriin on oltava myönteinen.

Ruotsista kertomisen taustalla voidaan myös nähdä halu ohjata oppilaita maailmanlaajuiseen lähimmäisenrakkauteen ja vieraiden arvojen oikeutuksen tunnustamiseen, erilaisuuden hyväksymiseen ja oman kansallisen kulttuurin arvostamiseen (ks. Kaikkonen 1994, 19-20). Naapurimaan kulttuurista kertominen lisää myös suomalaisen oppilaan itsetuntemusta. Aines tarjoaa mahdollisuuden edetä Perryn toista ja kolmatta tiedon tasoa kohti. Kolmannella tasolla toimiva oppilas pystyy kehittämään omaa kulttuuriaan perustelluin päätöksin.

Rauha on kulttuurienvälisen viestinnän etiikka, kirjoittaa David W. Kale (Samovar & Porter n.d./1997, 448-452). Hänen mukaansa rauhaa on kolmenlaista: minimaalinen rauha tarkoittaa konfliktien puuttumista, kohtuullinen (moderate) rauha tilannetta, jossa osapuolet ovat konfliktissa, mutta heillä on halua

sovitteluratkaisuun. Kumpikaan näistä rauhan lajeista ei kuvaa Suomen ja Ruotsin suhdetta. Kolmas laji, optimaalinen rauha ja sen säilyminen ovat nähdäkseni kirjantekijöiden tavoitteena: asiointi, jossa toisen tavoitteisiin suhtaudutaan kuin omiin.

Tekijöiden arvomaailmaa ovat todennäköisesti ohjanneet ainakin epäsuorasti eräät yleispätevät maksiimit. Koska tekijät ovat sosiaalistuneet Pohjoismaissa, oletan että niitä ovat olleet Kantin kategorinen imperatiivi ja Kultainen sääntö (Matteus 7:12; Luukas 6:31; ks. 2.4). Kultaisen säännön takana Laulaja näkee pyrkimyksen ristiriitojen rauhanomaiseen ratkaisuun; omaa etua ei saa ajaa väkivaltaisilla menetelmillä (Laulaja 1981, 120; ks. johdanto). Tekijöiden asenne on pluralistinen. Heidän tavoitteenaan on ymmärtääkseni ollut halu muokata oppilaiden toiminta-asenteita pois rasistisista, narsistisista, etnosentristä, ennakkoluuloisista ja stereotyyppisistä ajattelumalleista sekä tarjota mahdollisuus eettisiin pohdintoihin esimerkiksi ihmisoikeuksien, siirtolaisten aseman ja eläinten oikeuksien suhteen.

7 TUTKIMUKSEN POHDINTA

Asemoin tutkimukseni kasvatuksen kenttään seuraavasti. Tutkimus käsittelee toimintamme kautta muokkaantuvassa kulttuurikehyksessä tapahtuvaa kulttuurin oppimisen ketjua, jossa nuorta tarkastellaan koulun kontekstissa, oppilaana. Ihanneoppilaalle, joka on oppimisketjun ensimmäinen lenkki, asetetaan tavoiteominaisuuksia – suotuisat asenteet kulttuurienvälistä oppimista kohtaan, sisäinen motivaatio, oppimisstrategioiden hallitseminen, halu elinikäiseen oppimiseen, tiedonhankinnan taidot, kyky toimia ryhmän tavoitteiden suunnassa. Opettaja on toinen lenkki; häneltä edellytetään kykyä johtaa, ohjata, kannustaa, eriyttää, uudistua, mutta myös suhteellisuudentajua, huumorintajua, jämäkkyyttä ja täsmällisyyttä. Vanhemmat ja ystäväpiiri ovat lenkkejä, joiden toimia emme lyhyellä tähtämellä pysty säätämään. Ajan kuluessa koululainen kasvaa vanhemmaksi, joten opetuksen merkitys näkyy jo tänään. Joukkotiedotus uutisoi naapureistamme eikä sen toimintaan voi välittömästi vaikuttaa; hyvää makua ja uutisointitapaa voitaneen sentään edellyttää. Päättäjien koulutuspoliittinen tahto ilmenee opetussuunnitelmassa, joka ohjelmoi opettajaa ja sitä kautta oppilasta. Piilo-opetussuunnitelma säätää koulun toimintaa omalta osaltaan, samoin koulun taloudelliset ja henkiset resurssit.

Ainoa mitä en vielä ole maininnut on oppikirja. Tutkimukseni käsittelee oppikirjan luonnetta ja asemaa oppimisen ketjussa, jonka monipolvisuus tekee mahdolliseksi nimetä vain yhden ainoan syyn sille, miten kulttuuriorientoitunut kielenopetus onnistuu.

Tutkimus ei ole uusi aluevaltaus, mutta perusteellisin tuntemani kielen oppikirjan sisällönanalyysi. Sen laatua heikentää niukkuus: ymmärryksen, ajan ja rahan. Lähteinä on käytetty monia aikaisempia tutkimuksia, kalenterivuosiin vanhojakin, jos niiden ajattelu on arvioitu vielä ryhdikkääksi. Menettelyssä on pyritty läpinäkyvyyteen. Liiteaineisto on kohtalaisen mittava. Menetelmä on selostettu perusteellisesti, samoin tutkimusprosessin kulku henkilökohtaisine pohdintoineen. Portaittaisen pelkistämisen strategia johtaa osin päällekkäiseen esitystyylisiin. Selostusten perusteella samoin kuin siksi, että materiaali on helposti saatavilla, tutkimus on periaatteessa toistettavissa.

Jäsenen seuraavaksi itsearviointiani joidenkin menetelmäteosten pohjalta. Laadullisten tutkimusten arvioinneissa tuntuu vallitsevan terminologinen hajanaisuus, ehkä suorastaan hämäryys. Uskottavuus saattaa tarkoittaa esimerkiksi sitä, että tutkija varmentaa omien tulkintojensa ja tutkittavien käsitysten vastaavuuden (Eskola & Suoranta 1996, 167).

Eskolan & Suorannan mukaan lukija etsii raportista sellaista, minkä voisi itsekkin allekirjoittaa; joistain raporteista välittyy todellisuuden tuntu, joka kenties on seurausta tutkijan omakohtaisesta kokemuksesta (Eskola & Suoranta 1996, 165). Pidän itseäni sopivana tutkimaan oppikirjaa, koska tunnen kasvatuksen kenttää vanhempana ja opetuksen kenttää – oppilasta, opettajaa, hallintoa ja materiaaleja – ammatin kautta.

Larssonin (1994, 163-189) asettamat laadullisen tutkimuksen laatuksiteerit kohdistuvat tutkimuksen kolmeen tahoon: kokonaisuuteen, tuloksiin ja validiteettiin. Kokonaisuuteen laatu koostuu perspektiivitietoisuudesta, sisäisestä logiikasta ja eettisestä arvosta. Tulosten laatu merkitsee sisällön rikkautta, selkeää rakennetta ja sitä, että tutkimus tuottaa teorialisää. Validiteettikriteerit ovat empiirinen ankkurointi, diskurssikriteeri, heuristinen arvo, johdonmukaisuus ja pragmaattisuus. Larsson muistuttaa siitä, että esitetyt kriteerit ovat vain ehdotuksia, joita ei sellaisenaan voi soveltaa jokaisen tutkimuksen tarkasteluun (Larsson 1994, 187).

Lincolnin ja Guban (1985, 290) mukaan jokaisen laadullisen tutkimuksen tekijän tulisi esittää itselleen neljä kysymystä. Olisi kysyttävä, kuinka voidaan luotettavasti saavuttaa totuudellisia tuloksia (totuusarvo, truth value), kuinka sovellettavia tulokset ovat toiseen asetelmaan tai toiseen ryhmään (sovellettavuus, applicability), kuinka voidaan olla varmoja siitä, että tulokset olisivat samat, jos tutkimus toistettaisiin (pysyvyys, consistency) ja kuinka varmistua siitä, että tulokset johtuvat aineistosta eivät tutkijan motiiveista, intresseistä tai perspektiiveistä (neutraalisuus, neutrality). (Soininen 1995, 123.)

Lincoln & Guba (1985, 294-301) käyttävät kvantitatiiviseen tutkimusotteeseen liittyvän luotettavuuden (validiteetin, reliabiliteetin ja objektiivisuuden) sijasta termiä uskottavuus (trustworthiness), jossa on neljä osatekijää: vastaavuus (credibility), siirrettävyys (transferability), luotettavuus (dependability) ja vahvistettavuus (confirmability). Vastaavuudella tarkoitetaan tutkimuksessa tuotetun rekonstruktion ja todellisuuden yhtäpitävyyttä. Siirrettävyys tarkoittaa yleistettävyyttä: pitävätkö tulokset paikkansa toisessa kuin käsillä olevassa kontekstissa? Vahvistettavuus tarkoittaa tulosten totuudellisuutta ja sovellettavuutta toiseen tutkimusasetelmaan. Luotettavuus on kvantitatiivisen tutkimuksen reliabiliteettia, pysyvyyttä, korvaava termi. (Soininen 1995, 124.)

Soinisen (1995, 122) mukaan objektiivisuudella tarkoitetaan sitä, että löydökset selittyvät tutkittavien ominaisuuksilla ja kontekstilla, eivät tutkijan harhoilla, kiinnostuksen kohteilla, motivaatiolla ja näkökulmilla. Kun laadullisessa tutkimuksessa tutkija on tärkein instrumentti, objektiivisuus vaarantuu. Eri tutkija on eri arvomaailma.

7.1 Tutkimuksen laadukkuuden ja uskottavuuden pohdinta

Laadullisessa tutkimuksessa uskottavuus perustuu paljolti siihen, että lukija voi tutkimusraporttia lukiessaan itse vakuuttua tulkintojen uskottavuudesta. Raportti on rakennettava kuvaavaksi, ja silloin usein liitetään mukaan laaja liiteaineisto (Kaikkonen 1999a, 433-434). Liitteet tulisikin lukea ensin ja verrata niitä oppikirjojen sisältöön. Silloin lukija voisi osin vakuuttua tulkintojen oikeellisuudesta tai kyseenalaistaa ne.

Pelkistelmät ovat varsin yksityiskohtaisia ja arvattavasti raskaslukuisia. Niiden asianmukaisuus – ensinnäkin se, että niihin on onnistuttu siivilöimään kaikki relevantti aines, toiseksi keskittyminen oleelliseen, kolmanneksi pelkistämistyylin inhimillinen horjuvuus – on ongelma. Olisi hyvä jos pelkistäjiä olisi useampia, ja mukana olisi jopa kohdekulttuurin edustaja, kuten Byram (1993) esittää (Durham-Braunschweig -malli). Mutta vaikka asianmukaisuus näin koehenisikin, jouduttaisiin ratkaisemaan, kenen tulkinta on oikea sekä varautumaan kielitaidon, työskentelykulttuurin ja henkilökemian vaikutukseen duon työskentelyssä.

Koska tutkimus ei ole kokonaistutkimus, ei sen tuloksia voida yleistää koskemaan kaikkia ruotsinkirjoja (siirrettävyys). Ei esimerkiksi se, että yhdessä sarjassa pidetään äänilevyjen hintatasoa korkeana, anna oikeutta yleistää väitetä koko materiaaliin, vielä vähemmän kaikkiin ruotsinkirjoihin. Erityisesti on huomattava, että keskikoulusta ja peruskoulun ensimmäisistä aalloista on mukana vain 1-2 sarjaa kustakin, mikä heikentää yleistämisen mahdollisuuksia suuresti, mutta toisaalta suuntaa tutkimusta nykyisyyteen ja tulevaisuuteen. Yleistettävyyttä voidaan kohottaa joko edustavammalla otannalla tai suorittamalla kokonaistutkimus. Tällöin tarvittaisiin ryhmätyötä. Muuten tehtävä olisi mahdottoman laaja.

Olen edellä esittänyt varauksia tutkijan puutteellisen kulttuurintuntemuksen, sukupuolen ja kielen samoin kuin tutkimusmotivaation vaikutuksesta tapaan, jolla aihetta tarkastellaan (luku 5.3). Tällöin on kosketeltu tutkimuksen totuusarvoa ja pysyvyyttä.

Perspektiivitietoisuus edellyttää esiyymmärryksen selventämistä lukijalle, koska se on tulkinnan lähtökohta. Näin lukijaa autetaan ymmärtämään kirjoittajan tapaa tarkastella aihettaan. Perspektiivitietoisuus sivuaa neutraalisuuden vaatimusta. Tässä tutkimuksessa esiyymmärrystä ei ole selostettu kovin yksityiskohtaisesti. Mitään kaavoja sen esittämiseksi ei tosin ole. Kyvyttömyys tarkastella itseä on ominaista ihmiselle, joten kaikkiin kysymyksiin ei ehkä ole osattu vastata kattavasti ja syvällisesti. Koko esiyymmärrystään tutkija tuskin edes tiedostaa (Moilanen 1999, 55).

Tutkimus ei tuonut tullessaan suuria yllätyksiä; tutkijan esiyymmärryksen voidaan katsoa olleen melko osuva. Miksi sitten suunnata resursseja käsillä olevan tutkimuksen kaltaiseen työhön? Olen selostanut motiivejani esipuheessa. Toiseksi, tutkijakoulutus tähtää tutkimustulosten ohella henkilökohtaiseen kasvuun, ja sitä uskon näinä vuosina tapahtuneen.

Sisäinen logiikka edellyttää sopusointua tutkimusongelmien, tietojen keräämisen ja analyysitekniikan välillä. Lähtökohtana oli, että tutkimusongelmat pyritään rajaamaan ja jäsentämään selkeiksi. Katson onnistuneeni siinä tavoitteessa kohtuullisesti.

Vaikka moni oppikirjaa tutkinut on käyttänyt sisällönanalyysia, mitään suoranaista esikuvaa ei tutkimuksella ole. Tutkimus muodostaa tällaisenaan kokonaisuuden, mutta sopusointuisuudesta on tutkijan itsensä vaikea sanoa mitään. Jotkut luvut ovat varmasti informatiivisempia kuin toiset.

Raportin teoriaosa on tutkijan arvio siitä, mitä tietoja lukija tarvitsee taustaksi tutkimusalueen ymmärtämiseksi. Mitään kaiken kattavaa suurta teoriaa sen taustalla ei ole. Olen miettinyt, jääkö teoriaosuus muiden ajatusten tai niiden katkelmien vierassieluiseksi toisteluksi, perinteen vaatimaksi tekniseksi suoritukseksi. Kysymys, onko teoriaosa tarpeeksi monipuolinen kannattelemaan empiiristä tutkimusta, ratkeaa vain lukijan kautta. Mikäli lukija ei olisi tutkimuksen osapuoli, ts. hän ei etsisi ja keksisi raportista korjattavaa, miten tieto voisi korjautua ja kumuloitua?

Sisällön rikkaus tarkoittaa sitä, että kuvausten tulisi olla täyteläisiä. Raportin tulisi sisältää vain olennainen, mutta silti säilyttää vivahteet. Vaatimus on ankara, koska empiirinen materiaali on laajuudeltaan noin 9000 sivua; pelkään paikoitellen ohentaneeni alkuperäistekstiä liiaksi. Käyttämäni kieli ei varmaan aina ole optimaalisen niukkaa. Inhimillinen itseilmaisuus on epämekaanista. Siksi kieltä on viimeisimmillä kirjoittamiskerroilla pyritty yhdenmukaistamaan ja sisältöjä olennaistamaan. Värikkäimpiä ilmaisuja on karsittu.

Sisällön rikkauden vastinparina on sisällön hyvä rakenne. Sisältö on pysyttävä käsittämään nopeasti. Tulosten on oltava selkeitä, olennainen on erotettava epäolennaisesta: tuloksissa on oltava punainen lanka. Näihin vaatimuksiin on pyritty vastaamaan ryhdittämällä kuvausta kulttuuriluokituksen avulla ja portaittaisen pelkistämisen strategialla. Tutkimuksen rakenne on induktiivinen: empiirisen materiaalin yksityiskohtien paljoudesta siirrytään askeleittain kohti periaatteita ja syitä.

Tutkimuksen tarkoitus on rakentaa teoriaa, tuottaa teorialisää. Pyrkimyksenä on tavoittaa yksittäisistä tutkimustuloksista sellainen yleistys, joka mahdollistaa myös muiden kuin juuri käsillä olevassa tutkimuksessa esiintyneiden ilmiöiden tunnistamisen, selittämisen, ymmärtämisen ja ehkä ennakoinnin (Varto 1992, 101). Teoria voi olla teesi, maksiimi, ohje tai tutkimuksessa tematisoitujen laatuksen kuvaus (Varto 1992, 102). Tutkimuksen arvo riippuu siitä, miten tulokset suhteutetaan aikaisempaan tutkimukseen ja mikä vaikutus niillä on teoriaan: vahvistavatko vai kumoavatko ne aikaisempia tuloksia? Tähän kysymykseen palataan tuloksia pohdittaessa kappaleessa 7.4.

Diskurssikriteerillä tarkoitetaan, miten esitetty tulkinta selviytyy verrattaessa vastakkaisiin tulkintoihin; onko väitteissä loogista heikkoutta, vakuuttuuko tiedeyhteisö tulosten hyvyydestä niitä tutkittuaan? Raporttia ei ole läpikäyvästi laadittu toisaalta-toisaalta -tyyliin, vaan siinä on suoraan esitetty tutkijan todennäköisenä pitämä vaihtoehto. Ilmaisua on pyritty lieventämään esimerkiksi käyttämällä sanoja ehkä tai luultavasti: on pyritty tunnistamaan omien

ajatusten hypoteesinluonteisuus. Yksi päätulos, tekijöiden motiivina nähty halu säilyttää lajia tarjoamalla nuorisolle malleja rauhanomaiseen rinnakkaineloon, lienee kiistaton eikä sen arvo vähene siitä, että oppimateriaalien taustalla häivähtää myös kaupallisia intressejä.

Heuristinen arvo tarkoittaa, että raportin on pystyttävä kommunikoimaan lukijan kanssa ja vakuuttamaan hänet. Tuottaako raportti uusia kielikuvia intersubjektiviisen ymmärtämyksen lisäämiseksi? Auttaako raportti lukijaa näkemään jonkin todellisuuden aspektin uudella tavalla? Yhtenä tuloksena on yhteenedonomainen oppikirjan tarkastelu, jonka avulla yksittäinen kirjasarja voitaneen asettaa laajempiin kehyksiin. Kielikuvia pyritään käyttämään hyvän maun rajoissa. Kielikuvien vyöryttäminen niiden itsensä vuoksi ei voi olla tutkimuksen tavoite.

Empiirinen ankkuroituminen tarkoittaa sitä, että todellisuus ja sen tulkinta vastaavat toisiaan; kriteeri on lähellä vastaavuutta ja totuuden korrespondenssteoriaa. Onko tutkimuksessa läsnäoloa siinä arkipäivässä, jota tutkitaan? Tuntuisi yllättävältä jos ei olisi. Tutkimuskohteena on oppivelvollisuuskoulun oppimateriaali, jota sadat tuhannet koululaiset ovat käyttäneet, samoin opettajat, tutkija yhtenä heistä. Tutkimus kohdistuu omaan arkeen. Paikoitellen tutkija pyrkii suhteuttamaan oman ymmärryksensä oppilaan ymmärrykseen. Perspektiivi oppikirjojen sisältöihin ei voi olla kokonaan oppilaan, koska hän ei tunne koko materiaalia, ei fokusoi mielenkiintoaan vain sen kulttuuriainekseen eikä osaa asettaa sitä laajempiin kehyksiin siinä määrin kuin tutkija.

Empiiriseen materiaaliin on valittu kolmen kustantajan teoksia, jotta loppupäätelmät perustuisivat laajalle pohjalle. Faksimileaineistolla pyritään antamaan lukijalle käsitys materiaalista alkuperäisteoksia lukematta. On myönnettävä, että näin onnistutaan korkeintaan esittelemään tutkimusmateriaali lukijalle pintapuolisesti. Syvempi ymmärrys tutkijan rakentaman todellisuuden vastaavuudesta alkuperäisen materiaalin kanssa saavutetaan vain lukemalla kaikki kirjat, ehkä useaan kertaan.

Vastaavuutta voidaan kohentaa triangulaatiolla, ”riippumattomien todisteiden vertailulla”; Miles ja Huberman (1984, 234-235) jakavat käsitteen neljään osaan. Metodologinen triangulaatio tarkoittaa useampien menetelmien käyttöä, teoreettinen ilmiön lähestymistä usean eri teorian suunnasta. Tutkijatriangulaatiossa käytetään useampia tutkijoita, aineistotriangulaatiossa toista aineistoa. Tässä tutkimuksessa triangulaatiota tuskin on käytetty liikaa. Licensiaattityöni ja käsillä olevan tutkimuksen materiaali on osin samaa. Tutkimusaika jakaantui usealle vuodelle, jolloin ”levännyt” materiaali siihen palattaessa tuntui vieraalta, ja sen puutteita oli helpompi havaita itsekkin. Tutkijatriangulaatiota ei ole käytetty, joskin teoriaosassa verrataan joskus usean tutkijan ajattelua. Menetelmätriangulaatioon ei ole ollut mahdollisuuksia.

Johdonmukaisuus edellyttää tulkinnan rakentumista kokonaisuuden ja osan vuorovaikutuksesta. Ymmärrys tukeutuu aluksi esiymmärrykseen. Osien on sovittava kohdalleen kuin palapelissä. Tulkinnat ovat aina puutteellisia, mutta kuinka pitkälle niitä laadittaessa on päästy? Ylitulkintaa on tietoisesti koetettu välttää. Useimmiten ei yritetä nähdä löydösten ilmiön taakse. Silti on

mahdollista, että tutkija on nähnyt materiaalissa sellaista, mitä siinä ei ole – astunut vastaavuuden rajojen ulkopuolelle.

Pragmaattinen kriteeri merkitsee tulosten hyötyä arkitodellisuudessa: mikä on niiden tiedeyhteisön ulkoinen käyttöarvo? Edistävätkö ne rationaalista koulutusta? Koska tutkimuksen tarkoituksena on kehittää koulua, tämä kysymys on tärkeä. Tuloksia voidaan käyttää ensinnäkin opettajankoulutuksessa. Opettajaksi opiskelevien on välttämätöntä pystyä erittelemään tärkeintä työvälinettä, oppikirjaa. Perusopetusta voidaan kulttuuriluokituksen avulla kohdentaa paikkaamaan materiaalissa esiintyviä puutteita ja täydentämään painotuksia. Kenties kulttuuriopetuksen merkityksen esilläpitäminen vaikuttaa opetussuunnitelmien perusteiden laatijoihin ja niihin, jotka lopulta laativat opetussuunnitelmat koulun, ehkä yksilön tasolla. Oppimateriaalin tuottajilla lienee kiinnostusta tämän kaltaiseen tutkimukseen. Sarjoja voidaan verrata keskenään, koska niiden kulttuurinen ydinsisältö on esitetty kompaktissa muodossa. Uskoisin myös ruotsalaisten olevan kiinnostuneita siitä, mitä heidän maastaan opetetaan itänaapurin koululaisille. En aiheen parissa toimiessani ole voinut välttyä huomiolta, että oppikirjojen naapurikuvaa tarkastellaan joukkotiedotuksessa tunteenomaisesti, nimenomaan loukkaantuneesti. Minusta empiirinen materiaali ei anna sellaiseen aihetta.

7.2 Tutkimuseettinen pohdinta

Eettisyyden ongelma yksinkertaistuu, koska sellaisia koehenkilöitä tai instituutioita, joiden anonymiteettiä tulisi suojella, ei ole. Oppikirjat on laadittu kollektiivina eikä yksittäisten kirjoittajien osuutta tuoda julki. Kuvituksen laatijat tosin voitaisiin säännönmukaisesti yksilöidä. Oppikirjan sisältö ei ole tekijöiden kannalta intiimiä tai salassapidettävää – kuinka se voisi ollakaan? (Ks. Soininen 1995, 129-130.)

Olen tietoinen siitä, että oppikirjankustannus on kaupallista toimintaa, mutta useimmat nyt käsitellyt kirjasarjat ovat jo historiaa, joten myyntilukuihin tutkimukseni tuskin vaikuttaa. Yleispätevää paremmuusjärjestystä ei kulttuurikuvan perusteella voisi laatiakaan, ja materiaalin toimivuus riippuu myös opettajasta, ryhmästä ja yksilöstä.

Tutkijan kasvuikäisten parissa tekemä työ heijastuu raporttiin sikäli, että kirjoittajien motivaatiota ei haluta turmella. Tarkasteluote pyrkii asiallisuuteen ja empatiaan. Puutteiden sijasta pyritään puhumaan painotuksista. Muiden tutkijoiden tuloksia arvioitaessa on pyritty oivaltamaan oma noviisiasema. Vaikka oman praktiikan kautta kertynyttä hiljaista tietoa ei voi yleistää liikaa, se antaa sormenpääntuntuman koulutuksen arkeen samoin kuin itsetuntoa, jota tarvitaan näin laajaan tutkimusehtävään lähdeittäessä. Pragmatikkona pyrin arvioimaan ajatusten järkevyyttä ensisijaisesti niiden käytännön toimivuuden perusteella enkä suhteuta niitä tieteellisiin malleihin ja teorioihin.

Kokemattomuutta, tulosten mitättömyyttä ja vääriä ratkaisuja ei ole yritetty kätkeä mahtipontisen kielenkäytön avulla. Toisaalta liiallinen kohtuus vieraskielisten ammattitermien käytössä tekisi tutkimuksen vieraaksi toisille tutkijoille. Uskoakseni väitöskirjan tehtävä ei ole tarjota teennäisiä suomennoksia nykyiselläänkin toimivaan ammattikieleen. Paikoitellen – esimerkiksi sanalle kulttuuri – olisin kaivannut kelpo synonyymejä. Minä-subjektia käytän paljon, koska haluan osoittaa tutkimuksen virheiden alkuperän.

Toivoakseni tulkintani ei vain empiirisen materiaalin sisällöistä, vaan myös toisten tutkijoiden ajattelusta osuvat oikeaan. Mahdolliset väärinkäsitykset johtuvat kokemattomuudesta ja nopeasta työtahdista. Muilta lainattu tieto on pyritty ilmaisemaan. Sen sijaan muilta tutkijoilta saatuja vihjeitä siitä, mitä kolmansien osapuolten tuottamia teoksia voi hyödyntää tätä raporttia kirjoitettaessa, ei ilmaista. Ongelmana on myös, että muistissani saattaa piillä jo 60-luvulta peräisin olevia hajanaisia jäämiä toisten oivalluksista, jolloin lähdemuisti tahattomasti pettää eikä tiedon lähde saa asiaankuuluvaa kunniaa. Muiden tutkimuksissaan esittämä tieto saattaa olla tutkijan itsensäkin ammatti- ja elämäkokemuksensa perusteella löytämää; kaikki oivallukset eivät edellytä ammattimaista tutkijuutta.

Itseplagioinnin vaara (Hirsjärvi 1997a, 29) on todellinen. Suuri osa tutkimusaineistosta on samaa kuin edeltävässä lisensiaattitutkimuksessa. Teoriaosa taas on miltei kokonaan uusi. Tutkimustulokset eivät ole muuttuneet paljon, mutta työn kokonaisuus on toivottavasti vakuuttavampi kuin lisensiaattityössä.

Tutkijan korruptoitumisen riski on pieni. Kustantajat ovat lahjoittaneet tutkimusmateriaalin ilman pienintäkään ongelmaa; vastavuoroisesti he saavat tutkimusraportin. Tutkimus on pääasiassa omarahoitteinen; kallisarvoisinta on ollut ohjaajan, tarkastajien ja kirjoittajan siihen kuluttama aika, jonka käyttäminen tutkijakoulutukseen on merkinnyt luopumista jostain muusta.

Olen pyrkinyt tarkastelemaan eri kustantajien materiaaleja tasapuolisesti. Poliittista tai koulukunnallista värityneisyyttä en toiminnassani tiedosta. Toivon, että tutkimukseni etnosentrinen sävy lievenee, kun yhtenä tutkimusmateriaalin vertailukohtena on omakuva. Pysin olemaan arvioimatta länsinaapurimme kulttuuria; tarkoitukseni on tarkastella omassa kulttuuripiirissäni rakentunutta oppikirjaa.

Esipuheessa totean, että pyrkimys kohentaa kulttuurienvälisen toiminnan kompetenssia on lajia säilyttävä tekijä. Haluan uskoa, että sama koskee suurinta osaa opetuksesta, jota maailmalla annetaan. Tieteen tuloksia ja oppimista voidaan kuitenkin käyttää myös väärin – hävittämään lajia, turmelemaan luontoa, dehumanisoimaan yhteiskuntaa. Ilman kasvatettavan eettistä selkärankaa, kasvatuksen oikeaa suuntaa, josta Pentti Moilasta lainaten kirjoitan kasvattajan työtä pohtiessani, oppimistulokset voivat edistää myös ei-toivottavaa käyttäytymistä. Niinpä kykyä menestyksekkääseen kansainväliseen yhteistyöhön voidaan käyttää edistämään terrorismin ja rikollisuuden tarkoituksia.

Tärkeää ei ole vain, että viestintä toimii ja asenteet ovat suopeat. Tärkeää on yhteistoiminnan tavoitteiden hyväksyttävyyden. Vastuuseeni tämän raportin kirjoittajana kuuluu vaatia, että kaiken oppilaan kompetenssin lisäämisen, eri-

tyisesti nyt kun verkot avaavat eteemme huimaavia mahdollisuuksia tiedonhankintaan ja reaaliaikaiseen viestintään, on kuljettava käsi kädessä määrätietoisen eettisen kasvatuksen kanssa.

7.3 Tutkimusmenetelmän pohdinta

Menetelmä on työläs, koska tarvitaan niin monia lukukertoja. Mittavien aineistojen käsitteleminen on vaikeaa, koska kokonaisuuden hallinta vaatii paljon muistikapasiteettia. Mikäli työmäärä jaetaan usean tutkijan kesken, tarvitaan ääneen lausumattomien menettelysääntöjen kielellistämistä, jotta työskentely olisi yhdenmukaista.

Tutkimusmenettelyn luotettavuuden kohottamiseksi

- vuoroteltiin tulososan ja teoriaosan kirjoittamisessa, jotta väsymyksen mukanaan tuomat ymmärtämis- ja luokitteluvirheet vältettäisiin,
- pyrittiin rakentamaan kulttuuriluokat mahdollisimman erilaisiksi mutta osuviksi,
- palattiin löydösten luokitteluun useassa vaiheessa ja muutettiin sitä tarpeen mukaan ja
- annettiin työn ”levätä”, jotta se saataisiin tuntumaan vieraalta ja sen puutteet olisi helpompi huomata.

Saturaatiopiste (Eskola & Suoranta 1996, 35) saavutettiin aineiston joidenkin piirteiden suhteen nopeasti. Esimerkiksi peruskoulun kirjasarjojen jakautuminen kuuteen osaan selkeni pian, kuten myös kuvituksen runsaus, tekijöiden diplomaattinen asenne kuvattavaansa sekä toimijoiden kaikinpuolinen kunnollisuus ja mallikelpoiset viestintäasenteet. Jo ensimmäisten sarjojen aines osoitti eräitä läpikäyviä kuvauksen piirteitä: ruotsalaisen elämänmuodon länsimaisuuden, aineksen painottumisen väestöön ja maahan, elämäkatsomusten ja historian niukan esittelyn, Ruotsin monikulttuurisuuden, suomenruotsalaisten toimijoiden suuren osuuden, kulttuurien edustajien sujuvan yhteistoiminnan, Ruotsin korkean elintason ja ankaran verotuksen. Vähitellen selkenivät kaupungistuminen ja teollistuminen sekä taiteen rinnastuminen kevyeen musiikkiin ja kirjallisuuteen, joskus kuvataiteeseen. Hej på dig -sarjasta alkaen Ruotsilla on myös nurja puoli. Vi ses tuo mukaan inhon ruotsalaista tuotetta kohtaan (4-99), mutta myös nuorten kokeman rakkauden (4-64). Esimerkkinä ajankuvasta, Bästikseen asti eteneminen toi ensimmäistä kertaa esille avokumppanin (5-30), ja Fritt fram -sarjassa alkaa näyttää siltä, että seksi kuuluu nuorten suhteisiin (7-65). Materiaalin kasvattaminen selvensi oppikirjan roolia vieraan kulttuurin ajankuvana.

Esimerkiksi Linje 7 -kirjaa tutkittaessa huomattiin, että löydökset 6-140, 6-282, 6-283 ja 6-288 olisi pitänyt murentaa hienojakoisemmin kulttuuriluokkiin. Kun esimerkiksi valokuva-aukeamiin kuitenkin sisältyy tavaton määrä tietoa, ei tunnu mahdolliselta jakaa sitä toisensa poissulkeviin alkioihin. Niiden määrä kohoaisi erittäin suureksi, arviolta kymmeneen tuhansiin. Tärkeää tutkimuksen

onnistumiselle on, että Ruotsi-aineksen keskeiset piirteet pystyttäisiin sisällyttämään johdonmukaisesti yhteenvedoihin ja että väitteitä voitaisiin perustella viittaamalla pelkistelmiin.

Kulttuuriluokitusta varten haluttiin laatia systemaattinen, pohjoismaisiin oloihin soveltuva ja lukemisen vaivat palkitseva luokitusrunko, jonka varaan sisällön kuvauksen voisi rakentaa. Riskinä oli kuivakkaan yliorganisoimisen vaara, esimerkiksi miltei tyhjän luokan luominen tai samoja otsikoita uudestaan ja uudestaan vyöryttävä raportointityyli tulososassa. Laadittu luokitus osoittautui riittävän yksityiskohtaiseksi, koska kaikkia alaluokkia ei läheskään aina pystytty täyttämään löydöksillä. Raportin yhteenvedot laadittiin lopulta karkeasti noudattamaan luokitusrunkoa.

Moilanen (1999, 55) mainitsee käsitteen tulkintadialogi, joka tarkoittaa tulkittavan ja tulkitsijan vuoropuhelua. Aineistoa on käsillä olevassa tutkimuksessa tarkasteltu pikemminkin sisäisen monologin kautta. Merkityksenanto on henkilökohtaista. Kuvitteellista dialogia on käyty omakuva-ainesten, esiymmärryksen, aikaisemman tutkimuksen ja teorian kanssa sekä kirjasarjojen kesken.

Miksei tulkintojen oikeellisuudesta varmistauduttu esittämällä ne tekijöille? Tekijöitä on suuri joukko (kaikki eivät enää ole tavoitettavissa) ja dialogin käyminen heidän kanssaan vaatisi aivan eri resursseja kuin mitä nyt on ollut käytössä. Dialogin puuttumisella en halua kyseenalaistaa kirjantekijöiden ymmärrystä, mutta tuhansien sivujen systemaattisen läpikäymisen jälkeen olen saavuttanut uskoa myös omaan taitooni nähdä aineksen merkitykset.

7.4 Tulosten pohdinta

Kaikkiin neljään tutkimusongelmaan löydettiin vastaus. Mittavin tulos on tutkimuksen otsikon mukaisesti materiaalin kuvaileminen. Yhtenä tuloksena on häivähdys mallista, jolla Ruotsi-kuvan aineksia on tarjottu yläasteikäisille oppilaille noin kymmenen viime vuoden aikana.

Kuva-aineokset käsittelevät kulttuurin pintarakennetta: ne keskittyvät nykyaikaan, eivät historiaan tai tulevaisuuteen so. kehityslinjoihin ja syy-yhteyksiin. Siten ne eivät kerro miten ruotsalaisen elämänmuodon nykytilaan on tultu eivätkä juuri valaise kehityksen takana vaikuttavia elämäntilanteellisiä, poliittisia tai taloudellisia rakenteita. Kuvituksen iäkkäät artefaktit, tekstissä sivutut historian tapahtumat ja menneen ajan merkkihenkilöt tarjoavat viitteitä menneisyydestä. Nuoriso antaa viitteitä tulevaisuudesta, joskin utuisesti: se kouluttautuu, harrastaa, on raitista ja viestii.

Kuvitus ei ole kosmetiikkaa, vaan tuo lisää tietoa. Kuvitusta ei aina ole otsoikoitu, mikä pienentää sen informaatioarvoa. Koska kulttuurien suoranaista rinnakkainasettelua esimerkiksi taulukoiden muodossa ei ole, opettajan tehtäväksi jää harkita, miten ainesta tulee täydentää. En pidä itsestäänselvyyttenä, että oppilaat pystyvät itsenäisesti vertailuun tai edes haluavat tehdä sitä. Mate-

riaalissa korostetaan pohjoismaisten kulttuurien samankaltaisuutta (esim. 7-212); numeerinen vertailu tuskin saisi mitään Pohjoismaata näyttämään selvästi muita ”huonommalta”, mutta selventäisi maiden samankaltaisuutta ja erilaisuutta.

Säädösosassa (3.7.3) esitetään yhtenä opetustavoitteena erilaisuuden suvaitseminen. Siirtolaiset ovat saaneet tilansa ruotsinkirjoista. Vammaiset puutuvat niistä miltei täysin. On arvokysymys, mitä tilakompromissin säätelemään oppikirjaan voidaan sisällyttää. Mikä aines kuuluu yleissivistykseen? Käsitelläänkö aihetta jo muissa yhteyksissä riittävästi?

Kappaleessa 4.1 siteerasin Puolimatkan ajatuksia moraalikasvatuksesta. Tutkimieni kirjojen tarjoama moraalikasvatus on implisiittistä: palautetaan löytyneet tavarat, huolehditaan kulkukissoista, lahjoitetaan matkalippu, tarjotaan yösjä, huolehditaan sairastuneesta, tarjotaan ateria. Löytämäni ainesvalikoima todennäköisesti edistää tutkimuksen säädösosassa esiintuotujen muidenkin kuin viestinnällisten tavoitteiden oppimista, esimerkiksi moraalialia.

Suuntaako kirja oppilasta jatkuvaan kouluttautumiseen? Myönteisiä asenteita välittävä ja esteettisesti miellyttävä materiaali ei ainakaan voi estää jatkokoulutukseen hakeutumista. Lopullisen kouluttautumispäätöksen taustalla ovat työ, harrastus tai ulkoiset motivaatiotekijät kuten parempi palkka.

Perustelen oppikirjan dialogia kohtaan osoittamaani mielenkiintoa sillä, että tapa käydä vuoropuhelua kertoo kulttuurin viestintäkäytänteistä. Vaikka olen kritisoinut vuoropuhelujen kieltä, ymmärrän, että mallidialogi kustakin opetettavasta tilanteesta on kuitenkin laadittava, vaikkei sitä ehkä genren perinteen vuoksi voida laatia täysin autenttiseksi. Keskinäisen sinuttelun voidaan ajatella tuovan läheisyyttä ihmissuhteisiin, mutta vastaavasti tulisi tuoda esiin, että kaikkia ei kuitenkaan tule sinutella. Pelkästään sinuteltaessa lienee vaikea tunnistaa etäisyyttä, jota ilman läheisyyttä ei voi olla.

Kulttuurikuvan ainekset esitetään imitatorisesti, kuvailevasti ja jälkibehavioristisesti, eli niitä ei pohdita. Viittauksia ulkopuolisiin tietolähteisiin tai metatekstiä ei käytetä, paitsi tuoreimmissa kirjoissa. Tiedon totuudellisuutta ei voida arvioida ilman rinnakkaistietoa, johon verrata tarjottua ainesta. Oppilaita ei johdateta kulttuuritiedon tuottamiseen, vaan sen omaksumiseen.

Kulttuuriaineksen tarjonta ei jäseny kaunokirjallisen juonen avulla, mutta tapahtumat rakennetaan löyhästi muutaman suomalaisen ja ruotsalaisen keskuhenkilön ympärille. Ruotsalaisten implisiittisen luonnehdinnan perusteella tekijöiden periaatteena tuntuu olevan ”näytä, älä kerro”. Tämä toteutuu esimerkiksi mielikuvitusmatkailuna.

Henkilögalleriaa koostettaessa tekijät tuntuvat suosivan ”tavallisia” nuoria. Sanaa tavallinen on syytä valaista lähemmin. Kukaan ei ole kovin pitkä tai kovin lyhyt, kovin lihava tai kovin laiha. Koulu on päätyö, koska Ruotsissa on oppivelvollisuus (skolplikt); piintyneitä pinnareita ei tuoda esille. Vapaa-aika täyttyy harrastuksista, joista jotkut ovat vähemmän tavallisia – riippuliito, aikido – mutta mikään ei ainoalaatuisen harvinainen. Tavallinen nuori on sosiaalinen eli toimii lajitovereidensa kanssa yhteistyössä. Kevyen musiikin sanoitukset viittaavat jonkinasteiseen elämäntuskaan, mikä lienee tavallista murrosiässä.

Viestinnän ongelmia yhteistyössä ei ole, joten kokemushistorian täytyy olla paljolti samanlainen kuin lajitovereiden. Valtavirran ulkoisten elämänmuotojen edustajia – erakoita, elämäkatsomuksellisia kollektiiveja, huume-yhteisöjä, katulapsia, lapsineroja, terminaalisairauden kiihdyttämiä nuoria – ei henkilögalleriaan kuulu. *Prokrustes-efekti*, joksi kutsun valtavirran mukaisuuden, keskiarvopiirteiden, keskikokoisuuden, keskiluokkaisuuden, ei-sairauden, tavanomaisten harrastusten ja sosiaalisuuden korostumista, tuntuu vaikuttavan henkilökuvauksessa. Voimakkaita kielteisiä tunteita, vihaa, kipua, inhoa tai kauhua ei juurikaan ilmaista. Prokrustes-efektin taustalla lienee halu tarjota samastumiskohteita mahdollisimman monelle lukijalle ja opettaa frekventtiydessään käyttökelpoisia ilmauksia.

Yläasteikäiset yleisopetuksen oppilaat osaavat vaihtelevassa määrin suhteuttaa television sarjafilmejä laajempiin yhteyksiin. Tuskin he esimerkiksi luulevat, että näyttelijät roolissaan esittävät itseään niin kuin dokumenttifilmissä, tai että amerikkalaisen saippuaopperan henkilögalleria olisi edustava näyte amerikkalaisista. Oletukseni mukaan oppilas ymmärtää saman tarkastellessaan oppikirjan henkilögalleriaa. Oppilailla täytyy olla ihmisen olemusta ja naapurimaata koskevia skeemoja jo ennen kouluopetusta. Oppikirjan tarjoaman kulttuuriaineksen kognitiivinen tai affektiivisesti suuntaava vaikutus ei määrää skeeman laatua yksinään, koska muitakin tietolähteitä on, eikä tieto siirry sellaisenaan oppilaaseen. Siten henkilögallerian esittäminen kielteisiä tunteita vaillo olevina puoli-ihmisinä (Risager kappaleessa 3.6) ei välttämättä tarkoita, että oppilaat lopulta skeemoittaisivat heidät puoli-ihmisiksi.

Ruotsi-aines osoittautui paljolti odotusteni mukaiseksi. Se on vuoropuhelun, kertovan tekstin tai runouden muotoon puettua. Kuvitus, tunnetut henkilöt, aidot ympäristöt, runot ja sanoitukset sekä autenttiset tuotemerkit ankkuroivat sisältöä kohdekulttuuriin. Sisällöltään aines on kertomuksia rakentavasta, riidattomasta yhteistyöstä kahden tai useamman kulttuurin edustajien välillä tai tietoisunomaista asiantietoa. Tutkimus yllätti siinä, että harjoituskirjoissa oli enemmän Ruotsi-aineita kuin ennalta osattiin odottaa. Tekijöiden asenne-muutoksia pystyttiin osoittamaan vastoin ennako-oletuksia: keskikoulun aikainen kansankodin ihannoiti muuttuu vähitellen tasavertaiseksi kumppanuudeksi ja Ruotsin nurjat puolet alkavat nousta esille. Pysyviä asennepiirteitä olivat diplomaattisuus ja asiallisuus. Räikeää kritiikkiä ei esitetä koskaan. Neutraali tai myönteinen ainesvalinta vallitsee, mutta vääristelyyn tekijät eivät sorsu. Yllätyksellistä oli paikoittainen ylistävä tyyli.

Tuloksia on vaikea verrata aikaisempiin tuloksiin, koska ymmärtääkseni näin laajaa tutkimusta ei ole muualla tehty eikä kaikenkattavaa oppikirjateoriaa ole luotu. Tulosten voi katsoa tukevan tiedossa olevia toisten suorittamia tutkimuksia kuten myös omaa lisensiaatintutkimusta. Varsinkin Risagerin (1991), Grönholmin (1987) ja Wijk-Anderssonin (1987) päälinjat saavat vahvistusta. Tarjottu kuva on asiallinen ja asiantiedoiltaan jokseenkin virheetön. Tekijöiden suhtautuminen kuvattavaan on myönteistä. Tarjotun kulttuurikuvan kattavuus vaihtelee kirjasarjoittain huomattavasti; kokonaisuutena ottaen se on rikastumassa. Keskeistä on väestön ja matkailukohteiden kuvaus, vähemmän tärkeäksi

jäävät kulttuuripiirin ei-toivottavat ilmiöt, historia, urheilu ja elämänkatsomukset.

Saksalaisten tutkijoiden viihteen analyysistä raportoimaa kulttuurikuvaa vinouttavaa kielteisiin piirteisiin takertumista ei havaittu. Ruotsin rooli suurvaltana ajoittuu usean sadan vuoden taakse eikä maa ole ollut sodassa lähes kahteensataan vuoteen. Rauhattomuuden ajan muistot vieraskuvan osina ovat haalistumassa. Ruotsi-kuva maailmalla painottunee pohjoismaisen demokratiakäsityksen mukaisen mallivaltion suuntaan eikä sen menneisyydestä löydy pahoja ihmisoikeusrikkomuksia, joita vielä satojen vuosien kuluttua pitäisi puida joukkotiedotuksessa.

Ammerin viisijakoon (kappale 3.5.1) jaoteltuina kulttuuriaines esitetään enimmäkseen tyyppittelevänä, imitatorisena sekä normatiivis-dokumentaarisena aineksena. Affirmatiivis-eksklamatorisesta esitystavasta on joitain havaintoja: kotieläiminä asustelevat tarantellat, krokotiilit ja boa-käärmeet. Ongelmasuuntautunut esittämistapa ei selvästikään kuulu ruotsinkirjaan. Kriittis-emansipatorisesta esittämistavasta voidaan esimerkkinä nähdä siirtolaisten ruotsalaisia kohtaan esittämä kritiikki. Meisaloon ym. (3.5.1) verraten aines ei ole kattavaa, mutta ymmärrettävää ja asiatiedoiltaan oikeaa. Pelkkää Kordesin (3.5.1) mainitsemää Landeskunde-ainesta tarjottu tieto ei ole.

Mikään ihmistuote tai tieto ei ole täydellistä. Olen edellä esittänyt lähinnä materiaalissa havaitsemiani puutteita. On myös todettava, että tuoreimmat oppikirjat ovat kommunikatiivisia, pragmaattisia ja informatiivisia. Näin ollen ne tarjoavat lukijalle mahdollisuuden kulttuurienvälisen toiminnan kompetenssin edistämiseen teoriatasolla. Kuitenkin vasta kokemuksellisen oppimisen kautta opittu lujittuu. (Ks. Kaikkonen 2000, 50-51, 54.)

Kaikki tutkitut perusopetuksen oppikirjat ovat – paperisen oppikirjan rajoitukset huomioiden – kulttuuriopetuksen kannalta korkealuokkaisia. Ne tarjoavat keinoja rakentavaan ja rauhanomaiseen kansainväliseen vuorovaikutukseen samoin kuin ihmisten ja eläinten oikeuksien etiikan pohtimiseen. Lukijat kokenevat käsitellyt aihepiirit kiinnostavina (ks. Julkunen, 3.6). Nuoret, yhteistyöhakuiset, iloiset ja rehelliset päähenkilöt tarjoavat rakentavia samastumiskohteita Suomen koululaisille. Autenttisuus ja aineksessa esiintyvät palvelutilanteet ovat hyödyllisiä erityisesti matkailijalle, samoin nähtävyyksien esittely.

Tarjotut yhteistyön mallit ovat aina myönteisiä. Tärkeää on myös, että kirjasarjoissa maailma kehittyy koulutuksen avulla. Puutteena voidaan nähdä taas, että säästösten edellyttämä rauhanomaiseen ristiriitojen selvittelemiseen oppiminen ei kirjasarjojen perusteella ole mahdollista, kun ristiriitoja ei juuri esitetä. Oppikirjan maailma on hyvin jäsentynyt, henkilögalleriasta puuttuvat ”konnat” miltei kokonaan ja ”vastarannan kiisket” täysin. Selviytyjät painottuvat. Tällaisenaan oppikirjan maailma on virtuaalimaailma.

Tarjotut ainekset tuovat sisäistettyinä tietoa luulon tilalle. Ohjatessaan oppilaita kohti rauhanomaista yhteistyötä ainekset lisäävät hyvinvointia ja edistävät lajin säilymistä, tarjoavat mahdollisuuden peilata omaa kulttuuria vierasta vasten ja parantavat siten lastemme itseymmärrystä. (Ks. Kaikkonen 1994, 124.) Tarjotut henkilömallit pitävät kontrollissaan sisäisiä kanssakäymisen esteitään

(stereotypiaa, ennakkoluuloja, rasismia, etnosentrisyyttä), jotka meidän kaikkien tulisi tiedostaa itsessämme.

Kansalaistemme kielteisstereotyypiset käsitykset läntisestä naapuritamme tuskin ovat tutkimistani oppikirjoista peräisin. Päinvastoin, tutkimusmateriaali heijastaa pyrkimystä vastustaa stereotyyppien muodostumista; edellä on tosin viitattu asetelman (ruotsalainen) + (kohtelias, avulias, rakentava, kunnollinen) läpituonkevuuteen. Toisaalta on muistettava, että muutkin kansallisuudet esitetään yhtä myönteisessä valossa.

Nyt läpikäytyjen kirjojen käyttäminen opiskelun tukena todennäköisesti edistää kulttuurienvälisen toiminnan kompetenssia (Kaikkonen 1995, 33), viestinnän tehokkuutta ja sopivuutta sen enemmän, mitä suurempi Ruotsi-aineksen määrä niissä on. Samoin ne helpottavat akkulturaatiota. Koska oppikirjat eivät kata koko tiedon kenttää, on hyvä asia, että kulttuuritietoa saadaan toisiakin kanavia myöten ja että kuva-aineokset päivittyvät ja täydentyvät oppijan elinkaaren eri vaiheissa. Eri opettajien perspektiivit täydentävät toisiaan ja auttavat monipuolistamaan oppilaan Ruotsi-kuvaa. Kodin, muun lähipiirin ja joukkotiedotuksen merkitys on myös suuri; kaikkien näiden tahojen tapaan kohdata vieraus voidaan vähä vähältä vaikuttaa painottamalla miltei kaikkia suomalaisia koskevan perusopetuksen Ruotsi-kuvan aineksia myönteiseen suuntaan.

Oppivelvollisuuttaan suorittaviin kohdistetun, vieraskuva-aineoksen neutraalin tai myönteisiä piirteitä painottavan valinnan kautta toteutuvan manipulaation taustalla voidaan nähdä vuosisataisesta maantieteellisestä, kulttuurisesta ja valtiollisesta yhteydestä kumpuava keskinäinen tuttuus ja luottamus sekä pyrkimys säilyttää molempia osapuolia hyödyttävän rinnakkainelön edellytykset korkealuokkaisina. Oppivelvollisuusikäisiä johdatetaan naapurimaan kulttuurin rauhanomaisen kohtaamisen kautta toteuttamaan kulttuurienvälisen toiminnan kompetenssin edellyttämiä ajattelu- ja toimintamalleja myös kaukaisempien kulttuurien edustajia kohdattaessa. Tällainen vallankäyttö sointuu suomalaiseen elämäntapaan, koska se pyrkii edistämään rauhaa ja hyvinvointia eikä tarkoituksena ole silmitön aineellisen hyödyn tavoittelu, tekijöiden egon pönkittäminen tai kansalaisten aivopeseminen.

7.5 Tutkimuksesta aukenevia näköaloja

7.5.1 Jatkotutkimus

Jatkotutkimuksen kenttään voisi sisällyttää ensinnäkin muista kulttuureista tarjotun kuvan erittelyä ja materiaalien tarjoamien asenteiden pitkittäistutkimusta, esimerkiksi 30-luvulta nykypäivään. Näin vieraskuvaa nostettaisiin tietoisuuteen muutenkin kuin poikkileikkauksena. Kuva-ainesten rinnastaminen historian tapahtumiin lisäisi suomalaisten itseymmärrystä – ajatus joka käsillä olevassa työssä jää suurelta osin kehittymättä, koska tutkija ei ole perehtynyt historiantutkimukseen.

Voitaisiin myös selvittää, onko vieraasta kulttuurista kertovalla oppikirjalla oma etikettinsä, kuten oletan, ja mikä on tyypillistä oppikirjagenrille. Onko oppikirjojen tekijöillä yhteneväiset näkemykset siitä, mikä on soveliasta esittää ja miten esittämisen tulisi tapahtua? Tulokseni viittaavat pätevyysalueellaan siihen, että näin olisi. Tämä tehtävä on tavattoman laaja, ja edellyttää todennäköisesti kirjallisuudentutkijoiden, antropologien ja didaktikkojen ryhmätyötä.

Vielä voitaisiin sisällönanalyttisin keinoin varmistua siitä, että toisissa maissa käytettävien oppimateriaalien tarjoama Suomi-kuva on asiallinen, ajanmukainen ja lähellä omakuvan aineksia. Oma lukunsa olisivatkin sitten oppilaiden vieraskuvien tutkimukset. Voitaisiin laajapohjaisesti selvittää tavallimmat läntistä naapuriamme koskevat stereotyyppit ja ennakkoluulot. Niiden paljastamisen jälkeen opetusta voitaisiin ohjata entistä tehokkaammin esimerkiksi ehkäisemään stereotyyppien muodostumista mahdollisimman varhaisessa koulutuksen vaiheessa.

Koulun arkeen ja oppitunnin kulkuun kohdistuvat tutkimukset kohentavat oppivelvollisuuskoulun toimintaedellytyksiä ja siten pyrkimystä edistää kulttuurien välisen toiminnan kompetenssia. Minua vaivaa, että nyt tutkittujen oppimateriaalien ja koulun arjen kohtaamista ei voitu tutkia, koska tehtävä olisi ollut mahdottoman laaja. Hyvälläkään materiaalilla ei saada tuloksia, jos tunninpidon perusedellytykset – työrauha, tavoitteiden suuntainen työskentely ja oikein oivallettu opettaja-oppilassuhde – eivät toteudu.

Joka tapauksessa koen kulttuurienvälisen toiminnan kompetenssin kohentamiseen tähtäävät toimet oikeansuuntaisena askeleena suomalaisessa koulu maailmassa. Kulttuurienvälisen toiminnan kompetenssi ei ole ihmelääke, joka ratkaisee maailman ongelmat, mutta siihen pyrkiminen tasoittaa ihmiskunnan tietä kohti sodatonta maailmaa.

7.5.2 Yleisiä pohdintoja

Kulttuurienvälisen toiminnan kompetenssin edistämiseksi tulisi valita oppimateriaali, jossa vieras kulttuuriaines on runsasta. Luonteva ratkaisu ainesrunsautteen pyrittäessä tuntuu olevan tapahtumien sijoittaminen Ruotsiin, mutta opetuksen muut tavoitteet huomioiden se ei voi olla yksinomainen ratkaisu. Onhan oppilaiden opittava tuntemaan myös suomenruotsalaista kulttuuria samoin kuin muiden Pohjoismaiden kulttuureita.

Tutkimusmateriaalissani ei ole juurikaan kohtia, joissa kielen huono osaminen tai taustamelu aiheuttaisivat viestintäkatkoksia. Varsinkin vis-à-vis-viestinnässä niitä kuitenkin esiintyy käytännössä. Materiaalissa esitetyt viestintätilanteet ovat mahdollisia, mutta ongelmattomia ja kaaoksettomia. Oppimateriaaleja tulisi kehittää niin, että vuoropuheluja muokattaisiin todenmukaisemmiksi – niissä olisi toistoja, empimistä, yllättäviä käänteitä ja väärinymmärtämissiä (kappale 3.5.2). Oppilaan tulisi saada materiaalista keinot viestittää syntyperäiselle puhekumppanilleen, etteivät yleissivistävässä opetuksessa hankittu kielenhallinta tai kulttuurintuntemus ole välttämättä kovin syviä, vaikka kieltä jos sain määrin osataankin, ja että tämä asettaa vaatimuksia vastapuolen viestinnälle: on puhuttava selkeästi ja riittävän hitaasti yleiskieltä sekä osoitettava tole-

ranssia kulttuuristandardien rikkomista kohtaan. Suomalaisten tulisi samoin oppia havainnoimaan keskustelukumppaniensa suomentaitoa ja mukautumaan sen rajoituksiin.

Oppimateriaalissa on sen kirjallisesta luonteesta johtuen kovin vähän kielenulkoista viestintää (3.5.2) kuten eleitä, ilmeitä, kehonliikkeitä, käsimerkkejä ja tietoa siitä, miten lähelle viestintäkumppania saa tulla. Epätietoisuus kielenulkoisen viestinnän tavoista on sitä suurempi ongelma, mitä etäisemmät kulttuurit kohtaavat. Luonnonmenetelmä – sukeltaminen vieraaseen kulttuuriin – on toiminnallinen, mutta kallis ja hidas. Oppikirjojen täydentäminen autenttisilla liikkuvan kuvan tallenteilla saattaa olla ratkaisu kielenulkoisen viestinnän niukkuuteen.

Televisio-ohjelmien kuten sarjafilmiä käyttö opetuksen apuna hyödyttäne lähinnä lingvististä oppimista. Ohjelmien sisältö luodaan taiteen, raa'an kaupallisuuden ja viihteen ehtojen vallitessa. Se on aina dramatisoitua, puhtaaksiviljeltyä, kärjistettyä, ajankulultaan vääristynyttä ja motivoi katsojaa peptoksella, väkivallalla, seksillä, karkealla parodialla, taikauskolla – motiiveilla, joita oppikirjoista ei hevin löydy. Viihteen aihepiirit eivät riitä kattamaan yleisivistävän opetuksen tarpeita. Puheen ymmärtämisen kannalta dubbaaminen on karhunpalvelus oppilaalle.

Laulujen käyttökelpoisuutta voidaan lisätä melodianuoteilla, kitarasoinnuilla ja äänitteeseen sisällytetyllä karaokesäestyksellä, karttojen kompassiruusulla ja mittakaavalla. Runojen ja sanoitusten irrallisuus vähenisi, jos tekijöitä esiteltäisiin ja heistä liitettäisiin valokuva mukaan.

Oppikirjan koekäyttö ennen lopullista valintapäätöstä ei ole kovinkaan hedelmällinen toimenpide-ehdotus. Käytännössä koekäyttöä on vaikea toteuttaa. Kerran aloitettua kirjaa ei voi palauttaa, vaan hankintakustannukset jäävät kunnan tappioksi. Sarjan kaikki osat eivät valmistu samaan aikaan, joten kokeilun pitäisi kestää kolme vuotta. Eri kirjat toimivat eri lailla eri ryhmien kanssa. Kaikesta tästä seuraa, että opettajan on pakko luottaa intuitioon kirjaa valittaessa.

Annettujen tilastolukujen vertaileminen esimerkiksi Suomeen ja sitä kautta niiden ymmärtäminen tulee mahdolliseksi, kun vastaavat tiedot kotimaasta annetaan. Pohjoismaita keskenään vertailevassa esittämistavassa tuskin on nähtävissä vaarallista etnosentrismia, koska mikään Pohjoismaa ei ole selvästi toista ”parempi”.

Esimerkiksi historiaa tutkimani oppikirjat esittelivät vain vähän. Mikään ei estäisi laatimasta kuullun- tai luetunymmärtämisen tehtäviä nyt vähemmän painotetuilta alueilta. Näin ruotsi integroituisi tehokkaammin muiden aineiden opetukseen.

Oppimateriaalien tarjoaman kulttuurikuvan täydentäjinä voidaan ensisijaisesti nähdä opettajat. Kulttuurikursseille osallistuminen ja opettajavaihtomaiden välillä helpottaisivat empiiristä lähestymistapaa valittaessa täydentäviä sisältöjä. Kulttuurikurssit tulisi verotuskäytännössä saada yksiselitteisesti tu-lonhankintakuluiksi.

Konstruktivistinen oppimiskäsitys edellyttää opetuksen yksilöllistämistä ja oppilaan kokemusmaailman rikastuttamista. Näiden tavoitteiden kannalta tietotekniikka on suurelta osalta vielä löytämätön voimavara. Toki kouluissamme hyödynnetään internettiä, sähköpostia ja reaaliaikaisia keskustelupalstoja, mutta paperikirjan matala tallennuskapasiteetti kaventaa mahdollisuuksia kulttuurin riainesten tarjoamiseen ja vaikeuttaa eriyttämistä.

Kun oppilaita ei voida kokoaikaisesti upottaa autenttiseen ympäristöön kieltä oppimaan, AV-materiaalia ja esimerkiksi oppilasvaihtoa tarvitaan paljon. Edelleen, oppimisaktiviteetteja sisältävien kulttuurioppaiden tuottamista opettajan avuksi tulisi lisätä. On myös monin tavoin hyödyllistä, jos oppilaat saadaan seuraamaan joukkotiedotusta ja siten päivittämään omia tietojaan naapurikulttuurista.

Vuonna 2003 roolipelit ja tietokonepelit tuntuvat olevan nuorison suosiossa. Täysimittaisen roolipelin mahdollisuus ainejakoista opetussuunnitelmaa noudattavassa koulussa ei liene kovin hyvä esimerkiksi rekvisiitan hankkimisen vaikeuksien takia.

Edellä on viitattu mahdollisuuteen laatia digitaalitekniikkaa käyttäen paperikirjaa kattavampia, kompakteja oppimateriaaleja. Vielä yhtenä mahdollisuutena välittää kulttuuritietoa nykyaikaisella tekniikalla ja oppilasta puhuttelevasti nousee esiin ajatus laatia kolmiulotteinen, stereofoninen, interaktiivinen tietokonesimulaatio, jossa peruskouluikäinen seikkailisi kohdekulttuurissa, kulttuurienvälisen toiminnan kompetenssin kehittämisen kannalta tarpeeksi monimutkaisessa ympäristössä. Tällainen kulttuurisimulaatio johdattaisi oppilaan pseudoautenttisiin toimintaympäristöihin luokkahuoneen sisällä, vaarattomasti. Ohjelma tulisi suunnitella niin, että toista ei voisi vahingoittaa. Sen laatimisessa tulisi eettisyyden – kuten perusopetustavoitteiden suuntaisten motivoimiskeinojen – lisäksi huomioida edellä esitetyt opetusmallien vaatimukset (esimerkiksi Meisalo, 3.5.1) ja rajoitukset.

Olisi tekijöiden valinta, missä määrin interaktiivinen simulaatio pyrkisi opettamaan lisää kohdekielen sanastoa ja uusia rakenteita; luonnollisesti sen ainakin täytyisi kerrata jo opittua ja siinä täytyisi olla eri vaikeusasteita. Kohdekulttuurin simuloituja ympäristöjä tarvittaisiin useita. Toiminnassa tulisi olla sama arvaamattomuuden komponentti kuin jokaisen meidän arkipäivässä. Voittaisiin laatia monta vastausta jokaiseen oppilaan pelihahmoille esittämään kysymykseen; niistä ainakin yksi olisi tilanteen etenemisen kannalta epälooginen. Lisäksi peliin tarvittaisiin sattumatekijä, joka esimerkiksi yllättäen toimittaisi oppilaan matkatavarat toiselle puolen maapalloa. Toimintaympäristöjen välille tulisi laatia siirtymisreitit nykyajan kulkuneuvoja käyttäen, lippujonoineen ja murretta puhuvine palvelushenkilöineen.

Liikettä ja tilankäyttöä voitaisiin havainnollistaa paljon paremmin kuin valokuvassa. Opetusta olisi helppo eriyttää; eriyttämisen vaatimus korostunee entisestään seuraavissa opetussuunnitelmien perusteissa. Todennäköisesti tietokoneen käyttö motivoisi oppilasta ja tuottaisi oheisoppimista. Simulaation pelinluonteisuus näkyisi esimerkiksi siinä, että oppilas saisi menestymisestään

kulttuuriseikkailussa välitöntä palautetta, joko myönteistä tai työskentelyn vielä muokkaamista kaipaavia osatekijöitä erittelevää.

Ongelmaksi nousee panos-tuotos -suhde. On kyseenalaista, uskoisivatko kustannusyrietykset varsinkin pienellä kulttuurialueella saavansa riittävästi katetta, että näin mittavaa kulttuuripeliä voitaisiin joskus alkaa rakentaa. Pienimuotoista ohjelmointia on Meisalon ym. mukaan (2000, 164-165) jo harrastettukin oppilastyönä. WSOY on julkaissut englannin kielen CD:n, joka tarjoaa oppilaille mahdollisuuden haastatella ihmisiä Cambridgen kaduilla kahdestatoista teemasta, ja Shakespearen näytelmien aihepiiristä on tuotettu keinotekoisia oppimisympäristöjä, mm. Macbeth-karaoke (Lehtiö 1998, 210, Singon ja Lehtisen muokkaamana). Toinen suuri ongelma on, ettei puheen tunnistaminen vielä ole kovin kehittynyttä. Vastaaminen valikosta ei ole luontevaa, vaan viestinnän tulisi olla valtaosaltaan suullista.

Oppilaiden identiteettiä tulisi kehittää ensinnäkin selvittämällä heille, miksi he opiskelevat – millainen on aikuisen arki ja mitä siihen varttuminen edellyttää jo tältä päivältä – sekä kuinka mainiot edellytykset suomalaisnuorilla on kehittyä koulutuksen avulla. Kieltenoppimisen keinovalikoima ei koskaan ole ollut niin laaja kuin nyt. Koululaisille pitäisi perustella kouriintuntuvasti, miksi kulttuurikysymykset ovat niin tärkeitä. Sisäinen motivaatio kohentuu, jos oppilaat kokevat työn iloa. Toiset saattavat motivoitua ulkoisestakin palkitsemisesta; aikuisen maailmassa kielitaito pitäisi selkeämmin määritellä yhdeksi palkkauksen perusteeksi.

Kulttuurienvälisessä oppimisessä lingvistinen kielenhallinta ja kulttuurin saavutusten tunteminen ovat vain yksi aspekti. Oppikirjaan voidaan aivan hyvin liittää kuvatallenteiden lisäksi suoranaisia selosteita siitä, minkälainen kielenulkoinen viestintä vieraassa kulttuurissa on sopivaa ja minkälaisia kulttuurin standardit ovat (ks. Aaltola, Harjula, Lagus & Ruuskanen 1993, 152-154; Mikluha 1998, 132-137). Oppimisstrategioita tulisi myös valaista, koska yksi perusopetuksen tärkeimmistä tavoitteista on oppimaan oppiminen.

SUMMARY

The aim of this study is to bring into awareness the quality of the manipulation which Finnish school youth has been subjected to through their Swedish language textbooks in order to develop their mental schemata of Sweden and its inhabitants. In this way the manipulation can be controlled and further developed in order to maintain optimal peace between the two cultures and to keep racism, stereotypical thinking, prejudice and ethnocentrism under control.

The research task was divided into four research problems:

1. What means do the textbooks use to tell about Sweden and its people?
2. What information related to Sweden can be found in the textbooks?
3. What are the attitudes of the writers towards the culture they deal with?
4. Why is Swedish culture described?

The research material consisted of 40 middle or comprehensive school textbooks (a total of 9069 pages) printed in Finland between 1961 and 2002. The research method was qualitative content analysis based on the strategy of gradual reduction. The findings at symbolic level (stories and illustrations) were ordered according to an 11-class culture classification and summarized to obtain a mental representation of the culture. This representation was compared, for example, with the contents of some self-images held by the Swedes. The books originating from different decades were brought in a dialogue.

The main results show how the cultural content gradually increases and becomes more authentic. In most cases the information is scattered throughout the books. There are more illustrations – especially photos – and pragmatic minialogues in the comprehensive school textbooks than in those used in the middle school. This is due to advances in reproduction techniques, renewed state directives which from 1970 on emphasize the importance of presenting foreign culture, and commercial interests. In comprehensive school, the unreserved admiration for Swedish culture changes to an equal partnership. Important issues are fruitful co-operation between Finnish and Swedish youth and the presentation of urban life; the Swedish countryside is not presented equally carefully. Sweden is a western democracy, an industrialized welfare state with a considerable amount of immigrants, most of them Finns. There are no conflicts between Swedes and Finns. Most Swedes – and Finns, too – are hardworking, honest and easy to communicate with. Practically none of the persons is contrary or aggressive. The author proposes "the Procrustes effect" (a tendency to choose main stream people as persons in the textbooks) as a factor which reduces the representation of the culture.

The textbooks are in harmony with the contents of Swedish self-images. Most of the facts are correct, but there are some misprints. In accordance with the aims of the Finnish comprehensive school, the textbooks present models of

peaceful communication and co-existence between cultures and help in taking the first step towards mutual understanding between people differing in appearance and in speech.

LÄHTEET

Tutkimusmateriaali

- Anttila, T., Bulut, S., Ekelund, K., Kristiansen, I. & Nupponen, M. 2000. Kom med! Arbetsbok 2. Porvoo: WSOY. Lyhennetään KM 2 hk.
- Anttila, T., Ekelund, K., Harjanne, P., Heino, A. & Nupponen, M. 2000. Kom med! Arbetsbok 3. Porvoo: WSOY. Lyhennetään KM 3 hk.
- Boström, S., Heikka, P., Linna-Aro, M. & Ranki, S. 1989. Vi ses! 7. Helsinki: Kirjayhtymä. Lyhennetään VS 7.
- Boström, S., Heikka, P., Linna-Aro, M. & Saanila, S. 1991. Vi ses! 8. Helsinki: Kirjayhtymä. Lyhennetään VS 8.
- Boström, S., Heikka, P., Linna-Aro, M. & Saanila, S. 1992. Vi ses! 9. Helsinki: Kirjayhtymä. Lyhennetään VS 9.
- Bulut, S., Ekelund, K., Kristiansen, I., Lindqvist, T.-E. & Nupponen, M. 2000. Kom med! Textbok 2. Porvoo: WSOY. Lyhennetään KM 2.
- Bulut, S., Harjanne, P., Heino, A., Kristiansen, I. & Nupponen, M. 1999. Kom med! Textbok 1. Porvoo: WSOY. Lyhennetään KM 1.
- Bulut, S., Harjanne, P., Heino, A., Kristiansen, I. & Nupponen, M. 1999. Kom med! Arbetsbok 1. Porvoo: WSOY. Lyhennetään KM 1 hk.
- Ekelund, K., Harjanne, P., Heino, A. & Nupponen, M. 2000. Kom med! Textbok 3. Porvoo: WSOY. Lyhennetään KM 3.
- Eriksson, I., Johansson, M., Jääskeläinen, A., Lehtihalmes, L., Probst, I., & Rauta, M. 1991/4. painos 1994. Linje 7 textbok. Porvoo: WSOY. Lyhennetään LI 7.
- Eriksson, I., Johansson, M., Jääskeläinen, A., Lehtihalmes, L., Probst, I. & Rauta, M. 1991/1.-6. painos 1996. Linje 7 arbetsbok. Porvoo: WSOY. Lyhennetään LI 7 hk.
- Eriksson, I., Jääskeläinen, A., Lehtihalmes, L. & Probst, I. 1992/1.-3. painos 1996. Linje 8 textbok. Porvoo: WSOY. Lyhennetään LI 8.
- Eriksson, I., Jääskeläinen, A., Lehtihalmes, L., Probst, I. & Viljanen, K. 1993/1.-4. painos 1996. Linje 8 arbetsbok. Porvoo: WSOY. Lyhennetään LI 8 hk.
- Ihalainen, K., Isoaho, J., Julkunen, P., Suontila K. & Tiainen, L. 1999/ 1.-3. painos 2001. Fritt fram. Textbok 1. Helsinki: Otava. Lyhennetään FF 1.
- Ihalainen, K., Isoaho, J., Julkunen, P., Suontila, K. & Tiainen, L. 1999/ 1.-3. painos 2001. Fritt fram. Studiebok 1. Helsinki: Otava. Lyhennetään FF1 hk.
- Ihalainen, K., Tiainen, L. & Törmänen, M. 2001/ 1. painos 2002. Fritt fram. Textbok 3. Helsinki: Otava. Lyhennetään FF 3.
- Ihalainen, K., Tiainen, L. & Törmänen, M. 2001/1. painos 2002. Fritt fram. Studiebok 3. Helsinki: Otava. Lyhennetään FF 3 hk.
- Ihalainen, K., Tiainen, L., Törmänen, M., Kolu, U. & Isoaho, J. 2000. Fritt fram. Textbok 2. Helsinki: Otava. Lyhennetään FF 2.
- Ihalainen, K., Tiainen, L., Törmänen, M., Kolu, U. & Isoaho, J. 2000 / 1. painos 2001. Fritt fram. Studiebok 2. Helsinki: Otava. Lyhennetään FF 2 hk.

- Jacobson, E. & Fröberg, H. n.d./ 9. painos 1963. Ruotsin kielen alkeiskirja 2. Porvoo: WSOY. Lyhennetään RAK 2.
- Jacobson, E. & Fröberg, H. n.d./1961. Ruotsin kielen alkeiskirja 1. Porvoo: WSOY. Lyhennetään RAK 1.
- Jääskeläinen, A., Lehtihalmes, L., Nordgren, A., Probst, I., Westerlund, T. & Viljanen, K. 1994/ 2. painos 1995. Linje 9 textbok. Porvoo: WSOY. Lyhennetään LI 9.
- Jääskeläinen, A., Lehtihalmes, L., Nordgren, A., Probst, I., Westerlund, T. & Viljanen, K. 1994/ 2. painos 1995. Linje 9 arbetsbok. Porvoo: WSOY. Lyhennetään LI 9 hk.
- Kinnunen, S., Koskinen, L., Oja, A., Ros, G., Turpeinen, K. & Törnroos, B. 1993/ 1.-4. painos 1996. Bästis 1-2 textbok. Helsinki: Otava. Lyhennetään BÄ 1-2.
- Kinnunen, S., Koskinen, L., Oja, A., Ros, G., Turpeinen, K. & Törnroos, B. 1992/1.-4. painos 1996. Bästis 2 studiebok. Helsinki: Otava. Lyhennetään BÄ 2 hk.
- Kinnunen, S., Koskinen, L., Oja, A., Ros, G., Turpeinen, K. & Törnroos, B. 1993/1.-3. painos 1995. Bästis 3 textbok. Helsinki: Otava. Lyhennetään BÄ 3.
- Kinnunen, S., Koskinen, L., Oja, A., Turpeinen, K. & Törnroos, B. 1990/1.-5. painos 1995. Bästis 1 studiebok. Helsinki: Otava. Lyhennetään BÄ 1 hk.
- Kinnunen, S., Koskinen, L., Oja, A., Turpeinen, K. & Törnroos, B. 1993/1.-4. painos 1996. Bästis 3 studiebok. Helsinki: Otava. Lyhennetään BÄ 3 hk.
- Koiranen, K., Kuhlman T., Niemi R. & Paavola, A. 1984/7. painos 1986. Hej på dig 7 arbetsbok. Porvoo: WSOY. Lyhennetään HPD 7 hk.
- Koiranen, K., Kuhlman, T., Niemi R. & Paavola, A. 1984/6. painos 1984. Hej på dig 8 textbok. Porvoo: WSOY. Lyhennetään HPD 8.
- Koiranen, K., Kuhlman, T., Niemi, R. & Paavola, A. 1983/6. painos 1986. Hej på dig 7 textbok. Porvoo: WSOY. Lyhennetään HPD 7.
- Koiranen, K., Kuhlman, T., Niemi, R. & Paavola, A. 1984/8. painos 1987. Hej på dig 8 arbetsbok. Porvoo: WSOY. Lyhennetään HPD 8 hk.
- Koiranen, K., Kuhlman, T., Niemi, R. & Paavola, A. 1986/7. painos 1986. Hej på dig 9 textbok. Porvoo: WSOY. Lyhennetään HPD 9.
- Koiranen, K., Kuhlman, T., Niemi, R. & Paavola, A. 1986/8. painos 1987. Hej på dig 9 arbetsbok. Porvoo: WSOY. Lyhennetään HPD 9 hk.
- Liljeström, U., Rauta, M., Sjögren, V.-A. & Varhee, T. 1983/5. painos 1987. Nya vindar 7 arbetsbok. Porvoo: WSOY. Lyhennetään NV 7 hk.
- Liljeström, U., Rauta, M., Sjögren, V.-A. & Varhee, T. 1985/4. painos 1988. Nya vindar 8 textbok. Porvoo: WSOY. Lyhennetään NV 8.
- Liljeström, U., Rauta, M., Sjögren, V.-A. & Varhee, T. 1986/4. painos 1988. Nya vindar 9 textbok. Porvoo: WSOY. Lyhennetään NV 9.
- Liljeström, U., Rauta, M., Sjögren, V.-A. & Varhee, T. n.d./5. painos 1986. Nya vindar 7 textbok. Porvoo: WSOY. Lyhennetään NV 7.
- Liljeström, U., Rauta, M., Sjögren, V.-A., Varhee, T., Jokiniemi, M.-L. & Kaarna, A. 1985/4. painos 1988. Nya vindar 8 arbetsbok. Porvoo: WSOY. Lyhennetään NV 8 hk.

Liljeström, U., Rauta, M., Sjögren, V.-A., Varhee, T., Jokiniemi, M.-L. & Kaarna, A. 1986/4. painos 1989. Nya vindrar 9 arbetsbok. Porvoo: WSOY. Lyhenne-tään NV 9 hk.

Lähdekirjallisuus

- Aaltola, J. 1994. Eräitä tieteenteorian peruskysymyksiä ihmistutkimuksen näkökulmasta. (2. painos) Tutkimuksia 4/1992. Kokkola: Jyväskylän yliopisto, Chydenius-instituutti.
- Aaltola, K., Harjula, J., Lagus, M. & Ruuskanen, J. 1993. Kulttuureja ja käyttäytymistä – 90 maata suomalaissilmin. (2. painos) Fintra-julkaisu nro 77.
- Ager, D. 1999. Identity, Insecurity and Image: France and Language. Clevedon: Multilingual Matters.
- Ahola, S. 1992. Ennen koulukirja kesti vuosisatoja, kohta sellaiseksi kelpaa pamfletti. Helsingin Sanomat 13.5.1992.
- Alanen, K. 2000: Ruotsin kielen lukion oppikirjat kulttuurienvälisen viestinnän näkökulmasta. Teoksessa P. Kalaja ja L. Nieminen (toim.): Kielikoulussa – kieli koulussa. AFinLA:n vuosikirja 2000/N:o 58. Jyväskylän yliopistopaino 2000, 187-204.
- Alitolppa-Niitamo, A. 1992. Kun kulttuurit kohtaavat. Matkaopas maahanmuuttajien kohtaamiseen ja kulttuurien väliseen vuorovaikutukseen. Helsinki: Otava.
- Ammer, R. 1994. Das Deutschlandbild in den Lehrwerken für Deutsch als Fremdsprache. Teoksessa B. Kast & G. Neuner (Hrsg.): Zur Analyse, Begutachtung und Entwicklung von Lehrwerken für den fremdsprachlichen Deutschunterricht. Berlin und München: Langenscheidt, 31-42.
- Arnstberg, K.-O. 1989. Svenskhet. Den kulturförnekande kulturen. Malmö: Graphic systems.
- Barbosa da Silva, A. & Wahlberg, V. 1994. Vetenskapsteoretisk grund för kvalitativ metod. Teoksessa Starrin, B. & Svensson, P.-G. (red.): Kvalitativ metod och vetenskapsteori. Lund: Studentlitteratur, 41- 70.
- Bauman, Z. 1997. Sosiologinen ajattelu. Suomentaja Jyrki Vainonen. Tampere: Vastapaino (Alkuteos julk. 1990).
- Borrelli, M. 1991. Intercultural Pedagogy: Foundations and Principles. Teoksessa D. Buttjes & M. Byram: Mediating Languages and Cultures: Towards an Intercultural Theory of Foreign Language Education. Philadelphia: Multilingual Matters, 275-286
- Bredella, L., Gast, W. & Quandt, S. 1994. Deutschlandbilder im amerikanischen Fernsehen. Inhalte – Formen - Funktionen. Giessener Beiträge zur Fremdsprachendidaktik. Tübingen: Gunter Narr.
- Broady, D. 1981. Den dolda läroplanen. Stockholm: Symposion bokförlag.
- Brookfield, S. 1995. Tiedotusvälineiden vaikutus oppimisperspektiiveihin. Teoksessa J. Mezirow and Associates: Uudistuva oppiminen. Kriittinen reflektio aikuiskoulutuksessa. Suomentaja Leevi Lehto. Helsingin yliopiston

- Lahden tutkimus- ja koulutuskeskuksen oppimateriaaleja 23, 257-270 (Alkuteos julk. 1990).
- Byram, M. 1993. Criteria for Textbook Evaluation. Teoksessa M. Byram (ed.): Germany. Its representation in Textbooks for Teaching German in Great Britain. Studien zur internationalen Schulbuchforschung. Schriftenreihe des Georg-Eckert-Instituts. Band 74. Frankfurt/Main: Moritz Diesterweg, 31-40.
- Byram, M. 1997. Teaching and Assessing Intercultural Communicative Competence. Clevedon: Multilingual Matters.
- Byram, M., Nichols, A. & Stevens, D. 2001. Developing Intercultural Competence in Practice. Clevedon: Multilingual Matters.
- Carbaugh, D. 1993. Cultural Pragmatics and Intercultural Competence. Teoksessa L. Löfman, L. Kurki-Suonio, S. Pellinen & J. Lehtonen (toim.): The Competent Intercultural Communicator. AFinLA:n vuosikirja 1993. Tampere: Suomen soveltavan kielitieteen yhdistyksen julkaisuja, 117-129.
- Castrèn, M. J. 1988. Mikä on oppikirjan asema opetuksessa ja millainen sen tulisi olla? Teoksessa Finlandsbildens i nordiska läroböcker. Nordisk konferens, Hanaholmens kulturcentrum 1988. Helsinki: Pohjola-Norden, 33-38.
- Colding, K. 1988. Norgesbildet i finske skolebøker. Teoksessa Grannspråksseminarium (danska och norska). Seminarierapport nr 23. Helsingfors: Nordiska språk- och informationscentret, 20-29.
- Crompton, R. 1999. Restructuring Gender Relations and Employment. The Decline of the Male Breadwinner. Oxford: University Press.
- Csikszentmihalyi, M. 1990. Flow – The Psychology of Optimal Experience. New York: Harper & Row.
- Derry, T. K. 1979. A History of Scandinavia. Norway, Sweden, Denmark, Finland & Iceland. MINNEAPOLIS: University of Minnesota Press.
- Dilthey, W. 1979. Der Aufbau der geschichtlichen Welt in den Geisteswissenschaften. (7. muuttamaton painos) Stuttgart: B. G. Teubner.
- Dilthey, W. 1986. Pädagogik. Geschichte und Grundlinien des Systems. (4. muuttamaton painos) Stuttgart: B. G. Teubner.
- Dufva, H. 1993. Tiedätkö? Tajuatko? Oivallatko? Matkoja kielen ja kulttuurin sisään. Teoksessa L. Löfman, L. Kurki-Suonio, S. Pellinen & J. Lehtonen (toim.): The Competent Intercultural Communicator. AFinLA:n vuosikirja 1993. Tampere: Suomen soveltavan kielitieteen yhdistyksen julkaisuja, 11-27.
- Ekholm, E., Hovi I., Lång K., Repo, A. & Silvonen, T. 1989. Kirja 2000. Helsinki: Gaudeamus.
- Ekwall, A. & Karlsson, S. 1999. Mötet. En bok om kulturskillnader. Vasa: Storkamp Media.
- Elsinen, R. 2000. Kielitaito – väylä Suomen ulkopuoliseen maailmaan. Joensuun yliopisto. Kasvatustieteellisiä julkaisuja N:o 62.
- Entwistle, N. & Ramsden, P. 1983. Understanding Student Learning. Beckenham, Kent: Croom Helm.

- Erholm, E. 1986. Johdatus viestintään. Oppimateriaaleja 3. Helsingin yliopisto, Lahden tutkimus- ja koulutuskeskus.
- Eskola, J. & Suoranta, J. 1996. Johdatus laadulliseen tutkimukseen. Lapin yliopiston kasvatustieteellisiä julkaisuja C 13. Rovaniemi: Lapin yliopisto.
- Finlandsbilden i nordiska läroböcker. Nordisk konferens, Hanaholmens kulturcentrum 1988. Helsinki: Pohjola-Norden.
- Fefilowa, A. 1995. Nonverbale Impulse in der didaktischen Kommunikation. Teoksessa L. Bredella (Hrsg.): Verstehen und Verständigung durch Sprachenlernen. BFF Beiträge für Fremdsprachenforschung. Band 3. Bochum: Brockmeyer, 399-404.
- Fornäs, J. 1998. Kulttuuriteoria. Myöhäismodernin ulottuvuuksia. Suomentajat Mikko Lehtonen, Kaarina Hazard, Virpi Blom ja Juha Herkman. Tampere: Vastapaino (Alkuteos julk. 1995).
- Frederiksen, D. 2002. Mooren laki. Tieteen kuvalehti 03/2002.
<http://www.tieteenkuvalehti.com/200203/7597.asp>.
- Fritzsche, K. P. 1993. Multiperspektivität – eine Strategie gegen Dogmatismus und Vorurteile. Teoksessa M. Byram (ed.): Germany. Its representation in Textbooks for Teaching German in Great Britain. Studien zur internationalen Schulbuchforschung. Schriftenreihe des Georg-Eckert-Instituts. Band 74. Frankfurt/Main: Moritz Diesterweg, 55-61.
- Gast, W. 1994a. "Typische Deutsche" im amerikanischen Fernsehen. Teoksessa L. Bredella, W. Gast & S. Quandt: Deutschlandbilder im amerikanischen Fernsehen. Inhalte – Formen - Funktionen. Giessener Beiträge zur Fremdsprachendidaktik. Tübingen: Gunter Narr, 11-39.
- Gast, W. 1994b. Das Deutschlandbild im amerikanischen Fernsehen: Zahlen, Strukturen, Methoden. Teoksessa L. Bredella, W. Gast & S. Quandt: Deutschlandbilder im amerikanischen Fernsehen. Inhalte – Formen - Funktionen. Giessener Beiträge zur Fremdsprachendidaktik. Tübingen: Gunter Narr, 253-275.
- Gaunt, D. & Löfgren, O. 1984. Myter om svensken. Stockholm: Liber.
- Grundskola. Information 9.4.2002. Skolverket.
<http://www3.skolverket.se/ki/SV/0102/sf/11/info.html>
- Grönholm, M.-B. 1987. Vilken bild av Norden får finska elever via läroböckerna i svenska som främmande språk? Seminarierapport NR 22. Helsingfors: Nordiska språk- och informationscentret, 14-16.
- Gymnasium. Information 21.1.2002. Skolverket.
<http://utvag.skolverket.se/gysk.htm>
- Haarmann, H. 1993. Die Sprachenwelt Europas. Geschichte und Zukunft der Sprachnationen zwischen Atlantik und Ural. Frankfurt/New York: Campus.
- Hadenius, S., Molin, B. & Wieslander, H. 1988. Sverige efter 1900. En modern politisk historia. (11. painos). Stockholm: Bonniers. (Alkuteos julk. 1967).
- Hall, S. 1999. Identiteetti. Suomentajat Mikko Lehtonen ja Juha Herkman. Tampere: Vastapaino.

- Hannus, M. 1996. Oppikirjan kuvitus, koriste vai ymmärtämisen apu. Turun yliopiston julkaisusarja C. Osa 122. Turku: Turun yliopisto.
- Hansén, S.-E. 1985. Läroböcker och identitet. Det finlandssvenska inslaget i våra läromedel. Finlandssvensk rapport Nr 7. Helsingfors: Svenska Finlands Folkting.
- Hargreaves, A. 1994. Changing Teachers, Changing Times. Teacher's Work and Culture in the Postmodern Age. London: Cassell.
- Hedqvist, M. 1988. Förlagsverksamhet kring läroboken. Teoksessa Finlandsbilden i nordiska läroböcker. Nordisk konferens, Hanaholmens kulturcentrum 1988. Helsinki: Pohjola-Norden, 176-181.
- Helakorpi, S., Juuti, P. & Niemi, H. (toim.) 1996. Tiimiorganisoitu koulu. Porvoo: WSOY.
- Helsingin sopimus 1996. (painos 1999) Pohjoismaiden neuvosto & ministerineuvosto.
- Henrikson, A. 1966. Svensk historia. (3. painos) Bonnier Pocket.
- Hinnenkamp, V. 1994. Interkulturelle Kommunikation. Studienbibliographie Sprachwissenschaft, Band 11. Heidelberg: Julius Groos Verlag.
- Hinrichs, E. 1993. Vorwort. Teoksessa Germany. Its representation in Textbooks for Teaching German in Great Britain. Studien zur internationalen Schulbuchforschung. Schriftenreihe des Georg-Eckert-Instituts. Band 74. Frankfurt/Main: Moritz Diesterweg, 7-8.
- Hirsjärvi, S. 1997a. Tieteelliselle tutkimustyölle asetetut vaatimukset. Teoksessa S. Hirsjärvi, P. Remes & P. Sajavaara 1997: Tutki ja kirjoita. Helsinki: Kirjayhtymä, 24-30.
- Hirsjärvi, S. 1997b. Aineiston hankinta, analyysi ja johtopäätökset. Teoksessa S. Hirsjärvi, P. Remes & P. Sajavaara 1997: Tutki ja kirjoita. Helsinki: Kirjayhtymä, 176-222.
- Hofstede, G. 1992. Kulttuurit ja organisaatiot – mielen ohjelmointi. Suomentaja Ritva Liljamo. Porvoo: WSOY.
- Hu, A. 1999. Identität und Fremdsprachenunterricht in Migrationsgesellschaften. Teoksessa L. Bredella & W. Delanoy (Hrsg.): Interkultureller Fremdsprachenunterricht. Tübingen: Gunter Narr, 209-239.
- Huntington, S. 1996. The Clash of Civilizations and the Remaking of World Order. New York: Simon & Schuster.
- Här är Sverige. 1982. Uddevalla: Svenska institutet.
- Iisalo, T. 1987. Kouluopetuksen vaiheita keskiajan katedraalikoulusta nykyisiin kouluihin. Helsinki: Otava.
- Ilkka-Salonen, L. 1996. Norja- ja Pohjola-kuva ruotsinkielien oppikirjoissa Suomen peruskoulussa. Teoksessa Finn din sti i Finland. Rapport 45. Helsingfors: Nordiska språk- och informationscentret, 14-26.
- Imsen, G. 2000. Elevens värld. (3. painos) Lund: Studentlitteratur (Alkuteos julk. 1984).
- Jaatinen, R. 1990. Opettaja opetus- ja kasvatustyönsä toteuttajana ja kokijana: Opettajien kuvaamia valintoja. Teoksessa V. Kohonen ja J. Lehtovaara (toim.): Näkökulmia kokonaisvaltaiseen oppimiseen 3. Empiirisiä havain-

- toja ja pohdintoja peruskoulun kokonaisvaltaisen oppimisen opetuskokeilujen päätösvaiheessa. Tampereen yliopisto: Tampereen opettajankoulutuslaitoksen julkaisuja A 13/1990, 248-274.
- Julkunen, K. 1998. Vieraan kielen oppiminen: A2-kielen opiskelijoiden oppimisstrategiat ja opiskelun kokeminen. Joensuun yliopiston kasvatustieteiden tiedekunnan tutkimuksia 73.
- Juntunen, M. & Mehtonen, L. 1977. Ihmistieteiden filosofiset perusteet. Jyväskylä: Gummerus.
- Kaiken maailman keksinnöt 1994. 1993. Jyväskylä: Gummerus.
- Kaikkonen, P. 1991. Erlebte Kultur- und Landeskunde. Acta Universitatis Tamperensis. Ser. A. Vol. 325.
- Kaikkonen, P. 1993. Kulttuuri ja vieraan kielen oppiminen. Osa 1. Tapaustutkimus lukiolaisten ranskan ja saksan kielen ja kulttuurin oppimisen opetuskokeilusta. Tampereen yliopisto: Tampereen opettajankoulutuslaitoksen julkaisuja A 16/1993.
- Kaikkonen, P. 1994. Kulttuuri ja vieraan kielen oppiminen. Porvoo: WSOY.
- Kaikkonen, P. 1995a. Kulttuurien välisen oppimisen taidot ja simulaatio niiden harjoitusmuotona. Teoksessa P. Kaikkonen (toim.): Kulttuuri ja vieraan kielen oppiminen. Osa II. Tapaustutkimus lukiolaisten saksan ja ranskan kielen ja kulttuurin oppimisen opetuskokeilusta. Tampereen yliopisto: Tampereen opettajankoulutuslaitoksen julkaisuja A 1/1995, 29-41.
- Kaikkonen, P. 1995b. Viestintärutiinit ja rituaalistunut käyttäytyminen. Teoksessa P. Kaikkonen (toim.): Kulttuuri ja vieraan kielen oppiminen. Osa II. Tapaustutkimus lukiolaisten saksan ja ranskan kielen ja kulttuurin oppimisen opetuskokeilusta. Tampereen yliopisto: Tampereen opettajankoulutuslaitoksen julkaisuja A 1/1995, 42-46.
- Kaikkonen, P. 1997. Fremdverstehen durch schulischen Fremdsprachenunterricht. Einige Aspekte zum interkulturellen Lernen. Informationen Deutsch als Fremdsprache. (1)1997, 78-86.
- Kaikkonen, P. 1999a. Laadullinen tutkimus kasvatus- ja opetustyössä. Kasvatus 30 (5), 427-435.
- Kaikkonen, P. 1999b. Kulttuurien välinen oppiminen ja kasvatus. Teoksessa K. Matinheikki-Kokko (toim.): Monikulttuurinen koulutus – perusteita ja kokemuksia. Opetushallitus, 17-29.
- Kaikkonen, P. 2000. Autenttisuus ja sen merkitys kulttuurienvälisessä vieraan kielen opetuksessa. Teoksessa P. Kaikkonen & V. Kohonen (toim.): Minne menet, kielikasvatus? Näkökulmia kielipedagogiikkaan. Jyväskylän yliopisto, opettajankoulutuslaitos, 48-61.
- Kaikkonen, P. 2001. Identiteetti ja sen kompleksisuus kulttuurienvälisen vieraan kielen opetuksen käsitteenä. Kasvatus 32 (4), 345-354.
- Kaikkonen, P. 2002. Identitätsbildung als Zielvorstellung im interkulturellen Fremdsprachenunterricht. Teoksessa V. Kohonen & P. Kaikkonen (toim.): Quo vadis foreign language education? Tampereen yliopisto: Tampereen opettajankoulutuslaitoksen julkaisuja A27/2002, 33-44.

- Kaikkonen, P. & Kohonen, V. 2000. Minne menet, kielikasvatus? Teoksessa P. Kaikkonen & V. Kohonen (toim.): Minne menet, kielikasvatus? Näkökulmia kielipedagogiikkaan. Jyväskylän yliopisto, opettajankoulutuslaitos, 7-10.
- Kakkuri-Knuuttila, M-L. 1992. KAS – kuvaus, argumentti ja selitys tutkimusraportissa. Helsingin kauppakorkeakoulun julkaisuja D-165.
- Kale, D. n.d./8. painos 1997. Peace as an Ethic for Intercultural Communication. Teoksessa L. Samovar & R. Porter (eds): Intercultural Communication, USA: Wadsworth Publishing, 448-452.
- Kalliopuska, M. 1984. Itsetunto. Helsinki: Kirjayhtymä.
- Kan, A. 1983. Skandinavian maiden historia. Suomentaja Vilho Jokela. Moskova: Progress.
- Kangasniemi, E. 1990. Die Durchführung des Lehrplans an den allgemeinbildenden Schulen. Teoksessa J. Ekola, J. Kari & E. Kangasniemi: Zur Fragen der finnischen Lehrpläne und Lehrmaterialien. Pädagogisches Forschungsinstitut, Jyväskylä. Publikationsserie B. Theorie und Praxis 55, 27-49.
- Kari, J. 1980. Affective elements in teaching materials: an empirical study. *Scientia paedagogica experimentalis*. XVII, 2. Sonderdruck. Gent: Henri-Dunantlaan.
- Kari, J. 1986. Opetus- ja kasvatustyö ammattina. Helsinki: Otava.
- Karrimaa, A. 1988. Finlandsbilden i de nordiska ländernas läroböcker i historia och samhällslära. Teoksessa Finlandsbilden i nordiska läroböcker. Nordisk konferens, Hanaholmens kulturcentrum 1988. Helsinki: Pohjola-Norden, 39-50.
- Kast, B. & Neuner, G. (Hrsg.) 1994. Zur Analyse, Begutachtung und Entwicklung von Lehrwerken für den fremdsprachlichen Deutschunterricht. Berlin und München: Langenscheidt.
- Keskinen, S. 2001. Tytöksi ja pojaksi oppiminen. Teoksessa M. Anttila, T. Laes & J. Suomela (toim.): Opettaja oppimassa. Tutkimustietoa opettajuudesta, oppimisesta ja opetuksesta. Turun yliopiston kasvatustieteiden tiedekunnan julkaisuja B:69, 191-200.
- Ketola, K., Knuuttila, S., Mattila, A. & Vesala, K. 2002. Puuttuvat viestit. Helsinki: Gaudeamus.
- Kettunen, P. 2001. Oliko hyvinvointivaltio projekti? Historian tietosanomat. <http://www.ennenjanyt.net/4-01/kettunen.htm>.
- KIMMOKE. 2001. Kielenopetuksen monipuolistamis- ja kehittämishanke 1996-2001. Loppuraportti. Helsinki: Opetushallitus.
- Klinge, M. 1994. Itämeren maailma. Helsinki: Otava.
- Kohonen, V. 1993. Language Learning as Learner Growth is Also a Question of School Development. Teoksessa L. Löfman, L. Kurki-Suonio, S. Pellinen & J. Lehtonen (toim.): The Competent Intercultural Communicator. AFINLA:n vuosikirja 1993. Tampere: Suomen soveltavan kielitieteen yhdistyksen julkaisuja, 267-287.

- Kokkonen, S. 2000. Murkkuikäisen sivistyminen peruskoulun valinnaiskielen tunneilla. Teoksessa P. Kaikkonen & V. Kohonen (toim.): *Minne menet, kielikasvatus? Näkökulmia kielipedagogiikkaan*. Jyväskylän yliopisto, opettajankoulutuslaitos, 119-133.
- Kolb, D. 1984. *Experiential Learning. Experience as the Source of Learning and Development*. New Jersey: Prentice-Hall.
- Kordes, H. 1991. *Intercultural Learning at School. Limits and Possibilities*. Teoksessa D. Buttjes & M. Byram 1991 (eds): *Mediating Languages and Cultures: Towards an Intercultural Theory of Foreign Language Education*. Philadelphia: Multilingual Matters, 287-305.
- Kouluhallituksen yleiskirje No 2133/1531/ 25.9.1964
- Koulutus 1993. *Koulutusalan tilastot ja mittaimet*. Helsinki: Tilastokeskus.
- Kramsch, C. 1988. *Cultural Discourse of German Textbooks in the United States*. Teoksessa L. Bredella & D. Haack (Hrsg.): *Perceptions and Misperceptions: The United States and Germany. Studies in Intercultural Understanding*. Giessener Beiträge zur Fremdsprachendidaktik. Tübingen: Gunter Narr, 141-167.
- Kramsch, C. 1998. *Language and Culture*. Oxford: University Press.
- Krausser, P. 1988. *Enzyklopädisches Stichwort "Metalinguistik und Sprachphilosophie"*. Teoksessa P. Krausser (Hrsg.): *Sprache-Denken-Wirklichkeit. Beiträge zur Metalinguistik und Sprachphilosophie*. Reinbek bei Hamburg: Rowohlt Taschenbuch Verlag, 141-148.
- Kristeva, J. 1991. *Främlingar för oss själva*. Stockholm: Natur och kultur.
- Kristiansen, I. 1998. *Tehokkaita oppimisstrategioita. Esimerkkinä kielet*. Porvoo: WSOY.
- Krumm, H. J. 1994. *Stockholmer Kriterienkatalog*. Teoksessa B. Kast & G. Neuner (Hrsg.): *Zur Analyse, Begutachtung und Entwicklung von Lehrwerken für den fremdsprachlichen Deutschunterricht*. Berlin und München: Langenscheidt, 100-105.
- Kulttuuri kielen oppimisessa. 1991. Kouluhallitus.
- Kupiainen, J. 1994. *Kulttuurien kohtaaminen*. Teoksessa T. Hiltunen ja A. Mikkola (toim.): *Monikulttuurinen koulu ja opetus*. Helsinki: Painatuskeskus, 26-59.
- Kynkäänniemi, M. 1999. *Kulttuuri Venäjän kielen opetuksessa: katsaus venäläiseen tutkimustraditioon*. Teoksessa S. Laihala-Kankainen, I. P. Lysakova ja S. A. Rascetina (toim.): *Perspektiivejä – kulttuuri, kieli ja koulutus*. 1999. Jyväskylän yliopisto, Soveltavan kielentutkimuksen keskus, 92-113.
- Kärkkäinen, K. 1993. *Ruotsiko ongelma? Kuinka hyvin peruskoululaiset hallitsevat ruotsin kielentuntemusta ja miten he asennoituvat ruotsin kielen opiskeluun?* Teoksessa P. Linnakylä ja H. Saari (toim.): *Oppiiko oppilas peruskoulussa? Peruskoulun arviointi 90 -tutkimuksen tuloksia*. Kasvatustieteiden tutkimuslaitos, Jyväskylän yliopisto, 121-139.
- Lademann, N. 1995. *Gestaltungskriterien für kommunikativ orientierte Fremdsprachenlehrbücher*. Teoksessa L. Bredella (Hrsg.): *Verstehen und Vers-*

- tündigung durch Sprachenlernen. BFF Beiträge für Fremdsprachenforschung. Band 3. Bochum: Brockmeyer, 455-465.
- Laes, T. 2001. Opettaminen – viestintää ja kommunikaatiota. Teoksessa M. Anttila, T. Laes ja J. Suomala (toim.): Opettaja oppimassa. Tutkimustietoa opettajuudesta, oppimisesta ja opetuksesta. Turun yliopiston kasvatustieteiden tiedekunnan julkaisuja B: 69, 235-249.
- Laihiala-Kankainen, S. 1993. Formaalin ja funktionaalinen traditio kieltenopetuksessa: kieltenopetuksen oppihistoriallinen tausta antiikista valistukseen. *Jyväskylä Studies in Education, Psychology and Social Research* 99.
- Laitsaari, M. 2001. Multimedian myynti laskussa. *Ote-lehden opetus & teknologia* –numero nro 5 /2001, Opetushallitus.
- Lappalainen, A. 1992. Oppikirjan historia. Kehitys sumerilaisista suomalaisiin. Porvoo: WSOY.
- Larsson, S. 1994. Om kvalitetskriterier i kvalitativa studier. Teoksessa B. Starrin & P.-G. Svensson (red.): *Kvalitativ metod och vetenskapsteori*. Lund: Studentlitteratur, 163 – 189.
- Laulaja, J. 1981. Kultaisen säännön etiikka. Lutherin sosiaalietiikan luonnonoikeudellinen perusstruktuuri. Helsinki: *Missiologian ja ekumeniikan seuran julkaisuja* 32.
- Lehtinen, E. & Kuusinen, J. 2001. *Kasvatuspsykologia*. Porvoo: WSOY.
- Lehtiö, P. 1998. Tietoverkot ja digitaaliset oppimateriaalit. Teoksessa M. Sinko & E. Lehtinen (toim.): *Bitit ja pedagogiikka*. Jyväskylä: Atena, 208-218.
- Lehtonen, J. 1990. Kultur, språk och kommunikation. *Jyväskylän yliopiston täydennyskoulutuskeskuksen oppimateriaaleja* 5/1990.
- Lehtonen, J. 1993. Suomalaisuus. Suomi-kuva ja kansainväliset haasteet. Teoksessa J. Lehtonen (toim.): *Kulttuurien kohtaaminen. Näkökulmia kulttuurienväliseen kanssakäymiseen*. Jyväskylä: JY. Viestintätiet. laitos, julkaisuja 9, 7-30.
- Lehtovaara, M. 1992. Subjektiiivinen maailmankuva kasvatustieteellisen tutkimuksen kohteena. Kasvatuksen filosofian pohdintaa ja kasvatustieteen filosofian kehittelyä Lauri Rauhalan eksistentiaalisen fenomenologian pohjalta erityisesti silmälläpitäen minäkäsitystutkimuksia. *Acta Universitatis Tamperensis ser A vol 338*.
- Leino, A.-L. 1979. *Kielididaktiikka*. Helsinki: Otava.
- Leino, A.-L. & Leino, J. 1997. *Opettaminen ammattina*. Helsinki: Kirjayhtymä.
- Leskinen, M. 2002. Uusi opetussuunnitelma tähtää yksilöllisempään opetukseen. *Pohjalainen* 4.4.2002.
- Lewis, R. 1995. *Kulttuurikolareita*. Suomentaja Eila Salminen. Helsinki: Otava.
- Liiten, M. 2001. Valtioneuvosto päätti peruskoulun tuntijaosta. *Helsingin Sanomat* 21.12.2002.
- Lincoln, S. & Guba, E. 1981. *Effective Evaluation. Improving the Usefulness of Evaluation Results Through Responsive and Naturalistic Approaches*. San Francisco: Jossey-Bass.
- Lincoln, Y. & Guba, E. 1985. *Naturalistic Inquiry*. Beverly Hills: Sage.

- Littlewood, W. 1984. *Foreign and Second Language Learning. Language Acquisition Research and Its Implications for the Classroom.* Cambridge: Cambridge University Press.
- Luhtasaari, S. 2000. Elektroninen kirja odottaa suomalaista jakelijaa. *Opettaja-lehti* nro 47. 24.11.2000.
- Luoto, R.T.A. 1996. *Kansainvälinen etikettikirja.* Espoo: Fenix.
- Lytard, J-F. 1985. Tieto postmodernissa yhteiskunnassa. Suomentaja Leevi Lehto. Tampere: Vastapaino (Alkuteos julk. 1979).
- Löfman, L. 1993. Intercultural Communication as a Research Field. Teoksessa L. Löfman, L. Kurki-Suonio, S. Pellinen ja J. Lehtonen (toim.): *The Competent Intercultural Communicator. AFinLA:n vuosikirja 1993.* Suomen soveltavan kielitieteen yhdistyksen julkaisuja, 147-155.
- Mariet, F. 1991. Interculturalising the French Educational System: Towards a Common European Perspective. Teoksessa D. Buttjes & M. Byram (eds): *Mediating Languages and Cultures: Towards an Intercultural Theory of Foreign Language Education.* Philadelphia: Multilingual Matters, 84-99.
- Marton, F., Dahlgren, L., Svensson, L. & Säljö, R. 1983. (2. painos) *Oppimisen ohjaaminen.* Suomentaja Eeva Pilvinen. Espoo: Weilin & Göös (Alkuteos julk. 1977).
- Matkailutilasto 2001. Helsinki: Tilastokeskus.
- May, A. & Wilson, D. 1971. *English for the Upper Classes of the Finnish Secondary School: A New Approach.* Jyväskylä: Kasvatustieteiden tutkimuslaitoksen julkaisuja 95/1971.
- Meisalo, V., Sutinen, E. & Tarhio, J. 2000. *Modernit oppimisympäristöt.* Helsinki: Tietosanoma.
- Melin, J., Johansson, A.W. & Hedenborg, S. 1997. *Sveriges historia.* Stockholm: Rabén Prisma.
- Mennecke, A. 1993. Potentialities of Textbooks for Teaching Cultural Awareness. Teoksessa M. Byram (ed.): *Germany. Its representation in Textbooks for Teaching German in Great Britain.* Studien zur internationalen Schulbuchforschung. Schriftenreihe des Georg-Eckert-Instituts. Band 74. Frankfurt/Main: Moritz Diesterweg, 41-53.
- Mezirow, J. and Associates. 1995. Uudistuva oppiminen. Kriittinen reflektio aikuiskoulutuksessa. Suomentaja Leevi Lehto. Helsingin yliopiston Lahden tutkimus- ja koulutuskeskuksen oppimateriaaleja 23 (Alkuteos julk. 1990).
- Mikluha, A. 1998. *Kommunikointi eri maissa.* Helsinki: Kauppakaari.
- Mikkilä-Erdmann, M., Olkinuora, E. & Mattila, E. 1999. Muuttuneet käsitykset oppimisesta ja opettamisesta – haaste oppikirjoille. *Kasvatus* 5/1999, 436-449.
- Mikkola, P. 2001. Kahden kulttuurin taitajaksi. Maahanmuuttajaoppilaan monikulttuurinen identiteetti, tavoitteet ja toiminta. Turun yliopiston julkaisusarja C, osa 171.
- Mikkola, P. & Heino, L. 1997. Maahanmuuttajalasten sopeutuminen peruskouluun. Turun yliopiston kasvatustieteiden tiedekunta. Julkaisusarja A: 178.

- Miles, M. & Huberman, M. 1984. *Qualitative Data Analysis. A Sourcebook of New Methods*. London: Sage.
- Miles, R. 1994. *Rasismi. Suomentajat Antero Tiusanen ja Juha Koivisto*. Tampere: Vastapaino (Alkuteos julk. 1989).
- Moilanen, P. 1999. *Sosiaalipedagogiikan tieteenteoriat*. Kuopion yliopisto. Koulutus- ja kehittämiskeskus.
- Moilanen, P. 2002. Narrative, Truth and Correspondence. Teoksessa R. Huttunen, H. Heikkinen & L. Yrjölä (eds): *Narrative Research. Voices of Teachers and Philosophers*. Jyväskylä: SoPhi, 91-105.
- Müller, B. 1994. Interkulturelle Kommunikation. Teoksessa B. Kast & G. Neuner (Hrsg.): *Zur Analyse, Begutachtung und Entwicklung von Lehrwerken für den fremdsprachlichen Deutschunterricht*. Berlin und München: Langenscheidt, 94-96.
- Neuner, G. & Hunfeld, H. 1993. *Methoden des fremdsprachlichen Deutschunterrichts. Eine Einführung*. Fernstudieneinheit 4. Berlin: Langenscheidt.
- Neuner, G. 1994. Einführung. Teoksessa B. Kast & G. Neuner (Hrsg.): *Zur Analyse, Begutachtung und Entwicklung von Lehrwerken für den fremdsprachlichen Deutschunterricht*. Berlin und München: Langenscheidt, 8-22.
- Niiniluoto, I. 1990. *Maailma, minä ja kulttuuri. Emergentin materialismin näkökulma*. Helsinki: Otava.
- Nordic Statistical Yearbook 2001. Volume 39. Copenhagen: Nordic Council of Ministers.
- Okada, M., Oxford, R. & Abo, S. 1996. Not all alike: Motivation and learning strategies among students of Japanese and Spanish in an exploratory study. Teoksessa R. Oxford (ed.): *Language learning motivation: Pathways to the new century*. University of Hawai'i at Manoa. Second language teaching & curriculum center, 105-119.
- Om grannlandsbilder i nordiska läromedel. 1990. Nordiska språk- och informationscentret. Rapport 13. Helsingfors: Valtion painatuskeskus.
- Oppikoulujen oppiennätykset. Päivämätön valokopio. Kouluhallitus.
- Peirce, C. S. 1992. The Fixation of Belief. Teoksessa N. Houser & C. Kloesel (eds): *The Essential Peirce. Selected Philosophical Writings*. Vol 1 (1867-1893). Bloomington and Indianapolis: Indiana University Press, 109-123.
- Peltonen, M. & Ruohotie, P. 1992. *Oppimismotivaatio*. Helsinki: Otava.
- Peltonen, M. & Ruohotie, P. 1986. *Motivaatio. Menetelmiä työhalun parantamiseksi*. Aavaranta-sarja. Helsinki: Otava.
- Pentikäinen, J. & Hiltunen, M. (toim.) 1997. *Suomen kulttuurivähemmistöt. Suomen UNESCO-toimikunnan julkaisu No 72*.
- Perry, W. 1968. *Forms of Intellectual and Ethical Development in the College Years. A Scheme*. New York: Holt, Rinehart & Winston.
- Peruskoululaki. Laki 27.5.1983/476.
- Peruskoulun kielenopetuksen opas. 1983. *Koulutus- ja täydennysosa*. Vieraat kielet. Helsinki: Kouluhallitus.

- Peruskoulun opetussuunnitelmakomitean mietintö I. Opetussuunnitelman perusteet. Komiteamietintö 1970: A 4.
- Peruskoulun opetussuunnitelmakomitean mietintö II. Oppiaineiden opetussuunnitelmat. Komiteamietintö 1970: A 5.
- Peruskoulun opetussuunnitelman perusteet 1985. Helsinki: Kouluhallitus.
- Peruskoulun opetussuunnitelman perusteet 1994. Helsinki: Opetushallitus.
- Perusopetuksen päättöarvioinnin kriteerit. Arvosanan hyvä (8) kriteerit yhteisissä oppiaineissa. 1999. Helsinki: Opetushallitus.
- Perusopetuslaki. Laki 628/1998.
- Perustuslaki. Laki 11.6.1999/731.
- Pietilä, V. 1976. Sisällön erittely. Helsinki: Gaudeamus.
- Pitkänen, P. 1998 Kun kulttuurit kohtaavat – etiikan näkökulmia. Teoksessa P. Pitkänen (toim.): Näkökulmia monikulttuuriseen Suomeen. Helsinki: Edita, 68-77.
- Pohjoismaiden neuvosto. Esite 2001. Pohjoismaiden neuvosto & ministerineuvosto.
- Puolimatka, T. 1995. Kasvatuksen mahdollisuudet ja rajat. Helsinki: Kirjayhtymä.
- Quandt, S. 1994. Die historische Dimension des Deutschland und Deutschbildes. Teoksessa L. Bredella, W. Gast & S. Quandt (Hrsg.) : Deutschlandbilder im amerikanischen Fernsehen. Inhalte – Formen - Funktionen. Giesseiner Beiträge zur Fremdsprachendidaktik. Tübingen: Gunter Narr, 41- 55.
- Raivola, R. 1987. The Concept of National Character in Comparative Education. Teoksessa Journal of International and Comparative Education. 1987/II4, 47-73.
- Ralston, A. & Reilly, E. jr. (eds). Encyclopedia of Computer Science and Engineering. (2. painos) New York: Van Nostrand Reinhold Company.
- Rinne, R. 1994. Uudet opetussuunnitelmat johtamassa kirjamarkkinoiden uusjakoon. Opettaja-lehti 6/1994, 19-21.
- Risager, K. 1991. Cultural References in European Textbooks: An Evaluation of Recent Tendencies. Towards an Intercultural Theory of Foreign Language Education. Teoksessa D. Buttjes ja M. Byram (eds): Mediating Languages and Cultures. Philadelphia: Multilingual Matters, 181-192.
- Rivers, W.M. 1964. Vieraan kielen opettamisen psykologiaa. Jyväskylä: Gummerus.
- Rosborn, S. & Schimanski F. (red.) 1996. När hände vad i Nordens historia. Lund: Historiska Media.
- Ruohotie, P. 1998. Motivaatio, tahto ja oppiminen. Helsinki: Edita.
- Ruotsin osaaminen peruskoulun päätyessä. Spektri-utiset 21.5.2002. Opetushallitus. <http://spektri.oph.fi//SubPage.asp?path=580;645;10038>.
- Sahlberg, P. & Leppilampi, A. 1994. Yksinään vai yhteistoimin? Yhdesäoppimisen mahdollisuuksia etsimässä. Helsinki: Yliopistopaino.
- Said, E. 1978. Orientalism. London and Henley: Routledge & Kegan Paul.
- Said, E. 2001. Tietämättömyys törmäyskurssilla. Suomennos artikkelista The Clash of Ignorance (The Nation –lehti 22.10.2001). Pääsivu > Kumppani

- 20.3.2002. Kehitysyhteistyön palvelukeskus. <http://www.kepa.fi/kumppani?t=1&sid=2331>.
- Sajavaara, P. 1997a. Kirjoittaminen tutkimusprosessin osana. Teoksessa S. Hirsjärvi, P. Remes & P. Sajavaara: Tutki ja kirjoita. Helsinki: Kirjayhtymä, 31-51.
- Sajavaara, P. 1997b. Tyyli ja kieliasu. Teoksessa S. Hirsjärvi, P. Remes & P. Sajavaara: Tutki ja kirjoita. Helsinki: Kirjayhtymä, 267-292.
- Saksa, M. 2001. Onko sivilisaatioiden sota jo alkanut? *Ilta-Sanomat* Plussa 15.12.2001, 10-11.
- Samovar, L. & Porter, R. (toim.) n.d./8. painos 1997. *Intercultural Communication*. USA: Wadsworth Publishing.
- Selander, S. 1991. Pedagogic Text Analysis. Teoksessa M.-L. Julkunen, S. Selander & M. Åhlberg: *Research on Texts at School*. Joensuu: University of Joensuu. Research Reports of the Faculty of Education, N:o 37, 35-88.
- Selén, K. 1995. Kuninkaanvallasta kansanvaltaan. Teoksessa J. Hautamäki, E. Nordgren, K. Selen & Y. Stenius: *Ruotsi – tuntematon naapurimme*. Helsinki: Painatuskeskus, 11-72.
- Sigurd, B. 1991. *Språk och språkforskning*. Lund: Studentlitteratur.
- Sinko, M. & Lehtinen, E. (toim.) 1998. *Bitit ja pedagogiikka. Tieto- ja viestintätekniikka opetuksessa ja oppimisessa*. Jyväskylä: Atena.
- Sivonen, J. 2002. VOX Jaakko Hämeen-Anttila. Pääsivu > Kumppani 20.3.2002. Kehitysyhteistyön palvelukeskus. <http://www.kepa.fi/kumppani?t=1&sid=2325>
- Sjöström, U. 1994. Hermeneutik – att tolka utsagor och handlingar. Teoksessa B. Starrin & P.-G. Svensson (red.): *Kvalitativ metod och vetenskapsteori*. Lund: Studentlitteratur, 73-90.
- Soininen, M. 1995. Tieteellisen tutkimuksen perusteet. Turun yliopiston täydennyskoulutuskeskus.
- Spender, D. 1980. *Man Made Language*. London: Routledge & Kegan Paul.
- Starrin, B. & Svensson, P.-G. (red.) 1994. *Kvalitativ metod och vetenskapsteori*. Lund: Studentlitteratur.
- Stevenson, L. 1986. *Sju teorier om människans natur*. (5. painos) Forum. (Alkuteos julk. 1974).
- Stormbom, J. 1989. Norge- och Danmark-bilderna i de finländska läro-kurserna och läromedlen i grundskolan och gymnasiet. Helsingin yliopiston kasvatustieteen laitoksen tutkimuksia 124.
- Sue, D. & Sue, D. 1990. *Counseling the Culturally Different*. (2. painos) New York: John Wiley & Sons.
- Suomalaisten matkailu 2000. 2001. Helsinki: Tilastokeskus.
- Suomen tilastollinen vuosikirja 2001. Helsinki: Tilastokeskus.
- Sverige. 1996. Stockholm: Svenska institutet.
- Syrjälä, L., Ahonen, S., Syrjäläinen, E., & Saari, S. 1994. *Laadullisen tutkimuksen työtapoja*. Helsinki: Kirjayhtymä.
- Tainio, L. 2001. *Puhuvan naisen paikka*. Helsinki: SKS.

- Talib, M.-T. 1999. Toiseuden kohtaaminen koulussa. Opettajien uskomuksia maahanmuuttajaoppilaista. Helsingin yliopiston opettajankoulutuslaitos. Tutkimuksia 207.
- Talib, M.-T. 2002. Monikulttuurinen koulu. Haaste ja mahdollisuus. Helsinki: Kirjapaja.
- Tarasti, E. 1996. Esimerkkejä. Semiotiikan uusia teorioita ja sovelluksia. Helsinki: Gaudeamus.
- Tella, S. 1998. Kielten opetus. Teoksessa M. Sinko & E. Lehtinen (toim.): Bitit ja pedagogiikka. Tieto- ja viestintätekniikka opetuksessa ja oppimisessa. Jyväskylä: Atena, 115-119.
- Tiittula, L. 1992. Puhuva kieli. Suullisen viestinnän erityispiirteitä. Helsinki: Finn Lectura.
- Tilasto-opas 2002. <http://tilastokeskus.fi/tk/tp/tilastoopas/index.html>
- Turunen, K. 1987. Ihminen ja tiede. (2. painos) Jyväskylä: Atena.
- Valtioneuvoston päätös 21.8.1969
- Valtioneuvoston päätös 8.2.1985
- Valtioneuvoston päätös 23.9.1993
- Varto, J. 1992. Laadullisen tutkimuksen metodologia. Helsinki: Kirjayhtymä.
- Vasamuséet – regalskeppet i sitt nya hus. 1990. Höganäs: Förlags AB Wiken.
- Vieraan kulttuurin kohtaaminen – mahdollisuuksia ja mahdottomuuksia, 1994. Toim. O. Kantokorpi. Helsinki: Opetushallitus.
- Wadensjö, G. 1984. Sverigekunskap. Malmö: Liber Hermods.
- Weidenmann, B. 1988. Psychische Prozesse beim Verstehen von Bildern. Bern: Hans Huber.
- Weidenmann, B. 1991. Lernen mit Bildmedien. Weinheim und Basel: Beltz.
- Whorf, B. 1988. Naturwissenschaft und Linguistik. Teoksessa P. Krausser (Hrsg.): Sprache-Denken-Wirklichkeit. Beiträge zur Metalinguistik und Sprachphilosophie. Reinbek bei Hamburg: Rowohlt Taschenbuch Verlag, 7-18.
- Wijk-Andersson, E. 1987. Sverige-bilden i finländska läroböcker i svenska. Seminarierapport NR 22. Helsingfors: Nordiska språk- och informationscentret, 17-21.
- von Wright, J. 1996. Oppimisen tutkimuksen opetukselle asettamia haasteita. Suomen kasvatustieteellinen aikakauskirja Kasvatus 1/1996, 9-21.
- Xiao, L-F. 2001. Teaching English Cultural Background. Introducing the Target Culture into Chinese Secondary School English Classes. University of Tampere. Tampere English Studies 7.
- Ylisipola, H. 2000. Oppikirja menee verkkoon. Kaleva 16.9.2000.
- Åhlberg, M. 1990. Opetuksen ja oppimisen evaluaatio. Pieni käsikirja opettajille ja tutkijoille. Joensuun yliopisto. Kasvatustieteiden tiedekunnan opetusmonisteita N:o 16.

LIITTEET

Löydökset on merkitty juoksevalla numerolla, esimerkiksi 1-24 tai 5-37. Tässä numeroinnissa 1- tarkoittaa Ruotsin kielen alkeiskirjaa, 2- Hej på dig -sarjaa, 3- Nya vindar -sarjaa, 4- Vi ses -sarjaa, 5- Bästis-sarjaa, 6- Linje-sarjaa, 7- Fritt fram-sarjaa, ja 8- Kom med-sarjaa. Kirjasarjan numeron jäljessä on löydöksen juokseva numero (esimerkiksi 3-78), joka suurimmillaan nousee yli kolmensadan.

Lähdeviittaus, esim. (RAK 2, 45) tarkoittaa Ruotsin kielen alkeiskirjan toista osaa, sivua 45, (BÄ 8, 78) Bästis-sarjan kahdeksannen luokan tekstikirjan sivua 78, (LI 9 hk, 198) Linje-sarjan yhdeksannen luokan harjoituskirjan sivua 198. Lyhenne hk tarkoittaa harjoituskirjaa tai työkirjaa.

Faksimilekuvien kokoa on jouduttu muuttamaan. Osa alkuperäisistä on värikuvia.

LIITE 1

Pelkistelmä Ruotsin kielen alkeiskirjan Ruotsi-aineksesta

1 Väestö

Tukholmalaiset Raggen ja Clas-Göran 1-1 (RAK 2, 62), nopeasormiset marjanpoimijatyöt Saltsjöbadenista 1-2 (RAK 2, 63), Länsi-Götanmaalta kotoisin oleva peloton Olle 1-3 (RAK 2, 90), tukholmalaispojat Olle ja Svante 1-4 (RAK 2, 48), Tornionjokilaaksossa asustavat sisarukset Erik ja Anna 1-5 (RAK 2, 106) ovat kirjasarjassa mainittuja ruotsalaislapsia. Aikuisia ruotsalaisia ovat suomalaisen Eila-tytön Tukholmassa asustava Karl-setä 1-6 (RAK 2, 96), Clas-Göranin huumorintajuinen kanslianeuvos-isä ja hänen vaimonsa 1-7 (RAK 2, 64), elämää kokenut koskenlaskija Anttu Tornionjokilaaksosta 1-8 (RAK 2, 106) sekä luotsit 1-9 (RAK 2, 49); he jäävät kertomuksissa enimmäkseen häivähdyksiksi. Aikuisista tarkimmin kuvataan öölantilaista Jonas Perssonia 1-10 (RAK 2, 102), joka on joutunut nuorena lähtemään Amerikkaan siirtolaiseksi. Taloudellisesti menestyessäänkin hän on koko ajan kaihannut kotiseudulleen ja toteuttaa nyt unelmansa.

Lukukappale Forsfararna (Koskenlaskijat) vie lukijan heinänteon aikaan Tornionjokilaaksoon. Sisarukset Erik ja Anna joutuvat riitaan puunkarahkasta, jonka molemmat haluaisivat saada. Sisarukset puhuvat toinen ruotsia, toinen suomea. Lasten äiti ja äidinisä Anttu - joka seitsemänkymmenen vuoden iässä on edelleen kookas ja keveä käynniltään - katkaisevat riidan. Anttu kertoo lapsenlapsilleen tarinan rohkeudesta ehkä kolmenkymmenen vuoden takaa, jolloin linja-autoja ei vielä ollut. Haluttaessa matkustaa alavirtaan joudutaan laskemaan koskea. 15-vuotias Marja-tyttö osaa ohjata venettä koskessa. Marja on reipas, rohkea ja kaunis. Vaaleankeltaiset hiukset reunustavat hänen auringonpaahtamia kasvojaan. Halutessaan ohjata venettä hän on niin peloton ja voitonvarma, ettei Anttu henno eväitä vaativaa tehtävää häneltä. Marja on valmis kamppailemaan kosken voimien kanssa hymy huulillaan. Hän selviää tulikokeestaan. Tarinan lopussa käy ilmi, että Marja on kinastelevien sisarusten äiti. 1-11 (RAK 2, 106 alkaen)

Elsa Beskowin humoristisessa fiktiossa Branden i Fläderköping (Tulipalo Fläderköpingissä) irti ryöstäytynyt tulipalo turmelee monta taloa palokunnan ja kaupungin kaikkien poikien sammutusyrityksistä huolimatta. Tytöt ja naiset eivät osallistu sammutustyöhön. Murheen ollessa synkimmillään paikalle saapuu entinen fläderköpingsläinen, joka on rikastunut ulkomailla. Hän lainaa rahat talojen uudelleenrakentamiseen, mutta sillä ehdolla, että uudesta talosta näkee jo päältä, kuka siinä asuu. 1-12 (RAK 2, 39 alkaen)



KUVA 1-13

Beskowin fiktiota havainnollistavassa kuvassa herra Anderssonin lahjoittamista taloista on huumoria. Vaikka kuvan todistusvoima on pieni, siitä voidaan tekstin tukemana päätellä vanhoja ruotsalaisia ammatteja. 1-13 (RAK 2, 41)

Herra Anderssonin isä on ollut laivuri. Poika on lähtenyt Amerikkaan siirtolaiseksi ja rikastunut siellä kovalla työllä. Koti-ikävä tuo hänet takaisin Ruotsiin. Palaneen kaupungin asukkaat ovat köyhiä. Andersson lahjoittaa uuden talon vanhoille Qvistin neideille. 1-14 (RAK 2, 166)

Tutkimusmatkailija Thorild Wulff tutustuu kumppaneineen Islannissa kuumiin lähteisiin ja kirjoittaa matkastaan kirjan. Hän lämmittää säilykeateriansa geysirissä ja saa aikaan purkauksen heittämällä lähteeseen pyykkisaippuaa. 1-15 (RAK 2, 133 alkaen)

Köyhä Raggen, viettäessään kesää ihailemansa ylemmästä keskiluokasta kotoisin olevan lukutoukan, Clas-Göranin kanssa Saltsjöbadenissa, hankkii tuloja myymällä kumppaninsa kanssa tämän vanhempien puutarhasta poimittuja kirsikoita ja mansikoita regattavieraille yli kuudellakymmenellä kruunulla. Kertomuksen ajankohtaa ja sitä tietä rahan arvoa ei voida tarkasti määrittää, mutta 60 kruunun ostovoima on varmasti ollut suuri. On myös pantava merkille, että pojat ystäväystyvät eri taustastaan ja luonteidensa erilaisuudesta huolimatta sekä se, että vanhemmat sallivat hyväntuulisesti naureskellen poikien liiketoiminnan. 1-16 (RAK 2, 64)

Clas-Göran ja Raggen kuuluvat samaan kerhoon. Raggenin perheessä on monta lasta eikä leipä aina riitä kaikille. Raggen yrittää ansaita edes vähän rahaa joulu- ja kesälomien aikana. 1-17 (RAK 2, 182-183)

Karatessaan metsästämään peltopyitä uudella kalliilla pyssyllään Olle joutuu vastakain leopardin kanssa ja ampuu sen, pelkonsa hilliten. Tapahtuma sattuu öljy kuningas Stoutin Afrikkaan järjestämällä tutkimusmatkalla, jolla on tarkoituksena pyydystää sarvikuonoja. Herra Stout ja muu seurue ihmettelevät tapausta ja arvostavat Ollea tämän rohkeuden takia suuresti. 1-18 (RAK 2, 92)

Olleen palataan käännösharjoituksessa: "Sinä, nuori suomalainen poika, tahtoisit varmasti tietää, oliko Mr. Stout antanut pelottomalle ruotsalaiselle luvan kulkea tiheikössä pyssy kädessä ja hellekypärä päässä. ... Hänkin olisi voinut maata rikkirevittynä tuolla tiheikössä. ... Koska hän ei ollut kyllin voimakas purkamaan laivaa muiden kanssa, hän tunsi itsensä hylätyksi ja hyödyttömäksi ja lähti seikkailuun, joka olisi voinut päättyä huonosti." 1-19 (RAK 2, 191)

Toinen nuori saalistaja on seitsemänvuotias tukholmalaispoika Svante, joka Gustaf af Geijerstamin tarinassa viettää kesänsä maalla yhdeksänvuotiaan Olle-veljensä kanssa. Eräänä päivänä Svante pyytää isäänsä kunnostamaan onkivavan. Nuori onkija kokee taikaiskun: hän saa koukun peukaloonsa, mikä kirvoittaa hänestä katkeran itkun. Mutta siksukkaasti odotettuaan hän saa kuin saakin ahvenen. 1-20 (RAK 2, 48-53)

Ravinnosta todetaan, että Tukholmassa vuonna 1945 on yllin kyllin leivonnaisia, makeisia ja hedelmiä 1-21 (RAK 2, 96). Jos maassa on heti sota-ajan jälkeen tarjolla moista yllisyyttä, ei arkiruoastakaan varmaan ole pulaa. Edellä on käynyt ilmi, että puutarhoissa viljellään ainakin marjoja: kirsikoita ja puutarhamansikoita. Annan ja Erikin kotona Tornionjokilaaksossa syödään maalaisruokaa: paistettua taimenta, piimää ja ohkoleipää kotona kirnutun voin kera 1-22 (RAK 2, 109).

Vapaa-ajan harrastuksista mainitaan, että eräällä keräilijällä – joka aloitti harrastuksensa yhdentoista vuoden iässä - on nyt kokoelmissaan 187 ruotsalaista ja 1100 ulkomaa-laista postimerkkiä 1-23 (RAK 1, 82). Onkiminen 1-24 (RAK 2, 49), purjehtiminen 1-25 (RAK 2, 64), matkailu esimerkiksi kaukomaille 1-26 (RAK 2, 90), Suomeen 1-27 (RAK 2, 96) ja maaseudulle 1-28 (RAK 2, 48) sekä elokuvissa käyminen 1-29 (RAK 2, 96) mainitaan samoin. Laulu Vintervisa tuo mukaan vuodenaikojen vaikutuksen harrastuksiin 1-30 (RAK 1, 88); talvella voidaan hiihtää. Laulu I snöfall 1-31 (RAK 2, 26) mainitsee kelkalla laskemisen ja talvileikkejä. Lisäksi mainitaan tjuv och fasttagare -leikki, mahdollisesti sama kuin suomalaislasten "ryöstäjä" 1-32 (RAK 2, 52).

2 Elämäkatsomus

RAK-sarjan ensimmäinen osa päättyy Herran siunaukseen ja Israel Kolmodinin sanoittamaan virteen Den blomstertid nu kommer (Jo joutui armas aika) 1-33 (RAK 1, 102), jotka tunnetaan yhtä hyvin osana suomalaista kulttuuria. Tukholman Suurkirkko mainitaan 1-34 (RAK 2, 98), samoin Riddarholmenin kirkko hautamonumentteineen 1-35 (RAK 2, 99), ja vielä Tukholman 300-vuotias Suomalainen kirkko, jossa tosin käy vain paikallisia suomalaisia 1-36 (RAK 2, 98). Löydös viittaa samalla suomalaisten monisatavuotiseen siirtolaisuuteen Tukholmassa.

Rafael Herzbergin laulu Kring julgranen 1-37 (RAK 1, 55-56) kertoo joulunvietosta.

4 Yhteiskunta

Molempien kirjojen kansikuvana on tyylitelty Tre kronor -symboli. Ensimmäinen osa luonnehtii Ruotsin lippua: "Svenska flaggan är blå med gult kors." 1-38 (RAK 1, 43)

Toisen osan loppupuolella esitetään kansallislaulu Du gamla, du fria 1-39 (RAK 2, 112) ja isänmaallinen runo Sverige 1-40 (RAK 2, 112).

Kuninkaaseen löytyy viittauksia, mutta varmasti ei käy ilmi, onko kyseessä Ruotsin kuningas: Om jag vore kung 1-41 (RAK 1, 93). Leve konungen! 1-42 (RAK 1, 180).

6 Luova ja esittävä taide

Lastenlauluja ovat Tegnérin Bä, bä, vita lamm 1-43 (RAK 1, 39), Tegnérin ja W. v. Braunin Mors lilla Olle 1-44 (RAK 1, 69-70) sekä August Strindbergin Vären 1-45 (RAK 1, 75).

7 Kilpaurheilu

Kanssakäymisen yksi muoto on Ruotsi-Suomi -maaottelu, joka järjestetään Helsingin stadionilla. Ottelusta mainitsee suomalainen poika toiselle 28.8.1960 päivätyssä kirjeessään. 1-46 (RAK 2, 32)

9 Maa

Kappaleessa Europas karta suomalaisen Axel-pojan ja Stina-palvelijattaren välillä käytävä humoristissävyinen vuoropuhelu paljastaa, että Ruotsi on iso maa pohjoisessa 1-47 (RAK 2, 33), ja että se tuottaa kankirautaa, pannuja, patoja, viisukirjoja, seinätauluja, kisällejä, skanelaisia päsejä ja norlanninpalttinaa 1-48 (RAK 2, 36). Kappaleen kuvituksena on pojan ja palvelijattaren keskustelua esittävä piirros. Osana ajankuvaa mainittakoon, että palvelijatar kehää kuvassa lankaa. Piirroksen taustalla näkyy luonnosmainen Euroopan kartta.

Kirjasarjan toinen osa alkaa Skandinavian kartalla, jonka avulla Ruotsi on paikallistettavissa Suomen läntiseksi naapurimaaksi, yhdeksi Pohjoismaaksi 1-49 (RAK 2, sisäkansi). Kartassa ovat mukana lisäksi Norja, Tanska ja Islanti. Suomea, Ruotsia ja Norjaa edustavat kartassa hymyilevät kansallispukuiset hahmot, Suomea neitonen, muita poika. Karttaan on lisäksi merkitty merialueiden sekä pääkaupunkien nimet ja sijainti.

Tukholmaa esitellään laajemmalti kahdessa eri kappaleessa, jotka muodoltaan ovat Tukholman-sukulaisten luona vierailevan suomalaisen tytön kirjeitä kotiin. Kirjeet on päi-

vätty elokuulle 1945. Tukholma esitetään vauraana suurkaupunkina, jossa on suomalaiselle runsaasti nähtävää. Eila-tyttö ja hänen Pirkko-siskonsa ovat onnellisia, kun saavat matkustaa sinne. 1-50 (RAK 2, 95)

Eila-tytön kirjeitä kuvitetaan viidellä mustavalkoisella valokuvalla, joissa on näkymiä mm. Vanhasta kaupungista. Yksi kuvista 1-51 (RAK 2, 97) esittää kapeaa, kivettyä kujaa, jonka varrella on pikkuliikkeitä. Toinen 1-52 (RAK 2, 101) on ilmakehän kuva, joka havainnollistaa Tukholman sijaintia saaristossa. Hieman suttuisesta kuvasta erottuu kivisten kerrostalojen lisäksi kaupungintalo, kuninkaanlinna, kirkkotorneja ja siltoja. Kaupungintalon kuvassa 1-53 (RAK 2, 101) nähdään tuuheita lehtipuita. Rakennuksen katolla on Tre kronor -symboli. Kuvissa ei esiinny ihmisiä ainakaan helposti havaittavan kokoisina.

Eila kirjoittaa vanhemmilleen, että

- Tukholma on suuri ja kaunis kaupunki;
- se on ainakin kaksi kertaa niin suuri kuin Helsinki;
- liikenne on erittäin vilkasta; liikkeellä on paljon ihmisiä, autoja, raitiovaunuja ja busseja;
- liikenne on väärällä puolella, ts. vasemmanpuoleinen;
- Tukholmasta on laivayhteys Suomeen;
- siellä asuu suomalaisia, joilla on oma kirkko;
- näyteikkunoissa vallitsee tavarantalous, kankaista makeisiin, hedelmistä varsi-kenkiin;
- illalla syttyvät sateenkaaren kaikkien värien sävyiset valomainokset;
- tuntuu kuin olisi satumaailmassa, jossa ihmiset vaeltavat iloisina, onnellisina, vailla huolia;
- elokuvateatterissakin saattaa olla paikkoja kahdelle tuhannelle katsojalle, useammalle kuin Helsingin Kansallisteatterissa. 1-54 (RAK 2, 95-102)

Tukholman nähtävyyksistä mainitaan Vanha kaupunki 1-55 (RAK 2, 96; RAK 2, 98), kuninkaanlinna 1-56 (RAK 2, 98), jossa asuu Ruotsin "vanha, kunnianarvoisa kuningas" Kustaa V 1-57 (RAK 2, 96), Suurkirkko 1-58 (RAK 2, 98), jossa pidetään valtiopäivien avajaiset ja lopettajaiset, Kaupungintalo, jonka nähdessään ihminen lakkaa kaipaamasta Venetsiaan ja jonka Kultaiselle salille ei ole vertaa 1-59 (RAK 2, 99), Kansallismuseo sekä Skansen, joka muistuttaa Helsingin Seurasarta, mutta on paljon suurempi.

Käännöstehtävä kertoo Tukholmasta seuraavasti: "Suomesta matkustetaan laivalla aina Tukholman kaupunkiin asti, vaikka se sijaitsee kaukana sisämaassa. Sen sijainti on hyvin kaunis. Osa kaupunkia on saarilla. Se on korkeiden kallioiden ympäröimä, joilta on mitä laajin näköala yli koko kaupungin, yli vanhojen kirkkojen, komeiden rakennusten, välkkyvien vesien, monien saarien ja siltojen. Koska Tukholma sijaitsee kaukana meren rannikosta, ilmanala ei ole yhtä raaka kuin esim. Helsingissä, missä merituulet puhaltavat ja tekevät kaupungin kylmäksi ja kosteaksi." 1-60 (RAK 2, 191-192)

Nimet Öölanti, Resmon pitäjä ja Kalmar esiintyvät amerikkalaisen Jonas Perssonin kotiinpaluuta kuvaavassa kappaleessa Jonas längtar hem. Tarina on ennen kaikkea romanttissävyyinen kertomus kotiseuturakkauden voimasta. Sen mukaan Öölannilla on sie- lu. 1-61 (RAK 2, 102)

Lähdettyään kuusitoistavuotiaana siirtolaiseksi amerikkalaiseen suurkaupunkiin Jonas on kantanut mielessään kuvaa tuulisesta, "köyhästä, kivisestä öölantilaisesta maasta" 1-62 (RAK 2, 103) ja sen alvarista, timjamintuoksusta, leivojen drilleistä ja auringonpaisteisen kalkkikiven lämmöstä. New Yorkin verstaassaankin Jonas on säilynyt sydämessään maamielenä. Nyt hän on säästöineen palaamassa New Yorkista, ostaakseen kotiseudultaan tyhjiilleen jääneen naapuritalon ja ryhtyäkseen kasvattamaan sokerijuurikasta, sipulia, viljaa ja kotieläimiä. 1-63 (RAK 2, 106)

Valtameren takaakin kotiseudun kutsu on liian voimakas vastustettavaksi:

"Täget stannar med ett ryck, och Jonas ser till sin häpnad, att han redan är framme i Kalmar. Han sätter den mjuka hatten på huvudet och hänger den storrutiga ulstern över armen. Han går fram till kajen och ser bort mot sin långsmala ö, som likt en hägring skimrar i fjärran. Nu står han åter med hatten i handen. Liten och tunn och svag ser du ut, Öland, tänker han, och det lyser i hans blå ögon. Och ändå är du stark nog att dra en stor karl tillbaka tvärs över hav och land." 1-64 (RAK 2, 106)

Nobel-kirjailija Selma Lagerlöfin 1-65 (RAK 2, 11) tarinakatkelma Den stora björnen i Gurlita klätt (Gurlitan vuorenhuipun suuri karhu) kuvailee värmlantilaisista vuori- ja korpimaisemaa Lövenin järven seudulla kertomataiteen keinoin. Karhu on metsän kuningas, joka saa nukkua talviunta kaatuneen hongan juurakon turvassa, vaikka kettu ja susi joutuvat

vaeltamaan tuiskuavassa lumessa. Ihminen on karhun ainoa vihollinen, sitäkin katkerampi, sillä hän pystyy aseillaan viemään kuninkaan puolison ja lapset. Lagerlöfin maalaama näky Ruotsin luonnosta on ankara, jylhä - lukija liikkuu metsän majesteetin saleissa, joissa ihmisolento on kutsumaton vieras. 1-66 (RAK 2, 93-95)

Piirros Gurlitan karhusta on pelkistettyä, romantisoitua luontokuvausta. 1-67 (RAK 2, 94).



KUVA 1-67

Vättern och Visingsö -niminen lukukappale käsittelee Vättern-järven syntyhistoriaa ja sen samalla "hellää ja rajua" luonnetta 1-68 (RAK 2, 109). Kappaleen sanasto luettelee sen lisäksi muina Keski-Ruotsin järvinä Mälaren-, Hjälmaren- ja Vänern-järvet 1-69 (RAK 2, 240). Kappaleen mukaan Vätternin vesi ei ole sameaa kuten Mälaren-järvessä, vaan ihmeellisen puhdasta ja kirkasta. Kalaa järvessä ei ole paljoa, mutta se mitä on, on herkullista, esimerkiksi lohta ja rautua. Visingsö on eteläisen Vätternin ainoa suurehko saari. Järven aallot kaluavat sitä jatkuvasti pienemmäksi. Jonain päivänä tämä ei vain Ruotsin hedelmällisin vaan myös muistorikkain alue on kadonnut. Saarella on "suhisevien honkakuunujen alla" 1-70 (RAK 2, 110) viikinkiajoista kertovia päälliköiden hautakumpuja. Vanhoista kuninkaanhoveista on aika jättänyt jäljelle vain mitättömiä raunioita.

1600-luvulla saari sai rikkaan asukkaan, kreivi Pietari Brahen, joka "ylväästä" 1-71 (RAK 2, 110) Visingsborgin linnastaan käsin hallitsi useita pitäjiä Smälannissa ja Itä- ja Länsi-Götanmaalla. Vaikkakin yksinvaltiias, Pietari Brahe ei ollut tyranni, vaan hyvä maanisä, joka kaikin tavoin yritti hyödyttää valtakuntaansa ja alamaisiaan. Hänestä on jäänyt elämään sanonta "kreivin aikaan". Brahe perusti Grännan kaupungin, joka edelleen on Ruotsin ainoa yhden miehen käskystä syntynyt kaupunki. Sanotaan kreivin tuottaneen kuuluisat grännanpäärynät Ranskasta asti. Tarinassa ei mainita polkagris-karamelleja, joiden tuottajana seutu nykyisin tunnetaan. Kenties niiden markkinoiminen Grännan ulkopuolelle ei tarinan kirjoittamisaikana vielä ollut lähtenyt käyntiin. Mutta jälleen aika teki tehtävänsä. Joulun 1718 aikaan Pietari Brahen linna paloi; siitä on jäljellä enää ruohottuneita, soraksi murentuneita valleja. Mustavalkovalokuvassa on esitetty suomalaisen Albert Edelfeltin 1883 maalaama taulu På havet; taulua säilytetään Göteborgin museossa 1-72 (RAK 2, 85).

10 Historia ennen toista maailmansotaa

Kuninkaista mainitaan Erik Pyhä 1-73 (RAK 2, 178), Kustaa Vaasa 1-74 (RAK 2, 77, 188), Kustaa V 1-75 (RAK 2, 96), Kustaa II Adolf 1-76 (RAK 2, 99) ja Kaarle XII 1-77 (RAK 2, 99). Viimeksi mainitussa yhteydessä lukijalle tulee selväksi, että kuninkaallisia on vielä muitakin, koska Riddarholmenin kirkossa on heidän hautamonumenttejaan 1-78 (RAK 2, 99).

LIITE 2

Pelkistelmä Hej på dig -sarjan Ruotsi-aineksesta**1 Väestö**

Niklas Holm on sinisilmäinen, ruskeatukkainen poika, jolla on terveet hampaat 2-1 (HPD 7, 56). Niklas on ahkera koululainen, käy töissä ASEA:n tehtailla, pitää koirista ja harrastaa käsipalloa sekä kitaransoittoa. Niklas suhtautuu suomalaisiin ja siirtolaisiin myönteisesti. Perheeseen kuuluu Vietnamista adoptoitu Song. Perhe muuttaa omakotitaloon uutena vuotena. 2-2 (HPD 8, 61)

Paikan- ja henkilönnimiä luetellaan; lueteltujen kotipaikat ovat Ruotsissa. 2-3 (HPD 7 hk, 6)

Göteborglainen Krister on alun perin Tukholmasta. 2-4 (HPD 7 hk, 9)

Piirroskuvituksessa Svenssonit esitetään vaaleahipiäisinä. Rouvalla ja tyttärellä on violetinpunaisiksi sävytetyt hiukset. Perheen tyttö ja poika menevät Tallkullan uimahalliin. Sillä aikaa vanhemmat toimittavat asioitaan kaupungilla, ruotsiksi. Leirintäalueen porttivahti neuvoo herra Svenssonia kaupungin eri palvelupisteisiin lakonisen asiallisesti. Pian hymyilevä rouva Svensson työntää täyteen pakattua ostoskärryä valintamyymälässä. Iltapäivällä nuutuneen näköinen perhe virkistyy kahvilla ja Pommacilla torin laidalla sijaitsevassa kahvilassa. 2-5 (HPD 7, 42-45)

Svenssonien kotia esitellään käyttäen myönteisiä laatusanoja: iso, puhdas, siisti, uudenaikainen, kaunis. Asunnossa on TV-huone, kirjasto ja askarteluhuone. 2-6 (HPD 7 hk, 174)

Suurikokoisessa värivalokuvassa on ruotsalainen huvila rantasaunoineen, puutarhoineen, laitureineen ja veneineen. 2-7 (HPD 7, 83-84)

Ekbergin kolmilapsinen perhe Södertäljestä esitellään kuvin ja sanoin. Perhe asuu rivitalossa. Isä, 38, on töissä Scania-Vabiksen autotehtaalla, äiti, 36, on sairaanhoitaja. Dan, 17, pelaa jääkiekkoa ja haluaa poliisiksi. Inga-Lill, 15, harrastaa koripalloa ja aikoo lääkäriksi. Viisivuotias Tomas on päivisin perheen 60-vuotiaan isoäidin hoivissa. Päivän mittaan hänelle luetaan Aku Ankkaa. Vapaa-aikanaan isä kalastelee ja äiti soittaa pianoa. Perheellä on Saab. 2-8 (HPD 8 hk, 236 alkaen)

Per Helander, 15, käy Ribbyskolanin yhdeksättä luokkaa. Hän aikoo TV-mekaanikoksi ja oli siksi työharjoittelussa Elektrocentrum-korjaamolla. 2-9 (HPD 8 hk, 232)

Tukholmalainen Chrisse Forsberg, 17, käy Skanstullin lukiota. Hänestä tulee lääkäri tai toimittaja. Työharjoittelujakso Ungdomstidningen-lehdessä oli hauska ja mielenkiintoinen. 2-10 (HPD 8 hk, 233)

Ruotsissa asuu monta sataa tuhatta siirtolaista. Heillä ei ole ollut työtä omissa maassaan. Uudessa asuinmaassa odottavat useimpia kielenopinnot: Ruotsi auttaa siirtolaisiaan monin tavoin, etupäässä ruotsin ja kotikielen opetuksella. Monet siirtolaiset ovat tyytyväisiä uudessa kotimaassaan, mutta useimmat eivät koskaan voi unohtaa vanhaan kotimaahan jääneitä sukulaisiaan. 2-11 (HPD 8, 93)

Vällingbyssä asustavan Johanna Abrahamssonin puoliso, Rune, on ruotsalainen. Johanna pitää työstään L.M. Ericssonilla Tukholmassa. Rune on työjohtajana suuressa auto-korjaamossa. 2-12 (HPD 8 hk, 231)

1970-luvun suuret maahanmuuttajaryhmät luetellaan. Suomalaiset ovat niistä suurin, yhteensä 300 000, joista 120 000 käy töissä. Osa muuttaneista on ottanut Ruotsin kansalaisuuden. 2-13 (HPD 8 hk, 257)

Noin 60 000 suomenruotsalaista on muuttanut Ruotsiin. He ovat 20% kaikista siellä olevista Suomen siirtolaisista. 2-14 (HPD 8 hk, 286)

Mäkiset ovat suomalaisperäisiä siirtolaisia; perhe lienee fiktiivinen. Kirjantekijöiden näkemys Mäkisten elämästä on ruusuinen: "Mäkinens är invandrare. De trivs i Sverige. Pekkars skola är modern. Pappas arbete är inte så tungt. Mamma tycker om sina nya vänner. Deras hem i Sverige är stort och vackert." "Mäkinens tycker om sitt hem. De tycker om sin bil. De tycker om sina möbler." 2-15 (HPD 8 hk, 252-254) Sama asenne kuvastuu myös tulkintalauseista 2-16 (HPD 8 hk, 260): "He saavat parempaa palkkaa Ruotsissa kuin Suomessa. He pitävät työstänsä. Heidän työpaikkansa on lähellä heidän kotiaan."

Matti Peltosella on talo lähellä Tukholmaa ja uusi Saab. Hän pitää työstään ja työkumppaneistaan, mutta ei voi unohtaa Suomea. 2-17 (HPD 8 hk, 254)

Nässjöläinen Ibrahim, 14, on muuttanut Libanonista pari vuotta sitten. Hän käy peruskoulun kahdeksatta luokkaa. Kielitaidon puutteellisuudesta huolimatta hänellä on pal-

jon hyviä ystäviä. Ibrahimin harrastuksiin kuuluvat elokuvat, disko, mopedit ja pienoisorata. 2-18 (HPD 8 hk, 258)

Suzana on palannut kymmenen vuotta Ruotsissa asuttuaan takaisin Jugoslaviaan. Ruotsia hän oppi mukavilta ihmisiltä ilman kielikurssia. Aluksi Suzana viihtyi. Hän kävi töissä ravintolassa ja suuressa tehtaassa mutta sairastui sitten, ehkä stressistä. Aviomies Niklas asuu vielä Ruotsissa. Jugoslavian olot ovat jo parantuneet. Elämäntyyli siellä on rauhallisempi kuin Ruotsissa. Palkat ovat huonommat mutta hinnat matalammat. 2-19 (HPD 8 hk, 258)

18-vuotias Liisa Korhonen pääsee Boråsin työnvälityksen kautta töihin huonosta kielitaidostaan huolimatta. 2-20 (HPD 9 hk, 184)

Los Gallos on siirtolaisten muodostama latinalaisrytmejä soittava tanssiorkesteri. Yhtyeen jäsenet ovat kotoisin Etelä-Amerikasta ja Etelä-Afrikasta. He ovat 18-29 -vuotiaita miehiä, jotka ovat oleskelleet Ruotsissa neljästä kuukaudesta viiteentoista vuoteen. Useimmat opettelevat vielä kieltä. Kukaan ei ole toimeettomana, vaan kaikki joko opiskelevat tai käyvät töissä. Tulevaisuudensuunnitelmia on. Los Gallosilla on hyvät harjoittelutilat. Kuvituksessa soittajat esitetään tummatukkaisina. 2-21 (HPD 9 hk, 65-67)

Carlo saapuu Italiasta siirtolaiseksi. Myydessään kotipaikkakunnallaan jäätelöä hän oli kuullut maan sosiaalieduista ja korkeista palkoista. Tullimies ei tutki hänen matkatavaroitaan Malmössä; passia tosin katsotaan. Carlo neuvotaan Tukholman-junaan neuvontapisteestä, vaikkei virkailija osakaan italiaa. Luonto näyttää erilaiselta kuin Carlon kotimaassa: puulajisto on toisenlainen ja on myöhempään valoisaa. Junamatkalla ei ole tunneleita, koska Etelä-Ruotsissa ei ole korkeita vuoria. 2-22 (HPD 9 hk, 178)

15-vuotias malmöläispoika Henrik kertoo itsestään kirjeessä. Hänellä on 9-vuotias veli, joka on hyvä soittamaan kitaraa, sekä 11- ja 14-vuotiaat siskot, jotka käyvät koulua ja harrastavat lueskelua. Henrik itse harrastaa jalkapalloa, pöytätennistä ja pyöräilyä. Perheessä on Misse-niminen kissa. 2-23 (HPD 7 hk, 101)

Musiikkiharrastukseen viittaa valokuva musiikkikaupasta, jossa myydään levyjä ja musiikkikasetteja. 2-24 (HPD 7, 32)

Hot rod -harrastuksesta kertoo värikuva ruotsalaisesta autolehdestä. 2-25 (HPD 7, 70)

Joakim lähtee Ullevin stadionille katsomaan jalkapallo-ottelua, hänen tuttavapariskuntansa Bengt ja Ulrika taas Uddevallaan, missä he tanssivat kerholla. 2-26 (HPD 7 hk, 236)

Elokuvissa käyminen kuuluu harrastevalikoimaan, koska kirjasarjassa harjoitellaan tilaamaan lippuja Bio Lyran -teatterista. 2-27 (HPD 8 hk, 150)

Niklas Holmin jääpallojoukkue on Västerås SK. 2-28 (HPD 8 hk, 156)

Anna on asunut Lundissa. Hän on harrastanut elokuvissa käymistä ja tanssia. Elämä on ollut kivaa. 2-29 (HPD 9 hk, 62)

Falunissa on maan suurin hiihtostadion. Sieltä alkaa Vasa-hiihto, maailman suurin hiihtokilpailu, johon osallistuu joka talvi noin 10 000 hiihtäjää. Hiihtokilpailulla kunnoitetaan 1500-luvulla eläneen Kustaa Vaasan pakomatkaa. Reitin pituus on 85,8 kilometriä, Sälénistä Moraan. Aiheesta on tehty postimerkki. 2-30 (HPD 8 hk, 274)

Tärnaby saa oman julkisuuden hahmon, kun Ingemar Stenmark voittaa Storslalomkilpailun helmikuun toisena 1978. Samassa yhteydessä on tehtävä, jonka ratkaisu on F-A-L-U-N. 2-31 (HPD 8 hk, 175-176)

Formula 1 -maailmanmestari Keijo Rosberg on syntynyt Solnassa, missä hänen isänsä opiskeli. Koko perhe asui silloin Ruotsissa. 2-32 (HPD 8 hk, 207)

Yhdeksännen luokan kurssi sisältää tarinan Vikbergien menneisyydestä. Perhe asui ensin Örebrossa. Erik-isä oli saanut töitä sikäläiseltä keksitehtaalta. Rea-äiti oli siihen aikaan valintamyymälän kassana. Lena-tytär kävi lukiota. Perhe viihtyi Örebrossa. Asunto oli iso ja vapaa-aikana voi puuhastella vanhan moottoripyörän parissa. Autoa perheellä ei ollut. Yhdentoista vuoden kuluttua perhe muutti Upsalaan. Uudet työpaikat olivat hyviä, ja tytär opiskeli korkeakoulussa. 2-33 (HPD 9 hk, 37-38)

Yksi kansanryhmä on saamelaiset. Nimitys "lappalainen" on ruotsalaisten antama. Saamelaiset puhuvat oman kielensä lisäksi esimerkiksi ruotsia, norjaa ja suomea. 2-34 (HPD 9 hk, 145)

Tanskalaisperäiset lego-palikat tulivat myyntiin 1950-luvulla. 2-35 (HPD 9 hk, 166)

Monen tytön unelma-ammatti on lentoemäntä. Maj-Len Hagström on toteuttanut unelmansa. Työ on kiireistä ja vaatii kielitaitoa. Toisaalta palkka on hyvä, ostokset edullisia ja lentoemäntä näkee maailmaa. 2-36 (HPD 9 hk, 89)

2 Elämäkatsomus

Niklas kirjoittaa, että Västeråsissa on noin 700 vuotta vanha kirkko, muttei mainitse, minkä uskonnon kirkko se on. 2-37 (HPD 7, 57)

Lucianpäivää vietetään 13. joulukuuta; silloin lauletaan Sankta Lucia -laulua. 2-38 (HPD 7 hk, 103)

Upsalassa on kirkko. 2-39 (HPD 9 hk, 38)

3 Kanssakäyminen

Kristian on kumppaneineen käynyt Turusta käsin laivalla Tukholmassa ja Kolmårdenissa 2-40 (HPD 9 hk, 4)

Salon perhe lähtee lomamatkalle Malmöön. Isä antaa juomarahaa hotellissa. 2-41 (HPD 9 hk, 175)

Vieraskortin täyttämistä harjoitellaan tukholmalaisessa Regal-hotellissa. 2-42 (HPD 9 hk, 177)

Ekbergit olivat käyneet lomailemassa ahvenanmaalaisessa mökkikylässä heinäkuussa. Hieno sää oli suosinut matkaa. Johan Ekberg oli saanut kalastella. Matka oli onnistunut. 2-43 (HPD 9 hk, 85-86)

Stina lähtee laivalla Tukholmaan. Satamasta hän siirtyy taksilla keskusasemalle. Stina aikoo asua hotelli Regalissa. 2-44 (HPD 9 hk, 165)

Eva ja Pekka käyvät tavaratalossa; palvelu on asiallista ja ystävällistä. 2-45 (HPD 9 hk, 50)

Kappale, jonka nimenä on enteellisesti Det ordnar sig nog (Kyllä asia järjestyy), kertoo suomalaisten Tukholmaan tekemästä työmatkasta. Tekstiin on sijoitettu matkailijan kannalta hyödyllisiä viestintätilanteita: tulli, hotelliin saapuminen, pankissa asioiminen. Suomalaispoika tutkitaan tullissa kiireestä kantapähän, mutta asiallisesti ja kohteliaasti. Taksinkuljettaja kertoo pojille liikkeiden aukioloajoista, jotka ovat kuin Suomessa. Hotellissa sattunut huonesekaannus selvitetään nopeasti. Kaikki suomalaisten ja ruotsalaisten välinen kanssakäyminen sujuu ystävällisen, tehokkaan ja asiallisen palvelun merkeissä. 2-46 (HPD 9, 90-93)

Erään juttukumppanin skänenmurre vaikeuttaa suomenruotsalaisten kommunikointia, muttei estä sitä. 2-47 (HPD 8, 100)

Yhteispohjoismaisiin työmarkkinoihin viitataan harjoituksella, jossa opetellaan täyttämään pohjoismaista työnhakulomaketta. 2-48 (HPD 9 hk, 189)

Lappalaiset voivat lähteä hakemaan töitä Ruotsista. 2-49 (HPD 9, 72). Samoin Lapväärtin nuoriso kuuluu muuttavan Ruotsiin, koska kotipaikkakunnalla on pula työstä ja toiminnasta. 2-50 (HPD 9 hk, 33)

Reagointiharjoituksessa pyritään kesäapulaiseksi elintarvikeliikkeeseen. 2-51 (HPD 9 hk, 192)

Käsiteltäessä Ahvenanmaalla pidettyä leirikoulua mainitaan, että monet muuttavat Ruotsiin työttömyyttä pakoon. 2-52 (HPD 9 hk, 202)

Jenny- ja Martin-serkkujen vieraillessa Suomessa käy ilmi, että he osaavat vähän suomea. 2-53 (HPD 9 hk, 6)

Kun muuan närpiöläinen perhe voittaa lotosta huomattavan rahasumman, he voivat lähteä Borásiin tapaamaan rouvan veljeä. 2-54 (HPD 9 hk, 104)

Ruotsin oppiminen käy nopeastikin. Gun on ollut kaksi kuukautta Tukholmassa ja oppinut sinä aikana hyvin kieltä. 2-55 (HPD 9 hk, 84)

Maininta norjan ja ruotsin sukulaisuudesta löytyy yhdeksännen luokan harjoituskirjasta 2-56 (HPD 9 hk, 154). Jos osaa ruotsia, oppii norjaa helpommin.

Islannissakin selviää ruotsilla. 2-57 (HPD 9 hk, 199)

Yhteispohjoismaisen leirikoulun kokee myös Jaana. Koulu pidetään Falköpingissä ja sen ohjelmaan kuuluu muun muassa urheilua ja illanviettoja. 2-58 (HPD 9 hk, 209)

Pohjoismaista partiotoimintaa esitellään myös; partiolaiset kokoontuvat tällä kertaa Kööpenhaminassa. 2-59 (HPD 7, 95)

Yhteispohjoismaisen leirikoulun näyttämönä on Ahvenanmaa. Leirikoulussa on satakunta osanottajaa eri Pohjoismaista paitsi Islannista. Dialogiosuudessa ruotsalainen tyttö keskustelee suomenruotsalaisen pojan kanssa siitä, mitä käsite leirikoulu tarkoittaa. Vuoropuhelusta voi saada käsityksen, että leirikouluidea on tullut Suomeen läntisen naapurimme kautta. 2-60 (HPD 9, 114-119)

Tallkullan nuoret lukevat Niklasin kirjeenvaihtoilmoituksen Tonåringen-lehdestä. 17-vuotias lukiolainen Niklas kertoo esimerkiksi, että hänen luokallaan on suomalaispoikia, jotka osaavat hyvää ruotsia. 2-61 (HPD 7, 57)

Maj ja Niklas ovat kirjeenvaihdossa suomalaisten kanssa. 2-62 (HPD 7 hk, 158, 162)

Jillin isoäiti kirjoittaa kahdesti viikossa lapsenlapselleen Tallkullaan. 2-63 (HPD 7 hk, 226)

Ruotsalaiselle matkailijalle neuvotaan Helsingin linja-autoasemalla Porvoon-bussin lähtöaikoja. 2-64 (HPD 7 hk, 238)

Ruotsalainen turisti kyselee erilaisia asioita Tallkullassa. 2-65 (HPD 7 hk, 122)

Tallkullaan saapuu bussillinen ruotsalaisturisteja. Heistä herra Andersson filmaa kirkkoa, ja hänen rouvansa lähettää pari postikorttia. 2-66 (HPD 7 hk, 124)

Tallkullan peruskoulu saa ruotsalaisia vieraita. Rinkebyläinen Harriet kyselee suomalaispojalta tämän koulusta. 2-67 (HPD 7, 47)

On varauduttava siihen, että suomalainen koululainen käydessään ruotsalaisessa koulussa joutuu haastatelluksi. On osattava sanoa nimi, ikä ja asuinpaikka. 2-68 (HPD 7 hk, 9)

Harjoituksessa saadaan tehtäväksi laatia kirjeenvaihtoilmoitus ruotsalaiseen lehteen. 2-69 (HPD 7 hk, 99)

Suomalaisia lähtee vierailulle Storholmenin kouluun. 2-70 (HPD 7 hk, 134)

Haastattelutilanteessa olet vierailulla ruotsalaisessa koulussa ja joudut kertomaan itsestäsi. 2-71 (HPD 7 hk, 164)

Niklasin serkku Ingela on UNESCO:n tehtävissä Afrikassa. Niklaskin toivoo joskus saavansa työskennellä jossain kehitysmaassa. 2-72 (HPD 8, 61)

Ingela kiittää sukulaisiaan perhejuhlasta. 2-73 (HPD 8 hk, 161)

Suomalais-ruotsalaiset kirjekontaktit jatkuvat, kun Gunnel kirjoittaa Niklasille. Gunnelin mukaan Ruotsissa on monta hienoa talviurheilukeskusta. Pari Tallkullan nuorta on tulossa käymään Ruotsissa, ja he toivovat tapaavansa Niklasin. Niklasilta saatu äänilevy on suosittu Suomessa. Kirje on siis mitä myönteisin. 2-74 (HPD 8 hk, 183-184)

Evan ja Marinan turistimatkaa Tukholmaan ja Taalainmaalle selostetaan kolmessa kappaleessa. Heillä on ruotsalaiset oppaat. 2-75 (HPD 8, 86-99)

Muitakin matkustavaisia on; joku on ostanut ison teltan Ruotsista, jollain toisella on ruotsalainen ystävä. Samassa yhteydessä kerrotaan, että ruotsinruotsi on vaikeampaa (kuin ilmeisesti suomenruotsi). 2-76 (HPD 8 hk, 284-286)

4 Yhteiskunta

Pohjoismaiden liput esitellään yhdessä liehumassa jo seitsemännen luokan tekstikirjan alussa 2-77 (HPD 7, 5)

Ruotsin viiri riippuu lipputangossa. 2-78 (HPD 7, 83-84)

Kuningasperhe nähdään mustavalkovalokuvassa. Lapsilla on vaaleat hiukset. Samassa kohdassa on kansallislaulun sanat. Lisäksi mainitaan kuusi suurinta kaupunkia ja kuusi suurinta sanomalehteä sekä Ruotsin pinta-ala ja asukasluku. Hallitsija esitetään tavallisena perheenisänä. 2-79 (HPD 8 hk, 211)

Lehtioskissa myydään kahdeksan tunnistamani lehden (Allers, Båt för alla, Femina, Gula Tidningen, Husmodern, Hänt, Min värld, Stockholms Tidningen) lisäksi kirjoja, makeisia kuten toffeeta, marmeladia ja suklaata sekä jäätelöä. Marabou-suklaa on hyvin esillä kuvissa. Myös Fazerin makeisia ja Marlboro-savukkeita on saatavilla. Tarkasti katsoen myyjän rinnassa näkyy Pressbyrån-logo. 2-80 (HPD 7, 16-18)

15-vuotias Ulla lukee Hennes-lehteä. 2-81 (HPD 7 hk, 64)

Sarjakuviakin julkaistaan, koska harjoituskirja sisältää maininnan "en svensk serie". 2-82 (HPD 7 hk, 214)

Expressen-lehti mainitaan. 2-83 (HPD 8 hk, 7)

Lehdissä on asunnonhakuilmoituksia. 2-84 (HPD 8 hk, 112)

Vanhanmallisen mutta kunnostetun tukholmalaisen puhelinkioskin kyljessä näkyy symboli Tre kronor. 2-85 (HPD 7, 24-25)



KUVA 2-80

Malmölainen Ulla saa puhelun Kristeriltä; Krister katsoo numeron puhelinluettelosta. 2-86 (HPD 7 hk, 48)

Ulkomaanpuhelukurssin ohjeet, esimerkkinä Tukholma, annetaan ja oppilas saa tehtäväksi soittaa Göteborgiin. 2-87 (HPD 8 hk, 158)

Terveystieteeseen liittyy tieto, että Karlstadin koululaisille tehdystä tutkimuksesta on havaittu fluoripitoisen hammastahnan vähentävän reikiintymistä. 2-88 (HPD 8 hk, 53)

Kun suomalainen matkailija joutuu Tukholmassa lääkärille, hänelle määrätään penisilliiniä ja lepoa. 2-89 (HPD 8 hk, 179)

Harjoituksen En finne igen nimessä voi nähdä etnistä huumoria. Harjoituksessa kerrotaan, että melkein sadasta finnivoiteesta vain kaksi on tehokkaita. 2-90 (HPD 9 hk, 81)

Yhteiskunta edellyttää autonkuljettajilta ajokorttia. Sen hankkimiskäytäntö on 18 vuotta. Muutenkin hankkimismenettely muistuttaa suomalaista. 40 000 ruotsalaista suorittaa ajokortin joka vuosi, useimmat autokoulussa. Kotiväki voi myös opettaa kokeilusta. Tällöin oppi on halvempaa, mutta tulokset ovat huonompia. Korttia suorittavalla siirtolaisella on oikeus tulkkiin. 2-91 (HPD 9 hk, 97)

Konsumentverket-virasto on tutkinut kahdetkymmenet farkut ja todennut, että kallis ei aina ole parasta. 2-92 (HPD 9 hk, 56)

5 Elinkeinoelämä

Se, että rahayksikkö on kruunu, ilmenee Kenneth Fältin käydessä makeisostoksilla kioskilla. Samalla Kenneth huomaa, että aikaeroa Suomen ja Ruotsin välillä on -1 tunti. 2-93 (HPD 7 hk, 36)

Valuuttakursseihin tutustutaan, kun on selvitettävä, paljonko SEK on markkoina. Samassa yhteydessä nähdään mustavalkovalokuva kruunun kolkasta. 2-94 (HPD 7 hk, 41)

Elinkeinoelämään liittyy maininta, että Ruotsissa on autotehdas. 2-95 (HPD 7 hk, 175)

Maataloutta valotetaan kahteen otteeseen. Valokuva-aineisto on erityisen runsasta, joskaan ei välttämättä paikallistettavissa Ruotsiin. Oppilaat saavat lukea, että maanviljelyä harjoitetaan uudenaikaisin konein ja nykyaikaisin menetelmin. Monet maatilat ovat erikoistuneet joko eläinten pitoon tai joihinkin viljelaatuuihin. Työvoiman saaminen on vaikeaa, mutta koneistamisen ansiosta isäntä ja emäntä pystyvät yksinäänkin hoitamaan suurta

tilaa. Nykyajan maanviljelijä tarvitsee monipuolisen koulutuksen: taloustietoa, biologiaa, kemiaa ja muuta. 2-96 (HPD 9, 98-105; HPD 9 hk, 183)

Yksi yritysmuodoista on osakeyhtiö: maininnat firmoista nimeltä AB Betong ja AB Finnbetong. 2-97 (HPD 8 hk, 88-89; HPD 8 hk, 111)

Liikeyrityksistä on erityisesti esillä L.M. Ericsson. 2-98 (HPD 8 hk, 225, 231, 239)

Keksijöistä esitellään Lars Magnus Ericsson. Ericssonin pienestä verstaasta on vuosien saatossa kehkeytynyt kansainvälinen yritys. 2-99 (HPD 8 hk, 239)

Lisäksi luetellaan Södermanlandin esittelyn yhteydessä Saab-Scania, joka edustaa raskasta autoteollisuutta, lääkeyritys Astra, kuulalaakeritehdas SKF ja Volvo BM, jonka tuotteena ovat traktorit. 2-100 (HPD 8 hk, 289)

Automerkit Saab ja Volvo mainitaan. 2-101 (HPD 7 hk, 185)

Tallkullalaisella teknikko Larssonilla on vanha Volvo. 2-102 (HPD 7 hk, 244)

Autoihin palataan 2-103 (HPD 8 hk, 119) maininnalla vanhasta Volvosta. Kuvituksessa näkyy Volvo-henkilöauto. 2-104 (HPD 7, 70; HPD 9 hk, 98)

DOMUS-tavaratalo mainitaan. 2-105 (HPD 7 hk, 108)

Dala-hevonen on kotiteollisuustuote. Niitä on saatavana eri värisinä. Dala-hevonen on maailman myydyin matkamuisto; sitä viedään aina USA:an, Australiaan ja Japaniin asti. Se näyttää sympaattiselta, koska väritys on iloinen ja siinä on kukkia somisteena. Dala-hevonen on miellyttävä matkamuisto. 2-106 (HPD 8 hk, 276-277)

Taalainmaalla valmistetaan veitsiä, huonekaluja, pieniä puuhevosia, urheilutarvikkeita, TV-mastoja ja Mora-kelloja. 2-107 (HPD 8 hk, 271)

Työolosuhteista mainitaan, että Volvolla palkka on hyvä ja että tehtaalla tehdään vuorotyötä. 2-108 (HPD 9 hk, 13)

6 Luova ja esittävä taide

Ilmeisesti ruotsalaisperäinen Sverige i bilder -filmi mainitaan yhtenä tapana esitellä Ruotsia matkailijoille. 2-109 (HPD 8 hk, 22)

Eva luulee, että Bio-Tallkullassa näytetään Midsommarleken-elokuvaa. 2-110 (HPD 8 hk, 140)

Abbaa keuhataan kahteen otteeseen. 2-111 (HPD 8 hk, 161)

Lisalla on kolme ruotsalaista LP-levyä. 2-112 (HPD 7 hk, 179)

Carl Larsson oli taalainmaalainen kuvataiteilija. Erästä hänen taulustaan on esitetty mustavalkovalokuva. 2-113 (HPD 8 hk, 271)

7 Kilpaurheilu

Kirjaan on sisällytetty fiktiivinen ruotsalaiskiekkoilija Tuffe-Uffe Isbergin haastattelu. Tuffe-Uffe on vieraana tallkullalaisella kerholla. Ruotsin kiekkoilua esitellään laajalti valokuvien tukemana. 2-114 (HPD 8, 50)

Ruotsi ja NL pelaavat MM-ottelun Helsingin jäähallissa. Maslow on parempi pelaaja kuin Ståhl, mutta myös isompi. Ruotsalaiset ovat pitempiä kuin venäläiset. 2-115 (HPD 8, 68-69; HPD 8 hk, 193)

Uffe Isberg mainitaan uudelleen. Samassa yhteydessä on mustavalkovalokuva Suomi-Ruotsi -jääkiekkomaatottelusta. 2-116 (HPD 8 hk, 127-128)

Elitserien-sarjan joukkueet on sijoitettava karttapiirrokseen selostuksen perusteella. 2-117 (HPD 8 hk, 132)

Katsauksessa Elitserienin ottelukierrokseen mainitaan kymmenen joukkuetta. William Löfqvist nimetään parhaana maalivahtina; Peter Gustafsson Frölundasta on kehittynyt kyky. 2-118 (HPD 8 hk, 192)

Tappara häviää AIK:lle Tukholmassa käydyssä ottelussa 2-1. 2-119 (HPD 8 hk, 134-135)

Pekka Holma on pelannut Timråssa. 2-120 (HPD 8 hk, 139)

AIK (tukholmalainen Allmänna Idrottsklubben) tulee Helsinkiin pelaamaan. 2-121 (HPD 7 hk, 32)

Käsipalloseuroja luetellaan 20 kappaletta. 2-122 (HPD 7 hk, 41)

Jalkapalloilusta tulee puhe, kun oppilas saa tehtäväksi sijoittaa Allsvenskanin 12 joukkuetta niiden kotipaikan mukaan karttapohjaan. Yksikään joukkue ei ole pohjoisesta. Harjoitukseen sisältyy piirros pelaajista. Heidän asuissaan on mainoksia, mm. Stena Linen ja ICA:n. 2-123 (HPD 8 hk, 195)

Kartanlukijan "nuotit" rallin pikataipaleelta nähdään harjoituskirjassa. 2-124 (HPD 8 hk, 202)

8 Tekniikka

VIC-64 tietokoneen testi mainitaan kuvituksessa samoin kuin poliisin oma radiojärjestelmä. 2-125 (HPD 7, 70)

Erityisen paljon liikennetekniikkaa näkyy suuressa, vilkkaassa kaupunginäkymässä. Se esittää länsiautoja (Opel, Volvo, Peugeot, Volkswagen, Bedford, Mercedes Benz) kolmi-kaistaisella, asfaltoidulla ajotiellä. Autojonosta erottuu vain yksi itäauto, Lada tai Polski Fiat. Liikenne on oikeanpuoleinen toisin kuin keskikoulun kirjoissa. Sähkötoimiset katuvälöt eivät pala, mutta autoissa on lähivalot sytytettynä. Liikennettä ohjataan kansainvälisin liikennemerkein, liikennevaloin ja kaistamaalauksin. Ajouradan alla on kolmesta luukusta päätellen kunnallistekniikkaa. Taustalla näkyy sisävesilaivoja laiturissa; yhden mastossa liehuu Ruotsin lippu. Vielä erottuu ainakin yksi kirkko ja patsas, jonka pään päällä istuu lokki. 2-126 (HPD 7, 68-69)

Autojen lisäksi liikkumisvälineitä ovat moottoripyörät ja polkupyörät; merkit Honda ja Suzuki erottuvat kuvituksesta. 2-127 (HPD 9, 20-21)

Svenssonin perhe liikkuu Tallkullan-vierailullaan henkilöautolla; kuvituksen perusteella näyttää, että auton merkki on Opel Kadett. 2-128 (HPD 7, 42-45)

Kappaleessa ei selosteta, miten auto on kuljetettu Ruotsista Suomeen, mutta myöhemmin käy ilmi, että maiden välillä kulkee Viking-linjan laivoja. 2-129 (HPD 7, 89)

Tukholmassa on maanalainen. Sen vaunut ovat väriltään vihreitä. Maanalaisessa on selkeä opastus. Tukholmassa on suuria liikenneongelmia, koska kaupunki on rakennettu saaristoon. Siksi monet kulkevat yksityisauton sijasta maanalaisella. 2-130 (HPD 8, 83)

Tukholmassa julkista liikennettä hoidetaan myös lentokonein, linja-autoilla ja takseilla. 2-131 (HPD 9, 90-91)

Sundsvallin yli kulkee lentoreitti Keflavikiin. 2-132 (HPD 9 hk, 198)

Kun suomalaiset Bergit käyvät Ruotsissa, matka tehdään Sirius-laivalla. 2-133 (HPD 7 hk, 221)

Maarianhaminasta kestää Tukholmaan vain kuusi tuntia veneellä. 2-134 (HPD 7 hk, 255)

Eräällä uudenaikaisella lautalla on lasten leikkihuone, sauna ja uima-allas. Hyteissä on radio, suihku ja WC. Laivan kahvilassa on halpaa ruokaa; ravintoa saa myös voileipäpöydästä. Iltatanssit ja verottomat ostokset kuuluvat myös lauttamatkailuun. 2-135 (HPD 8 hk, 216)

9 Maa

Ruotsi ja Suomi sijoitetaan osaksi pohjoismaista kokonaisuutta värillisessä piirroskartassa. 2-136 (HPD 7, 15)

Pohjolan kartassa näkyy noin 70 paikannimeä. Kartan keskipisteenä on Etelä-Ruotsi. Merkittävä osa Ruotsin paikkakunnista on sijoitettu itärannikolle. Vatnajökull on kartan mukaan Norjassa. 2-137 (HPD 9, 6-7)

Maisemakuva esittää kesäistä, voimakaskasvuista sekametsävyöhykettä. Sää ei voi olla kylmä, koska pihalla näkyy aluspaitaan verhoutunut mieshahmo. 2-138 (HPD 7, 83-84)

Pohjoismaiden ilmastojen samankaltaisuutta korostaa harjoitus, jossa Turussa ja Tukholmassa on sama lämpötila. 2-139 (HPD 8 hk, 169)

Upsala, Haaparanta, Uumaja, Norrtälje, Norrköping, Borås, Sundsvall ja Örebro luetellaan. 2-140 (HPD 7 hk, 15)

Bo ja Kjell käyvät Malmössä. Kaupungissa on monta suurta pankkia, bensiiniasemia ja tavaratalo. 2-141 (HPD 7 hk, 206-207)

Södermanlandin esittelyn lähteenä on siirtolaisille tarkoitettu Invandrartidningen. Södermanland on Tukholman seutua. Luonto kuvataan vaihtelevaksi. Teollisuutta on runsaasti. Alue tarjoaa paljon nähtävää matkailijoille, esimerkiksi vanhoja puutaloja. Mukana on piirroskartta maakunnista. Paikannimiä luetellaan useita: Eskilstuna, Gripsholm, Katarineholm, Kolmården, Mariefred, Mälaren, Trosa, Uplanti ja Itä-Götanmaa. 2-142 (HPD 8 hk, 289)

Västerås in karttaluonnos löytyy harjoituksista. 2-143 (HPD 8 hk, 244)

Todennäköisesti fiktiivisen Åstadin kaupungin piirroskartta esitellään. 2-144 (HPD 8 hk, 202)

Kaupunkikuvat Tukholmasta ja Västeråsista esittävät lehteviä, hoidettuja kaupunkinäköymiä, joissa on vanhaa ja uutta rinnan. Vanhoja taloja on kunnostettu asuinkäyttöön. Väestö on siististi pukeutunutta ja hyvin ravittua. 2-145 (HPD 7, 24-25; HPD 7, 54-55)

Tukholma esitellään kauniina suurkaupunkina, jossa on runsaasti nähtävää. Kuninkaanlinna, Suurkirkko, eduskuntatalo, Vasa-laivan telakka, af Chapman -purjealus, Kaknäs-torni, Gröna Lund ja Skansen mainitaan. Lisäksi lukija saa tietää, että kaupungissa on monia tavarataloja ja diskoteekkejä. 2-146 (HPD 8, 82-86; HPD 8 hk, 241-246)

Useat nähtävyydet ovat maksullisia (3-10 kruunua) ja niillä on kiinteät aukioloajat. 2-147 (HPD 8 hk, 246)

Tukholman esittelyyn liittyy runsaasti valokuvia, etupäässä tekstikirjassa. Vanha kaupunki nähdään aukeaman kokoisessa värivalokuvassa. Ilmeisesti lentokoneesta otetun kuvan yleissävy on vihreä, mikä viittaa kuparikattojen värin muuttumiseen ilmansaasteiden vaikutuksesta. Kuvasajankohtana Silja-linjan alukset saapuivat vielä Vanhan kaupungin laituriiin. Kuninkaanlinna ja Suurkirkko, Vanhan kaupungin kujien ahtaus ja alueen saaristoisuus tulevat hyvin esille kuvassa. 2-148 (HPD 8, 76-77)

Kuvituksessa esitetyjä kohteita ovat af Chapman, näkymä Söderiin, Värtan-näkymä, Skansen, maanalainen, sisäsatama, kuninkaanlinna, Suurkirkko, eduskuntatalo, Sergelin tori, Kulttuuritalo ja katukahvila. 2-149 (HPD 8, 78-94)

Kaknäs-tornin mustavalkovalokuva nähdään matkakertomuksessa. 2-150 (HPD 8 hk, 279)

Keskustan mustavalkokartta esitetään harjoituskirjassa. 2-151 (HPD 8 hk, 219)

Skansen mainitaan harjoituskirjassa. 2-152 (HPD 7 hk, 143)

Tukholmaa luonnehditaan mukavaksi (trevligt). 2-153 (HPD 8 hk, 243)

Ainoa Tukholmasta esille nouseva kielteinen piirre on autolla liikkumisen stressaavuus. Se johtuu Tukholman sijainnista monella saarella. Mutta niinpä kaupungissa onkin maanalainen. 2-154 (HPD 8 hk, 230)

Hötorgetilla myydään "ruiskuttamattomia", so. ilman kasvinsuojelukemikaaleja tuotettuja vihanneksia. 2-155 (HPD 9 hk, 35)

Aineksia Tukholma-kuvaan voidaan esittää myös matkailuesitteen muodossa. Kaupunki on puhdas - esimerkiksi Riddarfjärdenissä voi uida - ja avoin. Ostospaikkojen ja ravintoloiden lisäksi matkailijalle esitellään vielä nähtävyyksiä. Skansenista kerrotaan, että se on maailman vanhin ulkoilmamuseo. 2-156 (HPD 8 hk, 217)

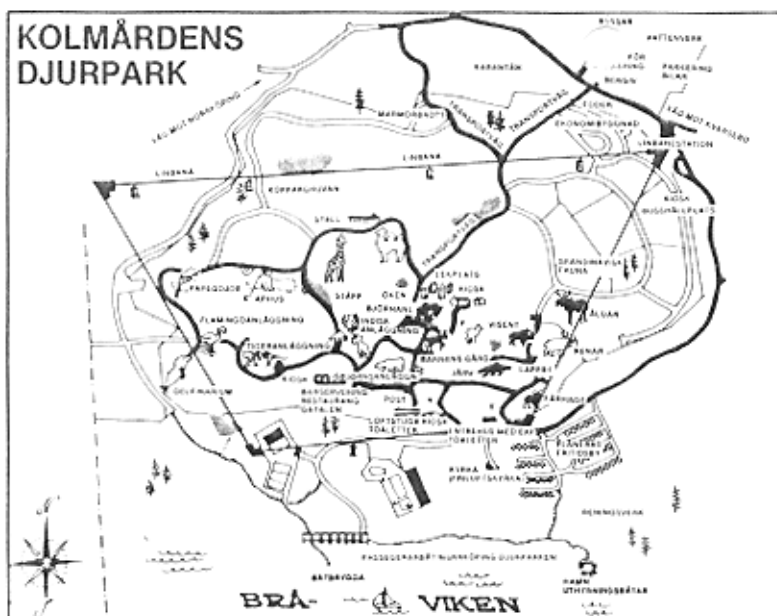
Toiseksi suurin kaupunki, Göteborg, esitellään suhteellisen yksityiskohtaisesti. Tämä tuntuu perustellulta, kun muistetaan kaupungin runsas suomalaisasutus. 2-157 (HPD 9, 12-15)

Väriavokuvin esitellään satama, Ullevi ja Volvon tehtaita. Yhdeksännen luokan harjoitus tutustuttaa lukijan lisäksi Liseberg-huvipuistoon, Skandinavium-halliin, Götaplatzen-toriin ja Östra Nordstan -keskukseen. Erityisesti mainitaan Carl Millesin Poseidon-patsas. Kuvauksessa näyttelee pääosaa suomenruotsalainen siirtolaisperhe, Göranssonit, joka kolmen Ruotsissa vietetyn vuoden jälkeen joutuu palaamaan Tallkullaan. 2-158 (HPD 9 hk, 21-22)

Taalainmaa on suosittu matkailukohde. Sen luonnonkauneutta korostetaan. Taalainmaalta voi ostaa puuhevoson tai puukon. Siellä järjestetään Vasa-hiihto. Tallkullalaiset Eva ja Marina matkustavat seutua ristiin rastiin tukholmalaisisarusten opastamina. Matka on mielenkiintoinen, sen aikana saa uusia ystäviä, ja matkamauistot miellyttävät kotiväkeä. 2-159 (HPD 8, 96-99)

Ruotsalaisille Taalainmaa on lomailuseutua. Dahlströmeillä on siellä pieni kesämökki. Mökin lähellä kulkee hieno tie. Dahlströmit eivät kuitenkaan pidä vilkkaasta liikenteestä, moottoriveneiden häiritsevästä äänestä eivätkä lasten kirkumisesta. 2-160 (HPD 8 hk, 268)

Kolmårdens luonnehditaan Euroopan suurimmaksi ja maailman pohjoisimmaksi eläinpuistoksi. Esittelyyn liittyy alueen mustavalkoinen kartta. 2-161 (HPD 9 hk, 186)



KUVA 2-161

11 Kulttuuripiirin ei-toivottavat ilmiöt

Ingmar Göransson on jäänyt työttömäksi Volvosta. 2-162 (HPD 9 hk, 14)

Verot ovat korkeat. 2-163 (HPD 9 hk, 15)

Mopedionnettomuuksia sattuu. 2-164 (HPD 9 hk, 135)

Mopot voivat mennä rikki. 2-165 (HPD 9 hk, 96)

Anna on sairastunut vakavasti ja joutunut lopettamaan pianonsoiton. 2-166 (HPD 9 hk, 62)

Ikävä juonne matkakuvaukseen tulee, kun moottoripyöräjengi häiritsee leirintäalueen yörauhaa; "mutta kun tytöt päivällä näkivät ne kaksitoista poikaa, he eivät enää jaksaneet olla kovin vihaisia." 2-167 (HPD 8, 97)

Kaikki tukholmalaiset eivät pidä keskusta-asumisesta; auton ajaminen siellä ei myöskään ole helppoa. 2-168 (HPD 8 hk, 228)

LIITE 3

Pelkistelmä Nya vindar -sarjan Ruotsi-aineuksesta

1 Väestö

Hangossa järjestettyyn leirikouluun osallistuu vaalea, sinisilmäinen Mikael Fredriksson, kirjasarjan ensimmäinen ruotsalainen. 3-1 (NV 7, 12-13)

Mikaelin huone Hangossa on kaaoksessa. 3-2 (NV 7, 26)

Mikael pitää suomalaisesta makkarasta. 3-3 (NV 7, 16)

Mikael oppii vajaassa viikossa vähän suomea. 3-4 (NV 7, 22)

Mikaelilla on ehjä perhe: isä, äiti, sisko, isoisä ja isoäiti. 3-5 (NV 7, 32)

Mikael soittaa kotiin ja vakuuttaa voivansa hyvin, vaikka rahat ovatkin lopussa. 3-6 (NV 7, 18)

Mikaelin palatessa Hangosta perhe tulee häntä vastaan asemalle. Isoäiti on jäänyt kotiin laittamaan lihapullia. Siskoa luonnehditaan hevoshulluksi. Mikael tuo hänelle pienen leikkihevosen Suomen-matkaltaan. 3-7 (NV 7, 32; NV 7 hk, 229)

Ruotsalainen voi hoitaa hygieniaansa hammasharjalla ja kammalla. 3-8 (NV 7 hk, 132)

Ruotsalaiset voivat laskea leikkiä norjalaisista. 3-9 (NV 7 hk, 206)

Kahdella tukholmalaispojalla on molemmilla kotona pieni krokotiili. 3-10 (NV 8, 84)

Kotieläimistä mainitaan koira. 3-11 (NV 8 hk, 240)

Matkailun 3-12 (NV 8, 88) ohella ruotsalaiset harrastavat jalkapalloa 3-13 (NV 7, 36), postimerkkeilyä 3-14 (NV 8, 77), kirjeenvaihtoa 3-15 (NV 8, 88), laskettelua 3-16 (NV 8, 70), musiikin kuuntelua 3-17 (NV 8, 78-79) ja konserttimusiikkia 3-18 (NV 7, 66-67; NV 9, 52). Kitarabändejäkin on 3-19 (NV 8, 63; NV 8 hk, 260).

15-vuotias göteborgilaispoika Göran Lindblad ilmoittaa harrastukseksi pullojen ja tulitikkuaskien etikettien keräilemisen. 3-20 (NV 9 hk, 52)

Nuorison harrastuksina mainitaan videoiden katselu ja kuvaaminen, tennis, lentopallo, lintujen bongaaminen, kitarabändeissä soittaminen, baletti, ratsastus, onkiminen, postimerkkien keräily ja luontoretket. 3-21 (NV 8 hk, 260)

Juhla-ateriaan kuuluu samoja ruokia kuin Suomessa: kinkkua, savukalaa, salaatteja, mansikoita ja kermakakkua. 3-22 (NV 8, 92-93)

Tukholmassa kuulee monia vieraita kieliä, kuten serbokroatiaa. 3-23 (NV 8 hk, 229)

Ruotsissa asustaa siirtolaisina turkkilaisia. Isovanhemmat saattavat seurata perheen mukana uuteen maahan. Siirtolaiset ovat työläisiä tai yrittäjiä, toimissaan ahkeria ja yritteliäitä, mutta monia vaivaa koti-ikävä. Alkuperäisväestö suhtautuu heihin ystävällisesti. 3-24 (NV 7, 34)

Mikaelin hyvä ystävä on häntä hieman vanhempi turkkilaispoika Mehmed. 3-25 (NV 7, 34)

Mehmedin isän työpäivää kuvataan viidellä piirroksella. Isä on pienikasvuinen, tumma, kyömynenäinen, kiharatukkainen, ammatiltaan tehdastyöläinen. Työpäivä kestää 6.30 - 17.50. Ruokatunnilla isä, joka turkkilaisena lienee islaminuskoinen, syö lihapullia. Niiden ruotsalaiseen valmistusohjeeseen sisältyy sianliha, joka ei kuulu islamin sallimaan ruokavalioon. Työpäivän jälkeen perhe istuskelee länsimaisesti sisustetussa kodissaan, ja Mehmed soittaa akustista kitaraa. Ehkä tekijöiden tarkoituksena on viitata siihen, että siirtolaiset omaksuvat vaikutteita asuinmaansa kulttuurista. 3-26 (NV 7 hk, 100-101)



KUVA 3-26

Kimmo ja Riitta Nurmeksesta asuvat Boråsissa. Riitta osaa hyvin ruotsia ja on töissä kioskissa. Kimmo on kielitaidoton. Kuvituksessa hän istuu vaivaantuneen näköisenä lippalakia puristaen. 3-27 (NV 7 hk, 48)

Mikaelin luokalla on 23 oppilasta. Kuusi heistä on siirtolaislapsia, yksi Suomesta, kaksi Espanjasta, yksi Turkista, Libanonista ja Marokosta kustakin. Marokkolainen Fatima-tyttö on perheineen asunut monta vuotta Ruotsissa, ja hän osaa kieltä jo hyvin. Tytön äidinkieli on arabia, ja hän saa kotikielenopetusta. Fatima esittelee, ujoudestaan huolimatta, kotimaataan luokalleen. 3-28 (NV 8, 46-47)

Suomalainen Juha on muuttanut paikkakunnalle puoli vuotta sitten, kun isän firma lähetti tämän tytäryhtiön johtajaksi. Juha on ystävästynyt Mikaelin kanssa, ehkä siksi, että molemmat pelaavat joukkuepelejä. Juhan isä kyllä viihtyy Ruotsissa, mutta Juha ei osaa määrittää kantaansa näin lyhyen asumisen jälkeen. 3-29 (NV 8, 51)

Mikael ja Juha juttelevat kahvilassa. Pojat nauttivat limonadia, maitoa ja pitsaa. 3-30 (NV 8, 50)

Mehmed kirjoittaa Annikalle Suomeen, että perhe aikoo käydä kesällä vanhassa kotimaassaan. 3-31 (NV 8 hk, 314-315)

Pohjoissuomalainen Rantamäen pariskunta on asunut viidentoista vuoden ajan Ruotsissa. Perheen kaksi poikaa ovat syntyneet siellä. Perheen olot ovat hyvät. Molemmilla vanhemmilla on mieluisa työpaikka; Kalevi tosin pitää bussin ajamista Tukholmassa vähän stressaavana. Kesäisin perhe käy vanhassa kotimaassaan. Sanomalehdistä voi lukea paluumuuttajista. Vähitellen vanhempien mielessä kypsyy päätös palata Suomeen. Ratkaisuaan jää odottamaan kolme pulmaa: työn saaminen, asunnon hankkiminen ja sopivan koulun löytäminen miltei yksinomaan vain ruotsia osaaville pojille. 3-32 (NV 8, 38-39)

Lopulta Rantamäet palaavat vanhaan kotimaahansa. 3-33 (NV 8 hk, 115)

Suomeen palaavien tunnelmia valotetaan. Rouva Virtanen on lapsena muuttanut Ruotsiin ja käynyt siellä koulua. Se oli vaikeaa. Lapsille on sittemmin järjestetty kotikielen opetusta. Kaksikieliseksi oppiminen parantaa esimerkiksi mahdollisuuksia hyötyä joukkotiedotuksesta. Lapset haluavatkin usein jäädä sijoilleen. Haastatellun 16 Ruotsissa viettämää vuotta olivat kuitenkin kokonaisuutena hyvää aikaa. 3-34 (NV 8 hk, 120)

Vikströmit palaavat Suomeen, kun isälle löytyy töitä linja-auton ratin takaa. 3-35 (NV 8 hk, 121)

Mikaelin luokka tekee ryhmätyön ja haastattelee sitä varten kaupunkilaisia. Mielipiiret kaupungin hyvistä ja huonoista puolista hajaantuvat; makuasioista ei pidä kiistellä. Yksi Mikaelin haastattelemista on vanha norrköpingläinen, kanootin maailmanmestari vuodelta 1938 ja mestarisuunnistaja Arne Bogren, 74. Hänen mukaansa kaupunki on vuosien saatossa kehittynyt parempaan suuntaan. Aktiivivuosinaan Bogren harjoitteli Kolmårdenin alueen metsissä. Vaikka joskus yöllä metsässä olikin pelottavaa, hän ei antanut pelolleen periksi. 3-36 (NV 9, 39-41; NV 9 hk, 92, 94)

Chilestä tullut Juan pitää ruotsalaisia ikävimpinä (tråkigare) kuin chileläisiä. Siksi hänen ystäväpiirinsä koostuukin lähinnä etelä-amerikkalaisista. Hän pitää ruotsalaisia erilaisina kuin maanmiehiään. 3-37 (NV 9, 36; NV 9 hk, 80)

Erika Reyes ei pidä kaikesta ruotsalaisesta. 3-38 (NV 9 hk, 80)

Erika haluaisi palata Chileen, koska siellä on lämmintä ja vanhemmat sisarukset asuvat yhä siellä, mutta ymmärtää, että hänen tulevaisuutensa on Ruotsissa. Elämä on helppompaa, voi saada lainaa ja opiskella vaikka lääkäriksi. 3-39 (NV 9, 36-37)

Yksi kansanryhmä ovat saamelaiset. 3-40 (NV 9 hk, 185)

Söderköpingin yhteydessä esitellään myös nuorisoa: 15-vuotias uimarityttö Jenny Åberg, joka harjoittelee kuutena päivänä viikossa kaksi tuntia kerrallaan. Kova harjoittelu on tuonut Jennylle kolmannentoista sijan nuorten mestaruuskisoissa. Viikonloput kuluvat usein leireillä ja kilpailumatkoilla, joskus jopa ulkomailla. Harrastus on niin sitova, että aikaa ei liikene juuri muuhun kuin läksyjen lukemiseen. Jennystä koulunkäynti on hauskaa, mutta Söderköpingiä Jenny pitää talvella ikävänä. Kaupunki tuntuu hänestä liian pieneltä. Vapaa-aikanaan Jenny kuuntelee musiikkia. 3-41 (NV 9, 24-27; NV 9 hk, 56)

Jonas Malmstedt taas käy Bergaskolan-koulua saaristosta käsin. Koulupäivät venyvät yleensä yhdeksäntuntisiksi. S:t Annan asukasluo moninkertaistuu kesäisin, kun kesäasukkaat palaavat tälle maailman kauneimmaksi ylistetylle alueelle. Paikallinen nuorisoo saa silloin kesätyötä esimerkiksi bensiiniasemalta. Jonas on perheensä mukana tutustunut Helsinkiin. Monet siellä puhuvat tai ainakin ymmärtävät ruotsia. Jonas harrastaa palloilua ja on mukana Ungdom för fred -yhdistyksessä, joka järjestää päivätyökeräyksiä rauhan työn merkeissä ja seuraavana kesänä (so. 1986) kansainvälisen rauhanleirin Göteborgin lähistöllä. 3-42 (NV 9, 29-30)

Jonas on käynyt Englannissa. Iltaisin hän katselee televisiota ja kuuntelee radiota. 3-43 (NV 9 hk, 66)

Linköpingin uudesta rock-klubista kertoo lyhennetty lehtijuttu. 3-44 (NV 9 hk, 107)

Linköpingin rock-klubille aiotaan hankkia esiintymään koti- ja ulkomaisia artisteja, esimerkiksi Eva Dahlgren. 3-45 (NV 9 hk, 107)

Nuorisolle on Norrköpingissä avattu uusi diskoteekki. Pian aloittaa rock-klubi toimintansa. Siellä esiintyy koko kotimainen pop- ja rock-eliitti. 3-46 (NV 9, 48)

Teknologian runsaan hyödyntämisen mukanaan tuomana haittana koetaan etäännyminen luonnosta, ns. broileritehdas-ilmiö, vaarana ihmisen hyvinvoinnille. 3-47 (NV 9, 63)

Elämää varjellaan sen eri muodoissa, vaikkapa suojelemalla lintuja keskellä pääkaupungin vilinää. 3-48 (NV 9, 74-75)

Ruotsalaisnuoret saattavat altistua broileritehdas-ilmiölle eivätkä aina ole olleet tekemisissä elävien eläinten kanssa, mutta muodista he eivät ole riippuvaisia. Jotkut osoittavat ympäristötietoutta suunnittelemalla "myrkyttömän viljelyn" aloittamista, piittaamatta sen satoa heikentävistä puolista. 3-49 (NV 9, 128-129)

Ruotsalaisen koulun yhdeksäsluokkalaisten suorittamasta muotikyselystä ilmenee, että useimmat pitävät nykypäivän muotia hyvänä. 3-50 (NV 9, 60)

Nuorison suhtautumista alkoholiin valaistaan. Nuorisoo ei suosi alkoholijuomia, vaan juominen on vähentynyt. Joka kolmas ei käytä alkoholia lainkaan. Ne jotka juovat, nauttivat yleensä pilsneriä tai viiniä - siis mietoja juomia. 3-51 (NV 9 hk, 157)

Korkea elintaso näkyy tavaratalojen runsaana myyntiartikkelien valikoimana. Hyväänä esimerkkinä tästä ovat elintarvikkeet. Kuluttaja saa ne usein valmiiksi pakattuina. Ruokavalioon kuuluvat maito ja maitojauhe, munat, juusto, lihapullat, pihvit, suklaavanukas, tuoreet hedelmät, näkkileipä, kauraryynit ja pussikeitot. Katoavaa perinnetietoutta pyritään elvyttämään koivunmahlalla ja pettuleivillä. Tekijät mainitsevat lisäksi filmjolk-piimän, folköl-pilsnerin ja falumakkaran, jota syödään juuresmuhennoksen kanssa. 3-52 (NV 9 hk, 151-157)

Vehnäsämpylä, småfranska, on suomenruotsiksi semla. 3-53 (NV 9 hk, 184)

Seisovasta pöydästä kerrotaan harjoituksessa. 3-54 (NV 9 hk, 181)

Opettaja Kenneth Krantzin luokkatovereista yksi on nykyisin johtajana Svenska Fläktfabrikenissa, yksi Tukholmassa sanomalehden toimittajana, yksi tavaratalossa myyjänä, yhdestä on tullut vahtimestari, ja yksi on avannut oman autokorjaamon. 3-55 (NV 9 hk, 37)

Naisetkin voivat ryhtyä poliisiksi. 3-56 (NV 9 hk, 43)

2 Elämäkatsomus

Joulun liittyä lahjojen antamien; perinne on kristillinen. 3-57 (NV 7, 44) Joulun lisäksi vietetään niin ikään kristillisperäistä Lucia-juhlaa 3-58 (NV 7, 45; NV 8 hk, 159) ja uutta vuotta samana ajankohtana kuin meillä. Mikaelin koulun - jonka nimi on kristillisperäisesti Kristinaskolan - Lucia-neidoksi on valittu vaalea, valokuvassa hymyilevä seitsemäsluokkalainen Maria Åström; myös nimi Maria on kristillisperäinen. Sijoituessaan heti joulun jälkeen uuden vuoden viettokin on ilmaus kristillisen kalenterin noudattamisesta. 3-59 (NV 7, 45; NV 8 hk, 159)

Moni juhlapäivä liittyy kristilliseen perinteeseen. Adventti ja joulun sekä Viattomien lasten päivä näkyvät almanakan faksimilessä, loppiainen, laskiaissunnuntai, palmusunnuntai, pääsiäinen, Helluntai ja juhannus samoin. 3-60 (NV 8 hk, 164-166)

Ruotsalaisesta joulusta kertoo Extra-teksti, jota tukee Carl Larssonin jouluaiheinen maalaus. Siinä esiintyvät kansallispukuiset hahmot, runsas ruokapöytä alkoholijuomineen sekä lipuin ja elävin kynttilöin koristeltu suurikokoinen kuusi korostavat joulujuhlan tärkeyttä, ehkä myös sen maallistumista. Näkymä tuo esille ruotsalaisen joulujuhlan runsauden, mitä kauneimmat kansallispuvut ja sukupolvien yhdessäolon, mutta maalaus ei ole valokuvan veroinen tiedonlähde. Tuskin Larsson on halunnutkaan kuvata tyypillistä joulua, vaan oman näkemyksensä idyllisestä perhejuhlasta. Tekstin mukaan Fredrikssonin perheen joulunviettoon liittyvät kuusi, kinkku, joulukoristeet, makeiset, rusinat ja pähkinät, mutta myös isänäidin ja isänsän vierailu. 3-61 (NV 8, 54-57)

Joulusta Mikaelin kotona on oma kappaleensa. Kuusessa on 24 sähkökynttilää. 3-62 (NV 8, 54-55; NV 8 hk, 168-169)

Juhannusta juhlietaan syömällä kunnon päivällinen lomatuttujen seurassa ja rakentamalla juhannussalko. 3-63 (NV 8 hk, 304)

Muista uskonnoista mainitaan, että euroviisut voittaneet Herreyn veljekset ovat mormoneja. Yksi veljistä on nuorempana vaellellut, "kuten mormoneilla on tapana". Perhe on onnellinen ja arvostaa uskontoaan. 3-64 (NV 8 hk, 195)

Kouluissa on uskontotiedon opetusta. 3-65 (NV 9 hk, 31)

Lyhenne S:t viittaa katolisen uskon pyhimyksiin. 3-66 (NV 9, 29, 37)

3 Kanssakäyminen

Lisalla on Lennart-niminen kirjeystävä Ruotsissa (NV 7 hk, 46), Matilla taas Max Upsalassa (NV 7 hk, 53), Annalla Majlen (NV 7 hk, 91). 3-67

Vaasalainen Janina etsii kirjeenvaihtoilmoituksella ruotsalaisia tai suomalaisia kumppaneita. 3-68 (NV 7 hk, 236)

Suomi on aivan erilainen kieli kuin ruotsi. Suomenruotsalaisten saattaa olla vaikeaa ymmärtää Skänen murretta, mutta se ei estä keskinäistä toimeentulemistä. 3-69 (NV 7, 22).

Ruotsalaisilla ei ole kielivaikeuksia Ahvenanmaalla. 3-70 (NV 8 hk, 290)

Saapuessaan Ahvenanmaalle lomanviettoon Fredrikssonit solmivat nopeasti kontakteja kuopiolaisperheeseen, jonka rouva puhuu vähän ruotsia. Hänen aviopuolisonsa kyllä ymmärtää ruotsia, mutta ujostelee sen puhumista. 3-71 (NV 8, 91)

Juhannuspäivällisillä rouva Fredriksson juttelee kohteliaasti pöytänaapureidensa kanssa. 3-72 (NV 8 hk, 310)

Ruotsalainen pariskunta joutuu kielivaikeuksiin helsinkiläisessä raitiovaunussa, mutta säilyttää rauhallisuutensa ja kohteliaisuutensa. Suomenruotsalainen tyttö neuvoo heitä kaupungilla liikkumisessa ja nimeää heille sen nähtävyyksiä. 3-73 (NV 8, 74)

Anders neuvotaan Göteborgiin ja Maj Keskusasemalle. 3-74 (NV 8 hk, 236-237)

Vivi-Annian neuvotaan ystävällisesti Bergaskolan-koululle. 3-75 (NV 9 hk, 19)

Ostaessaan laivalippua Suomeen Monika saa asiallista ja kohteliasta palvelua. 3-76 (NV 8 hk, 218)

Kontaktitilanteessa ruotsalaiset pojat esittelevät itsensä; käytökseltään heidät kuvataan avuliaina. 3-77 (NV 8 hk, 322)

Annika on viettänyt osan kesälomastaan Tukholmassa. Kööpenhaminassa hän tapasi Björn-nimisen luulajalaispojan, joka oli lentänyt Kööpenhaminaan käydäkseen Tivolissa. 3-78 (NV 8 hk, 10, 15)

Myös Göran on käynyt Ruotsissa ja asunut hotellissa. 3-79 (NV 8 hk, 17)

Hotellihuone varataan asiallisessa palvelutilanteessa. 3-80 (NV 9 hk, 107-108)

Oppilaille annetaan tehtäväksi jutella Norrköpingistä Joakimin kanssa; suhtautumisen kaupunkiin tulee olla myönteinen. 3-81 (NV 9 hk, 155)

Annen perhe on vuokrannut lomamökin Tukholman lähistöltä. 3-82 (NV 8 hk, 318-319).

Paitsi Suomesta, Ruotsiin matkustaa turisteja Norjasta. Norjalaisen Pian kouluorkesteri aikoo keväällä esiintymismatkalle Ruotsiin. 3-83 (NV 8 hk, 277)

Pohjolan postilaitoksilla on ollut yhteistyötä yli sadan vuoden ajan. Postimerkeissä näkyy samoja aiheita. 3-84 (NV 8 hk, 259)

4 Yhteiskunta

Symbolien esittely alkaa jo harjoituskirjan alkusivuilla, kun tehtäväksi annetaan Pohjolan lippujen värittäminen ja pääkaupunkien sijoittaminen karttapohjaan. 3-85 (NV 7 hk, 10)

Lippujen värejä kysellään. 3-86 (NV 7 hk, 70)

Tehtävänä on nimen Sverige kirjoittaminen lipun viereen. Lisäksi on tunnistettava kansallislaulu nauhalta. 3-87 (NV 8 hk, 142)

Aikakäsityksen täsmällisyyttä ja ajanlaskun länsimaisuutta voi nähdä tavassa ilmaista Kulttuuritalon aukioloajat. 3-88 (NV 8 hk, 21)

Uutta vuotta vietetään kuten Suomessakin. 3-89 (NV 8 hk, 164)

Yksilökohtaisista juhlapäivistä mainitaan syntymäpäivä. 3-90 (NV 8, 92)

Yleisiä liputuspäiviä ovat kuninkaan, kruununprinsessan ja kuningattaren nimipäivät ja syntymäpäivät, kansallispäivä kuudentena kesäkuuta sekä Nobelin päivä kymmenntenä joulukuuta. Lisäksi luetteloon voi liittää meilläkin tunnettuja liputuspäiviä, kuten YK:n päivän. 3-91 (NV 8 hk, 165)

Postimerkkien keräilemisestä kertovasta kappaleesta käy ilmi, että Ruotsi on kuningaskunta, jossa on nuori kuningas ja noin viisivuotias kruununperillinen, ja että Ahvenanmaan lippu muistuttaa suuresti Ruotsin lippua. 3-92 (NV 8, 76-77)

Kuningattaren nimi on Silvia. 3-93 (NV 8 hk, 51)

Kuningatar Silvia tapasi tulevan puolisonsa vuoden 1972 olympialaisissa, missä hän toimi PR-tehtävissä. 3-94 (NV 9 hk, 283)

Kuninkailla on ollut tavallisia harrastuksia. Kustaa V olisi voinut olla paitsi kuningas, myös hienojen käsitöiden taitaja: hän osasi koruompelua. Kustaa VI olisi voinut ryhtyä arkeologiksi. 3-95 (NV 9 hk, 283)

Koululaitoksesta todetaan, että molemmissa maissa vietetään kesä- ja joululomaa. 3-96 (NV 7, 44, 71)

Taidekasvatusta tuetaan järjestämällä etnisen musiikin konsertteja, joihin kaikki pojat eivät mielellään mene. Ruotsalainen koululainen osaa pinnaamisen taidon, mutta niinpä opettajatkin ovat tarkkanäköisiä, tarkistavat läsnäolijoiden nimet listasta ja saattavat estää oppilaiden aikomukset kiusallisella tavalla. 3-97 (NV 7, 66-67)

Kouluissa voidaan järjestää teemaviikkoja, esimerkiksi filmiviikko. 3-98 (NV 7 hk, 142)

Kouluissa on kotikielen opetusta. 3-99 (NV 8, 47)

Peruskouluissa on biologian, fysiikan, kemian, tekniikan, maantiedon, historian, yhteiskuntatiedon ja uskontotiedon opetusta. 3-100 (NV 9 hk, 31)

Lukiokoulussa on käytännön linjoja, esimerkiksi tuleville eläintenhoitajille tarkoitettuja. 3-101 (NV 9, 130-131)

Tukholmassa on musiikkikoulu. 3-102 (NV 9, 133)

Söderköpingin yhteydessä esitellään ruotsalaisen koulun liittymistä työelämään. Muuan suomalainen toimittaja on kuullut asiasta ja lähtee tutustumaan kouluun. Käy ilmi, että Bergaskolan-koulun oppilailla on oma liikeyritys, jossa he valmistavat fysiikan ja kemian oppimateriaalia. 3-103 (NV 9, 16)

Opettajalta saatua liikeyritysideaa esitellään kokonaisella kappaleella, valokuvien havainnollistamana. Useimmat kuvien esittämät henkilöt hymyilevät. Suurikokoisimmassa niistä näkyy kolme vaaleaa tyttöä kokeilemassa lamppuja, ilmeisesti koulun teknisen työn luokassa. Oppilaat pitävät liiketoimintaa motivoivana. Teksti vakuuttaa sananlaskun muodossa, että monet kädet helpottavat työtä, ja että harjoitus tekee mestarin. 3-104 (NV 9, 18-19)

Peruskoulua lähennetään työelämään lähettämällä oppilaat mitä erilaisimpiin ammatteihin koulun ulkopuolelle: televisionkorjaajaksi, ohjelmoijaksi, kampaajaksi, rekana apumieheksi, päiväkodin opettajaksi. Tätä ns. PRAO-harjoittelusta kertovaa kappaletta havainnollistetaan yhdellätoista valokuvalla. Yhdessä niistä esiintyy iloisia poliiseja, toisessa tyttö käyttää isoa porakonetta. 3-105 (NV 9, 20-23)

Oppilaiden askartelua koulussa esitellään. 3-106 (NV 9 hk, 30)

Yhdeksäsluokkalaisten pojan lukujärjestys näytetään. Poika on J-luokalla, joten koulun täytyy olla suuri. Lukujärjestykseen sisältyy FA-aineryhmä (vapaata toimintaa), samoin kuin NO (luonnontieteet) ja SO (yhteiskunta-aineet). 3-107 (NV 9 hk, 31)

Bergaskolan-koulussa vietetään urheilupäivää. 3-108 (NV 9 hk, 88)

Spångan yläastelaiset ja lukiokoululaiset voivat opiskella eläintenhoitoa. Silloin ei tarvitse lukea ranskaa tai saksaa. Koululla on oma navetta ja trooppisten eläinten osasto. Eläinyksilöitä on yli 600, keuhkokalasta kilpikonnaan. Innokkaista hoitajista ei ole pulaa, koska tällainen käytännönläheinen opetusmuoto puhuttelee oppilaita. Spångan koulussa käy paljon vierailijoita muista kouluista, jopa kolme ryhmää päivässä. Monille kaupunkilaislapsille koulu on ainoa tapa päästä yhteyteen oikeiden eläinten kanssa. Maidonkin he saavat tetrapakissa, juuston muovirasiassa, munat pahvipakkauksessa ja lihapullat säilykepurkissa. 3-109 (NV 9, 130-131)

Vilkaisu Norrköpingin kaupunginkirjastoon tai radio-ohjelmaan paljastaa, että maassa asuu paljon siirtolaisia, erityisesti suomalaisia. Kirjastossa on kirjoja useilla kielillä, ja P2-kanava tuntuu lähettävän lähinnä vieraskielistä ohjelmaa. 3-110 (NV 9, 38)

Ruotsissa on postilaitos; postimerkki Suomesta maksaa markan (kirja painettu 1987). 3-111 (NV 7 hk, 131)

Lääkäri tekee puhelimitse diagnoosin rouva Mäen päänsärystä ja määrää hoidoksi lepoa sekä lämmintä juotavaa. 3-112 (NV 7 hk, 234)

Ruotsin radiolla on kustannustoimintaa. 3-113 (NV 9 hk, 260)

Söderköpingissä on paikallislehti. 3-114 (NV 9 hk, 88)

Turistitelefon on matkailijoille suunnattu palvelumuoto. Heinäkuussa voi noin kahdesta tuhannesta eri puolilla maata sijaitsevasta automaattista soittaa puoleen hintaan. 3-115 (NV 9 hk, 87)

Väestölle järjestetään suojelukursseja. 3-116 (NV 9 hk, 148-149)

Väestönsuojeluorganisaatio Civilförsvaret ei pidä koivunmahlan ja petteleivän valmistamistaitojen unohtamista suotavana mahdollisten kriisien takia. 3-117 (NV 9, 65)

5 Elinkeinoelämä

Rahayksikkö on kruunu. 3-118 (NV 9 hk, 179)

Valuutanvaihtotilanteessa 100 kruunua vastaa 75 markkaa (kirja on painettu 1988). 3-119 (NV 8 hk, 249)

Hintatasosta todetaan, että hiihtohissin käyttäminen ei Ruotsissa ole yhtä kallista kuin Suomessa. 3-120 (NV 8 hk, 199)

Puhelut Suomeen ovat kalliita. 3-121 (NV 8 hk, 13)

Opel on huokeampi kuin Saab. 3-122 (NV 9 hk, 73)

Ruokaa pidetään kalliina. 3-123 (NV 9 hk, 280)

Tamperelainen Hasse tahtoi urheilulomallaan Åreen, mutta yksinhuoltajaäidillä ei ole varaa lähettää poikaansa sinne laskettelemaan. 3-124 (NV 8, 64)

Ruotsi tarvitsee kriisien varalta oman maatalouden voidakseen tuottaa elintarvikkeita. 3-125 (NV 9 hk, 280)

Maanviljelykseen liittyy kertomus smälantilaisesta Svenssonin perheestä. Perhe viljelee vehnää ja kauraa. Lisäksi on lemmiä muttei hevosia. Helena-tytär aikoo jatkaa tilanpitoa. 3-126 (NV 9 hk, 279)

Maatilojen on kannattavuuden parantamiseksi oltava isoja. Koneistaminen nielee varoja. 3-127 (NV 9 hk, 280)

Jo PRAO-harjoittelun yhteydessä oppilaille jaetaan tietoa työelämän pelisäännöistä. Eri tehtäviin on ikäraajat; nuoria halutaan näin suojella liian vaativilta töiltä. Yötyökielto koskee alle 18-vuotiaita. Ammattiyhdistys neuvoo palkka-asioissa (jää epäselväksi, onko PRAO-harjoittelu palkallista), esimerkiksi lomarahana on 12% palkasta. 3-128 (NV 9 hk, 39-40)

Magnus suoritti PRAO-harjoittelun vahtimestarin, piirtäjän ja myyjän tehtävissä Söderköpingin Svenska Fläktfabrikenilla. Tehtävät olivat mielenkiintoisia. Yritys valmistaa kylmä- ja lämpökoneita. Firma on kansainvälinen. Poika tarvitsi englannin ja saksan taitoa, koska yhteyksiä ulkomaille pidettiin yllä myös telexillä. Firmalla on tytäryhtiö Suomessa. 3-129 (NV 9 hk, 40)

Tunnettuja tuotteita ovat Volvo ja Saab. 3-130 (NV 9, 16)

Volvon 400-sarjaa voidaan käyttää taksina; oman havaintoni mukaan harvinaista, mutta mahdollista. 3-131 (NV 9 hk, 103)

300-sarjan Volvo esitetään piirroksena. 3-132 (NV 9 hk, 252)

6 Luova ja esittävä taide

August Strindberg ja norjalainen Ibsen ovat Pohjolan suurimmat näytelmäkirjailijat. 3-133 (NV 9 hk, 199)

Vilhelm Moberg on kirjoittanut teoksen Utvandrarne. 3-134 (NV 9, 90)

Carl Larssonin taulu nähdään postimerkin aiheena. 3-135 (NV 8 hk, 255)

Rock-yhtye lentää Ruotsin kautta Suomeen esiintymään. 3-136 (NV 7 hk, 108)

Esittävää taidetta ovat ilmaiskonsertit, esimerkiksi Kungsträdgårdenissa ja Kulttuuritalolla. 3-137 (NV 8 hk, 23-24)

Sekä Suomessa että Ruotsissa tunnettu laulu Hän oli maata monta nähnyt lienee Tauben käsialaa. 3-138 (NV 8 hk, 77)

Abban ohella Herreyn veljekset ovat euroviisuvoittajia. 3-139 (NV 8 hk, 195)

Bellmanin nimi näkyy julisteessa. 3-140 (NV 9, 277)

Eva Dahlgren on kuuluisa nuorisoidoli. 3-141 (NV 8, 63; NV 8 hk, 155)

Jan Troell on ohjannut Mobergin teokseen perustuvan filmin Utvandarna. 3-142 (NV 9, 91)

Fanny ja Alexander -elokuva mainitaan. 3-143 (NV 7 hk, 233)

7 Kilpaurheilu

Arne Bogren, 74, on kanootin maailmanmestari vuodelta 1938. 3-144 (NV 9, 40)

Haga Kolmården Cup on kilpajääpalloa. 3-145 (NV 8 hk, 57)

Vuonna 1956 syntyneiden joukosta Ruotsi on saanut neljä huomattavaa kilpaurheilijaa:

- Linda Haglundin, jonka suomalaiset muistavat pikamatkoilta;
- Ingemar Stenmarkin, joka voitti olympialaisissa pujottelukultaa;
- Thomas Wassbergin, hiihdon olympiakultamitalistin;
- Björn Borgin, joka on viisinkertainen Wimbledon-voittaja, nykyisin liikemies. 3-146 (NV 9 hk, 54)

Jenny on yllättävästi voittanut NKK-pronssia. Alunperin hänet oli sijoitettu joukkueeseen varalle. Kilpailussa hän parantaa ennätystään sadan metrin vapaauintissa kahdella sekunnilla, ja niin joukkue saa pronssimitalin. Valmentaja ylistää Jennyn suoritusta. 3-147 (NV 9 hk, 53)

8 Tekniikka

Yksityisautojen olemassaolo selviää kuvituksesta. 3-148 (NV 9, 16)

Se, että ruotsalaisilla on yksityislentokoneita, käy ilmi Mikaelin lentoretkellä. 3-149 (NV 9 hk, 10)

Julkista liikennettä hoidetaan laivojen lisäksi junalla ja linja-autolla. 3-150 (NV 8, 38; NV 8 hk, 91-94)

Raitiovaunuja on ainakin Norrköpingissä. 3-151 (NV 7, 66)

Tukholman maanalaista esitellään. Paikalliset kutsuvat rataa nimellä "tuben". Maanalainen avattiin vuonna 1950; sen pituus on sittemmin kasvanut 103 kilometriin. Rakentamista jatketaan edelleen. 3-152 (NV 8 hk, 230)

Julkista liikennettä hoidetaan myös reittilennoin, esimerkiksi Norrköpingistä Malmöön, Tukholmaan ja Kiirunaan. 3-153 (NV 9 hk, 13)

Ruotsinlaivoihin viitataan, kun Matias tahtoo laivalipun Ruotsiin. 3-154 (NV 7 hk, 60)

Tetrapak mainitaan, muttei tuoda esille keksinnön ruotsalaisuutta. 3-155 (NV 9, 131)

Ruotsalaiset asuvat sähkömaailmassa. Maininnalla tarkoitetaan kodin teknologian runsautta. Kuvituksessa viitataan kotitietokoneisiin. 3-156 (NV 9, 63)

Metrijärjestelmä on käytössä; se selviää Haaparannan etäisyystaulusta. 3-157 (NV 7 hk, 119)

Suomalaisille harvinaisempiakin matkayksiköitä käytetään: Motala sijaitsee yhdeksän peninkulmaa (mil) Norrköpingistä. 3-158 (NV 7 hk, 107)

9 Maa

Pohjoismaiden kartta esittää Ruotsin Pohjolan keskipisteenä. Karttaan on piirretty napapiiri, mikä osoittaa alueen pohjoisuutta. 3-159 (NV 9, 85)

Tanskaan ei ole pitkä matka; Helsingborgin kohdalla salmen vastarannalla on Helsingör. Kaupunkien välinen lauttamatka kestää 20 minuuttia. 3-160 (NV 8 hk, 42, 50-51)

Kartasta näkee, että Ruotsista on Ahvenanmaalle lyhyt matka. 3-161 (NV 8, 90)

Paikannimiä kuten Falun, Gotlanti, Halmstad, Gävle, Lund, Malmö, Säffle, Uumaja, Upsala ja Öölanti luetellaan. 3-162 (NV 7 hk, 15-16, 39)

Ruotsissa on monta pientä kaupunkia. Niiden kerrotaan usein olevan viihtyisiä (trevliga). 3-163 (NV 9 hk, 18, 21)

Karlstadissa on hieno ulkoilualue ja leirintäalue. Ne sijaitsevat kauniin järven rannalla. 3-164 (NV 9 hk, 121)

Kalmar mainitaan. 3-165 (NV 9 hk, 142)

Upsalasta on esitetty karttapiirros. 3-166 (NV 8 hk, 229)

Etelän Trelleborgista pohjoisen Haaparantaan mainitaan parikymmentä paikannimeä. Näitä paikkakuntia ei juurikaan kuvailla. 3-167 (NV 9, 140-151)

Ruotsin karttaan on merkitty Falun, Gävle, Upsala, Karlstad, Örebro, Vänerin, Linköping, Uumaja, Sundsvall, Vänersborg ja Kristianstad. 3-168 (NV 9 hk, 22)

Paikkakunnista mainitaan lisäksi Avesta, Karlstad ja Lund (NV 8 hk, 217), Uddevala, Trollhättan, Götan joki karttapiirroksessa (NV 8 hk, 113), Uumaja (NV 8, 89), Grisslehamn (NV 8, 90), Kapellskär, Helsingborg, jotka ovat liikennesolmuja, ja Göteborg, suomalaisasutuksen tärkeä keskus sekä Skandinavian tärkein satamakaupunki. 3-169

Göteborg mainitaan kaksijakoisissa tunnelmissa. Taalintehtaalla asuvan Lassen isä on jäänyt työttömäksi, mutta töitä löytyy Göteborgista. 3-170 (NV 8, 36)

Göteborgista on esitetty pieni faktaruutu. Kaupungin historia ja merellinen luonne esitellään neljällä virkkeellä. 3-171 (NV 8, 36)

Norrköpingiä esitellään perusteellisesti. Värikuva-aukeama esittää tiilestä rakennettujen tehtaiden ja rapattujen asuintalojen Norrköpingin. Kuva on aivan talojen valtaama. Ainakin niiden ulkokuori on hyväkuntoinen. Taustalla siintää metsää ja alue, jolla taloja ei ole, ehkä hautausmaa. Kaupungin halki, tiukasti uomattuna, virtaa joki, jonka rannoille on istutettu lehtipuita. Pihoilla, kestopäälystetyillä kaduilla ja pysäköintialueilla näkyy runsaasti henkilöautoja. Sähkölamput valaisevat katuja pimeällä. Liikennettä ohjataan kaistamaalauksin, kansainvälisin liikennemerkkein ja -valoin. Liikenne on oikeanpuoleinen. 3-172 (NV 8, 44-45)

Spiran-kahvilan nimi esiintyy Norrköping-aineuksessa. 3-173 (NV 8, 45; NV 8 hk, 205)

Värikuva-aukeama vie katsojan Götan kanavalle. Betoniset, iäkkäät mutta hoidetut rakennelmat reunustavat kanavaa, joka on yllättävän kapea. Kanavan viertä kulkee polku. On kesän alku ja vielä viileää. Kuvassa esiintyvät kymmenet ihmiset ovat pukeutuneet välikausivaatteisiin. Toisilla on asussaan kirkkaan punaista, mutta enimmäkseen väriskaala on hillitty. Maisema on lehtevien puiden reunustama. Taustalla erottuu korkeajännitelinja; ollaan teollistuneessa kaakkois-Ruotsissa. Sähkö on yksi energiamuodoista. Sulkulaitteiden kohdalla on lyhtypylväitä, mutta pilvisyydestä huolimatta on niin paljon päivänvaloa, että lamppuja ei ole sytytetty. Viirein koristeltu sisävesilaiva Wilhelm Tham on saapunut kanavasulkuun. Näky sitoo ihmisten huomion. Pienessä kuvassa kelluu moottoripursia kanavan rauhallisessa vedessä. 3-174 (NV 9, 8-9)

Mikael Fredriksson on lähdössä lyhyelle lentomatkalle pienkoneella. Matka ulottuu yli Mikaelin kotiseudun, Itä-Götanmaan. Viidensadan metrin korkeudesta erottuu tuttuja kohteita, esimerkiksi E4 -valtatie ja Götan kanava. Kappaleeseen kuuluu pieni faktalaatikko viimeksi mainitusta. Tämä yli 190 km pitkä vesitie on sotilaiden rakentama. Alueesta esitetään myös karttoja. Kanava on yli sata vuotta vanha. Sen profiilia Memistä Sjötorpiin havainnollistetaan piirroksella. 3-175 (NV 9, 10-12, 142; NV 9 hk, 18, 21)

Norrköpingin esittely alkaa värikuva-aukeamalla. Kaupungin julkista liikennettä hoidetaan ainakin kahdella raitiovaunulinjalla. Aukeama esittää linjan 3 pysäkkiä keskusaseman luona. On kesä, ja ollaan lehtipuu- tai sekametsävyöhykkeellä. Silti sää voi joskus olla huono, ja siksi odottajia varten on rakennettu aaltopellistä katos. Raitiovaunussa on

tukevat tuulilasinpyyhkijät ja vesikouru tuulilasin yläpuolella. Raitiovaunujen aikataulut näkyvät katoksen seinällä. Ehkä vuorot eivät ole kovin tiheät, koska katoksessa on penkki, tai sitten vanhojen ja väsyneiden matkustamista on haluttu helpottaa. Katoksessa on myös veikkauksen ja Folkbladet-lehden mainoksia. Veikkaamalla voi päästä Floridaan tai ostaa omakotitalon tai purjevene. Pysäkki on kivetty betonilaatoin, mutta kiskojen alla on asfalttia. Kadulla näkyy vähän roskia ja kellastuneita lehtiä. Taustalla erottuu Ruotsin lipulla koristettu Volvo -kuorma-auto, jolla ajetaan kansainvälistä TIR-liikennettä. Raitiovaunut ovat kelta-sini-valkoisia, puhtaita ja hyvin hoidettuja. Naiset voivat Ruotsissa ajaa raitiovaunua ammatikseen. Matkustajat astuvat sisään etuovesta, myös vaikka mukana olisi lastenvaunut. Kuvassa vaunuun nousevat miehet eivät tee elettäkään auttaakseen lastenvaunuja lykkivää naista. Kuvan ihmiset ovat vaaleita, hyvinvoivan tuntuista, hyvin ravittuja - yhdellä on jopa huomattava ylipaino -, rennosti mutta siisteihin, ehjiin, säätilaan sopiviin vaatteisiin puettuja. 3-176 (NV 9, 32-33)

Kuvituksesta huomataan, että kaupungissa asustaa myös tummaihoisia, liikenne-merkit ovat kansainvälisiä, katukyltit ovat vain ruotsiksi, kaupunkitalot eivät ole kovin korkeita, Svenska Dagbladet ja Dagens Nyheter ovat suuria sanomalehtiä, makeis- ja jäätelövalikoima on laaja, julkiseen liikenteeseen voi ostaa kuukausikortin, ja että kaupungissa käy matkailijoita, jotka lähettävät postikortteja. Norrköpingissä myydään matkailutarkoituksiin tukholmakortteja. 3-177 (NV 9, 34-35)

Norrköpingin keskustassa on selkeä ruutukaava. Katu- ja paikannimistö viittaa merenkulkuun tai käsityöammatteihin. Merkillepantavaa on katolisuuteen viittaava nimistö: S:t Persgatan, S:t Olai kyrka. Puistoalueita ei ole paljoa - tosin kaupungissa on kaksi suurta puistokatua -, mutta toreja ja aukioita on useita. Keskustan karttaan on merkitty kirkkoja, julkisia rakennuksia kuten raatihuone, kirjasto, musiikkisali ja kaupunginteatteri, iso sairaala, museota, kouluja sekä laaja teollisuusalue. Pysäköintialueet on merkitty kansainvälisin P-tunnuksin. Mutkaisen joen yli johtaa useita siltoja. 3-178 (NV 9, 37)

Norrköpingissä on paljon nähtävää, esimerkiksi 25 000 kaktuksesta koottu Kaktusgruppen-asetelma, Kolmårdenin eläinpuisto, Euroopan pisin puistokatu, sekä Himmelstalundin monipuolinen urheilu- ja ulkoilualue kalliopiiirroksineen. 3-179 (NV 9, 44-45)

Himmelstalundin kalliopiirokset ovat kauniita. 3-180 (NV 9 hk, 117)

Norrköpingsläiset ovat perustaneet maan ensimmäisen sanomalehden ja leiponeet kaupungin 1984 vietettyihin 600-vuotisjuhliin maailman pisimmän kakun, 604.44 metriä pitkän. 3-181 (NV 9, 44-45)

Kolmårdenissa käyville on laadittu kieltopainotteiset säännöt. Esimerkiksi tupakointi tai seuraeläinten mukaanottaminen kielletään niissä. 3-182 (NV 9, 42)

Turistitoimisto neuvoo matkailijoita auliisti ja kohteliaasti sekä auttaa varaamaan huoneita. 3-183 (NV 9, 44, 49-50)

Lisää Norrköpingin nähtävyyksiä esitellään superlatiivien luonnehtimina:

- Spiralen on Skandinavian suurin kauppiastavaratalo,
- Bräviken on maan pisin merenlahti,
- saaristo on itärannikon kaunein,
- vesiliikumäki on yksi Ruotsin kaikkein pisimmistä, ja
- kalliopiirokset ovat hienoimmat Pohjoismaissa. 3-184 (NV 9 hk, 112)

Kolmården on Norrköpingin suosituin nähtävyys. 3-185 (NV 9 hk, 125)

Kolmårdenin eläinpuisto on avattu 1965. Alueella on vahakabinetti, delfinaario, safaripuisto ja gondolirata. Puisto on avoimena yleisölle vuodenajasta riippuen eri kellonaikoina. 3-186 (NV 9 hk, 100)

Kolmårdenin yhteyteen rakennetun Kulmården-seikkailumaan esite nähdään faksimilena. Esitteen mukaan kaikki huvitukset ovat ilmaisia. Kulmårdenissa lapset nauravat, mutta vanhemmat itkevät - onnesta. 3-187 (NV 9 hk, 99)

Kolmårdenin leirintäalue on nimeltään Bodaviken. Kuvituksessa nähdään lomamökkejä, grillausta ja purjelautoja. 3-188 (NV 9 hk, 16)

Kolmårdenissa voi olla kivaa ja jännää. Siellä on leijonia. 3-189 (NV 9 hk, 125)

Söderköpingin esittelyn yhteydessä on koko maata koskeva faktalaatikko ja pieni Ruotsin kartta. Laatikosta käy ilmi, että Ruotsissa puhutaan ruotsin, suomen ja saamen lisäksi monia siirtolaiskieliä. Söderköpingin syntyhistoria liittyy kaupankäyntiin. Kooltaan sitä verrataan Naantaliin. Kaupungissa on 1200-luvulta peräisin oleva kirkko, S:t Laurentii kyrka. Götan kanava ja joki antavat leimansa kaupungin rauhalliselle maisemalle. Värivalokuva paljastaa, että kaupungissa on Volvoja ja Saabeja ja että melonta on yksi harrasteista, koska yhden auton katolla näkyy kanootti. 3-190 (NV 9, 14 -16)

Söderköpingin kartasta ilmenee, että kaupungissa on matkailutoimisto, linja-autoasema, posti ja muita julkisia rakennuksia. 3-191 (NV 9 hk, 21)

Tukholma on pääkaupunki. 3-192 (NV 9 hk, 175)

Pääkaupunkia ei esitellä yhtä yksityiskohtaisesti kuin Norrköpingin seutua. Tukholmasta mainitaan maanalainen, pitkän matkan bussit ja paikallinen linja-autoliikenne, Vasa-laiva, Kansallismuseo, Strömmen ja Kungsträdgården, jossa Sven-Bertil Taube juuri laulaa isänsä Evert Tauben lauluja ilmaiskonsertissa. Värivalokuvien tukemana esitellään Keskusasema, Vanha kaupunki, Kaknäs-torni, Skansen, Kulttuuritalo ja kuninkaanlinnan vahtiparaati. Vielä esittelyyn liittyy värifaksimile Tukholman keskustan kartasta. 3-193 (NV 8, 12-13; NV 8, 68-69)

Tukholman keskustan karttapiirrokseseen on merkitty nähtävyyksiä kuten kuninkaanlinna, Suurkirkko ja Vasa-laiva. 3-194 (NV 8 hk, 21)

Harjoituksen ratkaisu on nimi Hötorget. 3-195 (NV 8 hk, 24)

Kuva-aukeama esittää tukholmalaista kävelykatua. Näkymä on urbaani. Katu on päällystetty betonilaatoilla. Sitä reunustavat liikkeet. Ihmisillä - joista osa on tummaihoisia - on käsissään kauppakasseja. Vaatetuksen väriasteikko on hillitty. Vammaisia tai laitapuolen kulkijoita ei näy. Kuvan vasemmassa yläkulmassa erottuu useita polkupyöriä. 3-196 (NV 9, 56-57)

Tukholmalaisten tavaratalon selkeän, suurikokoisen opastintaulun mukaan tavaratalon alatasolta on yhteys maanalaiseen. Tavaratalossa on muoti-, hajuvesi- ja koruosastot ja lahjapuoti. Elintarvikkeita varten on varattu kokonainen kerros. Lapsille on oma vaateosastonsa ja leluosasto. Teknologiaa myydään kello-, äänilevy-, konttori-, radio- ja työkaluosastolla. Nautintoaineiden tarpeeseen viittaavat teesalonki ja tupakkakauppa. Tekstiosuus antaa kuvan hyvästä, asiallisesta ja asiantuntevasta palvelusta. 3-197 (NV 9, 59)

Kungsträdgården-puistoa esittää kokonainen kuva-aukeama. Puistossa on vanhoja lehtipuita ja katukahvila, jonka auringonvarjojen reunoissa erottuu Dubonnet-aperitiivin logo. Puisto on tarkoitettu oleiluun ja viihtymiseen. Kiinteä sähkövalaistus pidentää sen käyttöaikaa pimeänä vuodenaikana. Puistoa on somistettu suihkulähteellä, isolla patsaalla ja betoniruukkuihin sommitelluilla kukka-asetelmilla. Etualalla istuu sopuisasti betonipenkillä suihkulähteen edessä vaaleisiin asuihin sonnustautuneita nuoria, ehkä ruotsalaisia, ja joitain vähän varttuneempia tummaihoisia, joista yksi soittaa akustista kitaraa. 3-198 (NV 9, 126-127)

Tukholman kaupungintalo esitetään piirroksena. Sen eteen on hahmoteltu vanha laiva, ehkä Vasa. 3-199 (NV 9 hk, 239)

Tukholman suurin rautatieasema on Keskusasema. 3-200 (NV 9 hk, 286)

Tukholma on vanhempi kuin Turku. 3-201 (NV 9 hk, 116)

Norrköping on pienempi kuin Tukholma. 3-202 (NV 9 hk, 116)

Värikuva-aukeama esittää ärelaista tunturin lakea, jonka keväisessä auringonpaisteessa näkyy turisteja hiihtotekstiileineen, aurinkolaseineen ja suksineen. Etäämpänä siintävä havumetsä paljastaa, että ollaan pohjoisessa. Vielä kuvassa näkyy jäätyneitä järviä ja horisontissa jokin vieläkin korkeampi, aivan lumen peittämä tunturi. 3-203 (NV 8, 60-61; NV 8 hk, 184-185)

Åressa on keltainen, puinen rautatieasema. Tyylliltään se on lähellä suomalaisia puuasemia. Rautatiet on sähköistetty. Aseman lumitöitä helpotetaan puskulevyllä varustetulla

traktorilla. Pelkistetty kartta sijoittaa Åren Norjan rajan tuntumaan, noin Vaasan leveysasteelle. 3-204 (NV 8, 70-71)

Åressa on sen pienestä asukasluvusta huolimatta kaikkea mitä turisti tarvitsee. Tärkeintä ovat hiihtorinteet ja hiihtohissit. Majoitus järjestyy esimerkiksi rivitaloaluoneistoissa. 3-205 (NV 8, 71)

Åren esitteessä todetaan, että paikkakunta kilpailee Alppien kanssa kahdellakymmenelläseitsemällä hissillään. Karttapiirroksessa näkyy muitakin talviurheilupaikkakuntia: Dundret, Björkliden, Kittelfjäll, Storlien, Duved, Vemdalen, Västra Härjedalen, Idre ja Tandadalen. 3-206 (NV 8 hk, 221)

Ravadaslampi näkyy mustavalkokuvassa. Lapin kasvillisuus on niukempaa kuin Skånen. Syksyllä on ruska-aika. 3-207 (NV 8 hk, 70)

10 Historia ennen toista maailmansotaa

Kruunun seteleissä esiintyy historian hahmoja, esimerkiksi kuninkaita. 3-208 (NV 9, 81)

Nya vindar esittelee Norrköpingin kehityshistoriaa kalastajakylästä teollisuuskaupungiksi. Kaupunki syntyy vähitellen sisämaahan johtavan vesireitin varrelle. 1200-luvulla aletaan hyödyntää vesivoimaa rakentamalla vesipyöriä. Myllyt tuovat alueelle lisää väkeä. Teollisuus käynnistyy ase- ja tekstiilituotannolla. 30-vuotinen sota lisää molempien tuotteiden kysyntää. Amsterdamilaisen pankkiiri de Geerin tulo seudulle merkitsee piristysruisketta alueen teollisuudelle. 1800-luvulla koneiden uutena käyttövoimana on höyry. Uutta teknologiaa tuodaan Saksasta ja Englannista. Norrköpingistä tulee Ruotsin merkittävin tekstiilikaupunki, mutta se menettää asemansa halpatuonnin takia toisen maailmansodan jälkeen. Nykyisin paperiteollisuus on tärkein teollisuudenala. 3-209 (NV 9, 54)

Suomen ja Ruotsin välinen postiliikenne on kulkenut kauan sitten Ahvenanmaan kautta. 3-210 (NV 8 hk, 299)

Menneisyyteen viitataan kertomuksella Himmelstalundin 2500 vuotta vanhojen kalliopiirrosten varjelemisesta ja sisällyttämällä henkilögalleriaan Ann-Mari Sundberg, ammattitrumpetisti, joka on opetellut soittamaan pronssiluuria, tuhansia vuosia sitten kehitettyä puhallinta. 3-211 (NV 9, 50-53)

Vanhoja soittimia on myös posetiivi. 3-212 (NV 9, 13)

11 Kulttuuripiirin ei-toivottavat ilmiöt

Ruotsinlaivoilla voi olla levotonta; tekstissä ei sanota, kuka levottomuudet aiheuttaa. Tukholmaan voi eksyä, mutta silloin paikallinen väestö neuvoo eksyneen perille - ainakin jos tämä osaa ruotsia. 3-213 (NV 8, 68)

Ekströmit joutuvat leirintäalueelle asumaan, kun hotelli on täynnä. 3-214 (NV 9 hk, 109)

Svenssonin lapset kinastelevat hotellihuoneessa - "kuten tavallista". 3-215 (NV 9 hk, 111)

Ruotsinlaivalla voi syödä itsensä kipeäksi. 3-216 (NV 9 hk, 182)

Laivamatkalla Tukholmaan muuan tyttö alkaa laivan keinumisen takia voida pahoin eikä voi seuraavana päivänä osallistua Tukholman-kierrokseen. 3-217 (NV 9 hk, 29)

Ruotsin-matkalla voi sattua onnettomuuksia. Muuan poika lyö päänsä tuoliin, ja lääkäri määrää hänet röntgeniin. 3-218 (NV 9 hk, 228)

Ruotsalaisperhe joutuu Simossa porokolariin, mutta selviää ensiavulla. 3-219 (NV 9 hk, 220)

Suomeen kurssille tullut tyttö joutuu onnettomuuteen. Hänet viedään sairaalaan. Hänen vanhempansa tulevat Göteborgista asti katsomaan tyttöä. Suomalainen poika tahoo tavata häntä. 3-220 (NV 9 hk, 317)

Aika moni arvelee, että koulussa saattaa joutua kiusatuksi, jos ei pidä muotivaatteita. Ajatus koulu-univormusta ei silti saa kannatusta. Vanhemmilla ihmisillä ei ole kiusatuksi joutumisen vaaraa. 3-221 (NV 9, 60)

Koulun järjestämä työharjoittelu on hieno juttu, mutta sen aikana saattaa tulla kave-reita ikävä, aikaiset ylösnousemiset eivät miellytä kaikkia, ja stressi voi vaivata nuorta työharjoittelijaa. 3-222 (NV 9, 23)

Kalevi Rantamäki pitää linja-auton ajamista Tukholmassa rasittavana. 3-223 (NV 8, 38-39)

Kaikki ruotsalaiset eivät ole kohteliaita. 3-224 (NV 8, 51)

Kielteistä siirtolaisten mielestä on monien ruotsalaisten runsas alkoholinkäyttö lauan-tai-iltaisin. 3-225 (NV 9 hk, 80)

Eräänä päivänä Anne ostaa pari viikkolehteä, mutta alkaa sataa, ja lehdet menevät pilalle. 3-226 (NV 8 hk, 319)

LIITE 4

Pelkistelmä Vi ses -sarjan Ruotsi-aineksesta

1 Väestö

Hur är svensken? -kappaleen sisällössä on suoria luonnehdintoja ruotsalaisista. Vastaus riippuu siitä, kuka heitä tarkastelee. Tutkija Ulf Hannerz on selvittänyt, kuinka ulkomaalaiset vieraat näkevät Ruotsin samoin kuin ruotsalaisten käsitystä itsestään. Hannerz on löytänyt kuusi ruotsalaisuuden avainsanaa: duktig (reipas), inte bråkig (ei meluisa tai riitaisa), lagom (sopivasti, kohtuullisesti), trygghet (turvallisuus), naturen (luonto), fakta (tosiasia). On hyvä olla tarmokas ja työteliäs. Itseen ei pidä kehua. Meluisaksi leimautuu jo, jos puhuu kovalla äänellä tai paljon. Ruotsalaiset eivät halua joutua konflikteihin. Jos sellaiseen kuitenkin joudutaan, on nopea ratkaisu toivottava. Usein päädytään kompromissiin. Kohtuus on parasta kaikessa. Hyvinvointivaltio huolehtii taloudellisesta ja sosiaalisesta turvallisuudesta, joidenkin mielestä liiallisuuteen asti. Myös luonto on ruotsalaiselle tärkeä. Joidenkin ulkomaalaisten mielestä ruotsalaisten uskonto käsittelee enimmäkseen luontoa ja vuodenaikoja. Monien mielestä tosisasiat ovat tärkeämpiä kuin mielikuvitus tai tunteet. Puhutaan kernaasti numeroista ja rahasta. Tieteellisiä tosiasioita kuunnellaan mieluusti. Tahdotaan olla rationaalisia; nationaalisuutemme on rationaalisuutta, kirjoittaa Hannerz. 4-1 (VS 9, 176-177)

Länsimaista ruotsalaiset ovat viidenneksi rikkaimpia. Ostovoimavertailussa ruotsalaiset sijoittuvat kuudennelle tilalle. Maailman rikkaimmiksi arvioituja ihmisiä luetellaan, mutta yhtään ruotsalaista ei ole heidän joukossaan. 4-2 (VS 8, 164)

Smätadissa asuu Charlotta Strand, riikinruotsalainen tyttö. Hän järjestää seitsemännen luokan tytöille pyjamakutsut kotonaan. Värivalokuva esittää kuutta teinityttöä vaaleaksi tapetoidussa kamarissa. Vain yhdellä tytöistä on tummat hiukset. Kuvasta ei pysty päättämään, kuka tytöistä ei ole suomalainen. 4-3 (VS 7, 96)

Charlottan kotikutsuilla kaikki pitävät pitsasta, limonadista ja jäätelöstä. Charlottan jääkaapista löytyy samoja ruokia kuin varmaan monien muidenkin: leipää, voita, juustoa, makkaraa ja vihanneksia. Juomia ovat maito, tuoremehu, kahvi, tee, kaakao ja vesi. Yksi vieraista kaipaa Coca-Colaa. 4-4 (VS 7, 96)

Uumajassa on italialainen pitseria Pinocchio. Kuvituksena on faksimile pitsalistasta. Pitsat eivät ole suomalaisia eivätkä ruotsalaisia, vaan niiden yhteinen nimittäjä on italialaisuus. Täytteenä voi olla latva-artisokkaa. Muita ruokia ovat liha, kala ja pasta. Niiden kanssa voi nauttia olutta tai viiniä. Lounasta tarjotaan maanantaista perjantaihin 11-14. Pitsarian

asiakkaiden työviikko on ilmeisesti viisipäiväinen, ja lounasaika sijoittuu keskipäivän tie-
noille aivan kuten Suomessa. 4-5 (VS 7, 101)



KUVA 4-5

Kahvilakuva viittaa ruotsalaisten kahvinjuontiin ja marsipaanileivoksiin. Taustalla erottuu kuva yhdestä tunnetusta tuotteesta, Ramlösa-kivennäisvedestä. 4-6 (VS 7, 147)

Ruotsissa on makeiskauppoja. Kuvat ovat ehkä Grännasta tai sitten ne esittävät grän-
nalaisia makeisia, koska seudulle tyypillisten piparminttumakeisten osuus esille asetetuista
karamelleista on niin suuri. 4-7 (VS 7, 16-17)

Kansallisruokiin kuuluvat äidin laittamat lihapullat. Ruotsalaiset pitävät spagetista,
falumakkarasta, pannukakuista, pannupihvistä, turskafileestä, porsaankylyyksistä ja mu-
nakkasta. Leivonnaisista mainitaan sämpylät ja laskiaispullat. 4-8 (VS 8, 144-145)

Sommargrillen-hotelliravintolan ruokalistalla on lihaa - nautaa, sikaa ja lammasta,
kalaa - lohta, silliä ja tonnikalaa -, makkaraa, jauhelihaa, lihapullia, eri tavoin valmistettuja
perunoita sekä jäätelöä ja hedelmiä. Annosten hinnat vaihtelevat välillä 32 kruunua - 180
kruunua (vuonna 1991). 4-9 (VS 9, 52)

Amerikkalainen jalkapallo on viimeisten kymmenen vuoden aikana noussut yhdeksi
kuumimmista lajeista. Lajia on edistänyt televisio, Eurosportin ja Screensportin joka viikko
näyttämät suuret määrät otteluita. Ehkä sen suosion takana ovat myös yleisöä viihdyttävät
cheerleader-tytöt, pelaajien "makeat" asut ja mahtavat suojarusteet. Amerikkalainen jal-
kapallo on vähän kovempi, vähän showmaisempi ja värikkäämpi laji kuin perinteiset jouk-
kuelajit. Se on myös urheilulaji, jossa yksilön merkitys on suuri, aivan vallitsevan ajan hen-
gen mukaisesti. 4-10 (VS 9, 146)

Kansainvälinen Cirkus Scott kiertelee lämpimänä osana vuotta ympäri maata. Sir-
kuksessa työskentelee 300 henkeä, jotka ovat 26 kansallisuutta. Viisi on ruotsalaisia. Kont-
toritytöt Martina Claussen ja Katarina Palmgren arvelevat, että sirkustyön jälkeen on vai-
keaa sopeutua tavalliseen elämään. Sirkuksen ilmapiiri on erikoinen myös niiden mielestä,
jotka eivät ole varsinaisia esiintyjiä. 4-11 (VS 9, 180)

Tommy Fält on 14-vuotias, kotoisin Tukholman esikaupungista nimeltä Bagarmossen. Tommyllä on siirtolaisystävä, 13-vuotias Marcello Donatello, jonka kanssa Tommy on menossa rullalautailemaan. Lajin perustaidot oppii kolmessa viikossa, mutta sen jälkeen täytyy kehittää vielä tasapainoa. Siihen saa apua hiihtämisestä ja luistelemisesta. Tärkeää on muistaa käyttää suojarusteita. 4-12 (VS 7, 113)

Mårten Cedergren suosii vahvoja, kirkkaita värejä. Hän värjää hiuksensa usein siniseksi ja käsittelee ne sitten geelillä saadakseen ne törröttämään suoraan ylös. Mårtenin kouluun kuuluvat farkut ja college. Solmiota hän ei käytä koskaan, mutta kerran alasteella hänellä oli rusetti. Se nauratti toisia oppilaita. Anna Eriksson pitää diskossa hametta ja puseroa, "niin kuin useimmat muutkin". Leninki kuuluu muodollisempiin juhliin. Anna ei meikkaa paljoa, mutta käyttää kernaasti koruja samoin kuin äitinsä. Haastatteluja tukee värivalokuva kolmesta vaaleasta, hymyilevästä teinitytöstä. 4-13 (VS 7, 159)

Fredrik Johansson, 13, siivoaa itse huoneensa. Hän osaa laittaa voileipiä ja hoitaa perheen kissaa 10-vuotiaan Jenny-siskonsa kanssa. Jenny pitää ruoanlaitosta ja auttaa usein äitiä keittiössä. Fredrik taas liikkuu isänsä kanssa, joka on kiinnostunut valokuvaamisesta. 4-14 (VS 7, 128)

Jeanette Borg, 14, siivoaa huoneensa itse ja auttaa kodin imuroimisessa. Perheessä on kaksi kissaa, kaksi koira, kolme nymfipapukaijaa, 15 undulaattia, kaniini ja akvaario. Myös 16- ja 18-vuotiaat isoveljet siivoavat, imuroivatkin joskus, mutta eivät koskaan tiskaa. Heistä ei ole yhtä paljon apua kotiaskareissa kuin Jeanettesta; veljien aika kuluu kavereiden kanssa. 4-15 (VS 7, 129)

Anna Åslund pitää synth-musiikista ja hard rockista. Hän keräilee "kaikkea" ja tahtoo kirjeenvaihtoon "kaikkien 1-100 vuotiaiden kanssa". Lars-Johan Avenius on 13-vuotias. Hän etsii samanikäisiä poikia ja tyttöjä kirjekumppaneiksi. Hän urheilee, soittaa rumpuja ja pitää tytöistä. Malin Winberg etsii 10-14 ikäisiä kirjeenvaihtokumppaneita. Hän kuuntelee levyjä ja lueskelee. Sitäpaitsi hän harrastaa laskettelua, voimistelua, tanssia ja laulua. 4-16 (VS 7, 95)

Danielalla on 9-vuotias pikkuveli, jota Daniela pitää tyhmänä. Veli harrastaa jalkapalloa. 4-17 (VS 7, 50)

Charlotta Strand katsoo televisiota vain vähän. Bill Cosby -show on hänestä katsomisen arvoinen. Charlotta pitää myös musiikkiohjelmista. Ruotsissa 83% yhdeksästä neljääntoista vuoden ikäisestä nuorisosta katsoo joka päivä televisiota. 39% katsoo joka päivä videoita. 4-18 (VS 8, 102)

Kamratpostenin haastattelemat pari poikaa käyvät keskiviikkoisin pelaamassa jääpalloa Västeråsın Rocklundan jäähallissa. Harrastus on halpa, ja siinä saa luistella paljon. Hyvä pelisilmä on tärkeä. Jääpalloa voi pelata kolmessa maan urheilulukiossa erikoisaineena. 4-19 (VS 8, 117)

Kalle Biemark on 14-vuotias nyrkkeilijä. Hänen isänsäkin nyrkkeili nuoruudessaan. Laji vaatii nopeutta, hyvää kuntoa sekä paljon säkkiharjoittelua. Lisäkuntoa ja jalkali-harjoitusta Kalle hakee vesipoolosta. Vaarallista nyrkkeilyä ei ole, jos käyttää suoja. Ennen otteluita hän ei koskaan ole peloissaan, vain hieman hermostunut. Voimistelunopettaja väittää, että nyrkkeilyä ei ole urheilua; Kallen mielestä opettaja puhuu pötyä. Kalle haaveksii joskus voittavansa diplomiluokan mestaruuden, mutta olympialaisiin pääsemisestä hän ei unelmoi. Ammattinyrkkeilijäksi hän ei koskaan rupeaisi. 4-20 (VS 8, 120)

Musiikkia voi kuunnella paitsi kotona äänilevyiltä, jukeboksista. 4-21 (VS 8, 81)

Mainosjätti McCann-Erickson on tutkinut nuorten asenteita kymmenessä Euroopan maassa. Ruotsalaiset ja suomalaiset ovat asenteiltaan lähimpinä toisiaan. Ruotsissa kuitenkin arvostetaan omaa menestystä enemmän. Menestys saavutetaan kovalla työllä. 4-22 (VS 9, 184)

Saamelaiset ovat yksi Ruotsin kansanryhmistä. Jällivaarassa asuu muuan saamelaispoika, jonka työnä on poronhoito tuntureilla. Lapin kuvastoa esitetään: saamelaispoika, poro, pulkka, lakka. 4-23 (VS 9, 112)

50-luvulla alettiin puhua ensimmäisen kerran teini-ikäisistä. Nimitys samoin kuin ryhmän kulttuuri tulivat USA:sta. Rock-musiikki oli kapinallista, toisenlaista kuin jazz tai iskelmät ja sopi ryhmälle, joka etsi identiteettiä. Pärinäpojat, raggarit ja työläisnuoret kuuntelivat Elvistä ja Tommy Steeleä. James Dean oli nuorison vanhempia vastaan kohdistuvan kapinan symboli. 1956 tuli sukupuoliopetus pakolliseksi kouluissa. Aihe oli vaikea iäkäämmille opettajille. Tyypillisellä 50-luvun pojalla oli "nahkarotsi" ja teräväkärkiset kenkät. Tyttöillä oli kireät jumpperit ja leveät alushameet. Suosittuja urheilulajeja olivat jalkapallo, nyrkkeily ja motocross. 4-24 (VS 9, 182)

Ulrika Lundgren käy Kungsholmenin lukion kaksivuotista talouslinjaa. Hänen tulevaisuudensuunnitelmiansa kuuluu toimittajan ura; Ulrika suorittaakin työharjoittelua *Invandrartidningen*-lehdessä. Peruskouluaikana hän tutustui työelämään ravintolassa, kaupassa ja päiväkodissa. 4-25 (VS 9, 32-33)

Lasse Haglund-McKie harrastaa kilpaluistelua. Lasse on jo maajoukkueessa. Hän harjoittelee Upsalan keinojäällä neljänä iltana viikossa. Kesällä harjoitteluun kuuluu kuivaharjoittelua ja imitaatiota, jonka Lasse tekee puistossa. Ohikulkijat pitävät sitä lystikkään näköisenä. Lasse käyttää mustanaamiopukua ja samanlaisia luistimia kuin suuri ihanteensa, Calgaryn kultamitalisti Tomas Gustafson. 4-26 (VS 9, 145)

Lena soittaa rumpuja. Musiikki täyttää hänen elämänsä aamusta iltaan. Se on jopa tärkeämpää kuin seurustelu. Tulevaisuuden urana kangastelee mielessä musiikinopettajan työ. Kuvituksessa Lena on vaalea, rennosti farkkuihin ja collegeen pukeutunut teinityttö, joka istuu Pearl-rumpusarjan takana. Taustalla erottuu kitaravahvistin. 4-27 (VS 9, 118)

Toisen maailmansodan jälkeen teollisuudella on mennyt hyvin. Tästä syystä Ruotsin noin kahdeksasta miljoonasta asukkaasta on miljoona joko siirtolaisia tai heidän lapsiaan. Heille on järjestetty kotikielen opetusta koulussa. Siirtolaisista suurin ryhmä ovat suomalaiset, joita on noin 300 000. Pakolaisia on tullut Puolasta, Libanonista, Vietnamista ja Eritreasta. 4-28 (VS 8, 190)

Zenitha on 1950-luvulla Ruotsiin muuttaneiden suomalaisvanhempien tytär. Hänestä Ruotsin huonoja puolia ovat sää ja byrokratia. Zenitha seurustelee 19-vuotiaan kreikkalaispojan kanssa, ompelee, lueskelee, käy diskoissa ja kahviloissa sekä myy viikonloppuisin vaatteita. 4-29 (VS 9, 168)

Oguzhan on alkujaan Turkista. Hän ei ole koskaan sopeutunut Ruotsiin. Oguzhanin paras ystävä Ibrahim on jo palannut kotimaahansa. Oguzhan pelaa koripalloa turkkilaispoikien Harem-joukkueessa ja viihtyy kahviloissa flipperin ääressä. Peruskoulun jälkeen hän aikoo luonnontieteelliselle linjalle lukiokouluun. 4-30 (VS 9, 168)

Jean Matti on tullut kuusivuotiaana Syyriasta Ruotsiin. Hän seurustelee sekä ruotsalais- että siirtolaistyttöjen kanssa. Lisäksi hänen harrastuksiinsa kuuluu jalkapallo kolmesti viikossa. Jean kertoo viihtyvänsä Ruotsissa ja aikovansa jatkaa kaupallisella linjalla. 4-31 (VS 9, 168)

Räätälimestari Josip Prosinecki, poliittisista syistä pakolaiseksi joutunut Sarko Armin ja sosiaalityöntekijä Patricia Estay kertovat elämästään Ruotsissa. 4-32 (VS 9, 178-179)

Kotieläimistä mainitaan koira. 4-33 (VS 8, 153)

Cornelis Vreeswijkin laulussa mainitaan undulaatti. 4-34 (VS 8, 171)

Tunnettuja ruotsalaisia luetellaan: kuningas Kaarle Kustaa, kuningatar Silvia, prinsessa Viktoria, Björn Borg, Gunde Svan ja Peppi Pitkätossu. Luetteloa havainnollistaa piirroskuvitus, jonka hahmot etäisesti muistuttavat lueteltuja. 4-35 (VS 7, 21)

Fiktiivinen hahmo Vaahteramäen Eemeli esitellään Astrid Lindgrenin tarinakatkelmassa ja elokuvajulisteen faksimileista koostuvassa kuvituksessa. Eemeli on viisivuotias, vaalea ja sinisilmäinen, luonteeltaan villi ja itsepäinen. Hän puhuu Smälannin murretta. 4-36 (VS 7, 194)

Menneiden aikojen ja nykyajan julkisuuden hahmoja luetellaan: Ingmar Bergman, elokuvaohjaaja; Ingemar Stenmark, slalomhiihtäjä; Astrid Lindgren, kirjailija; Björn Borg, tennistähti; Alfred Nobel, keksijä; Greta Garbo, näyttelijätär ja elokuvatähti; Gunde Svan,

hiihtäjä; Birgit Nilsson, oopperalaulajatar; Ingrid Bergman, näyttelijätär; Jussi Björling, oopperalaulaja. 4-37 (VS 9, 31)

Yleisimmät nimet luetellaan. Medelsvenssonin virtuaaliperhe olisikin todellisuudessa nimeltään Maria ja Erik Johansson. 4-38 (VS 8, 196)

Nuoriso saa kotoaan taskurahaa. 4-39 (VS 8, 63-64)

2 Elämäkatsomus

Peruskouluissa on uskontotiedon opetusta. 4-40 (VS 8, 35)

Kristinuskoon viittaavia löydöksiä ovat Tukholman Suurkirkko (VS 7, 146) ja Riddarholmenin kirkko (VS 9, 70). 4-41

Jouluaihe löytyy Rafaëlin runosta ja kuvituksesta. 4-42 (VS 7, 74-75)

Ylvan ja Olofin joulusta kerrotaan. Televisiosta tulee Aku Ankka -filmejä. Kansainvälistä ainesta on myös joululauluissa; esimerkiksi Petteri Punakuonoa lauletaan Ruotsissa. Vapaa-aika, suvun yhdessäolo, joulupukin käynti, koristeltu joulukuusi ja lahjat kuuluvat jouluun. Silloin myös syödään runsaasti, kinkkua, kalaa ja salaatteja sekä riisipuuroa hedelmäkiisselin kanssa. Carl Larssonin taulusta erottuu myös snapsilaseja ja oluttynnyri. Joulun tausta on uskonnollinen; evankeliumin lukeminen ja jumalanpalvelus kuuluvat osana juhlan viettoon. 4-43 (VS 8, 86-87)

Sankt Staffans visa on vanha joululaulu. 4-44 (VS 8, 90)

Joulunvietosta kertovat laulut Det hände sig för länge sen ja Tomtegubben som hade snuva. 4-45 (VS 9, 93, 95)

Mytologiaan liittyy selvitys viikonpäivien nimien etymologiasta. Muinaisia pohjoismaisia jumalia ovat Tor, Oden ja Freja. 4-46 (VS 7, 38)

3 Kanssakäyminen

Småstadin ruotsinkielisen yläasteen 8A -luokan luokanvalvoja on ollut töissä Ruotsissa parin vuoden ajan ja tuntee sikäläisiä oloja. Hän pitää tuota aikaa mielenkiintoisena ja opettavaisena. 4-47 (VS 8, 197)

Islantilaisen Rakelin mielestä islantilaiset tytöt ja pojat ovat keskenään enemmän kavereita kuin ruotsalaiset. Islannissa on helpompaa olla oma itsensä; saa esimerkiksi pukeutua niin kuin haluaa. Islantilaiset vanhemmat tekevät kovasti töitä, mutta huolehtivat silti myös lapsistaan. Koululaiset ottavat siellä koulun tosissaan. Rakel viihtyy kotimaassaan paremmin kuin Ruotsissa. 4-48 (VS 9, 154-155)

13-vuotiaan Theresian kirjeenvaihtoilmoitukseen vastaa trelleborglainen Daniela Granlund, joka myös on 13-vuotias, peruskoulun yläasteella, ja jonka luokalla on miespuolinen luokanvalvoja Thorbjörn Johansson, lempinimeltään Nalle. 4-49 (VS 7, 50)

Kirjeenvaihtoilmoituksia tulee vielä runsaasti lisää. Ne on poimittu ruotsalaisesta nuortenlehdestä. 4-50 (VS 7, 95)

13-vuotias Ylva Persson Asarumista on saanut småstadlaisen Annican osoitteen tämän luokalla olevalta Charlottalta, joka ei kerkiä kirjoittaa kaikille kirjekumppaneilleen. Ylvalla on Åsa-niminen isosisko ja 6-vuotias Olof-pikkuveli. Ylva painottaa, miten iloinen hän olisi, jos Annica rupeaisi hänen kirjekaverikseen. Annica ilahtuu Ylvan kirjeestä ja ryhtyykin kirjeenvaihtoon. 4-51 (VS 7, 195)

Småstadlaisella Zachrisilla on sukulaisia Ruotsissa. 4-52 (VS 9, 8)

Kontakteja ruotsalaisiin solmitaan 7A -luokan luokkaretkellä. Seitsemännen luokan ainekseen sisällytetty maan esittely keskittyy tähän yhteyteen. Matkakuvauksessa mainitaan saaristo ja voileipäpöytä. 4-53 (VS 7, 136)

Luokkaretkellään Småstadin nuoret saavat liikkua valvonnatta Tukholmassa - turvallisuusriski on siis tulkittu pieneksi. Mitään pahaa ei satu, mutta retkeläisten rahat eivät riitä kaikkeen aiottuun. Paikallista ääntämystä on helppo ymmärtää. 4-54 (VS 7, 149)

Kristina-kahvilassa pistäytyessään kolme suomalaistyttöä istuutuvat pöytään, jossa ennestään on kaksi ruotsalaistyttöä. Heidän välilleen sukeutuu keskustelu. Ruotsalaistytöt päättelevät suomalaiskoululaisten murteesta, etteivät nämä ole ruotsalaisia. Småstadlainen Birgitta kysyy tukholmalaisyttöjen nimiä, mutta suomalaiset eivät itse esittäydy. Tukholmalaiset suosittelevat tytöille lämmintä kaakaota ja prinsessatorrtua, jota nämä tilaavatkin. 4-55 (VS 7, 147)

Neljä suomalaista nuorta viettää Tärnabyssä isäntäparinsa Gunnelin ja Göranin hoi-
vissa onnistuneen lomaviikon. Laskettelun lisäksi nuoret huvittelevat pariin otteeseen dis-
kossa. Ruokailu on järjestetty ravintolaan. 4-56 (VS 8, 131)

Ruokaillessaan pitseriassa Charlotta Strand seuralaisineen saa osakseen asiallista,
ystävällistä ja opastavaa palvelua. 4-57 (VS 9, 49, 51)

Charlottan kotikutsuilla tyttöjen välinen kanssakäyminen on innostunutta ja välitön-
tä. Kutsut onnistuvat hyvin, ja vastaavanlaisia tilaisuuksia aiotaan järjestää myös tulevai-
suudessa. 4-58 (VS 7, 96)

Tukholmalaisen Kung Carl -hotellin esite ja vieraskortti näytetään. 4-59 (VS 9, 61)

Södertäljeläiset teinit Mikko Hedlund ja Anders Jonsson saapuvat laivalla tutustu-
maan Helsinkiin. Mikon äiti on alunperin Keski-Suomesta. Ensimmäinen nähtävyys laivan
lipuessa kohti satamaa on nimeltään Sveaborg, Suomenlinna. Heti kauppartorilta pojat os-
tavat mansikoita ja T-paidat. Raitiovaunulinja 3T on helppo ja halpa tapa nähdä kaupun-
kia. Kaiuttimista kuuluu monikielinen selostus. Nähtävyyksillä on ruotsinkieliset nimet.
Ummikkoruotsalainen Anders pitää palvelua hyvänä. Matka on niin onnistunut, että hän
aikoo tulla Helsinkiin uudelleen. 4-60 (VS 9, 72)

Slangilla korostettiin ryhmän jäsenyyttä erityisesti kaupungeissa ja suljettiin van-
hemmat sen ulkopuolelle. Kielimuodolle ovat ominaisia kielikuvat ja sanojen muokkaami-
nen. Jotkut slangin sanat ovat miltei vakiintuneet normaaliruotsiksi. 4-61 (VS 9, 183)

Syyrialainen Reem ja Leif ovat kihloissa. 4-62 (VS 9, 148)

Charlotta seurustelee Jonas Ljungqvistin kanssa. Poika joutuu pyytämään Charlottal-
ta luvan päästäkseen partiolaisten yöretkelle. 4-63 (VS 8, 110)

Charlotta Strand on alkanut seurustella laskettelumäessä tapaamansa ilmeisesti Lah-
desta kotoisin olevan Aki-pojan kanssa. Charlotta on oppinut vähän suomea: "Minä rakas-
tan sinua." Vastaavasti Aki lukee ruotsia koulussa, joten hän ymmärtää, mitä Charlotta kir-
joittaa. Useimmat suomalaispojat osaavat vähän ruotsia, kun tahtovat. Ja onhan olemassa
myös kehonkieli. 4-64 (VS 9, 138)

4 Yhteiskunta

Pohjolan liput näkyvät väritystehtävässä. 4-65 (VS 7, 133)

Ahvenanmaan lippu on paljolti samanlainen kuin Ruotsin lippu. 4-66 (VS 9, 144)

Viikko jakaantuu seitsemään päivään. 4-67 (VS 7, 38)

Vuoden 12 kuukautta luetellaan Rafaëliksen runossa. 4-68 (VS 7, 74)

Uuden vuoden vietostaan kertoo viisi tukholmalaista. 4-69 (VS 9, 95)

Kaarle XVI Kustaa on ollut kuninkaana vuodesta 1973. Hänellä ei ole poliittista val-
taa; kuningas on pikemminkin maan PR-mies ja vertauskuva. Kuningattaren nimi on Sil-
via. Parilla on kolme lasta. 4-70 (VS 8, 190)

Valokuvat kuningasperheestä ja mahdollisesti Upsalan linnasta. Kuningasperheen
lapset ovat korkeintaan kymmenen-kahdentoista ikäisiä. Kaikki nauravat niin että hampaat
välkkyvät. 4-71 (VS 8, 190)

Kuninkaan muotokuva näkyy postimerkissä. 4-72 (VS 9, 48)

Viittaus kansallislauluun on erään kappaleen otsikossa: Sverige - du gamla, du fria. 4-
73 (VS 8, 189)

Kansallislaulun ensimmäinen säkeistö ja kuva lipusta liehumassa punaisen tuvan
pihalla kauniina kesäpäivänä on sisällytetty ainekseen. 4-74 (VS 8, 193)

Perusluokan ryhmäkoko on huomattavasti suurempi kuin Småstadin yläasteella, 25 oppilasta. 4-75 (VS 7, 50)

Janin mielenkiinnon kohde koulussa on kemia. Hänestä on hauskaa sekoitella aineita ja katsoa, mitä tapahtuu. Kerran hän sekoitti paukkupulveria; sekoitus räjähti, mutta onneksi luokan myrkkyykaapissa [tarkoittanee vetokaapissa]. Kemia on ihmiselämän perusta ja siksi mielenkiintoinen aihe jokaiselle. 4-76 (VS 8, 41)

Boråslaisen Daltorpin peruskoulun 8 B -luokan lukujärjestys lukuvuodelta 1988-1989 on esitetty suomalaisen lukujärjestyksen rinnalla. Kouluviikko on viisipäiväinen kuten meilläkin. Koulu alkaa kahdeksan ja yhdeksän välillä ja päättyy viimeistään kolmelta. Kouluaineista on mainittu [suomennokset osoittavat vain likimääräistä yhteyttä Suomen peruskouluun] liikunta (idrott), naturorientering (luonnontieto), valinnaisaine (tillvalsämne), matematiikka, englanti, uskontotieto (religionskunskap), ruotsi, kotitalous (hemkunskap), yhteiskuntatieto (samhällskunskap), kuvataide (bild), maantieto ja käsityöt (slöjd). 4-77 (VS 8, 35)

Mini-Vi lehdestä mukaillulle kahden göteborglaistytön haastattelulle perustuvassa lukukappaleessa todetaan, että hyvällä opettajalla ei ole suosikkeja. Tytöt, Anna ja Carina, molemmat neljäntoista, ovat juuri aloittaneet kahdeksannen luokan. Hyvän opettajan tulee olla reilu eikä oppilaita saa moittia. Oikeudenmukaisuus ilmenee siinä, että kaikki saavat vastata. Oppilaiden huomioonottaminen on tärkeää myös sikäli, että opetusta ei saa jatkaa, ennen kuin kaikki ymmärtävät jo läpikäytyt asiat. Ankarakin saa olla, mutta oikeudenmukaisuus ja huumorintaju ovat tärkeämpiä ominaisuuksia. 4-78 (VS 8, 40)

Trelleborgissa on valinnaisaineena arkipäivän talous (vardagsekonomi), ja aineen yhteyteen on liitetty koulukahvilan pito. Koulun vaikeimman luokan oppilaat huolehtivat sen toiminnasta. Opettaja Berit Andersson arvelee, että koko yhdeksän vuoden kouluaikana näille oppilaille ei ole onnistuttu opettamaan niin paljon kuin niinä muutamana kuukautena, jotka kahvilaa on pidetty. Kahvila toimii osuustoimintayrityksenä. Suurin osa koulun oppilaista on lunastanut osuuden kymmenen kruunun hinnasta. Päivämyynti on noin 700 kruunua. Koulupinnaus on vähentynyt sen jälkeen, kun kahvila avattiin. Tunnelma on parantunut koko koulussa, vahingonteko ja levottomuus ovat vähentyneet. Kahvilassa yhdistyvät koulunkäyntiin käytännön työt, konekirjoitus, laskujen tarkistaminen ja tilausten tekeminen. 4-79 (VS 9, 36)

Hiihtäjä Gunde Svanin mukaan parasta koulussa oli sen loppuminen. 4-80 (VS 9, 169)

Joukkotiedotuksessa näkyy työpaikkailmoituksia. 4-81 (VS 9, 170)

Hanna Jarlsson saa lapsilisänsä omaan käyttöönsä. Hän suunnittelee sen jakamisen eri tarkoituksiin - vaatteisiin, elokuvaan ja sellaiseen - niin tarkasti, että raha yleensä riittääkin. 4-82 (VS 8, 65)

5 Elinkeinoelämä

Pohjoismaiden rahayksiköistä kertovassa kappaleessa on mukana valokuva kymmenen kruunun setelistä ja kolikoista. Rahoissa on monarkkien kuvia. 4-83 (VS 9, 86-87)

Liikeyritysten kylttejä nähdään eräässä harjoituksessa. Ne kaikki saattavat olla ruotsalaisia, mutta ainakin Systembolaget-alkoholiyhtiö ja osakeyhtiö Eltjänst AB voidaan varmasti lukea Ruotsi-ainekseen. 4-84 (VS 9, 131)

Elintaso on korkea, mutta verotus ankara. 4-85 (VS 8, 190)

Hintataso saattaa olla korkea, koska luokkaretkeläisten rahat eivät riitä Tukholmassa. 4-86 (VS 7, 149)

Vaatteita kuvataan kalliiksi; tosin Tukholmassa myydään myös käytettyjä vaatteita. Nekään eivät ole halpoja. 4-87 (VS 7, 153)

Retkeläiset ostavat matkamuuksiksi korvalappustereot, aurinkolasit sekä korun. 4-88 (VS 7, 149, 153)

Teollisuus on tärkeä elinkeino. Tunnettuja teollisuustuotteita ovat autot, puhelimet, kuulalaakerit, kotitalouskoneet, puutavara, paperi, teräs ja tulitikut. Kuvitukseen liittyy värikuva Solstickan-tulitikkuaskista ja Volvo Amazon -henkilöautosta. 4-89 (VS 8, 191)

Maanviljelykseen viitataan, kun viljalajeista mainitaan vehnä, kaura, ohra ja ruis. 4-90 (VS 8, 184)

Joillain nuorilla on omaa yritystoimintaa: Anna Wikholmilla ja Hanna Jarlssonilla on Gävlessä itse perustettu siivousfirma. He siivoavat joskus tuttujen ja sukulaisten luona ja saavat siten pientä tuloa. Monet luulevat, että tölkkien palauttamisella, lastenvahtina istumisella tai mainosten jakamisella voisi ansaita helposti paljon rahaa, mutta todellisuudessa joutuu tekemään paljon työtä. Tytöt ovat oppineet, että parhaat tulokset saa, kun ilmoittaa kerrostaloissa etukäteen päivän, jolloin tölkkejä tullaan noutamaan. Liiketoiminnalla hankitut rahat on tarkoitus käyttää luokkaretkeen. 4-91 (VS 8, 65)

Puhtaimmin ruotsalaisia asioita nimetään: C. M. Bellman, dala-hevonen, falumakkarra, Janssonin kiusaus, Kallen kaviaari, juhannussalko, polkagris-makeinen, Ramlösan kivennäisvesi ja Tre kronor -symboli, joka ehkä viittaa maajoukkueeseen. Kuvitus tukee sanallista esitystä. Janssonin kiusauksen reseptistä annetaan vain osa. Kivennäisvesi on kuvassa kellertävää. 4-92 (VS 8, 196)

6 Luova ja esittävä taide

Kertomataidetta edustavat runot, kuten lasten heräävää seksuaalisuutta käsittelevä Max Lundgrenin Inez (VS 7, 197-198), ja laulut, kuten katkelma Povel Ramelin humoristisesta kappaleesta Titta det snöar (VS 7, 107) ja Pugh Rogefeldin Stockholm (VS 7, 135), sekä sivun mittainen katkelma Astrid Lindgrenin Vaahteramäen Eemelistä (VS 7, 194). Viimeksimainittua täydennetään filmiversiosta valitulla tilannekuvalla ja suomennetulla elokuvajulistella. 4-93

Kertomataide on esillä myös tarinoina; esimerkkinä Rättan i pizzan -nimisestä urbaanilegendoja esittelevästä kirjasta poimittu Den päkörda kängurun. 4-94 (VS 8, 202-203)

Nils Ferlin, yksi suosituimmista ruotsalaisrunoilijoista, kuvataan näköispatsaanaan, savuke suussa. Ferliniltä on mukana rakkauslaulu Mitt hjärta är ditt. 4-95 (VS 9, 117)

Runoja ja lauluja kirjassa on lisäksi esimerkiksi Ulf Lundellin syvälinen Vind. 4-96 (VS 9, 153)

Bellman mainitaan Rogefeldin runossa. 4-97 (VS 7, 135)

C. M. Bellmanin epistola 71 on sisällytetty kirjaan kokonaisuudessaan (VS 8, 138), samoin Fredmanin laulu 35, Ukko Noak (VS 8, 196). Viimeksimainittua on havainnollistettu melodianuotein ja kitarasoinnuin. 4-98

Stefan toteaa, että hänen Abba-levynsä ovat hyvässä kunnossa, sillä hän inhoaa yhtyettä niin kovasti, ettei koskaan kuuntele niitä. 4-99 (VS 8, 75)

Pugh Rogefeldiltä on mukana luonnontunnelmia kuvaava laulu Aftonfalken. 4-100 (VS 8, 188)

Cornelis Vreeswijk on mukana sekä tulkitsijana, sovittajana että sanoittaja-säveltäjänä. Kirja sisältää Vreeswijkin muokkaaman version "Brev från kolonien" Ponchiellin laulusta. Koska kyse on runoudesta ja mukaelmasta, ei voida varmasti todeta, missä määrin laulussa esitetyt kauhukakarot ja heidän aikaansaannoksensa - metsäpalo, taskuveitsi vatsassa, pillereiden käyttö, nopan pelaaminen - ovat tosipohjaisina paikallistettavissa Ruotsiin. 4-101 (VS 8, 171, 203)

Taiteilijoista esitellään perusteellisimmin Evert Taube. Häntä luonnehditaan yhdeksi ruotsalaisten rakastetuimmista trubadureista. Tauben ura oli monenkirjava. Nuorena hän oli merimies, toimittaja, taideopiskelija ja paljon muuta. Lauluissaan hän ylistää merta, kertoo monista matkoistaan ja ottaa voimakkaasti kantaa ympäristökysymyksiin. Esimerkkinä tästä on laulu Änglamark. Taube kuvataan näköispatsaanaan. 4-102 (VS 9, 110)

Kuvataidetta havainnollistaa K-G. Bejemarkin patsas Humor (VS 9, 76). Mukana ovat myös Carl Larsson (VS 7, 31 ja VS 8, 86), Bruno Liljefors (VS 7, 107) ja Hanna Pauli (VS 8, 139). 4-103

Ruotsalaista sarjakuvaa edustaa Cecilia Toruddin Familjeliv-sarja. 4-104 (VS 8, 43, 66)

Elokuvataidetta esitellään maininnalla ja valokuvalla Ingrid Bergmanista Humphrey Bogartin vastaanäyttelijänä Casablanca-filmissä. Suomalaisen Perin mielestä Bergmanin silmät ovat kuin samettia. 4-105 (VS 7, 69)

Leijonamielen veljekset -filmistä on esitetty värivalokuva, Rättis-piirretystä kolme ruutua. 4-106 (VS 7, 70-71)

Pari koulutyttöä olisi lähdössä elokuvaan, mutta toiselle eivät kelpaa Bergmanin elokuvat, koska hän masentuu niistä kovasti. Bergmanin ohjaamasta filmistä Seitsemäs sinetti on esitetty tummasävyinen näkymä; samalla sivulla on Bergmanin ja Sven Nykvistin valokuvat. Kohdassa mainitaan vielä Peppi Pitkätossu -filmi Pippi på de sju haven. 4-107 (VS 8, 67)

7 Kilpaurheilu

Nyrkkeilykuvassa ottelevat Ingemar Johansson ja Floyd Patterson vuonna 1959. 4-108 (VS 8, 110)

"Legendaarinen" Ingemar Stenmark asuu Tärnabyssä. 4-109 (VS 8, 131)

Tomas Gustafson voitti luistelun olympiakullan Calgaryssa. 4-110 (VS 9, 145)

8 Tekniikka

Autojen paljouden voi päätellä kuvituksesta, samoin sen, että liikennettä ohjataan länsimaistyyllisin opastintauluin ja liikennevaloin. Joukkoliikenteestä huolehditaan linja-autoilla, sisävesialuksilla ja junilla. 4-111 (VS 7, 122; VS 8, 189; VS 9, 42)

Vuosittain miltei neljä miljoonaa matkustajaa kulkee meriteitse Suomesta Ruotsiin; miltei yhtä monta palaakin laivalla. Laivamatkalla on monta miellyttävää tapaa viettää aikaa: lepääminen, ostosten tekeminen, auringosta nauttiminen, huvitukset ja hyvät drinkit. 4-112 (VS 7, 142)

Tietotekniikkaa käytetään poliisin apuna. Tukholman poliisi tunnistaa sormenjälkiä Sir Henry -nimisen tietokoneen avulla. 4-113 (VS 9, 27)

9 Maa

Pohjoismaiden ääriviivakartassa esitetään Suomi, Ruotsi, Norja, Tanska ja Islanti. 4-114 (VS 7, 53)

Ruotsin kartta löytyy Ruotsi-aiheisen tietokilpailun yhteydestä. Se on niin voimakkaasti pienennetty alkuperäisestä, että kaikkia paikannimiä ei pysty erottamaan. Tietokilpailu tuo esille 25 mitä erilaisinta faktaa Ruotsin kulttuurista. 4-115 (VS 8, 194-195)

Pari koulutyttöä aikoo pitää esitelmän Ruotsista. Tytöt juttelevat keskenään siitä, miten paljon Ruotsi ja Suomi ovat toistensa kaltaiset. Mikään maa ei muistuta Suomea yhtä paljon. Suomalaiset tuntevat yleensä vain pääkaupungin, mutta paljon muutakin nähtävää olisi. Luonnonolot vaihtelevat suuresti, koska maa on pitkä ja kapea. Asutus keskittyy etelään, Tukholman, Malmön ja Göteborgin ympärille. Norlanti on harvemmin asutettua. 4-116 (VS 8, 189)

Luonnossa saavat kaikki liikkua jokamiehen oikeuksien nojalla. Oikeudet tuovat mukanaan myös velvollisuuksia. Luontoa on kunnioitettava. 4-117 (VS 8, 184)

Paikannimet Helsingkärä ja Övertorneå mainitaan (VS 7, 95), samoin Malmö (VS 7, 53), Sundsvall, Kiiruna ja Gävle (VS 9, 46). 4-118

Tukholman esittely alkaa tuntemattoman taiteilijan 1500-luvulla maalaamasta maisemasta. Kuva esittää kaupungin osaa, jota nykyisin kutsutaan Vanhaksi kaupungiksi. Maisema on muuttunut neljäsäsadassa vuodessa täysin, mutta kuva tuo silti esille Tukholman sijainnin keskellä saaristoa. 4-119 (VS 7, 135)

Vanha kaupunki sijaitsee Tukholman keskustassa. Siellä on "miltei kaikkea taivaan ja maan väliltä": vaate- ja antiikkikauppoja, ravintoloita, kahviloita, diskoja ja kellariklubeja. 4-120 (VS 7, 143)

Kuninkaanlinnasta on värivalokuva. Linnan ympäristö on ihmiskäden muokkaama, kivinen. Vain kaukana erottuu hämärästi vehreyttä. Ihmishahmoja on neljä, liian etäisiä eriteltäviksi. Linna sijaitsee veden partaalla. Sen sisäänkäynnin molemmin puolin on varitiokoju. Linnan ja virran välisellä pysäköintialueella on rivissä länsimaissa valmistettuja henkilöautoja. Niiden joukosta erottuu yksi vaalea matkailuautokin. Vielä kuvasta näkee, että alueella on katuvalaistus, ja kaukana näkyy liikenteen opastintaulu. 4-121 (VS 7, 122)

Värivalokuvat esittävät näkymää Vanhan kaupungin Suurtorilta ja katunäkymää käsineliikkeen kohdalta. Kadut ovat kapeita, rakennukset vanhoja, pastellisävyyhin rapattuja kivitaloja. Suurtori on ilmeisesti kivetty. Sitä näkyvät reunustavan hoidetut, osin kuparikattoiset talot. Niiden ullakkotiloja on otettu asuinkäyttöön. Erään huoneiston ikkunalaudoilla on punaisia kukkia. Niitä on myös torilla laatikoissa, viihtyisyyttä lisäämässä. Torilla on puupenkkejä, joilla istuu väkeä juttelemassa tai lukemassa lehteä. Katolla näkyy kaksi TV-antennia. Torilla liikkuu matkailijoita. Sen laidalla on ravintola, matkamuistoliike, taidekauppa ja jokin kaksikerroksinen julkinen rakennus. 4-122 (VS 7, 143)

Tutustuessaan Vanhaan kaupunkiin kolme suomalaistyttöä piipahtaa Västerlånggatanin varrella olevaan Kristina-kahvilaan. Kahvila on "vanha ja tyylikäs" ja siellä leijuu hyvä tuoksu. 4-123 (VS 7, 147)

Stockholmskortet
The Stockholm Card

1989 VI 171191

B Etsi tiedot kortista ja täydennä tiedot alla.

- Täällä törmäsi _____
- Kuormelias reitti meni alkuun _____
- Oikeaa katuvalaistusta _____
- Äkkäsi oimintatila Vanhan kaupungissa _____
- Katukahvi oli kahvila _____
- Katukahvi oli _____
- Katukahvi toimi _____
- Perinteinen Vanhan kaupungissa _____
- "Vanha tyylikäs" _____
- Hyvä tuoksu _____

C Kirjoita keskustelutarkoitukset oikeisiin sijoitoksiin.

10 väänän	välittömästi
10 höger	oikealle
10 till vänster	vänster

1. -- Antavatko nämä tiedot Vanhan kaupungista?
-- Kuka istui otti ja poikaa sitten oikealle?
-- Poikaa istui _____
-- Hän istui _____

2. -- Seuraava tullaan kts 10:00. Mihin sinä menät?
-- Mihin menen Vanhaan kaupunkiin.
-- Missä autot tullaan _____
-- Katselen kauppoja ja menen johonkin mukavaan kahvilaan.
-- Hei sitten!
-- Hei, hei! Hei! Hei!

Vanhan kaupungin lisäksi pääkaupungin esittelyssä mainitaan Suurkirkko, Lejonbacken, Kungsträdgården, Djurgården, Skansen, Gröna Lund ja Vasa-laiva. Kolmesta viiksimainitusta on mukana värivalokuva. 4-124 (VS 7, 143, 149)

Faksimile tukholmakortista ja kartta Vanhasta kaupungista on sisällytetty Tukholman esittelyyn. Yhden vuorokauden kortti on vuonna 1989 maksanut aikuisilta 70 kruunua. Karttaan on merkitty nähtävyyksiä: kuninkaanlinna, Suurtori, Suurkirkko ja paikannimiä. 4-125 (VS 7, 145-146)

Vanhasta kaupungista pilvisenä päivänä kuvatussa satamanäkymässä nähdään useita sisävesialuksia ja pari sotalaivaa, ehkä paikallisia. Etualalla on laituriin kiinnittyneenä ainakin yksi laivaravintola. Kolme jalankulkijaa ylittää katua vaarallisesta kohdasta; ehkä he ovat tulossa ravintolasta. Satamalaiturille on pystytetty mainoskojuja. Dagens Nyheter -lehden valomainos näkyy taustalla kerrostalon katolta. Länsimaisten henkilöautojen ja punaisten bussien muodostamasta liikennevirrasta erottuu yksi tankkiauto, mutta sen lastia ei pysty päättelemään. Kattojen yläpuolella näkyy pari korkeaa rakennusnosturia. 4-126 (VS 8, 189)

Vanhasta kaupungista esitetään kujanäkymä. Kuja on kapea, päällystetty kivellä, ja sadevesi juoksetetaan pois sen molemmille puolille kivettyjä ojia myöten. Talot on rapattu ruskeiksi. Katulyhdyt ovat vanhanmallisia. Kuvassa näkyy pikkukahvila, jossa myydään kebabia ja jäätelöä sekä pieni kangaskauppa. 4-127 (VS 8, 189)

Globenista on kokonainen värivalokuvalla havainnollistettu kappale, jossa sitä luonnehditaan maailman suurimmaksi pallonmuotoiseksi rakennukseksi. Teksti korostaa pallon mittasuhteita. Lisäksi tuodaan esille sen monikäyttöisyyttä urheiluareenana ja konserttisalinana. 4-128 (VS 9, 71)

Tukholman-matkan jälkityönä seitsemäsluokkalainen Jan-Olof kirjoittaa aineen kuvitellusta bussimatkasta Skansenille. Kuljettaja on kuin painajaisesta; lopulta käy ilmi, että unesta kyse onkin. 4-129 (VS 7, 152)

Kolmårdenin eläinpuisto, Gränna ja Helsingborg Sofiero-linnoineen mainitaan lyhyesti. Näkökulma on tanskalaisen sisarusduon, joka on palaamassa kotiinsa Suomen vierailun jälkeen Etelä-Ruotsin kautta. Näin Ruotsi ei ole vain paikka, vaan myös väylä muihin Pohjoismaihin. 4-130 (VS 7, 184)

Åre esitellään talviurheilupaikkakuntana, jonne pääseminen tuntuu hienolta. Värivalokuva, jossa näkyy kaksi riippuliitäjää tunturin laella, tukee esittelyä. 4-131 (VS 7, 108)

Hemavanin kylä Pohjois-Ruotsissa on suosittu talviurheilukohde. Siellä voi asua hotellissa tai mökissä. Neljä nuorta Småstadista on lähdössä sinne viettämään hiihtolomaa. Samassa yhteydessä on faksimile Suomen ja Skandinavian kartasta. Nuoret matkustavat Hemavanille Vaasan ja Uumajan kautta. Sinistä tietä kuljetaan 40 peninkulmaa. 4-132 (VS 8, 122, 129, 131)

Charlotta Strand matkustelee Stina-ystävättärensä kanssa junalla ympäri Pohjoismaita kahdenkymmenen päivän ajan. Taival alkaa laivamatkalla Uumajaan. Sieltä he jatkavat Östersundiin, jossa asuvien Charlottan sukulaisten luona tytöt yöpyvät. Matkalla Trondheimiin he kulkevat Åren nyt kesällä lumettomien tuntureiden ohi. Norjasta tytöt palaavat Göteborgin kautta Ruotsiin. 4-133 (VS 9, 42)

Göteborgia kutsutaan joskus länsirannikon pikku Pariisiksi. Charlotta ja Stina pitivät näkemästään. Avenyn-väylän katukahvilat olivat täynnä väkeä. Oli kaunista ja aurinkoista. Paddan-vene kuljetti tyttöjä kiertoajelulla pienillä kanavilla, matalan Osthyveln-sillan alitse. Lisebergin huvipuistoakaan tytöt eivät unohtaneet. Värivalokuva esittää huvipuistoon kulkevaa vanhanmallista raitiovaunua. Taustalla erottuu lehteviä puita ja vanha asuintalo. Tytöt päättävät käydä syömässä. Vaeltaessaan Feskekörkanin ohi laituria pitkin he pysähtyvät tarkastelemaan erään ravintolan ruokalistaa: lohta remouladkastikkeessa, lampaanpaistia pariisinperunoiden kera, omenakakkua vadelmakerman kanssa. Ruokalistalla on kosolti herkkuja, mutta hintataso on niin korkea, että matkakassa sallii vain pitsan. Pitseri-

an nimi on Lilla Venedig. Pitsojen hinnat vaihtelevat välillä 28-49 kruunua. 4-134 (VS 9, 42, 49)

Suosituin kotimaan matkakohde on pääkaupunki. Sveriges turistråd on haastatellut 1100 ruotsalaista. Heidän mukaansa suosio perustuu kaupungin monipuolisuudelle. Vaapa-ajan viettotapoja on tarjolla kalastuksesta konserttikäyntiin. Lukukappaleen otsikkona on Gamla stan mest poppis, mutta tekstistä ilmenee, että saaristo on pidetyin. Sen jälkeen tulevat Vanha kaupunki, museot ja Globen. Tukholman jälkeen suosituin matkailualue on Taalainmaa, erityisesti Siljan-järven seudut ja Sälen-tunturi. Lappi on kolmannella sijalla. Suosituimmat eläinpuistot ja huvipuistot ovat Göteborgin Liseberg, Itä-Götanmaan Kolmården ja Skara sommarland. Kuvituksena on pieni Pohjolan kartta (ei Islantia ja saaria), johon on merkitty Taalainmaa, Sälen ja Siljan, sekä kaupunkeja. Vanha kaupunki, etualalla Riddarholmenin kirkko, näkyy omassa värivalokuvassaan. 4-135 (VS 9, 70)

10 Historia ennen toista maailmansotaa

Historiasta ei suoranaisesti kerrota, mutta esimerkiksi Tukholman kehittymiseen viitataan kuvilla Vanhasta kaupungista aina vuodesta 1535 nykypäivään asti. 4-136 (VS 7, 135; VS 8, 189)

Kirjasarjassa mainitaan myös menneisyyden henkilöitä, kuten Nobel (VS 9, 31) ja Bellman (VS 8, 138). 4-137

11 Kulttuuripiirin ei-toivottavat ilmiöt

Yksi koululaisten ongelmista on kouluväsymys. 4-138 (VS 9, 36)

Yhteiskunnan ongelmia ovat tietokoneiden terrorisointi viruksilla ja tietokoneistuneet varkaat. Tietokonekollisten toiminta on kansainvälistymässä. Hakkerit murtautuvat myös ruotsalaisten tiedostoihin. Seurauksena saattaa olla satojen tuhansien kruunujen menetykset. Esimerkkinä tietokoneterrorista on erään mieleltään sairaan lähettämä levyke, jonka piti sisältää tärkeää tietoa AIDS-sairaudesta. Euroopassa kiertänyt levyke tuhosi huomattavan määrän tärkeitä tiedostoja tartuttamalla niihin viruksen. 4-139 (VS 9, 37)

LIITE 5

Pelkistelmä Bästis-sarjan Ruotsi-aineksesta

1 Väestö

Nuoriso-ohjaaja Kjell Pettersson on kyömynenäinen, farkkuihin, T-paitaan ja moksasiineihin pukeutunut korkeintaan keski-ikäinen mies. Hänen tumma, suora tukkansa on harvenemassa ohimoilta, mutta niskasta se on pitkä. Esittäytyessään vaasalaisnuorille Kjell on ristinyt jalkansa ja käsivartensa - ehkä varautuneisuuden tai ujouden merkki (ks. Mikluha 1998, 137, jonka mukaan asento saattaa olla tyypillinen ruotsalainen istuma-asento). Toinen hänen kaksospojistaan, Bo-Erik eli Bosse, on paljon isänsä näköinen. Hän on huomattavasti hoikempi kuin veljensä Hasse. Esittäytyessään vaasalaisnuorille hän istuu näihin miltei selin. Sekä isä että Bosse elehtivät käsillään puhuessaan. Hasse pitää päätään kumarassa tarkastellessaan vaasalaisia. Kaksospojat istuvat jalat penkillä. Heidänkin asunsa on epämuodollinen: farkut ja college-paita. Vaasalaisnuoret on kaikki piirretty rentoon asentoon. Tilanteeseen on kuvattu sekä varautuneisuutta että luottavaisuutta. 5-1 (BÄ 1-2, 10-11)

Molemmat kaksospojat ovat vasenkätisiä. 5-2 (BÄ 1-2, 47)

Bosse kuvailee itseään: Lyhyt tumma tukka - ilmeisesti hän on juuri käynyt parturis-
sa, koska kuvituksessa (BÄ 1-2, 10) tukka ei ole lyhyt - ruskeat silmät, ei silmälasia, nenä
juuri nyt punainen, pituus 158 cm, laiampi kuin veljensä. 5-3 (BÄ 1-2, 60)

Calle-serkulla on parta. Hän on antanut tukkansa kasvaa pitkäksi. 5-4 (BÄ 1-2, 136)

Calle on piirretty nuorehkoksi mieheksi, jolla on musta, pitkä tukka, parta ja valtava
kyömynenä. Sekä piirroksessa että samalla aukeamalla olevassa valokuvassa hän on pu-
keutunut farkkuihin ja keltaiseen pusakkaan. 5-5 (BÄ 1-2, 142-143)

Ruotsia puhuva lintu kysyy soutavalta hirviöltä, tuleeko tämä Ruotsista. 5-6 (BÄ 1-2,
27)

Kjell seuraa uudella kotipaikkakunnallaan ilmestyvää Vasabladet-lehteä. 5-7 (BÄ 1-2,
49)

Hasse ja Bosse söivät kuin ahmatit - ei mitenkään epätavallista murrosiässä. 5-8 (BÄ 1
hk, 175)

Callen latinantaito käy ilmi Norjan-retkellä: hän osaa ruotsintaa olympialaisten tun-
nuslauseen Citius, Altius, Fortius. Hän kääntää Peterille, mitä museon lipunmyyjä sanoo
norjaksi. 5-9 (BÄ 1-2, 170-171)

Christine Nöstlingerin [!] (Christine Nöstlinger on itävaltalainen kirjailijatar) sepi-
teessä Rosalind-niminen tyttö miettii tulevaisuuttaan. Luonteeltaan hän rohkea, ennako-
luuloton, raisu - poikatyttö siis. Hän haluaisi ensinnäkin pelata jalkapalloa maalivahtina,
mutta luokkakaverit pitävät ajatusta hulluna. Rekankuljettaja, nosturinhoitaja, metsänvarti-
ja, koirankasvattaja, taksinkuljettaja, nuohooja ja urheilutoimittaja olisivat vara-ammatteja,
mutta nekään eivät toisten mielestä sovi tytölle. Muita vaihtoehtoja ovat avaruusmatkailija,
suihkukoneen lentäjä tai sillanrakennusinsinööri. Rosalind on matemaattisesti lahjakas ja
ymmärtää tekniikkaa, mutta ammattihaaveissaan hän joutuu ympäristön tyrmäämäksi. Se
tekee hänet vihaiseksi. 5-10 (BÄ 3, 41-43)

Matkalaiset yöpyvät Holmenkollenin tunturihotellissa. Suomalaisen mielestä hinta-
taso on korkea, mutta Calle tarjoaa - häntä voidaan ainakin tällä kertaa pitää anteliaana. 5-
11 (BÄ 1-2, 181)

Etnisiä vitsejä ruotsalaisista ja norjalaisista on sisällytetty ainekseen. Vitseissä esiin-
tyvät norjalaiset puhuvat ruotsia. 5-12 (BÄ 2 hk, 153)

Harriet Bäckman on 80-vuotias ympäristöaktivisti. Hänen näkönsä on jo huono eikä
hän muutenkaan ole täysin terve. Tukholmalaiset uhmaavat sakkorangaistusta kiinnittäes-
sään ilmoituksia kaupungin puihin. Rouva Bäckman käy repimässä niitä alas. Hän ei ole
aina pidetty, mutta saa voimaa siitä, että tuntee toimivansa oikein. 5-13 (BÄ 2 hk, 110)

Leif Kristianssonin runo kertoo, että ihminen voi käyttää eri ruumiinosiaan toisista
huolehtimiseen. Runo kuvaa ainakin tekijänsä ajatusmaailmaa. 5-14 (BÄ 2 hk, 133)

Laivamatkan yhteydessä mainitaan verovapaa myymälä, josta matkalaiset ostavat
makeisia, sekä voileipäpöytä: monenlaista kalaa ja lihaa, salaatteja, juustoja ja vihanneksia.
Juomina mainitaan myös olut ja viini. Jälkiruoaksi on jäätelöä, vanukasta, kakkua ja paljon
sellaista, jonka nimeä Peter ja Anita eivät tiedä. 5-15 (BÄ 1-2, 127, 130)

Kuvituksessa mies kantaa Coca-Cola Light -pakkausta. 5-16 (BÄ 1-2, 158)

Hasse ja Bosse laittavat joulumakeisia myyjäisiin. Tuoksuu valtavan hyvältä. Kuvi-
tuksessa perheen koira syö pöydälle ladottuja makeisia; sama kohtalo on suomalaispoikien
joululimpuilla. 5-17 (BÄ 1-2, 47)

Hans Alfredsonin runossa Jag vill ha en blommig falukorv till lunch mainitaan seu-
raavat ruokalajit: tomaatti, kala, pinaatti, letut, puolukkahillo, sianliha, lampaanliha, sipu-
lipihvi, juuressose, perunat, iheranauhamaakara (isterband), vasikankotletti, pyttipannu,
maito, näkkileipä. 5-18 (BÄ 1-2, 68)

Callen ja Helenan vieraille tarjotaan tervetuliaiskahvit. 5-19 (BÄ 1-2, 142-143)

Bossen ja Hassen vapaa-ajan viettäminen painottuu nuorisokerholla käyntien lisäksi
urheiluun. Bosse kirjoittaa kirjeen omasta ja veljensä puolesta, mutta tekstissä ei kerrota,
kenelle. Pojat ovat lähteneet katsomaan äitiä ja siskoaan Tärnabyhyn. Matkalla sattuu kova

lumipyry, mutta bussinkuljettaja tuntee tien eikä onnettomuutta satu. Heillä on siisti mökki asuntonaan. Äiti laittaa lihapullia. Nuoret laskettelevat lumilaudalla ja suksilla, rakentavat lumiukon ja kaivavat nuoskalumeen luolia, pelaavat korttia sekä katsovat televisiota. 5-20 (BÄ 1-2, 78)

Yksi ajanviettotapa on elokuvissa käyminen. Tarjotut filmit ovat kansainvälistä perua: Yksin kotona, Uhrilampaat, Tanssii susien kanssa, Pieni vedenneito. Niitä mainostetaan Oscareiden määrällä. Toisin kuin Suomessa ilmoitetaan, mistä iästä alkaen filmi on sallittu. Iltapäivän kellonajat ilmaistaan eri lailla kuin meillä: 16.30 merkitään 4.30, 18.45 on muodossa 6.45. 5-21 (BÄ 2 hk, 188)

Jannike on 15-vuotias kistalainen. Hän harrastaa musiikkia, lukemista, hölkkää ja lentopalloa. 5-22 (BÄ 2 hk, 98)

Mats Jefferson, 15, asuu Söderissä kolmen huoneen asunnossa isän, äidin ja 11-vuotiaan pikkuveljen kanssa. Isä on tullut Englannista 20 vuotta sitten. Hän on töissä tietokoneyrityksessä. Äiti on englanninopettaja. Mats käy yli 800 oppilaan yläasteen yhdeksättä luokkaa. Koulu on uudenaikainen ja siisti. Koulussa järjestetään usein disko. Matsin harrastukset ovat monet. Soitettuaan neljän vuoden ajan pianoa hän siirtyi akustiseen kitaran; lisäksi hän laskettelee, purjehtii, laittaa ruokaa ja tekee isän kanssa maalausremonttia. Matsin paras kaveri, Rickard, soittaa sähkökitaraa. 5-23 (BÄ 1 hk, 186)

Lindköpingläinen Tommy Sjöstrand, 19, harrastaa kitaran- ja pianonsoittoa. Tommyllä on vaaleanruskea tukka, sinivihreät silmät, ja hän on 174 cm pitkä. Perheeseen kuuluu äiti, isä ja sisar. Tommyllä on lemmikkihamsteri ja kultakaloja. 5-24 (BÄ 3 hk, 36)

Felix Körlingin runossa mainitaan kelkka, sukset ja luistimet. 5-25 (BÄ 1-2, 80)

Ajanviettopoja ruotsinlaivalla ovat diskot, elokuvat ja kampaajalla tai saunassa käyminen. 5-26 (BÄ 2 hk, 40-46)

Pojan syntymästä Karoliinisessa sairaalassa ilmoitetaan lehdessä. Kristina Wikmanilla ja Ben Österbergillä on ennestään kolme tyttöä. 5-27 (BÄ 3, 58)

Kjellin perheessä on lemmikkinä koira. 5-28 (BÄ 1-2, 49)

Kjellin ex-vaimo Gunilla, Bossen ja Hassen äiti, ja poikien kahdeksanvuotias Lottasisar asuvat vielä Uumajassa. Vaikka Kjell on eronnut Gunillasta, pari on säilynyt hyvinä ystävinä. He matkustavat usein Merenkurkun yli tapaamaan toisiaan. 5-29 (BÄ 1-2, 14)

Calle ja hänen avopuolionsa Helena asuvat Kista-nimisessä lähiössä, viidennessä kerroksessa. Huoneistossa on sekaista, koska Calle järjestee taidenäyttelyään. Huonekalut ovat hienoja, vanhoja. 5-30 (BÄ 1-2, 142-143)

Helenan ja Callen asunto on pieni mutta kodikas kaksio. Siihen kuuluu parveke. Se sijaitsee Kistan torin luona. 5-31 (BÄ 2 hk, 74)

Valokuvan mukaan Helenan ja Callen asunnossa on kalliin tuntuiset huonekalut ja itämaalaistyylinen matto. Ruukuissa on huonekasveja, pöydillä design-astioita. Sisustus on yläluokkainen. Huoneessa vallitsee sekasorto: suuri määrä kirjoja on kasattu lähelle kuvan ottajaa, pöytälamppu on kaatunut, lattialla näkyy pudonneita huonekasveja. Epäselväksi jää, miten kuvatulainen sekasorto liittyy taidenäyttelyn järjestämiseen. 5-32 (BÄ 1-2, 142-143)

Kjell poikineen asuu rivitalokolmiossa kaupungin ulkopuolella. Pojat jakavat huoneen. Kuvituksen mukaan siellä on kerrossänky, stereot ja seinillä julisteita. 5-33 (BÄ 1-2, 34-35)

Åke asuu Eva-rouvansa kanssa kolmen huoneen asunnossa Akallassa. Eva on töissä NK:lla, Åke on historianopettaja. Lapsia pariskunnalla ei ole, mutta Åkella on läheiset suhteet oppilaisiin, ja joskus iltaisin pariskunta kaitsee Evan siskon lapsia. 5-34 (BÄ 2 hk, 79)

2 Elämäkatsomus

Kristillisiä kirkkoja on kaupunkipiirroksessa, Tukholman keskustassa ja Kistassa. 5-35 (BÄ 1-2, 147, 154, 157)

Upsalassa on Katedraalikoulu - viittaus kirkon antamaan opetukseen. 5-36 (BÄ 3, 33)
 Joulunviettoon viittaa tieto, että Bosse käy joululahjaostoksilla. 5-37 (BÄ 1 hk, 119)
 Nicole-tyttö selostaa ranskalaiselle isoäidilleen Lucia-juhlaa. 5-38 (BÄ 1-2, 200)

3 Kanssakäyminen

Bosse ja Eva tapaavat kadulla ja juttelevat asuinpaikastaan. Eva tunnistaa Bossen ulkomaalaisuuden tämän kummallisesta (konstigt) puheesta. 5-39 (BÄ 1-2, 12)

Ruotsalaisilla on kontakteja englantia puhuviin maihin, koska ruotsalais-englantilais-ruotsalaista sanakirjaa tarvitaan. 5-40 (BÄ 1 hk, 166)

Tukholman tullissa suomalaisnuoret kulkevat vihreää kaistaa. Heidät pysäytetään, ja tullimies tutkii Peterin laukun. Siellä on jotain henkilökohtaista, minkä löytyminen saa Peterin hämilleen; tekstistä ei käy ilmi, mitä se on. Tullimieskään ei mainitse löytöään nimeltä; ehkä hän suojelee Peterin yksityisasiota muilta saman tiskin ääressä tutkittavilta. On merkillä pantavaa, että tullimies sinuttelee Peteriä, mutta Peter teitittelee häntä. Lopuksi tullimies kuitenkin toteaa, että kaikki on kunnossa ja toivottaa nuoret tervetulleiksi Tukholmaan. 5-41 (BÄ 1-2, 132; BÄ 2 hk, 51)

Solnan asemalla Peter yrittää saada näkyviin julistetta, jonka päälle on liimattu toinen juliste. Maanalaisen vartija puuttuu tapahtumiin ensin jämerästi, mutta kertoo sitten nuorille, että alle jätetty juliste kertoo Nordiska Museetissa pidetystä näyttelystä. 5-42 (BÄ 1-2, 152-153)

Calle ja Helena lähtevät kuljettamaan nuoria avo-Volkswagenillaan Tukholmasta Norjaan. Tämän suomalais-ruotsalaisen retkikunnan matkalla Calle ajaa suomalaisten mielestä liian kovaa ja laulaa nuotin vierestä. Hän ei lopeta, vaikka Anita pyytää häntä vihaisesti lakkaamaan "mylvimästä". Lopulta Anitan on teeskenneltävä pahoinvoivaa saadakseen hänet vaikenemaan. Calle on hyvällä tuulella ja määrittelee lauluääntään Ferliniä lainaten. 5-43 (BÄ 1-2, 161-163)

Nuorisokerholaisten mielestä olisi hyvä nähdä Leva loppan -esitys videoituna ennen oikean yleisön eteen menemistä. Bossen ehdotusta kamerarahojen lainaamisesta ei pidetä hyvänä. Hasse ehdottaa, että kerho rahoittaisi videokameran hankinnan joulumyyjäisillä. Evan mielestä ajatus on hieno. Janne esittää, että kerholaiset siivoaisivat ullakoita ja kellareita. Sitten osa tarpeettomista tavaroista myytäisiin myyjäisissä. Bossen mielestä tämä on neronleimaus: "Vilken snilleblix!". Bosse ehdottaa vielä, että kerholaiset laittavat ilmoituksen lehteen saadakseen vaasalaiset kiinnostumaan siivouspalvelusta. 5-44 (BÄ 1-2, 42)

Myyjäisissä Bosse ja Hasse kauppaavat tavaroita kohteliaasti. Herra Dahl ostaa Haselta vanhan puhelimen halvalla; poika ehdottaa, että Eva saisi sen joululahjaksi. Herra Dahl pitää sitä hyvänä ajatuksena. 5-45 (BÄ 1-2, 52)

Calle tahtoo halata Anitaa, jota ei ole nähnyt pitkään aikaan. Hän kyselee, miten matka on mennyt ja vie sitten matkalaiset autollaan kotiinsa. Siellä odottaa Helena, Callen avokumppani. 5-46 (BÄ 1-2, 136)

Malmöläinen Carina-serkku tulee kitaristiystävänsä Magnuksen kanssa käymään Olen kotona, kun Magnus on Suomessa esiintymismatkalla. 5-47 (BÄ 2 hk, 77)

Matsilla on serkkuja Västeråsissa, Marialla ja Evalla serkkuja samoin kuin setä Tukholmassa. 5-48 (BÄ 2 hk, 80)

Lotta ja Lasse tulevat Gertrud-tätiä vastaan tämän saapuessa laivalla Tukholman satamaan. 5-49 (BÄ 2 hk, 48)

Anita ja Peter käyvät laivan diskossa ja ystävystyvät siellä ruotsalaisten nuorten kanssa. 5-50 (BÄ 2 hk, 70)

Eva on tavannut Teneriffalla mukavan ruotsalaispojan. Poika on opettanut Evaa sukeltamaan. Illalla on menty yhdessä diskoon. Evan Teneriffan-matka on ollut hauska. 5-51 (BÄ 1-2, 76)

Mats on käynyt Tenstassa pelaamassa jalkapalloa. 5-52 (BÄ 2 hk, 81)

Ö-spelen tarkoittaa kansainvälisiä urheilukilpailuja, jotka joka toinen vuosi pidetään viidentoista saaren kesken. Mukana ovat Pohjolasta Gotlannin lisäksi Fär-saaret, Lofootit, Islanti ja Ahvenanmaa. Urheilu ei ole tärkein syy kokoontumiseen, vaan kisoja kutsutaan myös nimellä Vänskapsspelen, Ystävyyskisat. Yhdessäolo, kanssakäyminen ja toisten tuntemaan oppiminen ovat ainakin yhtä tärkeää kuin urheilu. Kisoilla on oma lippunsa, jota voi luonnehtia Suomen ja Tanskan lipun yhdistelmäksi. Ahvenanmaalainen Kent on kutunut kotiinsa vieraita Gotlannista, Lofoteilta ja Fär-saarilta. Nuorten kesken jutellaan ystävyydestä. Yhteisenä kielenä on ruotsi. Luotettavuus ja rehellisyys ovat pohjoismaisissa ystävyys-suhteissa arvostettuja ominaisuuksia. 5-53 (BÄ 3, 78-80)

Janin joukkue pelaa ruotsalaisia vastaan. 5-54 (BÄ 3 hk, 67)

Nordjobb tarkoittaa pohjoismaisten 18-25 -vuotiaiden nuorten kesätyömarkkinoita. Ruotsi ottaa vastaan 500 kesätyöläistä, nordjobbaria. Yksi heistä on Henrik, jolle löytyy työpaikka Huddingesta. 5-55 (BÄ 3 hk, 144-145)

Ensimmäisen tekstikirjan lopussa on itsenäisesti luettavaksi tarkoitettua ainesta, kuten nuorison toisistaan laatimia etsintäkuulutuksia. 14-vuotias Erica tahtoo tavata Göteborgissa luokkaretkellä olleet pari poikaa. Jocke etsii Kosilla tapaamaansa tyttöä. 5-56 (BÄ 1-2, 196-197)

Yhtenä kanssakäymisen muotona on kirjeenvaihto. Ulrika laatii kirjeenvaihtoilmoituksen Vi unga -lehteen. Siihen vastaa tukholmalainen Mats Jefferson. 5-57 (BÄ 1 hk, 186)

Mats on kavereineen käynyt hiihtolomamatkalla Pohjois-Ruotsissa. Hotelli on ollut aivan täynnä matkailijoita. Monet palaavat samaan hotelliin ja samoihin mäkiin vuosi vuoden jälkeen. 5-58 (BÄ 3 hk, 178-179)

4 Yhteiskunta

Ruotsin lippu nähdään kaupunkipiirroksessa. 5-59 (BÄ 1-2, 155)

Tre kronor -symboli erottuu tyyliteltyissä kruunun kolikoissa. 5-60 (BÄ 2 hk, 161)

Kansallispäivää vietetään kuudentena kesäkuuta. 5-61 (BÄ 3 hk, 108)

Ruotsi on monarkia. 5-62 (BÄ 3, takakansi)

Museolla on kiinteät aukioloajat. Ajanlasku on länsimainen. 5-63 (BÄ 1-2, 159)

Närpiöläinen poika ja jällalainen tyttö juttelevat koulusta ja tulevaisuudensuunnitelmistaan. Koulu on paljolti samanlainen molemmissa maissa, mutta Ruotsissa ollaan tunnilla aktiivisempia ja nuoret puhuvat enemmän. Suomessa viitonen on huono numero, Ruotsissa paras. Molemmilla keskustelijoilla on maanviljelijätausta, mutta tytön isä hankkii lisätuloja taksiautoilijana ja äiti valintamyymälän kassana. Poika aikoo jatkaa tilanpitoa. Tyttö haaveilee Upsalan Katedraalikoulusta, joka on lukio, ja sen jälkeen farmaseutin ammatista. Molemmat juovat kahvia ja katsovat televisiota. 5-64 (BÄ 3, 33)

Solnalainen punk-nuori Katarina on peruskoulun kahdeksannella. Hän on menestynyt ranskan opinnoissaan. Koulussa on teatteriopetusta. 5-65 (BÄ 1-2, 202-203)

Kouludemokratiaan viitataan maininnalla oppilasneuvostosta. 5-66 (BÄ 1-2, 203)

Postilaitoksen olemassaolo selviää, kun nähdään Malmön kaupunkiin osoitettu kirje. 5-67 (BÄ 1 hk, 66)

Postien ja postilaatikoiden tunnuksena on postitorvi. 5-68 (BÄ 1-2, 154)

Terveystieteiden järjestelmään kuuluu apteekki. 5-69 (BÄ 1-2, 154)

Kuninkaanlinnassa on vahtisotilaita. 5-70 (BÄ 1-2, 135, 189)

5 Elinkeinoelämä

Kruunu ja äyri mainitaan. 5-71 (BÄ 1 hk, 113; BÄ 2 hk, 12)

Laivamatkaan liittyvään piirrokseseen on painettu autenttisen näköinen hinnasto, jossa on ruotsinkielisiä kahvilatavaroiden nimiä sekä tuotteiden hinnat markkoina ja kruunuina.

Autenttisesta ulkonäöstään huolimatta hinnasto lienee tekijäryhmän laatima. Kruunun kurssi on hinnastossa noin 69 penniä (kirja on painettu 1996). Jos lihapulla-annos maksaa 20 FIM, kahvi 3.50, jäätelöpuikko 2.00 ja maito 2.70, ruotsinlaivan hintatasoa voidaan pitää kohtuullisena. 5-72 (BÄ 1-2, 8)

Lauttamatka Tukholmaan maksaa 758 mk, lautta-bussi Åreen 3120 mk, henkilöautomatka Göteborgiin 218 kruunua. Tieto ei ole kovin hyödyllinen hintatasoa arvioitaessa, kun lähtöpistettä ei ilmaista. 5-73 (BÄ 2 hk, 58)

Palveluelinkeinojen ohella maassa on teollisuutta: Helena on töissä Kistan teollisuusalueella suuressa yrityksessä. 5-74 (BÄ 2 hk, 91)

Kuvituksessa näkyy monta Volvoa. 5-75 (BÄ 1-2, 156)

Faktaruudun mukaan maassa on paperi- ja puutavarateollisuutta, kaivos- ja terästeollisuutta sekä kemianteollisuutta. 5-76 (BÄ 3, takakansi)



KUVA 5-76

Kistassa on KONSUM. 5-77 (BÄ 1-2, 147)

Tavaratalo Domus mainitaan. 5-78 (BÄ 3 hk, 12)

ICA-ketju myy ympäristöystävällistä, kokonaan puuvillasta valmistettua ostoskassia. Sen hinta on 25 kruunua. 5-79 (BÄ 3 hk, 125)

Tavaratalossa myydään äänilevyjä. 5-80 (BÄ 2 hk, 90)

Tavaratalojen lisäksi ostoksia voi tehdä kioskeista, katukeittiöistä, kukka- ja kirjakaupoista. 5-81 (BÄ 1-2, 154-155)

6 Luova ja esittävä taide

Evert Tauben näköispatsas esitetään värivalokuvana. 5-82 (BÄ 1-2, 124-125)

Tukholmassa on katusoittajia. 5-83 (BÄ 2 hk, 60)

Fannyn suosikkilaulaja on Lill Lindfors. 5-84 (BÄ 1-2, 61)

Nuorisomusiikkia sivutaan toteamalla, että Roxette on paras. 5-85 (BÄ 2 hk, 158)

Etäinen viittaus tunnettuun filmitähteen: harjoitellaan lippujen tilaamista Bio Garbosta. 5-86 (BÄ 2 hk, 190)

Runoja ja lauluja on mukana mm. Evert Taubelta. Sä länge skutan kan gå neuvoo nauttimaan elämästä, koska se on niin lyhyt. 5-87 (BÄ 1-2, 131)

7 Kilpaurheilu

Suomi ja Ruotsi pelaavat jääkiekkomaatottelun, joka päättyy tasapeliin. 5-88 (BÄ 2 hk, 205)

Suunnistus on alunperin pohjoismainen urheilulaji. Se on halpaa ja liikunnallista ja sopii ikään katsomatta kaikille. Suunnistus vaatii monipuolista fyysistä kuntoa mutta myös henkisiä ominaisuuksia, kuten nopeaa päätöksentekokykyä. Linda osallistuu nuorten mestaruuskilpailuihin. Hän on harrastanut lajia tosissaan kolme vuotta ja voittaa. Juhlia ei pidetä, koska huomennakin on kilpailut, ja Linda aikoo voittaa nekin. 5-89 (BÄ 3, 20-21)

8 Tekniikka

Callen Volkswagen ei liene kovin hyväkuntoinen, koska hän joutuu pysäyttämään huoltoasemalla ja tarkistamaan öljyt tankkauksen yhteydessä. Humoristisessa kuvituksessa autosta lentelee muttereita ja nuotteja. 5-90 (BÄ 1-2, 160)



KUVA 5-90

Tukholmasta on junayhteys Västeråsiin. 5-91 (BÄ 2 hk, 80)

Tukholman paikallisliikennettä hoidetaan maanalaisella. 5-92 (BÄ 2 hk, 52)

Maanalaisessa kuulutetaan asemat. 5-93 (BÄ 1-2, 136)

Peter ja Anita ajavat maanalaisella Kistasta Solnan keskusta. 5-94 (BÄ 1-2, 152)

Paikallisliikenteessä kulkemista helpottaa tukholmakortti, jolla saa matkustaa niin paljon kuin haluaa, mutta maanalaisessa ei aina ole vapaita istumapaikkoja. 5-95 (BÄ 1-2, 133)

Suomeen tuleminen ei ole ongelma, koska maiden välillä kulkee koko kesän laivoja. Lundenin perheen matka onnistui niin hyvin, että he aikovat tulla uudestaan ensi kesänä. 5-96 (BÄ 3 hk, 176)

Seitsenvuotias Lasse tekee ensimmäisen Ruotsin-matkansa laivalla. 5-97 (BÄ 2 hk, 67)

Anita ja Peter aikovat matkustaa ruotsinlaivalla. Kuvituksen mukaan laiva on Silja Symphony. 5-98 (BÄ 1-2, 126)

Siljalla kansipaikat kahdelta maksavat 460 mk. 5-99 (BÄ 1-2, 120-121)

Ruotsinlaiva on iso, siisti ja uusi. Sen kotipaikka on Tukholma. Palveluihin kuuluvat sauna ja uima-allas, disko, yökerho, kampaaja, pallomeri, peliautomaatteja, TV-huone, auditorio, kahvila, säilytyslokerot, sleep-in -osasto, konferenssitilat, á la carte -ravintola ja aurinkokansi. 5-100 (BÄ 1-2, 126-128)

Ruotsinlaivan hytit ovat pieniä mutta hienoja. 5-101 (BÄ 2 hk, 72)

Turusta Tukholmaan matkustetaan usein laivalla. Silloin voi nauttia elämästä monin tavoin. Tax-free on halpa ostospaikka. 5-102 (BÄ 2 hk, 107)

Valokuvamateriaalia on Ruotsin ja Suomen välillä kulkevista laivoista, Wasa Kingistä ja Silja Symphonysta. 5-103 (BÄ 1-2, 115; BÄ 1-2, 124)

Ruotsinlaivojen väritys piirroksessa viittaa lähinnä Silja-linjan aluksiin. 5-104 (BÄ 1-2, 7-8)

Siljan alusten kotipaikka on Tukholma. 5-105 (BÄ 1-2, 126)

Ruotsinlaivat kuljettavat myös rekkoja. Ensimmäisellä matkallaan Peter - joka on rekkaa kuljettavan sukulaisensa mukana - menee laivan hienoimpaan ravintolaan syömään pippuripihviä. Hän saa pöytäseurakseen epäsiistin miehen, joka alkaa syödä omia eväitään. Miehen kansallisuus jää epäselväksi. 5-106 (BÄ 2 hk, 50)

Bensiiniasemilla on automaatteja, jotka toimivat kymmenen kruunun seteleillä. Myytävän bensiinin oktaaniluvut ovat 93, 96 ja 98. Nämä oktaaniluvut tuntuvat oudoilta, koska kirja on painettu 1996. 95E -benssiini lienee tyypillisin laatu Euroopassa. 5-107 (BÄ 2 hk, 129)

9 Maa

Suomen, Ruotsin, Norjan ja Islannin humoristissävyisessä piirroskartassa maiden tunnuksina ovat niiden ristiliput. Pääkaupungit, niiden tunnettuja rakennuksia ja eräitä muita kaupunkeja on myös merkitty karttaan. Kartta tuo esille Pohjoismaiden maantieteellisen yhteenkuuluvuuden ja yhteyden mereen. 5-108 (BÄ 1-2, 6-7)

Norjan naapurimaita ovat Ruotsi, Suomi ja Venäjä. 5-109 (BÄ 3 hk, 106)

Oslosta Tukholmaan on maanteitse 537 km. 5-110 (BÄ 3 hk, 108)

Euroopan sääkartassa Ruotsissa sataa ja on ukkosta; lämpötila on +15 astetta. Suomessa on poutaa, ja lämpötila on +20 astetta. Sääkartta tuskin on autenttinen, joten ilmastoeroista ei sen perusteella voida tehdä johtopäätöksiä. 5-111 (BÄ 3 hk, 166)

Tukholmassa sijaitsevan patsaan luona näkyy hiekoituslaatikko. Ilmasto on siis ajoittain kylmä. 5-112 (BÄ 1-2, 124-125)

Otsikoimaton, pastellisävyin väritetty kaupunkinäkyä esittää kaupungin rakentamiseen kuuluvia elementtejä. Jotkut niistä voisi ulkonäön perusteella paikallistaa Tukholmaan. Asuintalot ovat korkeintaan kolmikerroksisia, pastellisävyin rapattuja. Talojen ulko-ovet on suunniteltu oikeakätisille, mutta puhelinkioskin vasenkätiselle. Joissain taloissa on savupiippu. Julkisissa rakennuksissa, muissakin kuin piirroksen kristillisessä kirkossa, on paljon torneja. Liikenne kulkee kestopäällysteisellä kadulla, jolla on bussipysäkki ja suoja-tie. Jalkakäytävällä näkyy lisäksi katulyhty ja liikennevalopylväs. Alueen laidalla on kivetty tori. Sen reunalla on apteekki, tunnuksenaan kansainvälisesti tunnettu Hippokrateen sauva. Postilaatikko on vaaleankeltainen, ja siinä on postitorvi symbolina. Postin lisäksi palvelujaan tarjoavat katukeittiö, jonka kulmalla on roskakori, lehtikioski, ravintola, kukkakauppa, pankki ja kirjakauppa. Liikkeet on merkitty yksikielisin kyltein. Taaempaan erottuu korkea, uudenaikaisen näköinen hotelli, jossa on kirkas valomainos. Toisaalla on kuusikerroksinen tavaratalo. Laajan lehtipuupuiston keskellä on asetelmana punaisia kukkia ja niiden yläpuolella vanhantyylinen kirjastorakennus. Puiston yli lentää mustia lintuja. Ihmisiä kuvassa on vähän, vain kymmenkunta luonnoksenomaisesti kuvattua hahmoa. Kotieläimiä ovat musta koira ja torilla kulkeva kissa. Hallintoelimiä edustaa tukholmalaisvaikutteinen kaupungintalo, jonka katolle on pystytetty Tre kronor -symboli, muinaisuutta kauimmaksi sijoitettu linnamainen museo. Näkymän yllä liehuu sinikeltainen Ruotsin lippu. 5-113 (BÄ 1-2, 154-155)

Kahdeksan kaupunkia mainitaan: Uumaja, Tukholma, Upsala, Norrköping, Gävle, Västerås, Malmö, Göteborg. 5-114 (BÄ 1 hk, 12)

Karttapohjassa on kymmenen kaupunkia, kuten Haaparanta ja Sundsvall. Kymmenestä kaupungista yhdeksän on rannikolla, useimmat Suomen puoleisella. 5-115 (BÄ 1 hk, 15)

Kiiruna on maan pohjoisin kaupunki. 5-116 (BÄ 1 hk, 78)

Nyköping mainitaan (BÄ 1 hk, 88), samoin Tukholman Kungsgatan (BÄ 1 hk, 13) ja Tärnaby (BÄ 1 hk, 175). 5-117

Ruotsinlaivat saapuvat Värtan-satamaan. Liikkuminen Tukholmassa sujuu bussilla ja maanalaisella. Värivalokuvat esittävät tummakulmaista lipunmyyjää, ohi kiitävää vihreää maanalaisen vaunua ja Keskusaseman ylähallia. On keskipäivä. Väkeä on liikkeellä paljon. Loisteputkin valaistussa asemahallissa on pankkiautomaatti, pikku myymälöitä ja myyntitiski, josta myydään lenkkimakkaraa ja leivonnaisia. Ihmisillä on tummasävyiset välikausivaatteet. Matkustajille välitetään aikataulutietoja valotauluilla ja televisioruuduisa. 5-118 (BÄ 1-2, 133 alkaen; BÄ 2 hk, 54)

Faktaruudussa pääkaupungin asukasluvuksi mainitaan 1.5 miljoonaa. Saaristoa luonnehditaan laajaksi ja yhdeksi maailman kauneimmista. Värivalokuvissa esitetään Vasa-laivan telakka, Solnan seinämaalauksin koristeltu maanalaisen asema, Vanha kaupunki, Kungsträdgården, kuninkaanlinna, Gröna Lund, Kaknäs-torni ja Globen. Aukeamalla on mukana Pugh Rogefeldin runo Stockholm. 5-119 (BÄ 1-2, 134-135).

Tukholman esittelyä on sisällytetty kappaleeseen, jossa suomalaisnuoret vaeltavat halki kaupungin. Keskustan kartan keskipisteenä on Blasieholmen. Muuna kuvituksena on pääkaupungin näkymiä esittäviä värivalokuvia, joiden järjestys seuraa nuorten kävelyreit-tä. Niissä näkyy Keskusaseman sisäänkäynti, Sergelin tori lasipatsaineen, NK-tavaratalo ja satamaa. Satamassa on huvikäyttöön kunnostettuja troolareita. Autot ovat länsiautoja, ruotsalaisia, saksalaisia ja amerikkalaisia; yleisimpänä merkinä vaikuttaa olevan Volvo. Aseman edessä on pysäköintiautomaatti. Lukuunottamatta Sergelin toria kaikissa kuvissa erottuu syksyisen keltaisia lehtipuita. Katukäytävillä on kellastuneita lehtiä. Ihmisillä on välikausiasusteet ja kaulaliinoja, joillain jopa vanulla vuoratut takit. Tekstin mukaan eletään kuitenkin vasta elokuun loppua. 5-120 (BÄ 1-2, 156-158)

Värivalokuva-aukeamalla nähdään Silja Symphonyn lisäksi Viking Linen alus, ehkä ruotsinlaiva. Aukeamalla on lisäksi kaupunkinäkö, jossa ihmiset kulkevat jalankulkusil-taa pitkin, ja kuva paraatiasuisesta, hymyilevästä kuninkaanlinnan vartijasta, jolla on pistimellä varustettu kivääri. 5-121 (BÄ 1-2, 188-189)

Tukholmassa on erään talon sisäänkäynnin lipalla helikopteri. Satamalaiturissa näkyy jäänsärkijä. Monikaistainen, asfaltoitu ajotie johtaa pitkän rakennuksen ohi. Joukkoliikennekaista on merkitty ajorataan maalatulla BUSS-tekstillä. Sää on sateinen ja asfaltti kiiltää. On ehkä syksy. Taustalla siintää Vanhan kaupungin siluetti. Yhdessä kuvassa nähdään kivetyn torin laidalla reppuselkäinen tyttö kurottelemassa kohti lätäkköön pudonneita lehtiä. Rakennukset ovat vanhoja mutta ainakin ulkokuoreltaan siistejä. Liikennettä ohjataan valoilla; liikennemerkit ovat kansainvälisiä. Suojatie on merkitty leveillä, valkoisilla sepp-raidoilla. 5-122 (BÄ 1-2, 140-141)

Kista on yksi Tukholman esikaupungeista. Matka maanalaisella keskustasta sinne kestää 20 minuuttia. Kistassa on kolme osaa: keskusta, asuinalue ja työalue. Yhteensä siellä asuu noin 20 000 asukasta, useimmat ruotsalaisia, mutta nykyisin myös siirtolaisia. 5-123 (BÄ 1-2, 146-147)

Kistan keskusta muodostuu suuresta kauppakeskuksesta, jota on somistettu viherkasvein. Palveluja tarjoavat kaupat, kaksi pankkia, posti, ravintolat ja kahvilat. On myös toimistoja, poliisiasema ja terveyskeskus. Keskellä kauppakeskusta on lava, jolla esiintyy tanssi- tai lauluryhmiä. Asuinalueella on kerrostaloja, terassitaloja, rivitaloja ja pientaloja. Kadut ovat pelkkiä kävelykatuja. Torin varrella on uudenaikaisen näköinen kristillinen kirkko sekä Ärvingeskolan, joka on yläaste -vapaa-ajantalo. Torin toisella puolella on saman katon alla kirjasto ja kerhohuoneistoja. Rakennukset on maalattu pastellivärein. Väri-valokuvissa erottuu keltaista, sinistä, harmaata ja turkoosia seinää. Erään kaupan edessä on

monta polkupyörää. Yhdessä on oranssinvärinen lasten turvaistuin. Kouluja on muitakin: ala-aste asuinalueella ja kaksi lukiokoulua työalueella. Työalueella käy yli 7000 ihmistä töissä. Monella firmalla on konttorinsa siellä. Lisäksi alueella on muutamia hotelleja. 5-124 (BÄ 1-2, 146-147; BÄ 2 hk, 86)

Kistassa on kirjasto ja ostoskeskus. 5-125 (BÄ 2 hk, 91)

Kistan asemalla rullaportaat vievät Peterin ja Anitan alas kauppakeskukseen. Kuvituksessa näkyy Konsumin sisäänkäynti. Sen vieressä erottuu elokuvateatterin mainos. Kauppakeskuksen lattia on laatoitettu, ehkä muovilaatoilla. Puupenkeillä istuu vanha mies ja mustatukkaisia kistalaisia. Pari lasta leikkii lattialla. Matkalaiset unohtuvat hetkeksi kuuntelemaan katusoittajia. Jostain paikalle ilmestynyt Calle jyskyttää yht'äkkiä Anitaa selkään ja pelästyttää hänet. 5-126 (BÄ 1-2, 136-137)

Kistaa ympäröi luonto. Nuorisolle on runsaasti urheilutiloja: palloiluhalli, jalkapallokenttä, tenniskenttä ja luistinrata-jääkiekkokenttä. Vapaa-ajantalolla kokoontuu musiikki-, urheilu- ja tanssiryhmiä. Siellä on biljardipöytä ja kahvila. Vapaa-aika vietetään ryhmissä, jotka suunnittelevat toimintaansa yhdessä. Kuvitus esittää urheiluasuihin sonnustautuneita nuoria. He ovat enimmäkseen vaaleita. Kaksi hyväntuulista poikaa on keskeyttänyt koripallopelinsä päästäkseen kuvaan. Paksulla voimistelumatolla istuu yhdeksän tyttöä, joista yksi on tummaihoisen. Puiston ja kerrostalon välisellä kävelytiellä nähdään kaksi nuorta halaamassa toisiaan. Katukyltit ovat pelkästään ruotsiksi, samoin kilpi, jossa kielletään koirien ulkoiluttaminen. 5-127 (BÄ 1-2, 148-149; BÄ 2 hk, 94)

Kaikki aukeaman kuusi otsikkoa päättyvät huutomerkkiin. Sanaa kaunis käytetään kahdesti. "Vain 20 minuuttia citystä ja olet perillä!" "Täällä on kaikkea mitä ihminen tarvitsee!" "Viihdymme Kistassa!" Kistan viihtyisyyttä ja uudenaikaisuutta korostetaan. Toisaalta saadaan tietää, että alueella on poliisiasema. 5-128 (BÄ 1-2, 146-147)

Kirjastonhoitaja Marianne Schärman viihtyy Kistassa. Alueella on työpaikkoja mm. siirtolaisille. 5-129 (BÄ 2 hk, 93)

Djurgårdenilla liikkuville on selkeät opaskyltit, ainakin osin myös englanniksi. 5-130 (BÄ 1-2, 158)

Maanalaisella pääsee Tensta-nimiseen lähiöön. 5-131 (BÄ 2 hk, 80)

Vänernin ja tunturialueen välistä seutua esittävään karttafaksimileen on painettu päätiet, rautatiet ja tavaton määrä paikannimiä. 5-132 (BÄ 1-2, 160-161)

Vaasan kaupunki järjestää hiihtolomamatkan Åreen, joka on talviurheilupaikkakunta. 5-133 (BÄ 1-2, 72; BÄ 1 hk, 164)

10 Historia ennen toista maailmansotaa

Viikingit esiintyvät piirroshahmoina; lihava ja laiha viikinkikypäräinen mies kulkevat miekkoineen tietä pitkin. Kuvitus tuskin pyrkii tältä osin autenttisuuteen. 5-134 (BÄ 1 hk, 2)

Kuvituksessa nähdään isohampainen viikinki myymässä lippuja viikinkilaivaan. 5-135 (BÄ 1-2, 123)

Birger-jaarli perusti Tukholman 1252. Pääkaupunki siitä tuli 1634. 5-136 (BÄ 1-2, 134)

11 Kulttuuripiirin ei-toivottavat ilmiöt

Bosse joutuu lumilaudalla yhteentörmäykseen. Hänen peukalonsa teipataan. Hänen on pysyteltävä päivä poissa mäestä. 5-137 (BÄ 1-2, 78)

Laivan diskossa on meluisaa ja täyttä. 5-138 (BÄ 1-2, 129)

Vanhemmat valvovat kouludiskoja; järjestysmiehiä tarvitaan estämään kahinoita. Vanhemmat vaativat, ettei diskoissa käytetä huumeita. 5-139 (BÄ 1-2, 203)

Joskus kouluväsymys vainoaa kahdeksasluokkalaista Katarinaa. 5-140 (BÄ 1-2, 202)

Anne kadottaa polkupyöränsä. 5-141 (BÄ 2 hk, 26)
 Ruotsinlaivalla sattuu varkaus. 5-142 (BÄ 2 hk, 35)

LIITE 6

Pelkistelmä Linje-sarjan Ruotsi-aineuksesta

1 Väestö

Tekstikirjassa selostetaan, millainen virtuaaliruotsalainen on. Kuvituksena on farkkupu-kuinen mies, joka tuskin vastaa annettua numeerista kuvausta. Lukuarvot on laskettu miehistä ja naisista. Muita laskentaperusteita ei ilmoiteta. Esimerkiksi tieto "säästää 0.1% palkastaan" tuntuu epäuskottavalta, kun huomioidaan asuntosäästäjät. Annettujen palkkatietojen mukaan laskettuna säästösomma olisi 146 kruunua vuodessa. Keskipituus on 172 cm. Hiukset ovat keskivaaleat, silmät siniset. 6-1 (LI 8, 72)

Arvomaailmaan kuuluu ympäristöstä huolehtiminen. Urheiluseuroihin kuuluvat nuoret siivoavat tienvarsia. Purkit ja pullot lajitellaan uusiokäyttöön. Nyköpingissä on rakennettu sammakoille oma suojatie, josta ilmoitetaan erityisellä liikennemerkillä. Itämeren suojelemiseksi suositellaan kloorivalkaisusta, kertakäyttöpulloista, väkevistä astiainpesuaineista ja autoilusta luopumista. 6-2 (LI 8 hk, 321)

Ympäristönsuojeluun kasvattamisesta on esimerkkinä kappale Rädde regnskogen. Lähteenä on käytetty Almqvist & Wiksellin kustantamaa Miljöboken-kirjaa. Toinen esimerkki on jättiläispandasta kertova kappale, joka samoin perustuu ruotsalaiselle lähde-teokselle. Kolmanneksi, käytettyjen paristojen kerääminen on esimerkki luontoa suojelevasta jätehuollosta. 6-3 (LI 9, 84-89)

Runossaan Varför 13-vuotias Anelia pitää teollistumista mielettömänä, jos ympäristö vaarantuu. 6-4 (LI 8 hk, 322)

Runossa Köpa-köpa kritisoidaan kulutushysteriaa. 6-5 (LI 8 hk, 278)

Nuorten kirjoittamien runojen aihepiirejä ovat koulu, rakkaus ja suhde vanhempiin. 6-6 (LI 9, 52-53)

Laulu Tusen bitar kertoo ystävydestä ja rakkaudesta. 6-7 (LI 9 hk, 170)

Rauhan arvostamiseen viitataan liittämällä ainekseen Cornelis Vreeswijkin ja Hep Stars -yhtyeen klassikko I natt jag drömde. Vuonna 1982 muodosti 40 000 ihmistä ketjun Neuvostoliiton ja USA:n suurlähetystöjen välille laulaen mainittua kappaletta. 6-8 (LI 9 hk, 163-164)

Djurriket-kirja sisältää kertomuksia, runoja ja faktoja eläimistä ja niiden elämästä. Kirja on suosittu nuorison keskuudessa. 6-9 (LI 8, 118-121)

Utan rutan -runon viestinä voi nähdä, että televisio hallitsee liikaa monen perheen vapaa-aikaa; muutakin tekemistä voisi keksiä. 6-10 (LI 8 hk, 245)

Eläinsuojeluun viittaa kappale hylätyistä kotikissoista. Niiden turvaksi on perustettu Tassalyckan-asuntola, jossa kissat ansaitsevat elantonsa toimimalla kissanruoan valmistajan palveluksessa koemaistajina. 6-11 (LI 9, 101)

Maaailman luonnonsäätiön (Världsnaturfonden) Ruotsin ja Suomen osastot toimivat yhteistyössä pelastaakseen Itämeren harmaahylkeen. 6-12 (LI 9 hk, 246)

Kansallisuusvitseissä, "Bellman-tarinoissa", Bellman on selviytyjä, muttei välttämättä älykkyytensä ansiosta. Hänen huonompionniset kumppaninsa ovat venäläinen, saksalainen, amerikkalainen ja ranskalainen. 6-13 (LI 8, 26)

Norjalaiset esitetään vitsissä tyhmempinä kuin ruotsalaiset. 6-14 (LI 8 hk, 315)

Pyton on humoristinen piirrossarja. 6-15 (LI 9 hk, 146)

Berit Ancillotti, 42, kuljettaa maanalaista seitsemän tuntia päivässä. Malmössä hän ajoi bussia. Työajat osuvat yksiin aviomiehen työaikojen kanssa. Palkkaa korottavat yötyölisät. Berit on esimerkki siitä, miten vaimo on osin vastuussa perheen toimeentulosta. 6-16 (LI 8, 55; LI 8 hk, 138)

Per Olofsson, 32, on teollisuusvartijana kuninkaanlinnan aarrekammiossa. Hän asuu yhdessä Anita Lindin, 30, kanssa. Anita on poliisi. Olofssonin toimenkuvaan kuuluu arvoesineiden vartioiminen ja joskus suurlähetystöjen suojele yhteistyössä poliisin kanssa. 6-17 (LI 8, 56)

20-vuotias Kattis Sundström opiskelee tietotekniikkaa Tukholman yliopistossa ja käy perjantaisin töissä Ähléns-tavaratalossa myyjättärenä rahoittaakseen opintojaan. Vaikka opiskelu on kallista, hän pystyy käyttämään osan ansioistaan matkustelemiseen. 6-18 (LI 8, 56)

Virtuaaliruotsalainen pukeutuu epämuodollisesti: farkut, pusero ja lenkkikengät mainitaan vaatekappaleina. 6-19 (LI 8, 72)

Ruudullisia rintaliivejä mainostetaan. (LI 8 hk, 154). Ruotsissa myydään Benettonin vaatteita (LI 8 hk, 154). Vanhassa kaupungissa on liike, joka myy italialaisia muotivaatteita (LI 8 hk, 236). 6-20

Elintarvikkeita on kerätty Ruotsin lipulla koristettuun pöytään. Ne voidaan ryhmitellä seuraavasti:

- maitotuotteita: kevytmaitoa, viiliä, voita, edamjuustoa, kuminajuustoa, kermavaahtoa, jäätelöä,
- lihatuotteita kuten makkaraa ja lihapullia,
- vihanneksia kuten salaattia, kurkkua, tomaattia,
- hedelmiä ja marjoja kuten appelsiineja, omenoita, mansikoita,
- kalaruokia kuten silliä, lasimestarinsilliä ja mätitahnaa,
- juomia: Coca-Colaa, appelsiiniuoremehua, mehua, kivennäisvettä,
- grahamleipää ja näkkileipää,
- perunoita, porkkanoita, retiisejä,
- teetä ja kahvia,
- sokeria ja suolaa,
- mustikkahilloa,
- keitetyjä kananmunia. 6-21 (LI 7, 30-31)

Kuvituksesta ilmenee, että suurin osa elintarvikkeista tulee kuluttajalle valmiiksi pakattuna, maito esimerkiksi päivämäärällä varustetussa tetrapakissa. Kuvitus ei esittäne tyypillistä ruotsalaista ruokapöytää, vaan kuvaan on haluttu sisällyttää paljon tietoa havainnollisessa muodossa. 6-22 (LI 7, 30)

Toisen maailmansodan jälkeen on vieraina vaikutteina saatu hampurilaiset, pizza, pasta, kebab, tacos, intialainen ja kiinalainen keittiö sekä wokattu ruoka. Kuvituksessa mainitaan hapansilakka ja sipulisilli. 6-23 (LI 9, 44-45)

Tobben tonnikalasalaatin valmistusohjeeseen kuuluu myös riisiä, muniä, tomaatteja, kurkkua, salaatinlehtiä ja mausteita. 6-24 (LI 7 hk, 127)

Bellalle tarjotaan Kuopion-vierailulla Karjalan paistia ja lakkoja; ilmeisesti hän pitää tarjotusta ruoasta. 6-25 (LI 7 hk, 196)

Juomana käytetään myös Fantaa. 6-26 (LI 7 hk, 131, 133)

Kahvilan tarjottimella on wienerleipä, pieni maitotölkki, juustosämpylän puolikas, Fanta-tölkki ja kaksi kuppia. 6-27 (LI 8, 7)

Suurella värivalokuvassa on näkymä kioskin tiskiltä. Makeisten paljous on huomattava. Tuotemerkit Marabou, Dumle ja Mentos erottuvat kuvassa selvästi. 6-28 (LI 7, 12-13)

Torilla myydään banaaneja, omenoita, päärynöitä, luumuja, kirsikoita ja valkosipulia sekä ruusuja, kehäkukkia, ruiskaunokkeja, auringonkukkia ja päivänkakkaroita. 6-29 (LI 8 hk, 174)

Värivalokuvassa näkyy yltäkylläisyyteen asti kasvikunnan tuotteita: kolmenvärisiä paprikoita, tomaatteja, artisokkaa sekä muita vihanneksia ja hedelmiä. Asiakasta kehoitetaan tekstatulla kyltillä valitsemaan haluamansa vihannekset itse. Paprikoita myydään kolme kymmenellä kruunulla. 6-30 (LI 8, 62-63)

Stadshuskällaren-ravintolan lounaslistalta löytyy tavallisia arkiruokia, kuten lihapullia ja kananpoikaa, sekä juhlaruokia: uunissa paistettua fasaania, hummeripateeta ja Nobeljäädystä. 6-31 (LI 8 hk, 170)

Stadshuskällaren-ravintolasta saa olutta ja viiniä. 6-32 (LI 8 hk, 170)

Tanskalaisten smörrebrödistä on lähtöisin ruotsin smörgåsbord, voileipäpöytä. 6-33 (LI 8, 43)

Päivälehdistä lainatut etnoravintoloiden logot osoittavat, että Ruotsissa syödään thaimaalaista, japanilaista, turkkilaista, mongolialaista, ranskalaista, kiinalaista ja intialaista ruokaa. 6-34 (LI 9 hk, 144)

Pitseriassa on listalla kymmenen pitsaa. Tiskiltä tilattuina maksaa kaksi pitsaa juomineen 120 kruunua. 6-35 (LI 8 hk, 168-169)

Åhléns myy tupakkavalmisteita. 6-36 (LI 8 hk, 158)

Tupakan historiasta ja vaarallisuudesta kerrotaan. 6-37 (LI 8 hk, 224)

Kahvi ei ole vaarallista, jos sen käyttö pysyy kohtuullisena. Ranskalaisten perunoiden syöminen ei myöskään ole pahasta, mutta terveellisempiä olisivat kuorineen keitetyt perunat. 6-38 (LI 8 hk, 220)

Vapaa-ajan harrastuksia ovat kahvilassa istuskeleminen (LI 7 hk, 116), musiikin kuunteleminen (LI 7 hk, 115), huvipuistossa käyminen (LI 7 hk, 113) ja elokuvat (LI 7 hk, 190). 6-39

Liikuntaharrastuksesta kertoo göteborglainen lumilautaesite. 6-40 (LI 7 hk, 157)

Bella harrastaa kotipaikkakunnallaan Upsalassa ratsastamista. 6-41 (LI 7 hk, 222)

15-vuotias Malin Svensson harrastaa miekkailua. Hän on edistynyt aina kilpailutasolle asti. Vaaleatukkainen Malin pyrkii joka päivä koulun jälkeen harjoittelemaan noin tunnin ajan. 6-42 (LI 8, 54)

Riippuliittoa luonnehditaan kalliiksi ja joskus vaaralliseksi harrastukseksi. 6-43 (LI 8 hk, 61)

Mattias Nilsson esitellään Ruotsin nuorimpana sukeltajana. Koska Ruotsissa saa sukeltaa happilaitteilla vasta 15-vuotiaana, hän joutuu harrastamaan lajiaan etelän vesillä. 6-44 (LI 8 hk, 206-207)

Grännassa on ilmapallokenttä ja vuosittaiset kilpailut. 6-45 (LI 8, 306)

Se, että retkeily on yksi harrastus, käy ilmi vaellusvarusteiden myynti-ilmoituksista. 6-46 (LI 8 hk, 302-303)

Ditt och Datt -osastossa selostetaan Dagens Nyheterin kyselyyn pohjautuen urheilulajien suosituimmuutta. Yhdeksästä kuuteentoista ikäisiltä nuorilta kysyttiin, minkä uuden lajin he voisivat aloittaa. Koripallo, tennis ja pöytätennis osoittautuivat suosituimmiksi uusiksi lajeiksi, paini, mäkihyppy ja lentopallo epäsuosituimmiksi. 6-47 (LI 9, 96)

Tärnaby'n tapahtumakalenterissa mainitaan matkailijoille tarjottavana ohjelmana huumeeton disko, makkarangrillaus, elokuvat, sähly ja bridegit. Työväentalo (Folkets hus) on huvittelupaikka. 6-48 (LI 7 hk, 226, 232)

Tobbe kuuntelee korvalappustereilla Roxetta. Keskustelusta käy ilmi, että göteborglainen Charlotta soittaa rumpuja, tosin vain vähän. 6-49 (LI 7, 14-15)

Söderläisen talon ylimmässä kerroksessa asuvat kaksoset harrastavat kevyttä musiikkia. Kahdessa perheessä juodaan kahvia. Yhdessä asunnossa on seitsemän puhelin-konetta, ehkä kokoelma. Harjoituskirjan mukaan huoneistossa asuu yksinäinen teletyöläinen Sven Jansson. 6-50 (LI 8 hk, 125, LI 8, 52-53)

Yhdessä asunnossa on tietokone, toisessa häkkilintuja. 6-51 (LI 8, 52-53)

Bella pitää musiikista ja valokuvauksesta. Hän lukee mielellään. 6-52 (LI 7 hk, 211)

Elokuviissa käymiseen tapana viettää vapaa-aikaa viitataan elokuvailmoituksilla. Monet filmit ovat meilläkin tunnettuja, kuten Jurassic Park ja Takaa-ajettu, samoin näyttelijät. 6-53 (LI 9 hk, 197)

Harrastelumielessä kunnostettuja vanhoja autoja nähdään mustavalkokuvissa, mm. Volvo Duett. Kaikki ovat länsiautoja, enimmäkseen hintavia. 6-54 (LI 8, 96)

Kuvitus esittää vanhaa Cadillacia. 6-55 (LI 8, 87)

Matkailu kuuluu vapaa-ajanviettotapoihin. Lotta on käynyt Madeiralla. Matkaa selostetaan päiväkirjamuodossa. Lotta piti matkasta. 6-56 (LI 7, 80-81)

22-vuotias göteborgslaisneito aikoo lähteä kiertelemään maailmaa junalla. 6-57 (LI 9 hk, 218)

Matkatoimistojen ilmoituksissa tarjotaan matkoja kuorma-autojen kyydissä, kielio-pintoja, purjehtimista Englannissa, vaihto-oppilasvuotta ym. Matkakohteista mainitaan Egypti, Intia, USA ja Uusi-Seelanti. 6-58 (LI 9 hk, 221)

Peukaloinen matkaa Suomessa Martti-hanhen selässä, noin 90 vuotta sen jälkeen kun Lagerlöfin alkuperäisteos ilmestyi. 90-luvun Peukaloinen on kuvattu nuoreksi, tukevaksi pojaksi, joka on pukeutunut farmarihousuihin, T-paitaan, lippalakkiin ja lenkkitosuihin. Hänellä on aurinkolasit, rannekello ja 8-kielinen kitara. Hanhella on nahkainen lentäjänky-päri ja jalassa rullaluistimet. Vauhdikkaissa piirroksissa on kosolti huumoria. 6-59 (LI 9, 8-9)

Peukaloisen Skänen Ystadista alkanut lentomatka jatkuu Lapista kohti etelää ja päättyy Helsingistä Tukholmaan kulkevalle laivalle. Lentoreitin alkuosaa havainnollistetaan Pohjolan satelliittikarttaan liitetyillä päivämäärillä. 6-60 (LI 9, 8)

Ruotsissa myydään lelunalleja. Tunnetuin niistä lienee Teddybjörnen Fredriksson, josta kerrotaan Lasse Berghagenin nostalgisessa laulussa. 6-61 (LI 8 hk, 279-280)

Kuva-aukeama esittelee tunnettuja ruotsalaisia, yhtyeitä ja satuhahmoja, mutta nimiä ei mainita. Abba, Peppi Pitkätossu, Vaahteramäen Eemeli, Pekka Töpöhäntä, kuningas ja kuningatar, Gunde Svan, Greta Garbo ja Roxette on kuvattu pienissä valokuviissa au-keaman taustana olevan Vanhaa kaupunkia esittävän merinäkymän päälle. Eemeli-videon kannessa on hintalappu - hinta kruunuina - ja kuningasperhettä ympäröivillä nuorilla on käsissään Ruotsin liput. Kuningatar pitelee sini-keltaista kukkakimppua. 6-62 (LI 7, 2-3)

Tunnettuja henkilöitä, yhtyeitä ja satuhahmoja luetellaan heti harjoituskirjan alussa: Ingmar Bergman, Björn Borg, Greta Garbo, Astrid Lindgren, Alfred Nobel, Peukaloinen, Ronja Ryövärintytär, Gunde Svan, Patrick Sjöberg, Ingemar Stenmark, Stefan Edberg ja Mats Wilander. Kuvituksena on mustavalkovalokuvia ja piirroksia. 6-63 (LI 7 hk, 12)

Tietokilpailussa on tunnettava ruotsalaista kulttuuria: Onko kuningatar Silvia alun-perin saksalainen, onko Saab ruotsalainen auto, sijaitseeko Partille Göteborgin lähistöllä, keksikö Nobel dynamiitin, valmistaako L.M. Ericsson autoja ja ovatko Herreyn veljekset, Carola ja Abba iskelmäfestivaalin voittajia? Pitää myös tietää, keksikö Franklin lämpömit-tarin; kysymyksellä halutaan ilmeisesti nostaa Celsiusuksen nimi esille. Kaiken maailman keksinnöt -kirjan mukaan lämpömittarin keksi Galilei; Celsius valmisti 1741 elohopealäm-pömittarin, jossa hän jakoi veden jäätymispisteen ja kiehumispisteen välin sataan asteeseen (Kaiken maailman keksinnöt 1994, 28-29). 6-64 (LI 7 hk, 168)

IKEA-ketjun perustajasta Ingvar Kampradista kerrotaan, ettei hän sanasokeutensa tähden menestynyt koulussa, mutta saatuaan liikeidean huonekalujen myymiseksi postin välityksellä on nyt 115 tavaratalon omistaja. 6-65 (LI 8 hk, 162)

Johannan isäntäperhe, Anderssonit, asuu koivukujan varrella suuressa omakotitalos-sa. Perheen isä Lennart on 44-vuotias SAS-yhtiön lentäjä, joka parast´aikaa on Arlandassa lähdössä Kööpenhaminaan. Lisa-äiti on 45-vuotias, ammatiltaan lennonjohtaja, töissä Ar-landan lentokentällä. Perheellä on kaksi tyttäriä, 22-vuotias Ida, joka nyt on kesätoissa Hel-singborgin ja Helsingörin välisen lautan kahviossa, ja Johannan ikäinen tytär Gabriella, Bel-laksi kutsuttu. Poika Rasmus on 18-vuotias. 6-66 (LI 7, 28)

Malmölaisella Ericalla on veli ja sisar. Isä ajaa taksia, äiti työskentelee sairaalassa. Perheen omakotitalossa asuu myös kaksi koira, Max ja Moriz, joten samanniminen satu tunnettaneen perheessä. 6-67 (LI 7 hk, 171)

Kaikki taloudet eivät ole monijäsenisiä; jotkut - kuten Sven Jansson - asuvat yksin. Åke Karlsson on jäänyt leskeksi, mutta asuu yhdessä erään naisen kanssa. 6-68 (LI 8 hk, 125)

Ammatteja ja perheitä esitellään. Mukana on eläkeläisiä. Svenssonin perheessä on kaksoset. 6-69 (LI 8 hk, 125)

Kuvitukseen on piirretty söderläinen talo Ringvägenin varrelta. Tyyllisesti se lienee peräisin vuosisadan vaihteesta. Siinä on viisi asuinkerrosta, ullakko ja pohjakerros. Pohjakerroksessa on Vivon lähikauppa. Näyteikkunassa mainostetaan maitoa ja pitsaa. Sisäänkäyntiä koristaa Ruotsin lippu. Kaupan edessä postikärryjä lykkivä postinjakaja juttelee koira ulkoiluttavan herran kanssa. Toinen koira on kiinnitetty kaupan oven pieleen. Ulkooven luona on asuntokohtaiset soittokellot, joiden nimilapuissa on vierasperäisiä nimiä. Paikalliset nimet päättyvät miltei kaikki tavuun -son: Svensson, Nilsson, Jansson, Olofsson, Karlsson. 6-70 (LI 8, 52-53)

Kurssille tuleville nuorille on järjestetty perhemajoitus. Isäntäperheet asuvat joko omakotitalossa, rivitalossa tai kerrostalossa. 6-71 (LI 7, 20-21)

Anderssonien talossa on hyvin kaunis puutarha. 6-72 (LI 7, 23)

Perheellä on Tango-niminen uroskoira. Tangon äiti on hyvin kaunis koira. "Hän" asuu Göteborgissa. 6-73 (LI 7, 25)

Lemmikkejä ovat koiran ja kanin lisäksi kanadalainen minisika, jollainen asuu ainakin Gävlessä, ja hämähäkki. 6-74 (LI 7, 86, LI 7 hk, 271)

Humoristisessa fiktiossa Tango-koiran maauimalavierailusta tämä ihastuu bikineihin ja korkokenkiin pukeutuneeseen koirakaunottareen. 6-75 (LI 7, 88-89)

Termit siirtolainen, pakolainen ja vierastyöläinen määritellään. Todetaan, että monet maahanmuuttajat haaveilevat paluusta kotimaahan. 6-76 (LI 9 hk, 159-162)

Tukholmalainen Timo, 14, etsii kirjeystävää. Hänestä saadaan seuraavat tiedot: Vanhemmat ovat tulleet Suomesta. Timo käy peruskoulun kahdeksatta luokkaa. Vapaa-aikanaan hän soittaa bändissä, käy diskossa, elokuvissa tai konserteissa. Timolla on Roger-niminen koira. Hän viihtyy Ruotsissa. 6-77 (LI 7 hk, 179)

44-vuotias Franco Ancillotti työskentelee Vanhassa kaupungissa ravintola Michelangelon hovimestarina. Aikaisemmin hän asui Malmössä. Uusi työpaikka Tukholmassa toi elämään vaihtelua. Vaikka päivät venyvät pitkiksi, aamu ja iltapäivä jäävät vapaiksi. Ancillottin mukaan ravintolaan tulee väkeä erityisesti, kun elokuva- ja teatteriesitykset päättyvät. Michelangelon asiakkaiden joukossa on paljon turisteja koko maailmasta. 6-78 (LI 8, 54)

Turkkilaissyntyinen Mehmed Bülgür, 38, on asunut vaimoineen Ruotsissa 15 vuotta. Nykyisin hän hoitaa vihanneskojua Hötorgetilla. Värivalokuvassa näkyy Mehmedin koju ja torin laidalle pystytetty konttorirakennus, jonka seinällä on Japan Airlinesin, Saloran ja Mitsubishin valomainokset. Bülgürin työpäivä alkaa varhain ja päättyy jo kello 13. 6-79 (LI 8, 55; LI 8 hk, 125, 139, 146)

Kreikkalaisperäiseen Stavropolosin siirtolaisperheeseen kuuluu vanhempien Iannisin ja Marian lisäksi neljä lasta, joista kaksi on syntynyt Ruotsissa, ja Iannisin vanha äiti. Kreetalainen maanviljelijä Iannis lähti vuonna 1973 Ruotsiin paremman työpaikan toivossa. Ensimmäiset kuukaudet uudessa kotimaassa olivat kielitaidottomalle vaikeat. Kesti vuoden, ennen kuin Iannis alkoi viihtyä. Aluksi molemmat puoliset saivat työtä sairaalasta siivoojina. Isoäiti hoiti päivällä perheen lapsia. Nykyisin perheellä on pieni ravintola, joka menestyy, koska ruotsalaiset pitävät kreikkalaisesta ruoasta. Pohjolan kylmä, pimeä talvi on perheen mielestä ikävä asia. Stavropolosit säästävätkin voidakseen eläkeiässä palata kotisaa-relleen kahvilanpitäjiksi. Lapset ovat niin ruotsalaistuneet, etteivät aio palata vanhempiensa mukana. 6-80 (LI 8 hk, 172)

Rinkebyssä asuva, sukujuuriltaan suomalais-jugoslavalainen Natasha Kulu valittaa kouluväsymystä. Hän unelmoi rikkaudesta ja pelkää sotaa, köyhyyttä sekä epäonnistunutta avioliittoa. Tyttö harrastaa runojen kirjoittelemista. 6-81 (LI 8 hk, 173)

Yhdeksännen luokan tekstikirja esittelee siirtolaistaustan omaavien nuorten kirjaimia ajatuksia elämästään. Tekstin mukaan he pelkäävät rasismia, sotaa ja yksinäisyyttä. 6-82 (LI 9, 48)

15-vuotias Lidia Riesom on alunperin Eritreasta. Ruotsiin hän tuli saamaan lääkärin hoitoa seitsemän vuotta sitten. Hänellä on ruotsalaiset kasvatusvanhemmat. Lidia aikoo hankkia itselleen hyvän koulutuksen Ruotsissa. Kuitenkin runossaan *Det vackraste ord jag vet* hän tietää palaavansa jonain päivänä omaan maahansa, jossa hän ei ole mikään "neekerri", eikä häntä kutsuta mutakuonoksi (*svartskalle*). 6-83 (LI 9, 51)

Jugoslaviaissa syntynyt Petar eगरac on kirjoittanut kokemuksiensa perusteella humoristissävyisen teoksen *Att bli äkta svensk*. Hänellä on ruotsalaissyntyinen vaimo. 6-84 (LI 9 hk, 155)

2 Elämäkatsomus

Joulupöydässä näkyy muiden jouluruokien ohella sianlihaa eri muodoissa. Pöydän somisteena on Ruotsin lippu ja eläviä kynttilöitä. 6-85 (LI 7, 52)

Samalla aukeamalla on kuva Lucia-neidosta kahvitarjottimen kanssa, viisi elävää kynttilää pään ympärille painetussa seppeleessä. 6-86 (LI 7, 52)

Lundin tuomiokirkko mainitaan kaupungin tunnusmerkkinä. 6-87 (LI 8, 51)

Kirkkoja näkyy muitakin, Tukholmassa (LI 8, 68) ja Upsalassa (LI 7, 50). 6-88

3 Kanssakäyminen

Kuopiolainen Johanna pitää keramiikasta sekä ruotsin kielestä ja on siksi lähtenyt Upsalaan kurssille. Esitellessään Johannan tämän isäntäperheelle Kalle mainitsee, että Johanna osaa vain vähän ruotsia. Kielitaito ei ainakaan aluksi olekaan kehuttava:

"Kalle: Du är säkert Johanna.

Johanna: Ja.

Kalle: Vi åker nu. Hoppa in i bussen! Behöver du hjälp med väskan, Johanna?

Johanna: Va?

Erik: Jag kan ta din väska." 6-89 (LI 7, 20-22)

Johanna ei tunne fika-verbiä, vaan joutuu tiedustelemaan sen merkitystä suomen-ruotsalaisilta kumppaneiltaan. 6-90 (LI 7, 40)

Nuorten kurssilaisten ystävyys jatkuu myös Upsalan-päivien jälkeen. Bella saapuu Kuopioon tapaamaan Jonnaa ja tämän perhettä. Jonna jännittää ruotsintaitoaan; mukana kertomuksessa on kuva suomalais-ruotsalaisesta ja ruotsalais-suomalaisesta suursanakirjasta. Jonnan vanhemmat puhuvat sujuvaa ruotsia. Jonna ja molemmat vanhemmat toivottavat Bellan tervetulleeksi. Ruoka odottaa. Myöhemmin Bella käy Jonnan koulussa esittäytymässä ja auttaa Jouni-poikaa tekemään deklinaatioharjoitusta tietokoneella. Koulussa vietetään lumifestivaaleja. Bellalle annetaan muistoksi koululaisten askaroima, valokuvin somistettu kortti. Tytöt käyvät ratsastamassa. Opettaja osaa ruotsia, koska on ollut Upsalassa töissä. Kielivaikeuksia ei tule. 6-91 (LI 7, 68-73)

Mia lähettää äänikirjeen (kirjeessä tosin on allekirjoitus) Lotalle. Mia on perheineen käynyt Jällivaarassa Dundret-tunturin juurella. Matka on ollut onnistunut, osin siksi että Mia on nähnyt biologisen harvinaisuuden: valkoisen poron. 6-92 (LI 7, 78)

Yksi Upsalassa pidettävän kurssin isännistä, Kalle, on saapunut vastaanottamaan kurssilaisia jo Tukholman Keskusasemalle ja toivottaa heidät tervetulleiksi. 6-93 (LI 7, 12)

Tervetuloa-sana esiintyy jälleen, kun Jonna esitellään isäntäväelleen. Tango-koira innostuu haukkumaan; ehkä sekin on eräänlainen tervetuliaistoivotus. 6-94 (LI 7, 22)

Kurssijuhlan tilat on koristeltava ja tarjoilu valmistettava. Juhlissa ei tarjota alkoholia, vaan virvoitusjuomia, mehua, voileipiä ja tonnikalasalaattia. Ohjelmassa on myös musiikkia ja kilpailuja. Yhteistyö sujuu innolla. 6-95 (LI 7, 44-45)

Rock-kurssia johtaa ruotsalainen Jonte. Kuvituksessa näkyy nuoria soittajia, rumpusarja, länsimaisia sähkökitaroita ja amerikkalaista sekä ruotsalaista vahvistinkalustoa. Tarkoituksena on opetella loppuviikon ajan yhtä kappaletta ja äänittää se perjantaina. Erik soittaa bassokitaraa, Lotta rumpuja - hänellä on oma soolo -, Mia koskettimia ja Tobbe kitaraa. Tobbe myöhästyy harjoituksista, pyytää kohteliaasti anteeksi ja selittää, että hänen kellonsa jättää. Kappaleen oppiminen vaatii paljon työtä, mutta nuoret pitävät harjoittelemisesta. 6-96 (LI 7, 36-37)

Malin käy vaateostoksilla Ählénsilla. Myyjätär on ystävällinen ja avulias. Alennusmyynnistä löytyy sopivat, tyylikkäätk farkut. Malin käy vielä alakerrassa juttelemassa Kattiksen kanssa. Tytöt laskevat keskenään leikkiä. Lähtiessään kotiin Malin huomaa, että tavaratalon neuvontapisteessä istuva nainen on stressaantunut. 6-97 (LI 8, 57)

Piirrossarja kertoo humoristiseen sävyyn, mitä kaikkea tavaratalon neuvontapisteessä voi sattua. Paikalle voi osua seteleitä pursuavaa muovikassia roikottava, mustiin nahkakengkiin, verryttelypukuun ja lippalakkiin sonnustautunut suomalainen lottovoittaja, tai päänsä loukannut pyöräilijä. Neuvontatehtävässä vaaditaan kielitaitoa, koska asiakkaat ovat niin monesta maasta. Vaihtelevissakaan tilanteissa neuvoja ei koskaan menetä kohteliaisuuttaan ja osaa vastata kaikkiin kysymyksiin. 6-98 (LI 8, 58-59)

Mikaelin kesämuistoihin kuuluu äidinisän auttaminen tämän omistamalla leirintäalueella Ahvenanmaalla. Koska sinne tuli paljon turisteja Ruotsista, Suomesta ja Saksasta, poika sai harjoitella englantia ja suomea. Grisslehamnin kautta tuli lautalla ainakin yksi ranskalainen perhe. Leirintäaluekuvassa näkyy Ruotsissa rekisteröity 700-sarjan valkea Volvo ja asuntovaunu, jossa on televisioantenni. Auton luona kuivataan pikkupyykkiä. Piirroksessa on tokaisu kuin lautalta myöhästyneen turistin suusta: laivaliikenne Ruotsin ja Suomen välillä on vilkasta. 6-99 (LI 8, 17-19)

Ravintola Michelangelo sijaitsee Vanhan kaupungin kujan varrella. Sillä on oma tunnusviiri. Sisäänkäynti on suojattu markiisein. Kadulta käsin saatava vaikutelma on hienostunut; sisäkuvaa ravintolasta ei esitetä. Asiakaskunta on kansainvälistä, koska pitsalistan teksti on painettu ruotsin lisäksi englanniksi. Valkoiseen paitaan sonnustautunut hovimestari Ancillotti palvelee kanta-asiakaspariskuntaa tänään ehkä erityisen huomaavaisesti, koska miehellä on syntymäpäivä. Mies saa kukkia hovimestarilta, ja talo tarjoaa pariskunnalle cappuccinot ja leivokset. Laskuksi tulee kahdesta vichyvedestä, lankkupihvistä ja vasikanliha-annoksesta 189 kruunua. Tarjoilija saa juomarahaa, jonka määrä ei ilmene tekstistä. 6-100 (LI 8, 60-61)

Hötorgetin kukka- ja vihanneskojulla käydään kauppaa. Koju on valaistu sähkölamppuin. Asiakkaiden vaatetuksesta päätellen on kylmä vuodenaika. Ehkä myyjä on herra Bülgür; joka tapauksessa palvelu on ystävällistä. Myös asiakas on ystävällinen myyjää kohtaan. 6-101 (LI 8, 62-63)

Palvelutilanne pankissa sujuu vähäeleisesti, asiakeskeisesti ja kohteliaasti. 6-102 (LI 7, 39)

Erään lukukappaleen otsikon mukaan Tanskasta Ruotsiin on kivenheitto. Niinpä Tanskalla on runsaasti yhteyksiä Ruotsiin ja Suomeen. Erikin serkun, Jensin sisar on Lundissa töissä. 6-103 (LI 8, 50-51)

Karvinen-lehdessä on kirjeenvaihtopalsta. 6-104 (LI 7 hk, 178)

Bellalla on monta kirjeystävää Suomessa. 6-105 (LI 7 hk, 211)

Ruotsalainen kirjeenvaihtokumppani saa pian valokuvia Lapista. 6-106 (LI 8 hk, 21)

Kiitokseksi onnistuneesta Kuopion-vierailustaan Bella lähettää isäntäperheelleen kirjeen. Siitä käy ilmi, että Bellan Rasmus-veli kaipaa Jonnaa. 6-107 (LI 7 hk, 243)

Jonnan vastauskirjeessä tämä taas kyselee Rasmuksesta ja kirjoittaa kaipaavansa Tangokoira. 6-108 (LI 7 hk, 244)

Jojjin isä on saanut töitä Luulajasta, ja perhe on muuttanut Jällivaarasta sinne. Jojji lähettää entiselle luokalleen ja uusille luokkatovereilleen kirjeen. 6-109 (LI 7 hk, 245)

Kontaktit maiden välillä voidaan hoitaa myös puhelimitse. Esimerkkinä harjoitellaan soittamaan Ruotsista kotiin ja Upsalan turistitoimistoon. 6-110 (LI 7 hk, 134)

Pang-lehden päätoimittaja kiertele Eurooppaa. Malmöstä kestää 14 tuntia junalla Prahaan. Siellä hänen oppaanaan on Frantis k-niminen nuorukainen. Prahassa päätoimittaja juttelee hetkisen myös parin tanskalaisen tytön kanssa. 6-111 (LI 9, 69)

Edellä mainittu Frantis k on käynyt Skattungsbyn-nimisessä kylässä lähellä Moraa pidetyllä kansainvälisellä työleirillä Miska-ystävänsä kanssa. Mukana oli lisäksi nuoria kuudesta maasta. Yhteisenä kielenä oli englanti, mutta suomalaiset ja ruotsalaiset puhuivat myös ruotsia keskenään. Leiriläisten asuntona oli vanha kauppa, jossa nykyisin on herkuskusieniviljelmä ja leipomo. Työleirin tavoitteena oli restauroida 1600-luvulta peräisin oleva koulu. Tehtävä saatiin suoritetuksi. 6-112 (LI 9, 80-81)

Frantis kille ruotsalainen luonto oli elämys. Verenhimoiset hyttyset ja öiden valoisuus tosin häiritsivät. Hintataso ei ollut niin korkea kuin hän oli odottanut. Osanottajat laitoivat aamiaisen jokainen vuorollaan. Tekstin mukaan nuoret söivät vain kasvisruokaa, mutta kuvituksessa näkyy puuron ja näkkileivän lisäksi mätitahnaa ja hapansilakkaa. Leiriltä tehtiin patikka- ja pyöräretkiä, ja lisäksi oli musiikkiohjelmaa. Jokaisella aamiaisella opeteltiin uusi ruotsalainen laulu. Leirin ohjelmaan kuului afrikkalainen disko ja tanssit. Frantis k vei tuliaisiksi Prahaan pari CD-levyä, joilla on ruotsalaista musiikkia. 6-113 (LI 9, 80-81)

Suomalainen kullankaivaja Toivo on ystävällinen Peukaloiselle ja tämän hanhelle. Toivo opettaa heille kullanhuuhtomista ja kertoo tarinoita. 6-114 (LI 9 hk, 29)

Suomen-matkallaan Peukaloinen ja Martti saavat nähdä Lapin hienoja maisemia. Peukaloinen on aina halunnut käydä Suomessa. Pohjanmaalla pari selviää hyvin ruotsin kielellä. 6-115 (LI 9 hk, 40-41)

Ruotsinruotsin ja suomenruotsin sanastoeroja luetellaan. 6-116 (LI 9 hk, 42)

Helsingin Korkeasaarella Martti-hanhi tapaa skänelaisen lapsuudentuttavansa, linnun joka flamingojen pariin muutettuaan on ensin käyttänyt merkkikieltä, mutta osaa jo puhua sujuvasti flamingokieltä. Vaikka katkelma on humoristista fiktiota, voidaan siinä nähdä halua kertoa peruskoululaisille, että kielten oppiminen on helppoa. 6-117 (LI 9, 26)

Lotta on tanssinut "ihanan" pojan kanssa diskossa ja tapaa hänet myös tänään. 6-118 (LI 7 hk, 251)

Pohjoismaiselle leirille saapuu osanottajia Ahvenanmaalta, Islannista, Norjasta, Suomesta, Tanskasta ja Ruotsista. 6-119 (LI 7 hk, 23)

Tanskalaisessa matkailuesitteessä todetaan vapaasti suomennettuna, että päivä Ruotsissa on elämysten maailma. Ruotsiin halutaan tanskalaisia matkailijoita. 6-120 (LI 8, 33)

Ystadlaiset Sandra ja Paula matkustavat lautalla Bornholmille viettämään pyöräilylomaa. Kielivaikeuksia ei tule. 6-121 (LI 8, 48-49)

Göteborglaisen Vasa-hotellin matkustajakortti nähdään harjoituksissa. 6-122 (LI 9 hk, 9)



KUVA 6-122

4 Yhteiskunta

Louis Tussaudin vahakabinetissa on kuvattuna Kaarle Kustaa. 6-123 (LI 8, 44)

Kuningattaren nimi on Silvia. 6-124 (LI 7 hk, 168)

Kuningasperhe asuu joko pääkaupungissa tai Drottningholmin linnassa. 6-125 (LI 8 hk, 189)

Tre kronor ja Victoria mainitaan harjoituksissa. 6-126 (LI 7 hk, 181)

Tre kronor -tunnus nähdään kuninkaanlinnan esitteessä. 6-127 (LI 8 hk, 140)

Lippu nähdään monessa kohdin (LI 7, 3; LI 7, 31; LI 7, 41). 6-128

Ensimmäisten kuva-aukeamien laittaa kiertää sinikeltainen koristenauha. 6-129 (LI 7, 2-3)

Hemavanin hiihtobussi liikkuu tarkan aikataulun mukaan. 6-130 (LI 7 hk, 238)

Suomi on ajassa tunnin edellä Ruotsia. 6-131 (LI 7 hk, 19; LI 9, 12)

Paikallislehdistä mainitaan Gefle Dagblad. 6-132 (LI 7 hk, 268)

Joukkotiedotusta hoidetaan osin televisiolla. SVT 1:n ohjelmassa on esimerkiksi uutisia, urheilua ja lastenohjelmaa. 6-133 (LI 7 hk, 106)

Kansainvälisesti tunnettuja sarjakuvahahmoja ovat Mustanaamio ja Aku Ankka. 6-134 (LI 7 hk, 43)

Ensimmäinen sarjakuva ilmestyi 1902. 6-135 (LI 8, 93)

Tunnettuja sarjakuvahenkilöitä ovat Disney-hahmot Aku Ankka, Tupu, Hupu ja Lupo, Roope Ankka ja Mikki Hiiri, sekä Tenavat, Simpsonin perhe, Kiviset ja Soraset, Tom ja Jerry, Asterix, samoin kuin Harald Hirmuinen, Tintti, Muumi, Lucky Luke, Helmi ja Heikki, Karvinen, Idefix, Bamse-karhu, Teräsmies sekä Tigern. 6-136 (LI 8, 116; LI 8 hk, 66, 159, 164, 262)

Magister Jansson on kansainvälistä perua oleva sarjakuva. 6-137 (LI 9 hk, 185)

Joukko eri lehtien yleisönostokirjoituksia vuosilta 1945-1992 on sisällytetty ainekseen. Kappaleen otsikon mukaan auringon alla ei ole mitään uutta. Samat asiat askarruttivat nuorisoa jo kymmeniä vuosia sitten: vanhempien liian tiukaksi koettu holhous, muoti, nuorisomusiikki. Yhdessä kirjeistä mainitaan Jerry Williams, kevyen musiikin kestopuosikki. Kuvituksena on kymmenen viikkolehden (Allas, Bildjournalen, Filmjournalen, Lektyr, Levande Livet, Nya Frida, Okej, Svensk motortidning, Teknikens värld ja Veckorevyn) kansisivu. Lehtien ilmestymisvuodet ovat 1923-1992. 6-138 (LI 8, 88-89)

Kuvitteellista ja todellista nuortenlehdistöä vuosilta 1990-1991 esitellään runsaan kuvituksen tukemana. Ruotsissa myytäviä nuortenlehtiä ovat Teräsmies, Diva, Seriemagasi-

net, Kamratposten, EOS, Max, 700111 ja Okej. Niiden kansikuvissa esiintyy paikallisia ja kansainvälisiä nuorison suosikkeja, kuten Roxette ja Eric Gadd. 6-139 (LI 7, 54-65)

PANG on pseudoautenttinen lehti, jonka yksi numero kattaa seitsemännen luokan kirjan sivut 55-65. Lehden sisältöä ovat esimerkiksi selostus Göteborgissa pidetyistä rullalautailun ruotsinmestaruuskilpailuista. Asianmukaisten suojusten käyttöä korostetaan osana harrastusta. Nuorisolle annetaan vihjeitä päivän piristämiseksi - neuvotaan esimerkiksi yllättämään vanhemmat siivoamalla oma huone tai laittamaan kaakaopalloja (negerbollar) tai pirtelö. 6-140 (LI 7, 58-59). Tupakointiin (LI 7, 58) ja ydinaseisiin suhtaudutaan torjuvasti 6-141 (LI 7, 60), rauhanasiaan myönteisesti. 6-142 (LI 7, 60) Etsintäpalstalla kaksi Upsalan tyttöä tahtoo tavata pari suomalaista poikaa. 6-143 (LI 7, 62) Kuvituksena on värikuva Göteborgista, LisebergsLoopen-junasta. 6-144 (LI 7, 65)

Mikki Hiiri -juliste osoittaa, että piirroshahmo tunnetaan Ruotsissa. 6-145 (LI 8, 8)

Ruotsissa on järjestetty kouluruokailu. Se ei kaikkialla ole maksutonta. Sätran koulu-ruokaa on kohennettu, jotta oppilaat söisivät mielellään. 6-146 (LI 8 hk, 221)

Ruotsin kouluissa opetetaan 126 kotikieltä. 6-147 (LI 7 hk, 193)

Lindan koulupäivää kuvataan sarjakuvassa. 6-148 (LI 8 hk, 27)

Koulutukseen liittyy tieto, että Upsalassa on Sveriges Turistakademi -niminen oppilaitos. 6-149 (LI 7 hk, 106)

Upsalan yliopisto ja Carl von Linné tulevat esille Ruotsi-aiheisessa tietokilpailussa. 6-150 (LI 7 hk, 168)

Viggen-pilotti - osoitus puolustusvoimien olemassaolosta - on nähnyt tunnistamattoman lentävän esineen edellispäivänä Kebnekaisesta etelään. 6-151 (LI 9, 9)

Terveystenhoitoon liittyy tieto, että professori Åkerstedt suosittelee iltapäivänokosia. 6-152 (LI 8 hk, 222)

Myös eläimille on järjestetty sairaanhoitoa. Eläinsairaala Blå Stjärnanin eläinpotilas-kortti ja esite nähdään kuvituksessa. 6-153 (LI 7 hk, 261)

Lotan kaniini sairastuu. Lotta vie sen raitiovaunulla eläinsairaalaan. Kaniini joutuu jäämään sairaalaan tarkkailtavaksi. Sairaalassa kipsataan juuri Lotan saapuessa koiran jalkaa. 6-154 (LI 7, 84-85)

Postilaitoksella on pitkät perinteet. Postrodden-kilpailu järjestetään Ahvenanmaan ja Ruotsin välisen postinsoudun muistoksi. 6-155 (LI 8 hk, 45)

Ratsastusaiheisia postimerkkejä nähdään harjoituskirjassa. 6-156 (LI 7 hk, 224)

Ruotsin postilaitos kuljettaa postikortteja Suomeen. 6-157 (LI 7 hk, 109)

Eri aiheisia postimerkkejä (Roxette, ratsastamista) nähdään kuvituksessa. 6-158 (LI 7 hk, 160, 189, 224, 257)

Erik aikoo soittaa puhelinkioskista kotiin Karjaalle. Puhelinkioskissa on kaukopuhelujen ohjeet. Kuvituksessa näkyy kaksi uudenaikaista puhelinkioskia keskustassa ja kolmas, vanhanaikainen kiosk. Niistä voi soittaa rahalla tai puhelinkortilla. Iskulauseessa vedotaan olemaan särkemättä puhelinta, koska se voi pelastaa ihmishengen. Puhelinkioskien tuntumaan ei saisi kieltokyltin mukaan jättää pyöriä; silti yksi sellainen näkyy kuvassa. 6-159 (LI 7, 46-49)

Liikelaitoksissa ja virastoissa asioidessa joutuu ehkä esittämään henkilöllisyystodistuksen. 6-160 (LI 9 hk, 8)

5 Elinkeinoelämä

Rahayksikkö on kruunu. 6-161 (LI 7 hk, 20-23)

Kruunun setelit esittävät historian henkilöitä. 6-162 (LI 7, 12-13)

Hotellihuone kahdelle aamiaisineen maksaa 450 kruunua. 6-163 (LI 9 hk, 39)

Karamellit ovat halpoja ruotsinlaivalla. 6-164 (LI 7 hk, 143)

Tunnettuja ruotsalaisia tuotteita ja yrityksiä ovat Kallen kaviaariksi kutsuttu mäti-tahna, huonekalufirma IKEA, Crescent, Expressen-lehti, Mora-kello, Maraboun suklaa,

Volvo, Solstickan-tulitikut, Siljans fullkornsknäcke -näkkileipä, falumakkara, Ramlösa-kivennäisvesi, dala-hevonen, polkagris-makeistanko, Läkerol-pastillit ja Husqvarna. 6-165 (LI 7, 4-5)



KUVA 6-165

Volvon tunnus nähdään harjoituksissa. 6-166 (LI 7 hk, 167)

Volvo mainitaan. 6-167 (LI 8 hk, 161)

Porsche on kalliimpi kuin Volvo. Hintasuhde lienee sama koko maailmassa. 6-168 (LI 8 hk, 263)

Saab on kotimainen automerkki. 6-169 (LI 9 hk, 133)

Valokuvissa nähdään Saab-henkilöauto. 6-170 (LI 8, 69)

Saab ja L.M. Ericsson mainitaan. 6-171 (LI 7 hk, 168)

Kallen kaviaari -mainoslukujärjestykseen on kirjoitettu Upsalan-kurssin ohjelma. 6-172 (LI 7, 34-35)

Falumakkara, Volvo, Läkerol-pastillit, Kallen kaviaari, Marabou-suklaa, Ramlösa-kivennäisvesi, dala-hevosta esittävä postikortti, Expressen-lehti, Toy-purukumi, täytelakritsia ja muita makeisia sekä niiden hinta kruunuina ja piirros kustakin tavarasta on sisällytetty harjoitukseen. Makkaran tarjoushinta on kruunuina 49:80 kilo. Iltapäivälehti maksaa 5 kruunua, pastillirasia 7:50. Iltapäivälehti on halvempi kuin Suomessa. 6-173 (LI 7 hk, 24)

Solifer-mopedi ja Bonniers-kustantamon ruotsin sanakirja mainitaan harjoituskirjassa. 6-174 (LI 7 hk, 204-205)

Ruotsalaisille kaupataan dobber-farkkutakkeja, Levi's-farmareita, Peugeot-autoja ja koripallotossuja. 6-175 (LI 7 hk, 108)

Kansainvälistä perua oleva myyntiartikkeli on Aspirin. 6-176 (LI 7 hk, 109)

McDonald's toimii myös Ruotsissa. 6-177 (LI 7 hk, 157)

Landolan tehdas vie 70% tuotannostaan ulkomaille, myös Ruotsiin. 6-178 (LI 9, 15)

Talon katolta erottuu Mercedes Benzin mainos. 6-179 (LI 7, 2-3)

Ruotsalaisessa levykaupassa myydään LP-levyjä, musiikkikasetteja ja CD-levyjä. 6-180 (LI 7hk, 118)

Ruoan voi ostaa pikkukaupoistakin. Kuvituksessa näkyy elintarvikkeiden halpakaupan näyteikkuna. Se on tekstattujen mainosten peittämä. Niissä tarjotaan Flormargariinia, leipää, heravoita ja juustovanukasta. 6-181 (LI 8, 63)

Nackassa on Forum. 6-182 (LI 8, 4)

Söderissä on Vivo. 6-183 (LI 8, 53)

DOMUS- ja Landings -liikkeiden kyltit erottuvat mustavalkokuvassa. 6-184 (LI 7 hk, 116)

Tavarataloista mainitaan Åhléns, Skandinavian suurin. 6-185 (LI 8 hk, 149)

Åhléns-tavaratalon esittely on kuin mainos. Asiakkaat toivotetaan tervetulleiksi. Liikenneyhteydet ovat hyvät. Hinnat ovat halvat, valikoimat laajat, ja tavaratalo on auki melkein aina. Logo täydentää harjoitustehtävää. 6-186 (LI 8 hk, 156)

Tukholman Skärholmenissa on kansainvälinen kirpputori, yksi maailman suurimmista. Kuka tahansa voi vuokrata myyntipöydän. Tarjolla on "kaikkea taivaan ja maan väliltä". 6-187 (LI 8, 87, 99)

Skärholmenin kirpputori on maailman suurin. 6-188 (LI 8 hk, 229)

Dala-hevonen mainitaan. 6-189 (LI 8 hk, 44)

6 Luova ja esittävä taide

Taideainekseen kuuluu Gabrielle-laulun katkelma, johon on liitetty pianonuotit ja kitarasoinnut. Kappale on tunnettu Suomessa ja Ruotsissa The Hootenanny Singers -yhtyeen esittämänä. 6-190 (LI 7, 49)

Kansainvälisyyttä korostavat ruotsinnetut laulut, kuten Vid foten av fjället (Lapin poika mä oon juurta noitain), joka samoin on nuotitettu ja soinnutettu (LI 7, 79). Är du ensam i kväll on Elviksen vanha menestyskappale (LI 7, 58), Old MacDonald had a farm taas on ruotsiksi Per Olsson (LI 7, 83). Kaikki nämä kappaleet tunnetaan meilläkin. 6-191

August Strindberg, Carl Larsson ja Gösta Knutsson mainitaan. 6-192 (LI 7 hk, 153)

Peukaloisesta kertovan kirjan taustaa selostetaan lyhyesti. Se ilmestyi 1906 ja on samalla eräänlainen Ruotsin historian, maantiedon ja luonnon oppikirja. Lagerlöf sai kirjallisuuspöytäkirjan 1909. 6-193 (LI 9, 8; LI 9 hk, 7)

Esittäviä taiteilijoita ovat Roxette ja Thomas Ledin [!]. 6-194 (LI 8 hk, 55, 82)

Pietarsaaren nuorison kanssa jutustellessaan Peukaloisen mainitsee, että Roxetten Per Gessle soittaa suomalaista Landola-kitaraa samoin kuin Tomas Ledin. 6-195 (LI 9, 13-14)

Roxette-yhtyeen Marie Fredrikssonin soolokonserttia edeltävät perinpohjaiset järjestelyt Göteborgin Lisebergshallen-estradilla. Roxetten USA:n-kiertueella yhtyeen rekvisiittia varten tarvittiin kuusi rekkaa; nyt selvittää yhdellä kuorma-autolla. Road-managerit huolehtivat siitä, että laitteisto on konsertissa ehdottomasti kunnossa. Marie laulaa ja soittaa flyygeliä. Häntä mainitaan Roxetten "naispuoliseksi osapuoleksi" (Roxettes kvinnliga halva). Ennen esiintymistä Marie on epävarma ja pelokas, aivan kuin muutkin ihmiset. 6-196 (LI 9, 54-55; LI 9 hk, 179)

Amerikkalaistunut Yngwie Malmsteen on maailmalla suosittu pop-muusikko. Menestys on tuonut rahaa. Malmsteenin luonnehditaan maailman parhaaksi pitkien kitarasoolojen soittajaksi. 6-197 (LI 9 hk, 56)

Yksi Abban menestyskappaleista on nimeltään Fernando. 6-198 (LI 8 hk, 267)

Beatles on parempi kuin Abba. 6-199 (LI 8 hk, 263)

Ulf Lundellin laulussa Öppna landskap laulun päähenkilö tislaa itse alkoholinsa. 6-200 (LI 9 hk, 64)

Taiteilijoita ovat Ingmar Bergman, Eva Dahlgren ja Ingrid Bergman. 6-201 (LI 9 hk, 194)

Tukholman maanalaista luonnehditaan maailman pisimmäksi taidenäyttelyksi: Asemia on koristeltu kalliota maalaamalla. Joillain on veistoksia ja mosaiikkeja. Koristelijoina on ollut yli sata taiteilijaa. Maanalaisen asemilla esiintyy katusoittajia. 6-202 (LI 8, 64-65)

7 Kilpaurheilu

Malinin kaksoisveli Mattias on Patrick-ystävineen matkalla maanalaisella katsomaan Suomi-Ruotsi -jääkiekkomaaottelua. 6-203 (LI 8, 64)

Ruotsi pelaa jääkiekon maailmanmestaruusottelun tšekkejä vastaan. 6-204 (LI 7 hk, 106)

Nuoriso kilpailee rullalautailun ruotsinmestaruudesta. 6-205 (LI 7, 57)

Kilpisjärveltä Tornioon melottava Arctic Canoe Rally on maailman kovin ralli. Siihen on osallistunut Göran Hagman. Hänen mielestään on hauskaa taistella hyttysiäkin vastaan. Hagman meloo harjoittelumielessä pari-kolme kertaa viikossa. Tieto on yllättävä, jos Hagman ei ole Etelä-Ruotsista, missä ehkä on sulia luonnonvesiä talvellakin. Kuvituksessa reittiä havainnollistetaan karttaluonnoksella ja Tornionjoen sijaintia Norjan, Ruotsin ja Suomen ääriivivakartalla. 6-206 (LI 8, 20-22; LI 8 hk, 47)

Pernilla Wiberg on "syntynyt voittajaksi". Hän harrastaa alppilajeja ja on saavuttanut Storslalom-kilpailun voiton lisäksi maailmanmestaruuden ja olympiakullan vuonna 1992. Pernillan kehittymistä lajinsa huipulle auttoi hiihtolukion käyminen. Nykyisin hänellä on hyvät tulot mainoksissa esiintymisistä, mutta miltei jatkuva ulkomailla oleskeleminen on kallista. 6-207 (LI 8 hk, 214)

8 Tekniikka

Aki ja Lasse matkustavat välin Helsinki-Tukholma-Norrköping laivalla, bussilla, maanalaisella ja junalla. 6-208 (LI 7 hk, 36)

Matkaa voidaan esitettyjen symbolien mukaan tehdä henkilöautolla, laivalla, junalla, bussilla, taksilla, maanalaisella ja raitiovaunulla. Matkan hinnaksi ilmoitetaan kymmenen kruunua henkilöltä. 6-209 (LI 7, 10-11)

Liikennevälineitä luetellaan: auto, laiva, juna, linja-auto, taksi, raitiovaunu, maanalainen. 6-210 (LI 7 hk, 20-23, 27, 36)

Henrik ja Erik matkustavat laivalla Tukholmaan, maanalaisella Keskusasemalle ja sieltä Upsalaan. 6-211 (LI 7 hk, 88)

Djurgårdenin lautta lähtee Vanhasta kaupungista. 6-212 (LI 7, 2-3)

Tekstin mukaan Upsalassa pyöräilevät kaikki. 6-213 (LI 7, 23)

Autojen kansallisuustunnus on S. 6-214 (LI 7 hk, 192)

Valtionrautatiet lyhennetään SJ. 6-215 (LI 8 hk, 126)

Junalippujen ostamista Tukholman Keskusasemalle harjoitellaan. 6-216 (LI 7 hk, 20)

Keskusasemalla näkyy pendeltåg-junan opastintaulu. Matkustajien on leimattava lippunsa laiturilla. Heitä ohjataan ruotsin- ja englanninkielisellä opastintaululla. Paitsi kotimaan asemille, Tukholmasta lähtee junia Kööpenhaminaan runsaan tunnin välein. 6-217 (LI 7, 12-13)

Paikallisliikenteen sähköjunassa on leveät ovet, joten se on tarkoitettu liikennetyyppiin, jossa matkustajat vaihtuvat nopeasti. Etuovella erottuu viisi henkilökunnan jäsentä, joista yksi on nainen. Junan alustaan on todennäköisesti spraypurkilla tuherretty graffiti. 6-218 (LI 7, 15)

Joukkoliikennettä Tukholman ja Upsalan välillä hoidetaan Uppsala Pendeln -junalla, jonka matkalippu ja aikataulu nähdään kuvituksessa. 6-219 (LI 7 hk, 52)

Suomen ja Ruotsin välillä kulkee useita lauttoja. 6-220 (LI 7 hk, 114)

Suomenlinnassa nähdään ohi lipuva ruotsinlaiva. Se tekee Peukaloiseen niin voimakkaan vaikutuksen, että kotimatka tehdään meriteitse. Laivalla Peukaloisen käyttää videokameraa. 6-221 (LI 9, 28-29)

Viking-linjan ja Siljan Finlandsbåtarna-nimellä kulkevista laivoista on valokuva ja piirros. 6-222 (LI 7 hk, 160)

Ruotsinlaivojen varustamoista mainitaan Viking. 6-223 (LI 7 hk, 36, 141)

Viking-linjan Mariella nähdään harjoituskirjassa. 6-224 (LI 7 hk, 160)

Ruotsinlautat ovat liikenteessä miltei vuorokauden ympäri. 6-225 (LI 9 hk, 181)

Ruotsinlauttaa ja sen monia toimintoja kuvataan laivan halkileikkauspiirroksessa. Piirros on humoristinen. Pienikasvuinen mies tunkee hyvin suurikokoista naista ahtaasta hytinovesta; henkilökunta tuo tilanteeseen avuksi sorkkarautaa. Alastomia ihmishahmoja on kuvattu uima-altaalle ja saunaan, kala-aterian ainekset ongitaan matkan aikana, kokki metsästää lintuja etukannella, pelastusveneestä kurkistaa jänis. Esittely jatkuu joidenkin työntekijöiden toimenkuvan selostamisena. 6-226 (LI 9, 56-59)

Ahvenanmaalta Ruotsiin kulkee laivalinja Eckerö Linjen. Laivat ovat pieniä. Matka kestää kaksi tuntia. 6-227 (LI 8 hk, 45)

Lautta Dragörista Limhamniin kulkee 55 minuutissa. Kun Jensin perhe matkaa henkilöautolla hakemaan perheen tyttärtä Lundista, lautalla on täyttä, koska on teollisuuden kesäloman aika. Autopaikka on silloin syytä varata ajoissa. 6-228 (LI 8, 50-51)

Idalla on kesätyö Tanskan-lautalla. Matkailijoita lautalla on paljon. Helsingborgista kestää 20 minuuttia Helsingöriin. 6-229 (LI 7 hk, 81, 96)

Kantosiipialuksella voi kulkea Juutinrauman ylitse. 6-230 (LI 8 hk 87, 103)

SFL:n lautta Tanskaan kulkee tarkan aikataulun mukaisesti. 6-231 (LI 8 hk, 123)

Tukholmassa on lentokenttä nimeltä Arlanda. 6-232 (LI 7 hk, 181)

Lotta lentää Madeiralalle lomanviettoon (LI 7 hk, 252). 6-233

Kiirunan ja Rovaniemen lennonjohtajat keskustelevat oudosta lentävästä esineestä. 6-234 (LI 9, 9)

Maanalaisesta annetaan runsaasti numerotietoa, kuten että se alkoi kulkea 1933 (tieto ei täsmää muualla tutkimusmateriaalissa annetun tiedon kanssa; ks. 6-237), nykyisin matkoja tehdään 229 miljoonaa vuodessa, ja että runsas kolmannes maanalaisen 2100:sta työntekijästä on naisia. Valokuvissa on paljon matkustavaisia. Ihmisillä on kiire. Viitoitus on selkeää, osin vieraskielistä. 6-235 (LI 8, 64-65)

Maanalaisessa on rullaportaat helpottamassa kulkemista. 6-236 (LI 8, 6)

Tukholman maanalaisesta kerrotaan Dagens Nyheter -lehden artikkelista mukaillussa lukukappaleessa. Otsikon mukaan yö on täynnä elämää maanalaisessa. Monet toiminnot ovat mahdollisia, kun matkustajat ovat poissa. Esimerkiksi huolto- ja korjaustöitä tehdään silloin. Tekstin mukaan maanalainen avattiin 1950-luvulla (vrt. LI 8, 64-65). 6-237 (LI 9, 62)

Maanalaisen reitti- ja liikenteessä on merkittynä noin 90 asemaa. 6-238 (LI 9 hk, 202)

Tukholman esittelyn kuvituksessa nähdään paikallisliikenteen tunnuksella varustettu punainen bussi, jonka maksuttomuus ilmoitetaan ruotsin lisäksi ainakin suomeksi ja englanniksi, lippukioski ja Keskusaseman sisäänkäynti. 6-239 (LI 7, 8-9)

Tetrapak näkyy ruokapöydässä. 6-240 (LI 7, 30)

Keksijöistä mainitaan Nobel ja Ericsson. 6-241 (LI 7 hk, 168)

Åhléns-tavaratalossa on pankkiautomaatti - osoitus tietotekniikan käyttämisestä arkipäivän elämän apuna. 6-242 (LI 8 hk, 158)

Haaparannan keskusta pystytetyltä välimatkapylväältä on Tornioon kilometri, Timbuktuun 8386. 6-243 (LI 9, 10)

9 Maa

Ruotsi sijoittuu osaksi Eurooppaa ääri- ja viivakartassa. 6-244 (LI 7 hk, 19)

Itämeri erottaa Ruotsin Baltian maista. 6-245 (LI 8 hk, 107)

Ruotsin kartta ja faktatietoa kuten maa-alueen pituus ja leveys sekä pinta-ala on sisällytetty Ruotsi-visaan. 6-246 (LI 9 hk, 8)

Ajomatkalla Erikin isä selostaa pojalleen maantietoa. Ruotsi on pitkänomainen maa. Kuvituksena on piirroskartta Etelä-Ruotsin maakuntien sijainnista. Matkallaan pari pistäytyy Kolmårdenissa. Erikin luokkatoveri on käynyt siellä aikaisemmin. Kolmården on eläinpuisto, jossa voi nähdä jääkarhuja. Siellä myydään kuumaa makkaraa. Paikannimet

Itä-Götanmaa, Småland, Skåne, Götan kanava, Vättern, Gränna ja Helsingborg mainitaan. 6-247 (LI 8, 29)

Skånea ja Pohjanmaata verrataan toisiinsa: molemmat ovat tasaista seutua, ja peltoja sekä latoja on kaikkialla. 6-248 (LI 9, 12)

Luonnonolojen vaihtelevuuteen ja sitä kautta ehkä Ruotsin pitkänomaiseen muotoon liittyy tieto, että samana ajankohtana Upsalassa on aurinkoista, Tukholmassa tuulee, Göteborgissa on viileää ja Abiskossa pakkasta. 6-249 (LI 7 hk, 199)

Radion säätiedotukseen liittyvässä karttaluonnoksessa mainitaan Götanmaa, Sveanmaa ja Norlanti. 6-250 (LI 8 hk, 14)

Pohjois-Euroopan sääkartta havainnollistaa Ruotsin sijaintia. 6-251 (LI 8 hk, 15)

Länsi- ja Pohjois-Euroopan kartta on harjoituksissa. Ruotsin maa-alueen pituuden takia sää sen eri osissa vaihtelee huomattavasti. 6-252 (LI 9 hk, 21)

Piirrosaukeama esittää sekametsävyöhykkeellä sijaitsevaa maataloa. Punaisessa puurakennuksessa on kuisti, musta katto ja valkeat, koristellut ikkunaluukut. Navetta on muurattu kivistä. Kasvimaata ja kukkaistutuksia kastellaan sadevedellä, jonka keräämistä varten on puinen tynnyri rännin alla. Talo on kuvattu heinäntekoajan jälkeen ehkä elosyyskuussa, koska puussa näkyy omenia. Aurinko porottaa, mutta talon kahdesta savupiipusta nousee savua. On korkeapaine, ja savu nousee suoraan ylös, mutta salkoon vedetty lippu liehuu silti. Kesyjä eläimiä ovat sika, hevonen, kanat, kaniinit, kissa, koira ja lehmä. Ne puhuvat kuvassa omaa kieltään. Lamma on karannut syömään kasvimaasta. Joessa on kaloja ja ankoja. Talossa on rottia. Luonnonvaraisiakin eläimiä on piirretty kuvaan: Taivaalla liitelee kaksi lintua, ehkä kyyhkynen ja haukka, metsästä kurkistaa hirvi ja sitä kohti matelee käärme. Tontin reunalla kurkistaa maamyyrä kolostaan. Joen rantaan puisen laiturin lähelle on vedetty vene, ja joen yli kulkee vanhantyylinen kivisilta. Konevoimalla liikuvia laitteita kuvassa ei näy, mutta pihalla on auton kevyt peräkärri. 6-253 (LI 7, 82-83)

Itämerikeskiseen Ruotsin ja Suomen karttaan on merkitty suurimpien kaupunkien ja turistikohteiden nimiä ruotsinkielisessä muodossaan. Ruotsin kartassa on lisäksi suurimmat järvet. Mukana on otsikoituina värivalokuvat Abiskon tunturialueelta, Sergelin torista, Göteborgin satamasta ja Skånen läpi kulkevasta E 4 -tiestä. Sergelin toria esittävässä kuvassa on selvästi nähtävissä torin monitasaisuus. Kadulla on liikennevilinää, länsiautoja, busseja ja ohikulkijoita. Skåne-näkymässä on kesäisessä lehtipuumaisemassa juuri kestopäällystetyn tien varrella maalaistalo, jonka pihalla liehuu Ruotsin lippu. Liikennemerkit ovat kansainvälisiä. Valtatiessä on levennys, mahdollisesti ohituskaista. 6-254 (LI 7, 6-7)

Turun saaristo ulottuu Tukholmaan asti. 6-255 (LI 9, 16)

Moran, Tukholman, Göteborgin ja Malmön sijainti selviää ääriiviivakartasta. 6-256 (LI 7 hk, 41)

Ruotsalaisia, suomenkielen kannalta humoristisesti nimettyjä paikkakuntia ovat Hölö, Mörkö ja Akka. 6-257 (LI 7 hk, 16)

Ruotsissakin on paikkakunnat nimeltä Åland ja Paris. 6-258 (LI 7, 61)

Paikkakuntia ovat myös Sundsvall, Västerås (LI 7 hk, 20-22), Östersund, Storlien, Härnösand, Örebro, Helsingborg (LI 7 hk, 27), Tensta, Märsta, Farsta (LI 7 hk, 43), Borås (LI 7 hk, 213), sekä Åre ja Jällivaara (LI 7 hk, 240). 6-259

Jönköpöingläistä Tobbe Haglundia, 15, haastatellaan, samoin örebrolaista Åsa Ulfssonia, 15. 6-260 (LI 7 hk, 32-33)

Kebnekaise ja Uumajanjoki mainitaan (LI 9 hk, 16), Vänern samoin (LI 9 hk, 135). 6-261

Tukholmassa ja Göteborgissa käy niin paljon matkailijoita, että heitä varten myydään erityistä matka- ja alennuskorttia. Se maksaa Tukholmassa 80 kruunua, Göteborgissa 90 kruunua. 6-262 (LI 8 hk, 77)

Tukholman paikallisliikenteessä kelpaa vuorokauden ajan turistilippu, joka alle 18-vuotiailta maksaa 15 kruunua. Lipulla pääsee myös raitiovaunumuseoon, Djurgårdsfärjorna-lautoille ja lentokentän busseihin. 6-263 (LI 8 hk, 178)

Tukholma on suurempi kuin Helsinki. 6-264 (LI 8 hk, 263)

Tukholman lempinimi on Mälardrottningen, Mälarenin kuningatar (LI 8 hk, 79), tai Pohjolan Venetsia (LI 8 hk, 185). 6-265

Sergelin torin lasipatsas on nimeltään Riksglas. Kaupungissa on "kauniita vanhoja taloja", "valtavan hienoja". Vanhassa kaupungissa on autolla-ajokielto. Michelangelossa saa "herkullista ruokaa". Drottninggatanilla on "ihanaa" kävellä. Jos ei sada, voi käydä Gröna Lundissa. 6-266 (LI 8 hk, 187-189)

Kiertoajelun selostuksessa esitellään monia Tukholman nähtävyyksiä. Kaupungin sijainti neljällätoista saarella mainitaan aluksi. Nähtävyyksiä ei vain nimetä, vaan niiden historiaa ja käyttötarkoitusta selvennetään. Esittelyyn on varattu neljä sivua. Sitä tukee reittipiirros ja neljätoista valokuvaa. Joissain kuvissa erottuu tummaihoisia hahmoja. Aluksi kiertoajelu kulkee ohi kuninkaanlinnan, jonka historiallinen edeltäjä Tre Kronor samoin kuin kuningasperheen nykyinen asuinlinna Drottningholm mainitaan. Sitten vuorossa ovat Skansen, Vasa-museo, Gröna Lund, Kaknäs-torni, Sergelin tori, Kulttuuritalo, liikekatu Drottninggatan, Kungsträdgården ja Globen. Kierros päättyy Vanhaan kaupunkiin, Suurtorille. On keskiviikko; pian alkaa kuninkaanlinnan vahdinvaihto. 6-267 (LI 8, 68-71)

Kuninkaanlinnan nähtävyyksiin kuuluu Livrustkammaren, varuskamari. 6-268 (LI 8 hk, 140)

Aukeamalla esitellään näkymä Tukholman Slussenilta. Kello on 8.30 aamulla. Aurinko on matalalla, varjot pitkät. On kesä. Ihmishahmoja kuvassa on vain harvoja. Heillä on keveä vaatetus. Kuva on artefaktien leimaama: siltoja, kestopäällystettyjä kaupunkikatuja etualalla yhdeksän kaistan leveydeltä, jalankulkijoita ohjaamaan tarkoitettuja kaiteita, liikennevaloja, betoniporsaita, suuri määrä liikennemerkkejä, sähkötoiminen katuvalaistus, teräksisiä, todennäköisesti dieselmoottorilla liikkuvia sisävesialuksia ja mainoksia, joista selvästi erottuu Coca-Colan mainostorni. Maanalaisen tunnus näkyy sillan alla; toinen julkisen liikenteen muoto on linja-auto. Kattojen yläpuolelle kohoaa pari rakennusnosturia. Oikealla näkyy rakennustyömaan parakkeja. Vähän taaempana kohoaa Riddarholmenin kirkko ja sen takana kaupungintalo Tre kronor -symboleineen. Torneja, joista jotkut kuuluvat kirkkoihin, näkyy muitakin. Etualalla keskellä on Svenska manometerfabriken -tehtaan rakennus, etäämpänä tiilirakenteisia asuintaloja. Joissain taloissa on vihertyneet kuparikatot; ilma lienee liikenteen ja teollisuuden pilaamaa. Yksinomaan lehtipuista koostuva kasvillisuus on ilmeisesti istutettua. 6-269 (LI 7, 8-9)

Lisää Tukholma-näkymiä: Suurikokoinen Viking-linjan alus Olympia on juuri tullut satamaan, ja ihmiset jonottavat bussiin. Bussin kyljessä mainostetaan Dagens Nyheter -lehteä. Ison, tumman Volvo-taksin konepelti erottuu myös. Toisessa suuressa värivalokuvassa ylittää kaksi vihreää maanalaisen junaa sisävesisataman yli rakennettua tukevaa betonisiltaa. Taustalla maasto kohoaa, ja asuintaloista aukeavan näköalan täytyy olla hieno. Talot ovat tiilirakenteisia, korkeintaan viisi- tai kuusikerroksisia, ruskeanpunaisiksi tai keltaisiksi rapattuja, osin iäkkäitä mutta hyväkuntoisen tuntuksia. Rakennuksissa erottuu useita ullakkotorneja. Kuvassa on täysikasvuisuutensa saavuttaneita lehtipuita. 6-270 (LI 7, 10-11)

Tukholman-retken kuvauksessa näkyy mustavalkopiirroksessa kaupungin sisävesialuetta ja Globen. Mustavalkovalokuvissa on näkymä Vanhasta kaupungista ja kuninkaanlinna. 6-271 (LI 7 hk, 120-121)

Globen on musiikkiareena ja Suomi-Ruotsi -maaottelun näyttämö. 6-272 (LI 8 hk, 180)

Osakuva Globen-rakennuksesta nähdään kuvituksessa. 6-273 (LI 8, 7)

Globenin valmistumisen myötä Tukholma on viimeinkin päässyt maailman suurkaupunkien joukkoon: nyt silläkin on oma tunnusrakennuksensa. Kuvituksessa Globen rinnastetaan Eiffel-torniin, Kolosseumiin, Kiinan muuriin ja muihin rakennustaidon suursaavutuksiin. Globenin käyttömahdollisuuksista mainitaan urheilu, konsertit, teatteri ja sirkus. 6-274 (LI 8, 66-67)

Kaknäs-torni näkyy mustavalkovalokuvassa. 6-275 (LI 7 hk, 205)

Kaknäs-torni on korkeampi kuin Stadionin torni mutta matalampi kuin Eiffel-torni. 6-276 (LI 9 hk, 132)

Tukholmassa on lukuisia museota: Vasa-museo (Vasamuseet) [!], Keskiajan museo (Medeltidsmuseet), Pohjoismainen museo (Nordiska Museet), Musiikkimuseo (Musikmuseet), Nykytaiteen museo (Moderna Museet), Välimeren museo (Medelhavsmuseet), Kansallismuseo (Nationalmuseum) ja Armeijamuseo (Armémuseum). 6-277 (LI 8 hk, 194)

Fem Små Hus on tukholmalainen ravintola. 6-278 (LI 8 hk, 164)

Stadshuskällaren-ravintola kestittää vuosittain Nobel-juhlijat. 6-279 (LI 8 hk, 170)

Tukholmalla on oma tunnus. 6-280 (LI 8 hk, 194)

Upsalan palveluina mainitaan mm. hotelli, posti, neuvontapiste, Handelsbanken ja Ährléns-tavaratalo. 6-281 (LI 7 hk, 45)

Suurikokoinen värikuva esittää Upsalan asema-aukiota. On myöhäiskesä. Kello on vähän yli yhden iltapäivällä. Sää on viileä, ja ihmisillä näkyy villapaitoja ja farkkutakkeja. Aseman oviaukossa seisoo afrikkalaisperäinen mies välikausitakissa. Kaksikerroksinen asemarakennus on rapattu ruskeaksi. Sen sivurakennuksessa on kahvila. Aseman edustalla on tanssivaa paria esittävä suihkulähde kivetyllä, osin ruohottuneella aukiolla. Patsaan metalli vihertää, ilmeisesti kaupunki-ilman saasteiden vaikutuksesta. Asfaltoitu katu on siisti, mutta siihen valkoisella tehdyt maalaukset ovat kuluneita. Suojatietä tarvittaisiin aivan eri paikkaan kuin mihin se on maalattu, koska kolme miestä ylittää katua sen ulkopuolelta. Kuvassa erottuu kolme henkilöautoa, Volvo, Opel ja BMW, samoin kuin joitain polkupyöriä. Ne on pysäköity aseman tuntumaan. Vaikuttaa siltä, että kurssimatkalaiset ovat ryhmittyneinä kuvan oikeassa laidassa olevan Suomessa rekisteröidyn Volvon luo. Yksi heistä katsoo kohti valokuvaajaa. Vielä aukeamalla näkyy tuomiokirkon alue piirroksena, keramiikkapajan sisäänkäynti, puinen nimikyltti sekä lihapulla-annos, jossa on kuorineen keitettyjä perunoita, tomaattia, tuoretta kurkkua ja jokin yrtinoksa. Juomalasissa on todennäköisesti maitoa. Kuvatekstin mukaan Ruotsi alkaa Upsalasta. 6-282 (LI 7, 18-19)

Upsalan keskustassa olevassa pankissa on rahanvaihtokyltti myös englanniksi ja saksaksi. Pankkiautomaatti on sijoitettu sisätiloihin. Postin tunnuksena on sähköllä valaistavat postitorvi ja kruunu. Sen edessä on kaksi postilaatikkoa, tai sitten toinen laatikoista onkin postimerkkiautomaatti, koska sen luo talon tukipylvääseen on liimattu pieniä valkoisia lappuja, ehkä postimerkin reunoja. Laatikoiden luo on jätetty joitain polkupyöriä. Koirien hihnan sitomista varten on tukipylvääseen kiinnitetty tanko. Näyteikkunaan heijastuu kuuden maan liput. Joukkoliikennettä hoidetaan ainakin kuudella bussilinjalta; niistä yksi kulkee yöllä. Pysäkkitaloon on kiinnitetty aikataulu ja roskakori. Sisäkuvasta selviää, että postissa on ehkä vasta äskettäin käyttöön otettu jonotusnumerolaitteisto; asiakkaille on tekstattu ohjekyltti järjestelmän käyttöä selvittämään. 6-283 (LI 7, 38-39)

Hymyilevä, vaalea, hieman ylipainoinen rautatievirkamies ojentaa junaan unohtunutta takkia. Aikaisemmassa kuvituksessa yhdelläkään matkalaisella ei ole ollut yllään sen väristä takkia. Samalla aukeamalla on myös piirroskartta Upsalan keskustasta tuomiokirkko keskuksenaan, ja pienempiä värivalokuvia kurssilaisten majoitustaloista. Karttaan on merkitty julkisia laitoksia kuten linja-autoasema, poliisiasema, yliopisto, linna, matkailijoiden neuvontapiste, posti, pankki, hotelli, tavaratalo, apteekki, sairaala ja museo. Kaupungin läpi virtaa joki. Karttaan on merkitty huomattava määrä viheraluetta. 6-284 (LI 7, 20-21)

Upsalan keskustan kävelykatu on laatoitettu ja koristeltu sen poikki pingoitettuihin naruihin ripustetuilla usean kymmenen maan lipuilla. Roskia ei juurikaan näy; sekä eloton että elollinen kuvassa on siistiä. Musiikkikaupan näyteikkunassa CD:t maksavat 129 kruunua, LP:t ja MC:t 79 kruunua (kirja on painettu 1994). Mia toteaa, että levyt ovat aika halpoja Ruotsissa. Nuoret käyvät kävelykadun katukahvilassa nauttimassa Fantaa, kahvia, Coca-Colaa ja leivonnaisia. Tekstin mukaan on kuuma, mutta kuvitus ei tue väitettä. Katukahvilan auringonvarjoissa mainostetaan Cafe au lait -maitokahvia; tarjottimissa on kahvilan logo. Kuvassa näkyy myös jäätelö- ja mazariinimainos. Kahvilassa istuu tummaihoisia

miehiä, kadulle sijoitetulla penkillä nuoria neitoja. Kävelykadulla näkyy muutenkin paljon mainoksia ja kylttejä, esimerkiksi Kodak-filmin ja LEVI's -vaatteiden. Nuorisoakin näkyy, rullalautailijoina, ehkä myös ruokamyymälän seinään sommiteltuina graffiteina. 6-285 (LI 7, 40-43)

Kuvitukseen liittyy faktalaatikko Upsalasta. Sen taustalla on näkymä kävelykadulta. Upsalassa on kaksi yliopistoa. 17 000 oppilasta käy peruskoulua. Kaupunkiin tulee yli puoli miljoonaa matkailijaa vuodessa. 6-286 (LI 7, 41)

Upsalan yhteydessä mainitaan Fyrishov (LI 7 hk, 151) ja eri palveluja (LI 7 hk, 148-149) Leirintäesitteessä esitellään neljä aluetta Upsalan seudulta: Sunnersta, Fyris, Siggeföra ja Björklinge. 6-287 (LI 7 hk, 119)

Laskettukeskukset Tärnaby ja Hemavan esitellään. Huumorisävyisen piirros- ja valokuvakuvituksen mukaan lasketellessa voi sattua onnettomuuksia ja kommelluksia - lasketelija voi esimerkiksi joutua lumipallon sisään tai katkaista jalkansa tai häntänsä. Tobbe kirjoittaa Erikille innostuneeseen sävyyn, miten hauskaa Tärnabyssä on. Liikunnallista hauskanpitoa suksilla, lumilaudalla ja hotellin altaassa riittää. Illalla pelataan roolipeliä. Eletään hiihtoloman ja pääsiäisen aikaa. 6-288 (LI 7, 74-76)

Hemavanissa sijaitsee tunturihotelli Sänninggården, jonne on järjestetty kuljetus hiihtobussilla. 6-289 (LI 7 hk, 238)

Tobbe kertoo Tärnabyin liikunnallisista palveluista. 6-290 (LI 7 hk, 232)

Åre on talviurheilupaikkakunta. 6-291 (LI 9 hk, 177)

Lapissa on järviä ja metsiä silmäkantamattomiin. 6-292 (LI 9 hk, 25)

Esiteltäessä Taalainmaata mainitaan dala-hevonen, Vasaloppet-hiihto, Siljan-järvi, keramiikka, Kustaa Vaasa, joulupukki ja karhupuisto, "Euroopan suurin". 6-293 (LI 9 hk, 243-245)

Falun on ollut tärkeä kaupunki jo 1500-1600 -luvulla. Se tunnetaan kaivoksista, lukuisista siirtolaisista ja falumakkarasta. 6-294 (LI 9 hk, 143)

Taalainmaata kutsutaan Ruotsin sydämeiksi. Siellä järjestettyyn työleiriin osallistui ulkomaalaisia, jotka vietiin saunaan. Heistä luonto oli mielikuvituksellisen hieno, eikä hintataso ollutkaan kovin korkea. Miinuspuolelle laskettiin valoisat yöt ja hyttysten aiheuttama kiusa. 6-295 (LI 9 hk, 241)

Göteborgin Lisebergissä on Euroopan pisin vuoristorata, 1400 metriä. 6-296 (LI 8 hk, 96)

Maailman vanhimmat, suurimmat ja pienimmät jukeboxit löytyvät skellefteälaisesta yksityismuseosta. 6-297 (LI 8 hk, 270)

Götan kanavan pienoismalli on rakennettu Legolandiin. 6-298 (LI 8, 37)

10 Historia ennen toista maailmansotaa

Ruotsi-Suomen historiaa valaisee kuvitteellinen Dagens Nyheterin artikkeli 1500-luvulta. Sen tapahtumilla on todellisuuspohja. Lööpissä on otsikot Kustaa Vaasa ajoi piispojen yli, Järjestelmänmuutos Ruotsissa, Kuningas vie kirkon kullan ja Eduskunta hyväksyy uuden kriisipaketin. Historian henkilöinä mainitaan viikingit, Ansgar-munkki, Pyhä Birgitta, Kustaa Vaasa, Kustaa III ja Bellman, tapahtumista esimerkiksi uskonpuhdistus, Vasa-laivan uppoaminen ja Göteborgin kautta Amerikkaan suuntautunut muuttoliike. Kuvituksena on värivalokuva Kustaa Vaasan patsaasta, Kustaa III:n muotokuva ja akvarellit Bellmanista ja Vasa-laivan onnettomuudesta. Muinaisesta kartasta painetun faksimilen mukaan Ruotsin valtakunta oli laajimmillaan 1600-luvulla. Vielä lukija saa tiedon, että Suomella on suurlähetystö Tukholmassa. 6-299 (LI 9, 89-93)

Upsalan historiasta kerrotaan kuvin. 1700-luvun asuun puettun näyttelijän esittämä von Linné, Celsius-niminen kirjakauppa, tuomiokirkko ja linna näytetään kuvissa, samoin viikinkiajalta peräisin oleva riimukivi. 6-300 (LI 7, 50-51)

Vanha sotalaiva on esitetty piirroksena, ehkä Vasa. 6-301 (LI 8 hk, 191)

Menneiden aikojen monarkeista mainitaan ruotsalaisten kohtaloihin vaikuttanut Tanskan Kristian II (LI 8, 41), Eerik XIV (LI 8 hk, 148) ja Kustaa II Adolf (LI 8 hk, 112). 6-302

Salomon Andrée oli grännalaissyntyinen ilmapallomatkaja, joka tehtyään pakkolaskun lähelle pohjoisnapaa kuoli syötyään jääkarhunlihaa. 6-303 (LI 8 hk, 306)

Parisataa vuotta sitten Pohjolassa syötiin leipää, puuroa, juustoa, makkaraa, pannukakkua, kapakalaa, silliä, sianlihaa ja perunoita. Esimerkiksi suola ja riisi olivat erittäin kalliita. Ruotsalainen ruokaperinne - ja samalla monet suomalaiset ruokalajit - on osittain lainattu ulkomailta. Esimerkiksi Kaarle XII toi Turkista noin 300 vuotta sitten kahvin ja kaalikääryleet. Ranskan kielestä on lainattu monia sanoja, kuten kotlett ja kantarell. Saksalaiset siirtotyöläiset kehittivät falumakkaran Taalainmaalla 1600-luvulla. Nykyisin se on tyypillinen ruotsalainen elintarvike. Univormuasuihin Kaarle XII miekkoineen on kuvattu ojentamassa tarjotinta, jolla on kahvikuppi ja kolme kaalikäärylettä. 6-304 (LI 9, 44-45)

Riimukivi - viittaus viikinkiretkiin - näkyy kuvituksessa. 6-305 (LI 7 hk, 147, 160)

11 Kulttuuripiiriin ei-toivottavat ilmiöt

Tummaihoisia siirtolaisia voidaan nimitellä rumasti, esimerkiksi neekeriksi (LI 9, 51). Kirjaan sisältyy negerbollar-makeisten valmistusohje kohdassa LI 7, 59. 6-306

Ruotsalaisten on vaikea käsittää, että Norja menestyy niin hyvin talvilajeissa. 6-307 (LI 8, 108)

Pohjoismaiden keskeisissä urheilukoitoissa voi esiintyä kateutta ja vahingoniloa. Esimerkiksi Falunissa 1993 pidetyissä hiihdon maailmanmestaruuskilpailuissa ruotsalaisia moitittiin huonosta joukkuehengestä. 6-308 (LI 8 hk, 310)

Etelämpää tulleiden matkailijoiden harminaiheita ovat valoisat kesäyöt ja verenhiemoiset hyttyset. 6-309 (LI 9 hk, 241-243)

Lottaa sattuu korviin lentomatkalla Madeiralle. 6-310 (LI 7 hk, 252)

Skutt-koira sairastuu, ja Lotta vie sen raitiovaunulla eläinsairaalaan. 6-311 (LI 7 hk, 260)

Vammaisten olemassaolosta muistuttaa myymälän eteen pysäköity tyhjä pyörätuoli. 6-312 (LI 7, 43)

Lindan mummo on kuollut kesällä (LI 8 hk, 29), Åke Karlssonin vaimo viime vuonna (LI 8 hk, 125). 6-313

Kuninkaankruunun varastamisesta lasivitriinistä mainitaan harjoituksessa. Väittämä on ilmeisesti merkittävä vääräksi. 6-314 (LI 8 hk, 148)

Jalkapallohuliganismi on levinnyt myös Ruotsiin. Esimerkiksi AIK:lla ja Djurgårdenilla on omat kannattajajoukkonsa, jotka voivat aiheuttaa väkivaltaisuuksia. Kun Råsundan stadionilla pelattiin 1992 EM-kisoja, tarvittiin 1600 poliisia siltä varalta, että Englannin ja Ruotsin joukkueiden kannattajat alkaisivat tapella. Onkin ehdotettu, että katsomoihin säädettäisiin 18 vuoden ikäraja, tai sitten ottelut pelattaisiin yleisöttä. 6-315 (LI 8 hk, 227)

Maanalaisessakin voi eksyä; matkalla Globeniin Mattias ja Patrick ajavat harhaan. 6-316 (LI 8 hk, 178)

Tanskalainen perhe ajaa harhaan Ruotsin puolella ja lähtee kohti Trelleborgia. 6-317 (LI 8, 51)

Erik on päässyt isän mukana rekalla Ruotsin kautta Kööpenhaminaan. Suomen puolella jouduttiin jonottamaan Tukholman-lauttaan (LI 8, 28); samoin Helsingörin-lautan odottaminen kesti monta tuntia, mikä oli ikävää (LI 8, 14). 6-318

Kiirunassa on sattunut porokolari. 6-319 (LI 9 hk, 25)

Tukholmassa työskentelevän suomalaislääkärin ja valmentajan Pekka Kanervan mukaan doping, erityisesti anaboliset steroidit, on muodostumassa yhteiskunnalliseksi ongelmaksi. Aineita käytetään ulkonäön kohentamiseksi, mutta samalla sisäelimet kärsivät. 6-320 (LI 9, 96)

Jotkut käyttävät huumeita. Tärnabyssä järjestetään huumeeton disko. 6-321 (LI 7 hk, 226)

Maanalaisen asemilla on rottia. Asunnottomat käyttävät tunteita nukkumispaik-
koiinaan. Roskaaminen on tavallista. 6-322 (LI 9 hk, 200)

Graffitit (LI 7, 15, 43) voivat joskus olla kauniitakin, mutta useimmiten ne lienevät
ympäristön turmelemista. 6-323

Suurten kaupunkien ilma on saastunutta. 6-324 (LI 7, 8-9; LI 7, 18-19)

LIITE 7

Pelkistelmä Fritt fram –sarjan Ruotsi-aineksesta

1 Väestö

Peppi Pitkätossu esiintyy moneen otteeseen selventämässä ruotsinruotsin ja suomenruotsin
sanastoeroja. Aluksi Peppi kertoo olevansa Ruotsista kotoisin. 7-1 (FF 1, 9)

Värivalokuvien kera esitellään kolme brommalaista yläasteikäistä. Karina Lund, 14,
on tummahiuksinen. Hän pitää television urheiluohjelmista. Hänen idolinsa on Rocky.
Henrik Schumacher, 14, on syntynyt Lundissa kansallispäivänä kesäkuussa. Hänen asu-
naan on musta pelipaita ja Adidaksen lippalakki. Henrik pitää poliisi-TV:stä. Hänen idolin-
sa on James Bond.

Jenny Tomasson, 13, on syntyisin Åresta. Hän pitää urheiluohjelmista ja
lännefilmeistä. Hänen idoleitaan ovat slalomhiihtäjät Anja Pärsson ja Pernilla Wiberg. 7-2
(FF 1, 14-15)

Värivalokuvien kera esitellään yhdeksän nuorta. Jos he joutuisivat matkustamaan
autiolla saarelle mukanaan vain yksi esine, Jenny valitsisi virvelin, Kalle tulitikut. Muita
valintoja olisivat korvalappustereot, jokin eläin, radio, matkapuhelin, tietokone, telta ja
lippalakki. 7-3 (FF 1, 18-19)

Tukholman Globenissa on alkamassa konsertti. Globenin kuvan vallitsemalla au-
keamalla on esittely seitsemästä iloisesta nuoresta (kasvokuvat kaikista), jotka kertovat
harrastuksistaan: koripallosta, ratsastamisesta, jääkiekosta, lueskelusta, television katsele-
misesta, musiikin kuuntelemisesta, marsun hoitamisesta, rullaluistelusta, katukiekosta ja
kitaransoitosta. Nuoret ovat pukeutuneet epämuodollisesti. Kenelläkään ei ole sankalaseja
eikä ketään voida ainakaan kuvan perusteella arvella vammaiseksi. 7-4 (FF 1, 34-35)

Kaksi ruotsalaispoikaa kertoo rugby-harrastuksestaan. Peli on kovaa ja vaatii
itsehillintää. Pelin jälkeen juodaan vastapuolen joukkueen kanssa kahvia tai mehua. 7-5
(FF 1, 60) Karina, 14, harjoittelee diplominyrkkeilyä poikien kanssa. Hän on voittanut monta
palkintoa. 15-vuotiaana hän aloittaa oikean nyrkkeilyn. Iltaisin hän tapaa kavereitaan tai
katselee televisiota. 7-6 (FF 1, 59)

Tunnettuja urheilijahahmoja värivalokuvissa: Ingemark [!] Stenmark, Jan Boklöv, Ste-
fan Edberg, Tomas Brolin, Pernilla Wiberg, jääkiekkomaajoukkue. Jääkiekkomaajoukkueen
kypärissä ja pelipaidoissa on Warsteiner-oluen logoja. 7-7 (FF 1, 60)

Mainitaan kuningas, prinsessa, Peppi Pitkätossu, Per Gessle ja Volvo. 7-8 (FF 1 hk,
150)

Humoristinen piirros: kymmenen Miss Ruotsi –ehdokasta bikineissä ja korkokengis-
sä. Kahdella on sankalaset. Jotkut hahmoista eivät ehkä vastaa mielikuvaa missiehdokkaas-
ta. 7-9 (FF 1 hk, 158)

Mainitaan satuhahmoja, mm. Peppi Pitkätossu, Tommy, Peukaloinen, Vaahteramäen
Eemeli. 7-10 (FF 1 hk, 178)

Pekka Töpöhäntä on oikeudenmukainen, hännätön kissa. Peppi on hassu, punatukkainen tyttö, jonka päähän pälkähtää kaikenlaista. Eemeli on vilkas valkotukka, joka teki monta puu-ukkoa. Alfons Åbergilla on mukava isä. Leijonamielen veljekset viettävät mukavaa elämää kuoleman jälkeen. Peukaloinen lentää hanhen selässä. Bert on nuori kaveri, joka on aina rakastunut. 7-11 (FF 3 hk, 95)

Skellefteässä asuvan Kallen isä on poliisi ja äitipuoli lääkäri. Perhe asuu omakotitalossa. Heillä on koira, Karo. 7-12 (FF 1 hk, 185)

Peppi Pitkätossun esittelyä. 7-13 (FF 1 hk, 188)

Henrik ja Patrik pistäytyvät apinapuitossa. Valokuvassa pojat ruokkivat eläimiä. Pojat eivät ymmärrä hollantia ja torjuvat kohteliaasti kaupustelijan. Henrik kadottaa rahansa ja kameransa. 7-14 (FF 1, 63)

Neljällä koulutytyllä on oma yhtye ”Koftorna” (vokalisti, koskettimet, sähkökitara ja rummut). Tytöt kirjoittavat itselleen musiikkia. Rumpali käy rumpuopissa joka viikko. Hänellä on violetinvärisen tukka ja ranteessa hopeanvärisiä helyjä. Yhtyettä esittävissä valokuvissa näkyy kyltti ”Kiruna”. 7-15 (FF 1, 68-69)

Daniel ja Kalle yrittävät laittaa salamipitsaa jalkapalloharjoitusten loputtua. Danielin keittiön pöydällä näkyy Maizena-pitsataikinapakkaus, Eldoradon herkkusienipurkki ja muita pitsatarvikkeita. Leipomus on tarkoitus kypsentää mikroaaltouunissa. Poikien ruoanlaitosta ei muutenkaan oikein tule mitään, ei edes vaikka äidiltä kysytään neuvoa puhelimitse kolmeen kertaan. Huonekasvein koristeltu keittiö on melko tilava ja hyvin siisti, ja siellä on lankapuhelin, liesituuletin, jääkaappi sekä astianpesukone. Naulakossa riippuu Fiskarsin sakset. 7-16 (FF 1, 72-73)

Joulupöytä on katetaan kinkku, lihapullia, maksapasteijaa, keitettyjä perunoita, makkaraa, vasikanhyytelöä, majoneesi-vihannessalaattia ja joulujuomaa. Pöydässä on myös sähkökynttilöitä ja pieni valtionlippu. 7-17 (FF 1, 44)

Laura ja Ville haluaisivat pitsaa, mutta Lauran äiti laittaa makkarasoppaa, vaikka hänellä ei ole suolaa. 7-18 (FF 2 hk, 91)

Pari poikaa tähyää urheilukentän verkkoaidan läpi. Toinen juo Pepsiä, toisella on Ernström Kakel -mainospaita. Kuvassa näkyy pari uudehkoa maastopyörää. 7-19 (FF 1, 88)

Kuuntelutehtävässä on mustavalkovalokuvia ja piirroksia kuninkaallisista sekä fiktiivisistä hahmoista: kuningas, Eemeli, Peppi, Peukaloinen hanhineen, Viktoria, mahdollisesti Kustaa Vaasa. 7-20 (FF 1 hk, 6)

Kertomistehtävässä on mustavalkokuvia, esimerkiksi Viktoria, Madeleine, Eva Dahlgren ja Carl Philip. 7-21 (FF 1 hk, 10)

Testiosiossa on kerrottava tukholmalaisesta Helena Petterssonista, 14: pitää MTV:sta, idoli Saku Koivu, osaa ruotsia, englantia ja vähän saksaa. 7-22 (FF 1 hk, 25)

Keskustelutehtävässä tulee esille harrastuksia: tennis ja pianonsoitto. Tennisvarusteet maksavat 600 kruunua ja jokainen peli lisäksi 25 kruunua. Kaksi pianotuntia viikossa maksaa 400 kruunua kuukaudessa. 7-23 (FF 1 hk, 52)

Karina siivoaa huonettaan. Koulutavarat ja urheiluvälineet on saatava paikoilleen. Kalustuksena piirroksessa on laveri, kaappi, kirjahylly ja yksinkertainen pöytä lukulampunineen. 7-24 (FF 1 hk, 97)

Christoffer-koulun viikon ruokalista: makaronia ja falumakkaraa, kalapuikkoja ja perunamuhennosta, pyttipannua ja punajuuria, hernekeittoa ja lättyjä, veripalttua ja puolukkahilloa. 7-25 (FF 1 hk, 131)

Marikan kalenterissa on Tukholma-sanan perässä kolme huutomerkkiä, joten tyttö ilmeisesti liittyy kaupunkiin voimakkaita tunteita, joko kielteisiä tai myönteisiä. 7-26 (FF 1 hk, 190)

Kasvokuva ja lyhyt esittely upsalalaisesta Laura Wahlbergista, 15. Lauran perheeseen kuuluu äiti ja isä. Hän harrastaa ulkoilua, urheilua, tietokoneita ja hevosia. 7-27 (FF 2, 7)

Piirroskuvituksessa näkyy muutama kertaan vaalea suomalaistyttö ja punatukkainen ruotsalaispoika; molemmille on maalattu poskiin maansa liput. Pojalla on päässään

viikinkikyypärä. Parin tehtävänä on havainnollistaa ruotsinruotsin ja suomenruotsin eroja. 7-28 (FF 2, 9)

Nuorten kokemuksia koirien ihanuudesta. 7-29 (FF 2, 103)

Lauran äiti kuvataan tuskin keski-ikäiseksi, sankalaseja käyttäväksi, kohtuullisesti meikatuksi vaaleatukkaiseksi naiseksi. 7-30 (FF 2 hk, 16)



KUVA 7-30

Lauran äiti vaikuttaa tanssiessaan teiniltä tai hipiltä. 7-31 (FF 2 hk, 109)

Laura näkyy useassa valokuvassa. Hänellä tumma, suora tukka ja hyvät hampaat. Ruumiinrakenteessa ei ole mitään erikoista: hän ei ole lihava, ei laiha, ei pitkä, ei lyhyt. 7-32 (FF 2 hk, 16)

Martinilla on hyvä ääni, ja hän on hyvännäköinen. 7-33 (FF 2 hk, 25)

Bert ja Katja ovat teini-iässä. Bert on tumma, Katjalla on lyhyehkö, vaalea tukka ja sankalasiset. Hiihtohotellin pöydässä heillä on urheiluvaatteet. 7-34 (FF 2 hk, 98)

Laura tahtoo kävellä, koska hän pitää Tukholman kaduista. 7-35 (FF 2 hk, 138)

Miss Ruotsin nimi on Kerstin, ja hän on kaunis. 7-36 (FF 2 hk, 162)

Museossa on ruotsalaiset sankalasiset. 7-37 (FF 2 hk, 201)

Kim Nyberg ja Linda Granlund esittäytyvät lyhyesti lukijoille. He ovat yläasteikäisiä tai vähän vanhempia, farkkuasuisia ja siistin näköisiä. Kuvituksessa he lepäilevät kesäisellä kalliolla, päät lähekkäin. Kim ja Linda kirjoittavat juttuja Fritt fram -kirjaan. Kuvituksessa Kim näkyy haastattelevan nuorisoa eri kohdissa kirjaa, samoin Linda. 7-38 (FF 3, 34; FF 3, 52)

Kim harrastaa tietokoneita ja urheilua, Linda uneksuu sanomalehtiurasta. 7-39 (FF 3, 4-5)

Ruotsista on tullut monikulttuurinen maa. Yli miljoonalla asukkaalla on juuret jossain toisessa maassa. Ulkomaalaiset ovat tuoneet vaikutteita ruokaan, musiikkiin ja muotiin. Yksi siirtolaisista on muusikko Dogge Botkyrkasta. Kuvituksessa Kim Nyberg pitää kättään afroruotsalaisen tytön harteilla. 7-40 (FF 3, 5)

luotainten ohjausjärjestelmiin. Fredrik on peruskoulun jälkeen suorittanut lukiossa lentomekaanikkolinjan. Hän on täydentänyt opintojaan kaksivuotisessa Aviation School of Technologyssa ja saanut käytännön kokemusta SAS- ja Volvo Aero -yhtiöistä viiden vuoden ajan. Vapaa-aikanaan hän soittaa kitaraa ja laulaa Soulbump-yhtyeessä. Fredrikin työpaikalla on hyvä henki eivätkä tittelit ole tärkeitä. Työnteon on oltava hauskaa. Kuvituksen perusteella firmassa on töissä vain nuoria miehiä. Fredrik itse on kaljuksi ajeltu. Hänelä on pieni leukaparta, tummasankaiset silmälasit, kaulanauha, ranneketju ja korvarengas. 7-49 (FF 3, 32-33)

2 Elämäkatsomus

Lucia-juhlaa vietetään 13. joulukuuta. Juhannuksena pystytetään juhannussalko. Laskiaisenä syödään laskiaispullia. Vappuna poltetaan kokkoa. 7-50 (FF 1, 40-41)

Ruotsalaispoika kertoo joulunajan juhlien viettämisestä, kuusen koristelemisesta, jouluruokailusta ja joulupukin tulosta. Valokuvissa hän sytyttää kynttilöitä ja availee joululahjoja. Valokuvat Lucia-neidosta ja ilotulituksesta. 7-51 (FF 1, 42-43)

Joulupukki käy Ruotsissakin. Lahjapaketteihin on tapana kirjoittaa pieni runo. 7-52 (FF 1 hk, 65)

Joulukorttiperinne tunnetaan myös. Tehtävässä käsketään piirtämään kuva tyypillisestä suomalaisesta joulunvietosta. 7-53 (FF 1 hk, 67)

Väittämiä joulusta. Mainitaan Lucia-juhla, joulupukki, jumalanpalvelus, adventtikynttilät, jouluruokia ja lahjat. 7-54 (FF 2 hk, 82)

Ennen Jeesuksen syntymää Pohjolassa tunnettiin Aasa-uskonto. Sitäkin varhemmin uskottiin luonnonjumaliin. Joulunvietto ja joulukinkkuperinne ovat peräisin pakanalliselta ajalta. Kristinuskon myötä alettiin jouluna viettää Jeesuksen syntymäjuhlaa. Viikonpäivät tisdag, onsdag, torsdag ja fredag ovat saaneet nimensä Aasa-jumalien mukaan. 7-55 (FF 3, 89)

Uskontoihin viittaavaa nimistöä Tukholman kartassa: Odenplan, S:t Eriksplan, Mid-sommarmarkransen, Johanneslund, Kristineberg, Johannes-kirkko. 7-56 (FF 2 hk, 141)

3 Kanssakäyminen

Helsinki Cupiin tulee jalkapalloa pelaamaan tyttöjä ja poikia myös Ruotsista. Pelaamisen ohessa he saavat uusia kavereita. Yksi saapujista on Kalle Kajander, jonka isä on suomalainen, äiti ruotsalainen. 7-57 (FF 1, 9)

Colombia FC on Solnassa toimiva palloiluseura, jossa on jäseniä viidestätoista maasta. Se ei häiritse pelaamista ja hauskanpitoa. Pojat ovat oppineet hyväksymään eri kulttuurista tulevat ihmiset. AIK on ulkomaalaispoikien suosikkiseura. 7-58 (FF 3 hk, 93)

Dialogi, jossa A matkustaa Tukholmaan ostamaan korvalappustereot. 7-59 (FF 1, 19)

Ruotsalaiset, suomalaiset, englantilaiset ja hollantilaiset eläimet äännelevät eri lailla. Ruotsalaiset eläimet voivat sanoa vov vov, mjau, mu, nöff, bää tai kukeliku. 7-60 (FF 1, 64)

Suomalainen luokka saa sähköpostina monia kysymyksiä ruotsalaiselta ystäväluokaltaan. 7-61 (FF 1 hk, 198)

Upsalalainen Laura saapuu laivalla pyöräretkelle Ahvenanmaalle. Lauran vaasalaisserkku Ville opastaa tytön leirintäalueelle, jossa nuoret tutustuvat samanikäisiin (tekstin mukaan 14-15 vuotta) ahvenanmaalaisnuoriin, Niklakseen ja Sofiaan sekä näiden lintukoiraan. Nuoret on kuvattu hiekkarannalla kävelemässä ja hyväntuulisesti juttelemassa. Pian he pelaavat tasaväkisen rantalentopallo-ottelun ja huomaavat viihtyvänsä yhdessä. Heillä on samat harrastukset ja samantyylinen huumorintaju. Laura kysyy, lähtevätkö ahvenanmaalaiset illalla huvipuisto Ålandsparkeniin. 7-62 (FF 2, 8-9)

Nuoret menevät Rockoff-festivaaleille (nimi viitanee Koff-olueeseen). Siellä esiintyy Martin. Niklasin velipuoli tarjoaa patonkia ja juotavaa; Laura ottaa jäävettä. Laura huomaa,

että Sofian koira on kadonnut. Kuvitus näyttää nuoret koiran kanssa nurmella istuskele-massa ja odottamassa Niklasin velipuolta. Kova ukonilma keskeyttää konsertin. Samalla aukeamalla on dialogi, jossa tilataan lippuja Martinin konserttiin. Kuuluvuus on huono. 7-63 (FF 2, 16-17)

Niklas vie Lauraa mopolla kotiinsa. Laura istuu laittomasti ilman kypärää Niklasin takana ja puristaa tätä vyötäröstä. Tytöllä on vähän kylmä, mutta hän ei sano sitä. Laura haluaa lainata pojalta CD-levyjä. Heillä on paljon puhuttavaa. Molemmat pitävät kalastamisesta ja koripallosta ja ovat syntyneet kesäkuussa. Laurallakin on tietokone. Tyttö tuntuu kuuntelevan pojan puhettua kärsivällisesti. 7-64 (FF 2, 30-31)

Laura ja Ville heräävät leirintäalueella teltassa. Kello on jo melko paljon. Ville laittaa aamiaisen. Laura käy suihkussa. Teltan lattialla lojuu sukkaa. Niklas tulee tuomaan äsken onkimiaan ahvenia. Laura pitää niistä hiillostettuina. Nuoret aikovat lähteä Kastelholman linnaan pyöräretkelle. Niklas ei ehkä ole kovin tervetullut ”kolmanneksi pyöräksi”. Laura tahtoo nähdä linnan kummitukset. Ennen lähtöä Laura tiskaa ja pojat laittavat eväät. 7-65 (FF 2, 38-39)

Ystävällismielistä sanailua pyöräretkellä: Ville arvelee, että Laura kaipaa kotiseutumuseoon, ja Laura, että Ville on puhunut lämpimästi luostarin raunioista. 7-66 (FF 2, 54) Dialogi SJ:n lippuluukulla, kenties Tukholmassa, koska palvelupisteitä on ainakin seitsemän, matka Åreen kestää yli kahdeksan tuntia, ja raiteita on ainakin kymmenen. Opiskelija-asiakas haluaa meno-paluun Åreen. Häntä palvellaan asiallisesti ja kohteliaasti. 7-67 (FF 2, 62)

Neljä nuorta – Laura, Ville sekä tukholmalaiset Katja ja Bert - puivat päivän tapahtumia ja juovat Coca-Colaa hotellin terassilla laskettelon jälkeen. Keskustelu vilisee lumi-lautailutermejä. Bertin kuperkeikka on saanut kaikki nauramaan. Katjan mielestä ei ole tärkeää, kuka on paras – riittää, jos on hauskaa. Lauran äiti kerkiää ensimmäisenä diskon tanssilattialle. Äidin kärkkäys hävettää tytärtä, mutta Katja ja Ville suhtautuvat äidin kiireeseen hyväksyvästi. Huomenna Katja ja Bert palaavat kotiin. Se tuntuu ikävältä kaiken yhdessäolon jälkeen, mutta nuoret ovat vaihtaneet osoitteita. 7-68 (FF 2, 69)

Dialogissa solmitaan tuttavuutta hiihtokeskuksessa. Asiaan käydään vauhdikkaasti. Kymmenellä rivillä selvitetään toisen kotipaikka, saapumisajankohta, asuinpaikka, seuraavan päivän ohjelma ja edetään jo tapaamiseen samana iltana. 7-69 (FF 2, 69)

Ville asuu Åren-viikolla Lauran perheen hirsimökissä. Hän pitää Lauran äidistä – tädistään - koska tämä on niin nuorekas ja salliva. Laura haluaa tehdä pääsiäislomallaan muutakin kuin lasketella. Äiti ei pidä Villen ajatuksesta: nuoret lähtisivät Tukholmaan Bertin serkun mukana. Laura soimaa äitiään kovin sanoin (taskig, idiot), väittää että äiti hoivaa häntä kuin pikkulasta ja paiskaa mennessään oven kiinni. Ville rauhoittelee häntä nuorten yhteisessä makuusopessa. Kuvituksessa näkyy hirsimökin kutsuvasti valaistu ikkuna lumisten puiden siimeksessä. 7-70 (FF 2, 74-75)

Lauran ajatuksia kumppaneistaan seitsentuntisella ajomatalla Åresta Tukholmaan: Ville on hyvä taivuttelemaan ihmisiä. Villen solnalaistäti Gudrun arveluttaa hieman, koska hänellä on tarantella kotona. Niklasista Laura näkee untakin. Sofia on mukava ja kaunis. Mitä Villellä mahtaa olla kiikarissa? 7-71 (FF 2, 80)

Dialogissa matkailija tiedustelee tukholmalaisesta neuvontapisteestä yösiijaa ja illanviettomahdollisuuksia. Hänet ohjataan retkeilymajaan ja illalla Robynin konserttiin Globe-niin. Palvelu on sujuvaa. 7-72 (FF 2, 85)

Laura, Niklas, Ville, Katja, Bert ja Sofia esittäytyvät toisilleen ja jutustelevat hampurilaisten lomassa. On hauskaa tavata jälleen. He katselevat Åressa otettuja valokuvia ja nau-ravat. Sofia ja Ville ovat onnellisia, kun Suomi on voittanut jääkiekkomaaottelun. Kaikki ovat uteliaita Lauran ja Niklasin illasta, mutta nämä eivät kerro mitään. Suomalaisista suurkaupungin elämä tuntuu kiireiseltä ja vaaralliselta. Lompakkovarkaitakin on, vaikka katumuusikot ja taikurit viihdyttävät ohikulkijoita. Katja ja Bert suhtautuvat puolustelevas-ti kaupunkinsa elämänmenoon. Kuvitus on Internet-kahvilasta. Nuoret maistelevat jäätelöä

toistensa kupeista. Pienessä kuvassa näkyy vierein koristetun Drottninggatanin ihmisvi-
linää, suuremmassa Sergelin torin liikenneympyrä. 7-73 (FF 2, 92-93)

On tilattava liput Globenissa järjestettävään jääkiekko-otteluun. Lipputoimiston työn-
tekijä ei kuule soittajaa, ja soittajan on vaikea ymmärtää hänen nopeaa puhettaan. 7-74 (FF
2 hk, 18)

Lippupalvelu: dialogi lippujen ostamisesta nyrkkeilyotteluun ja valokuva parista
vaaleasta nuoresta lippuluukulla. 7-75 (FF 1, 60)

Fiktiivinen Rock-Olle pitää bändistään ja yleisöstään. Joku ihailija rakastaa Raggea,
joka soittaa Ollen bändissä. Timo ja Kata odottavat bändiä Suomeen. 7-76 (FF 2 hk, 20-21)

Kaksi harjoitusta, joissa suomalainen nuori kohtaa ruotsalaisen, ensin Kööpenhami-
nassa, sitten Oslossa. Molemmat tapaamiset päättyvät siihen, että ruotsalainen pyytää
suomalaista seurakseen. 7-77 (FF 2 hk, 101)

On keksittävä keskustelu, jossa Tukholmaan saapuja kehuu asuntoa, kertoo että lai-
vamatka meni huonosti kovan tuulen takia, tuo lahjaksi suklaata ja pyytää saada soittaa. 7-
78 (FF 2 hk, 126)

Suomalainen tyttö ja ruotsalainen poika tapaavat leirintäalueella ja esittäytyvät telto-
jensa ovilta käsin vastavuoroisesti. 7-79 (FF 2 hk, 158)

8D -luokalla on ystäväkoulu Godbyssä. 7-80 (FF 2, 203)

Ville kysyy kohteliaasti sähköpostitse muutaman kysymyksen Drottningholmin
linnasta. 7-81 (FF 2 hk, 207)

Fiktiivisiä tekstiviestejä Suomesta Miss Ruotsille: Ajattelen sinua! Näin sinusta unta!
Sinun täytyy kirjoittaa minulle! Kaipaam sinua! Et saa nauraa minulle! Katselen aina kuvaa-
si! Miksi et luota minuun? Minä kuulun ihailijakerhoosi! 7-82 (FF 2 hk, 215)

Linda Granlund luonnehtii Suomen television ohjelmajohtajaa Silvia Modigia myön-
teiseksi ja ihastelee tämän kielitaitoa. Haastattelu sujuu ripeästi, ystävällisissä merkeissä. 7-
83 (FF 3, 52-53)

Kun Pohjolaan tuli vapaat työmarkkinat 1954, monet suomenruotsalaiset muuttivat
Ruotsiin. Nykyisin heitä asuu siellä noin 70 000. 7-84 (FF 3, 56)

Suomalaisia (finländare) on Ruotsissa noin 120 000. 7-85 (FF 3 hk, 14)

Monet suomenruotsalaiset saivat työtä Ruotsista. 7-86 (FF 3 hk, 84)

Kari Eloranta on pelannut jääkiekkoa tai toiminut valmentajana kolmessa ruotsalais-
seurassa. 7-87 (FF 3 hk, 90)

Työpaikkailmoituksia. Tukholmaan etsitään au pairia, Frödingeen mansikanpimijoi-
ta. 7-88 (FF 3 hk, 59)

Linda Granlund on nordjobbarina tutustunut norjalaiseen Beate Ingebritseniin. Beate
on kertonut hänelle paljon Norjasta ja ikävistäkin perheasioistaan. Valokuva esittää tytöt
ystävättärinä. 7-89 (FF 3, 68)

Linda Granlund ja Kim Nyberg ovat yhdessä tehneet Scanrail-matkan Pohjolassa ja
kuukauden mittaisen Interrail-matkan Euroopassa. Vanhemmat olivat aluksi huolissaan
lastensa turvallisuudesta. Kööpenhaminassa heillä oli pieniä viestintävaikeuksia. Nuoret
kuitenkin selviytyivät matkallaan hyvin. Laura tunsu itsensä onnelliseksi. Kim peseytyi
harvoin. 7-90 (FF 3, 76-77; FF 3 hk, 112)

Kim Nyberg pitää Islantia kiehtovana maana. 7-91 (FF 3, 84)

Neuvottava Suomeen tulevaa kaveria mm. ostamaan makeisia laivalta. Kaveri on
tervetullut. 7-92 (FF 3 hk, 46)

Ruotsalaiset ovat ”hulluina” kuningasperheeseen ja hyviä jääkiekossa. Joskus suoma-
laiset ovat vihaisia ruotsalaisille. Suomalaisnuori on rakastunut ruotsalaiseen. 7-93 (FF 3
hk, 92)

4 Yhteiskunta

Kuningasperhettä esitellään kuvin ja sanoin: nimi, syntymävuosi, asema. Naiset on kuki-tettu. Kuningatar ja Viktoria ovat kansallispuvussa. Kaarle XVI Kustaa on ollut kuninkaana vuodesta 1973. Silvia on kotoisin Saksasta. He asuvat Drottningholmin linnassa Tukholmassa. 7-94 (FF 1, 25)

Kansallispäivä on kuudentena kesäkuuta, ruotsalaisuuden päivä kuudentena mar-raskuuta. Samassa yhteydessä piirros lipusta. 7-95 (FF 1, 41)

On tiedettävä kansallispäivän päiväys; samantyylinen tehtävä piirretyllä lipulla somistettuna on seuraavalla sivulla. 7-96 (FF 2 hk, 43)

Ruotsissa on iloinen ja mukava kuningas. Hänen puolisonsa on alun perin Saksasta, mutta osaa ruotsia. Perheessä on kaksi tytärtä ja poika; Viktoriasta tulee kuningatar. Carl Philip on avoin ja iloinen. Kuningas ja hänen poikansa pitävät veneistä. Madeleine on perheen kaunotar. Robyn kuuluu hänen ystäväpiiriinsä. Viikkolehdet kirjoittavat usein kunin-gasperheestä. 7-97 (FF 2 hk, 187)

Piirrokset useista Pohjoismaiden lipuista. Kaikissa on risti. 7-98 (FF 1 hk, 15)

Väritystehtävä: Pohjolan lippuja. 7-99 (FF hk 1, 109)

Tietokilpailussa mainitaan kuningas ja kuningatar sekä Volvo ja Upsala. 7-100 (FF 1 hk, 184)

Ahvenanmaan lippu muistuttaa Ruotsin lippua. 7-101 (FF 2, 46)

Lokalposten-lehdessä on perheutisia, kulttuuria (jolla tarkoitetaan musiikkia, teatte-ria ja kirjoja), kotimaan ja ulkomaan uutisia, urheilua, talousuutisia, sarjakuvia ja TV-ohjelmat. 7-102 (FF 1 hk, 70)

Brommalaisen Christoffer-koulun 7B -luokka (12 oppilasta) on vierailulla Lokalpos-tenin toimituksessa. He haluavat tehdä oman lehden, jonka myymisestä saadut tulot käyte-tään luokkaretkeen. Lehteen tulee urheilua, muusikkohaastattelu, eläintarina, ruokasivu ja sarjakuva. Apuna oppilaat käyttävät tietotekniikkaa, nauhuria ja kameraa. Kirjastossa on lisäksi lähdeoteoksia ja internet-yhteys. Nuoret ovat pukeutuneet siististi ja rennosti, fark-kuihin, T-paitoihin ja villatakkeihin. Kahdella pojalla on hattu päässä, vaikka ollaan sisällä. Yhdellä tytöllä on kovin pieni T-paita. Toisella tytöllä on aurinkolasit, toimittajalla sankala-sit. Toimituksen pöydällä näkyy kännykkä, tietokone, käsiskanneri ja toimitustarpeisto. Fritt fram -sarjassa on nuorten reporterrien artikkeleita. 7-103 (FF 1, 50-51)

Valokuvia lehdistöstä: Svenska Dagbladet, Okej, Aftonbladet, Dagens Nyheter, Expressen, Frida, Veckorevyn, Mustanaamio, Solo, Aku Ankka. 7-104 (FF 1, 52)

Laura on mukana viettämässä Sofian syntymäpäivää. Hän tuo juhliin karamelleja. 7-105 (FF 2, 49)

Suomessa ja Ruotsissa on ainoalaatuiset jokamiehen oikeudet, jotka takaavat kaikille mahdollisuuden nauttia luonnosta melko vapaasti. 7-106 (FF 2, 51)

Television ohjelma faksimilena. Uutisia, urheilua, jumalanpalvelus, tiedettä, komedi-aa, ajankohtaisohjelmaa. Ruotsissa on myös teksti-TV. 7-107 (FF 2 hk, 196)

5 Elinkeinoelämä

Värivalokuva brommalaisesta kaupustelijasta, joka päivänvarjon alta myy Coca-Colaa, Fantaa ja Spriteä, mehuja, kaakaojuomaa ja makkaroita. 7-108 (FF 1, 49)

Dialogi ja valokuva kahvilakäynnistä. Pojat istuvat aurinkoisella terassilla ja juovat suoraan tölkistä Coca-Colaa ja Spriteä. 7-109 (FF 1, 56)

Dialogi postimerkkien ostamisesta kioskilta. Kioskilla myydään savukkeita (ainakin Marlboroa ja Princeä), savukkeiden suodattimia, tuoretta nuuskaa, filmirullia ja Riesen-suklaamakeisia. 7-110 (FF 1, 65)

Päivän Lounas maksaa 65 kruunua Gamla Stanissa [!] sijaitsevassa Trattoria Roma-nassa. Trattorian mainoslehtisessä on karkea kartta Vanhasta kaupungista. 7-111 (FF 1, 74)

Piirros urheilukaupan näyteikkunasta. Kaupassa on alennusmyynti; telttojen hintoja on alennettu 80%. Hansikkaat maksavat 10 kruunua. Ikkunan edessä kaksi nuorta kummastelee halpoja hintoja. 7-112 (FF 1 hk, 85)

Hintoja Globenin lippuluukulla: Riverdance 365-430 kr, jääkiekko-ottelut 90-100-150 kr, koripallomaatottelu 100-150 kr, musikaali 295-595 kr ja pop-konsertti 345-505 kr. 7-113 (FF 1 hk, 93)

Piirros Pressbyrån-kioskista. Myytävänä lehtiä – mm. Bamse ja Min Häst – ja makeisia kuten Maraboun maitosuklaata. Tumma, isonenäinen myyjä vaikuttaa siirtolaiselta. 7-114 (FF 1 hk, 111)

Mainitaan Volvo. 7-115 (FF 1 hk, 144)

Mainitaan Jofa. 7-116 (FF 3 hk, 96)

Prippsin logo näkyy festivaaleilla. 7-117 (FF 2, 21)

Piirroksia ruotsalaisista tuotteista. Tunnistettavissa ovat Kallen kaviaari, Gevalia-kahvi, Ekströmin kiisseli ja Maraboun suklaa. 7-118 (FF 1 hk, 145)

Osattava sijoittaa Ruotsin yhteyteen dala-hevonen, sauna, polkagris-makeiset ja hampasilakka. 7-119 (FF 3 hk, 124)

Matkailija voi Tukholmassa asua paitsi hotellissa, myös veneeseen rakennetussa retkeilymajassa. 7-120 (FF 2 hk, 18)

Tukholmasta voi ostaa hienoja housuja. 7-121 (FF 2 hk, 60)

Åren hissikorttien hintoja, esimerkiksi yksi päivä 170 kruunua, 10 päivää 1230 kruunua. 7-122 (FF 2 hk, 178)

6 Luova ja esittävä taide

Joakim Bergin laulu Om du var här kertoo kaipauksesta. 7-123 (FF 1, 27)

Sabinan runo Min familj och jag kertoo perhe-elämästä. 7-124 (FF 1, 33)

Abbaa esitellään moneen otteeseen. Yhtye on ollut 25 vuotta suosittu (FF 1, 33). Tietokilpailussa kysytään, kenen kappale on ”Ring, ring”: Arlan, Asean vai Abban? (FF 1 hk, 126) Abba mainitaan suosikkiyhtyeenä (FF 1 hk, 198). Abbaa esitellään kokonaisella aukeamalla. Laura ei tiedä, että Abba on Suomessakin suosittu eikä juurikaan tunne yhtyeen historiaa. Yhtyeen huippuvuodet olivat 1974-1981. Sen kuuttatoista levyä on ostettu 300 miljoonaa. Benny ja Frida olivat jonkin aikaa naimisissa, samoin Björn ja Agnetha. Abba-musikaali Mamma mia oli menestys Lontoossa 1999 (FF 2, 22-23). Benny Anderssonin, Björn Ulvaeuksen ja Stig Andersonin laulu Waterloo kertoo rakastumisesta. Samalla sivulla on sinisävyinen kuva Abbasta (FF 2, 27). Benny Anderssonin, Björn Ulvaeuksen ja Stig Andersonin laulu S.O.S. käsittelee parisuhteessa vieraantumista (FF 2, 59). Agnetha Fältskog kertoo kirjassa Som jag är aloittaneensa laulamisen ja pianonsoiton jo lapsena. Murrosikäisenä hän teki omia kappaleita. Agnethan tie vei Jönköpingistä Tukholman kautta kuuluisuuteen sekä Abban jäsenenä että sooloartistina. Hänellä on kaksi lasta Björn Ulvaeuksen kanssa (FF 2 hk, 33). Mustavalkokuva Abbasta ja maininta Martinista, Nordmanista, Roxetesta ja Robynista (FF 2 hk, 35). Abbaa ja Roxettea on verrattava keskenään (FF 2 hk, 201). Pari mustavalkovalokuvaa Abbasta (FF 2 hk, 28). Useita mainintoja Abbasta (FF 2 hk, 36). 7-125

Peter Karlssonin jääkiekkolaulu Den glider in. 7-126 (FF 1, 55)

Jessica Einarssonin ja Jörgen Ingeströmin laulu Hundra mil kertoo ihmisen pienuudesta ja rakkauden voimasta. Jessica Einarsson mustavalkokuvassa. 7-127 (FF 1, 62)

Viisijäseninen pehmopop-yhtye The Cardigans on perustettu Jönköpingissä 1992. He ovat hyvin suosittuja Japanissa ja Englannissa. Samalla sivulla mainitaan Kent. 7-128 (FF 1, 69)

Ville Pusan ja C. Hellmanin laulu Min sommar henkilöi kesän tervetulleeksi vieraaksi. 7-129 (FF 1, 78)

Leif Walterin laulu På zoo kertoo eksoottisista eläimistä. 7-130 (FF 1 hk, 101)

Lehtiartikkelin tapaisessa tehtävässä pohditaan, mikseivät suomalaiset pop-rock-yhtyeet menesty maailmalla, mutta ruotsalaiset kyllä. Mainitaan Abba, Tomas Ledin ja Eva Dahlgren sekä Kent ja The Cardigans. Kaksi viimeksimainittua on esiintynyt Helsingin jäähallissa. The Cardigans-yhtyeen Lovefool-kappale on valittu amerikkalaiseen Romeo ja Julia -filmiin. Valinta merkitsi yhtyeelle läpimurtoa. Toinen yhtyeen avainhahmoista, Nina Persson, ei oikein osaa selittää, miten hänen tekstinsä syntyvät. Ninalla on kauniit hymykuopat. 7-131 (FF 1 hk, 123)

Eva Dahlgrenilla on tosi mahtava ääni. 7-132 (FF 1 hk, 127)

Martin Svenssonin ja Niels Jensenin laulu Bländad kertoo rakkaudesta ja auringosta. 7-133 (FF 2, 19)

Kevyen musiikin artisteja esitellään värivalokuvien tukemana: Martin, Nordman, Robyn ja Roxette. Martin on julkaissut jo neljä levyä ja saanut hyviä arvosteluja. Nordmanin Mats Wester soittaa avainviulua. Yhtye pyrkii yhdistämään rockin ja kansanmusiikin. Robyn on teatteriperheen tytär. Hän jätti lukion kesken tultuaan kuuluisaksi, mutta haluaisi nyt käydä sen loppuun. Kaksijäseninen Roxette on noussut maailmanmaineeseen ja myynyt 36 miljoonaa albumia. 7-134 (FF 2, 28-29)

Mats Olssonin sekä Jujja ja Thomas Wieslanderin laulu Jag är en vanlig vampyr käsittelee elämän katoavuutta huumorin kautta. 7-135 (FF 2, 45)

Tekijäryhmän Nordlund, Lagerlöf, Bergmark, Enberg, Bäckström, Lehtosalo ja Selami laulu Vi drar till fjällen kertoo laskettelun ja after ski -huvittelun ihanuudesta. Hauskanpidossa housutkin repeävät. Laulaja saattaa olla suomalainen; kappaleen huumori on itseironiaa tai kansallisuushuumoria. Kuvituksessa hohtaa keväinen laskettelurinne, ehkä äreläinen. 7-136 (FF 2, 71)

Lennart Erikssonin, Gunnar Ljungstedtin ja Joakim Thåströmin laulu Mamma, pappa, barn käsittelee perheenjäsenten välistä vierautta. 7-137 (FF 2, 77)

Tekijäryhmän Sundström, Asplén, Dahl ja Malmgren kappale Undantag käsittelee rakkauden ainutlaatuisuuden kokemusta. Kuvituksena on Bo Kasperin orkesterin kolme jäsentä. 7-138 (FF 2, 79)

Holmin ja Forsmanin laulussa Det regnar i Stockholm surraan liian nopeasti loppunutta romanssia. 7-139 (FF 2, 86)

Britt G. Hallqvistin runo vertaa maalaisnaapureita tukholmalaisnaapureihin – ihmiskeskeisten maalaisten eduksi. 7-140 (FF 2, 96)

Tomas Ledinin laulu Sommaren är kort neuvoo nauttimaan ohikiitävästä kesäpäivästä. Kuvituksena tekijä esiintymässä. 7-141 (FF 2, 97)

Sarjakuvalehtien kansia: Eva & Adam, Lilla Fridolf, Kronblom, 91:an, Åsa-Nisse, Berts bästa. Sanataide ja kuvataide kohtaavat. 7-142 (FF 2, 100)

Carl Larsson mainitaan Ruotsin rakastetuimpana taiteilijana. Hänen lapsuutensa Tukholmassa ei ollut varakas. Ehkä isovanhempien vaikutuksesta Larssonista tuli maalari. Kuvituksena on kolme kotimiljöötä esittävää akvarellia. 7-143 (FF 2, 110)

Ruotsissa järjestetään kesällä musiikkifestivaaleja. Ääriviivakartta havainnollistaa festivaalipaikkakuntien sijaintia. Liput maksavat 400-850 kruunua. Esiintyjien joukossa on kansainvälisiä huippunimiä kuten Bob Dylan, Black Sabbath, Iggy Pop ja Dave Edmunds. 7-144 (FF 2 hk, 22-23)

Kuuntelutehtävä jossa tunnistettava Abba, Roxette, Robyn, Nordman ja Martin. 7-145 (FF 2 hk, 26)

Martin halusi tenniksen pelaajaksi, mutta hänestä tuli rock-muusikko. 7-146 (FF 2 hk, 139)

Kent on suosittu myös Keski-Euroopassa. Sen jäsenet ovat multi-instrumentalisteja. Kolme jäsentä viidestä on suomalaisperäisiä (FF 1 hk, 119). Kent mustavalkokuvassa (FF 2 hk, 139). Mainitaan Kentin levyt (FF 2 hk, 228). 7-147

The Latin Kings on siirtolaisten perustama rap-yhtye. Bändi on lyönyt itsensä läpi 1992 ja julkaissut sen jälkeen ainakin neljä levyä. Tyylinäytteenä on 12 riviä viimeisimmältä

niistä; bändin jäsenet eivät varmaan tunne integroituneensa ruotsalaiseen yhteiskuntaan. Kuvituksena kolme farkkuasuista nuorukaista tuijottamassa hymyttöminä kameraan josain lähiössä. 7-148 (FF 3, 5)

Afroruotsalaisen Feven Ghebremicaelin, Chernon Jahin ja Lamin Jadaman rap Tänk om, jossa unelmoidaan paremmasta maailmasta. Kuvituksena taitavasti meikattu tummaihoisen tyttö valkoisessa asussa; takki on Adidaksen (FF 3, 11). Viittaus Fevenin pakolaistaustaan on kohdassa FF 3 hk, 12. 7-149

Bo Kasperin orkesteri on levyttänyt Sundströmin, Dahlin, Malmgrenin, Asplenin ja Halapin kappaleen En världsomsegling under havet. 7-150 (FF 3, 13)

Tove Fagerholmin Pappas potatisvers tuo esille perunan monipuolisuuden elintarvikkeena. 7-151 (FF 3, 20)

Carola Häggkvist on levyttänyt Sandre Bratlandin kappaleen Ge mig handen, min vän. Laulu kertoo, miten ihminen lämmittää toista. Kuvituksena Carola esiintymässä. 7-152 (FF 3, 28)

80 asemaa sadasta on Tukholman 1940-luvulta alkaen rakennetussa maanalaisessa koristeltu taideteoksilla. Maanalainen on nykyisin 110 kilometriä pitkä. Kuvituksena taidetta Kungsträdgårdenin ja Hötorgetin asemilta. Asemat ovat siistejä ja nykyaikaisia. Hötorgetin asemalla on selkeät kyltit, mm. tupakointikielto. Roskakoreissa on muovipussit roskia varten. Rullaportaat kuljettavat matkustavaiset Kungsgatanin suuntaan. Kuvassa näkyy nahkatakkinen mies, jolla on vaalea, pitkä tukka ja parta. Hänestä kameraan päin seisoo pari ehkä siirtolaistaustaista tummaa naista. Penkillä istuu mummo, jolla on soljin koristellut varsikengät. 7-153 (FF 3, 31)

Hans Petersonin runo När jag var barn kertoo hyvästä tulevaisuudesta. Runossa mainitaan pikkupoika, ”jolla enimmäkseen oli pissahätä”. Kuvituksena nuori poika aikuisen vaatteissa. 7-154 (FF 3, 37)

Örebroilaisten serkusten Anders Jacobssonin ja Sören Olssonin keksimän Bert-hahmon seikkailuja käännetään monille kielille. Bert esiintyy radiossa, kirjoissa, sarjakuvalehdissä ja filmeissä. Hän on vaalea, silmälasipäinen koulupoika. Kuvituksena tekijät ja pari ruutua sarjakuvaa. 7-155 (FF 3, 43)

Mats Wahl on suosittu ruotsalainen nuorisokirjailija. Paljasjalkaisena tukholmalaisena hän kokee kaupungin rannat ja kalastuksen tärkeiksi. Wahlin kirjoissa on paljon tunteita, sekä rakkautta että vihaa. Vinterviken on myös filmattu. Kuvituksessa Wahl näyttää olevan vähän yli 30-vuotias. Hänen vaalea tukkansa on pitkä ja kihara. Parta ja viikset ovat lyhyet ja hoidetut. 7-156 (FF 3, 44)

David Schutrickin laulu Finland kertoo yksinäisyydestä ja pohtii mahdollisuutta löytää suomalainen ystävätär. 7-157 (FF 3, 53)

J. Bergin kappale Chans vangitsee intiimin tuokion väentungoksen keskellä. 7-158 (FF 3, 62)

Smälannin Vimmerbystä lähtöisin oleva Astrid Lindgren vietti onnellisen lapsuuden maalaiskodissaan. 19-vuotiaana hän sai poikalapsen, joka aluksi joutui kasvatuskotiin. Myöhemmin syntyi vielä Karin-tytär. Astrid kertoi lapsilleen satuja Peppi Pitkätossusta ja muista hahmoista. Vuosina 1944-1992 Astrid oli tuottelias lastenkirjailija. Kuvituksena kirjailijatar Peppi-hahmon täyttäessä 50 vuotta ja punatukkainen, lettipäinen Peppi apinoineen. 7-159 (FF 3, 65)

Laulu Allt på ett kort kertoo, miten poika kaipa isäänsä. 7-160 (FF 3, 70)

Sundströmin, Dahlin, Malmgrenin, Asplenin ja Malapin laulu Köpenhamn käsittelee parisuhteen karikoita. 7-161 (FF 3, 78)

Bäckmanin ja Westerin laulu Vandraren kertoo yksinäisestä vaelluksesta ajassa ja paikassa. 7-162 (FF 3, 86)

Lastenkirjallisuutta sivutaan: Pekka Töpöhäntä on Gösta Knutssonin satuhahmo. Samalla sivulla näytetään Där går Tjuv-Alfons ja Krakel Spektakel köper en klubba – kirjojen kannet. 7-163 (FF 3, 99)

Selma Lagerlöf on kertonut Peukaloisesta, Astrid Lindgren Leijonamielen veljeksistä. 7-164 (FF 3 hk, 69)

Mainitaan Hedningarna ja Hellacopters. 7-165 (FF 3, 101)

7 Kilpaurheilu

Värivalokuva Suomen ja Ruotsin välisestä jääkiekko-ottelusta. 7-166 (FF 1, 55)

Tukholmassa pidetään yleisurheilun pohjoismaiset mestaruuskilpailut. 7-167 (FF 1 hk, 169)

Mainitaan mestaruusliigan joukkueita. 7-168 (FF 1 hk, 170)

Mainitaan MoDo ja nuorten maajoukkue. 7-169 (FF 3 hk, 96)

Yhdistettävä maa ja pelipaita – mm. Ruotsi ja Tre Kronor –paita. 7-170 (FF 2 hk, 142)

Tukholmassa pidettiin olympialaiset 1912. 7-171 (FF 2 hk, 156, 197)

Fiktiivisiä Info-TV –uutisia: Suomi on voittanut Ruotsin jalkapallossa. Emme ole koskaan pelanneet näin huonosti, sanovat ruotsalaiset. 7-172 (FF 2 hk, 213)

Suomi ja Ruotsi pelaavat jääkiekko-otteluita. Yleisurheilumaaottelujakin käydään. 21-vuotiaat örnköldsvikläiskaksoiset Daniel ja Henrik Sedin ovat edenneet NHL-tasolle saakka. Heidän isoveljensäkin ovat pelanneet jääkiekkoa. Daniel ja Henrik kehittyivät nopeasti hyviksi jääkiekkoilijoiksi lopetettuaan jalkapallon 15-vuotiaina. Ammattilaistason tulot eivät tehneet veljeksistä tuhlareita; ennemmin he lähettivät rahaa ghanalaisille kummilapsilleen. Koulussa kaksoiset pelkäsivät nolaavansa itsensä luokan edessä. Nykyisin he selviävät englanninkielisistäkin lehdistötilaisuuksista. Kuvituksesta ja tekstistä käy ilmi, että kaksoiset ovat punatukkaisia ja pisamaisia. 7-173 (FF 3, 60-61)

8 Tekniikka

Kolme värivalokuvaa Brommaplanin asemalta. Kansainvälisiä symboleja: tupakointikielto, puhelin, kioski. Hymyileviä nuoria. 7-174 (FF 1, 4-5)

Humoristisen piirroskuvituksen tukemana esitellään keksintöjä vuosilta 1833-1950: dynamiitti/Nobel, tetrapak/Wallenberg, puhelimen kuuloke/Ericsson, vetoketju/Sundbäck, jakoavain/Johansson, jääkaappi/Munters ja von Platen, sekä turvavyö/Bergman. 7-175 (FF 2, 37)

Laivalla pääsee Ruotsiin. 7-176 (FF 2 hk, 6)

Ville joutuu Åreen matkustaessaan käyttämään junaa, lentokonetta, taksia, laivaa, farmariautoa ja bussia. Farmariauto on tunnistettavissa Volvoksi. 7-177 (FF 2 hk, 88)

Junien aikatauluja Tukholmasta Åreen ja Upsalasta Sundsvalliin. Mukana hinnat. 7-178 (FF 2 hk, 89)

Tukholman maanalaisen asemat esitetään kaaviona. 7-179 (FF 2 hk, 141)

Mainitaan Alfred Nobel. 7-180 (FF 2 hk, 227)

Sähköllä toimivat adventtikynttilät keksi göteborglainen Oscar Andersson vuonna 1934. T-paitaan pukeutunut Kim Nyberg puhaltaa leikillisesti sammuksiin seitsemästä sähkökynttilästä koostuvaa valaisinta. 7-181 (FF 3, 47)

Tukholmasta pääsee Kööpenhaminaan rautateitse. 7-182 (FF 3 hk, 120)

9 Maa

Ruotsia puhuu yhdeksän miljoonaa ihmistä. Pääkaupunki on Tukholma. 7-183 (FF 1, 10)

Faktalaatikko, jossa vertaillaan Ruotsia ja Suomea. Ruotsin pinta-ala on 449 964 neliökilometriä, asukasluku 8 847 625, valtiomuoto monarkia, virallinen kieli ruotsi, rahayksikkö kruunu. 7-184 (FF 1, 16)

Ruotsin ääriivakartta, johon on merkitty kaksi suurista järvistä ja seuraavat kaupungit asukasluokineen: Upsala 186 000, Tukholma 1 605 000, Linköping 132 000, Göteborg 457 000, Malmö 251 000. 7-185 (FF 1, 20)

Skansenin karttapiirros ja esittely, jossa kerrotaan, miten sinne pääsee vesiteitse, bussilla tai raitiovaunulla, ja mitä sinne maksaa. Hinnat ilmaistaan paitsi kruunuina myös euroina. Skansenista voi lukea lisää internetistä. Teksti on nuorten koululaisreportterien laatima; toisella heistä on suomalainen sukunimi, Niemi. 7-186 (FF 1, 65)

Kuusi Gotlanti-valokuvaa: raukki, raunioita, lampaita, meri, Pippilandet ja leikkiviä lapsia, polkupyörävuokraamo jossa Crescent-pyöriä, myös tandem-mallisina. Kuvassa näkyvät neljä liikennemerkkiä vaikuttavat samanlaisilta kuin suomalaiset. Gotlannissa näkyy kasvavan rehevää lehtimetsää. 7-187 (FF 1, 79)

Gotlannin esittely jatkuu. 7B lähtee viiden päivän luokkaretkelle itse keräämällään rahoilla ja myös kertoo retkestä itse. Matka Gotlantiin kestää lähes 10 tuntia. Matkaa taiteetaan bussilla, junalla ja laivalla. Kneippbyn leirintäalue on osa Peppi Pitkätossun Pippilandetia. Siellä on vesiliukumäki. Visby on vanha, kaunis kaupunki, ja siellä on linnanraunioita. Neljäntenä päivänä retkeläiset tutustuvat Lummelundan luoliin. Kokonaisuutena luokkaretki onnistuu valtavan hyvin. Kotimatalla kertomuksen kirjoittaja-kuvittaja Anna-Karin on hyvin väsynyt. 7-188 (FF 1, 80-81)

20 kaupunkia sijoitettuna ääriivakarttaan. Kaupungit sijaitsevat joko rannikolla tai etelässä. 7-189 (FF 1 hk, 147)

Ääriivakartta esittää Pohjoismaat osana Eurooppaa. Ruotsista nimetään Tukholma ja Helsingborg. 7-190 (FF 1 hk, 156)

Äiti ja Pelle ovat matkalla Kolmårdeniin, jossa on monta lajia eläimiä. 7-191 (FF 1 hk, 171)

Ääriivakartta esittää Suomen ja Ruotsin yhdessä. Kartan vieressä on 15 ruotsalaista paikannimeä. Uumajanjoki näyttää kovin leveältä. Kartta tuo esille luoteis-Ruotsin vuorisoiisuuden sekä laivareitit Vaasasta Uumajaan ja Turusta Ahvenanmaan kautta Tukholmaan. 7-192 (FF 2, 6)

Aukeaman kokoinen väritetty piirros fiktiivisestä satamakaupungista, jossa on jokseenkin kaikki kaupungin palvelut, Elvis swing -musiikkikaupasta sairaalaan, urheiluhallista kalakauppaan nimeltä Harry's fisk o. livs. Lehtipiuden somistamalla mäellä on komea kivikirkko, jonka kaltevan tornin huipulla on risti. SJ:n tunnuskirjaimet näkyvät aseman kellon alapuolella. Kello on 15, mutta kaduilla ei näy ruuhkaa; ehkä on heinäkuun sunnuntai. Liikkeet kuten Ålenin tavaratalo, apteekki, pankki ja posti näyttävät olevan kiinni, mutta torilla on myyntikatoksia, ja huoltoasemalla näkyy henkilöauto. Polttoaineet maksavat 5:77 ja 7:08. Kalaravintolassa ja baarissa on väkeä. Rautatiet on sähköistetty, ja jotkut suurten rakennusten kylteistä lienee valaistu, mutta katuvaloja tai liikennevaloja ei keskustassa näy. Kaupunkilaisilla on polkupyöriä ja moottoriveneitä. Viiden tähden hotellin edessä on erittäin pitkä amerikkalaistyylinen limousine vasemmalla puolen katua, ja sairaalan yllä näkyy punainen helikopteri. Hotelli on keskustan korkein rakennus; monet talot ovat aivan matalia. Horisontissa siintää korkeita elementtitaloja. 7-193 (FF 2, 12-13)

Laura ja Ville ovat lähteneet Åreen viikoksi laskettelemaan. Hissivahti estää hätäkytkimellä Villen raahautumisen hissiin tarttuneena. Uhkaava tilanne ei säikäytä Lauraa. Kuvituksena on äreläinen järvi-tunturimaisema, joka kylpee auringossa. 7-194 (FF 2, 60-61)

Åre-turismin esittelyä 1800-luvulta alkaen. Nykyisin Åren alueella on jo 108 rinnettä ja 49 hissiä. Kuvituksena gondoli-hissi ja umpi-hangessa laskettelijoita menneiltä vuosikymmeniltä. 7-195 (FF 2, 64-65)

Tukholman esittelyä: Matka maanalaisella, jossa humalainen mies miltei kaatuu Lauran päälle. Sergelin torilla on kaupustelijoita, maahanmuuttajien mielenosoitus ja joku mies nälkälakossa. Stureplanilla odottavat Niklas ja Sofia "Sienen" alla. Sofia ja Ville lähtevät Globeniin seuraamaan Suomi-Ruotsi -jäähkiekkomaatottelua. Kuvituksena on tukholmakuvia eri vuoden- ja vuorokaudenaikoina. Stureplanian ympäröivät ylväät talot. Siljan konttori

näkyvällä vasemmalla. ”Sieni” on betonista valettu puhelinkatos. Liikennevalot loistavat pimevässä talvi-illassa. 7-196 (FF 2, 84-85)

Tukholman esittelyä kahdella aukeamalla. Kaupunki sijaitsee Mälaren-järven vesireitin varrella; näiltä seuduista on muinoin lähdetty viikinkiretkille. Eduskunta, hallitus ja kuningas toimivat Tukholmassa. Matkailijan kannattaa ostaa tukholmakortti, mikä helpottaa liikkumista maanalaisella, busseilla ja paikallisjunilla. Kuvitus tuo esille kaupungin sijainnin veden äärellä, ihmisvilinän, julkisen liikenteen ja vanhat, kunnostetut rakennukset. Matkailijalle sopivia aktiviteetteja luetellaan useita. Keskustassa voi onkiakin. Nähtävyyksistä on kuvattuna yhdelle aukeamalle Vanha kaupunki, Skansen, Nykytaiteen museo, Vasa-laiva, kaupungintalo, Junibacken, Riksmuseet, Drottningholm, Kaknäs-torni, Kungsträdgården, Hötorget, vahdinvaihto kuninkaanlinnan luona, Gröna Lund, Globen ja Cosmonova. 7-197 (FF 2, 88-91)

Sijoitettava hiihtokeskuksia Suomen, Ruotsin ja Norjan ääriivakartalle. 7-198 (FF 2 hk, 85)

Luetellaan eri tapoja harrastaa liikuntaa ja viettää iltaa Åressa: moottorikelkka, koiravaljakko, kelkka, ratsastus, allasosasto, kuntosalit ja urheiluhallit, lumilautakilpailut, crosscart, nuorisodisko ja Lokalenin pelit. Oppilaat saavat tehtäväksi suunnitella viikon loman Åressa. Heidän on luettava FF-info Åresta ja kerrottava, mihin kirjassa annetut numerot liittyvät. Kuvituksena koiravaljakko kahteen kertaan ja moottorikelkka-ajelua. 7-199 (FF 2 hk, 94-96)

Osattava sijoittaa oikeaan kohtaan Kebnekajse [!], Sulitelma, Ruotsi sekä Kustaa III, Oscar II, Kristina-kuningatar, Kustaa Vaasa ja Kaarle XII. 7-200 (FF 2 hk, 108)

Skansenilla on tiikeri. 7-201 (FF 2 hk, 118)

On ympyröitävä sanoja, jotka liittyvät Tukholmaan: spårvagn, tunnelbana, Sergels torg, Hötorget, Globen, Kaknästornet, NK, Gamla stan, varm korv, vatten, shopping, Kungliga dramaten, Pressbyrån, Slussen, SL, AIK, Gröna Lund, Skansen, Drottninggatan. Mainitaan Solna centrum, Stadshagen, Sergels torg, Gallerian, Svampen, Stureplan. Kuvitusta: Kookospallon hinta on viisi kruunua. Tre kronor -pelipaita. Globen-piirros. Pääsylippu maaotteluun. 7-202 (FF 2 hk, 134-136)

Tukholmassa on yli 70 museota. 15 niistä mainitaan harjoituskirjassa: Aquaria vattentmuseum, Birka Vikingastaden, Dansmuseet, Fjärils- och fågelhuset, Globen, Historiska museet, Kaknästornet, T-Centralen, Kungliga Hovstallet, Kungliga slottet, Musikmuseet, Skansen, Stockholms Miniaturmuseum, Tekniska museet ja Vasamuseet. Joistain museoista on lisäksi pieni mustavalkokuva. Museon käsite lienee erilainen kuin Suomessa. 7-203 (FF 2 hk, 140)

Matkalaukun kyljessä näkyvillä tarroja: Uppsala, Malmö, Göteborg. Samalla sivulla on osattava yhdistää Tukholma ja Gamla stan. 7-204 (FF 2 hk, 152)

Tietokilpailussa esiintyy paikannimistöä: Kebnekajse [!], Torneälv, Stockholm. 7-205 (FF 2 hk, 178)

Tukholma-ainesta: SL:n alennuskuponkeja valokuvassa, samoin matkalippujen hintoja, keskustan kartta faksimilena ja siihen liittyviä tehtäviä, joissa kysytään reittiä ja opastetaan matkailijaa. 7-206 (FF 2 hk, 183-185)

Lontoon ja Tukholman kokoa on verrattava toisiinsa. 7-207 (FF 2 hk, 210)

Mainitaan Lund. 7-208 (FF 2 hk, 214)

Tukholma-esitteen lauseita tulkittava suomeksi: Täällä puhutaan monia kieliä. Tukholmassa näkee ihmisiä eri maista. Maanalaisella pääsee helposti keskustaan. Tukholmassa voi tehdä monia asioita. Gamla stanissa ei tarvitse pelätä autoja. 7-209 (FF 2 hk, 216)

Skansenilla voi nähdä eksoottisia eläimiä, koralliriuttoja ja otsikon mukaan sukellusdelfiini seurassa. Luonnonhistoriallisen valtakunnanmuseon (Naturhistoriska riksmuseet) yhteyteen rakennetussa elokuvateatteri Cosmonovassa on maailman suurin kangas, jonka puolipallonmuotoisuus tekee esitykset erityisen eläviksi. 7-210 (FF 3, 16)

Itämeren valtioita ovat Suomi, Ruotsi, Norja, Tanska, Saksa, Puola, Eesti, Latvia ja Liettua. Kuvituksessa näkyvät mainitut valtiot ja niiden pääkaupungit. Venäjää ei ole mainittu. Itämeri on hyvin saastunut. Kaikki Itämeren maat ponnistelevat pelastaakseen sen. 7-211 (FF 3, 25)

Kappale Me ja naapurimme korostaa Pohjoismaiden samankaltaisuutta. Suomessa, Ruotsissa, Norjassa, Tanskassa ja Islannissa on samantyylinen ilmasto, luonto ja kieli. Uskonto on sama, ja lait muistuttavat toisiaan. Historia on yhteistä, samoin hyvinvointi, demokratia ja tasa-arvo. Luonnonrikkauksia ovat metsä, malmi ja öljy. Koulut ovat hyviä, ihmiset korkealle koulutettuja. Maat ovat tunnettuja poliittisista huippukokouksista, Nobel-palkinnosta, urheilukilpailuista ja kulttuuritapahtumista. Pohjoismaista yhteistyötä tehdään esimerkiksi Pohjola-Nordenin kautta. Kuvituksena on viiden maan ja Grönlannin piirroskartat. Ruotsiin on sijoitettu kaivostyöläinen, lapinpukuinen mies ja poroja, laskettelija, vuoria, järviä, havumetsää ja peltoa sekä kuusi kaupunkia. Etelä-Ruotsin kohdalla on lehmä. Dala-hevonen ja polkagris edustavat matkamuuistoja. Joulupukki on sijoitettu Suomeen, mutta hänet tunnetaan myös Ruotsissa (ks. FF 3 hk, 81). Öölantiin ja Kööpenhaminaan pääsee manner-Ruotsista mahtavia siltoja pitkin. Sivun yläosassa on viisi värillistä valtiolippua. Göteborgista pääsee laivalla Tanskaan. Uumajan ja Vaasan välillä kulkee laivalinja. (FF 3, 48-49) 7-212

Ruotsin esittelyä pääasiassa valokuvien avulla. Asukkaita on yhdeksän miljoonaa, kieli ruotsi ja pääkaupunki Tukholma. Tärkeitä elinkeinoja ovat terästeollisuus, puunjalostus- ja paperiteollisuus sekä kehittynyt teknologia. Tunnetuksi Ruotsin tekevät Volvo, rautamalmin, tasa-arvo ja hyvinvointi, kuningashuone ja pop-musiikki. Valokuvissa näkyy poroerottelua, kaivostyötä, Saabin avomalli, kuulalaakeri, juhla-asuinen kuningasperhe, peilityni joki havumetsämaisemassa, kaksi tyttöä ratsastamassa jättiläiskokoisella dala-hevosella, vuoden 2000 Nobel-juhlahallisuksia, laskettelija, kansallispukuista tanssijoita juhannussalon juurella sekä hapansilakkapurkki. 7-213 (FF 3, 58-59)

Pohjola-tietokilpailupeliä varten tarvitaan pelilaudaksi aukema FF 3, 90-91, joka piirroskartan muodossa nimeää Pohjolan paikkakuntia ja esittelee asioita, jotka tekevät ne kuuluisiksi – Ruotsista malmin, hapansilakan (mainitaan myös kohdissa FF 3 hk, 15 sekä FF 3 hk, 86) ja polkagris-makeisen (mainitaan myös kohdassa FF 3 hk, 27). 7-214

10 Historia ennen toista maailmansotaa

Kalmarin unioni perustettiin 1397. Erik Pommerilainen valittiin Ruotsi-Suomen, Norjan ja Tanskan kuninkaaksi. Unioni perustettiin pohjoismaista yhteistyötä varten. Kuvituksena kruunupäinen Kim Nyberg ja viikinkikypäräinen Linda Granlund käsissään joidenkin Pohjoismaiden pienoislippuja. 7-215 (FF 3, 75)

11 Kulttuuripiirin ei-toivottavat ilmiöt

Laura ajaa polkupyörällä kiveen ja menettää tajuntansa. Hänen päästään valuu verta ja käsivarsi on kipeä. Suomalaispojat soittavat paikalle ambulanssihelikopterin, ja tyttö lennätetään sairaalaan Maarianhaminaan. Lauran on palattava kotiin huomenna, mikä tekee hänet vähän surulliseksi; Ahvenanmaalla on ollut valtavan kivaa. 7-216 (FF 2, 54-55)

Åre-kappaleen yhteydessä varoitetaan lumivyöryistä ja neuvotaan, miten niitä voi välttää. Kuvituksessa näkyy lumivyöryn varoitusmerkki. 7-217 (FF 2, 65)

Anna ajautuu huume yhteisöön ja siirtyy yhä vahvempiin huumeisiin, mutta hänet vieroitetaan niistä Hassela-klinikalla. 7-218 (FF 2 hk, 149)

Botkyrkan sosiaalisiin ongelmiin viitataan kolmessa kohdassa (FF 3, 7; FF hk 3, 17; FF 3 hk, 6). 7-219

Kolme ruotsalaista on kuollut Roskilden festivaaleilla. 7-220 (FF 3 hk, 116)

LIITE 8**Pelkistelmä Kom med –sarjan Ruotsi-aineksesta****1 Väestö**

Katunäkymässä kaksi pariskuntaa lykkii lapsia rattailla. Etualalla loittonee pari moottori-pyöräilijää nahka-asuissaan. Kuvassa näkyvistä henkilöistä enemmistö on vaaleita tai risti-verisiä. Heillä on siistit pusakat tai villatakit. 8-1 (KM 1, 8)

Tanialla, 17, on joustofarkut, irtotakki, sandaalit ja hattu. Magnuksella, 16, on lippalakki, pyöräilyshortsit, paita ja lenkkitosut. 22-vuotias Jakob pitää amerikkalaista pusakkaa, Levi's 501-farkkuja ja kenkiä. Kaikkien kolmen alusasukin selostetaan. 8-2 (KM 1 hk, 151)

Piirros tukholmalaisesta Micke Anderssonista, 14. Mickellä on sankalasisit ja vaalea, kihara tukka. 8-3 (KM 1, 11 ja 13)

Ensimmäisissä Anna Löfgrenin saamista kirjeissä kerrotaan parista ruotsalaisperheestä. Marian, 13, äiti on 39-vuotias. Isä asuu Göteborgissa kahden siskon kanssa. Perheen neljäs lapsi on kuusivuotias Erik. Perheessä on lemmikkikani. Kuvitus esittää Marian tummakulmaisena, tervehempaisena neitona, jolla pitkät, suorat hiukset. Hän asuu kerrostalossa Tukholman keskustassa ja käy peruskoulun seitsemättä luokkaa. Maria harrastaa jalkapalloa, television katselua, hip-hop –tanssia, lueskelua, kitaransoittoa ja elokuvia. Läksyjä hän ei lue pitkään. Hän toivoo näkevänsä Annan pian. Harjoituskirja (KM 1 hk, 26) lisää kuvaan hiihtoharrastuksen, lemmikkikissan, kaksi koira sekä sisarukset. Stelioksen, 14, äiti on neljäkymmenen ja isä 38. Stelioksella on 7-vuotias pikkusisko (jonka nimi KM 1 hk, 32 mukaan on Helena). Perheessä on kissa ja koira. Kuvituksessa Stelioksella on vaaleanruskea tukka, tummat kulmakarvat ja terveet hampaat. Max-koira istuu polkupyörän korissa. Stelios asuu Upsalassa, osoitteesta päätellen omakotitalossa. Hän on seitsemännellä. Hänen harrastuksiaan ovat rock-musiikki, tietokonepelit ja lueskelu. Stelios viettää paljon aikaa kavereidensa kanssa. 8-4 (KM 1, 16-19; KM 1 hk, 12)

Sandra asuu Upsalassa Kuggebron omakotialueella äitinsä, isänsä ja 17-vuotiaan siskonsa kanssa. Perheessä on paljon kotieläimiä: koira, kaniini, kaksi kilpikonaa ja muutama kala. Sandra pyöräilee kouluun tai ajaa sinne bussilla. Isosisko käy lukiota. Sandra käy kuntosalilla, ratsastaa, pelaa koripalloa sekä oleilee iltaisin kavereiden kanssa. Hän toivoo tapaavansa Annan. 8-5 (KM 1, 22)

Kuvituksessa näkyy kaksi hahmoa, joista ensimmäinen on saanut vaikutteita Vaahteramäen Eemelistä, toinen Peppi Pitkätossusta. Molemmilla tuntuu olevan kosolti harrastuksia. Peppi-hahmo on pukeutunut Tre kronor -joukkueen asuun. 8-6 (KM 1, 20-21)

Turkkilaisperäinen Perihan Baran asuu Rinkebyssä. Lähiö on rakennettu Tukholman luoteisosaan noin kolmekymmentä vuotta sitten. Sen 14 000 asukkaasta kolme neljänestä on ulkomaalaisia, monet Turkista, Kreikasta tai Suomesta. Miltei kaikki Rinkebyskolanin neljästäsadasta oppilaasta ovat siirtolaisia. Heitä autetaan kotikielen opetuksella ja perehdyttämislukilla. Koulu käyttää paljon voimavaroja tietotekniikan ja musiikin opetukseen. Vapaa-ajanohjaajat opastavat läksyjen teossa ja muutenkin. 8-7 (KM 2, 53)

Hässelbyläinen lukiolaispoika Daniel, syntynyt 1984, kertoo kotisivuillaan olevansa 1.72 metriä pitkä ja 68-kiloinen. Hän pitää pikkusiskostaan, kavereistaan, laiskottelustakin. Mieliruoka on pyttipannu, ja hän juo kernaasti isoäidin omenamehua. Daniel harrastaa hard rockia, tieteiskirjallisuutta, sukellusvenekirjoja, tietokoneita – IRC-sivuja ja pelejä – sekä aikidoa. Perheeseen kuuluu isän, äidin ja pikkusiskon lisäksi kaksi hämähäkkiä ja koira. Ura löytynee tietokoneiden parista. 8-8 (KM 3, 14-15)

Jessica on 1.62 metriä pitkä, ei laiha eikä lihava. Hänen tukkansa on pitkä, tummanruskea ja hieman kihara. Kasvot ovat pyöreät, silmät harmaat, nenä pysty. Jessica pukeu-

tuu ruskeisiin trumpettihousuihin, korokekenkiin ja vanhaan, mustaan nahkatakkiin, jonka alla on vihreä pusero. Lisäksi hänellä on korvarenkaat ja musta lippalakki. Fredrik on 1.82 metriä pitkä, painaa 70 kiloa eikä ole lihaksikas. Tukka on ”kynitty” lyhyeksi ja vaalennettu. Kasvot ovat pitkulaiset, korvat suuret, silmät siniset. Fredrikin tunnistaa punaisista housuista ja oranssista kaulaliinasta. Hänellä on väljä, valkoinen villapaita ja hymiön mukaan aurinkolasit. 8-9 (KM 3, 20-21)

Vaaleatukkainen Cecilia, 16, asuu pienessä skänelaiskylässä. Yhteys luontoon, ympäristön puhtaus sekä naapuriapu ovat hänestä maalaiselämän etuja. Haittoja ovat pitkät etäisyydet ja vähät palvelut. Tummakulmainen Patrik, 17, ei koskaan muuttaisi Tukholmasta maalle, koska kaupungissa kaikki tarpeellinen on lähellä, ja uusia kavereita saa helposti. Kaupunki tosin on likainen, ja myöhään liikkuminen voi olla vaarallista. 8-10 (KM 3, 62-63)

Kahdeksaluokkalainen Åsa, 14, käyttää omiin menoihinsa 100-150 kruunua kuukaudessa. Kerran kuukaudessa hän on lapsenvahtina. Vanhemmat antavat hänelle taskurahaa. Marie, 18, onnistui säästämään suuren osan kesäpalkastaan; lisäksi hänkin saa pientä taskurahaa. Dick, 16, kuluttaa ainakin 500-600 kruunua kuukaudessa. Hän siivoaa tätinsä kotona ja ulkoiluttaa naapurin koira. 8-11 (KM 3, 81)

Värivalokuvassa näkyy nuorisoa istuskelemassa leveillä betonirappusilla tavaratalon edessä. Lähinnä kameraa on viisi vaaleahipiäistä teini-ikäistä yhtenä ryhmänä. Taaempaan istuu vähän vanhempia, joista yksi lienee latinalais-amerikkalaista sukujuurta. Useimmilla on jalassa lenkkikitossut, ja asu on muutenkin rento, mutta siisti. Kirkkaita värejä näkyy vain vähän, samoin koruja. Yhdellä on sankalasiset. 8-12 (KM 3, 21)



KUVA 8-12

Neljä tukholmalaista yhdeksäsluokkalaista esitellään lyhyesti. Kuvituksessa näkyy reippaita, iloisia nuoria: Mattias pelaa jalkapalloa, aikaa myöten ehkä ammattilaisenaikin. Hän tahtoi olla itsenäinen. Nadian luokalla yrittää kaksi vahvaa tyttöä määrällä, eikä siellä ole

työrauhaa. Nadialla on kolme hyvää ystävätärtä, mutta tytöt kilpailevat saman pojan huomiosta. Saran mielestä useimmat tytöt puhuvat joutavia ja voivat kieroilla. Niinpä hän pitää eniten Matiaksesta. Erik vaihtaa ystävätärtä usein. Yläaste tuntuu hänestä työläältä ja jotkut opettajat epäoikeudenmukaisilta. Ehkä Erikistä jonain päivänä tulee kokki tai automekaanikko. 8-13 (KM 3, 26-27)

Uumajalainen Karin ansaitsee kesätyöstään kioskimyyjänä 3000 kruunua kuukaudessa. Rahat hän tarvitsee Itävallan-matkaa varten. Malmöläinen Sanaz sai kielitaitonsa ansiosta kesätyön kahvilasta. Ansiot kuluvat CD-levyihin ja elokuvallippuihin. 8-14 (KM 3, 85)

Mäsen-kahvilan pöydällä on harrastevälineitä: jalkapallo ja 5-kielinen sähkökitara tai -basso. 8-15 (KM 1 hk, 34)

Madeleine ja Carl Philip harrastavat ratsastusta. Heillä on monta hevosta. Yksi hevosista juo limonadia. Heidän kotieläimensä pitävät klassisesta musiikista. 8-16 (KM 1 hk, 35)

Maria pelaa sunnuntaisin sulkapalloa koululla. 8-17 (KM 1 hk, 46)

Sunil, Jonas ja Sofia harrastavat sählyä. 8-18 (KM 1 hk, 141)

Sunil kuuntelee Roxettea maanalaisessa. 8-19 (KM 1 hk, 52)

Jonaksella on kotona vanha kitara ja uusi piano. 8-20 (KM 1 hk, 64)

Koulun jälkeen nuoret voivat harrastaa luistelua, pyöräilyä, tanssia, piirtämistä, kirjeiden kirjoittamista, moottoripyöräilyä ja valokuvausta – tai vain olla. 8-21 (KM 1 hk, 153)

Tenstalainen Viktor käy peruskoulun yhdeksättä luokkaa. Hänellä on oma kotisivu ja 105 tietokonepeliä. Jalkapallo ja moottoripyörät kiinnostavat. Perheessä on kaksi koira ja kolme kissaa. 8-22 (KM 3 hk, 28)

Teini-ikäinen Lena asuu Upsalassa. Hänen isänsä oli tunnettu kitaristi 60-luvulla. Lena käy musiikkitunneilla kolme kertaa viikossa ja säästää omaan viuluun. Hän oli erittäin tyytyväinen työharjoittelupaikkaansa, palvelutaloon. 8-23 (KM 3 hk, 186)

Piirroksiset esittävät Sunilin vaaleana ja silmälasipäisenä. Jonaksella on punainen tukka ja poninhäntä. Sunilin äidillä on isot korvarenkaat, eksoottiset silmät ja tumma, pitkä, hyvin hoidettu tukka. 8-24 (KM 1, 39)

Sofia ja Jonas kommentoivat televisiosta näkemäänsä: Pojalla on kamalat vaatteet. Nuo kengät ovat valtavan tyhmit. Koru on hieno. 8-25 (KM 2 hk, 77)

Kertomus junasta kadonneesta ruumiista on mustan humoristinen. 8-26 (KM 2, 96)

Muusikkonuoret yöpyvät koulun kellarissa. Laukusta ilmestyy käärme. 8-27 (KM 1, 49)

Intialaisperäisessä perheessä syödään linssikeittoa, ohutta leipää ja hedelmiä. Ruokajat poikkeavat hieman ruotsalaisista. 8-28 (KM 1, 55)

Sunilin perheessä on äiti, isä ja isompi veli. Isällä on kokoparta ja sankalasi. 8-29 (KM 1 hk, 32).

Maria ja Micke nauttivat ravintolassa paistettua makkaraa vihannesten ja keitettyjen perunoiden kera, katkarapu-kinkku-herkkusieni-homejuusto –pitsaa, mansikkajäätelöä, suklaakakkua ja kahvia. Ruokajuomina heillä on Coca-Cola ja jäävesi. 8-30 (KM 2, 85)

Janssonin kiusaus ja Ramlösa mainitaan. 8-31 (KM 2 hk, 125)

Hampurilaiset ja ranskalaiset perunat kuuluvat nuorison ruokavalioon. 8-32 (KM 2 hk, 25)

Ruotsinlaivalla on voileipäpöytä, jossa on kalaa, salaatteja, pateita, katkarapuja, paah-topaistia, kahvia ja suklaakakkua. Palan painikkeeksi voi juoda valkoviiniä. 8-33 (KM 2, 16, 22-23)

Ruotsin lipulla koristellun puutalon ikkunat on enimmäkseen jaettu pieniksi ruuduiksi, ja ulko-ovi on suojattu pienellä katoksella. Tiilikaton alla ullakolla on sähkökattila vesilämmitystä varten; kellaria ei ole. Sadevesi johdetaan maahan rännien kautta. Ullakolla säilytetään rojua ja vanhentunutta kodin teknologiaa, kuten pulsaattoripesukonetta ja kaappitelevisiota. Keittiössä – jonka lattia on laatoitettu – on sähköliesi ja sen yläpuolella liesituuletin, kahvinkeitin, mikrouuni ja jääkaappipakastin. Eteisessä on lankapuhelin.

Kylpyhuone-WC:ssä on kylpyamme, mutta saunaa talossa ei ole. Olohuoneen tiilitakan edessä nukkuu pieni sika. Kissa loikoilee sohvalla. Viihdettä elämään saadaan televisiosta ja kuvanauhurista, kirjahyllyn monista kirjoista sekä radionauhuri-CD -soittimesta. Joku talonväestä lienee mestariurheilija, koska kirjahyllyssä on mahtavia palkintopokaaleja. Parveke on koristeltu kukilla, samoin makuuhuone, ja koko talo lepää keskellä kukkamaata. Pyörätön farmariauton romu rumentaa maisemaa. 8-34 (KM 1, 58-59)

Micken isoäiti on muuttanut Göteborgiin vanhaan taloon, jossa on pieni eteinen, makuuhuone ja kylpyhuone sekä iso olohuone ja parveke. Hän ei pidä vanhoista huonekaluistaan; sohvakin on ikivanha. Huomenna isoäiti ostaa uusia kalusteita. 8-35 (KM 1 hk, 105)

Tukholmalaisella isoäidillä on neljän huoneen asunto vanhassa talossa. Keittiö on pieni. 8-36 (KM 1 hk, 140)

Kaksiasuntosysteemiin viittaa kertomus Erikssonien kesäpaikasta Gotlannissa. Talossa on neljä makuuhuonetta ja pieni sauna. Jonaksella on huoneessaan jääkaappi ja ikkunas-
sa mustat verhot, koska hän haluaa nukkua pitkään. 8-37 (KM 1 hk, 109-110)

Jonaksen huoneessa on kitara, jääkiekkomailoja ja kalusteita. Verhot ovat punaiset. Tuolit Jonas on saanut syntymäpäivälahjaksi. 8-38 (KM 2 hk, 47)

Ruotsalaisnuoret kertovat huoneistaan koululehdessä. Tietokone, televisio, sohva, kirjoituspöytä, matto, verhot, sänky, ruukkukasvit, kirjahylly, tuoli ja stereot mainitaan sisustuselementteinä. Pöytä, jakkara, kattolamppu, lukulamppu, valoverho, roskakori ja kaappi näkyvät kuvituksessa. Sängyllä on tyynyjä, seinällä julisteita tai pikku tauluja. Huoneissa on harrastevälineitä. Yhdellä kertojista on 125 CD-levyä. 8-39 (KM 1, 60)

Opetellaan toistamaan nimiä: Astrid Lindgren, Ingmar Bergman, Eva Dahlgren, Tomas Ledin, prinsessan Victoria. 8-40 (KM 1 hk, 6)

Peppi Pitkätossu, Herra Tossavainen, Lill-gubben ja Vaahteramäen Eemeli mainitaan. 8-41 (KM 1 hk, 127)

Gustav asuu Koulukadulla (Skolgatan) Göteborgissa. Hän soittaa mielellään kitaraa ja käy diskossa. Hän pitää hip-hopista. 8-42 (KM 1 hk, 21)

Lumilautailu on Davidin, 20, uudehko harrastus. Laji on vähän vaarallinen, ja sen harjoittaminen vaatii mielikuvitusta ja uskallusta. 8-43 (KM 3, 78)

Tunnettuja hahmoja ovat olleet Astrid Lindgren, Ingrid Bergman, Greta Garbo, Alfred Nobel ja Olof Palme. Jokaisen syntymävuosi ja useimmiten kuolinvuosi ilmoitetaan, sekä kerrotaan miksi he ovat kuuluisia; esimerkiksi Nobel keksi dynamiitin 1867. 8-44 (KM 2, 38)

Gävleläisellä Perillä on färsaarelainen koira. 8-45 (KM 1 hk, 27)

Mats, 14, asuu Tukholmassa. Perheeseen kuuluu isä, äiti, kaksi siskoa ja pikkuveli, kissa sekä koira. Äiti on 42-vuotias. Matsin harrastuksia ovat heavyn kuunteleminen, diskot, sähly ja kitaran soitto. 8-46 (KM 1 hk, 27)

Göran asuu Södermalmin kaupunginosassa Tukholmassa. Hän lueskelee ja hiihtelee. Lauantaisin hän käy diskossa. 8-47 (KM 1 hk, 37)

Ruotsalaistyttö viettää kesän tarjoilijattarena söderläisessä kahvilassa kerätäkseen säästöjä Amerikan-matkaa varten. 8-48 (KM 2, 106)

Medelvenssonin elämää kuvataan: Kelloradio herättää herra Janssonin iloisella musiikilla. Hän käy nopeasti suihkussa, mutta syö aamiaista pitkään. Aamurutiiniin kuuluu lehden lukeminen. Työpäivä kestää kello kahdeksasta neljään. Illalla Jansson nukahtaa television ääreen. 8-49 (KM 2 hk, 161)

2 Elämäkatsomus

Aukeaman KM 1, 50-51 taustakartta sisältää Raamatusta tuttua tai kristillisperäistä nimistöä ja kirkkojen nimiä: Maria Magdalena kyrka, Adventskyrkan, Adolf Fredriks kyrka, Johannes kyrka, Jakobsgatan. Karttaan on merkitty myös synagoga. 8-50

Sunilin kotona ollaan bramiineja, mikä edellyttää kasvisruokavaliota; sipulia ei saa syödä, koska se elää. Raejuusto on sallittua. Intiassa syödään kyllä lihaakin. 8-51 (KM 1, 55)

Ruotsin lipuin koristellun juhannussalon ympärillä tanssitaan piirileikkiä. 8-52 (KM 2, 13)

Skånessa järjestetään rippikoululeiri, jossa voi ratsastaa. 8-53 (KM 2, 106)

Nuorista konfirmoidaan noin 40 %, Suomessa noin 95%. 8-54 (KM 3, 10)

Suomessakin tunnettu virsi Den blomstertid nu kommer on alunperin kansanlaulu. Sanat ovat Israel Kolmodinin. 8-55 (KM 3, 83)

3 Kanssakäyminen

Valomainos ”Välkommen till Stockholm” (Tervetuloa Tukholmaan). 8-56 (KM 1, 4)

Välkommen till Sverige –toivotus. 8-57 (KM 1, 9; samoin esim. KM 1 hk, sisäkansi ja KM 1 hk, 6)

Tietoverkon keskustelupalstalla solmittu tuttavuus johtaa monen viikon jälkeen kasvoista-kasvoihin -tapaamiseen. 8-58 (KM 3, 20)

Kaksilapsinen Petterssonin perhe Göteborgista viettää autoloman Tanskassa. Nuoret eivät pidä camping-mökistä vaan kaipaavat diskoon. Perheen pojalta varastetaan kannettava tietokone. Kuvituksena oleva kartta tuo hyvin esille Ruotsin ja Tanskan lähekkyyden. 8-59 (KM 3, 50-55)

Anna Löfgren tahtoo kirjeystävän Ruotsista. 8-60 (KM 1, 14)

Annan kirjeystäväksi ryhtyy Maria. Tullessaan Tukholmaan konserttiin Anna tahtoo tavata Marian. Anna ja hänen ystävättärensä asuvat sukulaisten luona Vanhassa kaupungissa. 8-61 (KM 2, 10)

Myös Marian kuusivuotias pikkuveli Erik haluaa tavata Annan ja Camillan. 8-62 (KM 2 hk, 32)

Tytöt esittäytyvät satamassa. Maria toivottaa heidät tervetulleiksi, tarjoutuu kantaan laukkuja ja lupaa viedä suomalaiset kaupunkikierrokselle. 8-63 (KM 2, 32-33)

Tapaamiskeskustelun osia ovat tervetuliaistoivotus, osapuolten esittely, ”hauska tavata” ja ”kiitos samoin”, jutusteleminen matkasta ja säästä, sekä kaupunkikierroksen suunnitteleminen. 8-64 (KM 2 hk, 64)

Micke tahtoo kirjeystävän Suomesta. 8-65 (KM 1 hk, 8)

16-vuotias tyttö Itä-Götanmaalta etsii kirjeystävää, joka ei ole rasisti. 8-66 (KM 3 hk, 38)

Tukholmalaiset Maria ja Ulla käyvät joka päivä koulun jälkeen Mäsen-kahvilassa Södermalmilla. Mukaan tulee usein muitakin nuoria. Tytöt tietävät, että Suomessa on kaupungit nimeltä Helsinki ja Porvoo. Anna Löfgrenin isä on Ruotsista. 8-67 (KM 1, 24)

Danielilla on serkku Tukholmassa. 8-68 (KM 2, 30)

Sunil myöhästyy viimeisestä maanalaisen vuorosta, mutta pääsee yöksi bändikaverinsa Jonaksen luo. Sunil ilmoittaa yöpymispaikastaan puhelimitse kotiin. 8-69 (KM 1, 28) Sunilin soittaessa huolestuneelle äidilleen löytyy puhelinkioskin takaa matkalaukku, jossa on CD-levyjä, vanhoja sanomalehtiä, kirjoja ja videokasetteja. Lehtien ja kasettien alta löytyy vielä iso kissa ja paljon avaimia. 8-70 (KM 1, 38)

Lena ja Malin löytävät Vanhasta kaupungista videokasetteja ja sanomalehtiä kadulta, mutta eivät tiedä, mitä niille pitäisi tehdä. 8-71 (KM 1 hk, 75)

Maria ostaa seitsemän kruunun postimerkin Suomeen ja suklaata Pressbyrån-kioskilta. Myyjä selittää hänelle asiallisesti, miksi ostosten summa on niin suuri. Jonakselle myyjä luettelee sarjakuvalehtiä: Teräsmies, Min häst, Aku Ankka... Palvelutilanne sujuu puolin ja toisin asiallisesti. 8-72 (KM 1, 34)

Vaatekaupassa on alennusmyynti. Myyjä opastaa ja palvelee asiakastaan kohteliaasti, asiallisesti ja tehokkaasti. 8-73 (KM 1 hk, 143)

Ostaessaan Tukholman keskusasemalta junalippuja Norjaan tytöt saavat asiallista, sujuvaa palvelua; samassa yhteydessä on vielä kaksi muuta vastaavanlaista tilannetta. 8-74 (KM 2, 18-19)

Ruokittuaan kadulta löytämänsä kissaa kalalla (kuvituksesta päätellen kokonaisella kirjolohella) sekä maidolla Sunil ja Jonas eivät saa unta. Pojat pohtivat kenen omaisuutta he ovat löytäneet. Aamulla löytyy Jonaksen sängyn alta viisi kissanpentua. Pojat soittavat poliisille ja kertovat löydöstään. 8-75 (KM 1, 40-41)

Aamiaisella Jonaksen kotona Sunil tervehti isäntäänsä ja kysyy tämän vointia. Sunilia haluttaisiin kestitä paitsi juustovoileivillä, mehulla ja teellä, pekonilla ja makkaralla, mutta poika ei koskaan syö lihaa tai kalaa. Sunil kiittää tuoremehusta ja kehuu sitä maukkaaksi. 8-76 (KM 1, 52)

Vähäsanainen, sujuva, asiallinen palvelutilanne: Asiakas ostaa postimerkin ja Aku Ankan hintaan 15 kruunua. CD-levy maksaa 117 kruunua. Kiittäminen kuuluu tilanteeseen. 8-77 (KM 1, 42)

Cobra-yhtye matkustaa junalla Göteborgiin osallistuakseen rock-kilpailuihin. Sitäpaitsi he haluavat Roxetten konserttiin. Rautatieasemalla odottaa Göteborgs-Postenin toimittaja kysymyksineen, samoin Agneta Ström, Marian äitipuoli, joka toimii kuljettajana ja tarjoaa nuorille yösjän. Kuvituksena Keskusasema. 8-78 (KM 1, 44)

Kyllästyttyään tietokonepeliin Micke lupaa puhelimesta lähteä katsomaan Teräsmies-filmiä. Hän pyytää äidiltään luvan; tiskaaminen saa siirtyä huomiselle. Tilanne sujuu eleettömästi ja johdonmukaisesti. Kuvituksessa näkyy Filmstaden Sergelin ulko-ovi. 8-79 (KM 1, 64-65)

Lippujen ostaminen elokuvateatterista. Liput saadaan toivotulta paikalta kuuden rivin dialogissa. Ne maksavat 110 kruunua kahdelta. Filmin jälkeen hampurilaisbaarissa ilmenee, että toinen pojista piti filmiä ikävänä, toisesta se oli valtavan hyvä. 8-80 (KM 1, 70-71)

Vaate- ja koruostoksia NK-tavaratalossa. Myyjä palvelee asiakasta kohteliaasti ja muistuttaa häntä unohtuneesta lompakosta. 8-81 (KM 1, 76-77)

Täydennettävä 19 riviä pitkä dialogi. Ruotsalaispojalle esitellään suomalaisperhe, hänet kutsutaan sen seuraan ja illalla uimaan. Pojan mielestä ajatus on hyvä. Hän lähtee mielellään uimaan. 8-82 (KM 1 hk, 33)

Sofialla on serkku Helsingissä ja kaveri Porvoossa. 8-83 (KM 1 hk, 64)

Jonaksen katsoessa televisiota Micke soittaa ja kertoo neljästä kissanpennustaan. Puhelun aikana televisio-ohjelma loppuu. 8-84 (KM 1 hk, 79)

Jäädessään ylitöihin Jonaksen äiti huolehtii pojastaan jättämällä hänelle puhelinviestien. Pojan pitää käydä kaupassa. 8-85 (KM 1 hk, 96)

Sunil kertoo sähköpostiviestissään Mickelle, ettei hänen tarvitse tehdä läksyjä ja pyytää Mickeä pelaamaan sählyä. 8-86 (KM 1 hk, 122)

Jonaksen Marialle lähettämä tekstiviesti käsittelee äsken saatua ihailijakirjettä. 8-87 (KM 1 hk, 134)

Lähtiessään Mäsen-kahvilasta Henrik huomaa, että hänellä on kiire maanalaisen viimeiseen vuoroon. Pressbyrån suljetaan hänen nenänsä edestä, mutta vanha mies lahjoittaa hänelle mielellään lipun. 8-88 (KM 1 hk, 123)

Maria auttaa Jonasta tekemään läksyjä; poika suutelee tyttöä ja vakuuttaa rakastavansa häntä. 8-89 (KM 1 hk, 133)

Jonas saa ihailijakirjeen, jossa Cobran jäseniä ylistetään ja pyydetään heidän valokuviaan. 8-90 (KM 1 hk, 134)

Annan matkatavarat tutkitaan Tukholman tullissa; huumekoira haistelee niitä. Tullimies on tarkka, mutta asiallinen. Tarkastuksen jälkeen hän toivottaa hyvää pyhää. 8-91 (KM 2, 27)

Tiedustellessaan reittiä maanalaisen keskusasemalle suomalaistyöt pysäyttävät ensin miehen, joka itsekin on matkailija; mies pahoittelee, ettei voi auttaa. Nuori poika neu-

voo tytöille oikean reitin. Sanat anteeksi, kiitos, kaikkiin mokomin, valitettavasti sisältyvät tilanteeseen. 8-92 (KM 2, 44)

Tietä kysytään ja neuvotaan kohteliaasti myös kohdassa KM 2, 54. 8-93

Palatessaan Suomeen laivalla Camilla ja Anna käyvät ystävällissävyisen keskustelun Tukholman-matkastaan ruotsalaispariskunnan kanssa. Myöhemmin selviää, että ruotsalaiset ovat salapoliiseja, jotka yhteistyössä suomalaisten kollegoidensa kanssa etsivät salakuljettajia. Keskustelun aluksi molemmat osapuolet esittäytyvät ja kättelevät. Myymälässä käyntiin liittyvät sanat ole hyvä ja kiitos. 8-94 (KM 2, 58-59)

Micke hellyttää äitiään ja isäpuoltaan antamaan luvan Norjan-matkalle. Poika on kerännyt pikkutöillä rahaa. Huolestuneet vanhemmat näkevät matkassa monta ongelmaa, mutta suostuvat lopulta. Poika ilahtuu: ”Toppen, mamma! Bussigt!” 8-95 (KM 2, 64)

Norjalaisessa retkeilymajassa on sattunut sekaannus huoneita varattaessa. Micke suhtautuu varauksella poikien ja tyttöjen yöpymiseen samassa huoneessa; muuta tapaa yöpymiseen ei kuitenkaan löydy. Vastaanottovirkailija puhuu ruotsia. Virkailijaa ei syytetä sekaannuksesta. 8-96 (KM 2, 70-71)

Norjalainen hovimestari ja tarjoilija palvelevat nuoria ruotsalaisiasiakkaitaan kohteliaasti näiden äidinkielellä. Nuoret esimerkiksi saavat ikkunapöydän. Ravintolan omistaja on ruotsalainen. 8-97 (KM 2, 84-85)

Jonas tarjoutuu kantamaan samaan vaunuosastoon tulevan tytön matkalaukkua. Tytön isä asuu Oslossa. Tyttö pyytää kohteliaasti saada lukea Sofian Veckorevyn-lehteä. Hän järjestää makuutilaa sairastuneelle Mickelle. 8-98 (KM 2, 92-93)

Esittäytyttyään lääkäri tutkii Micken nopeasti ja ilmeisen asiantuntevasti. 8-99 (KM 2, 98)

Vaasalaisella Maxilla ei ruotsinkielisenä ole ollut viestintävaikeuksia norjalaisten tai tanskalaisten nuorten kanssa. 8-100 (KM 3 hk, 175)

Christian Ruuttu on pelannut Frölundan riveissä. 8-101 (KM 3 hk, 179)

Suomenruotsilla ja ruotsinruotsilla on sanastoeroja. 8-102 (KM 3 hk, 180)

Ruotsalaiset kuuluvat hämmästyvän, kun Simon Finne, 15, puhuukin sujuvaa ruotsia. 8-103 (KM 3, 87)

4 Yhteiskunta

Ruotsin lippu värillisenä. 8-104 (KM 1, 4)

Kahdeksan Pohjoismaiden lippua värillisinä. 8-105 (KM 1, 10)

Ruotsin lippu väritettävä sekä nimettävä pääkaupunki ja kieli. 8-106 (KM 1 hk, 5)

Sanapari Ruotsin kuningas mainitaan. 8-107 (KM 1, hk 24)

Juhlapukuinen kuningasperhe esitetään noin puolen sivun kokoisessa värivalokuvassa. Taustalla näkyy hintavia autoja. 8-108 (KM 2, 38-39)

Ajanlaskun länsimaisuus käy ilmi useista viittauksista kellonaikoihin ja viikonpäiviin. Ne ovat kuin esimerkiksi Suomessa (ks. KM 1 hk, 44). 8-109 (KM 1, 28, 32-33)

Ruotsin ja Suomen välillä on aikaeroa. 8-110 (KM 2, 20)

Upsalan asemalla kuulutetaan junien lähtöajat; esimerkiksi Jönköpingin-juna lähtee 14.24. 8-111 (KM 1 hk, 47)

Kalenterista löytyvät ystävänpäivä, pääsiäinen, vappu, juhannus, Lucianpäivä ja jouluku. Elokuussa vietetään rapujuhlia tai nautitaan hapansilakasta. 8-112 (KM 3, 97-99)

Ruotsi on YK:n ja Pohjoismaiden neuvoston jäsen. 8-113 (KM 2 hk, 120)

Halmstadlainen opettaja antaa poliisille henkilötietojaan saadakseen passin, mm. henkilötunnuksensa ja postinumeronsa. Passin saaminen kestää kolme viikkoa, mitä opettaja pitää mahdottomana. 8-114 (KM 2 hk, 166).

Piirroksessa näkyy kolme moottoripyöräpoliisia, väreistä päätellen ei ainakaan suomalaista. 8-115 (KM 1, 7)

Säpäleistä kuva-ainesta: valomainos, maanalaisen opastekylttejä (WC, lipunmyynti), Postimuseon kyltti ja sen yhteydessä katukyltti, Tukholman taksin valokilpi, Skansenille kulkeva museoraitiovaunu, Viking Linen logo, kauppaliikkeiden tunnuksia, kirjelaatikko, vanhanmallinen puhelinkioski, jossa tunnus Rikstelefon, kruunu ja tähti, postin kyltti torvineen ja kruunuineen, jalankulkijoiden opasteita. Katunäkymää hallitsee valokuvausliikkeen näyteikkuna; liike mainostaa värikuvien takuuta ja ajattelevaa kameraa. 8-116 (KM 1, 8)

Poliisimies ottaa vastaan ilmoituksen varastetusta moposta. 8-117 (KM 2, 102)

Tukholman terveyskeskuksessa on perhelääkäreitä ja päivystys. 8-118 (KM 2, 98)

Postilaitoksen olemassaolosta kertoo myös postimerkki. 8-119 (KM 1, 22)

Stelioksen koulu, Stordammsskolan, on kuvituksessa pienehkö, kaksikerroksinen ki-vitalo. Stelioksen luokka merkitään 7 A, toisin kuin Suomessa. 8-120 (KM 1, 19)

Koulussa on kitarabändiä varten harjoitustila, jota saa käyttää illallakin. Sama tilanne on göteborgslaiskoulussa 8-121 (KM 1, 45).

Jonaksen, intialaisperäisen Sunilin ja Marian Cobra-yhtye harjoittelee huolellisesti teemapäivää varten. Humoristisessa piirroksessa bändillä on Plutohall -vahvistin (Marshall on tunnettu vahvistinmerkki.). 8-122 (KM 1, 26, 28)

Haningen (kirjoitetaan Hanninge- kohdassa KM 3, hk 86) yläasteella oppilaat saavat itse suunnitella opiskeluaan, ja työajat ovat liukuvia. Muutaman kerran viikossa on yhteisiä oppitunteja. Oppilaiden mielestä on eduksi kantaa vastuuta omasta edistymisestä. 8-123 (KM 3, 37)

Koulusanasto on vähän erilaista kuin suomenruotsissa: teckning vs bild, klass vs årskurs, vitsord vs betyg. 8-124 (KM 3, 39, 41)

Koulussa opetetaan mopedilla ajamista 14-vuotiaille. Vasta 15-vuotiaana saa lähteä liikenteen joukkoon. Halu nauttia mopon tuomasta liikkumisen vapaudesta kannustaa säästämään lahjaksi saatua ja omalla työllä ansaittua rahaa. 8-125 (KM 3, 76)

Oppilaita lähennetään työelämään yhteensä kuukauden kestäväällä PRAO-harjoittelulla. Perinteiset sukupuoliroolit eivät välttämättä ohjaa työpaikkojen valintaa. Maria ”työharjoitteli” autokorjaamolla ja oppi siellä esimerkiksi vaihtamaan öljyt. Max auttoi vanhusten palvelutalolla. 8-126 (KM 3, 82-83)

Aftonbladetin etusivu helmikuulta 1996 sekä joulukuussa ilmestynyt artikkeli kaksimetrinen boakäärmeen karkumatkasta esitetään aukeamalla KM 1, 46-47. 8-127

Lehdet Dagens nyheter [!], Aftonbladet ja Expressen mainitaan. 8-128 (KM 1 hk, 62)

Glöd-lehdestä mukailtuja kertomuksia lauantai-illan puuhista ja kaukorakkaudesta esitetään, tukenaan värikuvia iloisista nuorista. 8-129 (KM 3, 29-31)

Dagens Nyheter -lehdestä mukaillussa kertomuksessa Jonas Jeppsonin tyttöystävä ilmoittaa puhelimitse, että suhde on ohi. Jonakselta kestää pitkään ymmärtää, että maailmassa on muitakin tyttöjä, ja että juuri aloitettu lukiokin vaatii voimia. 8-130 (KM 3, 33)

Kotisivut kuuluvat kansalaisen tiedonlähteisiin. 8-131 (KM 3, 15)

Koulujen, lukioiden, museoiden ja teattereiden runsaus sekä kansanedustuslaitoksen, kuninkaan, oikeuslaitoksen ja ministeriöiden olemassaolo ilmenee Tukholman kartasta. 8-132 (KM 1, 50-51)

Vieraan maan lipuin koristeltu Åhléns-tavaratalo, ehkä Tukholman keskustassa. Kattuliikennettä ohjataan liikennevaloin, joista kuvassa etualalla kiirehtivä tyttö ei tunnu piittaavan. 8-133 (KM 1, 78)

5 Elinkeinoelämä

Se, että rahayksikkö on kruunu, käy ilmi harjoituksesta KM 1 hk, 61. Kruunu jakaantuu äyriihin. 8-134 (KM 1 hk, 82)

Tanskassa on samanniminen rahayksikkö – tieto viittaa osin samankaltaiseen kulttuuriin. 8-135 (KM 1 hk, 84)

Pressbyrån mainitaan, kuvituksena makeisia. 8-136 (KM 1, 5)

Värivalokuva NK-tavaratalon julkisivusta. 8-137 (KM 1, 7)

Ruotsissa on pankkeja, mutta ne eivät aukea kovin aikaisin. 8-138 (KM 2, 33)

Hintatasoa valaistaan monessa kohdin: Bensiini maksaa yhdeksän kruunua litra (KM 1, 9). CD-levy maksaa 95 kr ja kirja 140 kr, suklaalevy 20 kr ja lehti 19 kr, maisemakortti 7 kr ja postimerkki 5 kr (KM 1 hk, 64-65). Purukumi maksaa 7 kr, puhelinkortti 50 kr. Lakritsiveneet eivät maksa kovin paljoa laivalla (KM 1 hk, 67). Kirpputoritavaraa: salkku 17 kr, taskukello 10 kr, avainnippu 5 kr, C-kasetti 20 kr, CD-levy 25 kr, vanhoja lehtiä 4 kr, albumi 15 kr (KM 1 hk, 78). Kaksi CD-levyä (toinen lienee Eva Dahlgrenin) ja kolme kalaa maksavat 295 kruunua (KM 1, 43). Vaatteiden hintoja suorastaan luetellaan: farkut 600 kr, alushousut 25-55 kr, kengät 550 kr (KM 1 hk, 151). Edestakainen junalippu Tukholmasta Norjaan maksaa 1000 kruunua (KM 2 hk, 102). 8-139

Ruotsalaisia tuotteita värivalokuvina: kahdenlaista sitruunasoodaa, Ramlösan kivennäisvettä, Maraboun tummaa maitosuklaata, Webesin vadelma- ja lakritsiveneitä sekä lakritsikaloja, kookospalloja ja Malacon purukumia, Mustanaamio-lehden kansi, postimerkki, Globen-postikortti sekä Telian puhelinkortti, jossa on Fazerin logo. Lisäksi kuvat SL:n alennuslipusta, Tukholman kartasta, tukholmakortista ja kolmen päivän matkailijalipusta. 8-140 (KM 1, 36-37, 46)

Ramlösan pulloitettu kivennäisvesi mainitaan. 8-141 (KM 2, 90, 95)

Nuortenlehtien kansia (Aku Anka, Mustanaamio, Serieparaden), vuoden 1995 yleisurheilun maailmanmestaruuskisoihin viittaava postimerkki sekä Carlettin vaahtobanaanipussi esitetään kuvituksessa. Postikortissa näkyy teksti Gamla Stan [!]. 8-142 (KM 1, 35)

Haaparannassa on huonekaluliike nimeltä AB Hans Byxor. Kuvituksessa etenee humoristisesti tyyllitelty kuorma-auto epätasaisella tiellä niin, että kalliin näköiset tyylihuonekalut pomppivat lavalla. 8-143 (KM 1, 74)

Micke ja Sunil ihailevat Volvon uutta mallia autonäyttelyssä. Merkin historia ulottuu vuoteen 1927. Konsernilla on tehtaita ympäri maailmaa. Volvot ovat hyviä mutta kalliita autoja. 8-144 (KM 2, 52)

Volvo voi viitata myös kitarayhtyeeseen. 8-145 (KM 1 hk, 57)

Olof ostaa Åhléns-tavaratalosta Peppi Pitkätossu- ja Leijonamielen veljekset -kirjat sekä Aku Ankan ja Dagens Nyheter -lehden. 8-146 (KM 1 hk, 77)

NK-tavaratalossa on paljon kivaa ostettavaa. 8-147 (KM 1 hk, 150)

Junan käyttäjille myydään Resluskort-alennuskorttia. 8-148 (KM 2 hk, 24)

6 Luova ja esittävä taide

Pugh Rogefeldtin [!] runo Stockholm kertoo, miten iloiseksi Tukholma tekee runoilijan. 8-149 (KM 1, 12)

Roxetten kuvia ja englanninkielisiä sanoituksia. Mustatukkainen Per Gessle soittaa kitaraa, valkotukkainen Marie Fredriksson laulaa. Yhtye on ollut suosittu ainakin vuodesta 1988. 8-150 (KM 1, 26-27)

Marie Fredrikssonin lapsuudenkoti Össjössä ei ollut rikas. Kotitalon kellarissa oli kuitenkin soittimia ja patoja, joilla voi harjoitella soittamista. Kun isä osti pianon vähittäismaksulla, Marie alkoi tehdä omia lauluja. 8-151 (KM 1, 86)

Värivalokuva maanalaisen sinisävyisin lehtikuvioin koristellusta asemasta. 8-152 (KM 1, 28)

Nordman-yhtyeen Förlist käsittelee yksinäisyyttä ja kaipausta. 8-153 (KM 1, 30)

Maininta Roxetten levyistä esiintyy moneen kertaan. 8-154 (KM 1, 45; KM 1 hk, 53)

Roxetten uutta CD-levyä luonnehditaan hyväksi. Roxettesta voi lukea verkosta. 8-155 (KM 1 hk, 48)

Kent esiintyy tivolissa. 8-156 (KM 3 hk, 164)

Du och jag (Vascondelo ja Jay-M.) käsittelee hylätyksi joutuneen kaipausta. 8-157 (KM 1, 66)

Abba mainitaan moneen otteeseen: Erik pitää Abban musiikista (KM 1 hk, 60). Meikateissaan kasvojaan muuan tyttö kuuntelee Abbaa (KM 3, 29). Abban LP-levy näkyy kuvituksessa (KM 3 hk, 126, 164). Abbaa esitellään neljän sivun pakettina, jota tuetaan useilla värivalokuvilla ja laulun Ring, ring sanoituksella. Yhtyeen historia ulottuu vuoteen 1970. Läpimurtohitti Waterloota seuranneet kymmenet menestykset nostivat Abban Volvon jälkeen suurimmaksi vientituotteeksi. Vaikka yhtye hajosi jo 1983, sen jäsenet ovat jatkaneet soolouralla. (KM 3, 72-75). 8-158.

Carl Larssonin akvarelli Emmanpäivät aitassa esittää naamiaispuukuisia lapsia leikeissä. 8-159 (KM 2, 13)

Taidemaalari Anders Zorn eli 1800-luvun lopulla. "Margit" esittää nuorta naista ajatuksiinsa vaipuneena. 8-160 (KM 3, 101)

Tomas Ledin laulaa rakastettunsa ihanista silmistä. 8-161 (KM 2, 31)

Thomas [!] Ledin, Robyn, Nordman ja Pandora mainitaan kohdassa KM 2 hk, 86. 8-162

Maininnat yhtyeistä Cardigans, Ace of Base, Kent, sekä Robynista. 8-163 (KM 2, 49)

Robyn konsertoi Globenissa. 8-164 (KM 2 hk, 5)

Bäckmanin ja Westerin Be mig käsittelee rakkausongelmia. 8-165 (KM 2, 97)

Hans Petersonin runo När jag var barn (KM 2 hk, 147) kertoo lapsen kasvamisesta menestyvän aikuisen elämään. Kuvituksessa pieni poika kärsii pissahädästä kahden naisen vain jutellessa. 8-166

Strömstedtin, Glenmarkin ja Erikssonin laulu kertoo pojasta, jonka itsetunto perustuu taidolle viehättää naisia. 8-167 (KM 3, 13)

Scocon ja Ekelundin Varje gång jag ser dig kertoo ihastumisesta. 8-168 (KM 3, 35)

Lars Englundin, Benkt-Erik Hedinin ja Karin Lenzin lyhyet runot kertovat rakastamisesta. 8-169 (KM 3 hk, 64, 127)

7 Kilpaurheilu

Micken puhelinsoitosta Sunilille ilmenee, että Suomi ja Ruotsi pelaavat maaottelun Globenissa. 8-170 (KM 1 hk, 128)

Suomen ja Ruotsin välillä on pelattu jalkapallomaatottelu. 8-171 (KM 2, 30)

Suomi on voittanut "rakkaan vihollisensa" Ruotsin jääkiekon maailmanmestaruusottelussa. Osa kunniasta lankeaa valmentaja Curt Lindströmille. Lindström vuorostaan pitää suomalaisia sisukkaina. Valokuvissa näkyy riemuitsevia suomalaispelaajia ja myrtyneen oloisia ruotsalaisia. 8-172 (KM 2, 50-51)

Olympialaisiin on osallistuttu vuodesta 1896 alkaen. 8-173 (KM 2 hk, 67)

8 Tekniikka

Kuvituksessa maanalainen ylittää veteen rakennettua betonisiltaa. Lisäksi näkyy kivettyä jalkakäytävää ja asfaltoitua ajorataa, lehtipuita joista osa istutettuja, Volvon 240-sarjan henkilöauto ja puhelinkioski. Taustalla kohoaa kivisiä kerrostaloja. 8-174 (KM 1, 14)

Viking Linen ruotsinlaivoja näkyy kuvituksessa. Helsingistä kello 18 lähdettyä ollaan Tukholmassa 8.30. Hytit on luokiteltu. 8-175 (KM 2, 4, 16-17)

Kapteeni – jonka olkapäällä rimpuilee laivakissa – kertoo, että hänen laivansa on yli 200 metriä pitkä, ja että siinä on 12 kantta ja 986 hyttiä. Matkustajapaikkoja on melkein 3000. 8-176 (KM 2 hk, 35)

Ruotsinlaivojen palveluun kuuluu rahanvaihto neuvontatiskillä, pallomeri, peliautomaatteja, sauna, kampaaja, puhelin, verovapaa myymälä, disko ja pikaruokaravintola. 8-177 (KM 2, 20-23)

Kebnekaise, 2 111 metriä. Suurin pituus 1574 kilometriä, suurin leveys 499 kilometriä. Rahayksikkö kruunu. Kansallispäivä 6.6. Kuningasperheen jäsenten koko nimet, arvot ja syntymävuodet mainitaan; lisäksi tietoa hovista saa www-osoitteesta royalcourt.se. Vielä mainitaan pienten valokuvien tukemana tunnettuja ruotsalaisia: Astrid Lindgren, Greta Garbo, Ingrid Bergman, Alfred Nobel ja Olof Palme. Aukeama päättyy korukirjaimin painettuun kansallislauluun. 8-187 (KM 2, 38-39)

Sijoitettava karttaan Öölanti, Gotlanti, Haaparanta, Upsala, Göteborg, Tukholma, Malmö, Uumaja, Åre, Vättern, Vänern. 8-188 (KM 1 hk, 12)

Paikannimistöä tulee esille tietokilpailujen yhteydessä: Orust, Sarektjåkkå, Kaskasatjåkkå. 8-189 (KM 2 hk, 67)

Kiirunassa voi poimia marjoja ja sieniä sekä nähdä karhuja. 8-190 (KM 3 hk, 139)

Tunassa on maatila. 8-191 (KM 3 hk, 142)

Viiden sivun Tukholma-paketti. Miltei lukukelvottomiksi pienennettyjen karttojen ja monien valokuvien tukemana esitellään Vanha kaupunki, kuninkaanlinna, Varuskamari (Livrustkammaren), Aarrekammio (Skattkammaren), Keskiajan museo (Medeltidsmuseet), kaupungintalo Kultaisine saleineen, maanalainen taideteoksineen, Drottningholmin linna, Kaknäs-torni, Vasa-laivan museo, Gröna Lund, Skansen, eduskuntatalo ja keskustan katuviliniä. 8-192 (KM 2, 40-44)

Pastellisävyihin rapattuja vanhoja kerrostaloja Vanhan kaupungin kujan varrelta. Näkymä on kivinen mutta siisti. Kuvassa näkyy ajokiellon merkki. 8-193 (KM 1,12)

Tukholman keskustan karttafaksimilestä käy ilmi, että

- kaupungissa on useita saaria ja paljon siltoja,
- siellä on poliisilaitos ja liikennelaitos, useita kirkkoja, ooppera, Kulttuuritalo, monta museota, eduskuntatalo ja kuninkaanlinna, sairaaloita, puistoja sekä liikennetunneleita,
- nimistö viittaa Folkunga-sukuun, Vasa-sukuun, Maunu Ladonlukkoon ja Nobeliin. 8-194 (KM 1, 18)

Kaffekoppen-niminen kahvila on vanhan, punaruskeaksi rapatun kivitalon alakerrassa, ehkä Vanhassa kaupungissa. Talossa on ovipuhelin. Sisäänkäynti ja ikkuna on somistettu kolmella lipulla; neljännestä muistuttaa vain ovenpieleen kiinnitetty lipputangon istukka. Jalkakäytävällä sisäänkäynnin tuntumassa on kanervia ruukuissaan sekä kukkia ja havuja vanhassa maitokannussa. Telineissä näkyy pari parafiinisoihtua. Kahvilan sisävalaistuksena käytetään osin steariiniikynttilöitä. Paitsi kahvia ja kaakaota, tarjoillaan leivonnaisia ja pieniä ruoka-annoksia. Katu on päällystetty harmailla kivillä. Jalkakäytävän laatoille on varissut terälehtiä. 8-195 (KM 1, 24)

Vanhan kaupungin katua näytetään pieni pätkä. Kuvassa näkyy Pressbyrån-kioski. Talo on samantyylinen kuin Kaffekoppen-kahvilan talo. Sen seiniin on tuherrettu graffiteja, italiankielisiäkin. Julisteissa mainostetaan viikkolehtiä. 8-196 (KM 1, 34)

Hötorgetille pääsee bussilla. 8-197 (KM 1 hk, 131)

Globen on konserttiareena (KM 2, 10); siellä esiintyy mm. Madonna (KM 2 hk, 73). Globenia käytetään myös urheilukilpailujen ja tanssiesitysten näyttämönä (KM 3 hk, 164). 8-198

Strömkajenilta lähtee laivoja kohti Tukholman saaristoa. Julkisen liikenteen välineitä ovat raitiovaunut. 8-199 (KM 3, hk 127)

Kungsgatanilla on ainakin yksi ”putiikki”. 8-200 (KM 3, hk 129)

Tukholman esittelyä värivalokuvin: PUB-tavaratalo ja sen edessä kukkakauppias, Sergelin tori suihkulähteineen ja lasipatsaineen, NK:n julkisivu, Kaknäs-torni, regatta kaupungintalon edessä, luistinratanäkymä talvisesta Kungsträdgårdenista, vieraiden maiden lipuilla koristellun ostoskadun viliniä, kaksi kahvilanäkymää Vanhasta kaupungista, Globen, kuninkaanlinna, Gröna Lundin portti. Näkymät paikoitetaan aukeaman taustana käytetyille karttafaksimileille opastejanoin. 8-201 (KM 1, 50-51)

Gröna Lundissa on tivoli, ”onnellisin paikka Tukholmassa”. Sen sisäänkäynti on koristeltu seitsemällä tuulessa liehuvalla Ruotsin lipulla. Tivolissa on ainakin kaksi ravintolaa, Siesta ja Bellmansro. 8-202 (KM 2, 5; KM 3 hk, 164)

Kuninkaanlinna jonka edessä on sisävesialuksia, kruunu, sekä kujanäkymä Vanhasta kaupungista. 8-203 (KM 2, 5)

Näkymä Tukholman Viking-terminaalin yli Vanhaan kaupunkiin. Matkustajia tuodaan ja viedään busseilla. Henkilö- ja pakettiautojakin erottuu, samoin takseja. Asfaltoitu katu on leveä, ja sen yhteydessä on paljon pysäköintitilaa. Kadun varrella on kioski ja kolme keltaista mainostornia. Kolme punaista laivaa hallitsee kuvaa. Taustalla häämöttää kuparikattoja, kirkkontorneja ja pilvenpiirtäjiä. Etualalla seisoo vaaleatukkainen tyttö tarkastelemassa kaikkea tätä. 8-204 (KM 2, 32)

Gävle ja Hässelby mainitaan harjoituksessa. 8-205 (KM 2 hk, 12)

10 Historia ennen toista maailmansotaa

Birger-jaarli perusti Tukholman 1254 [!]. Suurtorilla nähtiin verilöyly 1520. Kuninkaanlinna on peräisin 1700-luvun alusta. Linnassa on nähtävänä kuninkaallista rekvisiittaa aina 1500-luvulta alkaen, esimerkiksi Erik XIV:n kruunu. Vasa-laiva upposi 1628, mutta nostettiin 1961. 8-206 (KM 2, 40-43)

Norjalla ja Ruotsilla on ollut yhteinen kuningas vuosina 1814-1905. 8-207 (KM 2, 77)

1397 muodostivat Tanska, Norja ja Ruotsi Kalmarin unionin. Ruotsi erosi unionista 1400-luvun puolivälissä. 8-208 (KM 3, 44)

11 Kulttuuripiirin ei-toivottavat ilmiöt

Jonas on nähnyt kaksi poikaa murtautumassa Pressbyrån-kioskiin. Kolme moottoripyöräpoliisia lähti ajamaan heitä takaa. Kuvituksena värivalokuva moottoripyöräpoliiseista ajoneuvojensa satulassa. (KM 1, 82) Samantyylisestä murrosta kerrotaan kohdassa KM 1 hk, 169. 8-209

Sofia näkee painajaisia koruvarkaista. 8-210 (KM 1 hk, 147)

Micke sairastuu illalla eikä ruoka maita (KM 1 hk, 162). Micke sairastuu junamatkalla ja joutuu umpisuolileikkaukseen (KM 2, 98). 8-211

Harjoituksesta ilmenee, että Sofialle, Jonakselle ja Mickelle tapahtuu noloja asioita. 8-212 (KM 1 hk, 166)

Huumeiden salakuljetusta ehkäistään satamissa huumekoirilla. Epäilyttävistä havainnoista voi soittaa vihjenumeroon nimettömänäkin. 8-213 (KM 2, 29)

Tilapäistuttavuudet voivat narrata viattoman juhlijän salakuljettamaan huumeita. 8-214 (KM 2, 30)

Myrsky on pilannut laivamatkan. 8-215 (KM 2, 33)

Olof Palme murhattiin, kun hän käveli myöhään Tukholman kadulla 28.2.1986. 8-216 (KM 2, 38)

Anni-Fridan elämään kuuluu kahden läheisen menettäminen. 8-217 (KM 3 hk, 149)

Abban muusikot ovat eronneet puolisoistaan. 8-218 (KM 3, 73)

Pernilla Wiberg on loukkaantunut rinteessä. 8-219 (KM 3 hk, 155)

Palvelutalossa asuva vanhus on dementoitunut. 8-220 (KM 3, 83)

Globenissa pidetyn Björkin konsertin jälkeen tytöt ovat kuuroja, koska äänenvoimakkuus oli liian suuri. 8-221 (KM 2, 48)

Aftonbladetin lööpin mukaan loistoautoja salakuljetetaan Ruotsista Suomen kautta muihin maihin. 8-222 (KM 2, 59)

Jonaksen Suzuki-mopo on varastettu. 8-223 (KM 2, 102)

Kuningatar Silvian tiara on varastettu. 8-224 (KM 2 hk, 169)

- 1 KYÖSTIÖ, O. K., Oppilaiden terveydentilan riippuvuus koulutyypistä. – Health status of pupils according to type of school. 78 p. Summary 6 p. 1962.
- 2 HEINONEN, VEIKKO, Differentiation of primary mental abilities. 136 p. 1963.
- 3 ELONEN, ANNA S., TAKALA, MARTTI & RUOPPILA ISTO, A study of intellectual functions in children by means of the KTK performance scales. 181 p. 1963.
- 4 JUURMAA, JYRKI, On the ability structure of the deaf. 114 p. 1963.
- 5 HEINONEN, VEIKKO, Lyhennetty faktori-analyysi. – A short method for factor analysis. 76 p. Summary 5 p. 1963.
- 6 PITKÄNEN, PENTTI, Fyysisen kunnon rakenne ja kehittyminen. – The structure and development of physical fitness. 163 p. Summary 10 p. 1964.
- 7 NURMI, VELI, Maamme seminaarien varsinaisen opettajakoulutuksen synty ja kehittyminen viime vuosisadalla I. – Die Entehung und Entwicklung der praktischen Lehrer-bildung unserer Lehrerseminare im vorigen Jahrhundert I. 270 p. Zusammenfassung 15 p. 1964.
- 8 NURMI, VELI, Maamme seminaarien varsinaisen opettajakoulutuksen synty ja kehittyminen viime vuosisadalla II. – Die Entstehung und Entwicklung der praktischen Lehrer-bildung unserer Lehrerseminare im vorigen Jahrhundert II. 123 p. Zusammenfassung 10 p. 1964.
- 9 NUMMENMAA, TAPIO, The language of the face. 66 p. 1964.
- 10 ISOSAARI, JUSSI, Bruno Boxström ja Sortavalan seminaarin kasvatusaineiden opetus 1882-1917. – Bruno Boxström und der Unterricht in den pädagogischen Fächern am Seminar von Sortavala 1882-1917. 167 p. Zusammenfassung II p. 1964.
- 11 NUMMENMAA, TAPIO & TAKALA, MARTTI, Parental behavior and sources of information in different social groups. 53 p. 1965.
- 12 WECKROTH, JOHAN, Studies in brain pathology and human performance I. – On the relationship between severity of brain injury and the level and structure of intellectual performance. 105 p. 1965.
- 13 PITKÄNEN, PENTTI, Ärsyke- ja reaktioanalyttisten faktorointitulosten vastaavuudesta. – On the congruence and coincidence between stimulus analytical and response analytical factor results. 223 p. Summary 14 p. 1967.
- 14 TENKKU, JUSSI, Are single moral rules absolute in Kant's ethics? 31 p. 1967.
- 15 RUOPPILA, ISTO, Nuorten ja varttuneiden opiskelijoiden väliset asenne-erot eräissä ylioppilaspohjaisissa oppilaitoksissa. – Attitude differences between young and advanced university and college students. 182 p. Summary 14 p. 1967.
- 16 KARVONEN, JUHANI, The structure, arousal and change of the attitudes of teacher education students. 118 p. 1967.
- 17 ELONEN, ANNA S., Performance scale patterns in various diagnostic groups. 53 p. 1968.
- 18 TUOMOLA, UUNO, Kansakouluntarkastajaan kohdistuvista rooli-odotuksista. – On role-expectations applied to school inspectors. 173 p. Summary 8 p. 1968.
- 19 PITKÄNEN, LEA, A descriptive model of aggression and nonaggression with applications to childrens behaviour. 208 p. 1969.
- 20 KOSKIAHO, BRIITTA, Level of living and industrialisation. 102 p. 1970.
- 21 KUUSINEN, JORMA, The meaning of another person's personality. 28 p. 1970.
- 22 VIILANEN, ERKKI, Pohjakoulutustaso ja kansakoulunopettajan kehitysympäristöjen muodostuminen. – The level of basic education in relation to the formation of the development milieu of primary school teachers. 280 s. Summary 13 p. 1970.
- 23 HAGFORS, CARL, The galvanic skin response and its application to the group registration of psychophysiological processes. 128 p. 1970.
- 24 KARVONEN, JUHANI, The enrichment of vocabulary and the basic skills of verbal communication. 47 p. 1971.
- 25 SEPPO, SIMO, Abiturienttien asenteet uskonnonopetukseen. – The attitudes of students toward religious education in secondary school. 137 p. Summary 5 p. 1971.
- 26 RENKO MANU, Opettajan tehokkuus oppilaiden koulusaavutusten ja persoonallisuuden kehittämisessä. – Teacher's effectiveness in improving pupils' school achievements and developing their personality. 144 p. Summary 4 p. 1971.
- 27 VAHERVA, TAPIO, Koulutustulokset peruskoulun ala-asteella yhteisömuuttujien selittäminä. – Educational outcomes at the lower level of the comprehensive school in the light of ecological variables. 158 p. Summary 3 p. 1974.
- 28 OLKINUORA, ERKKI, Norm socialization. The formation of personal norms. 186 p. Tiivistelmä 4 p. 1974.
- 29 LIIKANEN, PIRKKO, Increasing creativity through art education among pre-school children. 44 p. Tiivistelmä 4 p. 1975.
- 30 ELONEN, ANNA S., & GUYER, MELVIN, Comparison of qualitative characteristics of human figure drawings of Finnish children in various diagnostic categories. 46 p. Tiivistelmä 3 p. 1975.
- 31 KÄÄRIÄINEN, RISTO, Physical, intellectual, and personal characteristics of Down's syndrome. 114 p. Tiivistelmä 4 p. 1975.
- 32 MÄÄTTÄ, PAULA, Images of a young drug user. 112 p. Tiivistelmä 11 p. 1976.
- 33 ALANEN, PENTTI, Tieto ja demokratia. – Epistemology and democracy. 140 p. Summary 4 p. 1976.
- 34 NUPPONEN, RIITTA, Vahvistajaroolit aikuisten ja lapsen vuorovaikutuksessa. – The experimental roles of reinforcing agent in adult-child interaction. 209 p. Summary 11 p. 1977.

- 35 TEIKARI, VEIKKO, Vigilanssi-ilmion mittaamisesta ja selitysmahdollisuuksista. – On measuring and explanation of vigilance. 163 p. Summary 2 p. 1977.
- 36 VOLANEN, RISTO, On conditions of decision making. A study of the conceptual foundations of administration. – Päätöksenteon edellytyksistä. Tutkimus hallinnon käsitteellisistä perusteista. 171 p. Tiivistelmä 7 p. 1977.
- 37 LYYTINEN, PAULA, The acquisition of Finnish morphology in early childhood. – Suomen kielen morfologisten säännönmukaisuuksien omaksuminen varhaislapsuudessa. 143 p. Tiivistelmä 6 p. 1978.
- 38 HAKAMÄKI, SIMO, Maaseudulle muutto muutto- liikkeen osana. – Migration on rural areas as one element of migration as a whole. 175 p. Summary 5 p. 1978.
- 39 MOBERG, SAKARI, Leimautuminen erityispedagogiikassa. Nimikkeisiin apukoululainen ja tarkkailuluokkalainen liittyvät käsitykset ja niiden vaikutus hypoteettista oppilasta koskeviin havaintoihin. – Labelling in special education. 177 p. Summary 10 p. 1979.
- 40 AHVENAINEN, OSSI, Lukemis- ja kirjoittamis- häiriöinen erityisopetuksessa. – The child with reading and writing disabilities in special education. 246 p. Summary 14 p. 1980.
- 41 HURME, HELENA, Life changes during childhood. – Lasten elämänmuutokset. 229 p. Tiivistelmä 3 p. 1981.
- 42 TUTKIMUS YHTEISKUNTAPOLITIIKAN VIITOITAJANA. Professori Leo Paukkuselle omistettu juhla- kirja. 175 p. 1981.
- 43 HIRSIÄRVI, SIRKKA, Aspects of consciousness in child rearing. – Tietoisuuden ongelma koti- kasvatuksessa. 259 p. 1981.
- 44 LASONEN, KARI, Siirtolaisoppilas Ruotsin koulu yhteisössä. Sosiometrinen tutkimus. – A socio-metric study of immigrant pupils in the Swedish comprehensive school. 269 p. Summary 7 p. 1981.
- 45 AJATUKSEN JA TOIMINNAN TIET. Matti Juntusen muistokirja. 274 p. 1982.
- 46 MÄKINEN, RAIMO, Teachers' work, wellbeing, and health. – Opettajan työ, hyvinvointi ja terveys. 232 p. Tiivistelmä 2 p. 1982.
- 47 KANKAINEN, MIKKO, Suomalaisen peruskoulun eriyttämiskäytännön yhteiskunnallisen taustan ja siirtymävaiheen toteutuksen arviointi. 257 p. Summary 11 p. 1982.
- 48 WALLS, GEORG, Health care and social welfare in, cooperation. 99 p. Tiivistelmä 9 p. 1982.
- 49 KOIVUKARI, MIRJAMI, Rote learning comprehension and participation by the learners in Zairian classrooms. – Mekaaninen oppiminen, ymmärtäminen ja oppilaiden osallistuminen opetukseen zairelaisissa koululuokissa. 286 p. Tiivistelmä 11 p. 1982.
- 50 KOPONEN, RITVA, An item analysis of tests in mathematics applying logistic test models. – Matematiikan kokeiden osioanalyysi logistisia testimalleja käyttäen. 187 p. Tiivistelmä 2 p. 1983.
- 51 PEKONEN, KYÖSTI, Byrokraatia politiikan näkökulmasta. Poliitiikan ja byrokraatian keskinäinen yhteys valtio- ja yhteiskuntaprosessin kehityksen valossa. – Bureaucracy from the viewpoint of politics. 253 p. 1983.
- 52 LYYTINEN, HEIKKI, Psychophysiology of anticipation and arousal. – Antisipaation ja viriämisen psykofysiologia. 190 p. Tiivistelmä 4 p. 1984.
- 53 KORAKIANGAS, MIKKO, Lastenneuvolan terveydenhoitajan arvioinnit viisivuotiaiden lasten psyykkisestä kehityksestä. – The psychological assessment of five-year-old children by public health centres. 227 p. Summary 14 p. 1984.
- 54 HUMAN ACTION AND PERSONALITY. Essays in honour of Martti Takala. 272 p. 1984.
- 55 MATILAINEN, JOUKO, Maanpuolustus ja eduskunta. Eduskuntaryhmien kannanotot ja koheesio maanpuolustuskysymyksissä Paasikiven-Kekkonen kaudella 1945-1978. – Defence and Parliament. 264 p. Summary 7 p. 1984.
- 56 PUOLUE, VALTIO JA EDUSTUKSELLINEN DEMOKRATIA. Pekka Nyholmille omistettu juhla- kirja. – Party, state and representational democracy. 145 p. Summary 2 p. 1986.
- 57 SIISIÄINEN, MARTTI, Intressit, yhdistyslaitos ja poliittisen järjestelmän vakaisuus. – Interests, voluntary associations and the stability of the political system. 367 p. Summary 6 p. 1986.
- 58 MATTLAR, CARL-ERIK, Finnish Rorschach responses in cross-cultural context: A normative study. 166 p. Tiivistelmä 2 p. 1986.
- 59 ÄYSTÖ, SEIJA, Neuropsychological aspects of simultaneous and successive cognitive processes. – Rinnakkaisen ja peräkkäisen informaation prosessoinnin neuropsykologiasta. 205 p. Tiivistelmä 10 p. 1987.
- 60 LINDH, RAIMO, Suggestiiviset mielikuvamallit käyttäytymisen muokkaajina tarkkailuluokkailaisilla. – Suggestive covert modeling as a method with disturbed pupils. 194 p. Summary 8 p. 1987.
- 61 KORHONEN, TAPANI, Behavioral and neural short-latency and long-latency conditioned responses in the cat. – Välittömät ja viivästetyt hermostolliset ja käyttäytymisvasteet klassisen ehdollistamisen aikana kissalla. 198 p. Tiivistelmä 4 p. 1987.
- 62 PAHKINEN, TUULA, Psykoterapian vaikutus minäkäsitykseen. Psykoterapian käynnistämisen muutosprosessin vaikutus korkeakouluopiskelijoiden minäkäsitykseen. – Change in self-concept as a result of psychotherapy. 172 p. Summary 6 p. 1987.
- 63 KANGAS, ANITA, Keski-Suomen kulttuuri- toimintakokeilu tutkimuksena ja politiikkana. – The action research on cultural- activities in the Province of Central Finland. 301 p. Summary 8 p. 1988.
- 64 HURME, HELENA, Child, mother and grandmother. Intergenerational interaction in Finnish families. 187 p. 1988.
- 65 RASKU-PUTTONEN, HELENA, Communication

- between parents and children in experimental situations. – Vanhempien ja lasten kommunikointi strukturoiduissa tilanteissa. 71 p. Tiivistelmä 5 p. 1988.
- 66 TOSKALA, ANTERO, Kahvikuppineurootikkojen ja paniikkiagorafobikkojen minäkuvat minä-systeemin rakenteina ja kognitiivisen oppimisterapian perustana. – The self-images of coffee cup neurotics and panic agoraphobics as structures of a selfsystem and a basis for learning therapy. 261 p. Summary 6 p. 1988.
- 67 HAKKARAINEN, LIISA, Kuurojen yläasteen oppilaiden kirjoitetun kielen hallinta. – Mastery of written language by deaf pupils at the upper level of Comprehensive school. 281 p. Summary 11 p. 1988.
- 68 NÄTTI, JOUKO, Työmarkkinoiden lohkoutuminen. Segmentaatioteoriat, Suomen työmarkkinat ja yritysten työvoimastrategiat. – Segmentation theories, Finnish labour markets and the use of labour in retail trade. 189 p. Summary 10 p. 1989.
- 69 AALTOLA, JUHANI, Merkitys opettamisen ja oppimisen näkökulmasta Wittgensteinin myöhäisfilo-sofian ja pragmatismen valossa. – Meaning from the point of view of teaching and learning in the light of Wittgenstein's later philosophy and pragmatism. 249 p. Summary 6 p. 1989.
- 70 KINNUNEN, ULLA, Teacher stress over a school year. – Opettajan työstressi lukuvuoden aikana. 61 p. Tiivistelmä 3 p. 1989.
- 71 BREUER, HELMUT & RUOHO, KARI (Hrsg.), Pädagogisch-psychologische Prophylaxe bei 4-8 jährigen Kindern. – Pedagogis-psykologinen ennaltaehkäisy neljästä kahdeksaan vuoden iässä. 185 S. Tiivistelmä 1 S. 1989.
- 72 LUMMELAHTI, LEENA, Kuusivuotiaiden sopeutuminen päiväkotiiin. Yksilöllistetty mallioppimiskäytännön ohjelma päiväkotiiin heikosti sopeutuvien kuusivuotiaiden ohjauksessa sekä vanhempien kasvatuskäytännön yhteydet lapsen sopeutumiseen ja minäkäsitykseen. – The adjustment of six-year-old children to day-care-centres. 224 p. Summary 9 p. 1990.
- 73 SALOVIITA, TIMO, Adaptive behaviour of institutionalized mentally retarded persons. – Laitoksessa asuvien kehitysvammaisten adaptiivinen käyttäytyminen. 167 p. Tiivistelmä 4 p. 1990.
- 74 PALONEN, KARI et SUBRA, LEENA (Eds.), Jean-Paul Sartre - un philosophe du politique. – Jean-Paul Sartre - poliittisuuden filosofi. 107 p. Tiivistelmä 2 p. 1990.
- 75 SINIVUO, JUHANI, Kuormitus ja voimavarat upseerin uralla. – Work load and resources in the career of officers. 373 p. Summary 4 p. 1990.
- 76 PÖLKKI, PIRJO, Self-concept and social skills of school beginners. Summary and discussion. – Koulutulokkaiden minäkäsitys ja sosiaaliset taidot. 100 p. Tiivistelmä 6 p. 1990.
- 77 HUTTUNEN, JOUKO, Isän merkitys pojan sosiaaliselle sukupuolelle. – Father's impact on son's gender role identity. 246 p. Summary 9 p. 1990.
- 78 AHONEN, TIMO, Lasten motoriset koordinaatiohäiriöt. Kehitysneuro psykologinen seuranta-tutkimus. – Developmental coordination disorders in children. A developmental neuropsychological follow-up study. 188 p. Summary 9 p. 1990.
- 79 MURTO, KARI, Towards the well functioning community. The development of Anton Makarenko and Maxwell Jones' communities. – Kohti toimivaa yhteisöä. Anton Makarenkon ja Maxwell Jonesin yhteisöjen kehitys. 270 p. Tiivistelmä 5 p. PE3IOME 5 c. 1991.
- 80 SEIKKULA, JAAKKO, Perheen ja sairaalan rajasysteemi potilaan sosiaalisessa verkostossa. – The family-hospital boundary system in the social network. 285 p. Summary 6 p. 1991.
- 81 ALANEN, ILKKA, Miten teoretisoida maa-talouden pientuotantoa. – On the conceptualization of petty production in agriculture. 360 p. Summary 9 p. 1991.
- 82 NIEMELÄ, EINO, Harjaantumisoppilas peruskoulun liikuntakasvatuksessa. – The trainable mentally retarded pupil in comprehensive school physical education. 210 p. Summary 7 p. 1991.
- 83 KARILA, IRMA, Lapsivuodeajan psyykkisten vaikeuksien ennakointi. Kognitiivinen malli. – Prediction of mental distress during puerperium. A cognitive model. 248 p. Summary 8 p. 1991.
- 84 HAAPASALO, JAANA, Psychopathy as a descriptive construct of personality among offenders. – Psykopatia rikoksentehtäjäiden persoonallisuutta kuvaavana konstruktiona. 73 p. Tiivistelmä 3 p. 1992.
- 85 ARNKIL, ERIK, Sosiaalityön rajasyteemit ja kehitysvyöhyke. – The systems of boundary and the developmental zone of social work. 65 p. Summary 4 p. 1992.
- 86 NIKKI, MAIJA-LIISA, Suomalaisen koulutusjärjestelmän kielikoulutus ja sen relevanssi. Osa II. – Foreign language education in the Finnish educational system and its relevance. Part 2. 204 p. Summary 5 p. 1992.
- 87 NIKKI, MAIJA-LIISA, The implementation of the Finnish national plan for foreign language teaching. – Valtakunnallisen kielenopetuksen yleissuunnitelman toimeenpano. 52 p. Yhteenveto 2 p. 1992.
- 88 VASKILAMPI, TUULA, Vaihtoehtoinen terveydenhuolto hyvinvointivaltion terveystarkkailuilla. – Alternative medicine on the health market of welfare state. 120 p. Summary 8 p. 1992.
- 89 LAAKSO, KIRSTI, Kouluvaikeuksien ennustaminen. Käyttäytymishäiriöt ja kielelliset vaikeudet peruskoulun alku- ja päättövaiheessa. – Prediction of difficulties in school. 145 p. Summary 4 p. 1992.
- 90 SUUTARINEN, SAKARI, Herbartilainen pedagoginen uudistus Suomen kansakoulussa vuosisa-

- dan alussa (1900-1935). - Die Herbart'sche pädagogische Reform in den finnischen Volksschulen zu Beginn dieses Jahrhunderts (1900-1935). 273 p. Zusammenfassung 5 S. 1992.
- 91 AITTOLA, TAPIO, Uuden opiskelijatyypin synty. Opiskelijoiden elämänvaiheet ja tieteenalaspesifien habitusten muovautuminen 1980-luvun yliopistossa. - Origins of the new student type. 162 p. Summary 4 p. 1992
- 92 KORHONEN, PEKKA, The origin of the idea of the Pacific free trade area. - Tyynenmeren vapaa-kauppa-alueen idean muotoutuminen. - Taiheyoo jiyuu booeiki chi-iki koosoo no seisei. 220 p. Yhteenveto 3 p. Yooyaku 2 p. 1992.
- 93 KERÄNEN, JYRKI, Avohoitoon ja sairaalahoitoon valikoituminen perhekeskeisessä psykiatrisessa hoitojärjestelmässä. - The choice between outpatient and inpatient treatment in a family centred psychiatric treatment system. 194 p. Summary 6 p. 1992.
- 94 WAHLSTRÖM, JARL, Merkitysten muodostuminen ja muuttuminen perheterapeutisessa keskustelussa. Diskurssianalyttinen tutkimus. - Semantic change in family therapy. 195 p. Summary 5 p. 1992.
- 95 RAHEEM, KOLAWOLE, Problems of social security and development in a developing country. A study of the indigenous systems and the colonial influence on the conventional schemes in Nigeria. - Sosiaaliturvan ja kehityksen ongelmia kehitysmaassa. 272 p. Yhteenveto 3 p. 1993.
- 96 LAINE, TIMO, Aistisuus, kehollisuus ja dialogisuus. Ludwig Feuerbachin filosofian lähtökohtia ja niiden kehitysnäkymiä 1900-luvun antropologisesti suuntautuneessa fenomenologiassa. - Sensuousness, bodilyness and dialogue. Basic principles in Ludwig Feuerbach's philosophy and their development in the anthropologically oriented phenomenology of the 1900's. 151 p. Zusammenfassung 5 S. 1993.
- 97 PENTTONEN, MARKKU, Classically conditioned lateralized head movements and bilaterally recorded cingulate cortex responses in cats. - Klassisesti ehdollistetut sivuttaiset päänliikkeet ja molemminpuoliset aivojen pihtipoimuvasteet kissalla. 74 p. Yhteenveto 3 p. 1993.
- 98 KORO, JUKKA, Aikuinen oman oppimisensa ohjaajana. Itseohjautuvuus, sen kehittyminen ja yhteys opetustuloksiin kasvatustieteen avoimen korkeakouluopetuksen monimuotokokeilussa. - Adults as managers of their own learning. Self-directiveness, its development and connection with the cognitive learning results of an experiment on distance education for the teaching of educational science. 238 p. Summary 7 p. 1993.
- 99 LAIHIALA-KANKAINEN, SIRKKA, Formaalin ja funktionaalinen traditio kieltenopetuksessa. Kieltenopetuksen oppihistoriallinen tausta antiikista valistukseen. - Formal and functional traditions in language teaching. The theory -historical background of language teaching from the classical period to the age of reason. 288 p. Summary 6 p. 1993.
- 100 MÄKINEN, TERTTU, Yksilön varhaiskehitys koulunkäynnin perustana. - Early development as a foundation for school achievement. 273 p. Summary 16 p. 1993.
- 101 KOTKAVIRTA, JUSSI, Practical philosophy and modernity. A study on the formation of Hegel's thought. - Käytännöllinen filosofia ja modernisuus. Tutkielma Hegelin ajattelun muotoutumisesta. 238 p. Zusammenfassung 3 S. Yhteenveto 3 p. 1993.
- 102 EISENHARDT, PETER L., PALONEN, KARI, SUBRA, LEENA, ZIMMERMANN RAINER E. (Eds.), Modern concepts of existentialism. Essays on Sartrean problems in philosophy, political theory and aesthetics. 168 p. Tiivistelmä 2 p. 1993.
- 103 KERÄNEN, MARJA, Modern political science and gender. A debate between the deaf and the mute. - Moderni valtio-oppi ja nainen. Mykkien ja kuurojen välinen keskustelu. 252 p. Tiivistelmä 4 p. 1993.
- 104 MATIKAINEN, TUULA, Työtaitojen kehittyminen erityisammattikouluvaiheen aikana. - Development of working skills in special vocational school. 205 p. Summary 4 p. 1994.
- 105 PIHLAJARINNE, MARIA-LEENA, Nuoren sairastumisen skitsofreeniseen häiriöön. Perheterapeutinen tarkastelutapa. - The onset of schizophrenic disorder at young age. Family therapeutic study. 174 p. Summary 5 p. 1994.
- 106 KUUSINEN, KIRSTI-LIISA, Psykykinen itsesäätely itsehoidon perustana. Itsehoito I-tyyppin diabetesta sairastavilla aikuisilla. - Self-care based on self-regulation. Self-care in adult type I diabetics. 260 p. Summary 17 p. 1994.
- 107 MENGISTU, LEGESSE GEBRESELLASSIE, Psychological classification of students with and without handicaps. A tests of Holland's theory in Ethiopia. 209 p. 1994.
- 108 LESKINEN, MARKKU (ED.), Family in focus. New perspectives on early childhood special education. 158 p. 1994.
- 109 LESKINEN, MARKKU, Parents' causal attributions and adjustment to their child's disability. - Vanhempien syytulkinnat ja sopeutuminen lapsensa vammaisuuteen. 104 p. Tiivistelmä 1 p. 1994.
- 110 MATTHIES, AILA-LEENA, Epävirallisen sektorin ja hyvinvointivaltion suhteiden modernisoituminen. - The informal sector and the welfare state. Contemporary relationships. 63 p. Summary 12 p. 1994.
- 111 AITTOLA, HELENA, Tutkimustyön ohjaus ja ohjaussuhteet tieteellisessä jatkokoulutuksessa. - Mentoring in postgraduate education. 285 p. Summary 5 p. 1995.
- 112 LINDÉN, MIRJA, Muuttuva syövän kuva ja kokeminen. Potilaiden ja ammattilaisten tulkintoja. - The changing image and experience of cancer. Accounts given by patients and professionals. 234 p. Summary 5 p. 1995.
- 113 VÄLIMAA, JUSSI, Higher education cultural approach. - Korkeakoulututkimuksen

- kulttuurinäkökulma. 94 p. Yhteenveto 5 p. 1995.
- 114 KAIPIO, KALEVI, Yhteisöllisyys kasvatuksessa. yhteisökasvatuksen teoreettinen analyysi ja käytäntöön soveltaminen. - The community as an educator. Theoretical analysis and practice of community education. 250 p. Summary 3 p. 1995.
- 115 HÄNNIKÄINEN, MARITTA, Nukesta vauvaksi ja lapsesta lääkäriksi. Roolileikkiin siirtymisen tarkastelua piagetilaisesta ja kulttuurihistoriallisen toiminnan teorian näkökulmasta. 73 p. Summary 6 p. 1995.
- 116 IKONEN, OIVA. Adaptiivinen opetus. Oppimistutkimus harjaantumiskoulun opetussuunnitelma- ja seurantajärjestelmän kehittämisen tukena. - The adaptive teaching. 90 p. Summary 5 p. 1995.
- 117 SUUTAMA, TIMO, Coping with life events in old age. - Elämän muutos- ja ongelmatilanteiden käsittely iäkkäillä ihmisillä. 110 p. Yhteenveto 3 p. 1995.
- 118 DERSEH, TIBEBU BOGALE, Meanings Attached to Disability, Attitudes towards Disabled People, and Attitudes towards Integration. 150 p. 1995.
- 119 SAHLBERG, PASI, Kuka auttaisi opettajaa. Post-moderni näkökulma opetuksen muu-tokseen yhden kehittämisyhteistyön valossa. - Who would help a teacher. A post-modern perspective on change in teaching in light of a school improvement project. 255 p. Summary 4 p. 1996.
- 120 UHINKI, AILO, Distress of unemployed job-seekers described by the Zulliger Test using the Comprehensive System. - Työttömien työntekijöiden ahdinko kuvattuna Comprehensive Systemin mukaisesti käytetyillä Zulligerin testillä. 61 p. Yhteenveto 3p. 1996.
- 121 ANTIKAINEN, RISTO, Clinical course, outcome and follow-up of inpatients with borderline level disorders. - Rajatilapotilaiden osastohoidon tuloksellisuus kolmen vuoden seurantatutkimuksessa Kys:n psykiatrian klinikassa. 102 p. Yhteenveto 4 p. 1996.
- 122 RUUSUVIRTA, TIMO, Brain responses to pitch changes in an acoustic environment in cats and rabbits. - Aivovasteet kuuloärsykemutoksiin kissoilla ja kaneilla. 45 p. Yhteenveto 2 p. 1996.
- 123 VISTI, ANNALIISA, Työyhteisön ja työn tuottavuuden kehitys organisaation transformaatiossa. - Development of the work community and changes in the productivity of work during an organizational transformation process. 201 p. Summary 12 p. 1996.
- 124 SALLINEN, MIKAEL, Event-related brain potentials to changes in the acoustic environment during sleep and sleepiness. - Aivojen herätevasteet muutoksiin kuuloärsykesarjassa unen ja uneliaisuuden aikana. 104 p. Yhteenveto 3 p. 1997.
- 125 LAMMINMÄKI, TUUJA, Efficacy of a multi-faceted treatment for children with learning difficulties. - Oppimisvaikeuksien neurokognitiivisen ryhmäkuntoutuksen tuloksellisuus ja siihen vaikuttavia tekijöitä. 56 p. Yhteenveto 2 p. 1997.
- 126 LUTTINEN, JAANA, Fragmentoituva kulttuuripoliittikka. Paikallisen kulttuuripolitiikan tulkintakehykset Ylä-Savossa. - Fragmenting-cultural policy. The interpretative frames of local cultural politics in Ylä-Savo. 178 p. Summary 9 p. 1997.
- 127 MARTTUNEN, MIKA, Studying argumentation in higher education by electronic mail. - Argumentointia yliopisto-opinnoissa sähköpostilla. 60 p. (164 p.) Yhteenveto 3 p. 1997.
- 128 JAAKKOLA, HANNA, Kielitieto kielitaitoon pyrittäessä. Vieraiden kielten opettajien käsityksiä kieliopin oppimisesta ja opettamisesta. - Language knowledge and language ability. Teachers' conceptions of the role of grammar in foreign language learning and teaching. 227 p. Summary 7 p. 1997.
- 129 SUBRA, LEENA, A portrait of the political agent in Jean-Paul Sartre. Views on playing, acting, temporality and subjectivity. - Poliittisen toimijan muotokuva Jean-Paul Sartrella. Näkymiä pelaamiseen, toimintaan, ajallisuuteen ja subjektiivisuuteen. 248 p. Yhteenveto 2 p. 1997.
- 130 HAARAKANGAS, KAUKO, Hoitokokouksen äänet. Dialoginen analyysi perhekeskeisen psykiatrisen hoitoprosessin hoitokokous-keskusteluita työryhmän toiminnan näkökulmasta. - The voices in treatment meeting. A dialogical analysis of the treatment meeting conversations in family-centred psychiatric treatment process in regard to the team activity. 136 p. Summary 8 p. 1997.
- 131 MATINHEIKKI-KOKKO, KAJA, Challenges of working in a cross-cultural environment. Principles and practice of refugee settlement in Finland. - Kulttuurienvälisen työn haasteet. Periaatteet ja käytäntö maahanmuuttajien hyvinvoinnin turvaamiseksi Suomessa. 130 p. Yhteenveto 3 p. 1997.
- 132 KIVINIEMI, KARI, Opettajuuden oppimisesta harjoittelun harhautuksiin. Aikuisopiskelijoiden kokemuksia opetusharjoittelusta ja sen ohjauksesta luokanopettajakoulutuksessa. - From the learning of teacherhood to the fabrications of practice. Adult students' experiences of teaching practice and its supervision in class teacher education. 267 p. Summary 8 p. 1997.
- 133 KANTOLA, JOUKO, Cygnaeuksen jäljillä käsityönopetuksesta teknologiseen kasvatukseen. - In the footsteps of Cygnaeus. From handicraft teaching to technological education. 211 p. Summary 7 p. 1997.
- 134 KAARTINEN, JUKKA, Nocturnal body movements and sleep quality. - Yölliset kehon liikkeitä ja unen laatu. 85 p. Yhteenveto 3 p. 1997.
- 135 MUSTONEN, ANU, Media violence and its audience. - Mediaväkivalta ja sen yleisö. 44 p.

- (131 p.). Yhteenveto 2 p. 1997.
- 136 PERTTULA, JUHA, The experienced life-fabrics of young men. - Nuorten miesten koettu elämänkudelman. 218 p. Yhteenveto 3 p. 1998.
- 137 TIKKANEN, TARIA, Learning and education of older workers. Lifelong learning at the margin. - Ikääntyvän työväestön oppiminen ja koulutus. Elinikäisen oppimisen marginaalissa. 83 p. (154 p.). Yhteenveto 6 p. 1998.
- 138 LEINONEN, MARKKU, Johannes Gezelius vanhempi luonnonmukaisen pedagogiikan soveltajana. Comeniuslainen tulkinta. - Johannes Gezelius the elder as implementer of natural pedagogy. A Comenian interpretation. 237 p. Summary 7 p. 1998.
- 139 KALLIO, EEVA, Training of students' scientific reasoning skills. - Korkeakouluopiskelijoiden tieteellisen ajattelun kehittäminen. 90 p. Yhteenveto 1 p. 1998.
- 140 NIEMI-VÄKEVÄINEN, LEENA, Koulutusjaksot ja elämänpolitiikka. Kouluttautuminen yksilöllistymisen ja yhteisöllisyyden risteysasemana. - Sequences of vocational education as life politics. Perspectives of individualization and communality. 210 p. Summary 6 p. 1998.
- 141 PARIKKA, MATTI, Teknologiaakompetenssi. Teknologiakasvatuksen uudistamishaasteita peruskoulussa ja lukiossa. - Technological competence. Challenges of reforming technology education in the Finnish comprehensive and upper secondary school. 207 p. Summary 13 p. 1998.
- 142 TA OPETTAJAN APUNA - EDUCATIONAL TA FOR TEACHER. Professori Pirkko Liikakalle omistettu juhla-kirja. 207 p. Tiivistelmä - Abstract 14 p. 1998.
- 143 YLÖNEN, HILKKA, Taikahattu ja hopeakengät - sadun maailmaa. Lapsi päiväkodissa sadun kuulijana, näkijänä ja kokijana. - The world of the colden cap and silver shoes. How kinder garden children listen to, view, and experience fairy tales. 189 p. Summary 8 p. 1998.
- 144 MOILANEN, PENTTI, Opettajan toiminnan perusteiden tulkinta ja tulkinnan totuudellisuuden arviointi. - Interpreting reasons for teachers' action and the verifying the interpretations. 226 p. Summary 3p. 1998.
- 145 VAURIO, LEENA, Lexical inferencing in reading in english on the secondary level. - Sanapäätely englanninkielistä tekstiä luettaessa lukioasteella. 147 p. Yhteenveto 3 p. 1998.
- 146 ETELÄPELTO, ANNELI, The development of expertise in information systems design. - Asiantuntijuuden kehittyminen tietojärjestelmien suunnittelussa. 132 p. (221p.). Yhteenveto 12 p. 1998.
- 147 PIRHONEN, ANTTI, Redundancy as a criterion for multimodal user-interfaces. - Käsitteistö luo näkökulman käyttöliittymäanalyyysiin. 141 p. Yhteenveto 3 p. 1998.
- 148 RÖNKÄ, ANNA, The accumulation of problems of social functioning: outer, inner, and behavioral strands. - Sosiaalinen selviytyminen lapsuudesta aikuisuuteen: ongelmien kasautumisen kolme väylää. 44 p. (129 p.) Yhteenveto 3 p. 1999.
- 149 NAUKKARINEN, AIMO, Tasapainoilua kurinalaisuuden ja tarkoituksenmukaisuuden välillä. Oppilaiden ei-toivottuun käyttäytymiseen liittyvän ongelmanratkaisun kehittäminen yhden peruskoulun yläasteen tarkastelun pohjalta. - Balancing rigor and relevance. Developing problem-solving associated with students' challenging behavior in the light of a study of an upper comprehensive school. 296 p. Summary 5 p. 1999.
- 150 HOLMA, JUHA, The search for a narrative. Investigating acute psychosis and the need-adapted treatment model from the narrative viewpoint. - Narratiivinen lähestymistapa akuuttiin psykoosiin ja tarpeenmukaisen hoidon malliin. 52 p. (105 p.) Yhteenveto 3 p. 1999.
- 151 LEPPÄNEN, PAAVO H.T., Brain responses to changes in tone and speech stimuli in infants with and without a risk for familial dyslexia. - Aivovasteet ääni- ja puheärsykkeiden muutoksiin vauvoilla, joilla on riski suvussa esiintyvään dysleksiaan ja vauvoilla ilman tätä riskiä. 100 p. (197 p.) Yhteenveto 4 p. 1999.
- 152 SUOMALA, JYRKI, Students' problem solving in the LEGO/Logo learning environment. - Oppilaiden ongelmanratkaisu LEGO/Logo oppimisympäristössä. 146 p. Yhteenveto 3 p. 1999.
- 153 HUTTUNEN, RAUNO, Opettamisen filosofia ja kritiikki. - Philosophy, teaching, and critique. Towards a critical theory of the philosophy of education. 201 p. Summary 3p. 1999.
- 154 KAREKIVI, LEENA, Ehkä en kokeilisikaan, jos Tutkimus ylivieskalaisten nuorten tupakoinnista ja päihteidenkäytöstä ja niihin liittyvästä terveystieteestä vuosina 1989-1998. - Maybe I wouldn't even experiment if A study on youth smoking and use of intoxicants in Ylivieska and related health education in 1989-1998. 256 p. Summary 4 p. 1999.
- 155 LAAKSO, MARJA-LEENA, Prelinguistic skills and early interactional context as predictors of children's language development. - Esi-kielellinen kommunikaatio ja sen vuorovaikutuksellinen konteksti lapsen kielen kehityksen ennustajana. 127 p. Yhteenveto 2 p. 1999.
- 156 MAUNO, SAIJA, Job insecurity as a psycho-social job stressor in the context of the work-family interface. - Työn epävarmuus työn psykososiaalisena stressitekijänä työn ja perheen vuorovaikutuksen kontekstissa. 59 p. (147 p.) Yhteenveto 3 p. 1999.
- 157 MÄENSIVU KIRSTI, Opettaja määrittelijänä, oppilas määriteltävänä. Sanallisen oppilaan arvioinnin sisällön analyysi. - The teacher as a determiner - the pupil to be determined - content analysis of the written school reports. 215 p. Summary 5 p. 1999.
- 158 FELDT, TARU, Sense of coherence. Structure, stability and health promoting role in working

- life. - Koherenssin rakenne, pysyvyys ja terveyttä edistävä merkitys työelämässä. 60 p. (150 p.) Yhteenveto 5 p. 2000.
- 159 MÄNTY, TARJA, Ammatillisista erityisoppilaitoksista elämään. - Life after vocational special education. 235 p. Summary 3 p. 2000.
- 160 SARJA, ANNELI, Dialogioppiminen pienryhmässä. Opettajaksi opiskelevien harjoitteluprosessi terveydenhuollon opettajankoulutuksessa. - Dialogic learning in a small group. The process of student teachers' teaching practice during health care education. 165 p. Summary 7 p. 2000.
- 161 JÄRVINEN, ANITTA, Taitajat iänikuiset. - Kotkan ammattilukiosta valmiuksia elämään, työelämään ja jatko-opintoihin. - Age-old craftmasters -Kotka vocational senior secondary school - giving skills for life, work and further studies. 224 p. Summary 2 p. 2000.
- 162 KONTIO, MARIA-LIISA, Laitoksessa asuvan kehitysvammaisen vanhuksen haastava käyttäytyminen ja hoitajan käyttämiä vaikutuskeinoja. - Challenging behaviour of institutionalized mentally retarded elderly people and measures taken by nurses to control it. 175 p. Summary 3 p. 2000.
- 163 KILPELÄINEN, ARIA, Naiset paikkaansa etsimässä. Aikuiskoulutus naisen elämänsä rakentajana. - Adult education as determinant of woman's life-course. 155 p. Summary 6 p. 2000.
- 164 RIITESUO, ANNIKKI, A preterm child grows. Focus on speech and language during the first two years. - Keskonen kasvaa: puheen ja kielen kehitys kahtena ensimmäisenä elinvuotena. 119 p. Tiivistelmä 2 p. 2000.
- 165 TAURIAINEN, LEENA, Kohti yhteistä laatua. - Henkilökunnan, vanhempien ja lasten laatu-käsitykset päiväkodin integroidussa erityisryhmässä. - Towards common quality: staff's, parents' and children's conceptions of quality in an integration group at a daycare center. 256 p. Summary 6 p. 2000.
- 166 RAUDASKOSKI, LEENA, Ammattikorkeakoulun toimintaperustaa etsimässä. Toimilupahakemusten sisällönanalyttinen tarkastelu. - In search for the founding principles of the Finnish polytechnic institutes. A content analysis of the licence applications. 193 p. Summary 4 p. 2000.
- 167 TAKKINEN, SANNA, Meaning in life and its relation to functioning in old age. - Elämän tarkoituksellisuus ja sen yhteydet toimintakykyyn vanhuudessa. 51 p. (130 p.) Yhteenveto 2 p. 2000.
- 168 LAUNONEN, LEEVI, Eettinen kasvatusajattelu suomalaisen koulun pedagogisissa teksteissä 1860-luvulta 1990-luvulle. - Ethical thinking in Finnish school's pedagogical texts from the 1860s to the 1990s. 366 p. Summary 3 p. 2000.
- 169 KUORELAHTI, MATTI, Sopeutumattomien luokkamutoisen erityisopetuksen tuloksellisuus. - The educational outcomes of special classes for emotionally/ behaviorally disordered children and youth. 176 p. Summary 2p. 2000.
- 170 KURUNMÄKI, JUSSI, Representation, nation and time. The political rhetoric of the 1866 parliamentary reform in Sweden. - Edustus, kansakunta ja aika. Poliittinen retoriikka Ruotsin vuoden 1866 valtiopäiväreformissa. 253 p. Tiivistelmä 4 p. 2000.
- 171 RASINEN, AKI, Developing technology education. In search of curriculum elements for Finnish general education schools. 158 p. Yhteenveto 2 p. 2000.
- 172 SUNDHOLM, LARS, Itseohjautuvuus organisaatiomuutoksessa. - Self-determination in organisational change. 180 p. Summary 15 p. 2000.
- 173 AHONNISKKA-ASSA, JAANA, Analyzing change in repeated neuropsychological assessment. 68 p. (124 p.) Yhteenveto 2 p. 2000.
- 174 HOFFRÉN, JARI, Demokraattinen eetos - rajoista mahdollisuuksiin. - The democratic ethos. From limits to possibilities? 217 p. Summary 2 p. 2000.
- 175 HEIKKINEN, HANNU L. T., Toimintatutkimus, tarinat ja opettajaksi tuleminen taito. Narratiivisen identiteettityön kehittäminen opettajankoulutuksessa toimintatutkimuksen avulla. - Action research, narratives and the art of becoming a teacher. Developing narrative identity work in teacher education through action research. 237 p. Summary 4 p. 2001.
- 176 VUORENMAA, MARITTA, Ikkunoita arvioinnin tuolle puolen. Uusia avauksia suomalaiseseen koulutusta koskevaan arviointikeskusteluun. - Views across assessment: New openings into the evaluation discussion on Finnish education. 266 p. Summary 4 p. 2001.
- 177 LITMANEN, TAPIO, The struggle over risk. The spatial, temporal, and cultural dimensions of protest against nuclear technology. - Kamp-pailu riskistä. Ydinteknologian vastaisen protestin tilalliset, ajalliset ja kulttuuriset ulottuvuudet. 72 p. (153 p.) Yhteenveto 9 p. 2001.
- 178 AUNOLA, KAISA, Children's and adolescents' achievement strategies, school adjustment, and family environment. - Lasten ja nuorten suoritusstrategiat koulu- ja perheympäristöissä. 51 p. (153 p.) Yhteenveto 2 p. 2001.
- 179 OKSANEN, ELINA, Arvioinnin kehittäminen erityisopetuksessa. Diagnosoinnista oppimisen ohjaukseen laadullisena tapaustutkimuksena. - Developing assessment practices in special education. From a static approach to dynamic approach applying qualitative case. 182 p. Summary 5 p. 2001.
- 180 VIITTALA, KAISU, "Kyllä se tommosellaki lapsella on kovempi urakka". Sikiöaikana alkoholil-

- le altistuneiden huostaanotettujen lasten elämäntilanne, riskiprosessit ja suojaavat prosessit. - "It's harder for that kind of child to get along". The life situation of the children exposed to alcohol in utero and taken care of by society, their risk and protective processes. 316 p. Summary 4 p. 2001.
- 181 HANSSON, LEENI, Networks matter. The role of informal social networks in the period of socio-economic reforms of the 1990s in Estonia. - Verkostoilla on merkitystä: infor-maalisten sosiaalisten verkostojen asema Virossa 1990-luvun sosio-ekonomisten muutosten aikana. 194 p. Yhteenveto 3 p. 2001.
- 182 BÖÖK, MARJA LEENA, Vanhemmuus ja vanhemmuuden diskurssit työttömyystilanteessa. - Parenthood and parenting discourses in a situation of unemployment. 157 p. Summary 5 p. 2001.
- 183 KOKKO, KATJA, Antecedents and consequences of long-term unemployment. - Pitkääikaistyöttömyyden ennakoijia ja seurauksia. 53 p. (115 p.) Tiivistelmä 3 p. 2001.
- 184 KOKKONEN, MARJA, Emotion regulation and physical health in adulthood: A longitudinal, personality-oriented approach. - Aikuisiän tunteiden säätely ja fyysinen terveys: pitkittäistutkimuksellinen ja persoonallisuuskeskeinen lähestymistapa. 52 p. (137 p.) Tiivistelmä 3 p. 2001.
- 185 MÄNNIKÖ, KAISA, Adult attachment styles: A Person-oriented approach. - Aikuisten kiintymystyyli. 142 p. Yhteenveto 5 p. 2001.
- 186 KATVALA, SATU, Missä äiti on? Äitejä ja äitiyden uskomuksia sukupolvien saatossa. - Where's the mother? Mothers and maternal beliefs over generations. 126 p. Summary 3 p. 2001.
- 187 KIISKINEN, ANNA-LIISA, Ympäristöhallinto vastuullisen elämäntavan edistäjänä. - Environmental administration as promoter of responsible living. 229 p. Summary 8 p. 2001.
- 188 SIMOLA, AHTI, Työterveyshuolto-organisaation toiminta, sen henkilöstön henkinen hyvinvointi ja toiminnan tuloksellisuus. - Functioning of an occupational health service organization and its relationship to the mental well-being of its personnel, client satisfaction, and economic profitability. 192 p. Summary 12 p. 2001.
- 189 VESTERINEN, PIRKKO, Projektiopiskelu- ja oppiminen ammattikorkeakoulussa. - Project-based studying and learning in the polytechnic. 257 p. Summary 5 p. 2001.
- 190 KEMPAINEN, JAANA, Kotikasvatus kolmessa sukupolvessa. - Childrearing in three generations. 183 p. Summary 3 p. 2001.
- 191 HOHENTHAL-ANTIN LEONIE, Luvan ottaminen - ikäihmiset teatterin tekijöinä. - Taking permission- Elderly people as theatre makers. 183 p. Summary 5 p. 2001.
- 192 KAKKORI, LEENA, Heideggerin aukeama. Tutkimuksia totuudesta ja taiteesta Martin Heideggerin avaamassa horisontissa. - Heidegger's clearing. Studies on truth and art in the horizon opened by Martin Heidegger. 156 p. Summary 2 p. 2001.
- 193 NÄRHI, VESA, The use of clinical neuropsychological data in learning disability research. - Asiakastyön yhteydessä kerätyn neuropsykologisen aineiston käyttö oppimisvaikeustutkimuksessa. 103 p. Yhteenveto 2 p. 2002.
- 194 SUOMI, ASTA, Ammattia etsimässä. Aikuisopiskelijat kertovat sosiaaliohjaajakoulutuksesta ja narratiivisen pätevyuden kehittymisestä. - Searching for professional identity. Adult students' narratives on the education of a social welfare supervisor and the development of narrative competence. 183 p. Summary 2 p. 2002.
- 195 PERKKILÄ, PÄIVI, Opettajien matematiikkauskomukset ja matematiikan oppikirjan merkitys alkuopetuksessa. 212 p. - Teacher's mathematics beliefs and meaning of mathematics textbooks in the first and the second grade in primary school. Summary 2 p. 2002.
- 196 VESTERINEN, MARJA-LIISA, Ammatillinen harjoittelu osana asiantuntijuuden kehittymistä ammattikorkeakoulussa. - Promoting professional expertise by developing practical learning at the polytechnic. 261 p. Summary 5 p. 2002.
- 197 POHJANEN, JORMA, Mitä kello on? Kello modernissa yhteiskunnassa ja sen sosiologisessa teoriassa. - What's the time. Clock on modern society and in it's sociological theory. 226 p. Summary 3 p. 2002.
- 198 RANTALA, ANJA, Perhekeskeisyys - puhetta vai todellisuutta? Työntekijöiden käsitykset yhteistyöstä erityistä tukea tarvitsevan lapsen perheen kanssa. - Family-centeredness rhetoric or reality? Summary 3 p. 2002.
- 199 VALANNE, EIIJA, "Meidän lapsi on arvokas" Henkilökohtainen opetuksen järjestämistä koskeva suunnitelma (HOJKS) kunnallisessa erityiskoulussa. - "Our child is precious" - The individual educational plan in the context of the special school. 219 p. Yhteenveto 2 p. 2002.
- 200 HOLOPAINEN, LEENA, Development in reading and reading related skills; a follow-up study from pre-school to the fourth grade. 57 p. (138 p.) Yhteenveto 3 p. 2002.
- 201 HEIKKINEN, HANNU, Draaman maailmat oppimisalueina. Draamakasvatuksen vakava leikillisuus. - Drama worlds as learning areas - the serious playfulness os drama education. 164 p. Summary 5 p. 2002.
- 202 HYTÖNEN, TUJJA, Exploring the practice of human resource development as a field of professional expertise. - Henkilöstön kehittämistyön asiantuntijuuden rakentuminen. 137 p. (300 p.) Yhteenveto 10 p. 2002.
- 203 RIPATTI, MIKKO, Arvid Järnefeldt kasvatusajattelijana. 246 p. Summary 4 p. 2002.

- 204 VIRMASALO, ILKKA, Perhe, työttömyys ja lama. - Families, unemployment and the economic depression. 121 p. Summary 2 p. 2002.
- 205 WIKGREN, JAN, Diffuse and discrete associations in aversive classical conditioning. - Täsmälliset ja laaja-alaiset ehdollistumat klassisessa aversiivisessa ehdollistumisessa. 40 p. (81 p.) Yhteenveto 2 p. 2002.
- 206 JOKIVUORI, PERTTI, Sitoutuminen työorganisaatioon ja ammattijärjestöön. - Kilpailevia vai täydentäviä?- Commitment to organisation and trade union. Competing or complementary? 132 p. Summary 8 p. 2002.
- 207 GONZÁLEZ VEGA, NARCISO, Factors affecting simulator-training effectiveness. 162 p. Yhteenveto 1 p. 2002.
- 208 SALO, KARI, Teacher Stress as a Longitudinal Process - Opettajien stressiprosessi. 67 p. Yhteenveto 2 p. 2002.
- 209 VAUHKONEN, JOUNI, A rhetoric of reduction. Bertrand de Jouvenel's pure theory of politics as persuasion. 156 p. Tiivistelmä 2 p. 2002.
- 210 KONTONIEMI, MARITA, "Milloin sinä otat itseäsi niskasta kiinni?" Opettajien kokemuksia alisuoriutujista. - "When will you pull your socks up?" Teachers' experiences of underachievers. 218 p. Summary 3 p. 2003.
- 211 SAUKKONEN, SAKARI, Koulu ja yksilöllisyys; Jännitteitä, haasteita ja mahdollisuuksia. - School and individuality: Tensions, challenges and possibilities. 125 p. Summary 3 p. 2003.
- 212 VILJAMAA, MARIA-LEENA, Neuvola tänään ja huomenna. Vanhemmuuden tukeminen, perhekeskeisyys ja vertaistuki. - Child and maternity welfare clinics today and tomorrow. Supporting parenthood, family-centered services and peer groups. 141 p. Summary 4 p. 2003.
- 213 REMES, LIISA, Yrittäjyyskasvatuksen kolme diskurssia. - Three discourses in entrepreneurial learning. 204 p. Summary 2 p. 2003.
- 214 KARJALA, KALLE, Neulanreiästä panoraamaksi. Ruotsin kulttuurikuvan ainekset eräissä keskikoulun ja B-ruotsin vuosina 1961–2002 painetuissa oppikirjoissa. - From pinhole to panorama – The culture of Sweden presented in some middle and comprehensive school textbooks printed between 1961 and 2002. 308 p. Summary 2 p. 2003.